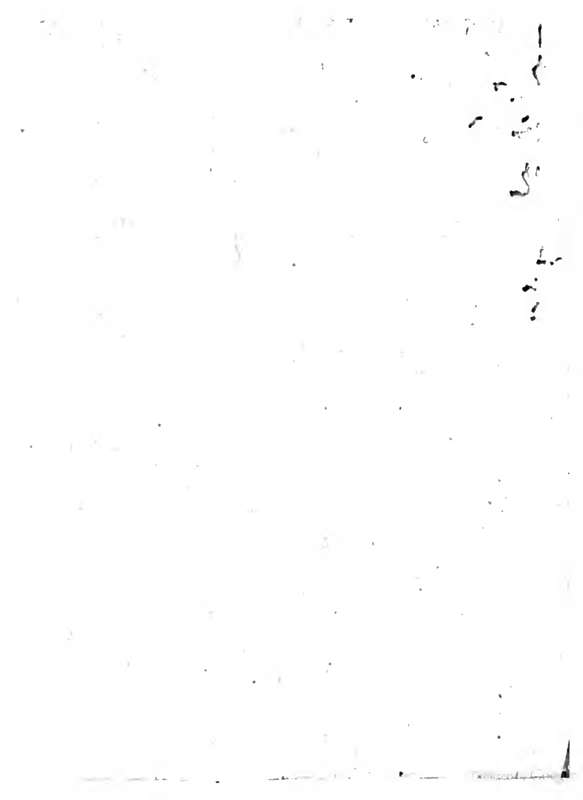

37
27 B
11

VERITAS
RELIGIONIS CHRISTIANÆ
ET
LIBRORUM QUIBUS INNITITUR
CONTRA
Atheos, Polytheos, Idololatras, Mahometanos, & Judæos
DEMONSTRATA
PER
FR. VINCENTIUM LUDOVICUM GOTTI
ORDINIS PRÆDICATORUM
In Bononiensi Universitate Controversiarum Fidei Professorem
NUNC
S. R. E. CARDINALEM.

TOMUS I.
Continens Librorum Novi Fœderis examen.

ROMÆ, ex Typographia Rochi Bernabò, MDCCXXXV.
SUPERIORUM PERMISSU.

JESU CHRISTO

VERO DEO ET VERO HOMINI
HUMANI GENERIS REDEMTORI
CHRISTIANÆ RELIGIONIS AUCTORI.

ERAM *Ecclesiam sanguine Tuo fundatam, ac Tuo Divino spiritu gubernatam à calumniis eorum, qui sub reformationis specie eam deformare in dies tentant; & proprio spiritu quaquaversùs ducti, deserto Pastore à Te*

 con-

constituto, segreges à ceteris ovibus facti, errantes ac palabundi nullibi pedem figentes, huc illucque discurrunt; quantum potui gratiâ Tuâ auspicante vindicare satagi, Tuoque Nomini consecravi. Nunc ad Thronum Divinæ Tuæ Majestatis supplex ac provolutus iterum accedo, me ipsum, & qualecumque hoc meum opus humillimè exhibens, in quo quidquid veri bonique est, Tuum est, qui solus veritas ac bonitas es. Non enim satis me egisse existimavi, nisi etiam ex aliarum sectarum, quæ Te non noverunt, & Nomen Tuum non invocant, falsitate, Religionis, quæ Te habet Auctorem, veritatem demonstrarem, ut hac omnibus patefactâ, Populus qui adhuc ambulat in tenebris, videat lucem magnam, & habitantibus in regione umbræ mortis lux Tua oriatur; ac tandem fiat, ut in Nomine Jesu omne genu flectatur Cœlestium, Terrestrium, & Infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus *in gloria est Dei Patris. Hic præsentis operis est scopus; nimirùm, Tui Sanctissimi Nominis glo-*

gloria. Tu igitur, qui dixisti sine me nihil potestis facere, adsis oro, ut quod intendo perficiam: Fac, ut & ego dicam omnia possum in eo, qui me confortat, & si quid laboravi, repetam, non ego, sed gratia Dei mecum. Superest, ut opus istud Tuâ clementiâ suscipere, & Tuâ gratiâ indesinenter me adjuvare digneris, qua in Tua, quam defendi, Religione, fide & opere perseverans, consummato præsentis vitæ cursu ad æternam gloriam, quam Te sequentibus promisisti, valeam pervenire: Quod per merita Passionis Tuæ humillimè deprecor.

F. Vincentius Ludovicus S.R.E. Cardinalis Gotti
Ordinis Prædicatorum.

IDEA

IDEA ET FINIS OPERIS

N maximo Religionis negotio duo accuratè consideranda sunt. Unum, ut ex tot, quæ mundum occupant, quæque Religionis titulum sibi vindicant, ea, quæ vera sit, eligatur. Alterum, ut verâ Religione semel electâ, ejus dogmatibus fideliter, ac immobiliter adhæreatur, & in obsequium fidei, quam ipsa tradit, intellectus captivetur. A primo defecerunt quotquot, vel Deum non cognoverunt, vel cùm cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt (ut ait Paulus Rom. 1. à vers. 21.) *Sed evanuerunt in cogitationibus suis .... Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedium, & serpentium.* Ejusmodi fuerunt, & sunt Polythei omnes, qui dum plures Deos admittunt, Divinitatem tollunt: & præsertim Idololatræ, qui eam usque ad homines, imo & usque ad animantia bruta, eorumque imagines dejiciunt. Hi enim omnes evanescentes in cogitationibus suis, dum dicunt se sapientes esse, stulti facti sunt. His accen-

sen-

ſendi ſunt Mahometani, & Recentiores Judæi, qui licèt unum Deum ſe colere aſſeverent, eum tamen non ſicut Deum glorificant, nec ei, ut oportet, gratias agunt.

A ſecundo autem declinant Hæretici omnes, qui à vera Religione, quam profeſſi ſunt, deſertores facti, ejus magiſterio obſequi pertinaciter recuſant, ac derelinquentes *fontem aquæ vivæ foderunt ſibi ciſternas, ciſternas diſſipatas, quæ continere non valent aquas* (ut ait Jeremias c.2. v.13.) Propterea monet S. Auguſtinus Lib. de vera Religione cap.5. *Neque in confuſione Paganorum, neque in purgamentis Hæreticorum, neque in languore Schiſmaticorum, neque in cæcitate Judæorum quærenda eſt Religio; ſed apud eos ſolos, qui Chriſtiani, Catholici, & Orthodoxi nominantur, ideſt integritatis cuſtodes, & recta ſectantes.*

Porrò cùm veram Religionem non eſſe quærendam apud eos, qui Religioni Chriſtianæ per Baptiſmum initiati, à Fide Catholica, & à cœtu fidelium, qui eſt Eccleſia, per hæreſim, aut ſchiſma receſſerunt, abundè demonſtraverim in *Vera Eccleſia* contra Apologiam pro Eccleſiis Reformatis à *Jacobo Picenino* Calviniſta editam; oſtendens, Eccleſias Heterodoxas, nec characteres, nec dogmata veræ Eccleſiæ, ac Religionis à Chriſto inſtitutæ ſibi vindicare poſſe: quod & de cæteris, quæ quovis ſeculo hæreſes emerſerunt, in Theologia Scholaſtica dogmatica ſuis locis ſparſim præſtiti: Supereſt nunc, ut ad Paganos, alioſque Chriſtum verum Deum, veramque eſſe ejus Religionem ne-

negantes sermonem convertam. Quanti enim fecerint suam Religionem Pagani, satis demonstrant persecutiones, quibus Apostolos, aliosque Christi Confessores insectati sunt, adeo ut nihil omiserint, ut eos è terrarum Orbe delerent. Quanti etiam suam Religionem faciant Mahometani, propterea se solos Munsulmanos, idest fideles esse gloriantes, qui de aliena Religione nec audire volunt differentem. Quanti demum suam faciant Judæi, eam contendentes insuperabili pertinacia adhuc esse veram, omnibus compertum est. Quamobrem, ut rem hanc penitus, ac pro dignitate absolvam, statui, contra hos omnes demonstrare, unicam Religionem Christianam esse veram, solam salvos facere credentes; reliquas verò omnes esse sectas à Deo reprobatas, eorum professores Dæmoniis servire, & non Deo, & tandem non ad æternam vitam, sed ad æternam mortem esse perducendos.

Porrò igitur stabilitâ Dei, & quidem unius, existentiâ, Deorum pluralitatem quocumque modo, sive in Idolis, sive sine Idolis excogitatam, exterminabo. Deinde Mahometanorum insaniam in aperto ponam, ac Judæorum duritiem conterere satagam. Tandem Christianam esse unicam veram Religionem demonstrabo. Huic veritati magis magisque firmandæ expediens admodum judicavi, quantæ sint auctoritatis Libri, qui ei adtestantur, eorumque seriem exponere. Quia verò ex his alii pertinent ad Novum Testamentum, & Novum sub Christo Fœdus obsignant, tanquam continentes Doctrinam à Christo, sive per se, sive per suos

Apoſtolos traditam: alii Vetus Teſtamentum, ſeu Legem ante Chriſtum à Deo datam exhibent, tanquam Chriſtum, ejuſque Evangelium prænuntiantes, ideo de utriſque accuratum examen inſtituam, ac genuinos à ſpuriis ſecernam.

Hiſce omnibus præmunitus ſtudioſus Lector Chriſtianus velut in meridie poſitam ſuæ Religionis veritatem adſpiciet, gratiaſque ſummas agere Deo poterit, quod ſe in eā naſci, & educari ſpeciali ſua bonitate voluerit: & cui contigerit in Religione falſa naſci, & adoleſcere, ſi fortè in hæc inciderit, eaque legerit, divino affulgente lumine ad veritatis cognitionem oculos aperiens, errores quibus hactenus detinebatur, corrigere poterit, ac deteſtari. Nam juxta Lactantii monitum lib. 2. Inſtit. cap. 19. *Præferendum eſt verum omnibus falſis: calcanda terrena, ut cæleſtia conſequamur. Ita enim res ſe habet, ut quiſquis animam ſuam, cujus origo de cælo eſt, ad inferna & ima proſtraverit, eò cadat, quò ſe ipſe dejecerit. Ideoque oportet, rationis, ac ſtatus ſui memorem nonniſi ad ſuperna niti ſemper, ac tendere. Quod qui fecerit, hic planè ſapiens, ac juſtus, hic homo, hic denique cælo dignus judicabitur, quem ſuus parens non humilem, nec ad terram more quadrupedum abjectum, ſed ſtantem potiùs ac rectum, ſicut eum fecit, agnoverit.*

AP-

APPROBATIO ORDINIS

JUssu Rmi P. N. Fr. Thomæ Ripoll totius Ordinis Prædicatorum Generalis Magistri, novum hoc operosissimum, utilissimum, & sublime ingenii, & studii Emi D.D.Fr. Vincentii Ludovici Gotti S.R.E. Cardinalis monumentum, tanta animi voluptate, & admiratione legi, quantâ luculentiâ splendet. Disserit vir iste omni virtute præstans sapienter, subtiliter & copiosè de auctoritate Librorum sacrorum. Plurium supremæ veritatis Oracula continentium juxtà severiorem SS. Patrum, & Interpretum criticem, genuitatem, & validitatem demonstrat, adversus eos, qui vel eorum existentiam negant, vel eos Divinô afflatu non fuisse exaratos hæreticè pronuntiant. Alios apocryphos, & commentitios, fabellis, & absurdis dogmatibus plenos invictè rejicit, quos vel Hæreticorum fraus, & dolus sub amplissimorum nominum Evangeliorum Apostolorum, & Discipulorum supposuit; vel quos laudavit præpostera quorumdam Christianorum pietas: quorum omnium sigillatim discutitur fides, & expenditur falsitas. Consulens Emus noster Fidelium utilitati; mira namque in libris sacris elucent, tum pro Fidei defensione, tum pro morum institutione, ut *Gregorius XIII.* scripsit ad Regem Catholicum: *Scripturarum beneficium permagnum esse: nam quod ad Theologiam attinet, quæ est summa philosophia, his libris omnia nostræ Religionis, & Divinitatis mysteria explicantur; quod verò ad eam partem attinet, quæ Moralis nominatur; hinc quoque omnia ad omnes virtutes præcepta colliguntur, quibus quidem duabus partibus omnis nostræ salutis, & felicitatis ratio continetur, ut nihil esse possit horum Librorum lectione dignius, nihil fructuosius, nihil omni hominum generi accomodatius, nihil majori doctrina, & sapientia refertius.* Si ergò Judæi solatio habuerunt sanctos Libros, ut legitur i. Machab.c.12. v.9. *Nos cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos Libros, qui sunt in manibus nostris;* maximè etiam Fidelibus debet esse solatio opus hoc numeris omnibus absolutum, quo historicè, & criticè, exactiusque, quàm hactenus factum sit, Libri sacri examinantur.

Debellat insuper acerrimus hic honoris Ecclesiæ vindex Protestantes, qui inscitiæ nocte circumdati, sic cæcutiunt, ut velint, quemlibet proprio intellectu posse Sacrarum Scripturarum sensum invenire; cum tamen quidquid in Scripturis est, altum, & Divinum sit, varios subiens sensus admodùm obscuros; totque

b 2 sint

ſint tropi, multæque allegoriæ & hyperbata, quæ eam obſcuriſſimam, difficillimamque reddunt intellectu, ut admonet *D. Petrus* Ep. 2. c. 3. his verbis: *Chariſſimus frater noſter Paulus secundùm datam ſapientiam ſcripſit vobis, ſicut & in omnibus Epiſtolis, loquens in eis de his, in quibus ſunt quædam difficilia intellectu*. Obſcuritatem, & altitudinem Propheticorum ænigmatum agnoſcentes SS. Patres, non eſſe rem in ſuperficie, & in promptu poſitam definiunt, ſed theſaurum ſententiis altiſſimis, ambiguis, parabolicis profundè reconditum, cujus puritas, ſolum Eccleſiæ judicio, diſcernentis Spiritus Sancti lumine, & Chriſti auctoritate pretioſum à vili inveniri poteſt. Hæreticorum quidem vana præſumptio Sacras Scripturas adjectionibus, & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui intervertit. Privatô ſpiritu, & humanô ſenſu in Eccleſia Magiſteria humanæ inſtitutionis inducit. Bellum indicens veritati, & Apoſtolicæ doctrinæ, illuſiones cordis ſui, & pravarum cupiditatum impulſum ſequens, ſolùm nititur his, quæ ex falso compoſuerunt, ne fateantur, ea vera eſſe, per quæ neceſſariò ſui revincuntur errores.

At Eminentiſſimus noſter Catholici nominis fideliſſimus Defenſor, minus dignitate, quàm Hæreticorum excidiis toti Orbi clariſſimus, confuſis jam, & proſtratis in aliis editis Operibus præcipuis noſtri temporis Hæreſeos Miniſtris, novum hoc ſapientiâ, & eximiâ eruditione refertum inſtituit Opus. Jucundi ingenii ſui redeunt fructus, & deſideratiſſimi ſtudii ſui labores; (ſi labor dici poteſt, quod ei otium, quies, & voluptas eſt) ut in Reipublicæ Chriſtianæ eximium prorſus, & ſingulare emolumentum Sacros Libros ab Hæreticorum peſte vindicet; quod ita feliciter obtinuit, ut aptè, & ad laudem ejus magnificè, & verè dicere poſſint: hic Scriptor omnibus Operibus ſuis Eccleſiam ditat, Eccleſiam amat, Eccleſiam cuſtodit, Eccleſiam honorat: &, quod non minus mirabile eſt, quam ſapientia defendit, Fidem moribus ornat. Prodeat ergo in lucem ad præclaram Eccleſiæ exiſtimationem, & ut Catholicæ Religionis conſervetur veritas, opus hoc ſuô ingeniô, ſuis optimis cogitationibus, ac ſtudiis digniſſimum, quôd apud illuſtriores omnis litteraturæ, & ſapientiæ Magiſtros, potius auctoris nomine, quàm cenſoris judicio, comprobabitur. Romæ in Conventu Sanctæ Mariæ ſuper Minervam, die 7. Auguſti anni 1734.

Fr. Cajetanus Benitez de Lugo Sac. Rituum Congregationis Conſultor.

Im-

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro.

N. Baccarius Epiſcop. Bojanen. Viceſgerens.

APPROBATIONES

I.

OPera Eminentiſſimi Cardinalis Vincentii Ludovici Gotti clariora ſunt ſole; poſſuntque omnia inoffenſo pede decurri; non ergo quod recognoſci indigeret; ſed honoris gratia juſſus à Reverendiſſimo Patre Joanne Benedicto Zuanelli S. P. A. Magiſtro, Librum inſcriptum *Veritas Religionis Chriſtianæ, & Librorum quibus innititur, demonſtrata* tota animi jucunditate perfuſus evolvi, omnique ſedulitate penitius introſpexi: ſanam doctrinam præfert ubique, criticen gravem, & moderatam; Fidem in teſtimoniis; pondus in argumentis; celſam, claram, & firmam ſententiam: verbo dicam: vidi Librum doctrinâ uberem, lectione expeditum, inſtructione perfectum; menti Auctoris, ac pietati parem. Ut lucem aſpiciat publicam, digniſſimum cenſeo, ad promovendum Sacrarum Scripturarum ſtudium, ad fovendum amorem ſolidæ eruditionis, & ad S. R. Eccleſiæ dogmata altius in mente, & corde imprimenda. Ita ſentio ex Collegio S. Franciſci de Paula ad Montes die 21. Maii 1733.

Fr. Franciſcus Zavarroni Sacræ Congregationis Indicis Conſultor S. R. U. Inquiſitionis Qualificator, in Collegio Urbano de Propaganda-Fide Sacræ Theologiæ Profeſſor, & Ordinis Minimorum Generalis.

 II.

I I.

PUlcherrimum Opus, cui titulus: *Veritas Christianæ Religionis, & Librorum, quibus innititur, contra Polytheos, Idololatras, Mahometanos, & Judæos demonstrata*, ab Emo & Rmo Dño Dño Vincentio Ludovico Presbyt. Card. Gotti, Ord. Prædicat. concinnè digestum, jussù Rmi P.Fr.Jo:Benedicti Zuanelli, S.P.A.M. quâ potui animadversione legi; ut qui probè noveram meæ potiùs studendum utilitati, quàm libri censuræ. Gaudet profectò Ecclesia Christi tot aliis tanti Principis voluminibus, tanquam mœniis, & turribus egregiè communita, ac præclarè exornata. Gaudeat ulteriùs novis, ac certè providis, ejusdem curis, & sollicitudinibus potenter instructa. Conatur clarissimus Auctor Christianæ veritatis radios ob oculos hominum usque adeò vibrare, ut errorum tenebræ prorsus eliminentur; aut si qui adhuc istis involvantur, non tam hominum, quàm vespertilionum more, in medio se lumine cæcutire cognoscant. Quod an feliciter fuerit exequutus, ne quis me nimia putet affectione decipi, liberum unicuique erit experiri. Ipse autem spero, mecum eos, qui legant, facili negotio consensuros. Laudo præterea eruditionem, amœnissimam quidem, sed nulla ex parte otiosam: rationum vim acutam; sed ad vanas subtilitates minimè declinantem: strenuam hostes coercendi solertiam; sed quæ Romanæ Ecclesiæ suavitatem præ se ferat; ut magis ad epulas è castro vocasse (quod de Sapientia scriptum est) quàm pugnæ cecinisse, Scriptor Eminentissimus jure putetur. Et ut paucis me expediam, Liber est Auctore suo dignus. Propterea optandum, ut luce publica, ad Ecclesiæ commodum, & Dei gloriam quantociùs donetur. Ex Conventu S. Hadriani de Urbe, Regalis, Militarisque Ordin. B. V. Mariæ de Mercede Redemption. Captivor. prid. Kalend. Decembris 1733.

Fr. Didacus Tellius Sac. Theol. Mag. Sacrar. Congreg. Rituum, & Indic. Consultor, Theologus votans Sac. Congreg. Visitat. Apostolicæ, ac S. Officii Supremæ, & Universalis Inquisitionis Qualificator.

IMPRIMATUR.

Fr. Jo: Benedictus Zuanelli Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apostolici Magister.

ELEN-

ELENCHUS
Eorum, quæ in hoc Opere continentur.

CAPUT PRIMUM.
Oſtenditur Dari Deum.

CAPUT II.
De Unitate Dei.

CAPUT III.
De Idololatria. Quid? Unde orta? Et quando?

CAPUT IV.
Religio Idololatrica falſa eſt.

CAPUT V.
De Idololatria Hebræorum.

CA-

CAPUT VI.

De Polytheis apud Christianos.

CAPUT VII.

De Religione Judæorum.

CAPUT VIII.

Religio Judaica desiit esse vera.

CAPUT IX.

De Religione Mahumetana.

CA-

CAPUT X.

De Jesu Christo Religionis Christianæ Auctore.

CAPUT XI.

De Veritate Religionis Christianæ.

TRACTATUS

De Auctoritate Librorum Religionis Christianæ.

CAPUT PRIMUM.

De Evangeliis.

§. VI.

CAPUT II.

Alii Libri Novi Fœderis Proto-canonici.

CAPUT III.

Pro auctoritate Librorum, de quibus olim dubitatum fuit.

CAPUT IV.

De Libris apocryphis Novi Testamenti.

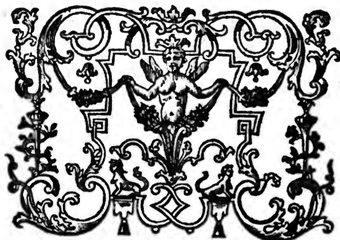
CA-

CAPUT V.

De Libris ſuppoſitis ab Hæreticis.

CAPUT VI.

De Symbolo Apoſtolorum.

TRA-

TRACTATUS

De Veritate Religionis Christianæ.

NIHIL gratius, atque utilius Catholico Candidato me facturum existimo, quàm si inter tot sectas, quæ terrarum orbem in partes distraxerunt, & adhuc distrahunt, quæque religionis nomen sibi usurpant, eam, quæ sola vera sit, atque Cultores suos ad æternam felicitatem, quam promittit, reverà perducat, demonstraverim. Non quidem ut eam ipsi persuadeam, quam novi cum Baptismate ab infantia suscepisse, aut quasi dubitem, ne jam susceptæ ipsum pœnituerit, quasi de ejus veritate formidantem, sed ut de felicitate, quam Numinis Providentiâ sortitus est, magis, magisque sibi gratuletur, firmiùs adhæreat suscepæ veritati, ac benè instructus evadat contrariis erroribus revincendis, vel saltem, ne à contrariis erroribus vincatur.

Religio ergò, si spectes etymologiam (ait D.Tho.2.2. q 81. c.1.) *videtur dicta à relegendo ea, quæ sunt divini cultus, quia hujusmodi sunt frequentèr in corde revolvenda*, secundùm illud Proverb.3. *In omnibus viis tuis cogita illum*; undè secundùm Isidorum lib.10. Etymol. ad lit. R. *Religiosus, ait Cicero, à relectione appellatus est, qui retractat, & tanquam relegit ea, quæ ad divinum cultum pertinent. Quamvis etiam* (prosequitur D. Tho.) *possit intelligi religio ex hoc dicta; quod Deum reeligere debemus, quem amiseramus negligentes, sicut Augustinus dicit* 10. *de Civitate Dei c.4. vel potest intelligi religio à religando dicta, undè Augustinus dicit lib. de vera Religione*, religet nos religio uni omnipotenti Deo.

Sivè autem religio dicatur à frequenti relectione, sivè ex iterata

electione ejus, quod negligentèr amissum est, sivè dicatur à religatione, religio propriè importat ordinem ad Deum. Ipse enim est, cui principalitèr alligari debemus, tanquam indeficienti principio, ad quem etiam nostra electio assiduè dirigi debet, sicut in ultimum finem, quem etiam negligentes peccando amittimus, & credendo, & fidem protestando recuperare debemus, hæc D.Tho. Hinc, si ex Etymologia nominis ad rem significatam transeamus, religio nihil aliud est, quam *Virtus reddens debitum honorem alicui, scilicèt Deo*: Undè S. Augustinus lib.83. quæst. q.31. *Religio* (inquit) *est, quæ superioris cujusdam naturæ, quam divinam vocant, curam, cæremoniamque adfert*. Igitur tot inter modos, quibus homines Deum coluerunt, vel colunt, quæremus: quinam sit Deo debitus, ac verè religiosus, si enim indebitus sit, erit non religiosus, sed sacrilegus. Cùmque totius religionis fundamentum sit Existentia Dei, ne mihi Atheus dicat religionem esse rem inanem, ideòque me veram religionem investigantem operam perdere, cùm nullus verus Deus sit, ideò priùs Atheus vincendus à nobis est, & statuendum, numen esse aliquod, seu aliquem dari Deum.

CAPUT I.

Dari Deum ostenditur.

§. I.

Communis de Deo Consensus.

I. DEum esse, supremam videlicèt rerum omnium causam, principium, atque finem, tàm apertè, tamque constantèr credidit, ac prædicavit omnis retrò vetustas, tantoque consensu in eandem conspirant sententiam universæ gentes, ut naturæ vox esse videatur, inquit Daniel Huetius concordiæ rat. & fid. lib. 2. c.1. qui propterea abundanti inductione ostendit, nobilissimos Philosophorum, & si discreparint in definienda Dei natura, in eo tamen convenisse, Deum esse: *Deos esse*, inquit Seneca Epist.117. *inter alia sic colligimus, quòd omnibus de Diis opinio insita est: nec ulla gens usquam est adeò extrà leges, moresque projecta, ut non aliquos Deos credat*. Deum nomine mentis Thales, Xenophanes, Anaxagoras prædicarunt, Pythagoras Deum agnovit, eumque unum, totum in se, principium Universorum, atque opificem, mentem omnia permeantem, omniumque moderatricem. At clarissimè omnium Plato,

ac

ac pro rei dignitate de Deo disseruit, adeo ut ad Christianæ doctrinæ principia explicanda ejus Philosophiam accommodatiorem vetustiores Ecclesiæ Patres censuerint, inter quos D. Augustinus lib. 8. de Civit. Dei c. 9. & 11. neque in hoc, sicut in aliis, Platonem magistrum suum ejuravit Aristoteles: esto enim, ut ait Justinus martyr Parænesi ad Græcos, in eo, quod ad Alexandrum Macedonem scripsit, opere clarè, & disertè Platonis abroget opinionem, non in igneâ substantiâ Deum esse (ut fortè asserebat Plato) inquiens, sed quintum quoddam æthereum, & immutabile corpus fingens, ibi Deum esse dixerit; Deum tamen esse, certus fuit, & exquisitis argumentis comprobavit. Deum esse censuerunt Princeps Cynicorum Antisthenes, Coriphæus Stoicorum Zeno; imò Democritus, & Epicurus, licèt absona de iis protulerint, Deos tamen non penitùs sustulerunt, ut verum usque adeò sit, quod maximus Tyrius dissert. 38. & Ælianus var. Histor. lib. 1. c. 31. pronunciarunt, neminem extare inter Barbaros, sivè Indos, sivè Celtas, sivè Ægyptios, sivè alios quoscumque, in quibus hæc incesserit dubitatio; sint ne Dii, an non sint. Mitto alias gentes cultioris ingenii, Romanos, Chaldeos, Asyrios, Persas, recentiores Sinenses, Siamenses, Congenses, Æthiopes, his enim omnibus Deum existere persuasum est: unico Verbo, perpaucæ possunt reperiri gentes, quarum animos non aliqua imbuerit Dei notitia. Dixi perpaucæ, non enim diffiteor, aliquas fuisse tali luce carentes, quas inter Æthiopum partem aliquam commemorat Diodorus lib. 3. & Acrothoitas narrat Simplicius in Epicteto, terrâ fuisse absorptos, cùm omnem Dei cultum respuerent; & nunc etiam esse in utroque orbe aliquos Dei planè inscios, ut est pars Tartarorum, Caraibarum, & Canadensium non pauci; verùm harum gentium tanta barbaries est, ut feras potiùs diceres, quàm homines. Quod autem ex viris aliqua eruditione imbutis aliqui Dei naturam sustulerint, ut Euhemerus Missenius, Diogenes Phryx, Hippon, Theodorus, Cyreneus, Diagoras, Mezius, ab Athenienfibus propterea expulsus, quod Deum negaret, & Atheus, id est sine Deo esset, non video, quid paucorum hominum, & in literis mediocrium adversùs omnes Philosophorum scholas valere possit auctoritas. Quamquàm etiam de istis dici posset, quod accusati sint, velut Athei, non quòd Deum penitùs tollerent; sed quòd de vulgaribus Diis malè sentirent, & futilia Græcorum numina deriderent: rarum enim hominum genus est, qui dicant in corde suo non est Deus, inquit Augustinus in psalm. 52. & in psalm. 13. *Nec ipsi enim sacrilegi, & detestandi quidam Philosophi,*

qui perversa, & falsa de Deo sentiunt, ausi sunt dicere: non est Deus. Ideo ergò dixit in corde suo, *quia hoc nemo audeat dicere, etiamsi ausus fuerit cogitare*. Verùm etsi dederim, aliquos reverà Deum, & corde, & ore negasse, ut recentior quidam Lucilius natione Italus, qui post suum disseminatum per Gallias Atheismum tandem Tholosæ captus, accusatus, convictus & pertinax anno 1619. 9. Februarii Senatus decreto vivus combustus fuit, indignus vitâ, qui Deum vitæ Authorem negavit, & novissimè Silvester Legni, Julius ejus filius, sociique, qui Romæ deprehensi, ac de Atheismo convicti, post solemnem tantæ impietatis ejurationem Romæ perpetuo carceri damnati fuere præsenti anno 1719. 25. Januarii de his, aliisque, si sunt, cùm D. Augustino serm. 10. de Verb. Domini nunc serm. 69. dicam: *Pauci inveniuntur tantæ impietatis, ut impleatur in eis, quod scriptum est*: dixit stultus in corde suo: non est Deus. *Insania ista paucorum est: sicut enim magna pietas paucorum est, ita & magna impietas nihilominùs paucorum est*; & hos propterea crediderim Deum negare, non quia Deum non esse revera arbitrentur, sed ut, Deô, quem nimiùm sentiunt, ab eorum mente, & corde sublatô, liberiùs effreni servire possint concupiscentiæ, juxta illud Job. 21. 14 *Dixerunt Deo recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus*. His ergò pensatis, statuenda est communis veritas.

§. II.

Prima Ratio pro Existentia Dei.

II. EX unanimi consensu omnium gentium, paucissimis exceptis, ut suprà probatum est, formatur prima Ratio pro existentia Dei hoc discursu, quem optimè urget Hugo Grotius de verit. relig. Christianæ lib. 1. §. 2. Quæ ex hominum arbitratu veniunt, nec eadem sunt apud omnes, & sæpè mutantur: Ergò cùm Dei notitia, seù existentia alicujus Dei, eadem semper fuerit, & invariata permanserit consensu omnium gentium, apud quas ratio, ac boni mores non planè extincta sunt, sequitur, notionem hanc de existentia Dei, non ex hominum arbitratu, sed ex aliqua alia causa ortum habuisse, & tali, quæ ad totum genus humanum sese extendat. Hæc autem alia esse non potest, quàm, aut oraculum Dei ipsius, qui se ipsum toti generi humano manifestavit: aut traditio, quæ à primis humani generis parentibus ad omnes eorum descendentes derivarit. Si primum admittimus, constat id, de quo quæritur, nempè dari aliquem Deum.

Si

Si veró posterius, cùm nulla possit reddi idonea ac prudens ratio, cur credamus, primos illos parentes falsum aliquid in re tanti momenti posteris commendasse, & posteros ipsos præsertim ingenio, & moribus cultiores, cæcorum, imò & pecudum more, hunc errorem latis ulnis suscepisse, dicendum est, primos illos parentes inconcussam veritatem docuisse, dum posteris de Dei existentia cognomen reliquerunt. Nec est quod aliquis hic opponat, variis temporibus, imò quovis tempore, non defuisse, qui Deum aliquem dari inficiarentur.

III. Nam hi paucissimi fuerunt, ut nuper dicebam. Quid autem paucorum delirantium vox valere potest contra omnium gentium, Deum uno ore confitentium, consensum? Paucitas ipsa, & quod statim intellectis eorum argumentis rejecta universim fuit, ceu blasphemia, eorum opinio, satis apertè ostendit, eos non fuisse locutos ex usu rectæ rationis, quæ hominibus communis est: sed aut ex studio novitatis, quali tenebatur ille, qui negabat, dari motum localem, aut nivem atram esse contendebat; Aut ex mente, animoque corrupto, sicut palato non sano pœna est panis, qui sano est suavis, & oculis ægris odiosa est lux, quæ puris est amabilis: præsertim cum & historiæ, & alia scripta doceant, quò quisque fuit doctior, & probior, eò diligentiùs custoditam ab ipso fuisse Dei notitiam. A pravo ergò ingenio aliquorum, eorum scilicet, quorum interest, ne aliquis sit Deus, idest humanarum actionum Judex, venit hæc à communi hominum sententia discessio. Quamvis & isti, dum verum Deum tollere nituntur, tot sibi Deos, quot sunt cupiditates, quibus serviunt, comminiscuntur. Ità S. Augustinus lib. de vera religione c.38. *Est enim* (inquit) *alius deterior, & inferior cultus simulacrorum, quo phantasmata sua colunt, & quidquid animo errante, cum superbia, vel tumore cogitando, imaginati fuerint, religionis nomine observant, donec fiat in anima nihil omninò colendum esse, & errare homines, qui superstitioni se involvunt, & misera se implicant servitute. Sed frustrà hoc sentiunt, non enim efficiunt, ut non serviant: remanent quippè ipsa vitia, quibus ut ipsa colenda opinarentur, attracti sunt. Serviunt enim cupiditati triplici, vel voluptatis, vel excellentiæ, vel spectaculi. Nego esse quemquam istorum, qui nihil colendum existimant, qui non aut carnalibus gaudiis subditus sit, aut potentiam vanam foveat, aut aliquo spectaculo delectatus insaniat. Ita nescientes diligunt temporalia, ut indè beatitudinem exspectent. His autem rebus, quibus quisque beatus vult effici, serviat necesse est, velit, nolit.* Ita pulchrè ac subtiliter ad rem Augustinus.

IV. Ac-

IV. Accedit, quòd quidquid Atheus ponit, ut Deum effugiat: nimirùm generum successionem absque ullo principio, sivè atomorum concursum, id majores habet difficultates, atque mediocriter apprehendenti satis apparet, non esse credibile. Quod enim nonnulli dixerint, se non credere Deum, quia Deum non vident, quilibet dignoscit talis discursus ineptiam. Dum mentem quilibet habere se credit, quam tamen non videt, animam se habere, dum tamen eam oculis non intuetur. Qua ergò ratione Deus negandus erit, quia oculis non videtur, si mens, & anima, quæ tamen non videntur oculis corporis, non negantur? *Qui fecit hæc, quæ oculis video, non istis oculis est inquirendus*. Ait Augustinus in ps. 41.

V. Nec juvat dicere, si capere Dei naturam ingenio, ac mente nostra non possumus, ideò talem esse naturam negandum est. Nam quot sunt ea, quæ credimus, quorum naturam assequi non possumus? Mentem dari, animam esse in nobis credimus: & tamen quis naturam mentis, & animæ certó assecutus est? Porrò id cujusque inferioris proprium est, ut quæ se superiora, atque excellentiora sunt, capere non possit. Ne bestiæ quidem capiunt, quid sit homo, multóque minùs sciunt, qua ratione homines respublicas instituant, ac gubernent, mare enavigent, astrorum cursus metiantur, & tamen non propterea homo negandus, quia ejus naturam, atque actiones Bruta comprehendere non valent. Eadem ergò ratione homo, quippè suprà bestias nobilitate naturæ constitutus (idque non à se, ut ostendetur) inferre debet, id, à quo superior bestiis ipse est constitutus, non minus esse superius se, quàm ipse sit superior Brutis, ideòque esse aliquam naturam, quæ sui captus modum excedat, sicut sui ipsius natura bestiarum captum excellit.

VI. Demùm si Dei naturam capere suo ingenio non potest; neque ad ejus notitiam proprio discursu pervenire; credat saltem universo generi humano, eam revera dari sibi attestanti, si enim sibi aliquid asserenti vult, ut credatur, cur non velit ipse credere hominum universitati clamanti, Deum existere, naturam nimirùm aliquam omnem humanum captum superantem? Hoc argumento Atheum premit S. Augustinus lib. 2. de lib. arbitr. c. 2. *Si quis ergò illorum insipientium, de quibus scriptum est: dixit insipiens in corde suo: non est Deus, hoc tibi diceret, nec vellet, tecum credere, quod credis, sed cognoscere, utrum vera credideris*: primùm ab eo quæres, an hoc ex pertinacia dicat, an verò bono animo, seù veritatis cognoscendæ studio. Quod si dixerit, se amore veritatis, & bono animo hoc quærere, ipsi repones: Non cre-

credo: quod si attestetur ita esse, & roget, ut sibi credatur, tunc contra illum procedes sic. Cur vis ut ego tibi credam, quod dicis, & ego non video, nimirùm bonum animum tuum, qui toto orbi attestanti Deum esse, credere non vis, quia non capis, quia non vides? *Tunc ego demonstrarem* (ait Augustinus) *quod cuivis facillimum puto, quantò esset æquius, cum sibi de occultis animi sui, quæ ipse nosset, vellet alterum credere, qui non nosset, ut etiam ipse tantorum virorum libris, qui secum filio Dei vixisse testatum literis reliquerunt, esse Deum crederet: quia & ea se vidisse scripserunt, quæ nullo modo fieri possent, si non esset Deus: & nimiùm stultus esset, si me reprehenderet quod illis crediderim, qui sibi vellet, ut crederem.*

VII. Hoc discursu premi potest non solùm Atheus, sed & Socinianus, qui cum Arrio negat, Christum esse verum Deum, Deique filium, imò & quivis nostri temporis hæreticus, negans Traditiones Ecclesiæ, & testimonio antiquitatis recusans acquiescere: si enim testimonio hominum ita asserentium credit, dari Deum, etsi Deum non videat, si sibi aliquid asserenti, vult credi ab alio, qui non videat id, quod ipse asserit; cur non vult ipse credere ea, quæ in Scriptura expressa non videt, Patribus asserentibus, se ab Apostolis, aut viris Apostolicis tradita accepisse, quod certè non dicerent, nisi reverà tradita fuissent? *Si ergò utrum sit Deus* (prosequitur Augustinus) *satis esse existimas, quod non temerè tantis viris credendum esse judicavimus: cur non, quæso te, de iis quoque rebus, quas tanquam incertas, & planè incognitas quærere instituimus, similiter putas, eorumdem virorum auctoritati sic esse credendum, ut de investigatione earum nihil amplius laboremus.*

§. III.

Secunda Ratio.

VIII. Altera communis Ratio pro Existentia Dei est talis. Res aliquas esse, quæ cœperint, & non semper fuerint, experientiâ, sensu, ac omnium confessione constat. Atqui eæ res sibi non fuerunt causa, ut essent, nam quod non est, agere non potest, nec res potuit esse antequam esset: sequitur igitur, ut aliundè habuerint sui originem: cùmque idem dicendum sit de illo, à quo ortum habent, donec deveniamus tandem ad aliquam causam, quæ esse nunquam cœperit, quæque à seipsa sit non contingentèr, sed necessariò, sequitur hanc primam causam da-

dari; & hæc illa erit, quam numinis, seù Dei, voce significamus.

IX. Non latet, Atheorum communem esse responsionem: unam rem esse ab alia, & illam ab alia in infinitum, & æternum, & ideò non inferri, dandum esse unum omnium principium: Quia quamvis nulla sit res in singulari, seù (ut ajunt) divisivè, quæ ab alia non sit, tota tamen illa rerum collectiò ab alio non est, sed à se, quia infinita est, æterna, carens principio, authore, & fine.

X. Sed contra. Nam primò. Hæc Atheorum suppositio, creaturarum collectionem esse infinitam, & æternam, cui nititur fundamento? Si enim sensu videmus, quamlibet rem in particulari, quæ modo est, quæque est unum ex membris hanc collectionem componentibus, sic modò esse, ut non semper fuerit, cur hoc idem non est dicendum de tota rerum collectione? Sed dato, rerum collectionem esse infinitam, æternam, carentem durationis initio, id nego, quod sit à se, & quod intra se habeat vim producendi ea membra, quibus componitur, independenter ab alio existente extra se, quod sit improductum, & omnia producens. Ratio est, quia illa collectio non est aliqua res existens extrà membra sua, quasi ab illis distincta, & causans ea; quin imò nil aliud est, quàm omnia membra simul sumpta, quibus illa collectio constituitur, & fit; Acervus enim lapidum non est quid distinctum à lapidibus, sed est omnes lapides simul sumpti, neque acervus componit, constituit, & causat lapides, sed potiùs lapides componunt, constituunt, & causant acervum, sicut nec homo componit membra, sed membra hominem. Cùm ergò quodlibet hujus collectionis membrum, seù quælibet res, ut fatentur Athei, ab alio productum sit, & causatum: qui fieri poterit, ut tota illa collectio constituta per talia membra incausata sit, ac improducta? Certè quod essentialitèr convenit cuilibet membro alicujus collectionis, toti conveniat necesse est. Sicut enim si quælibet pars acervum componens, est lapis, fieri nequit, quin acervus ex illis consurgens sit lapideus, nec potest esse aureus, ita dum quælibet pars componens collectionem rerum habet causam productivam sui, quæ sit extrà ipsam, collectio ex ipsis constituta debet habere causam sui effectricem extra se, nec potest esse improducta, cùm collectio nequeat in iis, quæ essentialia sunt, diversæ rationis esse à singulis eam componentibus.

XI. Nec juvat recursus ad seriem infinitam rerum, quarum una ab alia sit. Nam si quælibet harum ab alia est, ergò (inferam ego) omnes ab alio sunt. Nam si Petrus sit à Patre suo, Pater ab

ab Avo, avus ab Atavo, etiamsi in infinitum fiat recursus, nemo sanæ mentis colliget, illam hominum collectionem non esse ab alio productam, qui enim videt singulos lapides componentes domum ab artifice positos, arguit etiam totam illam lapidum collectionem ab aliquo positam esse, & qui singulas citharæ partes videt non à se coalitas, sed operâ alterius, non poterit, indè inferre, nisi quod cithara ex illis consurgens ab alio facta sit. Cum ergò quælibet res, quæ in mundo est, ab alia fit, inferri debet, quod tota collectio ex illis constituta ab alio sit, etsi in infinitum abeatur, quia progressio in infinitum non aufert à rebus id, quod illis essentiale est.

XII. Atheorum insaniam ad oculum demonstrant Patres. Eusebius l.7. de præparat. Evang. c.3. sicut domus (inquit) sine Artifice, aut pannus sinè texente fieri non potest, ita nec universum hoc sine Authore. Gregor. Nazianz. orat. 2. de Theolog. Quemadmodùm citharam quis pulcherrimè constructam conspiciens, aut etiam concertum audiens, nihil aliud, quàm ipsum citharæ conditorem, aut citharedum mente reputat, etiamsi de facie ipsi ignotum; eodem quoque modo nobis, is qui res universas procreavit, ac moderatur, atque conservat, sese declarat, etiamsi animis nostris, ingeniisque comprehendi nequeat. Chrysostomus in psalm. 13. Sic Atheum perstringit. *Non est fundamentum; & quonam modo stat ædificium? Non est carina; & quomodo consistit navigium? Non est fabricator navis; & quomodò navis compacta est? Non est ædificator; & quomodò domus facta est? Non est Architectus; & quis urbem condidit? Non est agricola; & quomodò agri tulere manipulos? Non est musicus; & quomodò in mundi Lyra apparet concertus? Non est qui provideat; & quomodò per omnia pervadit providentia? Non est auriga; & quomodò elementorum quatuor currus agitur? Non est statuarius; & quomodò homines veluti quædam statuæ in mundo facti sunt? Non est fornicis constructor; & quis tibi Cæli fornicem construxit? Non est aurifex; & quis veluti discum aureum tanquam in mensa solem in Cælo posuit? Non est qui ferat lampadem; & quis tibi velut lampadem argenteam dedit lunam in nocte? ..... Non est opifex; & quomodò pulchritudo creaturarum testatur creatorem?.. Quæcumque in mundo sunt, aguntur, & exercentur, habent, qui eis præsit, eaque perficiat; & solus mundus non habet, qui eum administret?* Hactenùs Chrysostomus.

XIII. Veritatem hanc apertè prædicat mirabilis, ac pulcherrimus mundi Ordo, quem oculis intuemur. Ea enim, quæ cognitione carent, diriguntur ad certum finem, quod est bonum Universi, & eodem, ac uniformi modo operantur. Non possunt

autem id habere à se ipsis; sunt enim sicut sagitta in manu potentis, quæ non à se, sed à sagitario in scopum dirigitur: neque ab homine, quia licèt omnia propter hominem facta sint, non tamen ita ejus imperio subsunt, ut ab eo ad bonum universi dirigi possint, imò talis ordo sæpè contingit præter, & contra ejus cognitionem, & voluntatem; dirigantur ergò oportet ab aliquo summo provisore, qui omnia habeat sub imperio posita, & de iis disponat ad fines ab ipso præcognitos, & intentos, sicut familia, & exercitus à Duce, & Rectore, sub cujus dominio sunt, diriguntur. Rector autem iste omnium rerum nequit esse creatura aliqua, quæ sit pars mundi, cùm esset in eadem directionis indigentia; superest igitur, quod sit ens extrà, ac suprà omnia, à quo omnia sint, & sit Deus. Hinc Cicero lib.2. de natura Deorum ait. *Quid potest esse tam apertum, tamque perspicuum cum Cœlum suspeximus, cœlestiaque fuimus contemplati, quàm esse aliquod numen præstantissimæ mentis, quo hæc regantur?* Et lib. de Divinitate. *Præstantem aliquam æternam naturam, & eam suspiciendam, adorandamque hominum generi, pulchritudo mundi, ordoque rerum cœlestium cogit confiteri.*

XIV. Dicent Athei, ex certa propensione, quam res quælibet in se, & ex se habet, qua veluti pondere naturali fertur ad bonum sibi, nasci, quòd ad finem suum dirigatur, quin agnoscat aliquem summum Rectorem supra se positum.

XV. Sed infelicitèr; primò. Nam sæpè contingit, rem naturalem contra propriam inclinationem operari, ut cum aqua, vel lapis sursùm ascendunt; ab eadem autem natura prodire nequeunt inclinationes contrariæ. Secundò chorda in cithara naturalitèr apta est, & inclinata ad edendum cum aliis chordis concentum, quò mulceant aures; & tamen nisi adsit manus Citharædi eas pulsantis ordinatè, nullus habebitur sonus. Dato ergò, res omnes naturalibus inclinationibus præditas esse, non haberetur armonia, & concentus adeò mirabilis Universi, nisi esset manus alicujus Supremi, quæ eas tangeret, & ordinatè pulsaret; eô vel maximè, quod inclinationes, quæ rebus insunt, sunt sæpè numero, ne dum diversæ, sed repugnantes, atque invicem contrariæ, quæ ad unum finem quo modo conciliari possent, nisi adesset directio alicujus supremæ intelligentiæ, cui parerent, & quæ pro universi totius bono causis inter sese pugnantibus uteretur? Hoc ratiocinio utitur Damascenus lib.1. fidei Orthodoxæ c.3. *Qui enim* (inquit) *fieri potuisset, ut inter se pugnantes naturæ, ignis inquam, & aquæ, aeris, & terræ ad unius mundi constitutionem coirent, tenacique adeò nexu cohærerent, ut nul-*

nullâ ratione solvi possint: nisi omnipotens vis aliqua ea compaginasset, ac perpetuò à dissolutione servaret? Quid est quod ea, quæ in Cælo, & quæ in terra existunt, quæque aerem pervagantur, & quæ in aquis degunt: imò etiam quæ his anteriora sunt cælum, terram, & aerem, ignis quoque, & aquæ naturam certis disposuit locis? à quonam commixta hæc sunt, & distributa? Quid est, quod motum his impressit, perennique, nec ulla re cohibito cursu ea versat? An non eorum artifex, qui rebus omnibus rationem, modumque, quo universum hoc agatur, & regatur indiderit? At quis horum artifex? An non is qui ea condidit, inque rerum naturam produxit? Nec enim (to automato) seu casui eam vim, facultatemque tribuerimus. Sit enim sanè casus, quod extiterint: at cujus tandem erit ea disposuisse? Verùm illud quoque, si lubet concedamus: cujus verò erit eadem juxta illas, quibus primum condita sunt, leges conservare & custodire? Alterius profectò, quàm casus: atque hoc, quidnam aliud, nisi Deus? Hæc Damascenus. Ad hæc ignorare Athei non possunt, omnem causam per accidens, quales sunt fortuna & casus, subnixam esse aliqua causa per se. Si enim Sacrorum causâ in Templum iturus, in creditorem insperatò inciderim, fortunâ id factum dixero. Ubi voluntas mea erit per se causa itionis in Templum, per accidens autem causa occursus cum creditore. Etsi egula de tecto decidens calvam prætereuntis pertundat, casum id vocamus, ubi lapsus quidem per accidens est causa vulneris: at gravitas lapidis erit causa per se, cur deciderit, durities item, & acumen, cur vulneret. Quamobrem si casui, seu fortuito Atomorum concursui, hæc naturæ compages debetur, quam quæso causam per se adferet Atheus? Dixeris cum aliquo, mundum hunc non cœco casu, cœca tamen necessitate extitisse? Quæro. Mundus qui necessariò extitit, vel cœpit existere in tempore, vel ab æterno fuit? Si in tempore cœpit: ergò ab aliquo originem cœpit; estò enim ex nihilo aliquid factum credamus, aliquod tamen factum ab nihilo absurdissimum judicamus. Si verò dicant, semper mundum fuisse; ergò infinitos habuimus majores, atque in generationnibus dabitur infinita progressio: quod si ita esset, undè tam recens eorum memoria, qui artes quasque invenerint? Undè item quod illorum nec vola, nec vestigium supersit, qui infinitis ante nos fuere temporibus? Hoc argumentum tanti fecit Lucretius lib.5. ut propterea cœpisse mundum, & satis esse recentem fateretur. Verùm in re adeò manifesta diutiùs immorari supervacaneum est. Qui ulteriora vellet, adeat S.Thomam tum.1.p.q.2. art.3. tum 1. contrag. c.13. &c. ac recolat quæ diximus t.2. in 1.p. q.1. dub.4.

CAPUT II.

De Unitate Dei.

§. UNICUS.

Deus unus est.

I. SUperſedere poteram à demonſtranda unitate numinis, ſemel ſtabilitâ ejus exiſtentiâ, idem enim eſt Deum eſſe, & eſſe unum; quare ſcitè Tertullianus lib. I. contra Marcionem c. 3. *Deus ſi unus non eſt, non eſt.* Quia digniùs credimus non eſſe, quodcumque non ita fuerit, ut eſſe debebit. Id ut exploratius fiat, per eadem evincamus Deum unum eſſe, per quæ evicimus, aliquem Deum eſſe. Primò ergò unum eſſe Deum eorumdem Paganorum probat conſenſus. Priſci enim Philoſophi, ac Poetæ, etſi plures Deos colerent, unum tamem Deum Deorum, ac ſummum agnoverunt, ut teſtantur, ac probant Juſtinus martyr libro de Monarchia, & in cohortatione ad Gentes. Clemens Alexandrinus in Protreptico, Atenagoras, Lactantius, & quotquot contra Paganos ſcripſere. Hinc in Concilio Carthaginenſi ſub Cypriano num. 52. Saturninus Confeſſor dixit: Gentiles, quamvis Idola colant, tamen ſummum Deum Patrem Creatorem cognoſcunt, & confitentur. Ex literis Longiniani, & Maximi ad Auguſtinum conſtat, his, etſi Gentilibus, perſuaſum fuiſſe, unum eſſe Deum ſummum, ad quem niſi per minores Deos adiri non poſſet. Sicque *univerſos mortales communem Patrem concordi Sacrorum diſcordia venerari, & colere*: quare egregiè Ambroſius epiſt. 31. *Aurea eſt lingua Sapientium Litteratorum: ſed aurum ſi diligentiùs tractes, foris pretium, intus metallum eſt. Deum loquuntur, ſimulacrum adorant.*

II. Secundò, unum eſſe Deum teſtantur voces illæ vulgares, ac naturales, quas repentina vis mali ſolebat etiam à Gentilibus excutere *Deus videt, Deus Bonus eſt, Deus judicabit*. Ex hoc (inter cæteros Tertullianus) animæ teſtimonio probabat, eam eſtò errore deceptam paganam fieri, naturalitèr tamen eſſe Chriſtianam: *Hæc ſumma delicti eſt* (ait in Apologetico c. 17.) *nolentium recognoſcere, quem ignorare non poſſunt &c. Quæ* (anima) *licèt carcere corporis preſſa; licèt inſtitutionibus pravis circumſcripta, licèt libidinibus & concupiſcentiis evigorata, licèt falſis diis exancillata, cùm tamen reſipiſcit, ut ex crapula, ut ex ſomno, ut ex ali-*

quo

qua valetudine, & sanitatem suam patitur, & Deum nominat; hoc solo quia propriè verus hic unus Deus, bonus, & magnus. Et, quod Deus dederit, omnium vox est. Judicem quoque contestatur illum: Deus videt, & Deo commendo, & Deus mihi reddet. O testimonium animæ naturalitèr Christianæ! denique pronuncians hæc non ad Capitolium, sed ad Cœlum respicit. Novit enim sedem Dei vivi; ab illo, & indè descendit. Idem luculentissimè repetit in lib. de testimonio animæ. Cui accinit Lactantius lib. 2. c. 1 *Cum jurant, & cum optant, & cum gratias agunt, non Jovem, aut Deos multos sed Deum nominant; adeò ipsa veritas cogente natura etiam ab invitis pectoribus erumpit.* Quod repetit lib. 1. c. 11.

III. Tertiò, populare argumentum suppeditat orbis hujus creatio, & administratio. Hæc enim si pluribus Diis permittatur, ipsorum primò imbecillitatem redarguit, qui quòd singuli minùs valeant, tantæque moli impares sint, cogantur vires sociare, vel si quilibet eorum sufficiens, & par est, cæteri superfluunt. Accedit, singulorum imperium tantò fore angustius, quantò inter plures collegas distributus. Cùm autem imperium impatiens esse consortii soleat, hinc jurgia, litesque inter Deos consurgerent; quod inter Deos Paganorum non semèl contigisse, cuique in eorum libris mediocriter versato exploratum est, quos meritò subsannat S. Augustinus l. 5. de Civitate Dei c. 9. ubi recensitis Deorum officiis, rixas, quæ inter eos subindè oriuntur, narrat, concludens: *Itane ista est innocentia Deorum, ista concordia? Hæccine sunt numina salubria Urbium, magis ridenda, quàm ludibria theatrorum?*

Verùm quid attinet Polyarchiæ incommoda recensere? præstat audire Lactantium l. de Ira. c. 11. *Si sunt multi* (Dii) *dum habent singuli potestatis aliquid & numinis, summa ipsa decrescit: nec poterunt singuli habere totum, quod est commune cum pluribus. Unicuique tantum deerit, quantum singuli possidebunt. Non possunt igitur in hoc mundo multi esse rectores; nec in una domo multi* Domini; *nec in navi una multi gubernatores, nec in armento, aut grege duces multi, nec in uno examine multi reges. Sed nec in Cœlo quidem multi soles esse poterunt, sicut nec animæ plures in uno corpore. Adeò in unitate natura universa consentit*: idem repetit l. 1. Inst. c. 3. ubi fusè probat, Deum debere esse unum.

IV. Huc redit argumentum aliud, quod ab unitate mundi conficitur. Unum enim opus unum prodit artificem. Nam si plures essent Dii, plures utique mundos fabricassent. Quid enim ad unius structuram opus fuerat conspirare plures, nisi si fortè minùs possent singuli, mutuâque operâ, & commodatitiis manibus

bus indigerent? Deindè si à pluribus factus esset mundus, omnes respiceret, omnibusque obsequeretur, ab omnibus regeretur; quomodo ergò in mundo consisteret Ordo, consonantia, & non potiùs perturbatio? Hoc argumento urgebat Gentiles Athanasius trac. contra gentes n.39. *Firmissimum argumentum est, unum universi esse authorem, quod scilicèt non multi sed unus sit mundus. Nam si multi essent Dii, multos, & diversos mundos esse, oporteret. Neque enim decet, vel multos unum mundum construere vel unum à multis ædificari: hinc enim non pauca absurda sequerentur. Primum si unus mundus à multis factus esset, id authorum imbecillitatem argueret.... Enim verò si unus sufficiebat, non multi mutuam inopiam explerent. Atqui in Deo aliquid deesse, non solùm dictu impium est, sed omne nefas superat. Quippe nec etiam inter homines perfectum artificem, sed imbecillem appellaverimus, qui non solus, sed cum multis unum opus absoluerit. Quod si singulos mundum universum condere potuisse, sed omnes propter operis communitatem mutuam operam contulisse dicatur: illud sanè perridiculum fuerit, si gloriæ comparandæ causâ singuli laboraverint, ne scilicèt quis eorum impotens, & infirmus haberetur.... Id etiam silendum non est, si à multis factus est mundus, diversos, & sibi dissimiles motus habuisse. Nam fieri non potuit, quin ad singulos autores respiciens varios motus habuerit. In illa autem varietate, ut supra dictum est, nullus rursùs ordo in mundo servari posset, sed confusa, & perturbata omnia forent. Nam nec navis à multis gubernata recto cursu ferri potest, nisi ejus clavum unus gubernator tenuerit, nec lyra à multis pulsata perfectum concentum efficiet, nisi musicus unus eam percusserit.*

V. His omnibus accedit, quòd si unitas semel à Deo auferatur, constituendi erunt non duo soli, non pauci, sed multi Dii, imò & innumeri. Unitati enim succedit numerus. Ecquis tandem effusam semel divinitatem sistere poterit, ne ultra, ne in plures ebulliat? Numerositas, dato quod Deum non dedeceat, quò major, eò perfectior erit, ideoque Deitati consonantior. Et fœcunditas ipsa, si Deo digna, gaudebit in plures, pluresque Deos efflorescere. Ita jam nihil erit vilius divinitate, quia nihil vulgarius. Sic Tertullianus l. 1. contra Marcionem c. 5. *Aut quæ* (inquit) *ratio duo summa magna composuit? Primò enim exigam, cur non plura, si duo? Quo locupletiorem credi oporteret substantiam divinitatis, si numerus ei competeret. Honestior, & liberalior Valentinus, qui simul ausus est duos concipere Bython, & Sigen, cum usque ad triginta eorum fœtus, tanquam Æoniæ, Scrophæ examen divinitatis effudit. Quæcumque ratio plura magna non patitur*

tur admitti, eadem nec duo, ut ipsa plura post unum. Post unum enim numerus. Quæ potuit duo admittere, eadem potuit & plura post. Hinc Romani, Unitate à Deo semel excussâ, innumeram Deorum, Dearumque turbam meritò adoptarunt.

VI. Quartò, Philosophicum Tertulliani argumentum lib.1. contra Marcionem c.3. occurrit. Deus est, quo nihil melius est, summum magnum: at quod summum est, nec juxtà se, nec suprà se quidquam esse patitur. Nec enim summum est, cui aliquid adæquatur, summum non est, quod aliquo majus non est; ergò summum magnum non potest, nisi unum esse, si enim duo essent summa, neutrum esset summum, quia neutrum altero majus esset: at quod majus aliquo non est, maximum non est, ergò. Item Deus est, quo nihil melius cogitari potest. At si saltem duo Dii sint æquales sibi, utroque melius aliquid cogitari potest, melius est enim non habere, quàm habere parem. Melius est alia omnia infrà se, quàm juxtà se habere, melius est solùm imperare, quàm consortem pati, melius est in alium dominari; quàm cum alio, melius est nihil eximi suo imperio, quàm aliquid, & hoc summum, eximi: ergò. Adeatur Tertullianus adversùs Marcionem.

Huic rationi affinis est ista: Deus est, quo nihil melius vel esse, vel intelligi potest, ergò nulla planè perfectio ei deesse potest: si autem essent duo Dii, aliquo differrent, alioqui duo non essent, id autem quo differrent, esset aliqua perfectio: quid enim in Deo non perfectum? Ergò aliqua perfectione uterque careret, & quidem summâ, nempè ea, qua æmulus ab eo discreparet. Quin imò tota unius substantia deesset alteri: non ergò esset perfectissimum, cui tantum deesset perfectissimæ substantiæ. Id urget Lactantius lib.1. c.3. & Novatianus lib. de Trinitate.

VII. Quintò, idque ferè mathematicum argumentum ante alios prodidit Epiphanius hæresi 41. n.2. contra Cerdonianos. Nimirùm: Unitas inter numeros prima est, omnesque numeros antecellit. Si ergò essent duo prima principia, ante hanc dualitatem esset unitas tanquam principium, infra quod jaceret dualitas. *Duo, simul ut principia sint, fieri non potest* (inquit Epiphanius) *duo enim, si numerentur, singularem numerum excedunt. Cum autem unicus ille, ac primus numerus quæratur, duo illa principia uni, & supremo subjicientur, à quo velut à causa duo illa pendeant. Neque enim duo illa post singularem numerum, atque unicum, primumque principium, sui esse causa possunt ipsorum.*

Hæc ratio supponit, Deum non solùm debere esse unum, sed

ſed etiam eſſe ipſam Unitatem, vel ipſum *eſſe* unum: indè enim fiet, ut omnis numerus ab eo proficiſcatur. Hoc autem adeò exploratum eſt, ut vel ipſi Gentiles Philoſophi, qui Deum admiſerunt, cognoverint. Id enim fatentur Plato, Plotinus, Proclus, Jamblicus, Salluſtius, Simplicius, quorum dicta maximè illuſtrarunt, ac Moſaicæ, Chriſtianæque Doctrinæ conciliarunt antiqui Patres. Sic ergò Hermes in Pimandro cap. 5. *Unitas omnium principium, radix, atque origo; abſque principio verò nihil, initium verò eſt non principii, ſed alterius. Monas ergò principium, omnemque numerum continet, à nullo ipſa contenta, omnemque gignit numerum, nullo numero genita.* Juſtinus martyr cohortatione ad Græcos pag. mihi 18. Pythagoræ, Platoniſque de uno, de ente, de Deo ſententiam, ut à moſaicis libris acceptam prædicat. *Pythagoras digna, & ipſe Ægyptiâ peregrinatione de uno, & ſingulari Deo ſenſiſſe videtur. Unitatem namque rerum omnium originem, eamdemque bonorum omnium cauſam eſſe dicens, per allegoriam unum, atque eum ſolum Deum eſſe docet. Id verò ſic ſe habere, ex eo patet, quòd Monada, ideſt unitatem, & En, ideſt, unum differre inter ſe ait: unitatem, ſive ſolitatem, quippe in eis, quæ intelligentiâ comprehenduntur, unum autem in numeris eſſe.* De Platone autem ita proſequitur: *Plato verò accepta cum in Ægipto eſſet, ſicuti videtur, Moſæ, & aliorum Prophetarum de uno, eoque ſolo Deo doctrina &c.* Inferens, ideo Deum de ſe ipſo non aliud nomen, quàm hoc *ego ſum qui ſum*, ſeu quod ſit *ipſum ens* Moyſi indicavit, quia Deus quod ſit, aut quod unus ſit, à ſe habet, & à nullo accepit. Idem fatetur Euſebius lib. 2. præpar. Evangel. c. 11. Cyrillus Alexandr. lib. 1. contra Julianum ex Ethnicorum ſuffragiis, præſertim Pythagoræ, hanc veritatem comprobantes. Quos ſequuntur omnes tùm Græci, tùm Latini, adeò ut ſingulos recenſere faſtidium eſſet. Hæc ergò ſatis dicta ſint pro ſtabiliendâ Divini numinis unitate generatim, nec deſcendendo ad ſpecialem diſcuſſionem eorum, qui hac in re delirarunt, falſis, iiſque pluribus Diis, imò innumeris, religiosè, ſeù veriùs ſacrilegè obſequentibus, quod & in ſequentibus ſucceſſivè præſtabimus. Videantur dicta tom. 2. in 1. p. q. 2. dub. 1.

CA-

CAPUT III.

Idololatria quid? Undè orta? Et quando?

§. I.

Quid sit Idololatria, & quotuplex.

I. NOto in primis, ab religione vera, & recta, bifariam recedi posse, vel defectu, nimirùm veri numinis contemtu, quomodo à vera religione recesserunt Athei, dicti propterea sine Deo, ac religione; vel excessu ejus, cultu nimirùm quodam superfluo vitiato, quod Latinis idem est, ac *superstitio* à superstando. Non quasi Deus verus vero cultu nimio coli possit, sed quia ad materiem cultus aliquid accedat, quod eum corrumpat. Utrumque hunc modum exposuit Clemens Alexandrinus admonit. ad gentes: *Extremæ ignorantiæ sunt Impietas, & Superstitio, extra quæ studendum est manere*; & ante ipsum Plutarchus lib. de Iside, & Osiride: *Nonnulli à recto itinere aberrantes planè in superstitionem inciderunt: alii velut paludem fugientes superstitionem, imprudentes in præcipitium quasi quoddam in impietatem inciderunt.* Corrumpitur autem divinus cultus, fitque superstitiosus, quando Deus quidem agnoscitur, ac providentia ejus non negatur: sed vel cultus veri Dei præstatur falso numini, vel falso cultu Deus verus coli existimatur: primo modo superstitiosi erant Pagani, qui Deum cognoscentes cultum veri Dei falsis numinibus tribuebant: secundo modo superstitiosus esset, qui verum Deum cultu falso, & à Deo reprobato colere vellet, ut qui verum Deum cultu, ac ritu Judaico, aut Paganico vellet honorare.

II. Tota hæc doctrina sumpta est ex D. Tho. 2.2. q.92. a.1. *Superstitio est vitium religioni oppositum secundum excessum, non quia plus exhibeat in cultum divinum, quàm vera religio: sed quia exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.* Et ibi art.2. *Diversificantur ergò superstitionis species. Primò quidem ex parte modi, secundò ex parte objecti. Potest enim divinus cultus exhiberi, vel cui exhibendus est, scilicet Deo vero, modo tamen indebito; & hæc est prima superstitionis species, vel cui non debet exhiberi, scilicet cuicumque creaturæ, & hoc est aliud superstitionis genus, quod in multas species dividitur, secundum diversos fines divini cultus. Ordinatur enim primò divinus cultus ad reveren-*

tiam Deo exhibendam, & secundum hoc prima species hujus generis est Idololatria, quæ divinam reverentiam indebitè exhibet creaturæ. Secundò ordinatur ad hoc, quod homo instruatur à Deo, quem colit, & ad hoc pertinet superstitio divinativa, quæ Dæmones consulit per aliqua pacta cum eis inita, vel tacita, vel expressa. Tertiò, ordinatur divinus cultus ad quandam directionem humanorum actuum secundum instituta Dei, qui colitur, & ad hoc pertinet superstitio quarumdam observationum.

Et hæc tria tangit Augustinus in 2. de Doctr. Christiana c.20. dicens: superstitiosum est quidquid institutum est ab hominibus ad facienda, & colenda Idola pertinens, & hoc pertinet ad primum: & postea subdit: vel ad consultationes, & pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque fœderata, quod pertinet ad secundum: & post pauca subdit: ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ, & cætera hujusmodi, quod pertinet ad tertium, hæc D. Tho.

III. Ad uberiorem notitiam harum variarum observationum præstat audire Augustinum à D. Thoma citatum sic prosequentem: *Sivè in præcantationibus, sivè in quibusdam notis, quos characteres vocant, sivè in quibusdam rebus suspendendis, aut illigandis, vel etiam aptandis quodammodo, non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiam manifestas: quæ mitiore nomine physica vocant, ut quasi non superstitione implicare, sed naturâ prodesse videantur: sicut sunt inaures in summo aurium singularum, aut de struthionum ossibus ansulæ in digitis, aut cum tibi dicitur singultienti, ut dexterâ manu sinistrum pollicem teneas. His adjunguntur millia inanissimarum observationum; si membrum aliquod salierit, si cunctis ambulantibus amicis, aut canis, aut puer medius intervenerit: atque illud, quod lapidem calcant, tanquam diremtorem amicitiæ, minus molestum est, quàm quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrit. Sed bellum est, quod aliquando pueri vindicantur à canibus, nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, ut etiam canem, qui medius intervenerit, ferire audeant non impunè, namque à vano remedio citò ille interdùm percussorem suum ad verum medicum mittit. Hinc sunt etiam illa, limen calcare, cum ante domum suam transit; redire ad lectum, si quis dum se calceat sternutaverit: redire domum, si procedens offenderit, cum vestis à soricibus roditur, plus tremere suspicione futuri mali, quàm præsens damnum dolere. Undè illud elegantèr dictum est Catonis, qui cum esset consultus à quodam, qui sibi à soricibus erosas caligas diceret, respondit non esse illud monstrum, sed verè monstrum habendum fuisse, si sorices à caligis roderentur.* Hæc facetè de vanis suorum

rem-

temporum observationibus Augustinus, quibus si nostrorum innumeras vellemus adjicere, quis esset terminus enarrandi?

§. II.

Idololatriæ Origo.

IV. His duabus ultimis observationum, seu superstitionum speciebus omissis, ad primam, quæ Idololatria est, revertimur; quâ nimirùm divinus cultus exhibetur, cui non debet exhiberi, nimirùm creaturæ. *Peccata* (inquit Augustinus serm 3. de symbolo ad Cathecumen. c.2.) *& auctor peccati Diabolus separavit animam à Deo, & dum creatura secuta est seductorem, suum deseruit Salvatorem, facta est ruina magna, & erravit anima, ut pro vero Deo coleret Idola, & adoraret ipsa, quæ fecit, deserendo illum, à quo facta est.... Hinc error omnis, & desertio bonorum, hinc cultus Paganorum, & perversio Hæreticorum. Et erraverunt animæ per diversas voluptates, & perversas, ut alii colerent solem, alii lunam, & stellas, alii montes, alii lapides, & quæque virgulta, ut sibi quisque credidit invenisse, non adjutorem Deum, sed deceptorem Diabolum, atque ita per diversa anima erravit à Creatore suo, ut omne, quod dederat ei Deus ad servitium, hoc illa coleret ut Deum.* Hæc Augustinus. Diabolus igitur, qui appetitu divinitatis se ipsum ex empyreo præcipitavit, qui simili prava suasione *eritis sicut Dii* Adamum in Paradiso perdidit, hac eadem arte quovis tempore usus est, ut homines à cultu veri Dei ad cultum falsorum numinum abstraheret, & ut eos induceret ad serviendum creaturis, qui servire debuerant Creatori, dicente Paulo Rom.1.25. *Commutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & servierunt creaturæ potiùs, quàm Creatori. Veritatem enim tenere* (ait Alexander Halensis 3. p. Summæ q. 30. ar.1.) *est unum Deum colere: veritatem in mendacium convertere est creaturæ servire pro Creatore. Vera enim religio in unius constat veri Dei servitio. Una enim est vera divinitas. Si ergò Idololatria creaturæ servit pro Creatore, commutat veritatem in mendacium.* Hac fraude impius humani generis hostis non solùm insipiens vulgus decepit, sed eos etiam, qui pro sapientibus habebantur: excussâ enim paulatim ab eorum animis Traditione primæva de uno, veroque Deo, in varias, falsasque de divinitate opiniones eos dejecit. Quia igitur crevit in eis nimius terrenorum amor, nec Deum terrenis oculis viderent, coli placuit, quod viderent: at-

atque ita duo flagitia commiserunt, dum honore suo defraudant Deum, & quasi in ejus contumeliam eum non Deo postponunt; *cùm enim cognovissent Deum* (ait Apostolus Rom. 1. 21.) *non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt*. Quare in pœnam *evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum*, quia licèt cognoscerent Deum, eum tamen in adyta cordis non admiserunt.

V. Totum hoc describit Athanasius Orat. contra gentes n.8. *Postquam enim malitia varias voluptatum species didicit, & rerum divinarum oblita est, corporeis affectibus delectata, atque ad sola præsentia, & vanas, quæ de his habentur, opiniones adtendens, nihil præter aspectabilia existere, solaque temporalia, & corporea bona esse arbitrata est. Sic autem à Deo vero aversa, & se ad imaginem boni Dei factam esse oblita, non ampliùs Deum Verbum, ad cujus similitudinem creata est, sua facultate videt: sed extra se ipsam posita, ea, quæ non sunt, cogitat, & effingit*. Et post pauca: *Prima ergò Idololatriæ causa est malitia; ut enim homines malitiam, quæ nulla res est, sibi ipsis confingere didicerunt: sic & Deos, qui nulli sunt, sibi quoque commenti sunt .... res aspectabiles Deos esse finxerunt, ipsamque creatam naturam præ Deo honorarunt, ac opera potiùs, quàm operum Authorem, & opificem Dominum Deum, Dei titulo, divinisque honoribus decorarunt*. Hæc Athanasius.

VI. Ut ergò humana mens à Deo ad creaturam se convertit, primò Cœlo, Soli, Lunæ, & Astris Dei honorem adscripsit, atque ista non tantùm Deos, sed etiam rerum aliarum Authores esse, censuit. Postea tenebricosis cogitationibus deorsum rursùs progressi homines æthera, aerem, & ea, quæ in aere sunt, Deos appellevere. Iidem in malis adhuc procedentes, elementa quoque, & principia compositionis corporum, nempè calidam, & frigidam, siccam, & humidam naturam Deos agnovere. Ut verò qui penitùs in profundum ceciderunt, in terra, & cæno terrestrium cochlearum instar repunt: ita impiissimi mortales, homines, hominumque formas, cùm viventium, tùm mortuorum inter Deos referre cœperunt. Quin etiam & pejora meditati in lapides, & ligna, in reptilia, aquatilia, & terrena, atque in feras, & bruta animantia divinum, & cœleste Dei nomen transtulerunt, omnesque soli Deo debitos honores illis attribuerunt; alii eò progressi sunt, ut etiam, quæ nullo modo essent, neque in rerum natura existerent, Deos facerent, humanam formam cum brutis permiscentes, naturasque dissimiles in monstri speciem conjungentes, eaque sic adorantes. Ejusmodi sunt Dii illi, qui apud Ægyptios Canis, Serpentis, & Asini caput

put habent, & apud Libyæ populos Ammon arietis capite insignis. Hæc ex Athanasio citato.

VII. Alii impietate latiùs diffusâ, voluptatem, & cupiditatem, quæ tantæ impietatis occasio fuit, Deos fecere, & adoravere, qualis fuit apud eos Amor, & Venus in Papho insula, alii suos principes, aut eorum liberos, vel pro suâ erga eos observantiâ, vel eorumdem tyrannidis metu inter Deos numerare ausi sunt. Talis est in Creta celeberrimus apud eos Juppiter, in Arcadia Mercurius, apud Indos Dionysius, sivè Bacchus, & apud Ægyptios Isis, Osiris, & Orus. Talis his etiam temporibus, Antinous Adriani Imperatoris Amasius... Cùm enim Adriano in Ægypti regione versante, Antinous illius voluptatis minister è vita migrasset, eum Imperator coli jussit &c. Hæc ferè de verbo ad verbum ex Athanasio desumpta sunt.

VIII. Diversitatem Idololatriæ aliter exponit D. Thom. 2. 2. q. 94. a. 1. ubi de Idololatris ait. *Diversimodè tamen cultus divinus Idolis exhibebatur. Quidam enim per nefariam artem imagines quasdam construebant, quæ virtute Dæmonum aliquos certos effectus habebant, unde putabant in ipsis imaginibus esse aliquid divinitatis, & per consequens quòd divinus cultus eis deberetur. Et hæc fuit opinio Hermetis Trismegisti, ut Augustinus dicit* 8. *de Civit. Dei cap.* 23. *Alii verò non exhibebant cultum divinitatis ipsis imaginibus, sed creaturis, quarum erant Imagines, & utrumque horum tangit Apostolus* ad Rom. 1. *Nam quantùm ad primum dicit*, mutaverant gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. *Quantùm autem ad secundum subdit*: coluerunt, & servierunt potiùs creaturæ, quàm Creatori: *Horum tamen tertia fuit opinio. Quidam enim æstimabant, quosdam homines Deos fuisse, quos per eorum Imagines colebant, sicut Jovem, Mercurium, & alios hujusmodi. Quidam verò æstimabant, totum mundum esse unum Deum, non propter corporalem substantiam, sed propter animam, quam Deum esse credebant, dicentes, Deum nihil aliud esse, quàm animam motu, & ratione mundum gubernantem, sicut & homo dicitur sapiens propter animam, non propter corpus. Unde putabant, toti mundo, & omnibus partibus ejus esse cultum divinitatis exhibendum, Cælo, aeri, aquæ, & omnibus ejusmodi partibus: & ad hæc referebant nomina, & imagines suorum Deorum, sicut Varro dicebat, & narrat Augustinus in* 7. *de Civit. Dei c.* 2. & 22. *Alii verò, scilicet Platonici, posuerunt unum esse summum Deum causam omnium, post quem ponebant, esse substantias quasdam spirituales à summo Deo creatas, quas Deos nominabant, participatione scilicet divinitatis; nos autem*

eos

eos Angelos dicimus; post quos ponebant animas cælestium corporum, & sub his Dæmones, quos dicebant, esse aerea quædam animalia, & sub his ponebant animas hominum, quas per virtutis meritùm ad Deorum, vel Dæmonum societatem assumi credebant. Et his omnibus cultum divinitatis exhibebant, ut Augustinus narrat 8. *de Civit. Dei c.*14. *Has autem duas ultimas opiniones dicebant pertinere ad Theologiam Physicam, quam Philosophi considerabant in mundo, & docebant in scholis. Aliam verò de cultu hominum dicebant pertinere ad Theologiam fabularem, quæ secundum figmenta Poetarum repræsentabatur in Theatris. Aliam verò opinionem de Imaginibus dicebant, pertinere ad civilem Theologiam, quæ per Pontifices celebrabatur in Templis.* Hæc D. Thomas.

IX. Advertendum insuper est, Idololatriam haberi posse etiam sine externis Idolis, aut simulacris; si quis enim in mente sua falsum numen pro vero Deo substitueret, illudque coleret, is revera Idolum coleret, quia coleret ut Deum, qui Deus non est, & consequenter coleret nihil. Idolum autem sivè exteriùs fabricatum, sivè interiùs conceptum, nihil est secundum illud Apostoli 1. Cor. 8. 4. *Idolum nihil est in mundo*, quasi diceret Idolum, est omne illud, quod nec numen est, nec vim numinis habet, sed est res vana, & inane hominum commentum, sivè fabricatum manu, sivè mente conceptum, & ut Deum adoratum: quod evincit, non de solis imaginibus, aut simulacris divino honore affectis Idolum usurpari, sed de quocumque falso numine, etiam mente culto. Hinc Romani licèt plusquam annis 170. sine simulacris Deos coluerint, teste Varrone apud August. l.4. de Civit. Dei c.31. attamen Idololatriam committebant, cùm Halycarnasseo teste lib.2. adorarent Deos, quos colebant Græci, quibus alios Numa Pompilius adjecit. Undè ait D. Thom.2.2. q.94. a.1. ad quartum, quòd *ex communi consuetudine, qua creaturas quascumque colebant Gentiles sub quibusdam imaginibus, impositum est hoc nomen Idololatria ad significandum quemcumque cultum creaturæ, etiamsi sine imaginibus fieret.*

X. Quantùm ad Idololatriæ Originem, ante diluvium eam fuisse, quidam suspicati sunt. Tempore enim Enos plerique Hebræorum censent, tunc primum in nomine Domini, & in similitudine ejus fabricata fuisse Idola, ita S. Hieron. quæst. Hebraic. in Genes. ita sentit Rabbi Maimonides lib. de Idololatria, quamvis Vossius id non approbet. Rursùs quum corrupta esset terra coram Deo, & omnis caro corrupisset viam suam, propter quod pœnituit Deum fecisse hominem,& statuit eum diluvio delere à facie terræ, ut habetur Gen. 6. credibile est, homines à Deo

Deo vero vitiis aversos ad falsum Deum colendum sese convertisse. Sed quia hoc nullo firmo argumento sive auctoritate munitur, meliùs cùm Lactantio lib.2. inst. c.74. dicimus, Idololatriam post diluvium cœpisse ex filiis Cham. Is enim ob detectam, despectamque Noè Patris nuditatem abdicatus, atque expulsus, profugus in ea parte consedit, quæ nunc Arabia nuncupaur, quæ terra de nomine suo, seu potiùs filii sui dicta est Chanaam, & posteri ejus Chananæi. Hæc fuit prima gens, quæ Deum ignoravit, quoniam princeps ejus, & conditor maledictus ab eo cultum Dei non accepit, ideòque ignorantiam divinitatis posteris suis reliquit. Qui deindè nimiùm multiplicati, cùm eos angustiæ locorum suorum capere non possent, vel à parentibus missi, vel sua spontè, cúm rerum penuria cogeret, profugi ad quærendas sibi novas sedes hùc, atque illùc dispersi, omnes insulas, & orbem totum repleverunt, & à stirpe sanctæ radicis avulsi, novos sibi mores, ac instituta pro arbitrio condiderunt. Sed omnium primi, qui Ægyptum occupaverunt, cœlestia suspicere, atque adorare cœperunt. Et quia neque domiciliis tegebantur propter aeris qualitatem (nec enim ullis in ea regione nubibus subtegitur cœlum) cursus syderum, & defectus notaverunt, dum ea sæpè venerantes curiosiùs, atque liberiùs intuerentur. Postea deindè portentificas animalium figuras, quas colerent, commenti sunt, quibusdam prodigiis inducti. Cæteri autem, qui per terras dispersi fuerant, admirantes elementa mundi, Cœlum, solem, terram, mare sine ullis imaginibus, ac Templis venerabantur, & his sacrificia in aperto celebrabant, donec successu temporum potentissimis regibus Templa, & simulacra fecerunt, eaque victimis, & odoribus colere instituerunt. Hæc ex Lactantio, citato loco.

XI. Ex quibus constat, Idololatriam primò sine simulacris, atque imaginibus externis cœpisse. A quo autem tempore cœperit cultus simulacrorum, non est adeò certum. Aliqui à tempore Abrahæ repetunt originem Idolorum, cujus Pater Thare dicitur servisse Diis alienis Josue 24. 27. sed Idolorum non fit mentio ante Labanem, cujus Teraphin abstulit Rachel Gen.31. 19. qui dicuntur etiam Dii peregrini, seu alieni Gen.35. Undè etiam verisimile est, usitata fuisse Idola tempore Thare, & Nachor: sic, ut primi Idolorum effigiatores fuerint Chaldæi, præeunte Nino Beli filio Assyriorum Rege contemporaneo Thare, qui fieri curasse traditur imaginem Belo Patri suo, qui subditis eam adorandam proposuit, adjectis, quibusdam ritibus superstitiosis, teste S. Hieron. in Oseam c.2. Proximi Ægyptii habere cœ-

cœperunt Idola effigiata, ut colligere eſt ex Auguſtino, & ex Hiſtoria Exodi; tempore enim Moſis Ægyptus Idolis plena erat, & hæc fuiſſe Idola beſtiarum, colligitur celebri Moſis teſtimonio Exod. 8. 26. qui Pharaoni dicenti: *Sacrificate Deo veſtro in terra hac* Ægypti, reſpondit: *Non poteſt ita fieri; abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro? quod ſi mactaverimus ea, quæ colunt Ægyptii coram eis, lapidibus nos obruent.* Eædem ergò beſtiæ, quas Deo immolabant Hæbræi, Boves, Vituli, Agni, Oves, erant Dii, ac Idola Ægyptiorum, undè ad ſimilitudinem bovis illius Ægyptii petierunt Hæbrei ab Aarone Vitulum in deſerto Exod. 32. ideòque paſtores ovium, & bubulcos fuiſſe abominationi Ægyptiis, legitur Gen. 46. 34. quia nimirùm, ajunt interpretes communiter, mactant, quæ ipſi colunt. Adeòque apud Ægyptios excreverat hæc ſuperſtitio adorandi Bruta, ut ex hoc Joſephus contra Appionem ratiocinetur: Orbem terrarum, ſi Ægyptiorum ſacra ſuſcepiſſet, brevi beſtiarum plenum, inanem hominum futurum. Et Cicero lib. 1. de natura Deorum dixerit, firmiores apud Ægyptios opiniones eſſe de beſtiis quibuſdam, quàm apud Romanos de ſanctiſſimis Templis, & Simulacris Deorum. Ab Ægyptiis propagata fuit Idololatria ad Perſas, Indos, & ad extremos terminos Sinarum teſte Kircherio in Prodromo c. 4. Certè hodiernæ etiam dictarum gentium conſuetudines, ac mores id indicant, cùm in India Sinis, Jappone, Tartaria, quin etiam in ipſa America, Solis, Lunæ, Syderum, Terræ, animalium omnis generis cultum non ſecùs, ac in Ægypto ab innumerabili tempore etiam nunc vigere noſtri deprehenderint.

XII. Mercurius Triſmegiſtus, qui Moſis tempore floruiſſe fertur, originem ſimulacrorum refert ad priſcos proavos ſuos, apud Auguſtinum 8. de Civit. Dei c. 24. Græci poſteà, cùm priùs ſine ſimulacris colerent numen, aliæque gentes, ſimulacra fecere, ipſique Romani, qui ut ſuprà dicebamus, multo tempore abſque ſimulacris fuere, tandem ſimulacra, in quibus Deos ſuos colerent, efformarunt. Scythæ etiam, priuſquam effigiata haberent ſimulacra, adorabant olim acinacem, Arabes lapidem, Perſæ fluvium, & ex aliis hominibus, qui erant antiquiores, ligna erigebant inſignia, & columnas ex lapidibus ponebant, ſeu titulos, in quibus Deos ſuos adorabant. Quare Deus Levit. 26. 1. æqualiter vetuit Judæis, facere Idola, ac titulos erigere, ſive inſignes lapides. *Non facietis vobis Idolum, & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, ut adoretis eum.* Et numer. 33. 52. *confringite titulos, & ſtatuas commi-*

nui-

nuite. Hinc apparet, Idololatriam sua falsa numina coluisse primò sine titulo, & simulacro externo, deindè cœpisse titulos, ac lapides in eorum protestationem erigere, in iisque Deos adorare, tandem cùm pervenissent artifices, qui simulacris homines, aut bestias effigiarent, cœptum est adorare numina in simulacris, eòque magis crevit Idololatria; unde Clemens Alexandrinus in Protreptico ait: *Postquam autem ars floruit, auctus est error*. Hac ergò vanissima religione, quæ toto orbe serperat, Judaicus populus identidem maculatus est, nec ipsum deterrere sat erant comminationes, ac pœnæ, quibus hujusmodi fœdifragos mulctabat Deus, quorum exemplis refertæ sunt sacræ paginæ. Adveniente tamen Christo, ejusque Evangelio Orbi annunciato, Idola ruere cœperunt, adeò ut Roma ipsa, quæ omnium superstitionum asylum facta teste Leone I. serm.1. in Natali Apostol. *Omnium gentium serviebat erroribus, & magnam sibi videbatur assumsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem*, veritatis discipula effecta, Idolis confractis, verum Deum cognoscere cœperit, ac veræ Religionis caput evaserit. His prænotatis ad rem veniamus.

CAPUT IV.

Religio Idololatrica, falsa Religio est.

§. I.

Dii Paganorum Dii non sunt.

I. ASsertio hæc ex dictis cap.2. probata manet. Vera etenim Religio ea est, quæ vero Deo cultum exhibet; atqui ex probatis, verus Deus unus, imò ipsa unitas, est. Ergò vera Religio ea sola est, quæ uni Deo cultum præstat. Cùm ergó religio Paganorum, & Idololatrica non uni, sed innumeris Diis cultum exhiberet; Indè fit, ut vera religio esse non possit. Ad eam exterminandam insudarunt Patres, quorum aliquas rationes subjiciemus.

II. Ulteriùs ex D. Augustino lib. de vera Religione cap.55. sic probo. Idololatræ, quibus religio erat colere plures Deos, vel colebant opera, & artefacta hominum, vel bestias, vel homines mortuos, vel dœmones, vel terram, & aquas, vel aerem & ignem, vel astra, vel viventia, puta arbores, vel homines, vel angelos: sed nulli ex his cultus divinus tribuendus est, nec vera religio; ergò &c. Min. probat S. Augustinus citatus sic.

Si essent colenda opera hominum, multò magis colendi essent artifices. qui ea fecerunt, quia meliores illis. Si colendæ essent bestiæ, multò magis homines, quos tamen colere non debemus. Non sunt colendi ut Dii homines mortui, quia si piè vixerunt, non tales, nempè divinos, á nobis petunt honores, sed illum coli volunt, quo illuminante lætantur. *Honorandi ergò sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem*. Si autem malè vixerunt, ubicumque sint, non sunt colendi. Dœmones colendi non sunt, quia hominum hostes de hominum pœnis triumphant. Terra, & aqua colenda non sunt, quia istis lucidior, ac purior est aer, etiam caliginosus. Nec etiam colendus est aer purior, ac serenior, quia luce absente adumbratur, & aere purior est ignis nostri splendor, ac fulgor: nec tamen ignem colere debemus, quoniam ipsum pro voluntate accendimus, & extinguimus. Corpora autem ætherea, atque cœlestia neque colenda sunt, quia licèt omnibus cæteris corporibus rectè præponantur, melior tamen est ipsis quæcumque vita. Vitam, qua arbores dicuntur vivere, colere non debemus, quoniam nullus sensus in ea est, sicut nec in capillis, & ossibus, quæ sine sensu præciduntur, hac autem melior est vita sentiens, quam tamen in bestiis colere non debemus. Neque anima ipsa rationalis ut Deus colenda est, etsi perfecta, ac sapiens sit, quia omnis vita rationalis, si perfecta est, incommutabili veritati secum intrinsecus loquenti obtemperat, non obtemperans vitiosa fit; quod autem alteri obtemperat Deus non est; quia non per se excellit, sed per eum, cui obtemperat. Eadem ratione Angeli colendi non sunt, quia nec à se beati sunt, nec nos eos videndo beatos reddunt, sed & ipsi & nos unum videndo Deum beati sumus. Videatur S. Doctor.

§. II.

Quid Dii facti ab hominibus.

III. EVertenda secundò est Idololatria armis, quæ tractat Athanasius orat. contra gentes à num. 9. Et primò sic: Verus Deus debet á se ipso esse Deus, & naturâ talis, non ab alio factus, aut in Deum aliorum, nimirùm hominum suffragio, atque arbitrio cooptatus. Atqui Gentilium Dii non naturâ tales sunt, sed hominum voluntate facti; Senatus enim Romanus, Imperatores omnes, quorum virtutes sibi placebant, inter Deos esse decernebat, ac ut Deus coli, jubebat, cæteros autem inter homines relinquebat. Ergò verè Dii non erant; quales enim Dii,

Dii, qui ab hominibus divinitatem emendicabant? Quales effictores divinitatis, qui Deos faciendi potestatem jactarent, ipsi verò se homines esse, ac mortales non inficiarentur? Hi enim, qui Deos faciunt, potiùs Dii censendi essent, quàm quos ipsi faciunt Deos: si quidem res, quæ facit, eâ quæ fit, præstantior esse debet, & qui aliquem judicat, ejus, qui judicatur, necesse est, ut sit Dominus: Is item, qui aliquid donat, omninò id, quod habet, largitur. Quapropter si, quos ipsi voluerint, Deos esse decernebant, eos sanè primùm Deos quoque esse, oportebat. Vel si homines erant, moriendo suum de his, quos Deos fecerant, suffragium falsum fuisse, apertè arguebant. Cùm ergò omnes Paganorum Dii, ii etiam qui apud Græcos celebrabantur, Juppiter, Neptunus, Apollo, Mercurius, & è fœminis Juno, Ceres, Pallas, Diana, Thesei edictis, quem Græcorum historiæ præcipuè commendant, divinitatem sint consecuti, quis veros fuisse Deos sibi suadeat? Quo modo illi, qui id sancivere mortui lugentur, hi autem, quos Deos statuerunt, tanquàm Dii adorantur? Incredibilem certè repugnantiam, atque insaniam!

IV. Verùm (prosequimur ex Athanasio) utinam saltem in maribus stetisset Idololatria, neque fœminis divinum honorem detulissent: siquidem etiam mulieres, quas neque ad publica concilia admittere tutum est, divinis honoribus colunt, & venerantur, quales sunt, quæ ut supra nominavimus, Thesei præscripto inter numina sunt relatæ, & apud Ægyptios Isis puella, & adolescentula, atque apud alios Venus. Priscis enim temporibus mos erat, post amissos, quos habuerant charissimos fratres, cognatos, uxores, viros, illos cogente luctus acerbitate picturâ exprimere, & sacrificiis consecrare, quos deindè posteri, simulacra eorum videntes, ut Deos venerati sunt. Verùm qua ratione? Quomodo enim Dii, quos eorum parentes luxere, ut qui Dii non essent? Si enim Deos illos esse persuasum habuissent, minimè ut perditos, & mortuos deflevissent. Quomodo Dii, quos non tantùm non esse Deos, sed nec existere putabant? Si enim adhuc existere putassent, illorum formam imagine non expressissent, ut hanc præ oculis habentes dolorem mitigarent, quem ex eo, quòd ampliùs non existerent, acceperant. Quid ergò stultiùs, quàm istos tanquam Deos precari, & veri Dei honore prosequi? Legantur Scripturæ sap. 14. 12. ex quibus hæc cum Athanasio desumsimus.

§. III.

Quia eorum gesta Deo indigna.

V. EVertitur secundò ex eodem Athanasio sic. Si quis illorum, quos Deos prædicabant Gentiles, res gestas velit perpendere, eos non solùm non esse Deos, sed homines; imò hominum impiissimos fuisse reperiet. Quid enim, quæso, turpiùs, quàm illi Jovis amores, & impudicitiæ, quas apud Poetas legere licet? Quid fœdius, quàm cùm audis, eum rapere Ganimedem, cùm voluptate victum mulieribus servire vides, illarumque causâ brutorum animantium quadrupedum, & volucrum formas, non sine sui periculo induere: ut Patris insidias fugiat, latebras quærere, deindè Saturnum suum Patrem ab illo vinciri, & castrari? An ergò æquum est, illum censeri Deum, qui & flagitia commisit, & tantorum scelerum reus est, quæ neque communes Romanorum leges, vel ipsis hominibus facere permittunt? Quis cognitis flagitiis, & stupris, quibus Semelem, Ledam, Alcmenam, Dianam, Latonam, Majam, Europam, Danaem, & Antropam vitiavit, vel quis perspectâ in propriam sororem impudicâ audaciâ, quam nimirùm simul, & sororem, & uxorem habuit, illum non despiciat, ac morte dignum æstimet? Qui ulteriùs, quos ex stupris procreaverat liberos, Bacchum, Herculem, Dioscurem, Mercurium, Perseum, & Sospitam inter Deos retulit, divinitatis specie ad suam pravitatem tegendam abusus? Quid indignius, ac imbecillius, quàm cùm ipsum (Jovem) vides mortem filii sui Sarpedonis graviter ferre, eique opitulari velle, nec posse? Quid miserius, quàm cùm cernis, ei insidias ab aliis, qui dicuntur Dii, fieri, Minervâ nempè, Junone, & Neptuno, opemque ferri à Thetide Muliere, & à Centimano Egeone? Hæc sunt heroica facinora Jovis, quem summum inter Deos Pagani venerabantur. Mitto Martis cùm Venere adulterium, & utrique paratas à Vulcano insidias, aliosque, quos vocant Deos, ad stupri spectaculum ab eodem Vulcano accersitos adventantes coram; quis enim illorum impudicitiam contueri conspiciens, risum tenere queat, eosque non valdè aspernetur? Quis non rideat, si Herculem viderit præ ebrietate in Omphalem libidinosè insanire? Mitto contentionem implacabilem, qua Dii illi Græcorum, ac Trojanorum causâ apud Ilium inter se pugnabant. Quis enim horum imbecillitatem non condemnet, qui nempè mutuâ inter se rixâ etiam homines irritaverint. Martem, ac

ac Venerem à Diomede vulnerari, Junonem, & Plutonem ab Hercule, Bacchum à Perseo, & Minervam ab Arcade, Vulcanum verò è Cœlo projici, eoque casu Claudum fieri: quis audiat, quin statim hujusmodi naturam Deorum ob flagitia detestetur, ac propter imbecillitatem non Deos, sed homines, eosque imbecilles, atque passibiles agnoscat, magisque eos, qui vulnerant, quàm qui vulnerantur jure merito admiretur. Hæc ex Athanasio, quibus similia exprobrabat Cyrillus Juliano in suis libris contra Julian. Lactantius l.1. Inst. c.9.10.11. &c. Undè D. Augustinus l.7. de Civit. Dei c.27. ait, Deos selectiores *innotuisse magis per eorum crimina, quàm per eorum merita*, & eodem lib. cap.4. observat, famosiores Deos criminibus esse insigniores, cùm in aliis Diis minus famosis vix crimina reperiantur. *Vix quisquam reperitur Deorum non selectorum, qui aliquo crimine famam traxit infamem: vix autem selectorum quispiam, qui non in se notam contumeliæ insignis acceperit.*

VI. Confugiunt hìc Pagani ad ingenium Poetarum contendentes, omnia ea probra, quæ de eorum Diis narrantur, figmenta esse Poetarum. Idem respondebat Julianus D. Cyrillo l.2. contra Julianum, dicens. *At qui Græci fabulas de Diis confinxerunt incredibiles, & portentosas. Nam Saturnum filios devorasse dixerunt, deindè rursùs evomuisse. Mox injustas nuptias, Jovis nempe cùm matre congressum, susceptisque ex ea liberis, filiæ nupsisse, eam denique constupratam, alteri collocasse, ajunt. Ad hæc feruntur Bacchi laniatus & membrorum congluti nationes. Hujusmodi res Græcorum fabulis produntur.*

VII. Ad hæc reponebat Athanasius loco citato n.16. Si quæ Poetæ narrant commentitia, & falsa sunt: falsa quoque erunt Jovis, Saturni, Junonis, Martis, aliorumque nomina, nec ullus omninò existit Juppiter, vel Saturnus, vel Mars, sed eos quasi existentes ad auditores decipiendos finxerunt Poetæ. Si ergò Poetæ res, quæ non existant, fingunt, quare Deos illos velut existentes colunt?

Dices, nomina quidem non fingi, sed facta falsò illis adscribi. At hoc nihilo tutius est. Nam si facta commenti sunt, cur non & nomina? vel si in vulgandis nominibus veraces sunt, cur non quoque in enarrandis factis veraces erunt? Dicam potiùs, Poetas fabulatos, ac commentos fuisse, quando illos vocarunt Deos: noverant enim, quæ Deos decet agere, neque unquam hominum notas Diis affinxissent, si eos revera Deos credidissent: actus quippe naturis congruere debent, ut & effectus authorem testetur, & ex natura actus possit cognosci. Quemadmodum ergò

si quis

si quis veraciter vellet de aqua, & igne disputare, eorùmque effectus afferre, nunquam profectò diceret, aquam comburere, & ignem refrigerare; ita si Deos esse Jovem, cæterosque alios, certum habuissent illorum Scriptores Poetæ, hujusmodi actus illis non adscripsissent, quibus eos non Deos, sed homines, non sapientes, sed inhonestos, atque nequissimos fuisse, manifestum fieret.

VIII. At inquies, mentiti sunt, tuque illos falsi arguis. Esto. At quare mentiti sunt, cùm eorum vitia retulerunt, & non potiùs cùm prodiderunt aliquas eorum virtutes? Quare de eorum fortitudine falsa dixisse non vis, nec pro fortitudine imbecillitatem, aut pro imbecillitate fortitudinem commentos esse? Siquidem, ut vos vultis, proprium Poetarum erat, in omnibus fingere, & mentiri. Atqui cùm de hominibus quidem scripserunt, veritatem servavere; cùm autem de iis, quos Deos vocant, sermonem habuerunt, mendaces esse non sunt veriti. Ita planè, dicet aliquis, cùm impudica eorum facta narrant. At cùm eos laudant, cùm Jovem Patrem Deorum, supremumque, ac Olympium, & in Cœlis imperantem prædicant, illos nihil comminisci, sed vera dicere. Sed hoc vanum effugium jam preclusum est. Facta eos fuisse homines palàm demonstrant, sed laudes, quibus eos efferunt, hominum naturam longè superant, utrumque horum secum pugnat; nam neque proprium est Cœlestium ista agere, neque hominibus ejusmodi laudes debentur. Quid ergò? Dicam. Non aliud, nisi falsas quidem, & adulationis ergò, fictas fuisse laudes, facta autem vera esse. Nemo enim, qui aliquem laudare aggreditur, ejus vitam vituperat; sed contra, quorum vita turpis est, ad submovendam vituperationem, quæ inde sequi solet, illas laudibus supra modum extollere mos est, ut & laudum magnitudine auditores decipiant, & illorum, quos laudant, nequitiam occultent. Itaque quemadmodùm, qui aliquem laudare, instituit, si nullam, vel in factis, vel in moribus laudis materiem repererit, cùm nihil nisi turpe in his occurrat, alio commendandi genere uti, cogitur, illique, quem laudat, ea, quæ propriis meritis majora sunt, affingit. Ita cum egregios Poetas Deorum suorum turpitudinis puderet, nomen humanâ naturâ majus eis apposuere, non intelligentes, se commentis, quæ in mortalium conditione minimè quadrant, humana illorum facta non obscurare, vel abscondere, sed potiùs humanis illorum vitiis apertè demonstrare, Dei notiones illis nequaquam congruere.

§. IV.

§. IV.

Quia eorum Sacra inhonesta.

IX. VErùm de talium Deorum impudicis factis judicium suspendamus. Si vera non erant flagitia, quæ de Diis commenti erant Poetæ: cur in eorum sacris, ac ludis repræsentari sinebant? Debuissent indigna hæc repræsentantes, ac Diis in eorum sacris affingentes punire; cùm ergò id non fecerint, imò & talibus obscænis ludis delectati sint, indicium est, vel eos revera talia patrasse, vel eos non esse Deos, qui approbarint ejusmodi obscænitates, à quibus homines etiam honesti abhorrere, consueverunt. Ita S. Augustinus lib.2. de Civit. Dei cap.8. rem hanc tractans ait. *At enim non traduntur ista sacris Deorum, sed fabulis Poetarum. Nolo dicere, illa mysteria, quàm ista theatrica esse turpiora: hoc dico, quod negantes convincit historia, eosdem illos ludos, in quibus regnant figmenta Poetarum, non per imperitum obsequium sacris Deorum suorum obtulisse Romanos: sed per ipsos Deos, ut sibi solemniter ederentur, & honori suo consecrarentur, acerbè imperando, & quodam modo extorquendo fecisse,* quod in primo libro (cap.32.) *brevi commemoratione perstrinxi*, & eodem libro cap.29. *Quo pacto igitur Deos, qui talibus delectantur obsequiis, haberi putas in numero sanctarum potestatum, cùm homines, per quos eadem aguntur obsequia, non putasti habendos in numero qualiumcumque Civium Romanorum?* Adeo enim erant turpia sacra, quæ Diis peragebantur, ut ii, per quos fiebant, infames essent, & Romani dedignarentur, eos numero Civium quocumque modo habere.

§. V.

Nec Dii sunt, quia rerum aliquarum Inventores.

X. AD hæc Pagani dicebant: quidquid sit de vita, moribusque, hos ut Deos veneramur, & colimus, quia nobis utiles fuere. „ Juppiter enim Plastices, sive artis figlinæ author „ fuisse dicitur, Neptunus Nauticæ, Vulcanus fabrilis, Minerva „ textrinæ, Apollo musicæ, Diana item venandi artem, vestes „ sive corporis ornatum Juno, Ceres agriculturam; aliique alias „ artes invenere, ut apud historicos legitur.

XI. Sed eos refellit Athanasius citatus n.18. primò. Nam artes ex diligenti naturæ investigatione, & magisterio inventæ sunt.

sunt. „ Ergò si præfati in his artibus, quibus navarunt operam,
„ periti evaserunt, non idcirco Dii, sed potiùs homines existi-
„ mandi sunt: nec enim artes ab illis sunt profectæ: sed ipsi in ar-
„ tibus naturam imitati sunt, in quam intuentes, ejusque perce-
„ pta cognitione, artes excogitaverint. Secundò, si ob inventas
„ artes Deos eos meritò nuncupandos esse contendant, restat,
„ ut & alii artium inventores eodem, quo illi, jure Dii appel-
„ lentur. Etenim literas Phænices invenere, Poesim Heroi-
„ cam Homerus, Dialecticam Zeno Eleates, Rhetoricam Co-
„ rax Syracusius, apum opera Aristæus, frumenti sementem
„ Triptolemus, leges Lycurgus Spartiates, & Solon Athenien-
„ sis, literarum ordinem, numerum, mensurasque, & pon-
„ dera Palamedes: alii denique alias, & varias res hominum
„ vitæ perutiles, ut testantur Historici, protulerunt. Igitur si
„ scientia Deos facit, atque ideò Dii sculpti sunt, necesse omni-
„ nò erit, illos quoque, qui postea aliarum artium authores fuere,
„ inter Deos numerari, (sicut & apud nos illum, qui typogra-
„ phicam artem, qui vitriariam, qui pulverem sulphureum, qui-
„ que tormenta bellica, ac bombas primùm excogitarunt). Vel
„ fortè, si eos divinis honoribus dignos non judicant, sed homi-
„ nes esse agnoscunt, consequens est, ut nec Juppiter, nec Juno,
„ nec alii Dii appellentur, sed verè homines fuisse credantur.
Ita Athanas. Accedit falsum esse, eos dictarum artium reperto-
res fuisse, cùm multo tempore ante illos usu receptæ, ac adin-
ventæ fuerint. Artem enim plasticam quis homines docuit, nisi
Deus, dum hominem formavit de limo terræ? Genes. 2. 7. Nau-
ticam non Neptunus, sed Noè inspirante Domino primus inve-
nit, dum Arcam navis ad instar fabricavit, ut in ea reliquias hu-
mani generis à diluvio præservaret Genes. 6. 14. Tubalcainum
ferrariæ artis inventorem fuisse traditur Genes. 4. 22. Tubalcain,
qui fuit Malleator, & Faber in cuncta opera æris, & ferri; Musicæ
autem Jubal Gen. 4. 21. *qui fuit Pater canentium Citharâ, & Or-
gano*. Lamechum, dum venationi operam daret, occidisse ex er-
rore Cainum, Hebræorum Traditio est super illa verba Gen. 4. 23.
Lamechi, dicentis: *Occidi virum in vulnus meum*. Cainum etiam
fuisse Agricolam, legitur ibidem c. 42.; qui omnes cùm multis sæ-
culis præiverint Deos à Paganis confictos, constat, neque hoc
titulo eis convenire divinitatem.

XII. Si dixeris cum Juliano apostata apud Cyrillum lib. 7.
contra Julianum, Deos, esto non fuerint primi inventores, præ-
sidere tamen singulos iis artibus, quibus patrocinantur: *Sanat
corpora nostra Æsculapius, erudiunt musæ nostros animos cùm Æscu-
la-*

lapio, & Apolline, & docto Mercurio. Mars autem, & Bellona socii, & adjutores sunt in bello: Vulcanus, quæ ad artes spectant, adsignat, & dividit. Hæc autem omnia Pallas cùm Jove Virgo matre carens moderatur. Hæc Julianus.

XIII. Respondetur tamen à D. Cyrillo sic. Constat igitur inter Deos, alios medicinam profiteri, alios eloquentiâ præcellere, alios cædes edocere &c. Denique, ut semel dicam, unusquisque eorum ei maximè idoneus est, ad quod naturâ comparatus dicitur. Ergò quùm unius officii fungendi vices singulis attributæ sint, in cæteris erunt otiosi, & nihil valebunt. At quomodo tales essent Dii? Quis enim audeat, Deum dicere illum esse, qui bono sit aliquo destitutus? cùm Deus potentissimus esse debeat, ac perfectissimè complectens omnia, quæ supremæ naturæ conveniunt? Si quilibet eorum verè Deus est, quare non quilibet potens est sanare, erudire, juvare in bello, artibus præesse &c. omnia præstare? Atqui, dices, peculiaris unicuique virtus est, suæque artis singuli proprium exhibent specimen: ergò, inferam ego, nullus eorum verè Deus est, imò neque homo inter homines præstantissimus. Plures enim inter homines plurium artium magistri præstantissimi sunt, & ipsis Græcorum Diis præstantiores. Fieri enim potest, & sæpè fit, ut quidam artem medicam non ignoret, & rerum bellicarum scientiâ, & eloquentiæ, cæterarumque artium laude commendetur. Ergò vel illi non erant Dii, si ad unam dumtaxat rem apti sunt, & habiles, vel homo potest esse, & aliquandò est iis Diis præstantior, cùm in homine uno omnes illorum dotes simul congestas videre liceat. Hæc ex Cyrillo.

§. VI.

Simulacra Dii non sunt.

XIV. Evincitur tertiò Idololatrarum vanitas simulacra colentium. Quid enim in illis simulacris adorant? Fortè lapides, ac ligna, ex quibus conficta sunt? Sed non advertunt, se res prorsùs similes pedibus conculcare, quarum partes Deos suos nuncupant, & quæ paulò ante in omnes usus assumebant? Si hæc eadem, dum sculpta sunt, venerantur, non cogitant, se non Deos, sed cælatoris artem adorare? Certè quamdiù impolitus est lapis, & materia rudis, tamdiù ista calcant, & ad suos sæpè usus etiam viliores adhibent: cùm verò fictor artem suam in illis exercuerit, & viri, vel mulieris forma materiam figura-

rit, tunc gratias agunt artifici, jamque ut Deos colunt, quos mercede à Cœlatore emerunt. Quin etiam fictor, quasi oblitus, quæ ipse fabricavit, propriis operibus supplicat, & quæ paulò ante scalpebat, & incidebat, hæc eadem perfecto opere Deos salutat. Atqui si non materia artem, sed ars materiam ornavit, & Deum fecit, multò æquius erat ab illis coli artificem, quàm ea, quæ ipse fecerat: tum quia ipse artifex Diis illis artefactis tempore prior est; tum quia, ut voluit, sic illi effecti sunt. Nunc verò rejectâ æquitate, scientiâque, & arte posthabitâ, ea adorant, quæ scientia, & arte effecta sunt: cùmque ipse homo eorum author moriatur, ea quæ ab illo facta sunt, tanquam immortalia colunt, quibus utique nisi assiduam curam adhibuerint, ex suâ certè naturâ tempore interitura sunt.

XV. Qui sanè miserandi non sunt vel eâ de causâ, quòd ipsi videntes res, quæ non vident, adorent; ipsi audientes, rebus quæ non audiunt, supplicent: ipsi denique, cùm sint homines animâ, & ratione ex suâ naturâ præditi, illos, qui nullo planè modo moventur, sed inanimati sunt, tanquam Deos honorent: & quod stupendum est, quos ipsi in sua potestate habent, & custodiunt, iis ut Dominis serviant. Horum stultitiam ennarrat David ps. 113. 4. *Simulacra gentium argentum & aurum opera manuum hominum; os habent, & non loquentur, oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient &c.* quos proindè Spiritus Sanctus per vocem Isaiæ 44. 9. *Plastæ Idoli omnes nihil sunt, & amantissima eorum non proderunt eis; ipsi sunt testes eorum, quia non vident, neque intelligunt, ut confundantur. Quis formavit Deum, & sculptile conflavit ad nihil utile? Ecce omnes participes ejus confundentur: fabri enim sunt ex hominibus, convenient omnes, & stabunt, & pavebunt, & confundentur simul &c.* „ Hinc
„ Athanasius. Utinam enim saltem sine figura Deos illis finxisset artifex, ne evidens propriæ stupiditatis argumentum haberent. Simplicium quidem animos adducere potuissent, ut sensum Idolis esse crederent, nisi signa sensuum, uti oculos, nares, aures, manus, & os immobilia haberent ad sentiendum. Nunc autem habentes non habent, stantes non stant, & sedentes non sedent. Neque enim hæc agendi vim habent, sed ut fictori placuit, ita manent, & jacent, nullumque divinitatis indicium exhibent, sed inania prorsùs sunt, solaque hominum arte existunt. Hæc Athanas. laudatus n. 15.

XVI. His rationibus convicti variè respondebant Æthnici apud Athanasium. Primò, se non negare, hominum, ac belluarum figuras suos Deos esse, sed ideò ita esse, ut Deus per has figu-

figuras ipsis det responsa, atque appareat: nec enim eum, qui oculis videri non potest, aliter posse cognosci, quàm per hujusmodi simulacra.

XVII. Verùm eos sic Athanasius perstringit. Quonam modo Deus per hæc simulacra respondet, & cognoscitur? An ob materiam, ex qua constant, an ob formam, quam habent? Si ob materiam, quis ergò formæ usus? Et cur antequam hæc effecta essent, & tali formâ donata, per quamlibet materiam se videndum Deus non præbebat? Si ob lapidem, lignum, vel aurum loquitur illis Deus, cur Templa muniunt muris; ut in eo lapidem unum, lignum, aut auri partem includant, cùm universa terra hisce rebus sit plena? Si verò dicant, impositam illam formam, seu figuram divini adventus causam esse, cui servit materia auri, ligni, aliarumque rerum? Cur non potiùs per ipsa vera animalia, quorum effigies sunt simulacra, Deus apparet? Dignior siquidem de Deo opinio haberetur, si per animalia viventia, sive ratione prædita, sive rationis expertia appareret, potiùs quàm in inanimis, ac immobilibus. Imò summam impietatem adversùs se ipsos committunt, qui cùm vera animalia, quadrupedes, aves, serpentes, seu ob feritatem, seu ob fœditatem fugiant, & abhorreant, horum tamen formas lapide, auro, ligno insculptas Deos faciant. Convenientius sanè erat, ipsa viventia, quàm eorum formas, coli. Si dicant, neutrum eorum, neque formam, neque materiam Dei adventus causam esse, sed solam artem cùm scientia conjunctam divinum numen evocare. Contra est. Si propter scientiam, & artem Deus ad simulacra accedit, quis rursùs materiæ usus, cùm ars, & scientia in hominibus resideant? Si enim prorsùs propter artem, & scientiam apparet Deus, & idcircò simulacra tanquam Dii coluntur: ipsi profectò homines artis authores multò magis venerandi, & colendi erant, quòd ratione sint prædití, scientiamque & artem in se ipsis habeant.

XVIII. Respondebant secundò alii prestantiores Philosophi apud eundem Athanas. laudatum, altiora dicere rati: nimirùm hæc simulacra facta, & expressa fuisse ad divinos Angelos, & Potestates invocandum, & accersendum, ut per hæc simulacra apparentes, Dei cognitionem ipsos docerent, esseque hominibus instar literarum, quarum lectione divinis Angelis per illa advenientibus Dei scientiam percipere possint.

XIX. Attamen si quis (reponit Athanasius) si quis id responsi velit expendere, facilè reperiet, non minùs falsam esse istorum opinionem, quam ea, quæ supra à nobis refutata sunt.

Si enim ista fabricata sunt, non ut ipse Deus, sed ut ipsi Angeli illìc appareant, cur simulacra, per quæ Potestates invocatis, iisdem, quas invocatis Potestatibus, pluris facitis? Cur vos, qui simulacra hæc Dei cognoscendi gratiâ sculpere dicitis, ipsius Dei honorem, & nomen his ipsis simulacris imponitis? Vos, qui divinam potestatem simulacrorum tenuitatem longe excellere fatemini, & id circò per simulacra non audetis, ipsum Deum, sed solùm inferiores potestates invocare, quare prætermissis Potestatibus, Dei nomen, cujus presentiam formidabatis, lapidibus, ac lignis imposuistis, ea Deos vocare, divinisque afficere honoribus, non verentes? Si, quia ad instar literarum sunt ad Deum contemplandum, æquum certè non est, ea Deo anteferre, neque enim si quis scriptum Imperatoris nomen ipsi Imperatori prætulerit, id impunè facturus est. Certè nomen scriptum nihil aliud, quàm scribentis opus erit. Si ergò quia simulacra Dei præsentiam significant, ideò ut Dei signa divinitate digna judicantur, artificem, qui ea pro sua voluntate insculpsit, Deum fieri, longè convenientius erat, utpotè qui illis potentior sit, ac divinior, eaque ad ejus arbitrium fuerint edita, atque insculpta.

XX. Aliter Hermes Ægyptius, dictus Trismegistus, de Diis suis fabulatus est apud Augustinum lib. 8. de Civit. Dei cap. 23. Dicit enim, alios esse Deos à Summo Deo factos, alios ab hominibus, illos Spiritus vocat, hos statuas esse dicit, quæ veluti corpora Deorum sunt: his autem inesse quosdam Spiritus invitatos, qui valeant, aliquid, sivè ad nocendum, sivè ad desideria eorum nonnulla complenda, à quibus eis divini honores, & cultus obsequia deferuntur. Hos ergò Spiritus invisibiles per artem quandam visibilibus rebus corporalis materiæ copulare, ut sint quasi animata corpora illis spiritibus dicata, & subdita simulacra: Hoc esse dicit Deos facere, eamque magnam, & mirabilem Deos faciendi accepisse homines potestatem. Ita refert Augustinus.

XXI. Hoc tamen falsum esse, ex iisdem Hermetis verbis S. Augustinus evincit. Subdit enim Hermes post descriptam suorum Deorum religionem, *futurum tempus est, quo appareat Ægyptios incassum pia mente divinitatem sedula religione servasse, & omnis eorum sancta veneratio in irritum casura frustrabitur*. Quibus verbis videtur prædicere tempus, quo Christiana religio omnem Idolorum cultum erat subversura. Quomodo enim vera erat religio, quæ alia religione erat evertenda, quo modo veri Dii, qui alii Deo cessuri erant, nec proprium cultum tueri poterant?

rant? Verum ergò est, quod Spiritus Sanctus Jerem. 16. 20. dicit: *Si faciet homo Deos, & ecce ipsi non sunt Dii*; & Zach. 13. 2. *Erit in illo die, dicit Dominus, exterminabo nomina simulacrorum à Terra, & non jam erit eorum memoria*. Specialiter autem de Ægypto Isaiæ 19.1. *Et movebuntur manufacta Ægypti à facie ejus, & cor eorum vincetur in eis*. Præstat ergó iterùm audire S. Augustinum in psalm. 96. super illa verba: *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia*: sic loquentem. *Nonne factum est? Nonne confusi sunt? Nonne quotidie confunduntur? Sculptilia enim sunt manufacta Idola. Quare jam confunduntur omnes, qui adorant sculptilia? quia viderunt omnes populi gloriam ejus &c.... Sed existit nescio quis disputator, qui doctus sibi videbatur, & ait: non ego illum lapidem colo, nec illud simulacrum, quod est sine sensu: non ego illud colo, sed adoro, quod video & servio ei, quem non video. Quis est iste? Numen quoddam, inquit, invisibile, quod præsidet illi simulacro. Hoc modo reddendo rationem de simulacris suis, diserti sibi videntur, quia non colunt Idola, & colunt Dæmonia; etenim fratres, sicut dicit Apostolus: quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo vos, inquit, socios fieri dæmoniorum, nam scimus, quia nihil est Idolum.... Non ergò hinc se excusent, quia quasi Idolis insensatis dediti non sunt, dæmoniis magis dediti sunt, quod est periculosius. Nam si tantùm Idola colerent, sicut eos non adjuvarent, ita illis nihil nocerent; si autem adores, & servias dæmonibus, erunt Domini tui. Et qui erunt Domini tui? Invidi tui libertati tuæ necesse est invideant, semper te velint possidere, semper te talem facere, qualem possint secum trahere* &c. Non pigeat lectorem audire Augustinum prosequentem, qui etiam omnes Gentilium excusationes futiles, ac vanas ostendit in sequentibus, & serm.2. in psal.113. Verùm

XXII. Quia aliqui erant, qui dicebant, se non adorare Idola, sed id, quod per Idola significatur, eos ita perstringit Augustinus serm.197. edit. Monach. S. Mauri: *Et ne quisquam eorum diceret, non simulacrum colo, sed quod significant simulacra, subjecit statim* (Apostolus) & coluerunt, & servierunt potiùs creaturæ, quàm Creatori. *Intelligite prudentèr. Aut simulacrum enim colunt, aut creaturam. Qui simulacrum colit, convertit veritatem Dei in mendacium. Nam mare veritas est: Neptunus autem mendacium factum ab homine, conversa veritate Dei in mendacium, quia Deus fecit mare, homo autem simulacrum Neptuni. Sed ne dicant, non colo simulacrum, sed solem colo, ideo dixit*,, coluerunt potiùs creaturam, quàm Creatorem,,. Rursùs ex eodem Augustino: si verum est, eos non adorare statuam Neptuni, sed mare, quod illa indicant,

cant, non simulacrum solis, sed solem ipsum: cur quæso sæpissimè statuam Neptuni, aut solis adorant, terga vertentes mari, ac soli? Hoc certè non est adorare solem, ac mare, sed statuam; quia si quis, ut vestem regiam adoraret, terga verteret Personæ ipsius Regis, hunc nullus rectè existimaret adorare Regem, sed unicè Vestem, & pluris facere Vestem, quàm Regem: *Homines* (inquit Augustinus in psalm. 113.) *talibus superstitionibus obligati plerumque ad ipsum solem dorsum ponunt, preces fundunt statuæ, quam solem vocant.*

§. VII.

Mundus Deus non est.

XXIII. At fortè, inquit D. Athanasius, qui inter Paganos sapientiores videri volunt, his argumentis convicti manus dabunt. Verùm tutam, ac invictam sibi illam opinionem autumabunt, qua adducuntur, ut mundum, mundíque partes colant, atque in eo gloriabuntur, quod non lapides, ligna, hominumque, & animantium formas venerentur, sed Solem, Lunam, cunctumque cœlestem Mundum, nec non terram, & universam aquarum naturam. Contendent ergò, neminem ostendere posse, res illas naturâ non esse Deos, cùm omnibus manifestum sit, ea neque inanima, neque ratione vacua, sed etiam hominum naturâ superiora esse, eo quòd ipsa in Cœlis, hi in terris habitent.

XXIV. Itaque hæc à nobis discuti, & examinari, par est Primò enim natura ipsa, quam ceù Deum adorant, contra sui adoratores clamat, dum & ipsa adorat Deum, à quo facta est, & ordinata, à quo regitur, & statuto ordine conservatur: *Cœli* (ajebat psaltes psalm. 18.) *enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annunciat firmamentum.* Sanè mutua illa partium universi colligatio, qua una ope alterius necessariò eget, eas non esse Deos, sed Dei opera manifestè testatur. Si quis enim naturæ partes sigillatim circumspiciat, & singulas seorsim consideret, ut solem solum, vel solam lunam, itemque terram, & aerem, nec non frigidam, & humidam naturam, nullam omninó istarum sibi satis esse, sed omnes mutua ope indigere, hocque mutuo auxilio consistere inveniet. Sol enim unà cùm universo Cœlo circumfertur, eoque continetur, nec unquam extra proprium circulum egreditur. Luna verò, aliaque astra, quantum ex sole pendeant, palam testantur. Terram quoque sine pluviis fructus nullos

los edere, cernimus. Pluviæ sine nubibus in terram non decidunt, nubes sine aere non consistunt: Aer non à se sed ab ethere calorem, & lumen à sole mutuatur. Fontes, & fluvii remotâ terrâ non constant, nec terra suâ vi, sed aquarum natura sustinetur, atque in medio universi constricta tenetur. Mare à ventis movetur, ac fertur, quòcumque vis illorum impulerit. Venti ex ardore, & calore orti vi aere consistunt, & per eum ubique flant. Elementa, si ad temperiem non redigantur, non permanent, sed unum aliud opprimit, calor redundante frigore extinguitur, frigus vicissim vi caloris evanescit. Siccitas rursùs humore madesit, & humor siccitate exhauritur. Qui igitur fieri potest, ut res illæ Dii fuerint, quæ mutua ope indigent? Vel quo pacto aliquid ab eis petere possumus, quæ mutuam ipsæ exigunt operam? Namque si omnium consensu constat, Deum nulla re indigere, sed solum sibi satis esse, seque ipso plenum esse, omniaque in illo consistere, imo ipsum omnibus dare, ut consistant, quâ quæso ratione solem, & lunam, aliasque creatæ naturæ partes, quæ tales non sunt, sed mutuo auxilio opus habent, Deos appellare, æquum est?

At fortè reponent, singulas quidem universi partes mutuâ ope indigere, secùs tamen totum hujusmodi ex partibus consurgens: hoc enim semel positum sibi ad omnia satis erit, & sufficiet. Hocque erit verus Deus.

XXV. Hæc effutiunt falsi sapientes, ut nempè etiam ex hac parte possint redargui. Nam primò, si totum solum Deus est, non autem partes singulæ, cur singulas partes divisim sumtas, nimirùm solem, lunam, veluti Deum adorant? Secundò, si partes singulæ Deus non sunt, quia aliquo extraneo indigent, ut consistant, cùm etiam totum indigeat partibus, ut consistat, neque totum Deus erit. Tertiò ex Athanasio laudato n.28. Si singulæ partes totum simul conjunctæ efficiunt; ergò totum ex singulis partibus constat, quæ singulæ totius partes sunt, & conjunctæ totum sunt. Atqui id Dei notionibus maximè est alienum, Deus enim totum non partes est, neque ex diversis rebus constat, sed ipse constitutionis omnium rerum author est. Rursùs si Deus ex partibus constat, sanè sibi ipsi dissimilis, atque ex dissimilibus completus videbitur. Nam si sol est, luna non est; si luna est, sol non est. Ut enim oculus non est auris, nec auris manus, nec venter pectus, sed singula illa propriam habent efficientiam, ex quibus diversis unum corpus constituitur, quod quidem usu conjunctas habet partes, sed quæ tunc dividentur, cum natura, quæ illas copulavit, easdem Dei jussu separabit; ita si creatæ naturæ par-

partes in unum corpus coagmentatas Deum appellant, necessariò sequitur, eum in se ipso sui esse dissimilem: imò præterea dividi, cùm partes ex natura sua dividuæ sint, & ulteriùs causam aliquam dari extra illud totum, cujus efficientiâ, sicut illæ partes in unum coaluerunt corpus, ita & possint dividi, & separari, sicque illud totum destrui.

XXVI. Secundò alia ratione horum impietas convinci poterit. Ponere, Deum esse totum constans ex partibus universi est ponere Deum corporeum, utpotè constantem rebus, quas oculis videmus, & manibus contrectamus. Deus autem incorporeus est, nec videri, aut tangi naturâ potest. Item Deus, utpotè omnipotens, à nulla re superari potest, sed omnia vincit, & tanquam Dominus regit. At qui naturam creatam Deum faciunt, hujusmodi prærogativâ Deum spoliant; cùm enim sol subter terram est, quominùs ejus lumen videatur, terræ umbra impedit; lunam autem sol ipse lucis suæ fulgore per diem abscondit; terræ fructus non raró grando lædit: ignis verò aquâ inundante extinguitur &c. Si autem Dii essent, nequaquam se invicem vincerent, & absconderent, sed potiùs semper simul invicem esse, communesque effectus unà producere, par esset. Oporteret ergò per dies & noctes solem simul, & lunam, cæteraque sydera par lumen habere, idque omnibus lucere, ac res universas ab illis collustrari.

Quod si ob mutuam inter se oppositionem simul jungi nequeunt, quî fieri potest, ut quæ invicem pugnant, & simul consistere nequeunt, Dii nominentur, vel eis divini honores tribuantur? Quæ item discordi inter se sunt naturâ, quomodo aliis precantibus pacem præbere, concordiæque authores esse, queunt? qua fiducia potest quis precari solem, cujus effectum scit posse à terra impediri; rogare lunam, quam novit solis luce abscondi posse; terram orare, ut illi det uberes fructus, quam videt sæpissimè siccitate, grandine, aliisque causis, quas ipsa evitare non potest, ne uberes fructus proferat, prohiberi?

§. VIII.

Ex discordia opinionum de Diis.

XXVII. EX discordia etiam opinionum, quas Pagani de Diis habent, eos non esse Deos evincit Athanasius laudatus n.23. Si enim, ut prædicant, ii Dii sunt, cuinam, quæso, illorum se addicet homo? Quis eorum potentior, nec enim iidem apud

apud omnes sunt Dii, sed quot ferè sunt gentes, tot etiam Dii confinguntur, adeò ut singulæ civitates, ac vici Deos vicinorum nesciant, suosque aliis anteponant, & hos solos Deos esse arbitrentur. Nam quoad Ægyptios pertinet, diversæ, ac inter se pugnantes religiones civitatum esse, omnibus constat, vicinosque contraria vicinis semper coluisse. Hinc Crocodillus, quem alii ut Deum colunt, apud vicinos execrationi est. Leo, quem alii ut Deum adorant, à finitimis inventus tanquam fera occiditur: Piscis, quem alii inter numina referunt, ab aliis sanè in cibum capitur. Hinc bella, seditiones, crebræque cædium occasiones inter eos exortæ. Inde, qui apud aliquos putantur Dii, Deorum, quos alii colunt, victimæ sunt & hostiæ, & vicissim aliorum victimæ Dii aliorum sunt. Ægyptii quippe bovem, & Apim, qui vitulus est, venerantur; at alii illos Jovi immolant. Lybiæ quoque populi ovem, seu arietem, quem Ammonem vocant, Deum habent, at idem ab aliis ut victima multis immolatur: IndiBacchum colunt, quem vinum enigmaticè appellant, quod ipsum aliis alii libant. Alii fluvios, & fontes, & maximè Ægyptii, aquam cæteris rebus præferunt, Deosque agnoscunt: alii nihilominùs, & iidem Ægyptii, suas, aliorumque sordes aquis abluunt, & quod inde reliquum est cùm contemtu projiciunt. Denique universa Ægyptiorum Idololatria aliorum Diis fit victima.

XXVIII. Quin etiam nonnulli eò impietatis devenere, ut ipsos quoque homines, quorum simulacra, & imagines sunt, suis falsis Diis immolent, & tanquam hostias offerant. Nec advertunt miseri, victimas, quas jugulant, Deorum, quos affingunt, archetypa, atque exemplaria esse, & præstantiora deterioribus se immolare, dum animata inanimis, & ratione prædita motu, ac sensu carentibus sacrificant. Scythæ, qui Tauri dicuntur, Deæ, quam Virginem Dianam appellant, naufragos, & quotquot ex Græcis cœperunt, in sacrificium offerunt. Alii ex bello victores reversi captivos in centurias distribuunt, ex quibus singulis unum seligunt, totque Marti immolant, quot ex qualibet centuria delegerunt. Ægyptii similes victimas Junoni quondam immolabant. Phœnices quoque, & Cretenses liberorum cædibus propitium sibi Saturnum reddere putabant. Quin & prisci Romani Latialem, ut vocant, Jovem humanis hostiis colebant. Atque etiam nunc eâdem impietate reos esse eos, qui in Indiis, ac Sinis Idola colunt, historici, qui de eorum moribus, ac religione agunt, testantur. Videatur Lactantius lib. 1. instit. cap. 21.

XXIX. Accedunt his impuri, ac fœdi actus, quibus in Deorum sacrificiis sese exercebant; olim enim Phæniciæ mulieres in Idolorum Templis priùs prostabant, suique meretricii quæstus primordia Diis, qui illic colebantur, consecrabant, suam Deam pro stupris propitiam reddi, benevolamque hoc pacto effici ratæ. Viri quoque propriam ementiti naturam in fœminas se converterunt, rem pergratam, & honorificam Matri Deorum se ita facturos, arbitrati. Omnes denique turpissimis vitiis mancipati, quò in deteriora ruerent, eò suis Diis gratiores reddi, existimabant. Hæc omnia describit Paulus Rom. 1. 26. *Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum, qui est contra naturam. Similiter autem & masculi relicto naturali usu fœminæ exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes &c.* Hæc autem, & similia agendo in suorum Deorum cultu, fatentur certè, Deos, quos ipsi colunt, hujusmodi vitam duxisse. Scilicèt ex Jove puerorum corruptiones, atque adulteria, ex Venere meretriciam vitam, ex Rhea luxuriam, ex Marte cædes, ex aliis alii similia didicere, quæ quidem cùm leges puniunt, tùm probi homines abhorrent. Num igitur Dii haberi digni sunt, qui talia agunt? An non potiùs pro morum diversitate, ac luxuriâ bestiis deteriores sunt habendi? Num qui illos colunt digni sunt, qui homines existimentur? Hæc ex Athanasio.

§. IX.

Diversitas sexuum in Diis.

XXX. DEmùm ridicula de suis Diis ostenditur Paganorum opinio apud Lactantium lib. 1. inst. cap. 8., quòd credant, eos, qui ex maris, ac fœminæ coitu progeniti fuere, aliquid divinitatis habere potuisse. Cùm Sibylla Erythræa apud Theophil. ad Antolycum dicat: *Non potest ex viri semine, & matrice Deus formatus esse.* Et sanè quid tam remotum à Deo, quàm id opus, quod ipse ad propagandam sobolem mortalibus tribuit, & quod sine substantia corporali non potest esse? Diis ergò, si sunt immortales, & æterni, quid opus est altero sexu, cùm successione non egeant, qui futuri sunt semper? Nam profectò in hominibus, cæterisque animalibus diversitas sexus, & generatio nullam habet aliam rationem, nisi ut omnia genera viventium, quoniam sunt conditione mortalitatis obitura, mutuâ

tuâ possint successione servari; Deo autem, qui est sempiternus, neque alter sexus, neque successio necessaria est. Dicet aliquis; ut habeat ministros, vel in quos ipse possit dominari. Quid igitur opus est sexu fœmineo, cùm Deus, qui est omnipotens, sine usu, & opera fœminæ possit homines procreare? Nam si quibusdam minutis animalibus id præstitit, cur existimet aliquis, id Deum non posse? Rursùs si iis, quos Dii generant, ut ministris dominantur, ergò filii per Deos geniti Dii non sunt, quia Deus nullius imperium pati potest. Patet ergò, tàm Deos generantes, quàm Deos genitos homines fuisse mortales, potentissimos quidem Reges, famâ suarum virtutum celebres, ac memoria beneficiorum caros, in Deos à posteris consecratos. Hæc ex Lactantio.

Idem tractant argumentum ex Christianis Arnobius lib. 3. in principio, & ex Ethnicis Plinius lib. 2. cap. 7. Matrimonia quidem inter Deos credi, tantoque ævo ex his neminem nasci, & alios esse grandævos, semperque canos, alios juvenes, atque pueros, atri coloris, aligeros, claudos, aut editos, & alternis diebus viventes, morientesque, puerilium propè deliramentorum est. Idem sentit Tullius lib. 1. de natura Deorum.

XXXI. Hoc ratiocinio procedit Lactantius suprà laudatus eodem libro cap. 16. Si enim Dii matrimonio juncti filios procreant, vel ergò iis nascuntur quotidie filii novi, cùm non vincantur ab hominibus fœcunditate, & sic innumerabilium Deorum plena sunt omnia, nullo scilicèt moriente. *Cur ergò tam pauci coluntur, nisi fortè arbitremur, non generandi causâ, sed tantummodò capiendæ voluptatis causâ duos esse sexus Deorum, & ea exercere, quæ homunculos, & facere, & pati pudet. Cùm verò dicantur aliqui ex aliquibus nati, consequens est, ut semper nascantur, siquidem aliquandò sunt nati. Vel si aliquando nasci desierunt, scire nos convenit, cur, aut quando desierint. Quid ergò est (non illepidè inquit Seneca in lib. de moralibus Philos.) quare apud Poetas fallacissimus Juppiter desierit liberos tollere? Utrum sexagenarius factus est? Et illi lex Papia fibulam imposuit? An impetravit jus trium liberorum? An tandem illi venit in mentem: ab alio expectes, alteri quod feceris* (Publius Syrius in collect.) *& timet, ne quis sibi faciat, quod ipse Saturno?* Hæc Lactantius, qui duobus invictis ratiociniis sequentibus concludit. Primò: *si duo sunt sexus Deorum sequitur concubitus: & si coeunt, & domos habeant necesse est; nec enim carent virtute, aut pudore, ut hoc promiscuè, aut in propatulo faciant, sicut muta videmus facere animalia: Si domos habent, consequens est, ut & urbes habeant. Si habent urbes, &*

 agros

agros igitur habebunt. Jam quis non videat, quæ sequantur? Arare illos, & colere, quod quidem victus causâ fit. Ergò mortales sunt. Quod argumentum retroversum idem valet. Si enim agros non habent, ne urbes quidem, si urbes non habent, ne domos quidem. Si domibus carent: ergò & concubitu, si concubitus ab his abest; ergò & sexus fœmineus. In Diis autem videmus, & fœminas esse: ergò Dii non sunt. Secundò, *ex duobus sexibus, alter fortior, alter infirmior est. Robustiores enim mares sunt, fœminæ imbecilliores: imbecillitas autem non cadit in Deum; ergò nec fœmineus sexus*, Cùm ergò in Diis fœminæ sint, Dii non sunt.

§. X.

Pro Paganis aliqua.

XXXII. Contra ea, quæ diximus, fortè posset se tueri Paganus: Cur nos Christiani de pluralitate Deorum arguitis, qui in vestra Trinitate tres Personas, hasque divinas fatemini? Cur nos irridetis, quia ex Diis unum ex alio genitum, nimirùm ex Jove Palladem asserimus, qui inter Trinitatis personas unum dicitis Patrem generantem filium, huncque simul cùm Patre tertiam Personam, quæ Spiritus est, producentem asseritis?

XXXIII. Respondetur, nos equidem in S. Trinitate tres distinctas Personas venerari; has tamen fatemur esse *substantialitèr* unum Deum, non tres Deos, ut vel infantibus constat. Fatemur quoque, in Deo Patrem esse, ac Filium, Filium à Patre genitum; at non generatione carnali ex concubitu maris, & fœminæ, ut impiè Pagani de suis Diis commenti sunt, sed generatione intellectuali, qualiter ab intelligente procedit Verbum. Asserimus insuper, hunc Filium, seu Verbum genitum, non esse Creaturam, diversam à Patre, ac dissimilem substantiam accipiens, sed ejusdem prorsùs naturæ, & consubstantiale Patri, qui eidem eandem divinam naturam modo planè ineffabili communicat, Spiritum autem Sanctum ex mutuo Patris, & Filii naturali amore in eadem divinitate procedere, dicimus, hasque tres divinas Personas semper sibi mutuò coextitisse. Ita S. Cyrillus Juliano similia objicienti tum lib.4. tum lib.8. his verbis: *Sed fortasse existimat, (*Julianus*) nos cùm Sanctorum pugnare sententiis, ac tres Deos confiteri, propterea quòd rectam fidem secuti, Deo & Patri coexistere semper decernimus illum ex ipso, & in ipso, & proprium ejus unigenitum Deum Verbum, adeòque Spiritum*

tum Sanctum quoque, utpotè consubstantialem ipsi. Una siquidem divinitatis natura in tribus subsistentiis intelligitur, in Patre nimirùm, & Filio, & Spiritu Sancto: à nobis autem nullo modo secatur in naturarum diversitatem, neque verò, quæ prius dicta sunt, à se invicem in diversum substantialitèr abeunt, sed una, & eadem per Sanctam Trinitatem ratio tendit in unam divinitatem naturam colligens, tametsi unumquodque per propriam hypostasim intelligatur subsistere. Quarè licèt unum aliquis Deum dicat, non tamen sine proprio genimine Patrem usquàm intelliget, neque verò sine Spiritu, qui secundùm naturam ex ipso procedit, qui & proprius est ejus. Quemadmodùm enim, qui dicit hominem, usquequaque meminerit eorum, quæ substantialiter illi insunt, quæ si adsint, hominem perficiunt, sin autem absint, neutiquam: eodem opinor modo, aliorum quoque nominum significatio necessariam rebus infert observationem. Igitur qui Patrem dicit esse Deum, simul significat cum ipso, & proprium ejus, & ex ipso, & in ipso secundùm naturam Filium .... & si opifex semper est, nec in tempore id consecutus est, simul utique est is, per quem omnia operatur, splendor gloriæ ipsius, & character illa substantiæ ... &c. Hæc Cyrillus.

XXXIV. Secundò reponent Pagani, se admisisse quidem plures Deos, attamen supra istos cognovisse unum Deum, cujus cæteri Dii essent quasi Virtutes. Ita Maximus Madaurensis ad Sanctum Augustinum ep. nunc 16. aliàs 43. *Equidem unum esse Deum summum sine initio, sine prole naturæ, cui Patrem magnum, atque magnificum, quis tam demens, tam mente captus neget, esse certissimum? Hujus nos virtutes per mundanum opus diffusas multis vocabulis invocamus, quoniam nomen ejus cuncti proprium videlicèt ignoramus, nam Deus omnibus religionibus commune nomen est. Ita fit, ut dum ejus quasi quædam membra carptim variis supplicationibus prosequimur, totum colere profectò videamur.* Idem Seneca lib. 4. de beneficiis cap. 7. Unde Lactantius lib. 1. inst. cap. 11. *Convicti de uno Deo, cùm id negare non possunt, ipsum se colere affirmant, verùm hoc sibi placere, ut Juppiter nominetur.*

XXXV. Scio, emunctioris naris Gentiles vidisse, unum esse Deum, saltem principem. Verùm dum multiplicarunt alios Deos, Deum non sicut Deum glorificaverunt; sed commutaverunt veritatem Dei in mendacium, & servierunt potiùs creaturæ, quàm Creatori, ut ait Paulus Rom. 1. 25., dum Virtutes illas à summo Deo per totum mundum diffusas, quæ certè creaturæ Dei sunt, tanquam Deos colebant. Insuper sibi ipsis repugnabant, dum eas vocabant Deos, & à Summo factas, ejusque ministras esse, asserebant. Unde Maximus supracitatus epistolam

lam suam ad Augustinum claudebat sic: *Dii te servent, per quos & eorum, atque cunctorum mortalium communem patrem, universi mortales, quos terra sustinet, mille modis concordi discordia veneramur, & colimus*. Quomodo ergò veri Dii esse poterant, qui cùm mortalibus communem Patrem habere dicuntur? Quomodo divinitatem habere poterant, qui à Deo facti dicebantur? Rursùs Plato apud D. Augustinum 13. de Civit. Dei c.16. Deos à summo Deo factos dicebat esse corporeos, imò colligatione animæ, & corporis naturâ suâ esse mortales, ac sola voluntate summi Dei factos immortales. Quales autem Dii erant isti, qui nedum ab alio facti erant, sed insuper corporei, ac natura mortales ab alterius gratiosa voluntate immortalitatem acceperant?

XXXVI. At inquies, Deos Paganorum fuisse, sicut apud nos Catholicos bonos Angelos, ac Sanctos; hos enim veneramur, & colimus, non tanquam summum Deum, sed tanquam summi Dei ministros, vel amicos. Sicut autem Pagani ab uno Deo unam rem, ab alio aliam, petebant, puta à Cerere fruges, à Baccho vinum: ita & nos ab uno ex Sanctis rem unam, ab alio aliam, petere solemus. Vel ergò Pagani saltem sapientiores damnandi non sunt, vel damnandi cùm ipsis nos Catholici erimus.

XXXVII. Similia ajebat Maximus supra relatus, cui Augustinus ep.17. olim 44. respondet. *Ad summam tamen ne te hoc lateat, & in sacrilega convitia imprudentem trahat, scias, à Christianis Catholicis, quorum in vestro oppido etiam Ecclesia constituta est, nullum coli mortuorum, nihil denique ut numen adorari, quod sit factum, & conditum à Deo, sed unum ipsum Deum, qui fecit, & condidit omnia*. Veneramur ergò nos Catholici, & aliquem cultum præstamus Angelis, ac Sanctis, eos invocamus, & adjutores poscimus, at non tanquam Deos, ac numina colimus, quasi ab iis aliquid expectantes, sed ut per eorum merita, & intercessiones, qui Dei amici sunt, ab ipso Deo id, quod petimus, reportemus. Hinc similia objicienti Fausto Manicheo (lib.20. contra Faustum c.4.) *Sacrificia eorum* (Deorum) *vertistis in agapes, Idola in martyres, quos votis similibus colitis*. Respondit S. Augustinus ibi c.21. *Populus Christianus memorias martyrum religiosa solemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adjuvetur: ita tamen ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum sacrificemus, quamvis in memoriis martyrum constituamus altaria*. Et Cyrillus lib.6. contra Julianum id exprobrantem: *Sanctos porrò* (inquit) *martyres, neque Deos esse dicimus, neque divino cultu scilicet illos adorare solemus,*

sed

sed affectus, & honoris, & infra: *nos autem, uti dixi, sanctos martyres non dicimus fuisse Deos, sed illos omni veneratione prosequi solemus, eorumque loculos veneramur &c.* Hinc patet maximum discrimen inter Paganorum Deos, ac Sanctos nostros; nos enim Sanctos non dicimus Deos, nec eis divinum cultum præstamus, nec dicimus, esse partes, seu membra Dei, sed Dei servos, & creaturas, nec illis Templa sicut Diis erigimus, neque sacrificia offerimus, sicut Pagani, sed colimus, ac veneramur cultu honoris, non servitutis, non enim Sanctis, sed uni Deo Sanctorum & nostro servimus.

XXXVIII. Quod si ad aliquem eorum pro una potiùs necessitate, quàm ad alterum confugimus, hoc non ideo est, quia putemus unum præsidere uni rei, alterum alteri, sed quia Deus, qui dividit omnia singulis, prout vult, rem aliquam potiùs ad unius Sancti petitionem, quàm alterius concedere, experti sumus. Cæterùm omnes pro quacumque re generaliter apud Deum intercessores cognoscimus. Unde S. Augustinus epist. olim 137. nunc 78. ostendens, in aliquibus martyrum memoriis quædam miracula fieri, quæ in aliis non fiunt, ait: *Sicut enim, quod Apostolus dicit, non omnes Sancti habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem spirituum, ita nec in omnibus memoriis Sanctorum ista fieri voluit ille, qui dividit propria, prout vult.* Verùm Pagani ex suis Diis ita unum præsidere uni rei putabant, ut alteram, quæ sub præsidentia alterius numinis esset, dare non posset, ut advertit S. Augustinus lib. 6. de Civit. Dei cap. 1. propterea concludens: *Porrò si à Cerere vinum, à Libero panem, à Vulcano aquam, à Lymphis ignem petere, erroris est, quantò majoris deliramenti esse intelligi debet, si cuiquam istorum pro vita supplicetur æterna?*

XXXIX. Accedit, summam esse differentiam inter Deos Gentilium, & nostros Sanctos. *Sacra enim* (inquit D. Cyrillus lib. 6. contra Julianum) *ipsi fecerunt hominibus, iisque flagitiosis, & impudicis, omnique vitio laborantibus, qualis sanè fuit celeberrimus ille Hercules, quem Jove & Alcmena prognatum dicunt, cui magnum eximiumque certamen attribuunt, quod nocte una quinquaginta virgines stuprarit &c.* Nostri verò, quos colimus, Sancti fuere viri pietate, ac heroicis virtutibus insignes, quorum aliqui pro veritate strenuè certaverunt, ac sinceritatem fidei eò usque servarunt, ut animam ipsam propter Deum contemserint, & virtutis adeò mirabilis se ipsos veluti quasdam imagines vitæ hominum proposuerint; quare concludit S. Cyrillus: *Nihil est absurdi, imò necesse erat, eos, qui tam claris facinoribus excelluerunt, or-*

ornari perpetuis honoribus. Hæc fatis fit delibaffe, plura enim diximus, cùm Sanctorum cultum, & Imaginum venerationem contra Proteftantes afferuimus. Interim validum conficimus argumentum ex eo, quod fapientiores inter Ethnicos, magifque ad mores compofiti, Deos, vel eos, quos tanquam numina colebant, defpicerent, atque afpernarentur. Antiftenes Socratis familiaris, Diogenifque præceptor (apud Clem. Alexandr. lib.2. ftromat. pag. mihi 406.) *Ego*, inquit, *Venerem fi acciperem, jaculis confoderem, quòd multas noftras pulchras, ac bonas uxores corruperit: & naturæ vitium dicit Cupidinem, à quo cùm vincantur miferi, morbum Deum appellant*. Et lib.7. Strom. pag. 711. Xenophanes advertens, homines fecundùm propria genia, & formas fibi Deos fuos effingere, dicit, quod *Græci ficut hominibus forma fimiles, ita iifdem quoque, quibus ipfi, animi perturbationibus Deos ponunt obnoxios, & quemadmodùm eorum formas fibi fimiles finguli defcribunt... Ethiopes quidem nigros, & fimos, Thraces autem fulvos & cæruleos: ita etiam animos affimilant iis, qui eos effingunt: Barbari quidem agreftes & efferatis moribus; Græci autem manfuetiores, fed in quos tamen cadunt motus & perturbationes*. Quis ergò non execretur tales Deos, quales ab illifmet, qui eos colebant, defcribuntur?

XL. Reponent Pagani, plura à Diis fuis fe fuiffe confecutos, ab iis accepiffe oracula, feu refponfa, Deorum fimulacra fuiffe locuta, ventura prædicendo, ac mirabilia multa patraffe, quæ omnia argumentum fuerunt infidentis in ipfis divinitatis.

Refponderi poteft primò negando, Idola unquàm voces humanis fimiles revera edidiffe, fed ea, quæ tanquam oracula, aut Deorum refponfa fatidici venditabant, nimium credulos capientes, aftutiâ, & fraudibus facerdotum numinis intus loquentium accidiffe, & plerùmque etiam ex forti imaginatione adftantium, dum ventus ingrueret per rimas, aut humiditate, vel ficcitate nimiâ, ligna illa crepitus ederent, fufpiria, & quafdam quafi voces audiri, exiftimaffe. Ita fenfit Plutarchus, cui fuffragatur Titus Livius, qui pro fabula reputat, Junonis fimulacrum fuiffe locutum, ac interroganti cuidam, num vellet Romam ire, auditum fuiffe, refpondere fe velle. Ariftoteles tribuit humori melanconico divinationes illas, quia, qui illo abundant, ingenio magis valeant, eò quòd acrimonia atræ bilis contrahat fpiritus, ut obfcura difficiliaque meliùs perfpiciant. Sed communiùs creditum fuit, fraudibus humanis oracula conftitiffe. Fraudes has adumbravit Cœlius Calcagninus in fuo de Oraculis libello. Dixeris etiam, vel illud fufpecta reddere oracula, quod ferè

ferè ita essent ambigua, ut, ad eorum intelligentiam altero opus esse oraculo, videretur. Ita qui, ea omnia fictitia fuisse, arbitrati sunt.

XLI. Verùm quia de Diis, ac eorum simulacris aliqua prodigiosa narrantur contigisse, quæque humanum visa sunt excellere, sicut & prædictiones multorum, ad quæ nulla ratione hominis acumen pertigisset: atque hæc iis etiam præstitere, qui oracula venerant exploratum, hominibus vafris, nec admodùm credulis, qui fraudes facilè detexissent. Ideò respondent secundò alii, causas talium mirabilium, & etiam oraculorum fatidicorum fuisse Dœmones. Ita Porphyrius lib. de Dœmonibus, & Jamblicus de Mysteriis sect.3. c.18. 19. & 20. ubi ostendit, divinationis causam esse vel Deum, vel Angelos, vel Dœmona, non vatem, aut animam humanam vi Phantasiæ. Et Lactantius Firmianus lib.2. instit. postquam c.8. admisit ut verum, simulacrum fortunæ non semel locutum, item Junonis Monetæ juveni illam interroganti, num Romam vellet ire, respondentis, se velle: deinde c.17. ubi agit de Dœmonibus, eorumque fallacibus inventis, atque portentis: *Offundunt*, inquit, *tenebras, & veritatem caligine obducunt, ne Dominum, vel Patrem suum norint, & ut illiciant facilè, in Templis se occulunt, & sacrificiis omnibus præstò adsunt, eduntque sæpè prodigia, quibus obstupefacti homines fidem commodent simulacris divinitatis, ac numinis. Inde est, quod ab augure lapis novacula incisus est, & quòd Juno Vejensis, migrare se Romam velle, respondit &c.* Et Augustinus ipse lib.4. de Civit. Dei c.19. loquens de Fortunæ muliebris simulacro, quod dicebatur fuisse locutum, ait, *quod si quidem verum sit, mirari nos non oportet: non enim malignis Dœmonibus etiam sic difficile est fallere*. Dœmonas etiam mirabilia posse facere, vel immutando Phantasiam interiùs, & alios corporeos sensus, vel exteriùs aliquod corpus formando, variasque figuras assumendo, docet D. Tho. 1.*p. q.*114. *a.*4. *ad secundum, q.16. de malo a.9. ad secundum*, & alibi. Et hoc pacto poterant, etiam aliqua vaticinari, cùm aliqua futura in suis causis prænoscant, ea nimirùm, quæ ut in pluribus evenire contingit, ut docet idem S. Thom.1.*p. q.57. a.3.*; quia tamen hæc non certò cognoscunt, & multò minùs, si prorsùs contingentia sint, ac libera, ut docet idem S.Doct. 1.*p. q.14. a.13. & q.57. a.3.* hinc erat, ut oracula verbis ambiguis conciperentur, obscuris, ac perplexis, quò oracula crederentur malè intellecta, si eventus non responderet. Potest etiam dici, non esse absurdum, credere, aliquâ divinâ dispensatione permissum aliquando fuisse, ut dum consuleretur Dœmon, certa,

ac vera responsa haberentur, sicut Saul consulens Dœmonem per Pythonissam certum suæ mortis oraculum accepit. Non enim, ait D. Thom. 2.2. q.172. a.6. ad primum, *Prophetæ Dæmonum semper loquuntur ex Dæmonum revelatione, sed interdum ex inspiratione divina, sicut manifestè legitur de Balaam, cui dicitur Dominus esse locutus num.22. licèt esset propheta Dæmonum, quia Deus utitur etiam malis ad utilitatem bonorum, unde per Prophetas Dæmonum aliqua vera prænunciat, tum ut credibilior fiat veritas, quæ etiam ex adversariis testimonium habet; tum etiam quia, cùm homines talia credunt, per eorum dicta magis ad veritatem inducuntur; unde etiam Sybillæ multa vera prædixerunt de Christo. Sed etiam, quando Prophetæ Dæmonum à Dæmonibus instruuntur, aliqua vera prædicunt, quandoque quidem virtute propria naturæ, cujus est author Spiritus Sanctus, quandoque etiam revelatione bonorum Spirituum, ut patet per Augustinum 12. de Genes. ad literam c.19.* Hæc D.Thomas, qui aliqua per bonos Angelos Dœmonibus revelari docuerat 1.p. q.64. a.1. & alibi.

XLII. At excipies: saltem virtute Dœmonum miracula patrari non poterant; leguntur autem multa à Diis Paganorum edita. Apollonius Tyaneus multa egit mirabilia: coram Domitiano loquens evanuit ab oculis adstantium: puellam Romæ defunctam revocavit ad vitam: cùm Templum ingressus esset, valvis repentè occlusis, nec usquam unquam visus est, ibique auditæ Virginum voces in hunc modum: veni, veni, in Cœlum veni: aliaque relata à Philostrato. De Vespasiano refert Tacitus hist. lib.4. c.81. cœcum, & manu ægrum sanasse, de Hadriano cecæ mulieri visum restituisse, Pannonium natum cœcum Hadrianum febricitantem contigisse, quo facto & Hadrianum febris reliquit, & cœcus visum recepit. Narrat Spartianus, quòd Claudia Vestalis Navem ingentem cingulo traxit, aliaque iterum Vestalis aquam cribro pertuso gestavit, quæ omnia quid aliud sunt, nisi prodigia sola virtute, quæ verè divina sit, factibilia?

XLIII. Respondeo, illa ac similia non fuisse vera miracula, sed ludificationes Dœmonum sensus hominum perstringentium, vel non fuisse opera totam naturæ creatæ vim excedentia. Quod dicitur de Apollonio Tyaneo, qui tot præstigiis miserorum oculos fascinavit, ut pro Deo habitus sit à Hierocle comparatus Christo; unde Alexander Imperator Christi, & Apollonii imagines inter suorum Deorum simulacra collocavit, pari honore utrumque prosecutus: fuit insignis Magus, ejusque præstigias recenset, detegitque Eusebius, sicut & Philostrati mendacia in libro, quem edidit contra Hieroclem, ubi ostendit, omnia præ-
di-

dicta, vel fabulas esse, vel ope Dœmonis fuisse facta; quòd enim à conspectu Domitiani evanuerit, quodque disparuerit, nec ampliùs visus sit, fabulam reputat, quamvis & hoc Dœmonum opera fieri potuisset. Quòd autem puellam à morte revocavit ad vitam, ipsi Philostrato videtur incredibile, ratiocinatur enim dubitando, num vitalis auræ scintilla intra puellam compressa medicos delituerit, quæ mox pluvia ingruente reviviscens, atque excitata in vultu respirantis puellæ prodita sit. Videri potest Eusebius lib. cit. contra Hjeroclem, omnia, quæ de Apollonio narrat Philostratus, vel fabulosa esse, vel magicis prestigiis conficta, solidis argumentis ostendens, adeò ut Euphrates Philosophus, aliique Apollonium magiæ accusarint coram Domitiano.

De Vespasiano etiam refert Tacitus ipse, homines ab eo sanatos, cœcum scilicèt, & manu ægrum, non fuisse arte humana insanabiles. *Medici variè disseruere: huic non exesam vim luminis, & redituram, si pellerentur obstautia: illi elapsos in pravum artus, si salubris vis adbibeatur, posse integrari.* Hæc Tacitus. Si ergò uterque poterat arte medica curari, quanto citiùs arte Dœmonis? De Hadriano Spartianus ipse, qui factum narrat, subdit: *Quamvis Marius Maximus hæc per simulationem facta commemoret, idest per incantationes, & magica remedia ad morbum Hadriani levandum adbibita*, ut interpretatur Dio. Verùm Salmasius (Histor. augustæ in Spartian. not.) ita scribit: *Omnia, quæ hìc Spartianus narrat verè facta, ea Marius Maximus simulata, & ficta esse, commemorabat, & ad hoc tantum excogitata ab Antonino Pio* (quem Hadrianus adoptaverat) *ut Hadrianus in spem recuperandæ sanitatis induceretur, qui ideò se occidere tentabat, quod eam recuperare posse desperaret. Hoc ut probiberet Antoninus, & Hadrianum bono animo esse juberet, quasi brevi convaliturum, hac illum arte, & simulatione aggressus est. Induxit mulierem quandam, quæ diceret, somno se monitam, ut insinuaret Hadriano, ne se occideret, quòd esset benè valiturus, quod cùm non fecisset, esse cæcatam. Jussam tamen Hadriano hæc eadem dicere, & genua ejus osculari, recepturam visum, si ita fecisset. Induxit & Pannonium quendam veterem cæcum, qui à febriente Hadriano tangeretur ad visum recipiendum, quo facto & illam oculos recepisse, & ab Hadriano febrem discessisse. Hæc sunt, quæ per simulationem facta commemorabat Marius Maximus.*

De duabus autem Vestalibus unâ cingulo trahente ingentem navem, alterâ aquam cribro gestante, id arte, & ope Dœmonum factum asserit Lactantius lib. 2. inst. c. 17. Verùm etsi

darem id, quod de duabus Veſtalibus narratur, fuiſſe verum miraculum divina virtute patratum, quid ex hoc pro Paganis? Miracula illa (ſi fuerunt vera) non fuerunt edita in teſtimonium veritatis religionis paganicæ, ſed innocentiæ, ac caſtitatis illarum Veſtalium immeritis calumniis oppreſſæ: quid ergò mirum, ſi Deus, cui adeò cara virginitas eſt, in teſtimonium illius etiam in fœminis paganis poſitæ, miraculum adhibuerit? Equidem ſicut uſus eſt Sybillis, ut teſtibus veritatis Chriſtianæ, quidni poterat uti illis fœminis ad teſtimonium virgineæ integritatis? Sanè ſi brutis interdum, causâ juſtâ accedente, etiam miraculosè opem tulit, cur non idem credi poteſt in fœminis illis, quæ & ſi religione ſeductæ, in caſtitate tamen ſervarunt fidem? *Operatur* (inquit D. Thom. 2. 2. q. 178. a. 2.) *ea miracula Deus ad hominum utilitatem, & hoc dupliciter. Uno quidem modo ad veritatis prædicatæ confirmationem, alio modo ad demonſtrationem ſanctitatis alicujus, quam Deus hominibus vult proponere in exemplum virtutis. Primo modo miracula poſſunt fieri per quemcumque, qui veram fidem prædicat, & nomen Chriſti invocat, quod etiam interdum per malos fit, & ſecundum hunc modum etiam mali poſſunt miracula facere... Secundo autem modo non fiunt miracula, niſi à Sanctis, ad quorum ſanctitatem demonſtrandam miracula fiunt, vel in vita eorum, vel etiam poſt mortem, ſivè per eos, ſivè per alios &c.* Cùm ergò in Veſtalibus illis, ea, quæ narrantur, prodigia facta fuerint ad veritatis aſſertæ, nimirùm virginitatis, confirmationem, & inſuper ad commendationem caſtitatis earum, non video, quin potuerint eſſe vera miracula divina virtute facta. Quapropter ad rem noſtram idem Angelicus q. 6. de potentia a. 5. ad quintum loquens de Veſtali, aquam in vaſe perforato de Tiberi portante, nec tamen effuſam, ait, *non eſt remotum, quin ſit in commendatione caſtitatis, quod Deus verus per ſuos Angelos bonos hujuſmodi miraculum per retentionem aquæ feciſſet, quia ſi quæ bona in Gentilibus fuerunt, à Deo fuerunt.*

CA-

CAPUT V.

De Idololatria Hebræorum.

§. I.

De Idololatria Vituli.

I. HEbræos fuiſſe in Idololatriam nimiùm pronos, teſtantur Scripturæ, quæ paſſim per Prophetas de hoc crimine illos reprehendunt. Morbum hunc in Ægypto, ubi ſervierunt, contraxere, eoque identidem laboravere poſiti in Terra Promiſſionis, pravò exemplo vicinarum gentium, quæ Idololatriæ vacabant, & quibuſcum frequenter converſabantur, permoti. Celeberrimus actus Idololatriæ in populo Hebræo fuit, qui narratur Exod.32. ubi Moſe trahente moram in Sina coram Deo, Populus tædio affectus, ac moræ impatiens, petiit ab Aaron, ut ipſis faceret Deos, qui illum præcederent in itinere per deſertum, exiſtimans, fortè Moſem veluti à Deo raptum non ampliùs rediturum. Quibus Aaron nimiùm indulgens, ex inauribus, ac monilibus mulierum conflato Vitulo aureo, hunc illis clamantibus n.4. *Hi ſunt Dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti*: propoſuit adorandum: ſequitur enim v 5. *quod cum vidiſſet Aaron, ædificavit altare coram eo, & præconis* voce clamavit dicens: *cras ſolemnitas Domini eſt. Surgenteſque mane obtulerunt holocauſta, & hoſtias pacificas.* Quæremus ergò in adoratione hujus Vituli, quæ actus ingentis Idololatriæ fuit, & propterea à Deo ſeverè punita, quò directa fuerit illius populi intentio, ſeu quid intenderit adorare in Vitulo illo.

II. Occaſionem huic quæſito dedit Calvinus, qui tum in commentariis ad dictum Caput Exodi, tum in lib.1. inſtit. c.11. §.9. & 10. aſſeruit, Hebræos in illo Vitulo ſibi repræſentaſſe, & coluiſſe verum Deum, concludens: *Nihilominus & Deum æternum Judæi unum, verumque Cæli, ac terræ Dominum ſub talibus ſimulacris perſuaſi erant ſe colere*, & hac ratione Idololatras fuiſſe, non quia falſum Deum colerent, ut Gentiles, ſed quia etſi verum Deum colere intenderent, illum tamen ſub imagine ſenſibili colere voluerunt. Et hoc hæreſiarca ille excogitavit, ut inde inferret, Idololatriam nos non effugere, qui licèt verum Deum colamus, illum tamen ſæpè colimus ſub imaginibus ſenſibilibus repræſentatum.

III. Cal-

III. Calvinum sequuntur ejus gregales, quos inter Vossius lib. 1. de orig. & progress. Idololatr. c. 3. arbitrans, *Disidæmoniam* nimirùm superstitionem numinis, & Idololatriam non solùm esse, cùm homo, alium colere Deum, in animum inducat, sed etiam si cultum religiosum mandato Dei adversantem vero Deo præstet, ut si in creatura, tanquam symbolo divinum repræsentante numen, Deum verum adoret. Hanc, inquit, fuisse Idololatriam Israelitarum adorantium in Vitulo Deum, eandem fuisse Michæ in suo simulacro, de quo Judic. 17. & Jeroboami in suis Vitulis, quos in Dan, & Bethel constituit, ut legere est 3. reg. 12. 28. At longè aliter fuisse Idololatras Achabum, aliosque, qui adorando Baal, Astaroth &c. falsa numina adorabant, & non solùm verum numen in imagine falsa, vel cultu irreligioso. Ita Vossius. Videndum est modò, an vera dicant hi Novatores.

IV. Dico: Israelitæ adorantes Vitulum fuerunt Idololatræ, non præcisè quia in illo Vitulo, ceu in symbolo, vel imagine, adoraverint verum Deum: sed quia in illo intenderunt adorare, & colere falsum Deum, qualem adorabant Ægyptii. In prima parte hujus asserti dixi, Israelitas non præcisè fuisse Idololatras, quia in illo Vitulo adoraverint verum Deum; non diffiteor enim, Idololatriæ, seu superstitionis reum fore, qui sub symbolo vetito, vel sub imagine falsi numinis verum Deum adorare vellet, & ob id etiam damnandos, ut in speciem Idololatras Israelitas, si sub imagine Vituli instituta ad repræsentandum, & colendum falsum numen Ægyptiorum, intendissent adorare verum Deum, sicut damnandus esset, tanquam superstitiosus, & vehementem Idololatriæ præsumptionem fundaret, qui sub symbolo, aut effigie bovis, vel aliqua inusitata, & ignota imagine, aut ritu paganico intenderet colere verum Deum, quia quod naturâ suâ malum est, vel usu, & consuetudine ordinatum ad falsi numinis, vel religionis contestationem, non potest intentione utentis cohonestari, dicente S. Augustino contra Mendacium c. 7. *Ea, quæ constat esse peccata, nullo bono causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nullâ velut bonâ intentione facienda sunt*; qua ratione damnati à Clemente XI. sunt ritus, & cæremoniæ, quas Neophiti Sinenses exhibebant Confusio, ac defunctis, etsi protestarentur, iis se colere, non Confusium, aut defunctos, sed verum Deum. Cùm ergò Hebræi adorando Vitulum exteriùs adorarent, quòd Ægyptii sacrilegè adorabant, non juvaret illos bona intentio, nimirùm adorando in illo Vitulo verum Deum.

V. Censeo igitur (& hæc est secunda pars asserti) Hebræos fuisse

fuisse Idololatras, quia in illo Vitulo intenderunt colere, & adorare Apim, aut Serapin, quem Ægyptii adorabant, ut Deum in bove, aut vitulo. Et probo primò ex eorumdem Hebræorum petitione, qui accedentes ad Aaron Exod.32. 1. dixerunt: *Surge fac nobis Deos, qui nos præcedant*. Stulta equidem cogitatio, volebant Deum ab homine factum, qui eos doceret viam per desertum, quam illi nesciebant: quomodo enim illam scire poterant Dii, vel Deus, qui tunc erat nasciturus? Si autem intendissent petere purum symbolum veri Dei, quòd eos præcederet, non dixissent: *fac nobis Deos*, sciebant enim, Deum Israelis non esse factum, sed factorem omnium. Volebant ergò, ut Aaron sibi faceret Deos, quos viderant in Ægypto, & quibus fortè multi eorum servierant, quòd evincitur ex facto. Aaron namque eorum mente percepta statim conflavit eis vitulum, eumque illis proposuit adorandum. Sed quare Vitulum? Cur non potiùs columnam ad modum nubis, vel ignis, sub quibus symbolis eos præcedere verus Deus consueverat? Quia sciebat eos velle Deum, sicut viderant apud Ægyptios, ut docet Hieronymus in cap.4. Oseæ, & in cap.5. Amos; Ægyptii autem colebant bovem fœminam, seu vitulam Isidi sacram nomine Apis, ac Serapis. Unde vitulam potiùs quàm vitulum conflasse, verosimile censent non pauci, colore nigram, quadratò in fronte candidam, ac maculatam in tergo, ut censet Herodotus, sive in latere dextro, ut alii. Eum ergò Deum voluerunt, quem colebant Ægyptii, at hi in Vitulo non colebant verum Deum, sed Bovem, Apim scilicet, aut Serapin; ergò hunc coluerunt, non verum Deum. Totum hoc confirmat factum Jeroboami, qui ex Ægypto redux, ut averteret populum à sacrificando in domo Domini in Hierusalem, fecit duos Vitulos aureos (more scilicet Ægyptio) dicens: ecce Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti, ut legitur 3. reg. 12. 28. Posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan. Dicet ne Calvinus, Jeroboamum hos vitulos conflasse, ut populus in eis verum Deum adoraret? At contrarium dicit Scriptura ibi 32. ubi dicitur, Jeroboamum immolasse Vitulis, & cap. 14. 9. Uxor Jeroboam increpatur ab Ahia Propheta his verbis: *vade & dic Jeroboam . . . operatus es mala super omnes, qui fuerunt ante te, & fecisti tibi Deos alienos, & conflatiles &c.* Dii autem alieni, & conflatiles non erant verus Deus; nec contrarium suspicari licet: si enim Jeroboam nil aliud voluit adorari in Bethel, & Dan, quàm Deum verum, qui adorabatur in Templo Hierosolymitano, quare ibi posuit vitulos, & non posuit Arcam ad formam illius, quæ Sedes Dei erat in Templo Hiero-

so-

folymitano? Quare non video, quomodo Calvinus, & Vossius asserere queant, Hebræos non in alieni Dei cultu peccasse, sed præcisè eo quòd contra Dei præceptum eum in idolo colere voluerint. Verùm etsi gratis darem Calvino, & Vossio, Aaronem & Jeroboamum non intendisse, proponere Vitulos populo, ut in Vitulis adorarent Apim, seu aliud falsum numen, sed ut in illo signo adorarent verum Deum, hoc enim erui posset ex illis verbis Aaronis Exodi 32. 5. clamantis: *Cras solemnitas Domini est*, non Vituli. Et de Jeroboamo etiam ejus mentem, saltem ut solum exteriùs prolatam, fuisse, ut Deum, quem adorabat populus in Templo Hierosolymitano, sedentem super Cherubin, adoraret in vitulis, quos posuerat in Dan, & Bethel, ne eundo in Hierusalem cor populi averteretur ab eo ad Roboam. Quare Josephus lib.8. antiq. Judaic. cap.3. inducit Jeroboamum ita loquentem populo: *Viri populares notum vobis existimo, quod nullus locus Deo est vacuus, & quod is nullo certo loco includitur, sed ubique vota exaudit, ubique cultores suos respicit. Quare non placet mihi, hoc tempore, vos Hierosolymam urbem infensam longo itinere proficisci religionis ergò. Homo illud Templum statuit, quemadmodum, & ego duas aureas vitulas consecravi, alteram in Bethelis, alteram in Dana, ut pro locorum opportunitate ex propinquioribus oppidis ad eas confluentes, illic Deum ritè adoretis.* Hoc, inquam, etsi darem, nunquam tamen populum in illis vitulis adorasse verum Deum, sed reverâ in vitulis more Ægyptiaco suam adorationem fixisse.

VI. Hoc ut demonstrem, recolo, Boum cultum apud Ægyptios frequentissimum fuisse, etiam eo tempore, quo Judæi in Ægypto fuere. Quapropter Pharaoni dicenti Moysi & Aaron: *Ite, sacrificate Deo vestro*. Respondit Moyses Exodi 8. 25. *Non potest ita fieri: Abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro. Quod si mactaverimus ea, quæ colunt Ægyptii, coram eis, lapidibus nos obruent*. Secundò observo, eorum animalium, quæ viva coluerant, imagines, & simulacra in suis Templis erexisse, & adorasse. Ita Pomponius Mela lib.1. c.9. *Colunt effigies multorum animalium, atque ipsamet animalia*, & Strabo lib.17. eorum Templa describens, *simulacrum verò nullum, aut non ad hominis formam, sed bestiæ alicujus effictum*. Tertiò observo, Judæos plerosque tempore servitutis Ægyptiacæ superstitionem Ægyptiorum ebibisse, eorumque Diis serviisse, indeque pronitatem ad Idololatriam contraxisse, quam reprehendunt Josuè 24. 14. *Auferte Deos, quibus servierunt Patres vestri in Mesopotamia, & in Ægypto*. Ezechiel 20. 7. 8. & cap. 23. 8. *Insu-*

super fornicationes suas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit. Qui ergò credi potest, Populum assuetum adorare bruta ut Deos, ideoque (ut ait Aaron Exod. 32.22.) pronum ad malum, proposito sibi vitulo, hunc non adorasse, sed Deum verum; eò vel maximè quia putabant, Deum verum absente Mose ab eis recessisse, ideoque dixerunt: *fac nobis Deos, qui nos præcedant, huic enim Moysi, qui nos eduxit de terra Ægypti, nescimus, quid acciderit.* Ibid. n. 23.

VII. Manifestiùs hoc apparet ex verbis ipsius Dei ad Mosem ibid. v. 7. 8. *Peccavit populus tuus..* (non ampliùs meus, cùm me deseruerit, ut exponit Hieron. in cap. 9. Daniel.) *feceruntque sibi vitulum conflatilem, & adoraverunt, atque immolantes ei hostias dixerunt: hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Rursùs ex verbis Moysis Deuteron. 32. v. 15. *Dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo;* v. 16. *Provocaverunt eum in Diis alienis;* v. 17. *Immolaverunt Dæmoniis, & non Deo;* v. 18. *Deum, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini Creatoris tui.* Quòd si non adorassent Vitulum, sed in Vitulo verum Deum, quomodo dici posset, quòd immolarunt Vitulo; quòd immolarent Dœmoniis, & non Deo; quòd dereliquerint Deum; quòd obliti fuerint Dei; quód eum provocarint in Diis alienis?

VIII. Respondet Vossius loco citato, Hebræos dici oblitos Dei, non quia à Deo recesserint alium colendo Deum, sed quia recesserunt, & obliti sunt ejus mandati, nimirùm eum colendi, ut oportet, idest non in signo aliquo sensibili. Duplicem, enim ait, esse oblivionem, unam, qua species omnino delentur ex animo, alteram, qua illæ non recoluntur, ut oportet, nempè animo circa alia magis intento: unde fit, ut quis contrarium agat ejus, quod acturus esset, si convenientèr recordaretur. Posteriori ratione mulier obliviscitur conjugis sui, sive fœderis conjugalis, quando illecebris pellecta sese alteri prostituit. Ac homo item dicitur oblitus Dei, & fœderis divini, cùm stultis cogitationibus indulgens alium colere Deum, vel in symbolo interdicto venerari præsumit. Hæc propriè non oblivio est, sed quasi oblivio, sed homo se componit, quasi oblitus: nihilominus in scripturis ipsa etiam numinis oblivio nuncupatur. Hæc Vossius. Pulchra quidem doctrina accepta ex Bonaventura, & Richardo dist. 7. art. 3. q. 1. lib. 1.

IX. Verùm hæc quid ad rem? Hebræos vituli adoratores naturalem Dei, ac beneficiorum ejus oblivionem, ac si species eorum ex ipsorum animis fuerint abolitæ, non fuisse passos, &

ego confiteor. Sed voluntaria oblivione memoriam contrivisse beneficiorum Dei, ideſt beneficia Dei non recoluisse, ut oporteret, & ita ſe gessisse, ac ſi eorumdem non recordarentur, ſicut mulier voluntariè obliviſcitur viri ſui, quando alteri ſeſe proſtituit, qua ratione negatur? Fatetur Vossius, Hebræos dici oblitos Dei, quia ſtultis cogitationibus inhærentes Deum in ſymbolo interdicto venerari præſumſerunt. At cur non fatetur, eos oblitos Dei, quia Deum verum reliquerint, alteri falſo Deo adhærendo? Utrumque dicit Scriptura, & oblivionem, & oblivionis modum: *Oblitus es Domini creatoris tui*, ecce oblivionem; at quomodo? *Dereliquit Deum factorem ſuum*: *Receſſit à Deo ſalutari ſuo*. *Provocaverunt eum in Diis alienis*: *Immolaverunt Dæmoniis, & non Deo*: *Deum, qui te genuit, dereliquiſti*. Ecce modum. Derelinquere Deum, recedere à Deo, provocare eum in Diis alienis, immolare Dœmoniis, & non Deo, non eſt præcisè Deum venerari in ſymbolo interdicto, hoc enim eſt quidem derelinquere, & recedere à mandato Dei, à vero cultu Dei, non autem à Deo: hoc non eſt provocare Deum in Diis alienis, hoc non eſt immolare dœmoniis, & non Deo.

X. Reponet Vossius, hìc conſiderari debere non ſolùm ex propoſito humano, ſed etiam ex natura rei, & judicio divino. Atqui utcumque Jſraelitæ putarent, obſervantiam ſuam non in Vitulis, ſed in Deo ſiſti; Deo tamen prorsùs averſante hunc cultum, ac quaſi à ſe repellente, non potuit honos ille per Vitulos ad Deum transferri, ſed neceſſe fuit, eum in Vitulis terminari, ideoque juſtè potuerunt increpari, quòd Deum dereliquerint, quòd dœmoniis, & non Deo immolarint &c.

XI. Sed contra. Quòd enim Deus averſatus ſit illum cultum, & quaſi à ſe repulerit, non facit, ut cultus ille fuerit idolatricus propriè, nec quod tali cultu dici potuerint Deum in Diis alienis provocaſſe, & immolaſſe dœmoniis, & non Deo; quia actus penſandus eſt ex objecto, ac fine ex intentione operantis præfixo; objectum autem illius cultus non fuiſſet reverentia Idolo, ſed Deo; finis etiam præfixus fuiſſet Deus, quia Judæi illo actu, licèt modo indebito, intendiſſent Deum verum colere, neque ab ipſo recedere adorando alium: quì ergò Deus potuiſſet illos arguere, quòd in Diis alienis illum provocaverint, quòd dœmoniis, & non ipſi immolaverint? Sanè ſi omnis cultus à Deo rejectus, eſſet reverâ exhibitus alteri, quàm Deo, dici poſſet, eoſdem Jſraelitas peccantes in ſolemnitatibus, eaſque indebitè celebrantes, quas propterea Deus à ſe repulit, (*Calendas & ſolemnitates veſtras odivit anima mea*. *Iſaiæ 1. 14.*) in iis pro-

provocaſſe Deum in Diis alienis, & in earum ſacrificiis immolaſſe dæmoniis, & non Deo; quin imò omni actu malo, utpotè à Deo rejecto, & in creatura ſiſtente, hominem fieri idololatram, dicique poſſe, eum non Deo, ſed dæmoniis litare. Cùm ergò per Moyſem pronunciaverit Deus, adoratores Vituli ſacrificaſſe dæmoniis, & non Deo, provocaſſe Deum in Diis alienis, dicendum eſt, eos non ſolùm veneratos fuiſſe Deum modo indebito, quæ eſt ſpecies ſuperſtitionis ab Idololatria diſtincta, ſed honorem Deo debitum alteri à Deo contuliſſe. Videatur D. Thom. 2.2. q.93. a.1. & 2.

XII. Probo ſecundò aſſertum ex pſalm.105. *Fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt ſculptile* (ergò non Deum verum) *& mutaverunt gloriam ſuam* (Deum, qui erat gloria populi illius) *in ſimilitudinem Vituli comedentis fœnum. Obliti ſunt Deum &c.* Sed quid clarius teſtimonio Pauli 1.Cor.10.7. *Neque Idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis, quemadmodum ſcriptum eſt: ſedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Si ergò fuerunt Idololatræ, adoraverunt Vitulum, non Deum in Vitulo. Hinc Hieronymus in cap.5. Amos: *Ex eo tempore, quo aurum in caput Vituli transformarunt dicentes: iſti ſunt Dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti, omnia quæ fecerunt, non Deo, ſed Idolis feciſſe, monſtrantur*: adducens ulteriùs verba Stephani act. 7.41. *Et Vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hoſtias ſimulacro: & lætabantur in operibus manuum ſuarum.* Si ergò hoſtias obtulerunt ſimulacro, igitur eas non obtulerunt Deo. Hujus veritatis teſtis eſt etiam D. Auguſtinus enarrat. in pſalm.73. *Inde & Vitulus ille, quem adoravit populus infidelis apoſtata, quærens Deos Ægyptiorum, dimittens eum, qui liberavit de ſervitute Ægyptiorum.* Teſtis S. Baſilius Seleucienſ. orat.6. *Vitulum in deſerto, ſicut in Ægypto adorabant.* In Ægypto autem non adorabant Vitulum, ut ſignum veri Dei, ſed adorabant Vitulum ut Deum eo modo, quo illum adorabant Ægyptii. Unde Philo Judæus lib. de temulentia p.197. *Prævaricari auſus eſt, ut corpus Deum ſibi fingeret, & Typhum Ægyptio more coleret, cujus ſignum erat juvencus aureus: circa quem choreas ducendo inſani carmen concinunt.* Et lib.3. de vita Moſis: *Obliti veri Dei cœperunt, æmulari figmenta Ægyptia, facto juvenco aureo ad imitationem animalis ejus regionis ſacratiſſimi, cui prophana ſacra faciebant, & choreas agebant inconditas.* Et lib. de ſpecialibus legibus p.614. *unius veri Dei cultu exploſo, & conſecrato juvenco aureo ad exemplar Typhi Ægyptiaci, vacabant prophanis ſacrificiis, & feſtis nefariis, inconcinniſque choreis.* Hæc Philo, in hoc ſolùm errans,

quòd putet, Vitulum illum fuisse *Typhoni* sacrum, cum tamen *Osiridis* symbolum fuisse, certum sit: cujus in honorem Apidem, & Mnevin sacros boves ab Ægyptiis fuisse cultos, testantur Diodorus Siculus, & Strabo lib.17. Pomponius Mela lib.1. cap.9. Plutarchus in Iside &c.

XIII. Sed audiantur Calvinus, & Vossius. Dicunt, non esse credibile, Israelitas recèns egressos ex Ægypto, atque Dei prodigia in gratiam eorum edita adhuc sub oculis habentes, eorum fuisse oblitos, sed solùm quæsivisse symbolum Dei veri, quòd eos visibiliter præcederet. Ita Calvinus lib.1. instit. cap.13. §.8. *Deum quidem esse noverant, cujus experti virtutem erant in tot miraculis: sed propinquum sibi esse, non confidebant, nisi oculis cernerent corporeum vultus ejus symbolum. A præeunte ergò imagine volebant cognoscere, Deum itineris sui esse ducem.* Calvino subscribit Vossius. Quare secundùm istos, quùm Israelitæ dixerunt Aaroni: *fac nobis Deos, seu Deum, qui nos præcedant*: fuit idem, ac dicere fac nobis symbolum, quo dignoscamus, Deum nos præcedere. Et cùm dixerunt *hi sunt Dii tui Israel*, qui te eduxerunt de terra Ægypti, respexerunt ad verum Deum; quia falsi Dii eos non eduxerant, hinc Aaron id audiens exclamavit: *Cras solemnitas Domini est*. Eò vel maximè, quia hebraicè *Dii tui* idem est, ac *Elohim tui*: & satis constat, nomen Elohim tribui uni Deo Israelis. Ita Vossius.

XIV. Sed infœliciter: clamant enim contra hujusmodi interpretationes Scripturæ & PP. textibus supra laudatis. Incredibile equidem videtur, populum tot beneficiis cumulatum insurrexisse in suum benefactorem, dum essent beneficia adhuc recentia. Attamen verum est. *Incrassatus est dilectus* (ait Moyses Deuteron. 32. 15.) *& recalcitravit, incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo*. Beneficia, quæ Deo vero accepta referre debuerant, corrupti mente Diis Ægyptiorum tribuerunt, ideoque formato vitulo dixerunt: *Hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*. Ita S. Athanasius (in illud quicumque dixerit verbum modó in epist.4. ad Serapionem) qui postquam arguit Hebræos, qui Dei operâ à Christo patrata dixerunt, esse opera Beelzebub, subdit: *Verùm non insolens est isthæc eorum insania. Si quidem horum Patres eadem mente præditi, in eremo, cùm nuper ex Ægypto egressi essent, vitulo à se conflato Dei erga se beneficia referentes, dicebant: hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Ob hanc itaque blasphemiam protinùs ex iis, qui talia ausi fuerant, initio non pauci, sed plurimi occisi sunt*. Neque officit: quòd *Dii*

tui

tui, respondeat Hebraico *Elohim*. Unde enim probat Vossius, nomen Elohim soli vero Deo tribui? Eusebius (Præparat. Evangel. lib. 11. cap. 6. de recta nominum apud Hebr. impositione) *quod à nobis* (inquit) *Dei nomine exprimitur, id ipsum* (Hebræi) *Elohim dicere consueverunt ab El, ut videtur, quod apud illos robur, potestatemque significat: ut Dei nomen apud ipsos ab ejus potestate, ac robore derivetur*. Falsò igitur putantes Hebræi, illius falsi numinis potestate se eductos ex Ægypto, dixerunt de Vitulo: *Hi sunt Dii, Elohim tui*. Pravâ ergò voluntate decepti obliti practicè sunt Dei sui, ac ita se gesserunt, ac si ab illo beneficia se accepisse non recordarentur, eadem falso numini referendo.

XV. Hæc pro veritate dixi. Cæterùm etsi darem Calvino, & Vossio hoc falsum, nimirùm, Hebræos peccasse, quòd verum Deum adoraverint in Vitulo, non dabo tamen id, quod inferunt, peccare scilicet, ac Idololatras esse omnes, qui Deum in imaginibus venerantur, etiam Christianos. Nam primò Hebræis datum fuerat præceptum de non facienda similitudine ulla, quod præceptum utpote positivum illos obligabat, non autem obligat modò Christianos. Secundò quia Hebræi symbolum Dei, quæsiverunt in simulacro paganico, & licèt in eo adorare intenderint verum Deum, quia tamen illum adorarunt ritu Gentili, eorum cultus fuit reprobatus à Deo. Christiani in signum Dei assumunt eas similitudines, ac formas, sub queis Deus ipse apparuit Prophetis. Tertiò Hebræi, ut Calvinus ipse fatetur, restringebant Dei præsentiam ad signum, seu symbolum, nec propinquum sibi esse credebant Deum, nisi oculis cernerent corporeum ejus symbolum; ideòque cùm moram trahente Moyse in monte, non ampliùs viderent columnam nubis, & ignis, quæ eos consueverant præcedere, crediderunt, se à Deo derelictos. At Catholici non hac laborant insaniâ: Deum ubique præsentem norunt, sibi semper adesse credunt, quamvis per imagines magis excitentur ad ejus præsentiam considerandam, sicut Hebræis data fuerat Arca, ut in ea specialem Dei præsentiam conciperent, ac venerarentur, & columna nubis per diem, atque ignis per noctem specialem Dei præsentiam attestabatur. Peccarunt ergò, non quia per signum exteriùs figurari præsentiam Dei crediderunt, sed quia taliter Dei præsentiam collocarunt in signo sensibili, ut sine isto Deum non crediderint ipsis esse præsentem, restringentes Dei præsentiam ad signum sensibile. Hinc autem sequitur, vetitum quidem esse in imaginibus credere restrictam Dei præsentiam, non autem vetitum usum Imaginum ad exci-

tan-

tandam considerationem præsentiæ Dei, eamque venerandam: Sicut estò vetitum sit, credere in Templo sic conclusam Dei præsentiam, ut alibi non sit, non tamen vetitum, habere Templa, atque Templum locum credere, cui specialiter Deus adsit preces exaudiendo; nec propter abusum aliquorum circa Templa tollenda ideo Templa sunt, ut Calvinus ipse fatetur lib.4. instit. cap.1. §.5., damnans proinde Xersem, quòd *Magorum consilio omnia sustulerit Templa, quòd absurdum putaret, Deos quibus omnia patere debent, parietibus, & tegulis includi*. Eâdem ergò ratione non sunt tollendæ imagines Dei, quia hoc non *est figere Deum terrenis mediis, sed potiùs vehiculis quibusdam nos sursum efferre ad Deum in cœlesti gloria contuendum*. Sed de his uberiùs cùm de sacris Imaginibus, ac earum veneratione tractavimus.

§. II.

Polithei apud Hebræos.

XVI. PRæter Politheismum Paganorum non defuerunt Polithei, tum apud Hebræos, tum etiam apud Christianos. De primis cursim agemus in præsenti §., eos purè recensendo, cùm refutata ex dictis maneat eorum insania. Hi fuerunt Ranatitæ, Muscaronitæ, Musoritæ, Puteoritæ, Fortunatitæ, Theophetitæ, Molochitæ, Remphanitæ, & alii.

XVII. Ranatitæ Philastrio teste de hæres. cap.11. dicebantur, qui Ranas colebant: cùm enim Mosis imperio infestatos ab illis Ægyptios viderent, existimarunt, hac vanâ observantiâ iram se posse placare divinam.

XVIII. Muscaronitæ, sic dicti à Musca, & Accaron, Philastrio teste cap.13., erant apud eosdem Judæos hi, qui in Civitate Accaron Muscas adorabant, seu potiùs Beelzebub dæmoniorum Principem, qui erat Deus Accaron, dictus propterea Muscarum Deus, quia fœdo Muscæ colebatur Sacrificio: ad hunc misit Ochozias nuntios eum consulturus, num de sua infirmitate, qua laborabat, convalesceret. Verùm divino monitu Elias ob id ei mortem prænunciavit hisce verbis 4. reg. 1.3. *Nunquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub Deum Accaron? Quamobrem de lecto, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris*. Hunc indicabant Pharisæi, quum per contumeliam opera Christi ascribebant Beelzebub, dicentes Lucæ 11. 15. *in Beelzebub Principe dæmoniorum ejicit dæmonia*, quos acutissimè redarguit Christus.

XIX. Mu-

XIX. Musoritæ eodem Philastrio teste cap. 12. erant apud Judæos adoratores murium. Hujus abominationis origo fuit hæc. Cùm Philistiim Arcam Dei bello captam in Idolio Dagon reposuissent, ut legitur 1. reg. 5. 6., aggravata est manus Dei super illos, atque inter alias plagas, ebullierunt villæ, & agri in medio regionis eorum, & nati sunt mures. Quod videntes, de suorum Sacerdotum consilio remittentes Arcam, quinque muribus aureis juxta numerum Provinciarum Philistiim eam donarunt. Qui mures maximo in honore á quibusdam Judæis habiti, & tanquam numina culti fuere, propterea Musoritæ vocatis.

XX. Puteoritæ eodem Philastrio authore c.20. fuere Judæi Puteos colentes, quos in altum fodiebant, indeque aquam haurientes salutarem appellabant, in ea quidpiam salutis reponentes. Proinde objurgati per Jeremiam cap. 2. 13. *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Cui arrisit Christus Joann. 4. cùm promittens mulieri Samaritanæ aquam, & respondente illa: neque in quo haurias habes, & puteus altus est, reposuit: *Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum* (fortè enim puteus ille erat unus ex superstitiosis) *qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei* (nimirùm basptismatis) *non sitiet in æternum*.

XXI. Fortunatitæ teste Philastrio cap. 15. erant inter Judæos, qui fortunam, seu Reginam cœli colebant, putantes, ut tradit Alexander ab Alexandr. Genial. dierum lib. 1., eos, qui illam religiosè colerent, magnis incrementis augendos, qui veró minimo cultu eam prosequerentur, aut etiam despectui haberent, plurimis malis esse affligendos. Per Reginam Cœli putat S. Hieronymus ab iis intelligi Lunam, eò quòd præ cæteris astris hæc inferiora regat; Vel militiam Cœli, puta solem, lunam, aliaque sydera; sicque accipi debet, quòd dicitur 2. paralip. 33. 3., quòd Manasses adoravit militiam Dei; planetæ enim, & astra in cœlo tanquam milites Dei ordinata acie incedunt, pugnant, vibrantque fulmina in hostes, cùm opus fuerit. Fortunatitas increpat Jeremias cap. 7. 17. dicens: *Mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas Reginæ Cœli*, & cap. 44. 18. iterùm increpiti responderunt. *Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare Reginæ Cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus; & gladio, & fame consumti sumus.*

XXII. Tophethitæ Philastrio teste cap. 19. ex Judæis ii erant Idololatræ, qui filios, filiasque suas in holocaustum vivas offerebant in Tophet, idest in luco, seu sylvâ Idolo Moloch celeberrimâ, in valle filiorum Ennon posita, psallentibus interrim

rim Sacerdotibus altissima voce, tubisque, & tympanis (unde ortum loci nomen Tophet, quod est tympanum) perstrepentibus, ne miserorum puerorum ejulatus audiretur à parentibus, vel affinibus, quibus persuadebant, infantes hac via à Diis ad æthera rapi; contra quos ore Domini clamant Prophetæ, David ps. 105. 37. *Immolaverunt filios suos, & filias suas dæmoniis*: Isaias cap. 30., Ezechiel cap. 16., eisque mala comminatur Hieremias cap. 7. *Ædificaverunt excelsa Tophet, quæ est in valle filii Ennon, ut incenderent filios suos, & filias suas igni, quæ non præcepi, nec cogitavi in corde meo; ideo ecce dies venient dicit Dominus, & non dicetur ampliùs Tophet, & vallis filii Ennon, sed vallis interfectionis, & sepelientur in Tophet, eo quod non sit locus &c.* Quòd impletum esse, ait Hieronymus in dictum caput, ab anno nono Sedeciæ Regis usque ad annum duodecimum, obsidente Nabuchodonosor Rege Babylonis Hierusalem.

XXIII. Molochitæ, & Remphanitæ apud eosdem erant, qui Moloch, & Rempham Idola colebant, numina Ammonitarum, iisdem filios, ac filias suas initiantes contra præceptum Domini Levit. 18. & 20.; objurgati propterea per Hieremiam cap. 32., & Amos cap. 5. Moloch illis erat idem, quod Consiliarius, & Rempham idem, quod sydus illud, quod luciferum vocant, quodque dicitur Venus unus ex septem planetis, de quo S. Stephanus art. 7. 42. *Convertit autem Deus, & tradidit servire militiæ cœli, sicut scriptum est in libro Prophetarum: nunquid victimas, & hostias obtulistis mihi annis 40. in deserto domus Israel? Et suscepistis tabernaculum Moloch, & Sydus Dei vestri Rempham, figuras, quas fecistis adorare eas.* Hæ inter alias sunt species Idololatrarum apud Judæos insanientes, quos satis fuerit recensuisse, quùm ex supra dictis contra Idololatras Paganos rationibus maneant refutatæ.

CAPUT VI.

De Polytheis apud Christianos.

§. I.

Recensentur Polythei.

NOn defuere ex Christianis infecti maculâ Polytheismi. Hi sunt Carpocratiani, Gnostici, Cerdoniani, Valentiniani, Marcionitæ, Appellitæ, Manichei, Severiani, Albanenses, Albigenses. Omnes hi, aliique Dei unitatem discerpsere.

I. Car-

I. Carpocratiani à Carpocrate genere Alexandrino, qui secundo seculo Hadriano Imperatore, & Xisto Pontifice erupit, dicti sunt. Hic homo nequissimus, omnemque libidinis usum licitum docens, inter alia teste S. Augustino lib. de hæresibus cap.7. *Negabat à Deo factum, sed à nescio quibus virtutibus, mundum*. Ejus discipuli imagines Christi proponebant cum imaginibus Philosophorum, Platonis, Homeri, & Pythagoræ, ac aliorum, & (refert D. Augustinus) *Sectæ ipsius fuisse traditur quædam Marcellina, quæ colebat Imagines Jesu, & Pauli, & Homeri, & Pythagoræ, adorando, incensumque ponendo*.

II. Gnostici, ut ait D. Augustinus ibi cap.6., qui sic appellari voluerunt propter excellentiam scientiæ, ut hoc specioso nomine turpitudines, ac obscænitates, quas usu habebant, velarent, vel à Nicolaitis, vel à Basilide, vel à Carpocrate orti putantur. Hi inter cætera multa de Deo, ejusque natura fabulati sunt. Principes 369. ceu minores Deos invehebant, cuique cœlo insidentes, in octavo collocantes Christum unà cùm Barbelone, seu universorum parente, ita ex S. Epiphanio hæref.26., quos arguit S. Irenæus lib.1. contra hæreses cap.33. & 34., & S. Augustinus addit: *dicuntur quoque bonum Deum, & malum Deum habere in suis dogmatibus*, quam insaniam adoptasse postea Manichæos, infra dicemus.

III. Cerdoniani Cerdonem habuere parentem. Hic ex Syria Romam profectus eodem secundo seculo sub Higino Papa, ut ex S. Irenæo apud Eusebium lib.4. cap.10. Histor., errorem suum retractavit, sed illum resumens excommunicatus fuit. Hic circa Dei unitatem erravit teste S. August. lib. de Heref. cap. 21. *quia duo principia sibi adversantia dogmatizavit; Deumque legis, ac Prophetarum non esse Patrem Christi, nec bonum Deum esse, sed justum, Patrem verò Christi bonum... Quidam verò in duobus principiis suis duos Deos ita eum dixisse, perhibent, ut unus eorum esset bonus, alter autem malus*. Hæc D. Augustinus.

IV. Valentiniani Valentinum ducem nacti sunt, qui ambitione Episcopatus, cujus repulsam passus est, errorem suum confinxit eodem seculo secundo sub Antonino Pio, & Higino Papa. Nulla hæresis fuit tot fabulis referta, quot scatet Valentiniana, de qua D. Augustinus hæref. cap.11. Posuit ergò, seu meliùs finxit Valentinus 30. Deos, quos vocavit Eonas: horum quindecim masculi, & totidem fœminæ, in varias veluti stirpes dividuntur, quarum omnium caput sit unus Deus invisibilis, sempiternus, ingenitus, & incomprehensibilis, quem *Proarchen Propatora, & Bython*, seu primum Principium, primum Patrem,

& profunditatem vocabat, cui conjugis loco fociabat Ennæam, seu cogitationem, quam etiam Sigen, i. Silentium, & Charin, i. Gratiam nuncupabat. Hæc suscepto à Bitho femine gravida genuit Nun, i. mentem Unigenitum, & Patrem, ac principium omnium, & unâ cùm eo Alethiam, i. Veritatem. Hæc fuit primigenia Quaternitas radix omnium. Ex mente, & veritate processisse dicebat verbum, & vitam: ex verbo, & vita hominem, & Ecclesiam prodiisse. Et hæc erat Ogdoades Valentiniana. Rursùs ex verbo, & vita decadem Eonum ortam somniabat, scilicèt profundum, & mixtionem. Senii expertem, & unionem; Per se nascentem, & voluptatem; Immobilem & concretionem; Unigenitum & beatum; Ex homine, & Ecclesia duodecim alios Eonas progenitos esse finxit, scilicèt Paracletum, & fidem; Paternum & spem; Maternum & dilectionem; intellectum & prudentiam; Ecclesiasticum & beatitudinem; voluntarium & sapientiam. Addebat Salvatorem 30. annos vixisse, ut hoc 30. Eonum mysterium indicaret; eosdem in parabola operariorum, qui ad vineam Patris-familias missi sunt, significatos. Etenim alii circa horam primam, alii circa tertiam, alii circa sextam, nonam, ac undecimam vocati sunt, qui omnes in unum collecti numerum tricenarium efficiunt. Mirabile sanè, mentem hominis tot deliria concipere potuisse: at mirabilius, ea apud aliquos, & non paucos fidem obtinuisse.

V. Marcionitæ parentem habuere Marcionem patriâ Ponticum Episcopi Catholici filium ex Stoicorum schola. Ejectus ob Stuprum ab Ecclesia per parentem suum, Romam fugiens Aniceto Pontifice, atque in communionem Romanæ Ecclesiæ subripere frustra conatus, Cerdoni se se adjunxit, illumque audivit impietatis Magistrum. Error palmaris, quem de Deo habuit fuit iste. Duos Deos admisit, unum bonum, alterum malum, cui mundi hujus adspectabilis fabricam tribuit. Hæc ex S. Irenæo lib.1. cap.29. Tertulliano lib.1. contra Marcionem c.21. S. Augustino de hæresibus cap.22. dicente: *Marcion quoque, à quo Marcionitæ appellati sunt, Cerdonis secutus est dogmata de duobus principiis: quamvis Epiphanius eum tria dicat asseruisse principia, bonum, justum, pravum: sed Eusebius Sinerum quendam, non Marcionem trium principiorum, atque naturarum scribit authorem.*

VI. Apellitæ ab Apelle Marcionis discipulo, qui secundo seculo sub Antonino Pio, & Telesphoro Papa vixit, nomen, & errorem sortiti sunt. De his scribit S. Augustinus de hæref. c.23. *Apellitæ sunt, quorum Appelles est Princeps, qui duos quidem Deos introducit, unum bonum, alterum malum; non tamen in duobus*

bus diversis, atque inter se adversis principiis; sed unum esse principium, Deum scilicet bonum, & ab illo factum alterum, qui cùm malignus esset, inventus est in sua malignitate mundum fecisse. Hæc S. Augustinus.

VII. Manichæi à Manete appellationem sumsere. Fuit hic genere Persa, qui à quadam muliere emptus in servum, deindè manu missus, ac adoptatus, demùm ab ea omnium bonorum hæres conscriptus fuit. *Cubricus* primum illi nomen erat, sed ne servitutis nomen ei probrosum esset, *Manes* appellari voluit, quæ vox Persis idem est, ac allocutio. Verùm cùm hoc nomen malè apud Græcos sonaret, quasi ab insania, & furore derivatum, ipsum discipuli ejus posteà *Manichæum*, quasi Manna fundentem, appellavere, S. Augustino teste lib. de Hæresibus c.46. Errorem suum spargendi hæc illi occasio fuit. Inter bona à muliere adoptante ipsi relicta, fuere quædam scripta Scythiani cujusdam genere Saraceni, quæ ad manus Terbinthi discipuli pervenientia, tandem apud illam mulierem, in cujus domo habitaverat, eo miserè extincto, remanserunt. Hisce in libris præformatum reperit Manicheus errorem, quem evulgando postea fecit suum tertio seculo sub Aureliano Imperatore, & Felice I. Pontifice, quo multos sibi comparavit discipulos, multa de Christiana religione excripta sectæ suæ immiscens. Hujus ergò palmaris error fuit. Admittebat duo principia suprema inter se adversa, & pariter æterna: quorum unum bonorum, alterum malorum numen esset, duasque naturas, & substantias, bonam, & malam; malam dicebat esse materiam, ideoque carnem, quia ex materia, à malo principio esse procreatam, asserebat, qua ratione negabat, Christum in vera carne fuisse, sed solùm simulata, & apparente. Generationem execrabatur, aliaque impia, de quibus agunt Patres, Augustinus citatus, Theodoretus lib. 1. hæret. fabul. cap. 26. S. Epiphanius hæres. 66. & alii.

VIII. Severiani à Severo quodam Tatiani discipulo Eonum quorumdam fabulam à Valentino mutuati sunt. Ex Tatiano etiam Encratitæ, qui ad Tatiani magistri sui dogmata addiderunt plura rerum principia, inter quæ diabolum posuere. Vixere secundo seculo.

IX. Albanenses, qui octavo seculo emerserunt sub Constantino VI. Imperatore, & Leone III. Pontifice, cùm Gnosticis, Apelle, Manichæo, Carpocrate, Cerdone, & Severo duo rerum principia constituerunt, unum bonum, alterum malum, à bono omnia bona, à malo omnia mala profluxisse, dicebant. Eadem ratione duo Scripturæ Testamenta à duobus Diis illis pro-

processisse, blaterabant; vetus quidem respuentes, quòd à malo principio factum crederent, & contrariò malum; novum autem acceptantes, quòd à bono Deo, & Patre Domini nostri Jesu Christi conditum existimarent.

X. Albigenses 13. seculo in Galliis exorti sunt. De Deo eadem, ac Manichæi, & Albanenses blasphemabant. Duos constituebant Creatores, invisibilium scilicèt, quem vocabant benignum Deum, & visibilium, quem malignum Deum nuncupabant. Novum Testamentum benigno Deo, vetus maligno attribuentes, illud acceptantes, repudiantes istud, præter quasdam authoritates, quæ de veteri novo Testamento insertæ sunt, has enim ob reverentiam novi recipere, dignum existimabant. Veteris Testamenti Deum mendacem asserebant, quia protoplastis dixit: *Quacumque die comederitis de ligno, morte moriemini*, cùm tamen post comestionem mortui non sint. Homicidam quoque ipsum nominabant; tum quia Sodomitas, & Gomorrhæos incineravit, & aquis diluvii mundum delevit; tum quia Pharaonem, & Ægyptios mari obruit. Deum bonum curare animas dumtaxat, Deum malum omnia curare corpora. Hæc & alia refert Petrus Vallium Cernai in suâ, quam Innocentio III. nuncupavit, Albigensium Historiâ cap. 2.

Hi sunt præcipui hostes, qui ex Christianis Dei unitatem sustulere, qui ex dictis supra pro stabilienda Dei unitate abundè possunt confutari, aliqua tamen addenda existimo.

§. II.

Deus veteris Testamenti alius non est à Deo novi Testamenti.

XI. Probo primò ex S. Irenæo contra Marcionem l. 3. c. 63. dividere Deum in duos, alterum bonum, alterum non bonum, est Deum interimere; Deus enim, qui non est bonus, Deus non est, quia Deus non est, cui bonitas deest. Si dicas; Deum non bonum, esse tamen justum: Contra; Deus justus, qui bonus non est, Deus non est, sicut Deus bonus, qui justus non sit, Deus non erit: justitia enim supponit judicium, judicium autem sapientiam; sicut Deus, quia sapiens non esset, non esset Deus, ita nec Deus esset ille, qui bonus esset, & non justus.

XII. Secundò probatur contra Manichæos, & Albigenses. Primum, & maximum Præceptum Dei veteris Testamenti, nimi-

rùm

rùm, diligere Deum, & proximum, eſt etiam præceptum à Deo novi Teſtamenti; ergò unus & idem eſt Legis, & Evangelii conditor; eſtò enim particularia præcepta dederit apta utriſque, & hominibus veteris Teſtamenti, & novi, unde alii ritus, ſacrificia, & judicia in Veteri, ac in Novo, quia alius ſtatus in uno, ac in altero; Præcepta tamen eminentiora, & ſumma, ſine quibus ſalvari non poteſt, in utroque eadem ſuaſit, ergò in utroque idem fuit Deus. Ita Irenæus lib.4. cap.26. cui addo: Deus veteris Teſtamenti præcepit homini, ut ipſum toto corde diligeret; ergò non erat Deus malus, quia malum non eſt objectum dilectionis, ſed fugæ. Fugiſſent ergò homines à Deo malo, & quidem juſtè, unde injuſtum fuiſſet præceptum, illum etſi malum amandi.

XIII. Tertiò probatur ex Tertulliano lib.1. adverſus Marcionem cap.8. ſic. Si Deus novi Teſtamenti eſt novus, ac diverſus a Deo veteris Teſtamenti, verus Deus non eſt, verus enim Deus æternus eſt. Quis enim Deus novus, niſi falſus? Inſuper verus Deus, quia æternus, nec vetus, nec novus eſſe poteſt; Deus enim, ſi eſt vetus, non erit: ſi eſt novus, non fuit; novitas enim initium teſtificatur, vetuſtas finem comminatur.

Verùm quia reſpondebant, Deum novi Teſtamenti novum eſſe, quia novitèr cognitum, urget Tertullianus cap.9. Si Deus verus fuit, ignorari non potuit, & quia magnus, & quia benignus. Secundò Deus, qui ignoratur, Deus incertus eſt, quod enim quæritur, quamdiù ignoratur, incertum eſt, quamdiù quæritur, & poteſt non eſſe, quamdiù incertum eſt. Tertiò quomodo ignorabatur Deus bonus? Deus univerſi conditor, hominis plaſmator, nonne erat Deus bonus? Hunc quomodo poterant homines ignorare, ſi ejus opus ſunt? Cùm in repentinis Deum invocabant, ipſi ſe commendabant, ejus auxilium depoſcebant, Deum certè cognoſcebant: At non Deum malum, ab hoc enim ſolùm timere poterant pœnam, ergò Deum bonum, ac benignum, Deum ſcilicet novi Teſtamenti.

Quartò ex eodem Tertulliano cap.11. Deus jure creationis omnium Dominus eſſe debet. Ergò Deus novi Teſtamenti, vel univerſum creavit, & ſic erit idem Deus, qui & veteris, quem omnium Creatorem deſcribit Moſes, vel ſi nihil creavit, non erit Deus, omnia non ejus erunt, ſed ipſi extranea. Rursùs ſi Univerſitas Creatoris eſt, quid reſtat huic alteri Deo? Cùm plena, & occupata ſint omnia ſuo authore, planè alteri divinitati nihil vacabit.

Deindè ſi Deus novi Teſtamenti nihil condidit, ex duplici ra-

ratione hoc esse necesse est: aut quia noluerit condere, aut quia non potuerit. Non potuisse, Deo indignum est, noluisse verò, quo fundamento dicitur? Si maximè bonus, cur bonitatem suam noluit effundere, cùm alter Deus, etsi malus, tanta fecerit? Insigniora, & superiora opera condere debuisset, ut ex honestioribus potior, ac generosior cognosceretur Creatore.

XIV. Dices, opus Dei boni fuisse excellens, liberationem nimirùm hominis à lapsu, quod à malo Deo permissum erat. Sed contra. Vel Deus iste, ut asseritur bonus, potuit impedire hunc lapsum hominis, vel non potuit. Si non potuit, qualis est iste Deus, qui non potuit impedire opus ab alio Deo permissum. Si potuit, & non impedivit, quia noluit, quomodo bonus, qui potens tantum malum impedire non impedivit. Rursùs si noluit impedire, ne homo laberetur, quare ipsum non erexit statim post lapsum? Quare non exercuit statim suam bonitatem, si bonus est? *Quid enim tam malignum, quàm nolle prodesse cùm possis. Quid de tali medico judicabis, qui nutriat morbum morâ præsidii, & periculum extendat dilatione remedii, quo pretiosiùs, aut famosiùs curet.* Hæc Tertullianus cap.22. &c.

XV. Neque valeret dicere, rationem hanc urgere etiam contra nostrum verum Deum, qui nec statim, sed post multa secula hominem erexit à lapsu: Nam dispar est ratio; Deus enim noster est quidem bonus, sed etiam justus. Justitia autem exigebat, ut homo voluntate sua lapsus, in suo lapsu remaneret, ut in pœna. At Deus Marcionis, Manichæorum, & Albigensium erat totus naturâ bonus, nec alio modo sese effundere poterat, quàm benefaciendo; undè si potuit benefacere statim, & noluit: undè erit naturâ bonus?

XVI. Probatur alia ratione ejusdem Tertulliani cap.23. Bonitas ipsius Dei irrationalis esset, ac injusta. Irrationalis quidem, quòd primò non suum, sed hominem ab alio Deo creatum, & consequenter ab eo alienum adjuvit. *Nego* (inquit Tertullianus) *rationalem Dei Marcionis bonitatem, jam hoc primò, quòd in salutem processerit hominis alieni.* Si dixeris, quòd cùm Deus iste non haberet hominem proprium, voluntaria bonitate sese effudit in alienum, & inimicum. Contra est. Non habere proprium exiguæ virtutis est. *Porrò exigua, quæ suum non habuit, quomodo in alienum redundavit?* Injusta etiam; *Quid enim injustius, quàm ita alieno benefacere servo, ut Domino eripiatur, ut alii vindicetur, ut adversùs caput Domini subornetur? Talis assertor etiam damnaretur in seculo, ne dum plagiator.* Sic Tertullianus. Non aliter se haberet Deus Marcionis irrumpens in alienum mun-

mundum, eripiens alteri Deo hominem, Domino famulum ab ipso conditum, sub ejus jure, ac justitia positum.

XVII. Ulteriùs ex eodem Tertulliano cap. 24. & 26. Iste Deus non esset perfectè bonus, si solam animam salvaret, non autem hominis carnem. Imò non esset Deus, si non esset justus, & vindex. Nec proindè timendus, si ita bonus, ut non esset judex, ac severus, atque adeò sub illo securè, ac impunè peccari posset. Quia verò respondebant, Deum quidem malum esse timendum, sed Deum bonum esse diligendum. Contra urget Tertullian. *Stultè, quem Dominum appellas, negas timendum? Cùm hoc nomen potestatis sit etiam timendæ. At quomodo diliges, nisi timeas non diligere?*

XVIII. S. Epiphanius, unum, eundemque Deum esse veteris, ac novi Testamenti, ostendit hæres.42. ex ipsis novi Testamenti libris, quos accipiebant Marcionitæ, scilicèt Evangelio Lucæ, & Epistolis Paulinis, in quibus multa præcepta Dei antiqui approbantur, ejusque Prophetæ recipiuntur. Deus verus præcipit per Mosem, ut leprosi ostenderent se Sacerdoti. Hoc idem approbat Deus novus Lucæ 5. dicente Christo: *Vade ostende te Sacerdoti, sicut præcepit Moses*. Deus antiquus dedit legem Decalogi. Ad hanc provocat Deus novus per verba Christi Lùcæ 10. 26. *In lege quid scriptum est?* Ubi cùm legis peritus verba legis protulisset, respondit Christus: *Rectè dixisti, hoc fac, & vives*. Deus antiquus misit Prophetas, eisque, quid dicerent, inspiravit. Hos approbat Deus novus, eorum dicta sæpè adducebat Christus. Cùm Christo in Monte loquuti sunt Moyses, & Elias Lucæ 9. Ad timendum Deum antiquum hortatur Deus novus per Christum Lucæ 12. *Timete eum, qui habet potestatem mittendi animam in gehennam*. Hæc S. Epiphanius: *Velim* (inquit) *Marcion, quid de eo sentias, qui potestatem habere dicitur; si enim, Patrem illum esse, dixeris, eundemque, quem tu bonum Deum prædicas, Judicem esse confiteris, qui pro meritis suis unumquemque compenset. Aut si alium quempiam esse judicas, conditorem scilicet, quem tu propriè Judicem constituis. Cedo, quis ei potestatem commiserit? Hanc enim si habet ipse per se, magnus utique est, & potestate præditus. Quod si judicandi penes eum facultas est, erit & servandi. Qui enim jurisdictionem exercere potest, potest & absolvere. Præterea si cùm judex in gehennam præcipites immittit animas, bonus ille Deus, qui tantam animarum curam gerit, non eas liberat, haberi bonus, qui poterit? Aut enim ille fortior est, nec ex ejus manibus extorquere potest, aut ut facultas suppetat, deest tamen liberandi voluntas. Ubinam igitur illa bonitas est?*

XIX. De-

XIX. Demùm contra Manichæos oſtendit S. Auguſtinus lib. de natura boni cap. 1., nullam naturam eſſe malam. Omnis natura bona eſt. Ergò eſt à ſummo bono, ergò non eſt aliquod principium ſupremum, à quo ſint naturæ malæ. Sed omnis natura proximius, vel remotius participans eſt de ſummo bono, & quaſi per gradus ab eo deſcendit. Cùm omnis natura, vel ſpiritus, vel corpus ſit, hinc vel ſpiritus, vel corpus ſit, bonum erit.

Rursùs lib. 1. contra adverſ. leg. & prophet. cap. 5. probat, nullam eſſe naturam malam, quia malum nihil aliud eſt, quàm privatio boni, privatio autem non eſt in re mala, ergò nulla eſt natura ſubſiſtens, quæ ſit mala, & in malum Deum velut authorem refundatur. *Sed ipſa quoque vitia* (inquit) *teſtimonium perhibent bonitati naturarum. Quod enim malum eſt per vitium, profectò bonum eſt per naturam. Vitium quippe contra naturam eſt, quia naturæ nocet, nec noceret, niſi bonum ejus minueret, non eſt ergò malum, niſi privatio boni. Ac per hoc nuſquam eſt, niſi in re aliqua bona. Ac per hoc bona ſine malis eſſe poſſunt, ſicut ipſe Deus, & quædam ſuperiora cœleſtia: mala verò ſine bonis eſſe non poſſunt. Si enim nihil nocent, mala non ſunt, ſi autem nocent bonum minuunt, etſi totum conſumunt, nihil naturæ remanebit, cui noceatur? Ac ex hoc nec malum erit, à quo noceatur ... quando natura deſuerit, cujus bonum nocendo minuatur.* Hæc Auguſtinus.

§. III.

Solvuntur ea, quæ in ſpeciem favent Hæreticis.

XX. PRimò obiiciebant Marcionitæ. Si Deus bonus, & præſcius futuri eſſet, cur hominem in peccatum labi paſſus eſt, & tantùm malum ab eo non avertit, cùm poſſet.

Reſpondeo, Deum creaſſe hominem libertate pollentem, ſivè ad bonum, ſivè ad malum, undè ſi lapſus fuit, ſua voluntate libera lapſus eſt. Poterat quidem Deus hominem, ne laberetur, tenere, ſed id non præſtitit, non quia non bonus, ſed quia non debuit. Ita Tertullianus lib. 2. contra Marc. cap. 5. 6. & 7. Deus ex quo ſummè bonus, non poteſt quidem peccata efficere, aut ea velle, poteſt tamen permittere. Undè S. Auguſtinus 14. de Civit. Dei cap. 27. *Quis enim audeat, credere, aut dicere, ut neque Angelus, neque homo caderet, in Dei poteſtate non fuiſſe? Sed hoc eorum poteſtati maluit non auferre; atque ita, & quantum mali eorum ſuperbia, & quantum boni ſua gratia valeret, oſtendere.* Et ſerm. 26, alias 11. de verbis Apoſt. *Hoc modo ergò oſtendere voluit*

luit Deus homini, quid valeret liberum arbitrium sine Deo.

XXI. Dices. Si homo factus fuit ad imaginem Dei, & ejus anima spiritus Dei est, si malus fiat homo, cur malus non erit Deus? Valeret hoc, si homo fieret malus per ea, quæ accepit à Deo, aut regitur ab ipso, & non potiùs deserendo Deum, & ab ejus regula recedendo. Homo quidem est ad imaginem Dei, sed non perfecta imago Dei, *aliud enim est esse secundum veritatem* (ait Tertullianus lib.2. contra Marcionem c.9.) *aliud ipsam veritatem esse. Sic & afflatus, cùm imago sit spiritus, non potest ita imaginem comparare, ut quia Spiritus, idest Deus, sine delicto est, ideò & afflatus, idest imago, non debuerit admisisse delictum.* Ita planè S. Augustinus lib.1. contra advers. legis & prophet. cap. 14. qui de anima humana sic ait. *Nec in homine pars Dei restitit Deo, quia si hominis anima pars Dei esset, nec à se ipsa, nec ab aliquo decipi, nec ad aliquid malè faciendum, sivè patiendum ulla necessitate compelli, nec in meliùs, aut deteriùs mutari, omnino potuisset.*

Loquens autem de spiritu hominis, ait: *Flatus autem ille Dei, qui hominem animavit, factus est ab ipso, non de ipso; quia nec hominis flatus hominis pars est, nec homo eum facit de se ipso, sed ex aerio halitu sumto, & effuso.* Quibus pestringit eos, qui putabant animam, & flatum, qui est in homine, esse portionem substantiæ Dei. Aliter etiam est imago Dei Filius Dei, aliter homo. Filius Dei *est imago perfecta perfectè implens illud, cujus imago est, & ideò dicitur imago, & nunquam ad imaginem. Homo verò & dicitur imago, & propter imperfectionem similitudinis dicitur ad imaginem. Et quia similitudo perfecta Dei non potest esse, nisi in identitate naturæ, imago Dei est in Filio suo primogenito, sicut imago Regis est in filio suo connaturali. In homine autem sicut in aliena natura, sicut imago Regis in nummo argenteo, ut patet per Augustinum in lib. de Decem Chordis c.9.* Sic D. Thom. 1. p. q. 93. a 1. ad secundum; undè sicut in nummo potest imago Regis obliterari, sic & in homine imago Dei, quin Deo aliquid deficiat. Neque Deus quamvis præscius futuri lapsus, eum impedire debuerat, quia ut ait August. lib.1. con. adversar. legis & prophet. cap.14. *Deus nec ignarus fuit, hominem peccaturum, sed simul etiam quid justi, & boni fuerat, & de peccante facturus, summa utique divinitate præscivit.*

XXII. Secundò obiiciebant. Deus à primordio severus fuit, ergò non naturâ bonus. Respondeo, Deum prius erga hominem exercuisse effundendo in eum divitias suæ bonitatis, quo ostendit, se esse naturâ bonum: quod si postea exercuit suam severita-

tem in hominem, hoc non fuit ex naturâ Dei, sed ex delicto hominis ad eam Deum provocante. *Prior* (ait Tertullianus l.2. contra Marcionem cap.11.) *bonitas Dei secundum naturam, severitas posterior secundùm causam*. In severitate tamen adhuc bonus, quia justus. *Justitia enim tutela est bonitatis, quia bonitas, nisi justitiâ regatur, non erit bonitas; nihil enim bonum, quod injustum: bonum autem omne, quod justum*.

XXIII. Tertiò obiiciebant. Ipse Creator se pronunciat conditorem malorum Amos 3. *Si erit malum in civitate, quod non fecerit Dominus*. Et Isaiæ 45. *Ego Dominus creans malum*.

Respondeo, Deum se pronunciare creatorem malorum pœnæ, & supplicii, non culpæ, ac delicti, quin imò mala culpæ per mala pœnæ curat avertere. Malorum culpæ author Diabolus est, malorum pœnæ Deus creator. Ita Tertullianus citatus cap.14., & S. Augustinus lib. contra Adimantum cap.16. Ita ergò *Deus malum facit*, qnod non *ipsi Deo malum est, sed eis, in quos vindicat.... Quamvis enim malum sit gehenna damnato; Justitia tamen Dei bona, & ipse fructus est ex arbore bona*.

XXIV. Obiiciebant quartò. Sævus est, qui visitat iniquitates Patrum in filios; at is erat Deus conditor Exod.20.5. *Ego sum Deus Zelotes, visitans iniquitatem Patrum in filios*. &c. Ergò &c.

Respondeo primò, hoc verum esse, si filii imitentur iniquitates parentum, secus verò, si non imitentur. Sic D. Hieron. Comm. in cap.18. Ezech. Sic Tertull. cap.14., & S. Augustinus contra Adimantum cap.7.; undè Ezech.18. ubi de impio, & pœna ejus multa præmisit, ait, *quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata Patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis.... hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet...* Responderi etiam potest, ibi sermonem esse de temporali punitione. Cùm enim filius sit aliquid Patris, sævum non est, sed justum, ut patres etiam in filiis puniantur temporaliter, ut hoc timore parentes magis deterreantur à delictis, quæ sciunt etiam in sua posteritate fore punienda, ita Tertullianus ibi cap.15. Addit S. Hieron. loco laudato: *Solent in hoc loco Hæretici, qui vetus non recipiunt instrumentum, contra Creatorem dicere: Quàm bonus, & justus Deus legis, & prophetarum, qui quiescens, & silens ad peccata patrum, reddit his, qui non peccaverunt, imò quanta in eo crudelitas, ut iram suam usque ad tertiam, & quartam extendat generationem! Quibus nos respondebimus, & in hac Dei Creatoris clementiam demonstrari; non enim truculentiæ est, & severitatis, iram tenere usque ad tertiam, & quartam generationem, sed signum misericordiæ pœnam differre peccati, quando enim dicit* Dominus mi-

miserator, & misericors, patiens, & multæ misericordiæ, *&* *infert*, reddens iniquitatem patrum super filios, & filios filiorum *hac indicat, quod tantæ misericordiæ sit, ut non statim puniat, sed differat sententiam puniendi. Sin autem vindicta peccantium differtur in tertiam, & quartam generationem, cùm justis, sanctisque quid ampliùs facit?* Hæc Hieronymus.

XXV. Obiiciebant quintò. Quomodo bonus Deus, qui talionis legem induxit, qui multos cibos vetuit, qui tot sacrificiorum, atque oblationum onere prægravavit? talis autem fuit Deus veteris Testamenti.

Respondeo ad singula: primò legem talionis, qua jubebatur, ut oculus redderetur pro oculo, dens pro dente, latam fuisse, non ut exercendæ injuriæ licentiam daret, sed ut violentiam paris pœnæ metu coerceret. Ita Tertullianus lib.2. contra Marcion. 18. Rursùs non ad fovendum furorem, sed ponendum limitem furori, ne scilicet offensus non rependeret pœnam culpa graviorem: ita S. Augustinus lib. contra Adimant. cap.8. & l.19. contra Faustum cap.25. *Oculum* (inquit) *pro oculo, dentem pro dente, non fomes, sed limes furoris est, non ut id, quod sopitum erat, hinc accenderetur, sed ne id, quod ardebat, ultra extenderetur.* Populus enim ille rudis graviorem pro offensa vindictam sumsisset. Ad frænandum ergò furorem, præscriptum fuit, ne ultra offensam esse vindicta, donec Evangelio adveniente totalis offensæ condonatio perfectiori populo suaderetur. Hinc S. Augustinus lib. contra Adimantum citato: *Duorum testamentorum differentia demonstratur, sed amborum tamen ab uno Deo constitutorum.* Sicut enim Pater aliqua permittit puero, quæ non permittit adulto, sic idem Deus aliqua toleravit in populo Judaico, quæ non toleravit in Christiano.

Eadem ratione repudium uxoris Judæis permisit, Christianis interdixit, ut ipse Christus Matth.19. testatur, & S. Augustinus lib.19. contra Faustum cap.29.

Quoad verò certorum ciborum interdictionem, etiam bonum se esse Deum, ostendit, hæc enim exercendæ continentiæ causâ præcepta erat, & ut hujus beneficio ad cæteras virtutes populus ille formaretur, ut ait Tertullianus. Tum etiam quia, S. Augustino teste, certi cibi interdicebantur, non quòd naturâ essent immundi, sed ad mysticam significationem. Quòd enim in veteri lege animalia, quæ non ruminant, immunda vocentur, hoc non naturâ, sed significatione dicitur, quia significant eos, *qui cùm libenter audiant verba sapientiæ, postea de his omninò non cogitant.* Sic lib.6. contra Faust. c.7.

XXVI. Multitudo autem sacrificiorum fuit à Deo imperata propter bonum hominum, ut eos hisce sacrificiis illigatos ab Idololatria, ad quam propensi erant, coerceret, ita Tertullianus lib.2. contra Marcionem cap.18. & 19., & Gregorius Nazianz. orat.42. Neque dicatur, sacrificia illa fuisse mala, quia simillima sacrificiis, quæ falsis numinibus offerebantur. Nam respondet S. Augustinus lib.20. contra Faustum cap.21. *Tantum interest inter sacrificia Paganorum, & Hebræorum, quantum inter imitationem errantem, & præfigurationem prænunciantem. Sicut autem non ideo contemnenda, vel detestanda est virginitas Sanctimonialium, quia & Vestales virgines fuerunt, sic non ideo reprehendenda sacrificia Patrum, quia sunt & sacrificia Gentium, quia sicut inter illas virginitates multum distat, quamvis nihil aliud distet, nisi quæ cui voveatur, atque reddatur. Sic inter sacrificia Paganorum, & Hebræorum multum distat, eo ipso quod hoc solum distat, quæ cui sint immolata & oblata: illa scilicet superbæ impietati Dæmoniorum, idipsum sibi ob hoc arrogantium, quo haberentur Dii, quia divinus honor est sacrificium. Illa verò uni Deo, ut ei offerretur similitudo promittens veritatem sacrificii, cui erat offerenda ipsa reddita veritas in passione Corporis, & Sanguinis Christi.*

XXVII. Sed dices. Si ergò est idem Deus veteris Testamenti, ac novi; cur sacrificia, oblationes, cæteræque observantiæ, quæ præceptæ erant in vetere, sunt abrogatæ, & prohibitæ in novo? Hoc certè probat, non esse eundem Deum utriusque; aliàs sibi contradiceret.

Respondet S. Augustinus lib.19. contra Faustum cap.18. In veteri Lege alia fuisse moralia, alia cæremonialia, quæ adhibebantur in figuram illius, qui venturus erat, nempè Christus. Prima æquè observantur in novo, ac in veteri, & talis est Decalogus, ad quem sæpè provocabat Christus ipse. Secunda vero cùm jam sint impleta, cur ampliùs observari debent? *Illa* (inquit S. Doctor) *sunt præcepta morum: illa Sacramenta sunt promissorum: hæc implentur per adjuvantem gratiam, illa per redditam veritatem, utraque per Christum &c. Denique ista, quæ in rectè vivente conscientia conservantur, fide per dilectionem operante complentur: illa verò, quæ in promittente significatione versata sunt, rebus redditis transierunt.*

Nec ideo secum pugnat Creator, dum vario in statu varia tradidit præcepta, ait S. Augustinus lib.32. contra Faustum c.14. *Sicut æger non debet reprehendere medicinalem doctrinam, si aliud illi hodie præceperit; aliud cras: prohibens etiam, quod ante præceperat, sic enim se habet sanandi ejus corporis ratio: ita genus humanum*

num ab Adam usque ad finem seculi, quamdiù corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, ægrum atque saucium, non debet divinam reprehendere medicinam, si in quibusdam hoc idem, in quibusdam verò aliud priùs, aliud posteriùs observandum præcepit; præsertim quia se aliud præcepturam esse promisit.

XXVIII. Obiiciebant sextò 2.Cor.4. dicit Paulus. *In quibus Deus bujus seculi excæcavit mentes infidelium.* Et Christus Joann.12. 31. *Nunc Princeps hujus mundi ejicietur foras.* Dantur ergò duo Dii, alius Deus hujus seculi, ac Principes hujus mundi, qui spiritalis cæcitatis author sit, & malorum; alius bonorum omnium fons.

Respondeo, S. Irenæum lib.3. adversus hæreses cap,7. sentire, in iis Pauli verbis, ut in aliis, hyperbaton esse, seu vocis transpositionem, ac debere sic conjungi: *Deus excæcavit mentes infidelium hujus seculi*: quam expositionem probat etiam S. Augustinus lib.21. contra Faustum cap.2. Nec ideo tamen Deum esse malum, quia excæcatio illa pœna est, *nec hoc facit malitia, sed justitia.* Hoc idem sentit S. Joan. Chrysost. homil.8. in secundam ad Cor. dicens: *Quid autem est Deus seculi hujus? Marcionitæ dicunt, de Opifice justo solùm, & non bono, hæc dicta esse: narrant enim, esse Deum quendam justum, & non bonum. Manichæi verò dicunt, Diabolum hic dici, volentes valdè absurdè hinc creaturis alium opificem introducere præter eum, qui est. Solet enim Scriptura vocare Deum, non à dignitate ejus, qui sic appellatur, sed ab infinitate subditorum, ut quando mammona Dominum dicit & ventrem Deum, at non ob hoc simpliciter, vel venter Deus, vel mammona Dominus, sed illorum, qui sibi se subjiciunt. Cæterùm nos dicimus, quod neque de diabolo hoc dictum sit, sed de universorum Deo, & sic legendum; quod incredulorum seculi bujus excæcavit Deus sensus, futurum enim seculum non habet incredulos, sed præsens dumtaxat. Quod si & aliter quis legerit: Deus seculi hujus; neque hoc reprehensionem habet: non enim hoc ostendit, ipsum hujus dumtaxat seculi solum esse Deum. Nam & Deus cæli dicitur, & non est solius cæli Deus &c. Quomodo igitur excæcavit? Nunquid efficacia sua ad hoc impellens? Absit. Sed permittens, & concedens.* Hæc Chrysostomus.

XXIX. Verùm S. Augustinus absque ullo scrupulo concedit, his verbis *Deus bujus seculi* non intelligi Deum Creatorem, sed Diabolum, qui mentes infidelium malis suasionibus, & tentationibus excæcat. Videatur lib. 21. contra Faustum cap.9. & lib.1. contra advers. legis & prophet.cap.7., cui adhærent S.Cyrillus initio lib.1. contra Julianum, & ante omnes Tertullia-

nus

nus lib.5. contra Marcionem cap.11., & demum S. Thomas in cap.4. 2. ad cor. lect.1. & 1. p. q.65. a.1. ubi ait: *Dicitur autem diabolus Deus hujus seculi, non creatione, sed quia seculariter viventes ei serviunt, eo modo loquendi, quo Apostolus loquitur ad Philipp. 3. Quorum Deus venter est.* Eodem etiam modo à Christo dictus fuit Diabolus Princeps hujus mundi, quia homines illi dederant supra se ipsos principatum, eum colendo ut Deum, vel illi vitiis serviendo, qui tamen per ipsum Christum erat ejiciendus foras. Ita intelligit S. Chrysostomus homil.6. in Joann. & S. Augustinus lib. de agone Christian. cap.1. *Princeps* (inquit) *hujus mundi missus est foras: non quia extra mundum missus est, quomodo quidam haeretici putant: sed foras ab animis eorum, qui cohaerent Verbo Dei, & non diligunt mundum, cujus ille Princeps est, quia dominatur eis, qui diligunt temporalia bona, quae hoc mundo visibili continentur: non quia ipse Dominus est hujus mundi, sed Princeps cupiditatum earum, quibus concupiscitur omne, quod transit.*

XXX. Obiiciebant septimò. Bonus Deus non praecipit fornicationem, non mandat rapinam, & fraudem; atqui Deus veteris Testamenti praecipit fornicationem Oseae prophetae 1. 2. *Vade sume tibi uxorem fornicationum, & fac tibi filios fornicationum.* Mandavit fraudem, & rapinam Exodi 11., dum jussit, ut peterent ab Aegyptiis vasa aurea, & argentea, & ea raperent: approbavit etiam mendacium, quia Exod.1. benè fecit obstetricibus, quia mentitae fuerunt Pharaoni, ergò &c.

Respondeo ad primum cùm S. Augustino lib. 22. contra Faustum, qui pro Manichaeis idem opponebat cap.80., non praecepisse Deum Oseae, ut cùm muliere illa fornicaretur, sed ut eam, quae fornicata prius erat, ad meliorem frugem commutatam duceret uxorem, & hoc ad sacramentum, nimirùm ad vocationem Gentilium significandam. Videatur idem S. Doctor cap.89. Dici etiam potest cùm S. Thoma 1.2. q.94. a.5. ad 2. & q.100. a.8. ad 3., quod Oseas *accedens ad uxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non est fornicatus, nec maechatus, quia accessit ad eam, quae sua erat secundùm mandatum divinum, qui est author institutionis matrimonii.*

Quod autem Hebraei ab Aegyptiis petierint vasa aurea, & secum abstulerint, furtum, aut rapina non fuit, neque fraus. Primò quia, ut ait D. Thom. locis citatis, furtum est acceptio rei alienae, & non suae, qui autem accipit ex mandato Dei, qui Dominus est omnium, non accipit rem alienam, sed jam suam. Secundò cùm Tertulliano lib.2. contra Marcionem c.20.

Non

non fuisse rapinam, sed mercedem laborum. *Reposcunt* (inquit Tertull.) *Ægyptii de Hebræis vasa aurea, & argentea. Contra Hebræi mutuas petitiones instituunt, allegantes, sibi mercedes restitui oportere illius operariæ servitutis, pro laterinis deductis, pro civitatibus, & villis ædificatis*. Ex quo concludit, actum utrimque per legatos, & tandem Ægyptios pretiosæ illi suppellectili renunciasse. Ita ferè S. Augustinus lib.22. contra Faustum c.71. concludens, *quia homines peregrinos labore gratuito injustè, ac vehementer afflixerunt. Digni ergò erant & isti, quibus talia juberentur, & illi, qui talia paterentur*. Quamvis hoc existimet fuisse permissionem potiùs, quàm mandatum.

Ad id, quod additur de obstetricibus, respondet S. Tho.2.2. q.110.a.3. ad 2., quòd obstetrices non sunt remuneratæ pro mendacio, sed pro timore Dei, & benevolentiâ, ex qua processit mendacium, unde signanter dicitur Exod.1. Et quia timuerunt obstetrices Deum (i. non interficiendo masculos Hebræorum, ut eis præceperat rex Ægypti) ædificavit illis domos. Mendacium autem secutum non fuit causa remunerationis.

XXXI. Obiiciebant octavò. Deus Judæorum sibi erat contrarius. Prohibuit operari Sabbato, deinde jussit Arcam circumferri Sabbato. Vetuit fieri simulacra, deinde Moysi jussit, ut faceret effigies Cherubim, ac serpentis. Erat inconstans, quia obnoxius pœnitentiæ. Gen.6. *pœnituit eum, quod hominem fecisset in terra*. 1. Reg. 15. 11. *Pœnitet me, quod constituerim Regem Saul*. Jeremiæ 26. 19. *& pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversus eas*. Erat etiam ignorans, ut patet ex illis verbis, quibus quærens Adam dicebat: *Adam, Adam ubi es?* Gen.3.9. & ad Cain: *Ubi est Abel frater tuus?* Et de Sodomitis Gen.18.28. *descendam, & videbo, utrum clamorem opere compleverint*.

XXXII. Respondendum est ad hæc omnia. Ad primum respondeo, prohibuisse Deum die Sabbati opera servilia, non autem opera religionis, & caritatis, sic respondet Irenæus lib.4. adversus hæres. cap.19. Tertull. lib.2. contra Marcion. cap.21. Concordat S. Augustinus lib. contra Adimantum cap.22. afferens exemplum Christi, qui hominem sanavit die Sabbati. *Dominus in Evangelio* (Matth.12.10.) *ubi hominis manum aridam sanavit die Sabbati, divinum opus fecit, non humanum, nec ab otio recessit, qui jussit, & factum est. Et ideo non est simile hoc factum ligna colligenti, quod facere cùm inventus esset homo die Sabbati, jussu Dei lapidatus est* Numer.15.35.

XXXIII. Quod simulacra spectat, respondet Tertull. lib.2. con-

contra Marcionem cap.22., Deum illa vetuisse, ut Idololatriam cohiberet, subjicit enim, *& non adorabitis ea*. Cherubim autem & serpentem fieri jussit, non ad adorandum, sed illa in ornamentum, istum in remedium. Quare cùm comperisset Ezechias, Hebræos abuti illo serpente ad adorandum, illum confregit 4. Reg. 18. 4. & laudatus est.

XXXIV. Neque quod dicatur, Deum pœnituisse, arguitur inconstantiæ. Alio enim sensu Deum dicitur pœnitere, alio homines, illum metaphoricè, istos propriè. Ita Tertullian. lib.2. contra Marc. cap. 24., cui consonat S. Augustinus lib.1. contra adverſ. leg. & prophet. cap.20. *Non enim* (inquit) *sicut hominem pœnitet Deum, sed sicut Deum: quemadmodum non sicut homo irascitur, nec sicut homo miseretur, nec sicut homo zelat. Sed omnia sicut Deus. Pœnitentia Dei non est post errorem: ira Dei non habet per turbati animi ardorem. Misericordia Dei non habet compatientis miserum cor, unde in latina lingua nomen accipit: zelus Dei non habet mentis livorem; sed pœnitentia Dei dicitur rerum in ejus potestate constitutarum hominibus improvisa mutatio: ira Dei est vindicta peccati; misericordia Dei est bonitas opitulandi: zelus Dei est providentia, qua non sinit eos, quos subditos habet, impunè amare, quod probibet &c.* quæ explicat D. Thom. 1.p. q.19. a.7. ad 2. dicens. *Illud verbum Domini* (pœnituit) *metaphoricè intelligendum secundùm similitudinem nostram. Cùm enim nos pœnitet, destruimus, quod fecimus... Sic igitur Deus pœnituisse dicitur secundùm similitudinem operationis, in quantum hominem, quem fecerat, per diluvium à facie terræ delevit,* sic pœnituisse dicitur, constituisse Saul Regem; quia ipsum amovit à regno.

XXXV. Illæ autem voces divinæ *Adam ubi es?* non indicant, quod Deus nesciret, ubi Adam esset, & ideo ipsum quæritando clamaret. *Nec enim* (ait Tertullianus lib.2. contra Marcionem cap.25.) *simplici modo, idest interrogatorio sono legendum est: Adam ubi es? Sed impresso, & incusso, & imputativo: Adam ubi es? Idest in perditione es, jam hic non es: ut increpandi, & dolendi exitus vox sit. Igitur interrogabat Deus quasi incertus, ut & hic liberi arbitrii probans hominem, in causa aut negationis, aut confessionis, daret ei locum spontè confitendi delictum, & hoc nomine relevandi.* Idem dici potest de Cain. Undè Augustinus in ps.118. serm.9. *Quando enim dixit Deus: Adam ubi es? Non, ubi esset, ignorabat, sed superbum increpabat: & ubi tunc esset, idest ad quam miseriam pervenisset, non scire cupiebat, sed interrogando increpans admonebat.* Et lib.13. de Civit. Dei cap.15. addit, *quando timore dementi sese abscondenti homini dixit, Adam ubi es? non uti-*

utique ignorando quærens, sed increpando admonens, ut adtenderet, ubi esset, in quo non esset Deus.

XXXVI. *Verba autem hæc: Descendens ego videbo* (ait idem Augustinus lib.1. quæst. in Genes. q.39.) *si non dubitantis, quid duorum potiùs eventurum sit, sed irascentis, & minantis, accipiamus, nulla quæstio est. More quippè humano Deus in Scripturis ad homines loquitur.... Solemus etiam sic minaciter loqui: videamus, si hoc tibi facio, aut videamus, si non illi fecero: & si non potuero tibi facere: vel sciam, idest hoc ipsum experibor, utrum non possim; quod cùm minando, non ignorando dicitur, irati apparet affectus; sed perturbatio non cadit in Deum. Mos autem humanæ locutionis, & usitatus est, ut humanæ infirmitati congruat, cui Deus coaptat locutionem suam.* Hæc S. Augustinus.

Quantum verò ad Cain respondet idem S. Augustin. lib.12. contra Faustum cap. 10. *Interrogabat Deus Cain, non tanquam ignarus eum, à quo discat, sed tanquam Judex reum, quem puniat.*

CAPUT VII.

De Religione Judæorum.

§. I.

Religio Judæorum olìm vera fuit Religio.

I. ASsertio hæc ex usquemodo dictis eruitur; ea enim est vera Religio, quæ exhibet cultum vero Deo, & hunc exhibet modo, ac ritu ab ipso vero Deo præscripto. Atqui Judæorum Religio olim exhibebat cultum vero Deo, quia ex probatis Deus Hebræorum erat verus Deus, imò idem ac Deus Christianorum; modus autem, & ritus, quo eum colebant, erant ab ipso Deo præscripti per Mosen, ut legitur in lib. Exodi, Numerorum, Levitici, aut Deuteronomii: erat ergò vera Religio.

Urgeo hoc ex doctrina S. Thom.1.2. q.98. a.2. Ejusdem est ordinare ad finem, & ad finem præparare, ac disponere, cujus est perducere ad finem; sed Religio Hebræorum disponebat, ac præparabat homines ad finem, ad quem perducit Christiana, quæ, ut videbimus, vera Religio est, & à vero, & unico bono Deo; ergò etiam religio Judaica. Min. probatur. Finis, ad quem perducendi erant homines, erat Christus, per quem liberandi erant à communi noxa, atque aditu in regnum cœleste,

qui eis præclusus fuerat, donandi; atqui religio, & lex Hebræorum dupliciter ordinabat homines ad Christum: *Uno modo testimonium Christo perhibendo*, quòd præstabat per suos prophetas, *unde Christus ipse Lucæ ult. dicebat: Oportet, impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, in psalmis, & in prophetis de me.* Et Jo:5. *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit: Alio modo per modum cujusdam dispositionis, dum retrahens homines à cultu Idololatriæ, concludebat eos sub cultu unius Dei, à quo salvandum erat humanum genus per Christum, unde Apostolus dicit ad Galat.3. Priùsquam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, quæ revelanda erat*: Ergò &c.; non enim Diabolus, aut alius contrarius Deus potuisset religionem instituere, ac pro ea legem ferre, per quam homines adducerentur ad verum Deum, & Christum, *per quem Diabolus erat ejiciendus secundùm illud Matth.*12. *Si Sathanas Sathanam ejicit, divisum est regnum ejus*; aut alter Deus erat suo cultu privandus; hinc S. Augustinus lib.22. contra Faustum cap.17. cap.24., lib.7. de Civit. Dei cap. 32. & alibi ostendit, omnia sacra, ritus, cæremoniasque legis veteris, nec non dicta, gesta, & vitam Patriarcharum, & Prophetarum fuisse continuam prophetiam Christi, & legis Evangelicæ.

II. Si autem dicas, etiam apud Paganos fuisse Sibyllas, aliosque, qui aliqua de Christo prænunciarint; & tamen hinc non evinci, eorum Religionem fuisse veram.

Respondet S. Augustinus lib.13. contra Faustum cap. 15. hoc quidem valere ad eorum vanitatem revincendam, & veritatem religionis Christianæ confirmandam, *cùm illum Deum nos colere ostendimus, de quo nec illi tacere potuerunt, qui suos congentiles populos Idola, & Dæmonia colenda partim docere, ausi sunt, partim prohibere, ausi non sunt*: non tamen valere ad eorum Religionem approbandam, sicut ad Religionem Hebræorum approbandam valent: apud Hebræos enim repudiato, ac damnato Idolorum, ac Dæmoniorum cultu *unus colebatur Deus, qui fecit cælum, & terram, prophetico sanè ritu, hoc est significativo futurorum, qui ritus aboliretur, cùm illa venissent, quæ per eum significabantur esse ventura .... Quamobrem quantum distat inter prædicationem Angelorum, & confessionem Dæmoniorum, tantum inter authoritatem prophetarum, & curiositatem sacrilegorum.*

III. Hinc cùm eodem sancto Augustino aliud conficitur argumentum pro veritate religionis Hebræorum, ex quo ille, quem colebant Hebræi, erat verus Deus, sic: Nullus ex vatibus Paganorum contra Deum Hebræorum ausus est loqui, sed alii Deum Israel putabant esse Jovem, alii Saturnum &c. Contra ve-

verò Deos Paganorum Deus Israel per prophetas suos multa prænunciavit, quæ Gentiles ipsi viderunt completa, nempè eversionem Idolorum, & doluerunt; ergo signum est, Deum authorem religionis Hebræorum fuisse verum Deum. *Ipsi omnino* (ait S. Augustinus lib. 1. de consensu Evangelist. cap.20.) *ipsi urgendi sunt, ut proferant à vatibus Deorum suorum contra Deum Hebræorum aliquid prophetatum: sicut nos tot, & tanta de libris prophetarum nostrorum contra Deos eorum, & jussa observamus, & prædicta recitamus, & facta monstramus.* Cùm ergò Deus, qui tot mala comminatus est Idolis, & eorum cultoribus, iis, qui religionem Judaicam profitebantur, & ejus mandata observabant, multa promiserit bona, & maximè ex ipsis proditurum Christum, ut de facto prodiit; dicendum, religionem illam fuisse suo tempore bonam, ac veram.

§. II.

Solvuntur opposita.

IV. Dices: si Religio Hebræorum fuit bona, & à vero Deo, cur non semper duravit; cùm Ecclesiastis 3. 14. scriptum sit: *Didici, quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum?* Si omnia, quæ facit Deus bona sunt, cur Religio Judaica fuit reprobata, dicente Paulo Hebr. 7. 18. *Reprobatio fit præcedentis mandati &c.*

V. Respondeo cùm S. Thoma 1.2. q.98. a.2. ad 2. *quòd opera Dei perseverant in æternum, quæ sic Deus fecit, ut in æternum perseverent, & hæc sunt ea, quæ sunt perfecta. Lex autem vetus reprobatur tempore perfectionis gratiæ, non tanquam mala, sed tanquam infirma, & inutilis pro isto tempore.* Undè cùm dixisset: *Reprobatio fit præcedentis mandati*: subdit: *Propter infirmitatem ejus, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex.*

VI. Sed instas: si Religio Judaica non fuit perfecta: ergò non fuit à Deo, quia Deuteron. 32. 4. *Dei perfecta sunt opera.*

Respondet D. Thom. citatus ad primum, *quòd nihil prohibet, aliquid non esse perfectum simpliciter, quod tamen est perfectum secundum tempus; sicut dicitur aliquis puer perfectus, non simpliciter, sed secundum temporis conditionem: ita etiam præcepta, quæ pueris dantur, sunt quidem perfecta secundum conditionem eorum, quibus dantur, etsi non sint perfecta simplicitèr. Et talia fuerunt præcepta legis: unde Apostolus dicit ad Galatas 3. 34. Lex pædagogus noster fuit in Christo.*

L 2 Hoc

Hoc autem explicaverat S. D. q. citat. a. 1. ubi ait: *Dicendum, quòd absque omni dubio lex vetus bona fuit; sicut enim doctrina ostenditur esse vera ex hoc, quòd consonat rationi, ita etiam lex aliqua ostenditur esse bona ex hoc, quod consonat rationi rectæ. Lex autem vetus rationi consonabat, quia concupiscentiam reprimebat, quæ rationi adversatur, ut patet in illo mandato: Non concupisces rem proximi tui, quod ponitur Exod. 20. 17. Ipsa etiam omnia peccata probibebat, quæ sunt contra rationem. Unde manifestum est, quod bona erat: & hæc est ratio Apostoli Rom. 7. 22. Condelector, inquit, legi Dei secundum interiorem hominem.* Et iterum: *Consentio legi, quoniam bona est.*

Sed notandum est, quod bonum diversos gradus habet ... est enim aliquod bonum perfectum, & aliquod bonum imperfectum. Perfecta quidem bonitas est in his, quæ ad finem ordinantur, quando aliquid est tale, quod per se est sufficiens inducere ad finem. Imperfectum autem bonum est, quod operatur aliquid ad hoc, quod perveniatur ad finem: non tamen sufficit ad hoc, quod ad finem perducat; sicut medicina perfectè bona est, quæ hominem sanat; imperfecta autem est, quæ hominem adjuvat, sed tamen sanare non potest.

Est autem sciendum, quod est alius finis legis humanæ, & alius legis divinæ. Legis enim humanæ finis est temporalis tranquillitas civitatis: ad quem finem pervenit lex cohibendo exteriores actus, quantum ad illa mala, quæ possunt perturbare pacificum statum civitatis. Finis autem legis divinæ est perducere hominem ad finem fælicitatis æternæ, qui quidem finis impeditur per quodcumque peccatum, & non solùm per actus exteriores, sed etiam interiores. Et ideo illud, quod sufficit ad perfectionem legis humanæ, ut scilicet peccata cohibeat, & pœnam apponat, non sufficit ad perfectionem legis divinæ, sed oportet, quòd hominem totaliter faciat idoneum ad participationem fælicitatis æternæ, quod quidem fieri non potest, nisi per gratiam Spiritus Sancti, per quam diffunditur caritas in cordibus nostris, quæ legem adimplet. Gratia enim Dei est vita æterna, *ut dicitur Roman. 6. 23. Hanc autem gratiam lex vetus conferre non poterat, reservabatur enim hoc Christo Joann. 1. 17. Lex per Moysem data est: gratia, & veritas per Jesum Christum facta est. Et inde est, quod lex vetus bona quidem est, sed imperfecta, secundum illud Hebræor. 7. 19. Nihil ad perfectum adduxit lex.* Hæc D. Thomas.

VII. Quare, qui in veteri lege justificabantur, & salvabantur, id non ex pura legis veteris observantiâ consequebantur, sed ex adjuncta fide in liberatorem Christum, quem illis lex tota figurabat, ac promittebat. Ideoque omni tempore justificatio, & sa-

& salus habita fuit per Christum. In lege naturæ, & Mosaica per fidem Christi venturi gratia dabatur, unde Abraham fide justificatus fuit: *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam* Genes.15.8. & hac fide ostendit Paulus toto cap.11. ad Hebræos, omnes antiquos sanctos viros, ac mulieres operatos fuisse, ac justificatos, non tamen vitæ æternæ repromissionem accepisse, nisi adveniente Christo, unde concludit v.39. & 46. *Et hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem; Deo pro nobis meliùs aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur*. In nova autem lege per fidem Christi, qui jam venit, & salutem in medio terræ operatus est, justificamur.

VIII. Sed ulteriùs dices: Religio bona, ac vera debet habere præcepta bona; atqui talia non fuere præcepta legis Hebræorum: ergò &c. Mi. probatur 1. dicitur Ezechiel 20. v. 25. *Dedi eis præcepta non bona, & judicia, in quibus non vivent*. Secundò lex vetus fuit potiùs mortifera, & nociva, dicente Paulo Rom.7. v.8. *Sine lege peccatum mortuum erat, ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cùm venisset mandatum, peccatum revixit, ego autem mortuus sum*, & Rom.5. v.20. *Lex subintravit, ut abundaret delictum*. Tertiò quomodo erat bona lex vetus, si erat jugum importabile, ut ait Petrus act.15. *Quid tentatis imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus?*

IX. Respondetur cùm D.Thom. loco citato a.1. ad primum, ibi sermonem esse *de præceptis cæremonialibus legis veteris, quæ dicuntur non bona, quia gratiam non conferebant, per quam homines à peccato mundarentur, cùm tamen per illa se peccatores ostenderent; unde signanter additur: & judicia, in quibus non vivent, idest per quæ vitam gratiæ obtinere non possunt*. Vel dici potest, Deum tunc locutum Judæis, propter eorum peccata dispersis in gentibus, *quibus dedit præcepta non bona, hoc est dimisit eos cogitationibus, ac desideriis suis, ut facerent, quæ non conveniunt*. Vel præcepta non bona, *ut scilicet Dei præcepta bona vitio suo non bona facerent, dum Idolis exhiberent, quæ Deus sibi præceperat exhibenda*: ita S. Hieronymus in cap.20. Ezechiel. varias explicationes supra præfatum textum adsignans.

X. Ad secundum respondetur cùm S. D. cit. ad 2. quod lex dicta fuit mortifera, non effectivè, quasi illa per se dederit mortem, sed occasionalitèr, quia cùm non daret gratiam, per quam *homines implere possent, quod mandabat, vel vitare, quod vetabat*, indè homines occasionem sumserunt peccandi, unde *occasio ista non erat data, sed sumta ab hominibus: unde & Apostolus ibid.*

ibid. dicit: Occasione accepta peccatum per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Ex hac etiam ratione dicitur, quod lex subintravit, ut abundaret delictum, ut ly ut teneatur consecutivè, non causalitèr; in quantum scilicèt homines accipientes occasionem à lege, abundantiùs peccaverunt: tum quia gravius fuit peccatum post legis prohibitionem: tum etiam quia concupiscentia crevit. Magis enim concupiscimus, quod nobis prohibetur.

XI. At dices, si lex vetus fuit occasio peccati, cur data fuit à Deo? Ad sapientem enim legislatorem pertinet, non solùm auferre mala, sed etiam occasiones malorum. Ulteriùs si lex illa non dabat gratiam, unde possent homines implere, quod mandabat, erat homini impossibile eam observare, ergò erat occasio peccati, nòn accepta per hominem, sed data à Deo.

XII. Respondetur cùm eodem S. Thoma loco laudato art.2. ad 3. quòd *sicut...Deus aliquando permittit, aliquos cadere in peccatum, ut exindè humilientur: ita etiam voluit talem legem dare, quam suis viribus homines implere non possent; ut sic dum homines præsumentes de se peccatores se invenirent, humiliati recurrerent ad auxilium gratiæ.* Hinc licèt lex vetus nec daret per se ipsam gratiam &c., nec sufficeret ad salutem, *tamen aderat aliud auxilium à Deo hominibus simul cùm lege, per quod salvari poterant, scilicet fides Mediatoris, per quam justificati sunt antiqui Patres, sicut etiam nos justificamur, & sic Deus non deficiebat hominibus, quin daret eis salutis auxilia.* Ita D. Thom. ibi ad 4. unde D. Augustinus lib. de spiritu & litera cap.19. *Lex ergò data est, ut gratia quæreretur, gratia data est, ut lex impleretur.* Neque enim vitio suo *nom implebatur lex, sed vitio prudentiæ carnis, quòd vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.*

Eodem modo respondeo ad tertium cùm eodem S.Tho. ar.1. ad 3., quòd *jugum legis servari non poterat sine gratia adjuvante, quam lex non dabat: dicitur enim Rom.9. Non est volentis, neque currentis, scilicet velle, & currere in præceptis Dei, sed miserentis Dei. Unde in psalm. 118. dicitur: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum, scilicet per donum gratiæ, & caritatis.*

§.III.

§. III.

Num omnes homines tenerentur servare legem veterem.

XIII. Respondet S. Thomas 1.2. q.98. art.5. *Quod lex vetus manifestabat præcepta legis naturæ, & superaddebat quædam præcepta propria. Quantùm igitur ad illa, quæ lex vetus continebat de lege naturæ, omnes tenebantur ad observantiam veteris legis, non quia erant de veteri lege, sed quia erant de lege naturæ:* ad hanc enim omnes homines teneri, ostendit S.Thom.1.2. q.94. art.4. *Sed quantùm ad illa, quæ lex vetus superaddebat, non tenebantur aliqui ad observantiam veteris legis, nisi solus populus Judæorum. Cujus ratio est, quia lex vetus data fuit populo Judæorum, ut quandam prærogativam sanctitatis obtineret ob reverentiam Christi, qui ex illo populo nasciturus erat. Quæcumque autem statuuntur ad specialem aliquorum sanctificationem, non obligant nisi illos: sicut ad quædam obligantur Clerici, qui mancipantur divino ministerio, ad quæ Laici non obligantur: similiter & Religiosi ad quædam perfectionis opera obligantur ex sua professione, ad quæ seculares non obligantur, & similiter ad quædam specialia obligabatur populus ille, ad quæ alii populi non obligabantur: unde dicitur Deuteron.*18. Perfectus eris, & absque macula coram Domino Deo tuo. *Et propter hoc etiam quadam professione utebantur, ut patet Deuteron.*26. Profiteor hodie coram Domino Deo tuo. Hæc D. Thomas.

XIV. Hinc aliæ gentes salvari poterant absque legis veteris observantia quantùm ad ea, quæ legi naturæ superaddebat, dummodo observarent legem naturæ, & fidem in Christum profiterentur: factam enim aliquibus Gentilibus revelationem de Christo, patet per ea, quæ prædixerunt; nam Job, qui Gentilis erat, cap.19. dicit: *Scio, quod Redemptor meus vivit*: Sibylla etiam prænunciavit quædam de Christo, ut Augustinus dicit *lib. 13. contra Faustum cap.15.* Invenitur etiam in historiis Romanorum (apud Baron. ad ann.780.) quòd tempore Constantini Augusti, & Irene matris ejus inventum fuit quoddam sepulchrum, in quo jacebat homo auream laminam habens in pectore, in qua scriptum erat: *Christus nascetur ex Virgine, & ego credo in eum. O sol, sub Irene, & Constantini temporibus iterum me videbis.* Si qui tamen salvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati absque fide Mediatoris: quia etsi non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in divina Providentia, credentes Deum esse liberatorem hominum secundum

dum modos sibi placitos, & secundum quod aliquibus veritatem cognoscentibus spiritus revelasset. Hæc D. Thom. 2. 2. *q.2. art.7. ad 3.*

XV. Neque hinc deducas, deterioris conditionis fuisse Judæos Gentilibus, quia hi salvari poterant absque onere legis; illi autem jugum importabile legis Mosaicæ ferre debebant, si salutem consequi optabant. Non inquam; nam hinc solum sequitur, populum Judaicum, quò majoribus obligationibus adstrictum, fuisse Deo magis conjunctum: homo autem quantò magis Deo conjungitur, tantò efficitur melioris conditionis, & ideo quantò populus Judaicus erat adstrictus magis ad divinum cultum, dignior aliis populis erat. Unde dicitur Deuter. 4. *Quæ est alia gens sic inclyta, ut habeat cæremonias, justaque judicia, & universam legem?* Et similiter etiam quantùm ad hoc sunt melioris conditionis Clerici, quàm Laici; & Religiosi, quàm seculares. Ita S. Thom. 1.2. *q.98. art.5. ad 2.*

XVI. Gentiles autem etsi absque observantia Mosaicæ legis cùm fide in Christum sive explicita, sive implicita salvari possent, ut dictum est, transire tamen poterant ad legem Judaicam, & admittebantur, ut patet Exodi 12. & sic perfectiùs atque securiùs salutem consequebantur sub observantiis legis, quàm sub sola lege naturali: sicut etiam nunc Laici transeunt ad Clericatum, & seculares ad Religionem, quamvis absque hoc possint salvari. Hæc ex D. Thom. 1.2. *q.98. art.5. ad 3.*

XVII. Ex hactenùs dictis apparet ratio, cur lex Mosaica data fuerit soli populo Judaico, quem solum obligabat, lex autem, & religio Christiana data fuerit omnibus hominibus, & & omnes obliget: Religio enim, ac lex Mosaica data fuit, non ut per ejus observantiam interiùs sanctificaretur homo, & ad salutem æternam perveniret, hanc enim promittebat quidem, sed se solâ non dabat. Lata ergò fuit ad testificandum, populum illum, cui ferebatur, esse illum, cui factæ fuerant promissiones de Messia venturo, & ad eum ab aliis gentibus distinguendum: ideoque lata fuit soli populo Judaico, descendente ab Abraham, cui facta fuerat promissio, ut nimirùm *compleret Verbum suum Dominus, quòd sub juramento pollicitus est Patribus tuis Abraham, Isaac, & Jacob*, ut legitur Deuter. 9. 5. Quæ autem promissio eis sit facta, ostendit Apostolus ad Gal. 3. v. 16. dicens: *Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus: non dicit seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno Et semini tuo, qui est Christus.* Deus igitur & legem (concludit D. Thomas citatus art.4. quæst. 98.) & alia beneficia specialia illi populo exhibuit propter promissio-

sionem eorum Patribus factam, ut ex eis Christus nasceretur.

XVIII. At religio Christiana, seu lex Evangelii lata est hominibus ad salutem æternam consequendam, importat enim pro fundamento fidem in Christum, sine qua nullus potest, aut unquam potuit salvari, dicente D. Petro act.4. 12. *Et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*: & ideo omnes homines obligat, qui salvari volunt, ad eam amplectendam; idcircò Christus Apostolos suos ad Evangelium promulgandum mittens: *Euntes ergò* (inquit Matth.28. 19.) *docete omnes gentes*. Et Marci 16. 15.16. *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur*, & hoc omni tempore, etiam in lege naturæ, ac mosaica ita necessarium fuit, ut nullus unquam sine hac fide saltem implicita, nec ex Judæis, nec ex Gentibus salvatus fuerit.

XIX. Hinc inferetur, religionem Christianam cœpisse ab initio mundi, semperque fuisse eandem fidem, licèt pro circumstantia temporum homines eam sub diversis signis, cæremoniis, sacrificiis, ac legibus professi fuerint, ac protestati; propterea S. Augustinus Ep. nunc 102. olim 49. ad Deogratias q.2. quæ est de tempore religionis Christianæ, ait: *Itaque ab exordio generis humani, quicumque in eum crediderunt, eumque utcumque intellexerunt, & secundum ejus præcepta piè & justè vixerunt, quandòlibet, & ubilibet fuerint, per eum procul dubio salvi facti sunt*. Sicut *enim nos in eum credimus, & apud Patrem manentem, & qui in carne jam venerit*: Sic *credebant in eum antiqui & apud Patrem manentem, & in carne venturum; nec quia pro temporum varietate nunc factum annunciatur, quod tunc futurum prænunciabatur, ideo fides ipsa variata, vel salus ipsa diversa est. Nec quia una, eademque res* aliis, atque aliis sacris, ac *Sacramentis, vel prædicatur, aut prophetatur, ideo alias, atque alias res, vel alias, atque alias salutes oportet intelligi.... Proindè aliis tunc nominibus, & signis, aliis autem nunc, & priùs occultiùs, posteà manifestiùs, & priùs à paucioribus, postea à pluribus, una tamen, eademque religio vera significatur, & observatur*. Et ibidem q.3. *Mutatio quippè non Dei, non ipsius religionis, sed sacrificiorum, & sacramentorum impudenter nunc videretur prædicata, nisi fuisset ante prædicta. Quemadmodum enim unus, idemque homo, si mane Deo aliud offerat, aliud vespere pro congruentia diurni temporis, non Deum mutat, nec religionem, sicut nec salutem, qui alio modo mane, alio vespere salutat: ita in universo tractu seculorum, cum*

aliud oblatum est ab antiquis Sanctis, aliud ab eis, qui nunc sunt, offertur, non humana præsumtione, sed auctoritate divina, temporibus congrua sacra mysteria celebrantur, non Deus, aut religio commutatur. Hæc Augustinus, quibus adeo apertis nihil addendum censeo.

CAPUT VIII.

Religio Judæorum desiit esse vera religio.

UT hoc evincatur, priùs probari debet, eum, quem Judæi sperabant venturum, i. Messiam, jam venisse, & hunc fuisse Jesum Nazarenum, hoc enim posito religio Judaica, sicut eorum fides concluditur falsa, quia credit esse venturum eum, qui non ampliùs venturus est, sed jam venit, & proindè omnia eorum sacra, cæremonias, quæ erant instituta ad figurandum id, quod fiendum erat, jam à sua vera significatione decidisse, cùm jam factum sit. Id ergò, quod summâ perfidiâ negant Judæi, ipsis per sequentes paragraphos ostendendum erit.

§. I.

Messias venit ex Danielis cap. 9.

I. DAniel ergò (cui summæ pietatis testimonium Ezechiel perhibuit cap. 14. 14. & cap. 28. 3. Imo & Josephus lib. 10. antiq. Judaic. in fine) neque nos decipere voluit, neque ab Angelo Gabriele deceptus est. Is autem dictante Angelo cap. 9. conscriptum reliquit, post promulgatum edictum de instauranda urbe Hierosolymorum non elapsuros annos quingentos, quin adesset Messias. Atqui in hunc diem elapsi sunt ab illo tempore plusquam bis mille anni: nec adest is, quem Judæi expectant; nec alium quemquam nominare possunt, in quem id tempus quadret: ergò &c. Ut probetur maj. statuenda sunt verba oraculi. Oraverat Daniel Dominum cap. 9., ut respiciens averteret mala, ac desolationem, quam super populum peccata induxerant. Cùmque adhuc loqueretur, oraret, & confiteretur peccata sua, & peccata populi sui Israel, narrat, id ei accidisse: *Et ecce* (inquit) *vir Gabriel, quem videram in visione à principio . . . & docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum, ut docerem te, & intelligeres . . . Tu ergò animadverte sermonem, & intellige visionem. Septuaginta Hebdomades abbreviatæ sunt super populum*

pulum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consumetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum. Scito ergò, & animadverte. Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem, usque ad Christum Ducem hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt, & rursum ædificabitur platea & muri in angustia temperam. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et Civitatem, & Sanctuarium dissipabit populus cùm Duce venturo: & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, & in dimidio hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium, & in Templo abominatio desolationis: & usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio.

II. Hujusce intricatissimi Oraculi, qui veteres, & recentiores torsit interpretes, eosque in varias interpretationes distraxit, pro viribus literam explico. *Ab exitu sermonis* &c. ideſt à tempore, quo exiturum erat edictum de reædificanda Hierosolyma, usque ad Christi mortem, effluxuræ sunt hebdomades 70., & in medio hebdomadis septuagesimæ occidendus erit Christus, qui negabitur à populo Judæorum, cùm debuisset illum recipere. Et propterea non erit ampliùs ejus populus. Cessabit prophetia, hostia, & sacrificium; & in pœnam Populus, i. Romanus, cùm Duce venturo, i. Tito, dissipabit Hierosolymam, & Templum, quod vertetur in abominationem gentium, & desolatio perseverabit usque in finem, i. erit perpetua.

Disputant hìc interpretes, de quibus hebdomadibus loquatur Daniel, & à quo tempore debeat inchoari earum computus, sive quo anno exierit edictum hoc de reædificandis Hierosolymis.

III. Quoad primum sciendum, hebdomades apud Hebræos regulariter fuisse, vel dierum, vel annorum, hebdomadâ dierum complectente septem dies, prout nobis etiam in usu est, hebdomadâ verò annorum complectente septem annos; hebdomades enim Decenniorum, aut Jubilæorum, aut seculorum vix erant in usu. Danielem ergò de hebdomadibus, non dierum, sed annorum fuisse locutum, censent omnes interpretes Christiani, & ex Rabbinis Rabbi Abarbanel, R. Aben Esra, aliique Thalmudici interpretes. Sic Levitici 25.8. *Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum*, ideſt septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem. Tales annorum hebdomades usurpatæ fuerunt etiam ab aliis. Macrobius lib.1. in somnium

Scipionis cap.6. *Post ter septenos annos .... Quarta annorum hebdomas*, i. quarta hominis ætas; & infra: *Sed à sexta usque ad septimam septimanam* (ab anno 42. usque ad 49.) *fit quædam diminutio, sed occulta &c.* Et Varro apud Aulum Gellium Noct. Atticarum lib.3.c.10. se duodecimam annorum hebdomadam ingressum esse refert, idest se octogenarium fermè esse. Addo, in sacris litteris, maximè propheticis, dies plerumque pro annis usurpari, sic Apocalypsis 12. 5. dicitur, mulierem fugisse in solitudinem, *ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta*, ubi dies ponuntur pro annis, & Genes. 29. 27. Labanus ait Jacob: *Imple hebdomadam dierum hujus*: i. annorum, subjicitur enim *pro qua serviturus es mihi septem aliis annis*. Perspicuum ergò multò magis est, hebdomades indefinitè pronunciatas à Daniele esse hebdomades annorum, quæ collectæ efficiunt numerum quadrigentorum, & nonaginta annorum.

IV. At de initio harum Hebdomadum non una omnium sententia est, sed incredibilis potiùs conflictus. Certum quidem est, exordium illarum sumendum esse ab anno, quo exiit edictum de reparandis Hierosolymis, verùm quia sub variis temporibus hujusmodi exiere sermones, ideò alii sumendum exordium censent à Cyro 1.Esdræ cap.1., alii à Dario Hystaspis filio 1. Esdræ cap.6., alii ab Artaxerse Longimano, (quòd manum longiorem alterâ haberet) vel anno ejus septimo, ut legitur 1. Esdræ cap.7., vel anno ejus vigesimo 2. Esdræ cap.2. S. Hieronymus jam tunc suo seculo octo recensebat opiniones. Benedictus Pererius quindecim. Undè meritò Isaacus Vossius Chronolog.sacr. ait, nullam Chronologiæ partem usque adeò ingenia vexasse, quàm ea, quæ agit de annis Persarum, ac de Danielis Hebdomadibus. Nos in Tractatu de Incarnatione q.2. §.4. eam, ut probabiliorem elegimus, quæ initium dictarum Hebdomadum affigit anno vigesimo Artaxerxis Longimani. Hæc tamen opinionum diversitas nullatenus lædit Oraculi præfati vim ad convincendos Judæos de adventu Messìæ.

V. Quare contra illos ita discurro. A quocumque anno, vel tempore sumserint exordium hebdomades illæ 70. prænunciatæ à Daniele, certum est Oraculum, in medio hebdomadis septuagesimæ occidendum esse Christum, cessaturam hostiam, & sacrificium, populum cùm Duce venturo dissipaturum Templum, in eo ponendam abominationem, duraturam usque in finem: atqui hebdomades illæ jam diu expletæ sunt; si enim sumantur pro hebdomadibus annorum, conficiunt annos 490., si pro hebdomadibus dierum, dies 490., qui dies, sivè anni certè

tè jam fluxere, cùm à tempore illius sermonis jam bis mille anni transierint, ergò jam Messìas venit. Insuper apud Hebræos jamdiu cessavit hostia, & sacrificium, populus ille non est ampliùs populus Dei, dirutum Templum est, ac desolatio adhuc perseverat. Quid ergò magis desideratur, ut Oraculum illud dicatur impletum? Videatur D. Augustinus lib. 12. contra Faustum cap. 44. ex hoc Vaticinio cæcitatem Judaicam perstringens.

VI. Damnanda propterea est audacia, ne dicam temeritas Joannis Marshami, & Harduini, qui tam insigne pro Christo Vaticinium Christianis conantur penitùs eripere, dicentes 70. Danielis hebdomades longè ante Christi adventum fuisse impletas in Antiocho Epiphane, à quo Hierosolymitanum Templum pollutum est.

Qui tamen multis modis redarguuntur, primo: hoc asserunt contra omnes SS. Patres, qui hoc vaticinio semper usi sunt ad probandum contra Hebræos Christi Messìæ adventum, quare Theodoretus in suorum Commentar. præfat. ait: *Multò apertius, quàm alii omnes magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi* (Daniel) *prædixit* adventum, *neque solùm ea, quæ facturus esset, ante commemoravit; sed etiam tempus præsignificavit, numerumque adscripsit annorum, qui usque ad illius adventum intercesserunt*. Imò id asserunt ex Rabbinis magister hebræus Nehumias (teste Grotio lib. 5. de verit. Relig. Christ. §. 14.), qui annis quinquaginta Christum præcessit, apertè enim tum dixit, non posse ultra eos quinquaginta annos protrahi tempus Messìæ ab Daniele significatum. Et Rabbi Josue (teste Joanne Clerico in Grot. ibi), qui excidium Templi vidit, Messìæ tempus advenisse dicebat, ut testatur Rabbi Jacob in Caphthot.

VII. Secundò hujusmodi excogitatio arguit falsitatis Christum ipsum, qui Matth. 24. loquitur de abominatione desolationis in Templo, prædicta a Daniele Propheta in hoc vaticinio, tanquam de re futura, dicens Judæis: *Cùm ergò videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto; qui legit intelligat*: Quibus apertè Christus ostendit, abominationem desolationis à Daniele prænunciatam, nedum factam, sed propediem executioni mandandam; nimirum tempore Titi Imperatoris, qui Hierosolymam, & Templum vastavit.

VIII. Tertiò: desolatio, qualiter à Daniele describitur, non potest trahi ad tempora Antiochi Epiphanis. Primo quia illa prædicta fuit duratura usque ad consummationem, & finem, vi-

videlicet feculorum. Antiochinæ autem desolationis abominatio, ut legitur 1. Machab. cap.4., tribus dumtaxat annis duravit, nam Judas Machabæus triennio post Templum repurgavit, Judæi altare erexerunt, interiores Templi partes repararunt, sacrificia obtulere. Antiochus igitur Epiphanes non posuit finem Hierosolymis, non Templo, non hostiis, ac sacrificio, ut prædixerat Daniel, sed ordinem interrupit, deindè restitutum. Secundo: tempori Antiochi Epiphanis non consentiunt hebdomades Danielis, nam vel sumuntur pro hebdomadibus dierum, & sic cùm 70. hebdomades dierum conficiant dies 490., elapsæ essent multó antè tempora Antiochi; vel sumuntur pro hebdomadibus annorum, & sic dictæ 70. hebdomades tempore Antiochi non poterant esse completæ, cùm conficiant annos 490., ab initio autem dictarum hebdomadum, undecumque sumatur, usque ad Antiochi Epiphanis ætatem effluxere anni ad summum 364. secundum Spondani, & 367. secundum Usserii Chronologiam.

IX. Daniel in hoc vaticinio claris notis indicat Christum, quem justitiam sempiternam appellat, unctum Sanctum Sanctorum, qui in medio hebdomadis 70. occidetur, post quem finem accipiet peccatum, omnes figuræ complebuntur, & populus, qui eum negaturus est, non erit ampliùs populus Dei, sed reprobabitur. Nil autem horum sub Antiocho Epiphane contigisse, nemo non videt.

X. Prædixerat quidem Daniel etiam persecutionem, & Templi prophanationem faciendam ab Antiocho, sed hoc præstitit non illo capite 9., undè sumtum est Oraculum nostrum; sed capite 8. & 11., ut Sanctus Hieronymus in Commentariis advertit. Et hinc fortè æquivocatio Marshami, & Harduini originem, seu occasionem nacta est.

XI. Non minori etiam censurâ notandus est aliquorum veterum error, qui teste S. Augustino Epist.199. aliàs 80. ad Hesychium autumarunt, Danieliticam de 70. Hebdomadibus prophetiam complendam esse non in primo, sed in secundo adventu. Qui error, ut ait S. Doctor, adversatur expositoribus eloquiorum divinorum, qui hanc prophetiam esse completam demonstrant, non sola computatione temporum, sed rebus etiam ipsis. Neque enim in fine seculi ungendus, aut occidendus est Christus, deindè cùm desolatio, quæ prædicitur, sit duratura usque ad consummationem, & finem, clarum est, eam fuisse peragendam ante finem seculorum.

XII. Stupenda tamen Judæorum recentiorum cæcitas, ac per-

pertinacia hujus Oraculi veritatem tentat eludere. Dicit, Christum Ducem fuisse Cyrum, aut Jesum Josedech Sacerdotem, aut Zorobabelem, vel Agrippam Juniorem. Nec enim semper nomine Christi venit Messias. Cyrus Isaiæ 45. 1. *Christus* appellatur: *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes*. Et alii *Christi* vocantur psalm. 104. 15. *Nolite tangere Christos meos &c.*

XIII. Respondetur tamen, nullum ex iis indicari posse Oraculo Danielis nomine Christi. Tùm quia Christus non vocatur in Scripturis, qui unctus non fuerit, vel corporali oleo, quo Reges & Sacerdotes ungebantur, ut Aaron, & Saul, aut spirituali, nimirùm Spiritu Sancto, quo ungebantur Prophetæ. Corporali autem oleo desiere ungi Reges, ac Sacerdotes, qui post solutam captivitatem Judæis præfuere. Ita contra Judæos Raymundus Martini in Pugione fidei, p. 2. c. 3. §. 29. qui ex libro Sanhedrin, vel potiùs Macot Hierosolymitano, & ex Midrasum, i. glossà cantici, ostendit, quinque rebus Sanctuarium ultimum fuisse à primo diminutum, nimirùm Igne, Arca, Urim, & Tummim, i. rationali judicii, oleo unctionis, & Spiritu Sancto. Tum etiam quia Christus à Daniele prænunciatus erat Sanctus Sanctorum, occidendus, aliasque habiturus conditiones, quas non habuere supracitati.

XIV. Quod autem Cyrus appelletur Christus ab Esaia, hoc ideò est, quia ibi Propheta sumsit Cyrum tanquam typum Messiæ, quia Cyrus fuit à Deo electus, ut liberaret populum à captivitate, in quo Messiæ typus fuit, à quo humanum genus liberandum erat à captivitate Dæmonis; quare illo in loco Esaias à Cyro Christo typico ad verum Christum, i. Messiam, assurgens in has voces erumpit: *Rorate cæli desuper, & nubes pluant Justum*. &c. Quare laudatus Martini §. 30. ait, *Deum non hic quidem* Cyrum, *sed verum Messiam fuisse allocutum, prout dicitur in Talmud in libro Megilla distinctione, quæ incipit Megilla Nikrath. Quid est, quod scriptum est Esai. 45. v. 1. Hoc dixit Dominus Messiæ suo* &c. Nunquid Cyrus *Messias est? Sed Deus sanctus & benedictus dicit Messiæ: opponens ego te Cyro, quem fortificavi in dextera sua*. &c. R. Salomon *quoque hunc locum Isaiæ exponendo ait: Magistri nostri dixerunt: dixit Deus Regi Messiæ: opponens ego te Cyro, sicut est in libro Megilla, & Rabbi Abraham Aben Ezra: Opinio ejus, qui dixit, quòd Cyrus est Messias Domini, non est congrua*. Ita Judæorum antiqui.

Quod autem dicitur in psalm. 104. nolite tangere unctos meos, seu Christos meos. Uncti seu Christi ii sunt Abraham,

Isaac,

Isaac, & Jacob. Ita R. Barachias in Medrasch; hos autem unctos fuisse oleo spirituali, idest spiritu prophetali, nemo inficiatur; quare subdit statim Psalmista: *Et in Prophetis meis nolite malignari*; undè David Kimhi super hæc verba: *Primi enim* (inquit) *Patres dono prophetiæ fuerunt insigniti, & Deus eos in visione prophetica, aut in somnis alloquebatur: hinc de Abrahamo, ita ipse Deus loquitur Abimelecho: Nunc ergò redde uxorem viro, quia propheta est*. Plures infelicium Judæorum insaniæ ad eludendam hujus oraculi vim possunt videri apud præfatum Martinum.

§. II.

Ex Danielis cap. 2.

XV. Notissimum est Danielis Vaticinium ex cap. 2. pro Messia; quod tria continet; primum Nabuchodonosoris somnium de statua illa celebri, cujus *caput aureum, pectus & brachia argentea, venter & femora ærea, Tibiæ ferreæ, pedum autem quædam pars ferrea, quædam fictilis, quæ cùm Rex in somnis videret, abscissus est lapis de monte sine manibus, & percussit statuam in pedibus ejus ferreis, & fictilibus, & comminuit eos, tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, & redacta sunt quasi in favillam æstivæ areæ, quæ rapta sunt vento, nullusque locus inventus est eis; lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & implevit universam terram*. Hoc legitur Daniel. 2. v. 32. 33. 34. 35.

XVI. Secundum est Danielis interpretatio somnii à versu 36. nimirùm statuam illam designare quatuor imperia sibi invicem successura. In capite aureo statuæ Imperium Chaldæorum; dictum aureum, & pretiosius, quia magis distans à luto pedum: in pectore, & brachiis argenteis regnum Medorum, ac Persarum, quod Babylonico successit; dictum argenteum, quia minus priore, & majus sequente; figuratum autem in brachiis, quia duo amplexurum erat imperia Medorum, ac Persarum: in ventre, & femoribus æreis tertium regnum Macedonum in Alexandro, & successoribus ejus; quod *rectè æneum dicitur* (ait S. Hieronymus hic) *inter omnia enim metalla æs vocalius est, & tinnit clariùs, & sonitus ejus longè, latèque diffunditur, ut non solùm famam, & potentiam regni* (in Alexandro nimirùm toto orbe diffusam) *sed & eloquentiam Græci sermonis ostenderet*. Ferrum autem (in tibiis, & pedibus) quod omnia domat, est regnum quartum, quod pertinet ad Romanos, quia omnia vicerunt,

runt, ac domarunt: ſed pedes ejus ex parte ferrei ex parte fictiles indicant hoc regno in principio nihil futurum fortius, in fine autem nihil imbecillius propter civilia bella.

XVII. Tertium eſt hujus ſtatuæ ruina, quia lapide ſine manibus abſciſſo de Monte, & percutiente ſtatuam in pedibus ferreis, & fictilibus, omnia contrita ſunt, teſta, ferrum, æs, argentum, aurum, nulluſque locus inventus eſt eis. Hoc enim indicat, poſt quatuor illa Imperia quintum ſucceſſurum, quod omnia illa regna comminuit, undè ſubdit Daniel v. 44. *In diebus autem regnorum illorum ſuſcitabit Deus Cœli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur, comminuet autem, & conſumet univerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum.*

XVIII. Oraculum hoc quoad quatuor priora Imperia certum, ac apertum eſt; conſtat enim Imperium Chaldeorum tranſiiſſe ad Medos, ac Perſas; Imperium Medorum, ac Perſarum ad Macedonas; Imperium autem Macedonum ad Romanos, qui non ſibi ipſis adhærentes, *ſicut ferrum miſceri non poteſt teſtæ* (ut ait Daniel v.43.) jam extincti ſunt. Videndum modo ſupereſt; quinam ſit iſte lapis abſciſſus de monte ſine manibus, qui ſtatuam in pedibus fictilibus percutiens, omnia ea Imperia comminuerit, & quale ſit hoc quintum Imperium iis quatuor ſuccedens, quod alteri regno non tradetur, ſed ſtabit in æternum.

XIX. Lapidem illum fuiſſe typum Chriſti veri Meſsiæ, docet S. Hieronymus in cap.2. Danielis dicens: *In fine autem horum omnium regnorum, auri, argenti, æris, & ferri, abſciſſus eſt lapis Dominus, atque Salvator ſine manibus, ideſt abſque coitu, & humano ſemine de utero virginali, & contritis omnibus regnis factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram.* Lapidem iſtum figuraſſe Meſsiam, habetur ex Bereſchit Rabba (referente Martino ſupra laudato 2.p. cap.5. §.2.) ubi ſuper illud: *Et egreſſus eſt Jacob de Beerſeba* dicitur *Poſtquam Rex Meſsias vindicaverit ſe de Eſau, ipſe fiet Rex magnus: & hoc eſt, quod ſcriptum eſt Dan.2. v.35. Et lapis, qui percuſſit imaginem, factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram. Et quid eſt, quod dicitur mons magnus? ſicut ſcriptum eſt Zachariæ 4. Et quis tu mons magne coram Zorobabel?* Lapis etiam offenſionis dicitur in libro *Sanhedrin* capite, quod incipit *Echad*: ubi Gloſſa Rabbi Salomonis ait: *Et erit Salvator Iſrael ad præparationem, & ad lapidem offenſionis: offendet enim pedes ſtatuæ, ferrum ſcilicet, & teſtam*: ita ex Martino ſupra citato §. 2. Lapis tandem, *quem reprobaverunt ædificantes, qui factus eſt in caput anguli* (pſ. 117. 22.) quo teſtimonio uſus

est Christus Matth. 21. 42. subjungens Judæis: *Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.*

XX. Regnum insuper, quod omnia alia regna conteret, & stabit in æternum, quod occupabit universam terram, esse regnum Messiæ, seu Ecclesiam Christi, non minus apertum est; quia Christo adveniente Romanum Imperium cœpit deliquia pati, donec tandem evanuit. Hoc autem æternum fore, ait Gabriel Lucæ 1. 31. *Regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* Impleturum autem universam terram prædixit Christus, dum mittens discipulos suos ad evulgandum Evangelium suum, ait Matth. 28. 18. 19. *Data est mihi omnis potestas in Cælo, & in Terra: euntes ergò docete omnes gentes:* Et Marci 16. 15. *Euntes in universum Mundum, prædicate Evangelium omni creaturæ.* Observat tamen Theodoretus, dictum Danielis Vaticinium in primo Christi adventu impleri cœptum, sed in secundo ex omni parte implendum. Nascente enim Christo eversum non fuit, imò magis floruit Romanum Imperium, quamvis parùm postea duraverit, sed sensìm decrescere cœperit. Nec etiam statim, imo neque usque modo Christi regnum totam terram prorsùs occupavit, cui interpretationi consonat Apostoli sententia 1. Cor. 15. 24. *Deinde finis, cùm tradiderit regnum Deo, & Patri, cùm evacuaverit omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus &c.*

XXI. Hujus Oraculi vim eleganter more suo expressit Sanctus Augustinus tum tractatu 4., tum 9. in Joannem hisce verbis: *Jam verò in quinta ætate ... Daniel vidit lapidem præcisum de monte sine manibus, & fugisse omnia regna terrarum, & crevisse illum lapidem, & factum esse montem magnum, ita ut impleret universam faciem terræ. Quid apertius fratres mei? Lapis de monte præciditur: ipse est lapis, quem reprobaverunt ædificantes, & factus est in caput anguli. De quo monte præciditur, nisi de regno Judæorum, undè Dominus noster Jesus Christus secundum carnem natus est? Et præciditur sine manibus sine opere humano, quia sine amplexu maritali de Virgine exortus est. Mons ille, undè præcisus est, non impleverat universam faciem terræ, non enim tenuerat regnum Judæorum omnes gentes. At verò regnum Christi universum orbem terrarum cernimus occupare.*

XXII. In regnis autem per illum lapidem Messiæ typum confractis Raymundus Martini præfatus citato loco §. 4. recognoscit etiam regnum Judæorum; & Judæos in pedibus statuæ no-

nomine testæ figuli dictos esse, ostendit. Primo quia nomine testæ populum Judaicum indicari constat Threnor.4. ubi legitur *Filii Sion speciosi, amicti auro, quomodo reputati sunt in vasa testea opus manuum figuli?* Item Isaiæ 45. *Væ contradicenti fictori, sive formatori suo testa de testis terræ?* Et Isaiæ 64. *Et nunc Domine pater noster tu: nos sumus lutum, & tu fictor noster, & opus manus tuæ omnes nos.* Secundo quia sicut testa illa in pedibus statuæ conglutinata erat ferro, cùm lapis abscissus fuit de monte, ita populus Judaicus, cùm Christus venit, & regna contrivit, cùm ferro idest Romanis societatem inierat, undè in libro Abodazara distinct. quæ incipit Liphne Edeben R. Dime dixit: *Triginta & duobus annis fecerunt prælium Romani contra Græcos, & non potuerunt contra eos, usquequo associaverunt secum Israel hoc modo, quod quando essent Reges de istis, essent comites de istis, & quando essent Reges de istis, super Judæis scilicet, essent comites de his &c.* Hinc Judæi tempore Christi se quasi unum populum cùm Romano arbitrabantur, undè dicenti Pilato *Regem vestrum crucifigam?* Responderunt Judæi: *Non habemus Regem, nisi Cæsarem*. Joannes 19.15., & Josephus lib.4. Antiquit. Judaic. cap.17. percenset monumenta amicitiam, & societatem inter Romanos, & Judæos attestantia. Eodem ergo ictu, quo lapis Messias contrivit in pedibus statuæ ferrum, scilicet Romanum Imperium, comminuit etiam testam illi conglutinatam, i. populum Judæorum. Certum est, Romanum Imperium jamdiù esse confractum, cur ergò non erit comminutum regnum Judæorum? Sed de regni Judaici ruina dicemus in sequentibus.

§. III.

De Oraculo Jacobæo Gen. cap.49.

XXIII. Alterum invictum pro Messiæ adventu contra Judæos sumitur argumentum ex celebri Jacobi Patriarchæ Oraculo, qui benedicens filiis suis Genes.49. ad Judam deveniens, ait: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium*. Ita in Vulgatis. Vel ut in Hebræis codicibus: *Non recedet sceptrum de Juda, vel virga, vel legum lator de medio pedum ejus, donec veniat Siloh, & ei obedientia populorum, vel nationum, idest gentium*. Cui consentit Targum Chaldaicum Onkelos, i. translatio à quodam proselyto sapiente, nomine Onkelos, sive Encalos longè ante adventum Salvatoris facta,

 inter

inter Judæos tantæ auctoritatis, ut à nullo eorum præsumatur contradici, dicit enim: *Non præteribit factum, sive actio potestatis, vel dominii regii à domo Juda, & Scriba de filiis filiorum ejus in seculum, usquequò veniat Messias, & ad eum obedient, vel congregabunt se populi, vel gentium nationes*. Ita ex Raymundo Martini laudato. 2.p. cap.4. §.2.

XXIV. Diffident hic Interpretes, tum in exponendo, quid veniat nomine *Sceptri*, ac *Ducis*, nimirùm, an quicumque Principatus, an solus regalis: tum etiam quid intelligendum sit nomine *Judæ*, an sola Tribus Juda, an verò tota gens Judaica. Pro primo sciendum, non eandem quovis tempore fuisse apud Hebræos formam regiminis. Etenim eo primo tempore, quo Reipublicæ Hebraicæ jacta sunt fundamenta, Deus ipse fuit ejus immediatus Princeps, ita ut status ejus esset Theocratia. Sicut enim Democraticum dicimus regimen, quod est penes plebem, Aristocratiam ubi præsunt Optimates, seu Nobiles, ita cùm Hebræorum præses solus Deus esset, modus, quo res eorum administrabatur, Theocratia erat. Hinc dum Israel in deserto peregrinatus est, Deus in Tabernaculo, tanquam summus Imperator in Prætorio, super Arcam tanquam super Thronum jus populo dicebat, non movebat castra populus, nisi per Nubem interdiu super tabernaculum apparentem, & per igneam Columnam noctu coruscantem, Deus signum dedisset Num. 9. 13. *Per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur, erantque in excubiis Domini juxta imperium ejus per manum Moysi*.

XXV. Attamen quamquam ista Respublica nullum alium Principem, quam Deum agnosceret, quia tamen populus ferre non poterat ejus præsentiam territus fulguribus, quibus apparuerat in Monte Sina, ubi quasi nata, & formata est Hebræorum Respublica; & proindè orasset Deum, ne ampliùs sibi per se ipsum alloqueretur, sed uteretur Mose, ut internuncio ministro, ac mediatore; hinc Moses datus illis fuit tanquam minister, cui adjuncti postea fuere multi alii boni, prudentesque viri, quorum alii sacra, alii prophana curarent; hi autem non se gerebant ut Principes mandata propria præscribentes, sed ut puri Ministri, sub Deo Principe significantes ea, quæ Deus vel per se, vel per legem suam mandasset, & sub hac regiminis forma Deo paruerunt etiam, postquam sedes in terra Chanaam locarunt Hebræi, ubi Judicibus, qui Dei legem executioni mandandam curabant, sub Deo Principe vivebant.

XXVI. Verùm habendi Regis terreni cupiditate accensi, atque

atque Theocratiam in Monarchiam vertendi, petierunt à Samuele Regem dicentes 1. reg.8. *Constitue nobis Regem, ut judicet nos, ut universæ habent nationes*, quo humanum potiùs rectorem, quàm divinum se velle, testati sunt; Dominus enim ipse à Samuele consultus id expressit respondens: *Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi, non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*. Sic ergó repudiato Dei Principatu, ad Principatum arbitrarium hominis transierunt. Primus Rex fuit Saul, secundus David, à quo indè hæreditarium regnum inter Judæos evasit, donec res ad Sedeciam pervenit, qui à Nabucodonosore Rege cùm populo captivus in Babylonem est adductus.

XXVII. Reversis verò in patriam post annos septuaginta Judæis, res iterùm ad statum Optimatum est adducta: quo tempore Pontifices, qui pro tempore fuerunt, Sacerdotum, & Judicum partes impleverunt, donec populo ab Antiocho servitute oppresso, Levitica Assamonæorum familia insurrexit, qui primùm sub titulo Principis, deinde sub nomine Regis, manentibus veteribus institutis, rem Judæorum universam administrarunt. His expulsis, Herodes regnum invasit. Filius ejus Archelaus hæres regni tantùm ex parte Judæam nomine Ethnarchæ (idest Præfecti, seu Principis gentis) rexit. Pulso autem post decennium suæ Ethnarchiæ Archelao, quamvis Agrippa ei suffecto, tamen Judæa Provincia Romana sensim facta est; tunc enim usque ad eversum Templum, licèt suis legibus uterentur Judæi, attamen ut subacti censebantur; Romani Magistratum, & Tributum imposuerunt, regionis Imperium, & procurationem sibi vindicantes: ac postremò, cùm jugum excutere conati essent Judæi, eorum urbem cùm Templo inflammaverunt, ac gentem propè totam interemerunt, reliquiis hùc, illùcque dispersis; quod post Christi necem contigit anno æræ vulgaris 70., seu à Christo nato 74. Hæc forma regiminis, initium, progressus, atque exitus Judaicæ Reipublicæ.

XXVIII. Inter Magistratus, quibus Judæi quovis tempore usi sunt, præcipuum erat, quod vocabatur Græca voce *Synedrion*, ex qua voce Hebræi fecerunt *Sanedrim*, latinè verò *Concilium*. Hoc Synedrium majus instituerat Moses suadente Iethro Socero suo, jussu Dei eligens 70. Seniores ætate provectos, ac scientia probatos, qui in regendo populo eum adjuvarent. His 70. Senioribus ipse Moyses præerat, unde constitit inter Judæos, Synedrium componi debere 71. Judicibus. Summus Synedrii Præses appellabatur *Hanasci*, hoc est *Princeps*; alter, qui ejus lateri dextro assidebat, ejusque absentis vices tenere poterat, di-

dicebatur *Ab*, hoc est *Pater Synedrii*. Sunt, qui addant tertium sinistro lateri insidentem dictum *Hacum*, hoc est *Sapientem*.

XXIX. Non eadem semper potestas fuit Synedrio magno. Hanc ei summam contulerat Deus, ut patet ex Deuteron.17. 8. Sub Regibus rarus de illo sermo, Regia auctoritate opprimente formam illam regiminis Aristocratici. Sed tempore Assamonæorum, etiam dum Herodes magnus viveret, etiam cùm Judæa in Provinciam redacta per Procuratores Romanos regeretur, non omni auctoritate cárebat Synedrium magnum. Ab hoc, sentiunt Eruditi non pauci, carceri traditum Joannem Baptistam, quamvis ego existimem, à solo Herode id factum, dicente Luca 3. 20. de Herode: *Adjecit & hoc super omnia, & inclusit Joannem in carcere*: & Josepho lib.8. antiqu. cap.7. Qui tamen pro necis causa non assignat Herodis cùm Herodiade adulterium. Videre tamen est in Evangelio Lucæ 20., quomodo sæpè inquirebant de Christo, & de doctrina ejus, quia ad Judices Synedrii pertinebat rebus religionis prospicere, ac de iis judicare. Et hoc fuit Concilium, quod Joannes cap.11. narrat coactum contra Jesum, ut eum morti traderent. Ad hoc Concilium adductum fuisse Stephanum, colligitur ex Act. 6. 12. Cujus sententiâ fuit condemnatus Act.7., & lapidibus obrutus. Multaque alia, quæ postea per Synedrium gesta monet Josephus, indicant, etiam post Christi mortem non omni spoliatum auctoritate fuisse Synedrium. His notatis præcipuè ex Lamy Apparat. Bibl. lib. 1. cap.11. & 12. restat inquirendum, quid intellexerit Jacob nomine *Sceptri ac Ducis* non auferendi à Juda, nisi in adventu Messiæ.

XXX. Circa secundum etiam, num nomine Judæ veniat sola Tribus sic dicta, & à ceteris condistincta, an verò tota Judaica gens, major est difficultas. Cùm pateat, sivè Reges, sivè Optimates, penes quos fuit Judæorum summa potestas, non semper fuisse de tribu Juda, ut consideranti patebit. Ex alia parte. Si de tota gente Judaica accipiatur, & non de sola Tribu Juda, nihil peculiare prædixit Jacob de filio suo Juda, dum ei benedictionem largitus est.

Proindè in varias nostri Interpretes abierunt opiniones. Prima sustinet de sola Tribu Juda intelligendum esse Oraculum, semperque in Tribu Juda extitisse Sceptrum, seu Principatum, nec Sedeciam fuisse postremum, qui ex Tribu Judæ Sceptrum gesserit, sed illud transiisse ad posteros, & per Assamonæos pervenisse ad Christum. Assamonæi enim, etsi paterno genere forent Levitæ, per matres tamen à Juda erant prognati, quia Tri-

bus

bus Levi, & Juda conjugiis copulabantur. Sic Exod. 6. Aaron Aminadabi filiam duxit uxorem, & 2. Paralip. 22. Jojada Pontifex filiam Jorami Regis uxorem habuit; Aminadab autem, & Joram de Tribu Juda erant, cùm tamen Aaron, & Jojada, utpotè Sacerdotes, essent de Tribu Levi.

XXXI. Hæc opinio, quæ ducem habuit Origenem homil. 17. in Genesim, & plerosque Patres, suis non caret spinis. Primo nam post Jechoniam nullum de Tribu Juda sceptrum gestaturum prædicit Jeremias 22. 30., dum de Jechonia ait: *Scribe virum istum sterilem ... Nec erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David, & potestatem habeat ultra in Israel*. Secundo Pontifices, & Assamonæos, qui postea summam rerum obtinuerunt, quo fundamento Scripturæ, aut Veterum ostenditur, uxores habuisse de Tribu Juda? Quod habere potuerint non negatur, sed quod habuerint ostendi debet. Tertio etsi habuerint uxores de Tribu Juda, non inde inferri potest, principatum in Tribu Juda mansisse, si viri erant de alia Tribu, quia juxta Thalmudicum scitum, & Hebræorum usum nullo numero materna stirps censebatur, nec familia matris vocabatur familia. Quarto si Pontifices materno genere fuissent oriundi ex Juda, paterno autem ex Levi, jam dici posset, aliquem de Tribu Juda fuisse sacerdotem secundum ordinem Aaron, atque altari serviisse; sed hoc negatur ab Apostolo Hebr. 7. 13. probante, Christi Sacerdotium esse aliud à Sacerdotio Aaronico, quia Christus fuit de Tribu Juda, *de qua nullus altari prestò fuit ... In qua nihil de Sacerdotibus Moyses locutus est* ergò &c. Quinto tandem demus, Assamonæos fuisse Judæ tribules: cur id poterit dici de Sacerdotibus aliis, penes quos ante tempora Assamonæorum suprema potestas fuit? Verùm hoc quoque demus, & à Sedecia usque ad tempora Christi dicamus, propagatam fuisse in Judæ Tribu regiam potestatem: quomodo sustinebimus, eos, qui ab ipso Juda usque ad Davidem jus summum in Israel obtinuerunt, de Tribu Juda fuisse? Ruit ergò, quia fundamento vacua, hæc sententia.

XXXII. Secunda opinio aliâ viâ sustinet, e Judæ Tribu extitisse semper Principes usque ad Christum, eò quod semper mansit Synedrium, seu Senatus ex 70. Viris suprema pollens auctoritate, qui totus Senatoribus ex Tribu Juda prognatis constaret, vel cujus saltem Princeps ex Tribu Juda foret; qui Senatus perduravit semper, & solum circa tempora mortis Christi extinctus est, & hoc sensu Sceptrum, seu supremam in causis religionis fuisse penes Judam potestatem.

Verùm nutat etiam hæc sententia. Unde enim probat, se-

septuaginta illos Viros constantes Synedrium, vel saltem Synedrii caput, & Principem de Tribu Juda semper fuisse? Imò cùm in hoc Senatu judicandæ forent causæ omnium Tribuum, credibile potiùs est, morem fuisse, viros illum componentes ex omnibus Tribubus fuisse selectos. Id fecit Moyses, dum consilio soceri sui Jethro illum instituit. Exod. 18. 25. *Et electis viris strenuis de cuncto Israel*, (non ait de Tribu Juda) *constituit eos Principes populi*: & Num. 11. 24. dicitur de Moyse, *quod venit congregans septuaginta viros de senibus Israel*; non dixit *Juda*. Primus hujus Senatus Princeps fuit Moyses, qui certè non erat de Tribu Juda, sed Levi. Undè ergò ceteri Principes fuere semper de Tribu Juda? Addo supremam, seu regiam potestatem numquam in Synedrio, vel ejus Duce extitisse in rebus politicis, sed vel in Regibus, vel in summis Sacerdotibus. Alexandro Magno Hierosolymam petenti non occurrit Dux aliquis, sed Jaddus Pontifex, teste Josepho lib. 11. antiquit. cap. 8. Incertum tandem est, hoc Synedrium extinctum fuisse Herodis tempore, nec ulteriùs durasse, imò in Actibus Apostolorum, & in Evangelio constat, coactum fuisse tempore Christi, imó & post, contra Apostolos, & Stephanum, ut supra dicebamus.

XXXIII. Attamen, quia hæc opinio fulcitur multis Talmudicis, ac Rabbinicis testimoniis, quæ producit Raymundus Martini 2. p. cap. 4. §. 3. 4., in quibus nomine Sceptri, ac Ducis intelligitur Scriba, vel Legumlator, quæ duo non erant recessura de Juda, donec veniret Messias. Undè in *Bereschit Rabba* ad illa verba *non recedet Sceptrum de Juda* dicitur: *Istud est camera, vel concistorium dolatum, vel politum, quod datum est in parte Judæ, sicut dictum est ps. 78. v. 67.* &c., & ad illa verba & *Scriba de medio pedum ejus* dicitur: *Isti sunt sedentes Jabbets, docentes sententias in Sanhedrim magna .... Et quid est non recedet sceptrum de Juda? Et nonne jam recesserunt Sanhedrim de camera dolata?* &c., & in Bereschit Ketzara sect. 79. *Non recedet sceptrum de Juda* sic exponitur: *Hi sunt sedentes in Jabbets docentes sententias in Sanhedrim magna, quæ est sedens in camera dolata in parte Judæ, de qua dictum est* 1. Paralip. 2. 55. & Scribarum familiæ &c. *Donec veniat Siloh: quia futuræ sunt gentes seculi; ut adducant, vel deferant munus Messiæ filio David &c.* Insuper in libro Sanhedrim Hierosolymitano capite, quod dicitur *Dine Mamonoth* legitur: *Tradiderunt Rabbini nostri, quod, cùm adhuc domus, idest Templum non destructum esset, per 40. annos ablata sunt judicia animarum, idest judicia mortis ex Israel.* Idem dicitur in libro Abodazara, in libro Sanhedrin cap. Hajou Podekin, & alibi.

XXXIV.

XXXIV. Hoc ergò admisso, potest confici contra Judæos hic discursus. Per vos Sceptrum, & Scriba non defutura, donec veniat Siloh, i. Messias, in Oraculo Jacobæo, sunt Sanhedrin, idest 71. Judicum Collegium; per vos Collegium Sanhedrin quadraginta annis ante Templi eversionem auctoritatem perdidit; per vos etiam paulò post Collegium illud totaliter per Romanos ablatum, & interfectum est, lib. *Sanhedrin* distinct. Dine Mamonoth., & de facto nullum apud vos hodiernis temporibus adest Sanhedrin, seu potestas super animas: quid ergò vos moratur, ne fateamini, Siloh, i. Messiam, quem deficiente Sanhedrin Majores vestri fatebantur esse venturum, jamdiù venisse, & maximè 40. annos ante destructionem Templi?

XXXV. Tertia opinio sustinet, Sceptrum usque ad Christi adventum mansisse in Tribu Juda, non quidem actu, & de facto, eo sensu, quòd semper habuerit Duces, aut Reges ortos è Tribu Juda; sed de jure; quia illa Tribus, ex quo Sceptro potita est, nusquam jure exciderit, quod in illud habebat, sed semper Regni proprietatem retinuerit; sicut si aliqua familia vi, aut tyrannide repellatur â Regno, cujus legitimè gestabat sceptrum, nunquam excidet à jure, sed semper de jure, esto non de facto, regnabit.

Hæc tamen sententia infringit robur Oraculi Jacobæi, atque Hebræis promtam suggerit responsionem; dicent enim & ipsi, Oraculum Jacobæum nondum esse impletum, & consequenter Messiam nondum venisse, quia licet apud eos nullus sit Rex de Tribu Juda, est tamen de jure; sicque licèt apud eos Regnum exciderit, non tamen jus ad Regnum; aut si fuit impletum, saltem non fuisse impletum in Jesu nativitate, quo tempore Herodes regnabat, quia cùm Tribuum distinctio adhuc servaretur, Tribus Juda habebat jus ad Sceptrum, quod Herodes alienigena usurpaverat, spemque illud aliquando recuperandi habebat.

XXXVI. Quarta opinio dicit, vim Oraculi Jacobæi esse, Tribum Juda semel Regno potitam, eo non casuram in perpetuum; quod quidem impletum est: nam etsi Tribus Juda mortuo Sedecia Sceptrum amiserit, illud tamen non in perpetuum amisit, quia illud recuperavit in Christo, qui ex Tribu Juda natus fuit, quique regnabit in æternum.

Placere tamen non potest, quia violenta videtur verbis Patriarchæ Jacobi, qui nullam in Juda Sceptri interruptionem prædicit, sed potiùs vaticinatur, perpetuam in Juda fore continuationem, donec veniat Messias.

XXXVII. Quinta opinio, quam Cajetanus præformavit;

Huetius autem lib. demonstr. Evang. propos. 9. §. 7. explanavit, dicit, res quatuor Jacobi laudatis verbis notari. Prima hæc est: *Non auferetur Sceptrum de Juda*, quo æterna Sceptri possessio Judæ spondetur. Secunda est: Et Dux *de femore ejus*, quo temporarius, & caducus Judæ significatur Principatus. Tertia: *Donec veniat, qui mittendus est*, quo temporarii hujus regni finis, & Messiæ adventus prædicitur. Quarta: *Et ipse erit expectatio gentium*, quo Messiæ regnum spiritale, æternum, nec claudendum finibus Chanaam, sed quaqua versus per orbem patens indicatur.

Sed hæc etiam nutare videtur; tum quia Jacobum in una Oraculi parte loqui de regno æterno, in alia de regno temporali, & caduco, videtur alienum à verbis ipsius, qui toto Oraculo de eodem regno temporali loqui videtur, transmutando in æternum adveniente Messia: tum quia regnum temporale non semper fuisse in Tribu Juda, jam ostensum est.

XXXVIII. Sexta ergò opinio, quæ Modernis magis arridet, verba illa *Non auferetur Sceptrum de Tribu Juda*, & sequentia refert, non ad solam Tribum Juda, sed ad totam gentem Judaicam, unde sensus sit: Non auferetur Sceptrum de populo Judaico, & Dux de ipso prognatus, donec veniat Messias, ita ut signum adventus Messiæ futurum sit ablatio regiæ, ac dominativæ Potestatis à tota gente Judaica. Interpretatio hæc fulcitur suffragio veterum Patrum: Justini Dialog. cùm Triphone, Athanas. lib. de Incarnat., Eusebii lib. 8. demonstr. Evangel., Chrysostomi homil. 77. in Genes., Ambros. lib. de benedictionibus Patriarcharum cap. 4., August. lib. 18. de Civit. Dei cap. 45. Theodoreti q. 110. in Genes., aliorumque SS. Patrum: adeo ut vix ullum reperire sit inter veteres præter S. Cyrillum Alexandrinum, qui hanc interpretationem suo calculo non probarit.

XXXIX. Secundò, si consulimus Scripturas, compertum habemus, à Jacobi morientis edito vaticinio usque ad Christum plures extitisse gentis Judaicæ Duces, ac Principes, qui ex Tribu Juda non fuerunt oriundi: Moses enim, & Josue, qui populo post egressionem ex Ægypto præfuerunt, ex Juda originem non trahebant, Moyses enim de Tribu Levi, Josue autem erat de Tribu Ephraim. Ex judicibus, qui post illos summa apud Hebræos potestate potiti sunt, duo soli, Othoniel & Abesan, fuere ex Tribu Juda. Saul primus inter Reges de Tribu Beniamin satus fuit: licèt autem David, & subsequentes Reges usque ad captivitatem Babylonicam fuerint de Tribu Juda, soluta tamen captivitate nullus unquam fuit populi Dux, ac Princips

ex

ex Tribu Juda, sed dominium supremum fuit, vel penes Pontifices, vel penes Assamonæos, qui erant de Tribu Levi. Vel ergò Oraculo Jacobæo veritas non constat, si volumus, eum locutum de sola Tribu Juda, dum ait: *Non auferetur Sceptrum de Juda*; vel necesse est, ut dicamus, eum de tota gente Judaica locutum fuisse; ni fortè diceremus, Assamonæos, seu Macabæos, aliosque, qui non erant de Tribu Juda, & tamen regnarunt, non fuisse legitimos Reges, aut Duces Iudæorum, sed Tyrannos, qui usurpassent Sceptrum, quod soli Tribui Juda erat assertum.

XL. Hac ergò firmatâ sententiâ, statim apparet, Oraculum in ortu Christi fuisse completum: nam Judæi ad Herodem usque semper habuerunt ex gente sua, seu ex genere suo, & ex aliqua Tribu Judices, Reges, ac Principes, id enim seriò considerantí apparebit, tum ante captivitatem, tum captivitate soluta; quotquot enim summam rerum gessère apud Judæos, Judæi fuere, seu ex genta Judaica, quæ demum ad Assamonæos traducta fuit. Primus ergò, qui ex gente Judaica non progenitus Sceptrum Judæorum gestavit, fuit Herodes genere Idumæus, qui, Antigono ultimo Assamonæorum Principe devicto, Judeæ regnum non à Judæis, sed à Romanis accepit. Tunc ergò primò ablatum fuit Sceptrum à gente Iudaica; quumque hoc regnante ortus fuerit Christus, constat concludi ex Oraculo Iacobæo, ipsum esse, qui mittendus erat, seu Messiam.

§. IV.

Stabilitur, Herodem fuisse alienigenam, & magis firmatur sexta Opinio.

XLI. SI autem, quis dubitaret, an Herodes alienigena fuerit, adeat Iosephum lib. 14. antiquit. Iudaic. cap. 2. dicentem *Amicus quidam Hyrcani Idumæus nomine, Antipater, vir pecuniosus, naturâ factiosus, & industrius, infensus erat Aristobulo, eo quod ipse studeret Hircani partibus. Quamvis Nicolaus Damascenus hujus genus deducat à Primatibus Judæorum, qui in Judæam venerunt ex Babylonia, sed hoc dicit in gratiam Herodis ejus filii, quem fortuna ad Judæorum regnum evexit.* Et cap. 27. *Antigonus ita respondebat verso sermonem ad Silonem, & Romanos milites: iniquum eos facere, qui Herodi regnum adstruant homini privato, & Idumæo, hoc est Semijudæo, cùm id more gentis debeatur successioni generis, nam si offensi, quòd ipse à Parthis regnum*

accepisset, ideò velint hoc auferri, non deesse multos ex eo genere, qui legitimè possint id accipere, nihil de populo Romano malè meriti, & Sacerdotes insuper, quos iniquum sit privari debitis honoribus: Idem lib.1. de bello Iudaico c.5. ubi de Antipatro Herodis patre scribit: *Erat autem genere Idumæus, & nobilitate opibus gentis suæ Princeps*.

XLII. Josepho consentiunt Patres (solum aliquibus à Iosepho discordibus, quòd Herodem faciant Ascaloniten) Videatur Origenes homil. 17. in Genes. S. Epiphanius hæres.20., quæ est Herodianorum, ubi postquam ait, Herodem ab aliis dictum fuisse Idumæum, ab aliis Ascalonitam, subdit: *Quamobrem quod ex alienigena ille gente regnare cœperat, cùm hactenus à Juda, & Davide regnum, atque ex Judæ stirpe Principes & Patriarchæ perstitissent: quod inquam imperium in externum hominem translatum fuerat, idoneum illis* (Herodianis) *visum est erroris argumentum, ut Herodem esse Christum arbitrarentur, quod ex illo Scripturæ loco consequens videbatur: Non desinet Princeps è Juda, donec venerit, cui reservatum est. Ut eo sensu sit accipiendus, quasi Herodi reservatum esset... Porrò iste de Juda genere non est, ac ne omnino quidem Israeliticæ gentis*. S. Ambros. lib.3. in Lucam facit Herodem origine Ascalonitam, Idumæum nativitate. S. Hieronymus in lib.3. Oseæ, S. Cyrillus Alexandr. lib.7. Glaphyrorum in Genesin., Theodoretus Dialog. 1. omnes Herodem alienigenam pronunciant; & S. Augustinus lib.18. de Civit. Dei cap.45. & lib.12. contra Faustum cap.47. *Sunt*, inquit, *litteræ certissimæ Historiæ ipsorum quoque Judæorum, quibus ostenditur, primum alienigenam Regem fuisse in genere Judæorum, quo tempore natus Christus est. Ita non defuit Rex de semine Judæ, donec venirent, quæ reposita erant*.

XLIII. Eusebius verò lib.1. histor. Eccles. c.6. scribit, Herodem secundum Iosephum fuisse *paterno genere Idumæum, materno Arabem*: secundum Iulium Africanum Ascalonitam origine, in Idumæa natum, dicens: *Qui de illo* (Herode) *accuratiùs scripserunt, Antipatri filium fuisse, tradunt: huic verò Herodem quendam Ascalonitam, unum ex numero servorum Templi Apollinis, quod Ascalone est, Patrem fuisse. Antipater cùm adhuc puer à latronibus Idumæis captus fuisset, cùm iisdem diutiùs vixit, eo quod pater pro redemtione ipsius solvere præ inopia non valeret. Moribus igitur, institutisque eorum innutritus, tandem in notitiam Hircani Judæorum Sacerdotis, amicitiamque pervenit. Hujus filius fuit Herodes, qui Servatoris temporibus vixit*. Lib. autem 8. demonstrat. Evang. pag.374. ubi Oraculum Iacobæum probat impletum

tum in Christo, quia in ejus *ortu, sicut exposita Prophetia volebat, ex Judæis quidem defecerunt Principes, ac Duces, qui genti præsiderent; ipsa verò Tribus Juda unà cùm tota gente principatu, ac regno, quod ab initio obtinuerat, spoliata, Romanis etiam nunc dominantibus ex illo ad hunc usque diem famulatur, qui unà cùm reliquis gentibus etiam Judæos subegere; à quibus item Herodes, primus externo genere ortus, & Imperatoris Augusti, & Romani Senatus auctoritate Rex declaratus est. Fuit igitur Antipatri filius hic Herodes. Ipse verò Antipater Ascalonita ab eorum nescio quo ortus, qui in Templo Apollinis versantes sacri servi appellabantur. Qui cùm uxorem duxisset quandam, cui nomen quidem Cyprinæ, genus verò ex Arabia, Herodem creavit. Hic igitur primum tali genere natus, Hyrcanum, qui ultimus ex successione, & serie Pontificum, Judæis præfuit, & in quo domesticus Judaicæ gentis principatus defecit, necatum tollit de medio; isque primus, ut dicebam, externo genere ortus Judæorum Rex est appellatus.*

XLIV. Scaliger, & Casaubonus, qui contrarium sentiunt, dicunt primo, Herodem etsi Idumæum, dici non posse alienigenam, cùm Idumæi integro ferè seculo antè regnum Herodis facti sint Iudæi, ut narrat Iosephus lib.13. Antiq. Iudaic. cap.17. Qui enim renunciassent *Coze* proprio Idumeæ Gentis Deo (teste eodem lib. 15. cap.11.), qui ritus antiquos ejurassent, ac Circumcisionem amplexi essent, universumque veri Dei cultum, cur non censerentur Judæi? Eo vel maximè, cùm à prima origine fratres Judæorum essent Deuter. 23. 7. *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est*, propago nimirùm filii Abrahæ, i. Esau, à quo dicta fuit terra Edom, undè Idumæi, ut tradit Augustinus lib.1. quæst. in Genes. q.121. & lib.16. de Civitat. Dei cap.42. Imò Josephus ipse lib.20 cap.6. Herodem genere Judæum admittit, & apud ipsum lib.15. c.14. Herodes ipse in sua concione vocat Judæos *Tribules*, cui favet Nicolaus Damascenus, & Strabo lib.16. vocans Herodem Iudæorum indigenam, seu vernaculum.

XLV. Respondetur tamen concesso, quod Idumæi a Joanne Hyrcano Pontifice subacti, ne à propriis sedibus pellerentur, coacti fuere Circumcisionæm, aliosque Iudaicos ritus amplecti, non indè inferri, Herodem, quia Idumæum, fuisse origine Iudæum, idest ab Israele, seu Iacob originem traxisse, sivè Iudæum ex Iudæis: sed proselytum dumtaxat, & religione Iudæum, non genere, eò vel maximè, quia Herodes, etsi apud Idumæos natus, ex patre tamen gentili in Templo Apollinis Ascalone serviente, matreque ex Arabia ortum duxerit, ut supra vidimus

ex

ex Eusebio, S. Epiphanio, & Ambrosio. Porrò etsi Idumæi appellati sint fratres, utpotè ex Abrahamo per Esau progeniti, quia alia gens erat, alios Ritus, alios Principes habens ab Israelitis, ideò respectu horum alienigenæ erant: Populus enim Iudaicus, cui factæ fuerant promissiones erat ille, qui descendebat ab Abraham per Iacob, seu Israel, qui soli Circumcisionem servabant. Josephus autem Herodem genere Iudæum non admittit ex propria sententia, sed aliorum; Iudæi equidem Cæsarienses, ut jus Civitatis contra Syros sibi vindicarent, Herodem genere Iudæum fuisse dixerunt, sed id non approbat Josephus, quin imò, ut vidimus lib. 14. cap. 2., improbat Nicolaum Damascenum, qui Herodem genere Iudæum, & oriundum à Judæis, qui Babylone fuerant captivi, & quidem de Tribu Iuda, effinxit. Quarè nescio, quomodò Huetius propos. 9. contendat, Herodem fuisse genere Iudæum, & hoc ex Iosepho. Iudæos etiam viros Tribules vocat Herodes, ut eos demereatur, atque ita vocare poterat, cum Iudaico nomini, & populo insitus esset, utpotè proselytus. Idem Strabonis sensus est. Indigenam, vernaculum, religione Iudæum Herodem fuisse, concedimus, fuisse tamen genere Iudæum, hoc est ex gente Iudaica traxisse originem, constanter negamus.

XLVI. Si dicas: Alienigenæ postquam erant circumcisi, ac reliquis sacris initiati, non minùs veri Iudæi censebantur, quàm hodiè veri Christiani, Iudæi, Turcæ, Tartari, postquam sacro Lavacro fuerint abluti.

Respondeo primò, disparem esse rationem inter Iudæos, & Christianos, nam in Iudæis maxima ratio originis habebatur, non autem in Christianis; hi enim non nascuntur, sed fiunt, non dicuntur tales ex semine alicujus, sicut Iudæi tales dicebantur ex semine Abrahæ, sed fide, sic ad Galatas 3. 26. 28. *Omnes filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu .... Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber &c.* Secundò dico, aliud est esse Hebræum, aut Christianum, aliud esse Hebræum ex Hebræis, seu ex gente Israel, seu Iuda, aut Christianum ex gente, aut semine parentum Christianorum satum. Esto autem Herodes fuerit Iudæus, non tamen fuit ex Iudæis, sed ex Idumæis, & consequenter non natus de femore Iudaico: unde in eo impletum fuit Oraculum Iacobæum.

XLVII. Repetes, Si Herodes Idumæus fuit, quare Idumæorum ritus, ac leges Iudæis non imposuit, sicut Ioannes Hyrcanus leges, ac ritus Iudaicos Idumæis imposuerat?

Dico, Herodem id non tentasse, tum quia vir politicus, & for-

fortunæ suæ tantùm serviens, parum de religione curabat: tum quia sciens, quàm tenaces essent suorum rituum Hebræi, noluit eorumdem immutatione fortunæ suæ periculum subire: tum quia licèt origine Idumæus, religione, ac professione factus Iudæus, Iudaicos ritus tanquam Idumæis ab Esau primigenios observare maluit.

XLVIII. Tandem repones: Herodiani Herodem habebant pro Messìa, hoc autem non fecissent, nisi Iùdæus, & ex semine Abrahæ fuisset, sciebant enim, non nisi ex semine Abrahæ, imò & Davidico Messìam proditurum.

Respondeo primo, Herodianos viros fanaticos fuisse numero paucos, omnibus odiosos. Cùm enim (ut S. Epiphanius ait hæref. 20.) vidissent, *quod ille ex aliena gente regnare cœperat, cùm hactenùs à Juda, & Davide regnum, atque ex Judæ stirpe Principes, ac Patriarchæ extitissent: quod, inquam, Imperium in externum hominem translatum fuerat, idoneum illis visum est argumentum, ut Herodem esse Christum arbitrarentur, quod ex illa Scriptura hoc consequi videbatur: Non desinet Princeps è Juda, donec venerit, cui reservatum est*. In hoc tamen decepti, quod Messìas non de externa gente, sed de stirpe Iuda erat proditurus, undè Epiphanius subdit de Herode: *Porrò iste de Judæ genere non est, ac ne omnino quidem Israelitæ gentis*. Id equidem Herodes affectabat, ac se ex Iudaica stirpe oriundum toto conatu, & artibus ostendere nitebatur, quare ne de hoc ambigendi locus relinqueretur, omnes Iudæorum Genealogias, & publica instrumenta comburi jussit. Ceterùm ita constans erat oppositum, ut ex Essenis, aliisque Iudæorum sectis, vix aliqui adduci potuerint, ut hoc crederent, imò non pauci in ejus fidem jurare repugnabant, quos propterea minis, atque tormentis adigere compulsus fuit.

XLIX. Si autem quis opponeret contra sextam opinionem, quam amplexati sumus, quòd si dicti Oraculi verba non ad solam Tribum Iuda, sed ad totam gentem Iudaicam referantur, jam nihil speciale Tribui Iuda Iacob tribuisset, cùm tamen Iacobi intentio fuerit, singulis Tribubus prædicere, quod speciatim cuique erat eventurum. Accedit quod ad eundem referenda est hæc pars Iacobæi Vaticinii, ad quem præcedentia, & sequentia verba referuntur, cùm nulla ratio proferri possit, cur prima, & postrema pars prophetiæ ad Tribum Iuda specialem pertineat, media verò ad duodecim Tribus, sivè ad totam gentem Iudaicam detorqueatur. Atqui prima prophetiæ pars *Juda te laudabunt Fratres tui... Catulus Leonis Juda*. Et postrema indicantia fertilitatem regionis: *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem,*

ò fili

ò fili mi, asinam suam, lavabit in vino stolam suam : ad Tribum Iuda specialitèr non pertinere, nemo dixerit: ergò ad eandem specialiter debent pertinere verba, quæ mediant, nimirum *Non auferetur Sceptrum de Juda &c.*

L. Respondetur, priora quidem, & posteriora verba Prophetiæ ad solam Tribum Iuda, ut ab aliis distinctam, media verò dirigi ad Tribum Iuda non ut distinctam, sed ut aliis conjunctam; benedictio enim in hac Oraculi parte contenta, nimirum de Messia venturo, & de regno temporali commutando in æternum, non solam Tribum Iuda, sed omnes Tribus, & totam gentem Iudaicam ab Abraham per Isaac, & Iacob descendentem respiciebat.

Multiplex verò fuit ratio, cur ad Iudam potiùs hæc verba Iacob dirigeret, quàm ad alios filios, ut docet Eusebius lib.8. demonstrationis Evangelic. Prima, quod Tribus Iuda esset specialiter regno destinata, penes quam Iudaicum sceptrum per annos supra quingentos futurum esset, & hoc sub Davide, & Salomone florentissimum. Secunda quod universus populus Israeliticus à captivitate Babylonica solutus à Tribu Iuda Iudæus dicendus esset. Tertia, quia eo ipso tempore, quo regnum apud Assamonæos, ac Sacerdotes futurum esset, regio ipsa, qua continebatur Imperium, tota, aut maxima ex parte futura esset illa, quæ Tribui Iuda in sortem obtigerat, & subditi futuri essent ferè omnes de Tribu Iuda. Quarta, quod Tribus Iuda præstantiâ quadam honoris, ac dignitatis ceteris præire deberet, nimirùm in castris movendis ceteris anteferri Numer. 10. 14.; in ordine offerentium anteire Num. 7. 12.; in divisione terræ Chanaam primam sortem ferre, Iosue 15. 1.; mortuo Iosue Ducatum in bellis gerendis contra Chananeos accipere Iudic. 1. 2.; totoque tempore singularem quandam honoris prærogativam servare, ut 1. Paralip. 2. 3. filii Iuda primo loco recenseantur. Quinta demum, & potior ratio fuit, quod ceteræ Tribus interventu Tribus Iuda id honoris, & beneficii essent habituræ, ut Christus ex sua gente nasceretur. Quare prænoscens Iacob ex Tribu Iuda proditurum Messiam, Iudæ benedixit his verbis: *Juda te laudabunt Fratres tui, adorabunt te filii Patris tui.*

§.V.

§. V.

Ex præfato Oraculo probatur adventus Meſsiæ.

LI. NE arbitretur Judæus, adeo diſcordem Chriſtianorum ſententiam in dicto Oraculo interpretando illi adjumento eſſe; probandum eſt, quocumque modo verba Oraculi intelligantur, ſemper concludi, invictè Meſsiam jam advenisse: ſic. Laudatis Iacobi verbis prænunciatur Principatus, & Regnum, cujus finis in Meſsiæ adventu exiſtet, quo tempore Meſsias ex Tribu Iuda naſciturus regnum ſpirituale, & æternum conſtituet, non ſolos Iſraelitàs regens, ſed gentes univerſas ditioni ſuæ ſubjiciens: ſed omnia hæc jam completa eſſe conſtat, ſivè ad ſolam Tribum Iuda promiſſio regni temporarii referatur, ſivè ad totam gentem Iudaicam; ſivè Sceptri, ac Ducis nomine Regia dignitas accipiatur, ſivè auctoritas ſumma Iudaici Senatus conſtantis ex 70. viris, dicta Synhedrium: Ergò Meſsias jam venit. Min. probatur: Principatus, ac regnum ex Tribu Juda, imò ex tota Judaica gente à mille ſeptingentis, & ultra annis defecit; primo tranſiens in Herodem alienigenam, ut probatum eſt, deindè ad Romanos, qui Judæam ſubactam in Provinciam redegere: Synhedrium magnum, ut ſupra innuimus §.3., & in Thalmude narratur, quadraginta annis ante deſtructionem Templi, & deſolationem urbis Hieroſolymitanæ extinctum eſt. Poſt quæ quoquoverſum diſſipata Gens infelix, quacumque judiciaria poteſtate privata, palabunda, errans, ac veluti mancipium vile, omnibus gentibus ſervire cogitur. Quod autem Judaico regno temporali ſucceſſerit regnum ſpirituale, & æternum, nimirùm Chriſti regnum, oſtenditur infra; interim ſufficiat iſte diſcurſus: Ex Vaticinio Jacobæo ceſſante temporario regno Judæorum, ſuccedere debebat regnum ſpirituale Meſsiæ: atqui jamdiù defecit regnum temporarium Judaicum: Ergò jamdiù ſucceſſit regnum ſpirituale Meſsiæ.

LII. Totum hoc ex Acatholicis ita urget Grotius ad cap.49. Geneſ. num.10. dicens: Inter Iudæos, qui à Iuda nomen habent, manſit imperium, quod ſceptri nomine indicatur, ad Chriſti tempora: Iudæ potiùs tribuitur, quàm Tribubus aliis, quia decem Tribus abductæ à Chaldæis non rediere; rediit Iudas cùm Beniamine, quæ Tribus Beniamin Iudæ fuit acceſſio: undè Terra Iudæa dicta, Gens Iudæi; Imperii jus primùm in ductu militari Iudic.1. (quo loco Joſephus: Tribui Iudæ datur Ducatus) dein-

deindè in nomine regio; post Ethnarcharum; iterumque regio; donec Archelao ereptum regnum, ac Iudæa Provincia Romanorum facta, nunquam postea Sceptrum recuperavit. Sub Asmonæis, & Herode, Imperium penes Iudam fuit non minus, quàm penes Romam, Gallis aut Thracibus in Imperium electis. Intercisiones fuere breves, si ad spatium annorum propè mille quingentorum, comparentur: sub Tyrannis externis in Iudicum historia memoratis, sub Saule; septuaginta annis exilii vix computandis, quia Prophetæ restituendi Imperii Iudæ spem certam fecerant. Illo autem, quod diximus, spatio reveriti quidem Iudæi interdum magnitudinem Persicam, Macedonicam, Ægyptiam, Romanam, sed salvo manente Imperio; quod non malè ostendit Chrysostomus oratione, Christum esse Deum. Abeant ergò Iudæi cùm suis commentis novis &c. Ita Grotius in hoc solum singularis, quod voluerit, regnante Herode, licèt alienigena, adhuc penes Iudæos mansisse Imperium, sicut penes Romanos mansit, etsi Imperatores essent non Romani, sed alienigenæ, puta Galli, aut Thraces. Sed non advertit Grotius, Oraculum Jacobæum nedum vaticinari Iudæo populo Ducem, usque ad Messiæ adventum Imperium Iudæorum tenentem, sed insuper Ducem ex Iudaica gente ortum, illis verbis *Et Dux de femore ejus*; quo indicavit, statim Oraculum implendum fore, ac regnare cœpisset homo genere non Iudæus.

§. VI.

Judæorum evasiones.

LIII. UT evadant hujusce Oraculi insuperabilem vim, varia figmenta excogitarunt Iudæi. Negant primo Sceptrum omninó ablatum à Iuda, sed Æcmalotarcham quendam è Tribu Iuda oriundum, quem Patriarcham appellant, in Asia Iudæos regere, ac recturum, quousque venerit Messias. Sic illi in Seder Olam Zutha, & apud Maimonidem in Iad Chazacal; atque in hac persuasione erant ab Origenis usque temporibus. Postellus Histor. Orient. p. 1. cap. 5. & 6. tradit, versus Orientem diu latitasse decem Tribus montium angustiis circumclusas, ex quibus tandem prognatos Tartaros, & Turcas indè erupisse. Quin Iosephus lib. 11. antiquit. cap. 5. refert, decem Tribus trans Euphratem deportatas in immensam multitudinem sua ætate excrevisse. Idem testatur Orosius lib. 2. c. 6.; & lib. 4. Esdræ cap. 13. legimus, decem Tribus in longinquas Terras abiis-

abiisse, ut ritus suos sine impedimento observare possent, discessisse ab illis aquas Euphratis, & post anni unius iter in regionem imperviam Arsareth pervenisse, ibique summa pace frui, donec Deus ipsos Hierosolymam reducat.

LIV. Verùm hæc omnia figmenta esse, quis non videat? Nulla hac nostra ætate regio est adeo remota, quæ non fuerit frequentibus peregrinationibus perlustrata, præsertim in Asia. Qui ergò fieri potest, ut nullus de tanta Hebræorum multitudine ibi degente, eorumque Imperio ullum nec verbum fecerit, aut ab aliis Terræ illius, quam inaccessibilem jactant, finitimis populis se audivisse narraverint? Fabulam proindè eam reputat Origenes lib.4. Peri-archon, ubi ex Oraculo Iacobæo perstingens Iudæos, & etiam ex illis verbis Oseæ 3. *Per dies multos sedebunt filii Israel sine Rege, sine Principe, non erit hostia, nec altare, nec Sacerdotium, nec responsa*, subdit: *His ergò testimoniis utimur adversus eos, qui videntur asserere de his, quæ in Genesi ab Jacob dicta sunt, quod de Juda dicta sint, & dicunt permanere adhùc Principem ex genere Juda, istum videlicet, qui est gentis eorum Princeps, quem nominant Patriarcham, nec deficere posse de semine ejus, qui permaneat usque ad adventum ejus Christi, quem sibi describunt. Sed si verum est, quod ait Propheta: quia dies multos sedebunt filii Israel sine Principe, nec erit hostia, nec altare, nec sacerdotium: & utique ex quo subversum est Templum, nec hostiæ offeruntur, nec altare invenitur, nec sacerdotium: constat, & certissimum est, defecisse Principes ex Juda, sicut scriptum est, & Ducem de femoribus ejus, usquequò veniet ille, cui repositum est. Constat ergò, quia venit ille, cui repositum est, in quo expectatio gentium est. Quod manifestè videtur impletum de multitudine eorum, qui per Christum Deo ex diversis gentibus crediderunt*. Addo. Quis, nisi obcæcatus Iudæus, sibi persuadere poterit, Tribus illas semper apud se habuisse, & nunc habere aliquem de Tribu Iuda oriundum, qui illis imperet, cùm dictæ Tribus á tempore Roboami Tribus Iudæ Imperium detrectaverint, seque ab ea separaverint? Cùm ex eo tempore Iudæi non coutantur Samaritanis, ut ait mulier Samaritana Christo Ioan.4.9.? Hoc propterea inter fabulas reiiciunt celeberrimi Rabbini, ingenuè fatentes, Iudæos Regia potestate, sceptro, ac dominio prorsùs excidisse, ut videre est apud Rabbi Isaac, Abrabaniel comment. in Isaiam, Rabbi David Kimchi in Osee, R. Dechai, R. David Ganz, & Rabbi Manasse, & præcipuè R. Isaac Azrich, qui narrationes hujusmodi de Asiatico Imperio Iudæorum, & Æcmalotarcha, fictitias esse, declarat, & ad solatium suæ miseræ gentis excogitatas.

LV. Scio, Iosephum, & ex ipso Orosium tradere, decem Tribus trans Euphratem deportatas in immensam multitudinem suo tempore excrevisse; verùm nulla illic regna, nullum sceptrum, nullum dominatum commemorant, imò Barbarorum Imperiis fuisse subjectas, optimè à Sulpitio Severo lib.2. Histor. sacræ n.16. observatum est; ait enim: *Decem verò Tribus priùs ductæ per Parthos, Medos, Indos, atque Æthiopas dispersæ, nunquam in solum patrium sunt regressæ, hodieque Barbararum gentium Imperiis continentur*. Quod autem narrat Postellus, ex iis decem Tribubus prognatos fuisse Tartaros, ac Turcas, quid juvat Hebræos? Sequitur (si tamen verum est) qui hodie Tartari, aut Turcæ sunt, olim Hebræos ex decem Tribubus fuisse. Ubi ergò nunc Iudæorum regnum? Tartarorum, Turcarum scimus; quærimus Iudaicum, quod non ostendent Iudæi, nisi narrando somnia, inter quæ reputanda sunt, quæ author apocryphus lib.4. Esdræ excogitavit. Talia esse hæc narrat Vincent. Bellovacensis specul. histor. lib.30. cap.89. *Cùm enim* (inquit) *dicant historiæ nostræ scholasticæ, quod Alexander Magnus Rex Macedonum oratione impetravit à Domino reclusionem Judæorum inter montes Caspios, ipsosque circa finem mundi prædicent exituros; Fratres nostri, scilicet Ordinis Prædicatorum in Georgia civitate Triphelis, quæ propè montes Caspios est, per septem annos commorati, diligenter à Georgianis, & Persis, & etiam à Judæis de inclusione illa inquisierunt; & dicunt omnes, etiam ipsi Judæi, quod nihil penitùs inde sciunt, nec unquam istud in suis historiis invenerunt. Hoc autem scriptum habent tantummodo, quod Alexander ille quosdam homines immundos, & horribiles propè montes Caspios habitantes, qui alios homines, etiam se ipsos comedebant, intra montes illos habitare coegit, & etiam ibi portas extrui fecit, quæ videlicet adhuc portæ Alexandri dictæ sunt, unamque illarum Tartari confregerunt. Ceterùm de reclusione hominum in montibus illis nihil aliud reperitur veritatis in illis locis*. Hæc Bellovacensis, qui floruit anno 1252. vel 1240. secundum Trithemium de Script. Eccles.

LVI. Dicunt alii, vocem Sheveth, quam Latinus interpres vertit *Sceptrum*, sivè *Virgam*, significare non summum Imperium, quod in Tribu Juda, vel in Iudaica gente sit duraturum usque adventum Messiæ, sed sævum, ac impotentem dominatum, quo misera illa gens ab alienis Principibus premitur, & vexatur, quæ calamitas finem accipiet, quum Messias venerit.

Sed inanem esse hanc evasionem, ostendunt verba, quæ immediatè sequuntur, *& dux, seu legislator de femore ejus, seu de me-*

medio pedum ejus. Copulari ergò debet Sceptrum seu Virga cùm Duce; atqui Dux erit de femore Iuda, non alienus; ergò & Sceptrum. Addo, benedictionem hic à Iacobo pronunciari, non comminationem malorum, quod certè esset, si Tribui Iuda oppressionem, & captivitatem prædiceret. Deindè falsum est, Iudæos duris semper exterorum Imperiis pressos fuisse, cùm mitissimis Regibus, maximè à Davide usque ad Sedeciam, iisque ex sua gente, non exteris, paruerint; post Sedeciam verò septuaginta quidem annos captivitatis passi sunt, sed reduces postea Ducibus, ac Regibus ex suo populo usque ad Herodem obtemperarunt. Ergò si calamitas ipsorum finem acceptura erat in adventu Messiæ, sequitur, Messiam jam dudum venisse ante Christum Jesum, cùm multo tempore ante ipsum potentissimum, ac florentissimum regnum habuerint. Quia verò Hebræi vim faciunt in voce illa *Shevetb*; sciant oportet, *Shevetb* solitariè sumtum significare generatim dominationem; solùm autem sumi pro dominatione iniqua, & tyrannica, quùm aliquo epitheto determinatur, ut in psal.2. determinata est, dum dicitur *Reges eos in virga ferrea*; quum verò vox *Shevetb* in Oraculo Jacobæo nullo epitheto id exprimente jungatur, sed potiùs quæ sequuntur *Dux de femore ejus* indicent oppositum, quid adhùc comminiscuntur Judæi?

LVII. Respondet R. Bechai, duos Messias à Jacobo prædictos, quorum alter fuerit Moyses, alter propriè talis, qui nondum advenerit, quemque Judæi expectant; nec enim credibile est, Jacobum remotam Israeliticæ gentis liberationem per Messiam prospexisse, instantem verò, & proximum prætermisisse. Vult ergò Sceptrum in Juda semper fuisse ante Mosem, à quo per Mosem ad Levitas translatum fuerit.

Sed quo fundamento ducitur R. Bechai ad id demonstrandum? Quo Sceptrum fuit in Tribu Juda ante Mosem, cùm toto illo tempore à Juda ad Mosem Hebræi fuerint sub misera apud Ægyptios captivitate? Deindè sibi contradicit, dicit enim, non auferendum Sceptrum à Tribu Juda, donec veniat Moses primus Messias, deindè ab ipsa non auferendum, donec veniat secundus & verus Messias: & postea dicit Sceptrum à Tribu Juda ad Levitas per Mosem translatum fuisse. Quomodo ergò hæc duo cohærent: quod à Mose ad Christum semper durabit principatus in Tribu Juda, & quod à Mose translatum sit à Tribu Juda ad Levitas? Revera Sceptrum in Tribu Juda esse non cœpit, nisi in Davide, ergò ante Davidem nullum fuit Sceptrum in Tribu Juda.

LVIII.

LVIII. Dicunt alii, hæc verba *donec veniat qui mittendus est*, non significare duraturum Sceptrum usque ad adventum Messiæ, & hoc adveniente cessaturum; sed nunquam post adventum Messiæ cessaturum de Tribu Juda, quo fit, ut cùm ad hæc tempora cessavit in Juda regnum, signum sit, nondum venisse Messiam; Et quidem dictio hæc *Donec* non semper significat cessationem, & finem ejus rei, de qua sermo fit, sed ejus nonnunquam continuationem interveniente altero, cui dictio *donec* adjungitur. Sic 8. Genes. de Corvo dicitur, *non revertebatur*, *donec siccarentur aquæ super terram*, quo non significatur, corvum esse reversum postquam siccatæ sunt aquæ, sed nunquam reversum, ne post siccatas quidem aquas. Sic Job 27. *Donec deficiam* (inquit) *non recedam ab innocentia mea*, quo non significat Jobus, se ab innocentia sua recessurum, cùm defecerit, imo se nunquam ab ea recessurum, sic de Josepho, & Maria scribit Matthæus cap. 1. 25. *Et non cognovit eam, donec peperit filium suum primogenitum*, quibus verbis non significatur, post partum cognitam fuisse à Ioseph, sed quod partu interveniente, nunquam cognita fuerit.

LIX. Meditatio hæc, cui recentiores Hebræi multum fidunt, nova est, & veteribus Rabbinis incognita, qui vocem *donec* in vulgari significatione hic intellexerunt, quatenùs nempè importat cessationem rei, de qua fit sermo. Et propterea designare finem Iudaici Imperii; quo tempore venturus esset Messias. Sic R. Salomon, & R. Kimchi authores Chaldaicarum paraphrasium, sic Targum Onkelos, Bereschit Rabba locis supra citatis. Sic etiam intellexit Iosephus, cum hujus Oraculi exitum Vespasiano adulatoriè adscripsit lib. 3. de bello Iudaico cap. 28. & lib. 7. cap. 31. Et ita sanè debet intelligi; verba enim Scripturæ debent in communi, & vulgari sensu interpretari, nisi aliud nos cogat ad oppositum, ut patet in exemplis allatis. Siccatis enim aquis omnes norunt, Corvum non fuisse reversurum, sicut nec columba reversa est. Sic qui non recedit ab innocentia ante mortem, omnes sciunt, eum non recessurum post mortem. Ex quo autem Maria non fuerit cognita à Iosepho, cuique perspicuum est, eam nec fuisse cognitam post partum, sic ejus perpetua virginitate suadente. At quod dictio *donec* in Oraculo Iacobæo sumatur, non ut indicans finem, aut cessationem regni Iudaici, sed continuationem ejus, quodnam motivum urget Iudæos? Certè non aliud, nisi ut eludant Oraculum, & hac interpretatione patrocinium dent suæ miseræ causæ, nimirùm Messiam nondum venisse. Nos quidem maximo fundamento moti naturalem dictæ voci *donec* significatum affigimus.

Ia-

Iacob enim tali Vaticinio notam aliquam Mefsìæ adventus voluit indicare: ſi autem dictio *donec* non deſignaret finem Iudaici Imperii, quo tempore venturus eſſet Mefsìas; nulla Iacob ſigna demonſtravit, quibus talis adventus poſſit dignoſci.

LX. Scio, hanc vocem *donec* à Cajetano & Huetio exponi non pro ceſſatione regni, ſed pro ejus continuatione. Verùm ſciendum etiam eſt, quàm longè diſcrepet horum authorum opinio ab interpretatione Iudæorum. Iudæi namque regni ſui tempus à Mefsìa inchoant;Cajetanus regni,de quo Iacob locutus eſt, longè vetuſtiora ſtatuit initia: Iudæi regnum temporarium, & cùm mundo finem habiturum intelligunt; Cajetanus regnum primò temporarium ſignatum cenſet, quod per Mefsìam vertendum ſit in ſpirituale, & æternum, ne ipſo quidem mundi occaſu finiendum. Huetius autem, ut ſupra obſervavimus, putat de duobus regnis temporario & æterno ſermonem fieri, & temporarium in adventu Mefsìæ finiendum, quod Iudæi negant.

LXI. Vident infirmam hanc reſponſionem multi, qui propterea aliam viam tenentes negant, hoc Oraculo ullum fieri ſermonem de Mefsìa; verba enim hæc *donec veniat Siloh* quæ nos vertimus, *donec veniat, qui mittendus eſt*, exponunt de Urbe *Siloh*, & vertunt donec deſinat *Siloh*, ita ut Oraculi ſit ſenſus: *Dignitas Tribus Juda, & præſtantia mutabitur in Regnum, cùm urbs Siloh Arcæ ſedes eſſe deſierit.*

Sed hoc & eſt contra hiſtoriæ veritatem, & contra ipſius Oraculi ſenſum; falſum enim eſt, tunc Davidem ad Regnum accitum, cùm de Siloh Arca ſublata eſt: hoc enim tempore nec Saul, qui Davidem præceſſit, fuerat ad Regnum evectus. Rursùs quænam perverſitas eſt, ut dicente Iacob *donec veniat Siloh*, velint idem eſſe, ac dicere *donec deſinat Siloh?* Iacob ait, non auferendum Sceptrum, donec venerit Siloh, quod ſignificat ante non veniſſe Siloh; ajunt Rabbini, tunc Sceptrum capeſſiturum Iudam, cùm deſinet Siloh, quod ſignificat jam ante veniſſe Siloh. Deindè illa ſequentia verba *Et erit expectatio gentium* quò ſpectabunt? Ad Davidem? Sed Davidis nulla in Oraculo facta fuit mentio.Oporteret ergò ſupplere & dicere *Non auferetur Sceptrum de Juda, donec deſinat Siloh, & naſcatur David, qui erit expectatio gentium*, & ſic latam aperire viam inquinandi paſſim Scripturas ſomniis Rabbinorum; quod etſi permitteretur, quomodo dici poſſet, Davidem fuiſſe expectationem Gentium?

LXII. Alii propterea dicunt, urbem Siloh intelligi quidem, non quatenus ad Davidem, ſed ad Saulem pertinet, qui à Samuele unctus fuit Rex in Siloh; ita ut ſit ſenſus: *Non auferetur*

Sce-

Sceptrum de Juda, quoad veniat tempus Silobensis unctura, quâ Saul est consecrandus. Sed hi etiam delirant, & contra veritatem historiæ, quia non in Siloh, sed in Ramathaim Sophim unctus est Saul à Samuele, & in Maspha renunciatus est Rex, ut legitur 1. Reg. 9. 10.; & rursùs contra sanam mentem; quo enim authore Iacobæis verbis hunc affingunt sensum, ut voce Siloh unctionem Silohensem notari statuant? Quod si etiam daretur, quomodo ostendent, ad id usque temporis Sceptrum Iudam obtinuisse, cum nondum obtinuisset, sed solùm post aliquid temporis in Davide esset consecuturus?

Iisdem ferè argumentis convincuntur alii, qui, *Siloh* urbis nomen ad Ieroboamum Regem creatum in Siloh referre, contendunt. Nam quo authore ostendent, Ieroboamum Regem fuisse in Siloh, & non potiùs in Sichem, quod credibilius est? Quis, nomine Siloh hoc Silohense factum notari, eos docuit? Quomodo probabunt, tunc in Ieroboamo Tribum Iuda Sceptrum amisisse, cùm manserit penes Roboamum, & reliquos Davidis nepotes usque ad Sedeciam?

LXIII. Unum superest, ut Hebræis ora obstruamus, nimirùm, si ex Iacobæo Vaticinio probatur adventus Messiæ, cur hoc nec Christus, neque Apostoli, neque Evangelistæ ad conciliandam sibi fidem in testimonium adduxere?

Respondeo cùm doctissimo Huetio, causam, cur hoc Iacobi testimonium à Christo, aut Evangelistis assumtum non fuit, fuisse, quia nec Christo, nec Apostolis, aliisque sacris Scriptoribus propositum unquam fuerit, Oracula Prophetarum sigillatim recensere, cùm totum testamentum vetus ad unum Christum spectare, in eoque suum complementum nactum esse, scirent, aliàs totum vetus Testamentum recitare debuissent, si omnes de Christo prophetias adducere voluissent. Pauculis ergò verbis sese expediebat Christus Iudæos ad Moysen ac Prophetas remittendo, quorum Oracula in Synagogis legebantur: *Habent* (inquit Lucæ 16. 29.) *Moysen, & Prophetas. Scrutamini Scripturas* (Ioann. 5.) *Quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & illa sunt, quæ testimonium perhibent de me.... Nolite putare, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem; est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis: si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit.*

§. VII.

§. VII.

Ex Aggæo, & Malachia.

LXIV. ADventus Meſsiæ oſtenditur ex eo, quod venire debuit ſtante ſecundo Templo, quod ſic ſuadetur. Deſtructo primum Templo Hieroſolymitano, quod conſtruxerat Salomon, à Chaldæis, ut legitur 4. Reg. 29. 9. promovente Cyro Rege Perſarum iterùm extructum erat, 1. Eſdræ 1. Sed cum Zorobabel Ethnarcha, & Ieſus Ioſedech Pontifex mœſti eſſent, quòd viderent, excitatum à ſe Templum non reſpondere magnitudini prioris Templi, Deus eos hoc promiſſo conſolatur, futurum ſcilicet, ut major honor iſti Templo, quàm priori contingeret, eò quod Meſsiæ præſentiâ, atque ingreſſu honorandus eſſet: ita Aggæus cap. 2. 5. *Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus, & confortare Jeſu fili Joſedech Sacerdos magne . . . Verbum quod pepegi vobiſcum . . . . Et movebo omnes gentes: & veniet Deſideratus cunctis gentibus; & implebo domum iſtam gloria.* Debuit ergò ſecundum promiſſum Domini venire Meſsias durante Templo ſecundo, quod fatentur Rabbinorum non pauci: Targumiſta in Cantic. cap. 7. & 8. Echa Rabbati liber Sanhedrin cap. ult., qui in hunc ſenſum traxiſſe refert R. Akilam præfatum Aggæi Vaticinium; & Meſsiam intraturum in Templum ſecundum, apertiùs dixit Malachias (qui vixit eo tempore, quo poſterius Templum cœpit ædificari) cap. 3. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam: & ſtatim veniet ad Templum ſuum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti, quem vos vultis.* Ex hoc ergò etiam colligitur, Meſsiam venturum ſtante Templo ſecundo, quo nomine apud Hebræos venit totum illud tempus à Zorobabele ad tempus Veſpaſiani, ut in Thalmude c. ultimo de Synedrio, & titulo Joma, & titulo Roſum Haſchana. Neque audiendus eſt hac in parte Joſephus, qui lib. 15. Ant. cap. 14. ſcribit, ab Herode reædificatum Templum *ſublatis veteribus fundamentis, & novis repoſitis*, & opus ſolis octo annis fuiſſe perſolutum. Herodis enim magni tempore Templum reparatum quidem fuit, ſed non reſuſcitatum ex ruinis, quare idem Templum fuit, quod reædificaverat Zorobabel quadraginta ſex annorum ſpatio, vel ipſis Judæis teſtibus Joan. 21. 20. *Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt Templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?* Et certè tam conſtans apud Hebræos, & vicinos fuit opinio, illis temporibus expe-

ctandum Messìam, ut multi Herodem (nimirùm Herodiani, de quibus supra) alii Judam Gaulonitem, alii alios, qui circa Jesu tempora vixerunt, pro Messìa haberent, ut ex Joseph. lib. 18. cap. 1. Actorum 5. 36. 37. Cùm igitur secundum Templum jam non existat, sed à Vespasiani, & Titi temporibus solo æquatum fuerit, sequitur, jam ante venisse Messìam.

§. VIII.

Responsiones Judæorum.

LXV. Sentientes, se premi hisce argumentis Judæi, ut eludant ea, ajunt nonnulli, peccata sua in causa fuisse, quò minùs promisso tempore adveniret.

Sed hoc temere dicitur; Oracula enim de Messìæ adventu absoluta sunt, nec ullam conditionem ad sui implementum, indicant se expectare; si enim absoluta sunt pro ea parte, quæ respicit locum, & familiam, ex qua sit proditurus, cur non erunt pro ea, quæ respicit tempus? Sanè si absoluta sunt quoad illas circumstantias, puta nasciturum in Bethleem, de semine Abrahæ, de Tribu Juda, ex Virgine Matre; absoluta etiam erunt quoad circumstantiam temporis: eò vel quia si ob peccata Judæorum fuisset differendus adventus, hoc quoque fuisset à Prophetis prænunciatum, sicut ob eadem peccata urbem exscindendam, prædictum fuerat Dan. 9. 24.

Rursùs à ratione alienum est, dicere ob peccata dilatum id, quod in remedium peccati erat destinatum, sicut à ratione alienum esset, quod ob morbi gravitatem differretur adventus Medici, & sumtio remedii: Messìas autem venturus erat hac quoque de causa, ut corruptissimo seculo medicinam faceret, & cùm vitæ emendandæ regulis veniam daret. Ita Isaiæ 53. 4. &c. Ierem. 31. 31. &c. Ezechiel. 11. 19. 21. Quare de ejus temporibus apud Zachariam dicitur cap. 13. fore tunc fontem apertum domui Davidis, & Hierosolymitis omnibus ad peccata abluenda; & apud ipsos Hebræos receptum est, Messìam appellari Isch Copher, hoc est placatorem. Videatur Chaldæus Paraphrastes Cant. 1. 14. & R. Iudas in Chasidim, R. Simeon in Bereschit Rabba dicentes, Messìam peccata nostra portaturum.

LXVI. His omnibus sensibile argumentum accedit; dato enim, per peccata posse differri, & de facto fuisse dilatum, cur non potuisset per pœnitentiam tolli hæc dilatio? Promisit Deus fœdere per Moysem edito (Exod. 15. Levit. 18. Deuteron.

ron. 6.7.11.28,) Judæis felicem possessionem terræ Palæstinæ, quamdiù vitam ad legis præscriptum componerent. Contra (Levit. 26. Deuteron.4.11.28.) si adversùs eam graviter delinquerent, exsilium, aliaque id genus mala ipsis minatus est. Quod si tamen aliquo tempore pressi malis, & pœnitentia peccatorum ducti, ad obedientiam rediissent, se misericordiâ tactum iri, effecturumque, ut quamvis in ultimas mundi plagas dispersi, redirent in patriam; ut videre est tum alibi, tum Deuteron.30., & Nehemiæ 1. Et quidem cùm olim populus gravissimis sceleribus se contaminasset, liberos passim sacrificasset Saturno, adulteria pro nihilo duceret, viduas, & pupillos expilaret, insontem sanguinem magnâ copiâ funderet (quæ omnia illis Prophetæ exprobrant: Esaias c.1. 17. 3. c.14.15.23. c.11.2.3. Amos c.2.6. Jerem.2. & 3. Ezech., Daniel, Michæas &c.) passi quidem exsilium sunt, sed non diutiùs annis 70.; atque interea non omisit Deus per Prophetas Jeremiam c.30.31.33. Ezechiel c.36.37. illos alloqui, solari spe reditus, reparatione Civitatis, & Templi, indicato etiam ejus tempore Ierem. c.25.15. c.29.10. Atqui jam sunt anni mille circa septingentos, quòd Judæi patria carent, Templo carent, & si quando novum ædificare voluerunt, semper sunt impediti: etiam flammarum globis ad fundamenta erumpentibus cum operarum pernicie, quod ab Ammiano Marcellino, scriptore non Christiano, memoriæ proditum est lib.23. à Chrysostomo lib.2. adversus Judæos Homil.4. in Matth. sermone *Christum esse Deum*. Nunc etiam, ex quo semel ejecti patria sunt, manent extorres, contemti; nullus ad eos venit Propheta, nulla futuri reditus prænunciatio; magistri ipsorum, quasi spiritu vertiginis afflati, ad turpes fabulas, & ridicula dogmata delapsi sunt, quibus scatent libri Thalmudici: ut quod Deus fleat, quod urbem passus sit exscindi, in Thalmude tit. Chagiga in Debbarim Rabba, & in Berachoth; quod Deus quotidiè occupetur in legenda lege Thaanith Abodazara: de Behemotho, & Leviathane, multisque aliis absurdis æquè, ac ridiculis; quæ tamen audent dicere legem esse ore Dei datam, & cùm iis, quæ Moyses scripsit, conferre, aut præferre etiam. Et tamen tanto tempore Judæi nec ad falsorum Deorum cultum deflexerunt, ut olim; nec cædibus se contaminant; nec de adulteriis accusantur: legis insuper suæ tenacissimi sunt: Deum verò, & precibus, & jejuniis certant placare, in quibus, (si iis credendum est) merentur, Messiam falsum repudiando, nec tamen exaudiuntur. Ergò omnino unum de duobus statuendum est: aut fœdus illud per Moysen initum esse prorsùs abolitum: aut universitatem

Judæorum aliquo gravi peccato teneri tot jam per secula durante: quod quale sit, ipsi dicant; aut si dicere non possunt, nobis credant, peccatum illud esse contemti Messiæ, qui ante advenerit, quam hæc mala contingere ipsis cœperunt.

Hæc sunt præcipua, quæ contra Judæorum incredulitatem proferri solent testimonia ostendentia, eorum religionem jam à sui veritate excidisse ob Messiæ adventum. Superesset ostendere illis, hunc Messiam fuisse Jesum Nazarenum, quem Religio Christiana profitetur, & colit. Verùm hoc reservamus, dum religionem Christianam esse unicam, ac veram religionem, si Deus annuerit, ostenderimus.

CAPUT IX.

De Religione Mahumetana.

§. I.

Sectæ Mahumetanæ initia, & propagatio.

I. Secta Mahumetana Muhamedem, seu Moamedum, aut Mahumetum Auctorem habet. De hujus patria, ac genere non unam omnium sententiam reperio; quia verò res hæc non est magni momenti, brevi dicam ex Natali Alexandro Hist. Eccles. secul.7. c.2. art.2., eum fuisse Cyrenæum, qui cùm esset puer à prædonibus raptus, & in Arabiam deportatus, Ismaelitæ cuidam mercatori diviti venditus est, cui nomen erat Abdemonaphis, à quo negotiationi præfectus est. Mortuo Abdemonaphe in viduæ ipsius amorem subintrans, eam habuit uxorem. His nuptiis locupletatus, ac mercaturam dedignans, militiam profiteri, & in ea principatum ambire cœpit. Quod ei benè cessit; calliditate enim ingenii, facundia, & largitionibus, prædonum, ac militum quorumdam Saracenorum adeò sibi devinxit animos, ut Ducem eum eligerent. Verùm dedignatus, se tanquam prædonum caput traduci, aliquid altius moliri cœpit. Adjutore Sergio Monacho Nestoriano, cujus beneficio aliquid de Christiana, ac Judaica religione audierat, novam ex utraque consarcinatam, variis de suo falsitatibus, ac fabulis intermixtam, religionem excogitavit, conscripsit, ac promulgavit, quam *Alcoran* Arabicè nuncupavit, idest collectionem, seu volumen præceptorum, spargens apud suos, eam per Arcangelum Gabrielem cœlitùs ad se delatam. Occasio id confingendi fuit morbus

bus epilepticus, seu comitialis, quo interdum vexatus domi corruebat, quem ut occultaret, præcipuè uxori ob id mœrenti, dixit, id ei contingere ex colloquio cùm Gabriele Arcangelo, à quo propheta esset inauguratus, & responsa acciperet. Fabulam muliercula evulgavit, Sergius approbans testimonio suo roboravit, atque inter Arabes propalavit, quo arma, fidem, & auctoritatem apud ipsos Mahometo conciliavit. Sectam, quam decem annorum spatio parturiverat, novemdecim aliis, vi, ferroque propagavit, imperante Heraclio, Arabiam omnem terrore partim, ac Prophetiæ famâ ad obedientiam trahens, ac fidem. Obiit anno 631. rerum summa Abubachari cognato suo delata, quo, & Omaro ejus successore Ducibus, Arabes Palestinam, Syriam, Ægyptum, Persidem invaserunt. Sepultus est Mahometus in oppido, cui nomen Mecha. Sepulchrum ejus sublime pendens in medio Templo vi magnetica elatum Mecham religionis ergò incautam gentem frequentissimam trahit. Ex Leonico lib.3. de rebus Turcicis.

II. Referet etiam Forbesius Instruct. Theologic. lib.4. cap.1. Cùm Mahometes in oppido Mecha sua impia dogmata non cessaret spargere, Magistratus loci illius eum, ut hominem nefarium, ac seditiosum, comprehendere, ac meritis pœnis mulctare decrevisse, quo cognito Muhamedes clam aufugit anno 622. die 19. Julii vespere illo, quod quintam, & sextam feriam intersecat, & se contulit in aliam civitatem Arabiæ modo dictam Medinam, i. Civitatem, in eaque sui Principatus sedem fixit. Et à tempore illius fugæ à Mecha computatur initium æræ Mahumeticæ, quam Hagiram, sive Hegiram vocant vocabulo Arabico, quod fugam significat à verbo Hagar, i. fugit. Et in memoriam illius temporis sacram suam hebdomariam festivitatem Mahometani celebrant feriâ sextâ, seu die veneris, cujus initium more Hebræorum censetur esse in illo vespere, quo feria quinta desinit, & sexta incipit sole cadente.

§. II.

Mahumetanorum mores, ac instituta.

III. Acturus de moribus, ac institutis Mahumetanæ sectæ ea referam, quæ habet P. Tyrsus p.2. adversus Mahumetanos lib.1. cap.3.

1. Turcæ inter Mahumetanos celeberrimi credunt in unum Deum Creatorem Cœli, & Terræ, bonorum remuneratorem, ma-

malorum punitorem, qui Paradisum pro bonis præparavit, pro malis autem infernum, & extremam punitionem.

2. Hunc dicunt esse unum, non solùm in natura, sed etiam in Persona, quare negant Trinitatem Personarum.

3. Firmissimè credunt, Mahumetum esse maximum Dei Prophetam à Deo in orbem delegatum, ut homines viam salutis doceret; quare se ipsos vocant Musulmanos, ideſt in Deo resignatos, aut salvatos.

4. Credunt Mosis Decalogum, illumque observare tenentur.

6. Dies Veneris illis est festus, sicut dies Dominicus Christianis. Hac die conveniunt in Templum ad suas orationes. Tenentur quinquies in die orare, mane, meridie, vespere, occidente Sole, & una hora post occasum Solis.

7. In mense, seu luna apud ipsos, Ramazam jejunium servant, quo tempore totum diem jejuni agunt sine cibo, ac potu, usque dum Sol occidat. Tunc verò ex omnibus comedunt, ac cibis, potuque se onerant, exceptâ porcinâ carne, quæ omni tempore illis est interdicta, sicut & vinum. Hoc jejunio peracto celebrant festum magni Bairam, sicut Christiani Pascha.

8. In Templis, ac Xenodochiis construendis expendunt plurimum; obliganturque decimam partem lucri quot annis in pauperum eleemosynas elargiri, & hoc anno inchoante.

9. Sibi persuadent, corporis lotione, quibusdam adjunctis precibus, peccata dimitti; quapropter lavantur frequenter, & præsertim antequam suas preces faciant.

10. Præter circumcisionem alia sacramenta non habent, imò nec istam præcipit Alcoranus, sed eam dicunt se imitari in venerationem Abrahami, quem Mahometes laudat. Filios non octavo die à nativitate, ut Hebræi, sed septimo, aut octavo anno circumcidunt, & hoc statim ac proferre possunt hæc verba: *La Illa Illa Allha Mahumet Rasulallha* ideſt unus Deus tantum est, Mahumet est ejus Propheta, & Apostolus; sivè ut refert S. Petrus Paschasius Episcopus & Martyr Ord. B. Mariæ de Mercede Redemtionis Captivorum in suo lib. contra Mahumet. tit, 1. n.118. *Quia est super ostium Paradisi* ego Deus, & non est alius Deus præter me: *Et omnis homo qui dixerit*, Leyla, Heyla, Hallad, Mahomad, Araculu, Alla, nullam habebit pœnam: *Prædictaque verba hoc significare volunt: nullus est Deus præter Deum, & Mahometum ejus nuntium.*

11. Credunt, Alcoranum missum fuisse de cœlo per Angelum Gabrielem variis in locis, ac temporibus suo Mahometo, sivè

sivè Mechæ, sivè Medinæ degenti, nam Judæos, & Christianos sacras litteras, & legem Dei corrupisse, ajunt.

12. Permittit illis, simul quatuor uxores habere, & tot filios & ancillas, quot alere possunt.

13. Uxores dimittere, uti placuerit, possunt, soluta earum dote, & iterum alias ducere: feminæ tamen expectare tenentur, donec clarè constet, eas grossiores factas non fuisse ante nuptias.

14. Mariti tenentur alimenta filiis præstare, & illorum curam agere.

15. Filii ex ancillis suscepti ejusdem conditionis sunt, & legitimi habentur, ac suscepti ex uxoribus.

16. Habent Templa, & Xenodochia longo censu instructa: insuper religiosorum Cœnobia austerè viventium, & suis superioribus obedientium; ad Fistularum, aliorumque musicorum instrumentorum sonum saltant, suasque preces faciunt.

17. Alii Religiosi sunt per Orbem vagantes, plerumque nudi, interdùm vesana veste, pellem in frusta discerpunt: ut Sancti coluntur, stipe collecta vivunt, quæ illis nunquam deest. Utrique Religiosi Dervis vocantur, & noti sunt ob peculiarem vestem: Possunt tamen religionem deserere, & uxores ducere.

18. Nec credunt, Christum esse Deum, nec filium Dei, cùm negent Trinitatem. Ajunt tamen, Christum esse magnum Prophetam, natum ex Maria Virgine illæsa ejus Virginitate ante & post partum, conceptum insufflatione divina sine Patre, sicut Adamus creatus fuit sine Matre. Negant tamen Christum fuisse Crucifixum, sed ajunt, assumtum fuisse à Deo in cœlum, iterumque ad terras venturum ante exitium mundi ad confirmandam legem Mahumeti: adduntque, Judæos deceptos fuisse, dum putantes, se Christum crucifigere, alium illi similem cruci affixerunt.

19. Preces pro mortuis fundunt, Sanctos suos invocant, quorum longam seriem exhibent: Purgatorium quoddam admittunt; estò plurimi illorum putent, animos & corpora simul in sepulchris jacere usque ad diem Judicii.

20. Mecham, & Medinam Arabiæ urbes, seu pagos maximè venerantur; nam Mechæ Mahumetem natum, vel Prophetam factum, Medinæ autem Regem inauguratum credunt. Illuc frequentes ut ad loca sancta peregrinationes instituunt. Plurimi etiam faciunt Hierosolymam, eo quod ibi plurimi Prophetæ commorati sint.

21. Cam-

21. Campanarum usus apud eos nullus. Ad horam orationis summum Turris fastigium ascendunt Sacerdotes, quæ semper ad latus Templi (quod Moscheam dicunt) extollitur. Hinc clara voce populum ad orationem convocant, precibus ad hunc finem dispositis, conclamando. Hæc ex Thyrso. Videri potest Alexandre Hist. Eccles. secul. 7. cap. 2. art. 2. addens inter alia.

1. Mahumetus prohibet sectatoribus suis, ne probationem inquirant eorum, quæ ab ipso tradita sunt, neve de sua religione, aut præceptis ineant disputationem, asserens, hæc esse ad ultimum diem remittenda, ita Azoara 32. *Tecum*, inquit, *disputare volentibus dic*, *Deum solum omnes actus tuos cognoscere*, *qui die postrema lites omnes*, *& contrarietates discutiet*.

2. Sectatores suos passim ad bellum hortatur, utque ipso mortuo religionem armis defendant maximè contra Christianos Azoara 6. aliaque apud dictum Alexandre & prælaudatum S. Petrum Paschasium videnda.

§. III.

Mahumetana Religio falsa est. Prima ratio.

IV. PRima demonstratio convincens falsitatis sectam Mahumetanam petitur ex eo, quod Mahumetus prohibet inquiri de veritate suæ religionis, *Credique sibi vult nulla inquirendi libertate*. Sic in Alcorano Azoara 13, Sic ergò demonstro. Vera religio, quæ à Deo sit, habere debet argumenta suæ credibilitatis, quibus homines possint induci, & obligari ad credendum, eam esse veram religionem, & à Deo datam; implicat enim Deum velle, ut homines amplectantur veram religionem, & non dare illis media, quibus dignoscere possint, quænam sit vera religio, & quænam sit à Deo; aliàs nec daretur obligatio illam suscipiendi, nec homines possent dignoscere illam potiùs, quàm oppositam esse veram, & amplectendam: sed Mahumetana secta, prohibens disputare, & inquirere de religione, & præcipiens, ne ratione persuadeantur homines illam amplecti, sed gladio, & vi cogantur, non habet argumenta, & rationes suæ credibilitatis. Ergò non est vera religio.

V. Urgetur hoc. Mahometani vel habent rationes, & fundamenta, quibus sibi persuadere queant suam religionem habere Deum Authorem, vel non habent? Si non habent: ergò temerè eam amplectuntur: nam magna temeritas est aliquam religionem, ex qua pendet æterna salus, vel damnatio, ut divinam, & à Deo

à Deo datam amplecti, quin præcedat prudens fundamentum, quo inducaris ad tibi, & aliis suadendum, eam esse à Deo. Si habent. Ergò injustè prohibent ea proferri. Sanè qui habet nummum aureum, non adulterinum, sed legitimum & justi ponderis, illius examen non metuit, nec oculos refugit aurificis, qui explorandis ponderibus præfectus est. Ergò si Mahumetana religio examen sapientum timet, & prohibet inquiri, & examinare, an à Deo sit, non est lex à Deo data, sed à Pseudopropheta dolosè composita, ad subjugandos populos, eosque in propriam ditionem trahendos.

VI. Urgeo magis. Christus veritatem suæ religionis comprobabat, tum testimoniis Scripturarum, ac Prophetarum; tum sanctitate præceptorum; eamque miraculis confirmabat: quod præstiterunt Apostoli, & post eos viri Evangelici etiam nunc præstant, ea producendo, & ex iis disputando contra Christi inimicos: ergò cùm Mahumetes nullum ex his habeat, imò vetet suis etiam in Alcorano peritissimis cùm Christianis, vel Judæis de veritate suæ sectæ disputare; evidens est, impostorem istum astutè id egisse, quia probè noverat, suæ sectæ falsitatem vi disputationis manifestè detegendam esse; nec posse vi prædicationis persuaderi, eum fuisse verum Dei Prophetam ab ipso missum ad promulgandam novam legem; cùm pro ipso deessent Dei testimonia, vitæ sanctitas, morum probitas, & miraculorum comprobatio.

VII. Si fortè dicas, etiam Ecclesiam Romanam, quæ vera Christi Ecclesia est, interdicere disputationes de religione, & lectionem librorum sacrorum, non minùs ac Mahumetanam.

Respondeo, hoc falsitatis convinci à tot Romanæ Ecclesiæ professoribus, qui libros de religione conscripsere, quique sacros codices interpretati sunt. Non recusat ergo Romana Ecclesia, inquirere de Religione, ac de ea disputari à viris doctis; imò omnibus vult veritatem suæ religionis, ejusque credibilitatem palam fieri. Interdicit quidem promiscuè de Religione tractare viris illiteratis, mulieribus, & idiotis; sicut etiam libros sacros vulgari idiomate transcribi, prudenti œconomia, ne mysteria in iis contenta malè intelligentes, in errores abriperentur. Sed hos, quos docere vetat, doceri jubet, ac de credendis esse instructos, ut omnibus pateat via salutis; omnibus nota facit fundamenta credibilitatis suæ fidei, ut omnes gaudeant, se in veritatis luce versari. At Mahumetanis & indoctis, & doctis vetitum æquè est agere de religione, ac eam in disputationem, seu examen vocare.

§. IV.

Secunda Ratio.

VIII. SEcundo falsitatis revincitur Mahumetana secta ex iis, quæ Mahumetes ipse docet. Fatetur enim Mosen à Deo missum, Azoara 5. Jesum pariter Christum sive Messiam esse Verbum, & Spiritum Dei esse, deprædicat Azoara 4. 5. 11. 29. 53. & 71. Insuper Apostolos, qui Jesu disciplinam primi propagarunt, viros sanctos fuisse, Mahumetes affirmat Azoara 5. 71. Ergò fateri debet ea, quæ Christus Jesus dixit, ac prædicavit, atque Apostoli ejus nomine promulgarunt, quæque Moses ante Jesum, & Apostolos, sicut & Prophetæ de Messia prænunciarant, vera esse & à Deo; non enim possibile est, ut qui à Deo missus est, qui Messias, qui Verbum Dei, quique Spiritus Dei est, & qui ejus doctrinam prænunciant, vel prædicant, falsum dicant: & consequenter fateri debet, omnem doctrinam, Mosis Jesu ac Apostolorum doctrinæ contrariam, falsam esse. Atqui Mahometes in Alcorano multa docet contraria doctrinæ Mosis, Prophetarum, Jesu, ac Apostolorum: ergò quæ Mahumetes docet, falsa sunt.

Ista minor subsumta probanda est: Et quidem primo; Ea quæ Moses scripsit, Mahumetes vel corrumpit, vel fabulis intermiscet Azoara enim 15. Abrahamum Idololatram fuisse scribit, & siderum inspectione ad unius Dei cultum conversum. Azoara 17. ait, Deum præcepisse Angelis, ut Adamum adorarent, & omnes, Beelzebub excepto, paruisse. Azoara 2. Templum Mechæ constructum fuisse, asserit, ab Abrahamo. Azoara 3. Gedeonis, & Saulis historiam confundit. In historiis Exodi, & Josephi multa enuntiat diversa ab iis, quæ sacri Vates scripsere, ut Abrahamum dissectas aves ad vitam revocasse; Mariam Virginem Christi Matrem sororem facit Moysi, & de divino ejus partu multa fabulatur; ait, ipsam juxta palmam Christum peperisse, & ob dolores partus animo defecisse, Jesumque ex utero ejus loquutum, ac jussisse palmæ, ut fructus excuteret, quorum esu recrearetur, & alia putidissima.

Secundo: quæ Jesus docuit, Mahumetes negat: docuit Jesus se esse filium naturalem Dei, id Mahumetes negat: docuit Jesus Trinitatem Personarum, hanc negat Mahumetes. Circumcisionem abrogavit Jesus & subrogavit baptismum, Mahumetes baptismum rejicit, & admittit circumcisionem. Apostoli, & Evangeli-

gelistæ scribunt, Christum Jesum passum, crucifixum, mortuum; Mahumetes Azoara 11. asserit, Jesum clam fuisse subductum in cœlum, cruci autem fuisse affixum quoddam ejus simulacrum, ac proindè non fuisse mortuum Jesum, sed deceptos Judæorum oculos.

IX. Ad hæc, & similia aliud reponere non potest Mahumetes, nisi libros, tum Mosis, tum Jesu, non quales scripti fuerant mansisse, sed corruptos fuisse. Ita Azoara 9.

Sed contra hanc responsionem stat Alcoranus ipse: ait namque c. de Jona: *Si de quibus vobis revelavimus, dubitatis, quærite ab his, qui priùs, quàm nos librum legerant;* qui autem priùs Mahometo librum legis legerunt, certè sunt Judæi, aut Christiani: ergò ante Mahumetem Judæi, aut Christiani libros legis non corruperant, aliàs Mahumetes remisisset Suos ad falsos testes. Secundo: corruptio illa Scripturarum vel facta fuit communi omnium Christianorum, & Judæorum conspiratione soli Mahumeti nota; & hoc est impossibile: vel à privatis facta fuit; & sic mansissent in orbe multi codices illibati: cur ergò hos Mahumetani non producunt? Certè si quis corruptum Alcoranum diceret, negarent hoc ipsi, idque sufficere crederent contra non ostendentem, aut non probantem; & tamen Mahumetani pro integritate Alcorani adferre non possent ea argumenta, quæ nos adferimus, ostendentes sparsa per Orbem Scripturarum exempla; & quidem non uno Idiomate, ut Alcorani, sed omnibus idiomatibus; custodita non solùm à Christianis, sed & à Judæis, aliisque sectis fide discrepantibus, quæ tamen mire concordant cùm iis, quæ nos asserimus, & nullum ex iis fabulas continet, quas iis Mahumetes admiscuit. Ergò ipse corrupit Scripturas nostras, non autem nos eas corrupimus.

X. Probatur sigillatim de unoquoque Testamento, non esse corrupta: Et primo de Veteri: quæro quando Judæi adulterarint illud? An ante adventum Christi, an post? Non ante, quia cùm scirent, libros sacros dictante Deo esse conscriptos, eosque in magna haberent veneratione; maximumque crimen esse illis vel Jota adimere, vel adjicere; non est credibile, eos ausos fuisse adulterare: præsertim cùm nulla ratio odii, aut livoris adfuerit, quæ illos ad tantum scelus movere potuerit; antequam enim Christus nasceretur, dici non potuit, Judæos adulterasse Scripturas ex odio Christi, & Christianorum, aut ex odio Mahumetis impulsos. Addo, quod cùm in Synagoga non deessent viri probi, & zelum Dei habentes, vel fortiter obstitissent depravatoribus, vel eos de hoc crimine reprehendissent. Fieri

insuper non potuisset, ut omnia prorsùs exemplaria corrupissent, quum multa essent per orbem dispersa, varias in linguas translata, & in diversis Bibliothecis asservata. Accedit: si Hebræi ante Christum Scripturas corruperunt, cur Christus, cur Apostoli eos de tanto crimine non increparunt? Cur Christus ait Joan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas?* Et Matth. 23. 2. 3. *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: quæcumque ergò dixerint vobis, servate, & facite?* Cui credibile erit, Christum sine ulla præmonitione ad Scripturas legendas invitasse, si aliqua in parte fuissent corruptæ, aut ad Scribas, & Pharisæos, si fuissent corruptores, auditores suos amandasse? Certè si Vetus Testamentum fuisset corruptum, id Christus non ignorasset: etenim etiam Mahumete teste plenus erat sapientia; Azoara enim 13. dicit: *Quod Deus Christum librum, & sapientiam, & Evangelium, & testamentum edocuit.*

Nec item dici potuit, Judæos post Christi adventum Scripturas adulterasse: nam omnia testimonia, quæ à Christo, & Apostolis citantur, adhuc inveniuntur in Moyse, ac Scripturis, ut ab illis citata sunt; ergò sic legebantur tunc, sicut modò: si autem Judæi corrupissent Scripturas, ut Jesu fidem adimerent, eos potissimum textus corrumpere debuissent, ex quibus testimonium pro se Christus, ac Apostoli proferebant. Dicendum ergò, neque ante, neque post Christum Vetus Testamentum fuisse corruptum. Hoc argumento usi sunt Origenes lib. 8. in Isaiam, & Hieronymus in cap. 6. Isaiæ. Et S. Augustinus lib. 15. de Civit. Dei cap. 13. Ostendit, non esse credibile, Judæos voluisse suis codicibus eripere veritatem, ut nostris detraherent auctoritatem, & etiamsi voluissent, non esse verisimile ut potuissent.

XI. Quod autem etiam Novum Testamentum in sua veritate illibatum etiam nunc permaneat, ostenditur primo: nam si fuit interpolatum, & adulteratum ab eo, quod Apostoli tradiderunt; proferant Mahumetani aliquod Novi Testamenti exemplar ante tempora Mahumetis conscriptum, quod dissonet à nostro, & concordet cùm Alcorano; quod cùm ipsi non præstent, neque unquam præstiterint, imò omnia exemplaria antiquissima de Deo, de Christo, contineant ea, quæ continent nostra, non sumus nos Novi Testamenti corruptores, sed Mahumetes. Et sanè quis credat, hoc in mundo accidisse, quod omnia Evangelia à Christo tradita, omnia Apostolorum scripta depravata fuerint, & falsata, & quod nullus extiterit in toto orbe Christianus, qui zelum veræ doctrinæ haberet, & litteris proderet Posteris tantum nefas, ut à doctrina falsa caverent? Vel enim hic generalis cor-

corruptio contigit, Summo Pontifice, & omnibus Christianis in eam consentientibus, vel aliqui saltem ei obstiterunt. Si primum; ergò omnes à vera fide ante Mahumetem apostataverant; & sic vera Ecclesia perierat; Et consequenter Christus falsus Propheta fuit, dum Matth. 16. dixit, contra Ecclesiam suam portas inferi non prævalituras. Si secundum, deberet de hac existentia constare; deberet dici, quinam, & quando, in quo Concilio obstiterint, & hanc corruptelam Scripturarum damnarint; quod cùm non appareat, nec unquam apparuerit, dici debet, hanc corruptelam inventum esse Mahumetis, ut suas præstigias regat, ac simplicibus callidè illudat.

XII. Secundo argumentor sic: Si Christiani falsarunt Evangelia, & Apostolica scripta: vel id fecerunt post adventum Mahumetis in odium illius, & ut Alcorano auctoritatem detraherent, vel ante adventum illius: neutrum dici potest. Ergò &c. Corrupta non fuisse post Mahumetis adventum, evincunt primo tot exemplaria in omnes penè linguas maximè orientales exarata ante Mahumetum, quæ eadem de Christi morte, ac resurrectione, de ejus Divinitate, ac Trinitate dicunt, quæ nos dicimus. Evincunt secundo Patres omnes, qui à Christo usque ad Mahumetem per sex secula de fide Christiana scripserunt, quorum opera modò extant, qui Scripturas, ut modò legimus, recitarunt, ac mysteria, quæ modò credimus, professi sunt, & docuerunt; ut videre est in Justino Martyre, Irenæo, Tertulliano, Cypriano, aliisque sequentium seculorum Patribus,

Evincunt tertio Concilia ante Mahumetem coacta, quæ damnarunt ut errores putidissimos ea, quæ Mahumetes docet ut articulos. Damnatus fuit tertio seculo Sabellius, qui abstulit à Deo Trinitatem Personarum dicens, in Deo unam tantum esse Personam variis nominibus, & muneribus expressam. Eodem seculo damnatus fuit Paulus Samosatenus, qui Filii divini Divinitatem oppugnare cœpit; qui error in Ario solemni condemnatione proscriptus postea fuit quarto seculo in Concilio Nicæno primo: & eodem seculo in Constantinopolitano primo damnatus fuit Macedonius, quod Spiritui Sancto auferret divinitatem. Quinto seculo anathematizatus fuit Nestorius, qui dum in Christo duas personas asserebat, eum fatebatur esse purum hominem. Damnati insuper Manichæi fuere, qui cum Christo veram carnem negarent, consequenter negabant eum verè fuisse mortuum, ac verè resurrexisse. Cùm ergò dictorum Conciliorum Patres hos ut errores damnaverint, quia contrarios doctrinæ Evangeliorum, & scriptis Apostolorum, evidens

est,

est, Evangelia, & Apostolica scripta ante tempora Mahumetis docuisse contrarium ejus, quod ipse docuit, & idem semper docuisse, quod nos docemus.

XIII. Si fortè Mahumetanus dixerit, non errasse Arianos, & Sabellianos, negando Trinitatem divinarum Personarum, neque errasse Nestorium negando divinitatem Christi: sed errasse Patres, & Concilia, quæ eos damnarunt.

Contra primo. Si Mahumetani sunt Ariani, & Nestoriani adhuc fateri debent, Alcoranum suum esse librum mendacem, quia negat id, quod Ariani, & Nestoriani constantèr fatebantur, nimirùm Christum esse passum, verè mortuum resurrexisse, circumcisionem cessasse, baptismum esse necessarium, ac Novum Testamentum esse purum, & incorruptum. Quod si dicat, Arianos, & Nestorianos veram quidem habuisse fidem, dum negarunt Trinitatem, & Christi Divinitatem; falsam tamen, qnatenùs credebant mortem, ac resurrectionem Christi, necessitatem baptismi &c. Contra: ergò ante Mahumetem nulla fuit vera fides apud Christianos, & omnes erant extra viam salutis. Nam Christiani, vel erant Catholici, vel erant Ariani, aut Nestoriani, omnes autem errabant in fide, quia Ariani, etsi non errarent in Trinitate, & Nestoriani in Divinitate Christi, ut tu sentis, errabant tamen in fide mortis, ac resurrectionis Christi: qui autem habet fidem falsam in uno, extra viam salutis est, licèt censeatur habere veram fidem in alio. Catholici autem secundum te errabant, & in fide mortis Christi, ut Ariani, & Nestoriani, & insuper in fide Trinitatis, & Divinitatis Christi, & sic nulla ante Mahumetem fuit vera Ecclesia. Deindè Arianus negans Trinitatem, & Nestorianus negans Christi Divinitatem loquebatur contra Scripturam; affirmans autem Christi mortem loquebatur conformiter ad Scripturam: ergò errabat quidem in primo, sed non errabat in secundo.

XIV. Probatur jam Novum Testamentum non fuisse corruptum ante tempora Mahumetis. Non enim id potuit fieri in odium Mahumetis, & ut authoritati Alcorani detraheretur, quia nesciebatur, quod in Alcorano docturus erat, imó nec sciebatur futurum esse Mahumetem, quo ergò fine tantum nefas committi potuit? Deindè observo, in Evangeliis fusè, & ex instituto narrari ea, quæ pertinent ad Christi passionem, & mortem, strictim autem, ac obiter ea, quæ ejus tangunt divinitatem. Si autem Christiani adulterassent Evangelium, credibile non est, eos obiter tantum locuturos de gloria ejus Divinitatis, & tanto verborum apparatu descripturos ignominiam passionis, & mor-

& mortis; imò è contra debuissent, quantum poterant, occultare dedecus Crucis, quia id maximè augebat difficultatem credendi, ipsum esse Deum (hoc enim teste Paulo Judæis erat scandalum, gentibus autem stultitia 1. Cor. 1. 23.) & potiùs amplificare gloriam Divinitatis ejus: cùm ergò oppositum fecerunt, id argumento est, Evangelia verè, ac sincerè fuisse conscripta, & sincera permansisse.

XV. Tertio nec dici potest, Evangelia fuisse corrupta ab Apostolis, nec à Christianis post tempora Apostolorum. Non primum. Tum quia Mahumeto asserente Apostoli fuere viri sinceri, ac fideles: ideoque tanto scelere obstricti esse non potuerunt. Tum quia id fieri non potuit, quia cùm Apostoli per terrarum orbem dispersi fuerint, & Evangelia dissitis in regionibus conscripserint, qui poterat fieri; ut in eandem falsitatem conscribendam convenirent? Qui fieri poterat, ut ad prædicationem falsi Evangelii Deus tot mirabilia patrarit, quanta leguntur facta in actis Apostolicis, præsertim ad prædicationem Christi Crucifixi Act. 2. 3. &c. & Marci 16. dicitur: *Illi autem* (Apostoli) *profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis?*

XVI. Quarto nec dici potest, corrupta fuisse Evangelia à Christianis, qui Apostolis succesere. Primo quia de Divinitate Christi constat, ad eam declarandam Joannem suum scripsisse Evangelium, & S. Justinum, Egesippum, aliosque, qui viciniores Apostolis fuere, eandem, quam modo habent Evangelia, doctrinam tradidisse. Secundo postquam Apostoli sua conscripsere Evangelia, ac doctrinam miraculis comprobarunt, quis potuit omnes eorum libros in omnes mundi partes dispersos simul colligere, comburere, aut dilacerare, ac loco illorum alia exemplaria supponere fucata, atque adulterata? Id enim non potuerunt facere pauci homines, quia impossibile erat, paucos posse a toto Christiano Orbe penitus extirpare omnia sincera, ac vera exemplaria Evangeliorum, & falsa subinducere: & quamvis physicè possent, penitus impossibile videtur, à ceteris Christianis hoc permitti; si enim multi eorum potiùs elegerunt mori, quàm sacros Codices tradere, Diocletiano & Juliano imperantibus, ut comburerentur, num credibile est, ipsos passuros, ut à Christianis sacri Codices corrumperentur, aut saltem non reclamaturos contra corruptores? Multò minùs in tale nefas, credibile est, totam Ecclesiam consensuram, quæ nimirùm tanto zelo custodivit illibatam Christi fidem ab ejus impugnatoribus. Impium est credere, doctrinam ab ipso per Apostolos acceptam, tot

tot miraculis confirmatam, & martyrum sanguine illustratam, eam corrupisse, ac infecisse.

Si fortè diceret Mahumetanus, sibi ex Deo revelante constare, Alcoranum esse à Deo Mahumeti per Gabrielem dictatum, ac proindè ea, quæ dicimus nos Alcorano contraria, esse ab hominibus in divinis libris intrusa, cùm Deus non potuerit contraria revelasse Mahumeti, ac Apostolis. Probandum ergò est, Alcoranum non esse à Deo, & proindè Mahumetem id asserentem fuisse verum impostorem.

§. V.

Tertia Ratio.

XVII. Evincitur tertio mendacii Mahumetes, quod falsò sparserit, legem suam sibi datam à Deo. Primo quia lex, quæ sibi contradicit, à Deo non est, Deus enim secum pugnare non potest, ut habetur in Alcorano Azoara 49. Atqui lex Mahumetis sibi in multis contradicit. Ergò &c. Maj. probatur Azoara 2. dicit, Christianos, ac Judæos, & omnes Deum adorantes, & benè viventes salvos fore, & mox sui oblitus Azoara 3. & 5. Mahumetanos damnandos asserit, si à sua lege deficiant. 2. Azoara 9. neminem ad fidem cogendum, scribit, deindè Azoara 18. 19. expugnare, & occidi jubet infideles. Tertio Azoara 57. docet quod *à recta via digressis, & in incredulitate mortuis Deus nunquam veniam dabit*, & tamem Azoara præcedente scripserat, Diabolos per Alcoranum convertendos. Quarto resurrectionem Mortuorum passim prædicat; & tamen Azoara 49. quibusdam nunquam reddendas animas, scribit. Quinto Azoara 19. pro incredulis non esse orandum, asserit; Azoara veró 12. pro Judæis orandum, vult, ut ipsis venia concedatur. Innumeras alias contradictiones omitto, quæ legenti Alcoranum passim occurrunt. Quomodo igitur potuit esse à Deo?

XVIII. Secundo sic probo. Lex Alcorani Deo multa indigna, ac flagitiosa affingit. Ergò à Deo non est. Ant. probat. primo Deum inducit Azoara 87. jurantem *per Angelos legationis efficaces, ventosque siccos, & imbriferos, dæmonesque licitorum, ac illicitorum discretores*. Id autem Deo indignissimum, ratio demonstrat. Homines enim per majorem sui jurant, Deus verò, quo nemo major est aut esse potest, per se ipsum jurat, ut Vetus, Novumque Testamentum in Alcorano commendata testantur. Secundo Azoara 43. Deum orare, ait, pro Mahumeto: ex

ex quo sequitur, superiorem alium esse Deum, ad quem suas orationes dirigat. Tertio: Azoara 20. Deo motum localem affingit; dicit enim: *Cælum & Terram sex diebus creans, & postea cælum ascendens* &c. Quarto: cum insano amore Mahumetes deperiret uxorem Regis Jacobitarum, inducit Deum ipsi permittentem adulterium, & vagam cùm quibus voluerit mulieribus copulam, etiam consanguineis, & arbitrarium divortium. Ita Azoara 43., & Azoara 56. fingit, Deum sibi permisisse juris-jurandi violationem; cùm enim iterum insanè deperiret præfatam Regis Jacobitarum uxorem, quam deinceps se non cogniturum, juraverat, deprehensus cum illa à duabus suis uxoribus, sic Deum suæ libidini servientem describit: *Cur tu Propheta statuis illicitum à Deo positum licitum ob tuarum mulierum amorem? Deus quidem pius, veniæque largitor, tibi jurejuranda delere præcepit.* Insuper stuprum Zainabæ uxori Zaidi nepotis intulit, deindè eam invito marito duxit (quod se mandato Dei fecisse, scribere in Alcorano non erubuit) quo illa tumens, rivalibus suis dicere solita erat: *Vos maritis conjunxerunt parentes: me verò Deus desuper septem cælis*. In immensum irem, si omnes obscænitates, quas Deo affingit impudentissimus Mahumetes, & insuper mendacia, quibus scatet ejus Alcoranus, vellem enarrare. Sufficiant hæc, ut vir prudens statuere possit, Mahumetanas sordes non a Deo, sed fœdissimo Cacodæmone revelatas fuisse.

§. VI.

Quarta Ratio.

XIX. Quarto Mahumetanæ sectæ falsitas evincitur hoc ratiocinio: Primis sexcentis annis à Christo ad Mahumetem dabatur aliqua religio vera, in qua homines salvari possent; evidens enim est, Deum omni tempore voluisse hominum salutem, eisque parasse media, quibus eum colentes salutem assequerentur. Manifestum etiam est, iis sexcentis annis homines non fuisse salvatos per Religionem Mahumetanam, hæc enim non fuerat ante Mahumetem promulgata. Ergò hæc erat Religio Christiana; quod sic evinco: nam ante Mahumetem solum tres Religiones erant, Leges, aut Fides: Religio, & fides Gentilium, qui Idola colebant; Religio & fides Judæorum, qui Messiam expectabant; Religio ac fides Christianorum, quæ unum Deum ac Trinum colebat, & Christum ut verum Deum & hominem à Judæis crucifixum adorabat. At ex his

tribus fides Gentilium erat manifestus error; etenim Mahumetes ipse in Alcorano sæpè dicit, se à Deo missum ad exterminandam Idololatriam. Judæorum autem fides post adventum Christi etiam Mahumeto vana erat, atque inutilis, utpotè quæ Messiam expectabat, cùm Messias jam venerit, isque etiam Mahumete teste fuerit Jesus; hunc enim sæpè repetit fuisse Messiam in lege promissum, insignem Prophetam, virumque sanctissimum. Quare non poterat Mahumetes probare fidem Judæorum negantium Jesum fuisse Messiam, imo verò execrantium eum ut impostorem, & blasphemum; & per consequens dicere tenebatur, Judæos post Christum esse extra viam salutis. Si ergò aliqua vera religio, & fides erat in mundo ante Mahumetem, in qua homines salvari possent, hæc esse debebat secundum ipsum unica Religio Christiana.

XX. Quod si fatetur, religionem, ac fidem Christianam illis sexcentis annis fuisse veram, fateri etiam debet fuisse verum id, quod ipsa credebat, nimirùm Deum esse unum & Trinum, Christum esse verum Deum ac verum hominem, à Judæis cruci affixum, resurrexisse &c. Hoc autem concesso, necesse est, ut concedat, fidem Mahumetanam hoc negantem esse fidem falsam, erroneam, neque Deum habere Authorem, sed Diabolum; ac Mahumetem non fuisse verum Prophetam, sed insignem impostorem; si enim ante Mahumetem verum erat, Deum esse Trinum in Personis, & unum in essentia; si verum erat, Deum factum esse hominem, crucifixum, resurrexisse: hoc etiam modò verum esse debet, cùm Deus subito mutatus non sit, & propositio de præterito semel vera, semper permaneat vera. Hoc argumento, quod suum facit P. Thyrsus, asserit plures Mahumetanos fuisse ad fidem Christi conversos p.2. adversus Mahumetanos lib.2. cap.1.

XXI. Verum ait ipse lib.3. cap.1., huic ratiocinio, quemdam Maurum respondisse, legem Christi fuisse quidem sanctam, & à Deo datam: ceterùm non durasse, nisi usque ad adventum Mahumetis: sicut lex Moysis fuit sancta, & à Deo lata per Moysem, tanquam per legatum & nuncium Dei; & tamen non duravit nisi usque ad adventum Christi. Ajebat ergò Maurus ille, has tres leges à Deo descendisse, & Mosen, & Christum, & Mahumetem fuisse Dei Prophetas, & veras leges publicasse. Ceterùm duas priores jam cessisse, & abrogatas fuisse, solamque nunc in mundo veram esse legem Mahumetis.

XXII. Hæc est communis persuasio Mahumetanorum, qui Alcoranum exponunt, hujusque abrogationis legis Christianæ, & sub-

& subrogationis Mahumetanæ dicunt præcessisse figuras, tum in Veteri, tum in Novo Testamento: in Veteri quidem verbis Moysis Deuteron. 33. 2. *Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, & cum eo Sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex.* In novo etiam verbis Christi Matth. 20. in illa parabola de Patre-familias, *qui exiit primo mane, conducere operarios in vineam suam*, quam parabolam Muhammedus filius Ismaelis cognomento Albocharius p. 3. Alcoranicarum Traditionum refert, à Mahumeto Propheta suo ita esse expositam: *Data fuit lex* (Mosaica) *cultoribus legis, qui operati sunt in ea usque ad meridiem; deindè delassati sunt, & acceperunt singuli denarium. Deindè traditum est Evangelium cultoribus Evangelii* (idest Christianis) *qui operati sunt in eo usque ad nonam; deindè delassati sunt, & acceperunt singuli denarium. Tandem datus est nobis Alcoranus, & operati estis in eo usque ad occasum solis, & accepistis singuli binos denarios. Quamobrem dixerunt Scripturales* (Christiani, & Judæi) *isti minus operati sunt, quàm nos, & plus acceperunt mercedis. Respondit Deus: num feci vobis injuriam aliquid detrahens de mercede vestra? Responderunt: Non. Dixit Deus, hæc est gratia mea, quam dabo, cui allibuerit.*

Hoc idem fatetur Mahumetes in Alcorano Azaora 57., cujus titulus est: Elhadid, idest ferrum §. 27., ubi nomine Dei ita fatur: *Etiam quidem misimus Noè, & Abraham, & posuimus in generatione eorum Prophetiam, & librum: & inter illos quidam fuerunt directi, multi verò exerraverunt. Horum vestigia subsequi fecimus legatos nostros, & subsequi fecimus Jesum filium Mariæ, & dedimus ei Evangelium, & posuimus in cordibus eorum, qui secuti sunt eum, pietatem, & misericordiam... Sed non servaverunt eam eo modo, quo debebant. Nos autem dedimus illis, qui ex eis crediderunt, mercedem eorum: at multi ex eis prævaricati sunt.* Idem sentiunt Alcorani expositores. Uno verbo. Censent Judaicam, Christianam, & Mahumetanam Religionem fuisse eandem Religionem, habuisse tantum diversas leges, omnes tamen sanctas, & à Deo datas. Ita vulgò Mahumetani.

XXIII. Sed infeliciter; discursus enim supra factus contra eos semper stat invictus. Ex legibus enim loquentibus contradictoria, & sibimet repugnantia, oportet, ut una sit â Deo, alia non, nec possent ambæ à Deo revelante prodiisse, quia Deus per unum Prophetam nequit prius revelare unum mysterium, & per alium postea revelare oppositum. Cùm ergò lex Mahumetana proponat, ut à Deo revelata mysteria contraria iis, quæ Deus revelaverat per Prophetas antiquos; imò iis, quæ Christus ipse

revelavit, oportet, quod, vel lex Mosaica, & Evangelium à Deo non fuerit, vel quod à Deo non fuerit lex Mahumetis; cumque Mahumetes fateatur legem Judæorum, ac Christianorum à Deo fuisse, tenetur concedere legem suam à Deo non fuisse. Quod verò lex Mahumetana proponat contraria revelatis à Deo per Prophetas, & per Christum, jam ostendi; Deus enim per Prophetas antiquos revelavit, Messlam moriturum, ac resurrecturum, Mahumetes autem Jesum fatetur esse Messlam à Prophetis prænunciatum, & tamen negat, eum fuisse mortuum. Rursùs Christus apertè docuit, se esse verum Deum ac Filium Dei; docuit, tres in Deo dari Personas, idque Christiana fides ut verum semper tenuit: Mahumetes autem, qui Christum fatetur fuisse verum Prophetam, id pertinaciter negat. Quod si Mahumetani dicunt, Evangelia, quæ modo sunt, non continere veram doctrinam Christi, sed fuisse ab antiquis corrupta, jam hæc futilis evasio supra abundè præclusa est.

XXIV. Hinc Lex Christiana benè potuit succedere legi Mosaicæ, non autem lex Mahumetana legi Mosaicæ, & Christianæ; quia, ut vidimus, lex Mahumetana contradicit legi Mosaicæ, & Christianæ, Lex verò Christiana non contradicit, sed benè concordat legi Mosaicæ. Nam Christus ipse Matth. 5. 17. 18. protestatur: *Nolite putare, quoniam veni solvere legem, sed adimplere*. Imò ipse, quamdiù lex illa viguit, exactè observavit; circumcidi enim voluit; quot annis ad Templum ascendebat, eamque à suis observandam procuravit. Eam quidem abrogavit, non solvendo, sed adimplendo, nimirùm veritatem, quam illa promittebat, re ipsa exhibendo, non violando, sed perficiendo: sicut pictor dum imagini inchoatæ, & extremis tantum lineamentis adumbratæ, ultimam apponit manum, & colores adhibet, priorem quidem imaginem abolet, & novam inducit, abolet autem, non dissolvendo, sed absolvendo, non delendo sed perficiendo.

XXV. Quare lex Mosaica, & Christiana, ne dum oppositæ non sunt, verùm si spectentur ex parte finis, eadem lex sunt, licèt se habeant tanquam duæ, si spectentur media, per quæ homines ad finem perducunt. *Sicut enim* (ait D. Thom. 1. 2. q. 91. a. 5. ad 1.) *Pater-familias in domo alia mandata proponit pueris, & alia adultis: ita etiam unus Deus in suo regno aliam legem dedit hominibus adhuc imperfectis existentibus, & aliam perfectiorem jam manuductis per priorem legem ad majorem capacitatem divinorum*. Sicut ergò homo puer ab adulto non differt, nisi secundum statum, sed substantialiter est idem homo: ita lex Mosaica, & Chri-

Christiana sunt eadem lex, differens secundum statum perfectum, & imperfectum. *Lex nova* (ait idem D. Thom. 1. 2. q. 107. a. 1.) *Non est alia à lege veteri* (nimirùm si considerentur ex parte finis, ad quem ordinant) *quia utriusque est idem finis, scilicet ut homines subdantur Deo: est autem unus Deus, & novi, & veteris Testamenti: secundum illud Rom. 3. Unus Deus est, qui justificat Circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.* Si autem consideretur secundum proquinquitatem, vel distantiam à fine, *lex nova alia est à veteri, quia lex vetus est quasi pædagogus puerorum, ut Apostolus dicit ad Galat. 3. Lex autem nova est lex perfectionis, quia est lex caritatis, de qua Apostolus dicit ad Coloss. 3. quod est vinculum perfectionis.*

XXVI. Quamquam autem aliqua præcepta dederit Deus in illo statu legis veteris, quæ adveniente, & jam promulgata nova lege cessarunt; tamen Deus non revelavit de se ipso in lege veteri aliquid, quod postea in lege nova negaverit, vel ejus oppositum revelaverit, sed omne, quod in lege Veteri sub figuris, & umbris prænunciavit, in lege Nova impletum est, & apertè manifestatum. Sic in Veteri subobscurè Trinitatem Personarum indicavit, non manifestè, ne populus ille rudis indè sumeret occasionem existimandi tres Deos: hujus claram manifestationem reservavit tempori legis Novæ, quo misit Unigenitum suum in mundum, ut ipse, qui est in sinu Patris, hominibus jam adultis enarraret. Quia (ait D. Thom. 4. contra g. cap. 55.) *hoc requirit conditio humanæ naturæ, ut non statim ad perfectum ducatur, sed manuducatur per imperfecta, ut ad perfectionem perveniat: quod & in instructione puerorum videmus, qui primò de minimis instruuntur, nam à principio perfecta capere non valent. Similiter etiam si alicui multitudini aliqua inaudita proponerentur & magna, non statim caperent, nisi ad ea assuescerent. Sic igitur conveniens fuit à principio, ut humanum genus instrueretur de iis, quæ pertinent ad suam salutem per aliqua levia, & minora documenta per Patriarchas, & legem, & Prophetas: & tandem in consummatione temporum perfecta doctrina Christi proponeretur in terris, secundum quod Apostolus dicit ad Galat. 4. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum in terris. Et ibidem dicitur, quod lex pædagogus noster fuit in Christo; sed jam non sumus sub Pædagogo. Simul etiam considerandum est, quod sicut ad adventum magni Regis oportet aliquos nuncios præcedere, ut præparentur subditi ad eum reverentiùs suscipiendum, ita oportuit adventum Dei in terras multa præcedere, quibus homines essent parati ad Deum incarnatum suscipiendum. Quod quidem factum est, dum per præcedentia promissa, & documenta hominum mentes dispositæ sunt, ut facilius ei crederent,*

derent, qui antea prænunciatus erat, & desiderantiùs susciperetur propter priora promissa. Hæc D. Thomas videndus, & ibi c.57.

Postquam autem Christus venit, cessare debuerunt promissa, & consequenter etiam præcepta judicialia, & cæremonialia; tum quia erant purè figurativa adventus Christi futuri, tum quia, cùm essent ut leges municipales separantes Judæos à Gentibus, debuerunt aboleri, quando venit Christus, qui in eis præfigurabatur, & veniebàt ad salvandos omnes, & congregandam unam Ecclesiam ex Judæis, & Gentilibus juxta illud Pauli ad Ephes. 2.14. *Qui fecit utraque unum*.

XXVII. His ita explicatis cohæret benè, quòd lex Christiana successerit legi Mosaicæ; non autem quòd legi Christianæ successerit lex Mahumetis. Primo quia benè potest Deus uno tempore revelare aliquod mysterium, quod in alio non revelavit; neque tamen illud ipsum, quod priùs de se revelavit, & affirmavit ita esse, postea negare; alias, vel Deus mentiretur, & sibi contradiceret, vel Deus in se mutatus esset. Porró in lege Christi, etsi aliqua apertè manifestata sint, quæ in lege Veteri vel non erant manifestata, vel saltem non clarè, ut Trinitas, & Verbi divini Incarnatio; nihil tamen in ea negatur eorum, quæ priùs erant revelata, sed adamussim confirmantur, dum implentur. Verùm, ut vidimus, in lege Mahumetis profertur ut revelatum, & negatum à Deo id, quod ab ipso per Christum fuit affirmatum, & ideo est lex legi Christi contraria, non illam consummans, & illi succedens.

XXVIII. Secundo quia si lex Mahumetis succederet Christianæ, sicut Christiana successit Mosaicæ; debuisset lex Christiana disponere ad legem Mahumetis, ut ad perfectiorem, sicut lex Mosaica disposuit ad Christianam; Deus enim, ut supra dicebamus, consuevit hominem disponere, manuducendo ipsum ab imperfecto ad perfectum; atqui lex Mahumetis non est perfectior lege Christi, Christus enim in Evangelio docuit altissimam vitæ sanctimoniam in ardenti Dei dilectione positam, & ad eam assequendam altissima dedit consilia contemnendi divitias, honores, & delectationes carnales, abnegandi se ipsum, tollendi crucem suam, diligendi inimicos, & exercendi perfectissima omnium virtutum opera, patientiam, humilitatem, temperantiam, continentiam, quorum omnium sese exhibuit Christus exemplar perfectissimum. Hanc autem perfectionem lex Mahumetis non præcipit, nec consulit. Deum super omnià diligendum negat Azoara 2. sed solum æqualitèr, aut plùs quàm patrem: dilectionem inimicorum prohibet Azoara 60., & immane illud

illud ſtatuit principium Azoara 52. *Vindicans ſe poſt injuriam illatam nequaquam reus exiſtit*: imò reddendum malum, pro malo, & eaſdem injurias, quas ab aliis ſui fideles patiuntur, illis reponendas docet. Videtur quidem terrenarum opum contemtum prædicare Chriſti ſimia Azoara 38. 51. & 18. attamen effuſas à Deo delectationibus carnis habenas laxat, ut licèt raptum, ac fornicationem damnet, atque execretur Azoara 8., uxores tamen plures ſimul ducere permittat, earum numerum pro facultate cujuſque temperans. Viris dimittere licere aſſerit eas, quas non dilexerint Azoar. 8. 9. tantumque abeſt, ut conſulat virginitatem, ut ejus obſervantiam cenſeat impoſſibilem, dicens in Alcorano: *Nocturnos coitus cùm mulieribus promittit nobis Deus, ſciens nobis hujus rei abſtinentiam, tum difficilem, tum impoſſibilem eſſe*; imò Paradiſum ſuum in carnalibus, & corporeis ejuſmodi voluptatibus ſtatuit Azoaris 23. 28. 54. 57. 62. & 65. Quapropter Mahumetani dicunt, Chriſtianam legem nimis arctam, & ſpiritualem eſſe, ac ſapienter egiſſe Altiſſimum mittendo Mahumetem cùm lege laxa, & facili, & Mahumetes ipſe ſe miſſum à Deo dicebat, ut legem Chriſti nimis auſteram emolliret. Si verò vitam Mahumetis inſpicimus, quid intuebimur, niſi rapinas, fraudes, adulteria, effuſamque libidinis intemperiem? Hæccine ergò erat lex, hic legislator, qui ſuccedere debebat Chriſto, ejuſque legem ſolvere, atque abrogare?

XXIX. Tertio Dei leges maximè ſunt inter ſe connexæ, & mutuum ſibi perhibent teſtimonium: ſic Moyſes Chriſto, Chriſtus Moyſi ſuffragatur: ſic lex Moſaica prænunciat de Chriſto, & ex hoc demonſtramus, Chriſtum eſſe legis implementum & finem, quem tota lex Moſaica adſpiciebat. At inter legem Moſis & Chriſti nulla connexio eſt cùm lege Mahumetis, nec Moſes, aut ullus Prophetarum, nec Chriſtus maximus Prophetarum Mahumeti teſtimonium perhibuit, aut ejus legi. Imo Chriſtus Lucæ 16. *Lex*, inquit, *& Prophetæ uſque ad Joannem*, ut indicaret, nullum poſt Joannem Prophetam futurum, qui de altero ad mundi reformationem mittendo eſſet vaticinaturus. Ergò &c.

XXX. Reſpondent Mahumetani, Chriſtum de Mahumete vaticinatum fuiſſe his verbis, quæ in Alcorano leguntur Azoara 71. *O filii Iſrael! Ego vobis à Deo miſſus nuntius, quod de teſtamento, meis ideſt manibus affirmo, vobiſque nuntium affero de nuntio poſt me venturo, cui nomen Mahometus*: quæ verba à Chriſtianis ex Evangelio doloſè abraſa fuerunt. Rursùs Joann. 14. 16. ubi nos legimus: *Ego rogabo Patrem, & alium paraclitum da-*

dabit vobis, idque corruptè, ante legebatur *Muhammed*, quasi Christus dixerit, & *Mahometem dabit vobis*.

XXXI. Verùm hæc sunt insignia mendacia. Primo quia Evangelia, quæ modò habemus, jam ostendi, esse eadem, ac incorrupta, quæ Apostoli conscripserunt, ac proindè si in nostris Evangeliis non leguntur verba, quæ proferunt Mahumetani, evidentius est, ea non fuisse prolata à Christo, sed à Mahumete. Secundo: nomine Parącliti à Christo promissi non esse intelligendum Mahumetem, certum est; nam adventus illius Paracliti futurus erat intra paucos dies Act.1.15. *Non post multos hos dies*: Mahumetes autem venit post sexcentos annos. Rursùs Paraclitum promisit Christus Apostolis, ut eos instrueret Joan. 14.26. *Ille vos docebit, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis*: Mahumetes autem Apostolos non docuit. Tertio, quia Christus dixit, illum Paraclitum esse invisibilem, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum, Mahumetes autem visibilis fuit. Dicant potiùs, & verum dicent, Mahumetem fuisse à Christo prænunciatum Matth.24.11. cùm ait generaliter: *Multi Pseudoprophetæ surgent, & seducent multos*.

XXXII. Nec minus mendacium est, quòd, ut supra retulimus, Mahumetani putant, se prænunciatos fuisse in Deuteronomio cap.33.v.2., ibi enim loquitur de lege, quam acceperat à Domino in Sina, unde ait *Dominus de Sinai venit*, qui ideo dicitur ortus de Seir, & apparuisse de Pharan, quia, vel hi duo montes à Sinai vertice cernebantur; vel quia ex iis primo apparuit fulgor Dominum circumdans, qui postea in Sina resedit: quæ lex dicitur ignea, quia inter flammas ignis coruscantis data, quare: vel quia duo præcipua ejus præcepta ignea sunt, quia præcepta amoris erga Deum, & proximum. Si ergò hic agit Moses de lege Mosaica, quo fundamento eum trahunt Mahumetani ad legem Alcorani? Moses loquebatur de re jam præterita: *Dominus venit, ortus est nobis, apparuit* &c., si locutus fuisset de Mahumete, debuisset, ut de re futura dicere: *Veniet, orietur, apparebit*. Quoad parabolam autem operariorum Matth. 20. Undè probant Mahumetani, in undecima hora vocatis indicasse Christum Mahumetis sectatores? Horis illis prima, tertia, sexta, nona, & undecima indicare voluit Christus mundi ætates, quarum prima fuit ab Adam usque ad Noè, tertia à Noè usque ad Abraham, sexta quoque ab Abraham usque ad Moysen: nona autem à Moyse usque ad adventum Christi; undecima verò ab adventu Christi usque ad finem mundi: ita cùm S. Gre-

S. Gregorio homil. 19. in Evangelia omnes Interpretes: quam parabolam induxit Christus, ut ostenderet, Christianam Ecclesiam ex Gentilibus collectam, quamvis tempore postremam, exaltandam tamen fore super Ecclesiam Hebræorum, quamvis tempore, & vocatione antiquiorem; imo eam, quæ erat prima, fore novissimam, quia Messiam repulit; quæ verò erat novissima, futuram primam, quia Messiam suscepit.

Verùm ostendo, ex mente Christi, vocatos hora undecima non fuisse Mahumetanos, & consequenter Mahumeti religionem non successisse Christianæ, sic: qui protestatur, legem ac religionem suam duraturam usque ad finem seculorum, nullam admittit religionem, quæ suæ religioni succedat: at Christus in Evangelio protestatur, Religionem, & Ecclesiam suam duraturam usque ad finem seculorum. Ergò nullam &c. Mi. probatur 1. testimonio Gabrielis Lucæ 1.31. &c. ubi annuncians Mariæ conceptionem Jesu ait: *Vocabis nomen ejus Jesum: hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David Patris ejus, & regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* Quomodo ergò Gabriel, qui Mariæ prædixit, Christi regnum non habiturum finem, postea Mahumeti prædixit, illud habuisse finem in Mahumete? Hoc idem præcinuerat Daniel cap. 7. 14. ubi de Jesu Messia ait: *Potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum ejus, quod non corrumpetur.* Idem Michæas cap.4. v. 7. Rursùs Christus ipse Matth. 27. 20. promisit, se adfuturum suis fidelibus non usque ad 600. annos, sed usque ad finem mundi: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi*: in fine mundi, dicit, se venturum Judicem omnium vivorum Matth. 16. 27. Marci 13. 26., Lucæ 21. 27., Act. 3. 20., Rom. 2. 16., cap. 14. 10., 2. Cor. 5. 10. *Omnes nos manifestari oportet ante Tribunal Christi &c.* Cùm autem Judicium non exerceatur, nisi in subditos: hinc evidens fit, Christianos, & eorum fidem permansuram usque ad seculorum finem: ideoque undecima hora novissimos vocatos esse Christianos, Mahumetanos autem esse à Deo in æternum reprobatos.

§. VII.

Quinta ratio.

XXXIII. Quinta demonstratio ex præcedenti deducta sic proponitur. Si Mahumetana Religio esset vera Religio succedens Hebraicæ, atque Christianæ, ut ajunt ejus pro-

professores, debuisset Deus ejus veritatem signis, atque prodigiis confirmare, ac Mahumetem nuncium suum atque Prophetam esse, illis testificari; sed Mahumetana lex nullis prodigiis confirmata fuit, neque Mahumeti vis miraculorum collata fuit, nam Azoara 13. Deum sic ad se loquentem inducit: *Tu quidem nequdquam ad eos cùm Dei miraculis manifestis venies, quoniam ea velut odiosa, atque contraria rejiciunt, & veritati ad se venienti contradixerunt*; undè armis pro miraculis usus est Mahumetes, prædamque & bellum suis sectatoribus præcepit Azoara 10. & 12. Ergó non fuit vera Religio. Maj. probatur: Consuevit Deus, quoties voluit hominibus aliquid novi, atque insoliti per nuncios suos indicere, ut scirent se esse, qui per illos loquitur, ac ut ministris suis conciliaret fidem atque auctoritatem, eorum dicta signis atque miraculis munire: sic dum Mosem delegavit ad Pharaonem pro libertate populi, ut Ægyptii nossent, eum à Deo mitti, dedit ei virgam prodigiorum operatricem Exod.4. Dum ei in Sina legem dedit Exod.19., tali fulgurum tonitruum ac signorum apparatu eam tulit, ut omnis populus manifestè dignosceret, Deum esse, qui cùm Mose loqueretur. Sic dum Christus Jesus in mundum advenit, testificans se esse filium Dei ac Messiam, signis ac prodigiis comitantibus atque attestantibus venit; quare Joannis Baptistæ discipulis hæsitantibus Matth.11. 3., num ipse esset, qui expectabatur Messias, non alio argumento eis demonstravit, se esse, nisi testimonio miraculorum dicens: *Ite renunciate Joanni: Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur &c.*; eademque potestate munivit Apostolos suos, ut signis ac miraculis fidem suam mundo confirmarent Marci 16. v.17., & 18., quæ in Actibus Apostolorum, & Christianorum historiis passim leguntur.

XXXIV. Neque valet subdolum Mahumetis effugium: nimirùm, Deum illum non misisse cum miraculorum potentia, quia homines increduli iis adhuc contradixissent. Nam sciebat Deus, Pharaonem adhuc visis prodigiis contradicturum; imò Deus ipse hoc idem prænunciavit Moysi Exod.7.3. *Sed ego indurabo cor ejus, & multiplicabo signa, & ostenta mea in terra Ægypti: & non audiet vos*; & tamen multiplicavit coram Pharaone prodigia. Noverat & Christus, Hebræos incredulos mansuros, & tamen miracula coram illis egit innumera, sed quare? Quia iis visis magis aggravabatur incredulitas eorum, & omnis excusatio ab iis auferebatur, dicente ipso Joann.15.24. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Cur ergo eadem ratione non decuit, ut vim faciendi miracula Mahumeti con-

conferret, si ab eo mittebatur? ut nimirùm qui noluissent credere, excusationem de sua incredulitate non haberent?

XXXV. Respondebunt fortè, miraculum esse, idque non modicum, Mahumeti legem sine miraculis susceptam, ac propagatam fuisse, adeo ut maxima orbis pars eam profiteatur: sicut miraculum nos credimus, duodecim homines rudes religionem Christianam toto orbe effudisse: Miraculum etiam esse continua Imperii Othomanici incrementa, & frequentes victorias, quibus regna, ac dominia olim à Christianis possessa sibi subjugavit. Hoc maximum testimonium est pro veritate Mahumetanæ Religionis.

XXXVI. Vanitatem tamen hujus responsionis ostendere, operosum non est. Quodnam enim verò miraculum est, armis, cædibus, rapinis subdi gentes novi Imperii, seu potiùs tyrannidis, novæque religionis jugo? Imò quid mirum, si homines eam legem sua sponte amplectuntur, quæ nihil non indulget sensibus, & cupiditati, secundam quam longè major pars hominum vivit, quam secundum rationem? Hujusmodi autem est Mahumetana lex. At miraculum est, & quidem maximum, quod Religio, quæ proponit mysteria sapientibus seculi incognita, & rationi humanæ impervia, quæ sensibus bellum indicit, & cupiditatibus refrænandis incumbit tota, quæ res præcipit difficiles, & arduas, ad quas nulla est in natura, & indole propensio, imo repugnantia maxima, ut est pœnitentia, & mortificatio carnis, inimicorum dilectio &c., orbe toto stabilita sit, in contrarium fremente humana potentia, idque non gladio, sed verbo, non Philosophorum disputationibus, sed prædicatione hominum vilium, atque illiteratorum; qui tantum abest, ut incredulis mortem intulerint, quin potiùs ipsi pro veritate religionis, quam annunciabant, persecutionem, ac mortem invicta constantia sustinuerint, cum ipsi, tùm Christiani ab eis facti: adeout Augustino teste Ecclesia Christi persecutionibus creverit, ac martyriis coronata sit. Hoc modo, equidem miraculum est, religionem propagari; sed ita certè non fuit propagata Mahumetana.

Non minùs inane est argumentum à Turcici Imperii incrementis depromtum; crevit enim Turcicum Imperium armorum vi, ac licentiâ vitiorum. Sæpè quidem vicerunt Mahumetani, sed sæpè etiam victi sunt. Cum vicerunt, nullo vicere miraculo, quia semper numero Christianis superiores. Vicerunt eos Christiani cùm exigua militum manu, Deo pro ipsis pugnante. At quid moror? Si felices bellorum eventus, & victo-

riæ veritatem religionis demonſtrarent,veram dicere deberemus fuiſſe religionem Græcorum, ac Romanorum, dum Idola colebant, quia tunc orbi dominabantur; falſam autem religionem Hebræorum, qui verum Deum colentes ſæpè ab Infidelibus fuſi ſunt, Deo illis propter peccata irato. Non ergò ex victoriis frequentibus, & Imperii incremento ſumi poteſt argumentum pro veritate religionis, neque miraculo adſcribi Turcici Imperii potentia.

XXXVII. Dicunt Mahumetani, Prophetam ſuum multa patraſſe miracula, multiſque ſignis ſe miſſum à Deo probaſſe: primò Mahumeti quadrienni Angelus Gabriel pectus aperuit, & cor extraxit, mundavitque à gutta nigra, quam ait omnes homines habere in corde: Secundò cum eſſet ſeptemdecim annorum, & camelos domini ſui duceret, Deus miraculosè illum protexit nube, ne à nimio ſolis ardore ureretur: Tertiò, quod illum ſæpè Angelus viſitavit: Quartò, quod illum redeuntem ex colloquio cùm Angelo arbores, aves, & lapides ſalutaverint, arboreſque ab ipſo vocatæ accurrerint, ut ei umbram facerent: Quintò, quod patruo ejus, aliiſque petentibus, ut coram eis miraculum faceret, Lunam diviſit, iterumque conjunxit; hinc Turcæ lunam venerantur, eamque præferunt in vexillis: aliaque multa, quæ narrant Joannes Andreas in ſuo opere contra Alcoranum, Cornelius à lapide in cap. 13. Apocalypſis.

Verùm in hoc primò Mahumetes ſibi contradicit; ſi enim tot prodigia ejus gratia Deus patravit, quare, ut ſupra dicebamus, induxit Deum ſibi dicentem: *Tu quidem nequaquam ad eos cùm manifeſtis miraculis venies?* Secundò, tam inſignium miraculorum cur nec unum quidem teſtem profert, ſed omnia narrat, ſemotis arbitris ſibi accidiſſe; & unicum miraculum de diviſione, & conjunctione lunæ, quod præſente patruo, aliiſque narrat contigiſſe, cur ſolum tunc enarrare cœpit, quum jam mortui eſſent ii, quos præſentes fuiſſe dicit? Sanè qui ejus dicto non credit, nec miraculis illius credet, quia unico ejus dicto munitis. Non ita fecit miracula Jeſus, non ita ejus Apoſtoli, non ita Martyres, qui ea patrarunt, non coram duobus, ac tribus teſtibus, ſed tota ſpectante ac mirante multitudine; nec miracula illorum legimus ab iis conſcripta, qui ea fecerunt, ſed ab aliis. Dicendum ergò, miracula Mahumetis fuiſſe à ſuo authore conficta, ut declinaret hominum, & maximè Judæorum, murmur, qui eum non eſſe Prophetam deprædicabant, quia non habebat miracula faciendi poteſtatem.

§. VIII.

§. VIII.

Sexta Ratio.

XXXVIII. Sextò demonſtratur falſa lex Mahumetana, quia Alcoranus docet, unumquemque poſſe in ſua ſecta ſalvari, Chriſtianum in Chriſtiana, Judæum in Judaica, Mahumetanum in Mahumetana, ſic enim legitur Azoara 2. *Omnis rectè vivens Judæus, ſeu Chriſtianus, ſeu lege ſua relicta ad aliam tendens, omnis ſcilicet Deum adorans, bonique geſtor, indubitantèr divinum amorem aſſequitur.* Sic ergò diſcurro: lex, quæ docet, hominem in fide, ac religione falſa poſſe ſalvari, eſt lex falſa, & à Deo eſſe non poteſt; at lex Mahumetana docens, hominem in religione, ſivè Judaica; ſive Chriſtiana, ſive Mahumetana poſſe ſalvari, docet hominem poſſe ſalvari in fide, & religione falſa: ergò eſt lex falſa. Maj. videtur certa, Mi. verò probatur: lex, quæ docet hominem poſſe ſalvari in religionibus invicem pugnantibus, docet hominem poſſe ſalvari in religione, ac fide falſa: quia ſicut unus Deus eſt, ita una tantum vera religio eſſe poteſt, religiones autem invicem pugnantes omnes veræ eſſe non poſſunt, quia veritas ſibi non adverſatur, quare ex duabus doctrinis contradictoriis repugnat eſſe utramque veram, ſed ſi una eſt vera, altera neceſſariò debet eſſe falſa, quia hæc eſt lex contradictionis. Atqui lex Mahumetana docens, hominem ſalvari poſſe in quacumque religione, ſivè Judaica, ſive Chriſtiana, ſive Mahumetana, docet hominem poſſe ſalvari in religionibus invicem pugnantibus, quia fides, & religio Judaica, Chriſtiana, & Mahumetana in ſuis articulis, & doctrinis invicem pugnant, & contradicunt: Mahumetana enim, & Chriſtiana credit Meſsìam veniſſe, & hunc fuiſſe Jeſum: Judaica hoc pertinaciſſimè negat. Rursus Chriſtiana credit, Deum eſſe unum in eſſentia, & in Perſonis trinum, Chriſtum Jeſum eſſe Deum & hominem, verè mortuum &c. Mahumetana totum negat. Ergò oportet ut una ex iſtis credat verum, altera falſum, quod una ſit vera, altera falſa, & qui dicit, in unaquaque iſtarum poſſe ſalvari, neceſſe eſt, ut dicat, poſſe ſalvari in lege, fide, ac religione falſa.

XXXIX. Hinc efformatur alia ratio pro veritate religionis Chriſtianæ præ Mahumetana. Homines in religione Chriſtiana ſalvari, certum eſt, ſalvari autem in Mahumetana, eſt dubium; homines enim ſalvari in religione Chriſtiana, dicunt non ſoli

soli Christiani, sed etiam Mahumetani, salvari autem in religione Mahumetana, Mahumetani quidem affirmant, sed Christiani omnes tenent oppositum: ergò religio Christiana est via certa ad salutem, Mahumetana verò est via saltem dubia. Quis autem non videat, stultissimum esse, cùm de summo omnium negotio agitur, viam certam dimittere, per quam certissimè possumus ad salutem pervenire, & viam capere dubiam, quæ fortè nos ducat ad præcipitium? Si de medicina electio facienda esset, eligeretur ne illa, quam unus quidem dicit sanitatem allaturam, sed alii negant: an potiùs ea, de qua omnes consentiunt sanaturam? Si de itinere Romam quæstio esset, eligeretur ne via, quam aliqui dicunt tutam, alii dicunt prædonibus infestam, an verò illa, quam omnes securam esse fatentur? Hoc argumento permotus fuit Henricus IV. Galliarum Rex ad Calvinismum ejurandum. Quæsivit enim à Ministris Calvinianæ sectæ: an in religione Romana esset salus? Et affirmarunt. Quæsivit à Doctoribus Academiæ Parisiensis, qui omnes erant Romanæ religionis, an in Ecclesia Calviniana esse salus, qui omnes constantissimè responderunt, certissimum esse, neminem extra navim Petri, & fidem Romanæ Ecclesiæ, salutis portum posse pertingere. Tunc prudentissimus Princeps conclusit. Ergò in Ecclesia Romana salus certa est, si quis firmiter credat, quæ credenda proponit, faciatque, quæ facienda præcipit; in Ecclesia autem Calviniana est dubia, quamvis quis credat, & operetur secundum ejus præscripta. Relinquamus dubiam, & viam certam arripiamus.

XL. Alia insuper ratio efformatur. Vera religio est illa, quam homines in periculo mortis positi sua sponte eligunt ad moriendum, illa autem falsa, quam ob lucrum, commodum, voluptatem, aut majorum consuetudinem eligunt ad vivendum, & à qua in hora mortis rebus attentè perpensis recedunt: at multi Mahumetani, qui moraliter benè in sua secta vixerunt, in eaque per multos annos perseverarunt, quia in ea nati, & eam ab avis, & proavis acceperant, postea vel in morte, vel ante mortem, post preces Deo fusas, ad inveniendam salutis viam nullo cogente sectam illam deseruere, & Christianæ religioni nomen dederunt, unice ob æternæ salutis desiderium: e contra verò nunquam est auditum, quod aliquis, qui Christi legem fideliter servaverit, sua sponte, dum morti propinquus fuit, ejuratâ religione Christiana in secta Mahumeti mori voluerit. Ergò manifestum signum est, religionem Christianam esse veram, ac sanctam, falsam autem, & impiam sectam Mahumetis, nec Deum habere auctorem.

In-

Inveniemus quidem multos Christianos, dum viverent, alicujus commodi, aut lucri, aut voluptatis, aut etiam libertatis fuco illectos, sicut sæpè evenit in iis, qui apud Turcas captivi fuut, ad sectam Mahumeti transisse, sed nunquam inventus est, qui in lege Christiana apud Turcas tota vita bene vivens, quique nec illecebris, nec minis ab ea divelli potuerit, morti proximus sectæ Mahumetanæ adhæserit Christianam relinquens, ut æternæ salutis aquirat securitatem. Hoc ergò signum est, religionem Mahumetanam non esse veram, sed hanc esse religionem Christianam. Hæc abundè dicta sint contra sectam, de qua apud suos professores vetita est omnis disputatio. Inutilia tamen viro Theologo non erunt, quæ diximus, quia saltem ex iis, quæ didicerit, mirari poterit hominum cæcitatem, qui sectam rationi adeo repugnantem, in orbis parte maxima suscipiant, & amplectantur, adeòque firmitèr illi adhæreant, ut nil difficilius invenire sit, quam Mahumetanum hominem ab ea divellere, & ad veram fidem perducere &c.

CAPUT X.

De Jesu Christo Religionis Christianæ Auctore.

Rejectis jam religionibus Gentilium, Hebræorum, ac Mahumetanorum, tanquam falsis, venimus ad Religionem Christianorum, quam unicam demonstrabimus esse veram. Porro cùm Christiana dicatur à Jesu Nazareno, qui dictus fuit Christus, idcirco priùs de isto agendum est.

§. I.

Ostenditur Jesum vixisse.

I. Jesum Nazarenum vixisse quondam in Judæa, rerum Romanarum potientibus Cæsare Augusto, sub quo natus in Bethlehem, ac Tiberio, sub quo, ut dicemus, morti addictus fuit, non tantùm scripta Christianorum, ac Christiani omnes per omnes terrarum oras diffusi constantissimè profitentur, sed & Judæi omnes, qui nunc sunt, & qui unquam post illa tempora scripserunt. De eo Josephus lib. 18. antiquit. cap. 4. ex versione S. Hieron. Catalog. Script. Eccles. in Josepho ita scribit: *Eodem tempore fuit Jesus vir sapiens: si tamen virum eum oportet dicere: erat enim mirabilium patrator operum, & doctor eorum, qui libenter*

ter vera suscipiunt: plurimos quoque tam de Judæis, quam de Gentibus, sui habuit sectatores, & credebatur esse Christus. Cùm invidia nostrorum Principum cruci eum Pilatus addixisset, nihilominus qui eum primùm dilexerant, perseveraverunt. Apparuit enim eis tertia die vivens. Multa & hæc & alia mirabilia carminibus Prophetarum de eo vaticinantibus, & usque hodie Christianorum gens, ab eo sortita vocabulum, non defecit. Non desunt ex Christianis quidam intemperantioris criticæ amatores, præcipuè Protestantes, qui hoc celebre de Christo testimonium nobis eripere conati sint, dicentes, non esse legitimum Josephi, sed adulterinum, & à priscis Christianis historiæ Josephi assutum. Verùm illud ut genuinum nedum agnoscunt ex Catholicis omnes, & ex Protestantibus celebriores, Casaubonus, Usserius, Petrus, Vossius uterque; verùm illud agnoverunt antiqui: Eusebius lib.3. demonstrat. Evangelicæ pag. 124. & lib.1., Histor. Ecclesiasticæ cap. 11. S. Hieronymus citatus, S. Isidorus Pelusiota lib.5. epist. 225., Sozomenus lib.1. cap.1. Nec me movet, antiquiores Patres, qui Christianam religionem contra Judæos propugnarunt, Justinum in Dialogo cùm Triphone, Tertullianum lib. adversus Judæos, hoc testimonio usos non fuisse, certè illud non prætermissuros, si tunc in Josephi codicibus extitisset. Non, inquam, me movet; Patres enim illi agebant contra Judæos auctoritatibus Scripturæ, ac vaticiniis Prophetarum, unde parum ad rem fuisset, miscere testimonium hominis, cujus non magnam apud Judæos auctoritatem esse noverant, quique non ex propria sententia, sed ea, quæ ex Christianorum opinione de Jesu dicebantur, enarrat. Quod si mirum est, hoc testimonium prætermissum ab illis Patribus, si in Josephi codicibus extitisset, magis mirum erit, quod si non extitisset, sed postea fuerit subdolè intrusum, tacuerint Judæi, cùm contra ipsos successu temporis cœptum est intorqueri, & non potiùs fraudem detexerint. De hoc videatur Alexandre Hist. Vet. Testam. tom.2. dissertat. ultima. Ut tamen sit; & Josephus, & omnes Hebræi Jesum fuisse non negant, quamvis ipsum Messiam esse inficientur.

II. Testantur idem & Pagani, hoc est, nec Judaicæ, nec Christianæ religionis Scriptores: Svetonius in Claudio lib. 5. ait: Claudius *Judæos impulsore Chresto assiduè tumultuante Româ expulit*. Ubi Judæos vocat Christianos, nomine autem Judæorum aliquando appellati fuere Christiani. Ponit autem *Chresto* pro *Christo*, ut enim Tertullianus in Apologet. cap.3., & Lactantius lib. 4. Inst. cap.7. docent, Pagani appellare soliti erant Servatorem nostrum, per malitiam vel ignorantiam mutato

tato I. in E. *Chrestum*. Porrò sive dicatur *Christus*, sive *Chrestus*, utrumque Servatori nostro congruit: nam *Christus* idem est ac *unctus*, uncti autem erant Reges & Sacerdotes; *Chrestus* verò est *bonus*, *benignus*. Unde Tertullianus citato loco ad Paganos: *Christianus*, inquit, *quantum interpretatio est de unctione deducitur. Sed & cum perperam & Chrestianus pronuntiatur à vobis... De suavitate, vel benignitate compositum est. Creditur ergò in hominibus innocuis etiam nomen innocuum*. Tacitus etiam Annal. lib.5. num.44. narrans, Christianos exquisitissimis pœnis à Nerone affectos, ait: *Auctor nominis ejus Christus, qui Tiberio imperitante, per Procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat*. Idipsum fatetur Plinius Junior lib.10. epist. 97. ubi cum narrasset Trajano, quosdam ex Christianis Imaginem Trajani, ac Deorum simulacra veneratos, Christo maledixisse, addit: *Adfirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem*. Jesum Christum fuisse, demum testati sunt omnes Martyres, qui pro ejus nomine confitendo coram Paganis sanguinem, ac vitam dedere. Jesumque fuisse, testatus fuit Julianus Apostata impiissimus, vocans eum per contemtum *Galilæum*, ut in ejus libris apud S. Cyrillum videre est.

§. II.

Eundem morte ignominiosa affectum.

III. JEsum Nazarenum à Pontio Pilato Judeæ Præside cruci ignominiosè affixum (etsi, ut vidimus, Mahumetani refragentur, & ex Hæreticis illi, qui veram carnem ipsi denegarunt, solùm phantasticam & apparentem tribuentes, ut Manichæi; & carnem cœlestem ac impassibilem, ut Valentiniani) fatentur tamen, non solùm Evangelia, quæ seriem passionis, ac mortis ejus fusè & accuratè describunt, nec non omnia Apostolica scripta; sed etiam Hebræi, cùm tamen non ignorent hoc nomine, quod majores sui Auctores fuerunt Pilato id statuendi, gravissimam invidiam apud Christianos, quorum sub imperiis passim degunt, sibi conciliari: inter quos primus fuit Josephus testimonio supra laudato; verùm etiam Pagani Scriptores idem memoriæ prodiderunt, inter quos Tacitus supra relatus Annal. lib.15. num.44. Neque Julianus, aliique Christianorum oppugnatores id unquam in controversiam vocarunt, imo id semper

Christianis exprobrarunt, quod hominem crucifixum colerent.

IV. Nec dici potest, Paganos hoc imposuisse Christianis in contemtum, ac ignominiam. Etenim Christianorum primi conati essent, eum à se avertere, nec difficile ipsis fuisset, cùm de re publicè, ac recentèr acta disceptaretur. Cùm ergò non ut calumniam eum repulerint, sed ingenuè Christum crucifixum, ac mortuum confessi sint Dionysius Areopagita, Polycarpus, Justinus, Irenæus, Athenagoras, Origenes, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, ac Cyrillus contra Julianum; imo crucem, quæ Paganis erat in ignominiam, verterent in Christiani nominis gloriam: argumentum est, Christum verè crucifixum, ac mortuum, aliàs à se repulissent falsam accusationem, quæ multos à Christo amplectendo remorabatur, eo quod sibi persuadere non poterant, nomen dare religioni, cujus auctor fuerat morti adjudicatus, tanquam seductor.

§. III.

Insuper à mortuis surrexisse.

V. Christi à mortuis resurrectionem non modò ut veram, sed ut præcipuum suæ fidei fundamentum adferunt omnium locorum, & temporum Christiani. *Si Christus non resurrexit, inanis est ergò prædicatio nostra, inanis est & fides vestra*: ajebat Paulus 1. Cor. 15. 14. Hoc autem fieri non potuit, nisi primi, qui fidem Christianam docuerunt, certò auditoribus suis persuaserint rem ita gestam. Certò autem persuadere hoc non potuerunt hominibus aliquo judicio præditis, nisi affirmarent, se ipsos oculatos testes esse, sine qua affirmatione nemo mediocriter sanus illis adhibuisset fidem, maximè iis temporibus, quibus à multis existimabatur impossibilis resurrectio; cùm enim eam Paulus Atheniensibus prædicasset *quidam quidem irridebant; quidam verò dixerunt: audiemus te de hoc iterum* Act. 17. 32. & insuper talia affirmantibus credere maximis malis ac periculis constabat. Affirmatum hoc ab ipsis magnâ constantiâ non solùm ipsorum libri, nimirum Evangelia, & scripta Apostolica docent, inter quos Paulus 1. Cor. 15. provocat ad testes quingentos dicens v. 4. 5. & 6. *Quia resurrexit tertia die, & quia visus est Cephæ, & post hoc undecim. Deindè visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam verò dormierunt*; verùm etiam scripta aliorum, ut Josephi loco supra

pra citato, & Celsi apud Origenem lib.2. Non autem mentientium mos est ad testes, & tam multos provocare, neque fieri poest, ut in falsum testimonium tam multi conspirent.

VI. Insuper duodecim illos Christianæ fidei primos propagatores, Apostolos dico, cur credibile est, Jesu resurrectionem annunciasse, si fabula fuisset? Nemo certè gratis malus est. Oporteret ergò, ut aliquid ex hoc mendacio sperassent. At quid? honorem? Non; cùm omnis honos penes Paganos, ac Judæos esset, à quibus illi ob hoc maximis probris, ac ignominiis afficiebantur. Divitias? Nequaquam: quin imo ex tali confessione bonorum, si qua erant, damno mulctabantur: atque si hoc non fuisset, Evangelium ipsum, quod prædicabant, doceri ab ipsis non poterat, nisi omnium temporalium curâ omissâ. Quid ergò? Vitæ hujus commoda? At ipsa Evangelii prædicatio laboribus, siti, fami, verberibus, carceribus eos obiiciebat. Forte famam? At hæc inter suos tanti non erat, ut propter ipsam homines simplices, & quorum vita ac dogmata à fastu abhorrebant, tantam vim malorum subirent. Neque verò sperare ullo modo poterant ex hoc mendacio famam apud alios, cùm ei & naturâ suis commodis intenta, & imperantium auctoritas repugnaret. Quamquam licèt ex hoc qualemcumque famam aucuparentur, hanc nullo modo durabilem sibi poterant polliceri, cùm, Deo de industria consilium suum celante, mundi totius exitium quasi de proximo imminens annunciarent, ut audire est à Paulo 1. Tessalon.4.15.16. & 1. Cor.15.52.

VII. Restat ergò ut religionis suæ tuendæ causa mentiti dicantur: quod omnino, si res seriò expendatur, dici non potest. Nam religionem illam, quam docebant veram esse, ex animi sententia crediderunt, aut non crediderunt. Si non credidissent veram, imò & optimam, nunquam hanc elegissent novam, invisam, omnibus despectam, cujus auctorem viderant morte mulctatum, omissis religionibus aliis magis tutis, atque honoratis: imo quamvis veram, professi non essent, nisi & professionem ejus credidissent necessariam: præsertim cùm & facilè prævidere possent, & experimento statim discerent, hanc professionem secum trahere mortem omnium eam amplectentium, quod absque justa causa promovere, impietas erat. Quod si crediderunt, religionem suam esse veram, imò optimam, & omnibus necessariam, etiam post Magistri sui mortem: certè id fieri non potuisset, si pollicitatio Magistri sui de sua resurrectione eos fefellisset; id enim cuivis sano homini satis fuisset ad excutiendam etiam ante conceptam fidem. Hoc argumentum fusè pro-

sequitur S. Joannes Chrysostomus homil. 5. in caput 1. 1. ad Corinth. à viro studioso videndus.

VIII. Rursùs. Cùm omnis religio, & præsertim Christiana mendacium, ac falsum testimonium, maximè in rebus divinis, prohibeat: quî credibile est, Apostolos religionis, & talis religionis amore ductos mendacium composuisse, imò suam prædicationem in putidissimo mendacio fundavisse? His adde, eos fuisse vitæ, ne quidem ab adversariis ipsis culpatæ, & quibus nil aliud objiciebatur præter solam simplicitatem, cujus ingenium maximè abhorret à mendacio. Nemo insuper eorum fuit, qui non gravissima quæque passus sit propter illam de Jesu resuscitato fidem, ob quam multi mortem etiam obierunt. Jam ergò ut quis sensus sui compos talia ferat, ac toleret ob conceptam animo opinionem, fieri quidem potest: at ut ob falsum, quod falsum esse novit, tam dura pati velit, non unus tantum aliquis, sed plures, quorum nihil intersit, id falsum credi, res est planè incredibilis.

IX. Amentes autem eos non fuisse, & vita, & scripta satis testantur. Quod de iis, qui Christum post resurrectionem viderunt, & cùm eo conversati sunt, dicitur, idem de Paulo quoque dici potest, qui Christum in cœlo regnantem à se conspectum palam prædicavit 1. Cor. 15. 9. 2. Cor. 12. 4. quæque discipulus Pauli Lucas narrat Act. 9. 4. 5. 6. & 22. 6. 7. 8. Paulo autem eruditionis Judaicæ nihil deerat, docto à Gamaliele, viro apud Hebræos peritissimo, non in lege tantum, sed in iis, quæ à magistris erant tradita, ut habetur Act. 22. 3. hic autem quomodo credi potest pro defendenda religione, quam noverat esse falsam, voluisse patriam religionem deserere, cognatorum suorum odium, atque invidiam subire, & toto orbe peregrinationes difficiles, periculosas, ac laboriosas suscipere, ut ipse narrat 2. Cor. 11. v. 23. 24. 25. 26. 27., ac postremò etiam supplicium cùm infamia perpeti?

X. Demum veritas resurrectionis Christi probatur discursu S. Joannis Chrysostomi homil. 5. in primam ad Cor. cap. 1. ex quo fermè omnia supradicta desumpta sunt. Apostoli toti orbi persuaserunt Christi resurrectionem, hoc autem præstare non potuissent, nisi Deo ipsos juvante, & consequenter nisi verum esset, quod suadebant. *Nam passionem Christi universus orbis noverat: etenim in alto ligno pependerat, & in meridie, & in Metropoli, & in die maximè solemni, in qua impossibile erat, ut à quoquam ignoraretur. Resurrectionem autem exterorum novit nemo, quod non parvum eis ad persuadendum erat impedimentum. Quod enim*

se-

sepultus esset, omnium ore ferebatur, & quod furati essent corpus ejus discipuli, & milites & Judæi omnes asserebant; quod autem resurrexerit, exterorum, inquam, novit nemo. Unde igitur universo orbi id persuadere, nisi sunt? Nam si inter miracula milites persuasi sunt contraria testimonio perhibere, unde hi sine miraculis prædicare sperabant? Neque obolum quidem habebant, ut mari, & terræ resurrectionem persuaderent. Quod si gloriæ cupiditate hoc machinabantur, multò magis singuli sibi ipsis, & non mortuo dogmata illa vindicassent. Sed nunquid adhibita esset eis fides?... *Et quanam ratione, dic quæso, cum hoc facturi erant, non statim Judæa relictâ in externas profecti sunt civitates, sed in ea remorati sunt? Vel enim signa faciebant, vel nulla. Si faciebant: ergò Dei virtus illa operabatur. Si nulla, & tamen persuadebant; multò erat admirabilius, ut ita contingeret; imò & talia auderent. Noverant enim Judæorum animos, & pravum eorum, ac invidiâ tumentem animum. Quod si Mosem post tot in gratiam eorum patrata prodigia, in deserto lapidaverunt: si Hieremiam interemerunt, ac multos Prophetas occiderunt: si Eliam quæsierunt ad necem, & tamen nullus eorum legem Mosaicam abrogabat: quid sperare, imo quid non timere poterant Apostoli, qui illa eadem innovabant, quorum gratia Magistrum suum Judæi crucifixerant? Sed nunquid Romanæ leges eis opitulabantur? Verùm hæ majori eis erant impedimento, quippe quibus sancitum erat: omnis, qui se Regem facit, non est amicus Cæsaris.* Cùm autem Christus tanta fuerit passus, & morti destinatus, quia existimatus fuit, velle se Regem facere, quid non timendum erat discipulis ejus, qui ejus doctrinam annunciare, seque ejus asseclas profiteri debebant? Hæc paucis mutatis ex Chrysostomo, qui post multa concludit. *Si inter tot impedimenta non ad perficiendum tantum, sed ad excogitandum, tanta operati sunt, & omnium opinionem superarunt, sanè ubique constat, non humanis viribus, sed divina gratia ea omnia effecisse.* Et consequenter ea, quæ prædicabant, inter quæ præcipua erat Christi Resurrectio, prorsùs vera esse.

Tot, talibus, tantisque testimoniis fidem detrahere nemo potest, nisi dicat resurrectionem impossibilem esse, & talem, quæ involvat contradictionem.

XI. Verùm resurrectionem non esse Deo impossibilem, neque ulli contradictioni esse obnoxiam, respondet S. Justinus (quæst. & respons. ad Græcos) *Aliud enim est, quod omnino est impossibile, & aliud quod alicui est impossibile. Omnino impossibile est, ut diametros sive media linea ejusdem cum latere sit mensuræ. Alicui impossibile est, ut natura absque satu animans procreet. Utri* igi-

igitur impossibilium istorum resurrectionem subjiciunt, qui eam non credunt? Si priori: falsa fuerit ratio; non enim per restitutionem media linea lateri mensura æqualis redditur, resurgentes autem per restitutionem resurgunt. Sin posteriori. At Deo omnia possibilia sunt, quæ alicui impossibilia non sunt. Impossibile sanè est idem tempore eodem vixisse, & mortuum fuisse; ceterùm ut mortuo vita reddi possit per ejus efficaciam, qui vitam primò homini dedit, quid obstat? Deus qui solo jussu suo hominem, ac cætera creavit, cur eodem jussu suo hominem, qui ex vita excidit, ad vitam non potuit revocare? Cur qui antequam esset, Dei potentiæ obedivit, ut esset, postquam fuit, non poterit eidem obedire, ut iterum fit? Accuratiores Philosophi fatebuntur fortè, sibi tam difficile intellectu esse animal in utero matris formari, quàm mortuum revocari ad vitam. Sed homines indocti non mirantur, quod solent videre, nec difficile putant, quamvis rationem ejus ignorent. Id autem quod nunquam viderunt, quamvis quotidianis rebus fortè difficilius non sit, fieri non posse, contendunt. Undè D. Augustinus tract.24. in Joannem: considerans mirari homines, quod Christus quinque panibus saturaverit quinque millia hominum, non mirari autem quod Deus ex paucis granis segetes creat, ait: *Et tamen hoc nemo miratur, illud mirantur homines, non quia majus est, sed qui rarum est.*

XII. Neque ut homo suspicari possit, resurrectionem esse possibilem, speciali eget illustratione; nam viri sapientes, quamvis Ethnici, eam non impossibilem esse cognoverunt, refert enim Plato relatus ab Eusebio lib.11. Præparat. Evangelic. cap.35. Ærem Armenium die ab interitu duodecimo rogo impositum revixisse, ac ea, quæ sibi post mortem acciderant, enarrasse. Plutarchus etiam, referente eodem Eusebio ibid. cap.36., idem narrat de quodam Antyllo, & Nicarda. Fœminam septem diebus exanimem narrat Heraclides apud Plin. Hist. lib.7. cap.52. ad vitam revocatam: & quidem opera Empedoclis, ut scribit Laertius in Empedocle, qui etiam vult, eam ab 30. diebus fuisse mortuam. *Varro quoque auctor est*, ait Plinius loco citato, *se agros dividente Capuæ, quemdam, qui efferretur, foro domum remeasse pedibus. Hoc idem Aquini accidisse, Romæ quoque Corfidium Materteræ suæ maritum funere locato revixisse, & locatorem funeris ab eo elatum.* Alia ejusmodi referunt laudatus Plinius, & alii Scriptores Ethnici. Quæ licèt vera fuisse non assererem, signa tamen sunt, Ethnicos non impossibilem censuisse resurrectionem, aliàs vel hujusmodi facta non narrassent, vel qui ea narrassent, derisissent.

XIII.

XIII. Quod si addas, dissoluta semel corpora, impossibile esse, ut in eandem compagem redeant.

Dicam ego, ut causa talis impossibilitatis demonstretur. Cùm enim inter plerosque Philosophos constet, rebus quantumcumque mutatis, manere materiam diversarum specierum capacem, quis dicat, aut Deum nescire, quibus in locis etiam longissimè distantibus sint partes illius materiæ, quæ ad humanum corpus pertinuit, aut deesse potentiam, qua eas reducat, recomponat; idemque faciat in suo universo, quod in fornacibus, aut vasis facere Chymicos videmus, ut quæ similia, & congenera sunt, colligant, quamvis disjecta? Fortène materia, mutatâ semel specie, ad speciem, quam amisit, impossibile est, ut revertatur? Ut verò specie quantumvis mutatâ ad sui originis formam revertatur, in rerum natura aliqualia exempla sunt in arborum, & animantium seminibus; arbor enim emittit semen, quod rursùs transit in arborem, & animal à se decidit semen, ex quo iterum ejusdem speciei animal efformatur.

Nec est tantus, ut sit insolubilis, nodus ille, qui à multis nectitur de humanis corporibus, quæ in ferarum, aut piscium alimenta transeunt, quibus ita pastis homines iterum pascuntur: quasi quod, si in resurrectione cuique restituenda esset sua materia, aliqui ex hominibus pasti belluis, aut piscibus humana carne nutritis, remansuri essent sine materia.

XIV. Non inquam. Primò enim dici posset, eorum, quæ comeduntur, partem maximam non in corporis nostri partem abire, sed in excrementa, aut accessiones corporis, quales sunt pituita, & bilis; & de eo, quod alendi vim habet, tum morbis, tum intimo calore multum absumitur. Quare semper supererit, quod redire possit ad corpus prioris hominis in resurrectione. Quod si id non contingat, sed illud, quod posteriori corpori aliunde accesserit, inde debet recedere, & ad prius corpus redire, id tamen non efficiet, ut non sit idem corpus; cum etiam in hac vita major contingat particularum mutatio, & tamen idem corpus semper persistat. Hinc Alfenus leg. *Proponebatur* ff. de Judiciis, *Quod si quis* (inquit) *putaret partibus commutatis aliam rem fieri, fore ut ex ejus ratione nos ipsi non iidem essemus, qui ab hinc anno fuissemus; propterea quod, ut Philosophi dicerent, ex quibus particulis minimis constiterimus, hæ quotidie ex corpore nostro decederent, aliæque extrinsecus in earum locum accederent.* Et Seneca Epist. 58. *Corpora nostra rapiuntur fluminum more: quidquid vides currit cum tempore: nihil ex his, quæ videmus, manet. Ego ipse, dum loquor, mutari ista, mutatus sum.*

XV. Hunc nodum vidit D. Thomas, & solvit in 4. sent. dist. 44. q. 1. art. 2. q. 4. in corpore, & ad 3., ubi, postquam dixit, in resurrectione quemque resumturum eam partem materiæ, quæ ad integritatem suam pertinet, non verò omnem, quæ ei per accessionem successivè advenit; sed hanc redituram ad illud corpus, ad cujus naturæ integritatem primo pertinuit: quæ etiam est opinio S. August. in Enchiridio cap. 88. ubi ait: *Non autem perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro; sed in quemlibet pulverum cinerem solvatur, in quoslibet halitus, aurasque diffugiat, in quamcumque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementi vertatur, in quorumcumque animalium, etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur; illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitùs ut homo fieret, viveret, cresceret, animavit*. Subdit postea: *Si* aliquis *nullo cibo unquam pastus fuisset, nisi carnibus humanis, divina virtus aliunde* (in resurrectione) *suppleret, quantum indigetur ad perfectionem quantitatis, sicut supplet in illis, qui ante perfectam ætatem decedunt, nec per hoc aliquid præjudicatur identitati in numero, sicut nec præjudicatur per hoc, quod partes secundum materiam fluunt, & refluunt*. Ita S. Thom. Non enim penes partes materiales, quasi materialiter sumtas, pensatur identitas corporis, sed penes easdem, ut ordinatas ad idem compositum simul cum eadem anima constituendum, sicut idem fluvius est, quamvis aquæ semper præterfluunt, quia semper fluunt per eundem alveum, ex quo habetur identitas fluvii.

XVI. Hunc nodum objecerunt Græci S. Justino contra resurrectionem dicentes: *Si homines mortuos resurgere oportet integros; si fortè accidat, ut homo in mari pereat, ac deinde à piscibus is devoratus, rursum aliis hominibus, qui pisces eos ederint, esca fiat: quomodo carnem suam ab aliis hominibus consumtam, atque in illorum corpus conversam recuperabit? Aut enim hic necessariò sine carne resurget, quam homines alii esu piscium interveniente absumserint, sicut dictum est; aut illi membra carnis suæ repentè deponent, & partibus suis deficientur, ut id, quod per iniquam eorum vorationem deest, sarciatur, impleaturque?* Ecce nodum, quem solvit Justinus quæst. & respons. ad Græcos pag. 208. sic: *Quod homo sit, aut fiat esca piscium, & piscis esca hominum; neque hominem in piscem, neque piscem in hominem resolvit, sed utriusque resolutio in elementa ea transit, unde est primitus utrumque compositum, etiamsi utriusque resolutionis modus per id fiat, quod alterum alterius esca factum sit. Cujusque enim resolutionis, quocumque ea eveniat modo, finis est, ut in ea abeat elementa, in quæ resolvitur. Minimè ergò*

eo

eo oportet, quod homo piscis, & rursùs piscis hominis cibus fiat, per cavillationem fallacem instituere quæstionem abolendæ resurrectionis causâ, sed ad potentiam Dei respiciendum, qui non modò mortuos *se resuscitaturum esse, pollicetur, verùm etiam per eam, quæ jam præcessit, Salvatoris nostri Christi resurrectionem certam nobis fecit fidem, & persuasionem. Porrò si elementa subjiciuntur ad eorum quæ generantur creationem, & ad eorum quæ intereunt restitutionem: quomodo si incredibilis, atque impossibilis esse eorum, quæ intereunt, existimatur restitutio, non incredibilis atque impossibilis etiam erit eorum, quæ ab initio genita sunt, creatio? Quod certè est perquam absurdum*. Hæc Justinus.

XVII. Breviori via respondet Joannes Clericus apud Grot. de verit. relig. Christ. lib.2. §.10., minimè necessarium esse, ut eadem sit numero materia, quæ excitatur, cum ea, quæ homine moriente in sepulchrum illata est. Neque enim minùs fuerit idem homo is, cujus animus conjunctus fuerit cum materia, cum qua nunquam conjunctus fuerat, si sit idem animus, quàm fuit idem homo senex decrepitus, & infans vagiens in cunis, quamvis ne particula quidem fortè supersit in sene ejus materiæ, quæ fuit in infante propter perpetua effluvia, quæ ex corpore elabuntur. Resurgere corpus, optimè dici potest, cum simile ex terra à Deo formatur, conjungiturque menti eidem. Hæc Clericus: quæ responsio regulanda est cum ea, quam supra retulimus ex D.Thom.

XVIII. Cùm ergò tot viis eludi possint objectiones contra resurrectionis possibilitatem, cur eam esse impossibilem quis asserat, causa nulla est; maximè cum eam agnoverint viri Philosophi, etsi non Christiani, ut Zoroaster apud Chaldæos, ut refert Clemens Alexandr. Stromat. 5., Stoici propè omnes apud Clementem ibid. ubi de Heraclito: *Noverat enim* (inquit) *ille edoctus à barbara Philosophia, mundum à malis hominibus purgatum iri per ignem, quod Cepirosin postea Stoici dixere, qui & per eam hunc talem quemque revicturum docent, his vocibus obtegentes* resurrectionis rem. Et Origenes lib.4. contra Celsum: *Ajunt de porticu Philosophi, post seculorum circuitus fore incendium universi; deindè ejusdem formationem, quæ eadem omnia habeat*. Crysippus etiam lib. de Providentia apud Lactant. lib.7. Instit. cap.23. *Hoc cum ita se habeat, apparet, non esse impossibile, ut & nos post mortem, seculorum certis circuitibus evolutis, restituamur in eum, in quo nunc sumus, statum*. Cùr ergo impossibilis fides resurrectionis asseri potest, quam non impossibilem viderunt, & fassi sunt solo rationis lumine ducti Veteres Philosophi?

§. IV.

Insuper verum Messiam fuisse.

XIX. Messiam jam venisse, ostensum est supra; restat modò demonstrandum, an is fuerit Jesus Nazarenus. Et quidem si oracula adducta pro adventu Messiæ attentè inspiciantur, non in alio, quàm in Jesu esse completa quisquis facilè deprehendet. In eo enim solo fuerunt impletæ Danielis Hebdomades: occisus fuit à Judæis; ex quo ille populus non fuit amplius populus Dei: post ipsum cessavit hostia, & sacrificium: diruta à Romanis Civitas fuit, ac Templum desolatum, ac desolatio adhuc perseverat. Ablatum fuit, in Jesu temporibus, á populo Judaico sceptrum omnisque dominatus, ut prædixerat Jacob: Jesus fuit lapis, qui pedes statuæ contrivit, ut vidimus, & inter alios fusè ostendit Martini sæpè laudatus 2.p. Pugionis fidei cap.7. & 8.

XX. Rursùs eo tempore natus est Jesus, quo à Judæis & Ethnicis Messias expectabatur. Ab Ethnicis quidem, ut videre est apud Huetium demonstr. Evangelic. in Calce proposit. 7. Svetonius enim in Vespasiano lib.8. cap.4. *Percrebuerat* (inquit) *oriente toto vetus, & constans opinio; esse in fatis, ut eo tempore Judæa profecti rerum potirentur*. Et Tacitus histor. lib.5, c.13., ubi excidium Hierosolymitanum enarravit, subdit: *Pluribus persuasio inerat, antiquis Sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret oriens, profectique Judæá rerum potirentur, quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant*. Hanc fidem apud præfatos Scriptores manasse, crediderim ex Josepho, qui callidè nimis, atque adulatoriè oracula de Messia ad Vespasianum retulit de Bello Judaico, tum lib.3. cap.28., vel 14., tum lib.7. cap.31., vel 12., ubi ait, causam, cur Judæi à Romanis rebellarint, fuisse, quod crederent ex divinis oraculis malè intellectis, aliquem ex eorum gente toti orbi tunc imperaturum: quod postea ipse ad Vespasianum refert, dicens: *Sed, quod maximè eos ad bellum excitaverat, responsum erat ambiguum, itidem in sacris libris inventum; quod eo tempore quidam esset ex eorum finibus orbis terræ habiturus imperium. Id enim illi quidem quasi proprium acceperunt, multique sapientes interpretatione decepti sunt. Hoc autem planè responso Vespasiani designabatur imperium, qui apud Judæam creatus est Imperator*. Quodnam esset illud Oraculum, ex quo Judæi concludebant, eo tempore aliquem ex ipsis do-

dominaturum orbi, & vi cujus expectabant Mefsiam, non adeò facile eft defignare. Huetius citatus cenfet, effe Oraculum Jacobæum Gen.49., de quo fupra; & meritò, in eo enim defignatur tempus, cùm in eo dicitur, non ablatum iri de Juda fceptrum, donec veniat, qui mittendus eft: Sceptrum tunc è Juda jam erat ablatum, orbis autem imperium ifta portendunt: *Et ipfe erit expectatio gentium.*

XXI. Utcumque autem fit; certum eft, tempore, quo natus eft Jefus, expectatum à Judæis Mefsiam fuiffe. Hac perfuafione imbutus erat Simeon, quem teftatur Lucas 2. 25. *Expectaffe confolationem Ifrael*; eâdem & illi, quos alloquebatur Anna Propheti∫fa Phanuelis filia, de quibus idem Lucas v.38. ait: *Expectaffe redemtionem Ifrael.* Eadem mens erat Samaritanæ, cùm Chrifto diceret Joann.4.25. *Scio, quia Mefsias venit: redemtio autem, & confolatio Ifrael* Mefsiæ adventus eft, quem Thalmudici *confolatorem*, aut *confolationem* appellant; per hanc confolationem, vel fanctiffimum religionis fuæ myfterium jurare foliti. Legitur infuper in libro Sanhedrim cap. ultimo, fcholam Eliæ Hebræi Doctoris definiviffe mundi tempus fex annorum millibus, quorum duo millia priora fuerint Thohu: duo fequentia lex; poftrema duo futura fint Mefsias. Circa finem autem quartæ Chiliadis natus eft Jefus.

XXII. Tralatitia itaque, ac promulgata de venturo iis temporibus Mefsia perfuafio effecit, ut multi Mefsiæ nomen tunc affectarint; nullus autem ex iis illud jure ufurpare poterat, nifi folus Jefus, quia eorum nullus reliquit fectam poft fe, in qua ea opinio perfeveraret. Primus, qui Mefsiæ nomen aucupatus eft, fuit Herodes Afcalonita, ex quo fecta Herodianorum, fed hæc vix enata aruit. Hadriani temporibus furrexit Judæus quidam nomine *Bar Cofba*, feu *Barcochebas*, i. filius Stellæ; hoc nomine donatus, quod fibi nobile illud Balaami vaticinium *Orietur Stella ex Jacob* num.24.17. accommodaret: deindè *Barcuziba* dictus, hoc eft *filius mendacii*, poftquam ut impoftor repulfus fuit, qui fe Mefsiam dictitabat; de eo enim legitur in tract. Sanhedrin diftinct. quæ incipit Chelek: *Bar Cosba regnavit tribus annis, & dimidio; dixit enim Rabbinis: ego fum Mefsias.* Armiger ejus, ac præcipuus fectator fuit R. Akiba, de quo Moyfes filius Maimon. in Jad Chazakah: *R. Akiba magnus fapiens fuit, & de fapientibus Mifne* (i. de primis Auctoribus Thalmud) *fuit armiger Bar Cofbæ Regis, de quo dixit, illum effe Mefsiam; videbatur enim ipfi, & omnibus fapientibus generationis ejus, effe Mefsias, donec ob fcelera fua interfectus eft. Tunc enim patuit, ipfum non effe*

Messiam, sapientes verò illi nullum ab eo signum, vel miraculum petierunt. Ita apud Martini sæpè laudatum p. 2. cap. 4. §. 17. 18. &c. Is ergò ab initio Judæis acceptissimus, multisque sectatoribus, ac sapientibus stipatus, solo triennio cùm dimidio duravit, ac ipso extincto tota ejus secta extincta fuit: sicque de aliis, qui ante, vel post, Messiæ nomen usurparunt.

XXIII. Verùm Jesus Nazarenus, quamvis sapientibus Judæorum invisus, quamvis solos duodecim viros idiotas sectatores haberet, quamvis demum à Judæis ut seductor accusatus, condemnatus, crucifixus; tantum abfuit, ut eo mortuo ejus Secta extingueretur; quin potiùs repugnantibus licèt, ne dum Judæis, sed & Gentilibus, immanibus ab utrisque exagitata persecutionibus, ad ejus necem toto orbe conspirante, non solùm non ceciderit, sed ab illis Duodecim in universas mundi oras deportata, eò magis creverit, atque usque in hunc diem per orbem totum diffusa perseveret. Cùm ergò, ex jam probatis, tempore, quo natus fuit Jesus, constans esset opinio, Messiam fore nasciturum; cùm Jesus sese assereret Messiam, quis inter tot tale nomen præ se ferentes verus Messias extitit, nisi ipse?

XXIV. Nolo præterire Judæorum fabulam; dicunt enim, Messiam suum natum in die destructionis Templi, nondum tamen apparuisse. Hæc autem insania eruitur ex libro Berachoth Hierosolymitano distinct., quæ incipit Hajah: *Illa die, qua natus est Messias, destructa est domus Sanctuarii, ut ait R. Joden in nomine R. Ibbo: factum est enim quodam Judæo commovente* (i. arante) *mugivit bos ejus coram eo. Transivit autem quidam Corvinus* (alii dicunt Arabs, alii Elias) *& audivit vocem, quæ dicit: Judæe fili Judæi, solve boves tuos, quia domus Sanctuarii destructa est. Mugivit bos tempore secundo, & ait* (ille Corvinus, aut Arabs, aut Elias) *Judæe fili Judæi, junge boves tuos, quia natus est Rex Messias. Dixit ei: quod est nomen ejus? Dixit ei: Menachem Consolator. Dixit ei: quod est nomen Patris ejus? Dixit ei: Hiskia virtus Domini. Et undè est? Dixit ei: de Domo Regia, de Bethlehem Juda &c.* Idem narratur in prima Bereschit Rabba; diverso tamen modo, quia nunquam sibi ipsis constant mendacia; & additur, Messiam istum fictitium natum fuisse sanguine cruentatum ob ruinam Sanctuarii, & flantibus super eum ventis deductum fuisse ad mare magnum, ubi quadringentis annis morabitur, *& octoginta in ascensu fumi apud filios Kore, & octoginta in portis Romæ, & reliquo annorum revertetur super omnes civitates magnas usque ad tempus finis*. Et in libro Sanhedrin distinct. Chelok interroganti, quid faciat Messias in porta Romæ, respon-

spondetur: *Sedet inter pauperes patientes infirmitates, seu inter leprosos*.

At cui risum non excutiant ista deliria? Si ergò verus Messìas natus fuit in die destructionis Templi, cur post destructionem Templi sapientes Judæorum Bar-Cosbam, de quo supra, ut Messìam receperunt? Si quingentis, & sexaginta annis debuit latere, & deindè apparere; cur hactenus non apparuit? Cur inter pauperes, ac leprosos in porta Romæ sedentes hactenus inventus non est? Messìam inter fabulas, & somnia quæritant infelices Judæi, ne videant verum Messìam meridiano sole clariorem in Jesu Nazareno.

XXV. At velint nolint, videant necesse est omnia, quæ in Messìa implenda erant, in Jesu sigillatim impleta. Messìas nasci debuerat ex Davidis posteritate psalm.88.4. 2. Reg.7.16., Esaiæ 11.10. *In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum ejus gloriosum*. Jerem.23. 5. *Ecce dies veniunt dicit Dominus, & suscitabo David germen justum &c.* Ezech.34.23.24. *Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascit eas, servum meum David . . . & servus meus David princeps in medio eorum*. Secundo nasci ex Virgine Esaiæ 7. 14. *Ecce Virgo concipiet & pariet filium*: in Bethlehem Micheæ 5. 2. *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel*: in Galilæa trans Jordanem doctrinam suam primo spargere debuerat Isaiæ 9.1. *Aggravata est via maris trans Jordanem Galileæ gentium. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam &c.*: omne genus morborum sanare Esaiæ 35. 5. &c. *Tunc aperientur oculi cæcorum &c.* imo mortuos suscitare inter præcipuas Messiæ notas ponit R. Levi ben Gerson. In Jesu autem omnia prædicta fuisse impleta, cuivis legenti Evangelia palam fit. Eum enim ortum ex David affirmant Matthæus cap. 1. 1. & 20. ep. 9. 27. c.12. 23. c.15. 22. c.20.30.31. c.21.9.15. c.22.42. &c. Marcus c.10.47. c.12.35.36. 37., Lucas 1.27.32.69. c.2.4. c.18.38.39. c.20.42.44., Joannes c.7.42., Acta Apost.13.34. c.15.16., Paulus Roman. 1. 3. &c. De Virgine natum asserunt Matthæus c.1.18.22.23., Lucas 1.35. Natum in Bethlehem affirmant Matth. c.2.1.2.3.4.5.6. Lucas c.2. 4. Doctrinam suam evulgare cœpisse Jesum in Galilæa, enunciant Matthæus c.4.12.13.15., Marcus c.1.9.14., Lucas 4. 14., & alibi sæpè. Omne insuper morborum genus sanasse, & mortuos suscitasse, ostendunt Matthæus c.11.5., Lucas c.4.19. ejusque similia miraculosa per totam Evangelicam historiam sparsa sunt.

XXVI.

XXVI. Unum tamen, quod Judæorum jugulum petit, cujus effectus in hanc usque diem permanet; Ex Davidis psalm.2. v.8. psalm.22. v.28., psal.78. v.32., psal.72. v.8. & 17., Esaiæ c.2.2. c.11.10., c.14.1., c.6.3. &c. c.66. 19. &c. Zachariæ c.2. 11., c.8.20. &c., c.9.9.10.11. c.14.16., & Oseæ c.2. 24. vaticiniis manifestissimè apparet: nimirùm Messiam non tantùm Judæorum, sed aliarum gentium magistrum fore, & per ipsum collapsuros cultus falsorum Deorum, & ad unius Dei cultum perducendam universam alienigenarum gentium multitudinem, ut prædixerant Esaias c.2.18.20., c.31.7., c.46.1., Sophonias c.1. 4.5.6., Zacharias c.13.2. Hoc per Jesum factum, per ejus Apostolos prosecutum fuisse, nemo non videt. Ante Jesu adventum sub falsis cultibus Idolorum totus fere orbis jacebat; vix autem Jesus misit suos ad annunciandum orbi universo Evangelium suum, paulatim decrescere cœpit falsorum numinum cultus, nec singuli tantum homines, sed & populi, & regna, obnitente quamvis tota humana potentia, ad unius Dei veri cultum reduci. Hæc certè Judæorum Rabbinis non debentur, sed Jesu discipulis, eorumque successoribus. Ita populus Dei factus est, qui ante non erat, ut prædixerat Oseas c.2.24. *Et dicam non populo meo populus meus es tu: & ipse dicet; Deus meus es tu*: Et qui erat ante populus Dei factus est non populus Dei, ut prænunciaverat Daniel c.9.26. *Et non erit ejus populus, qui eum negaturus est*. Et impletum, quod etiam prædictum retulimus per Jacob Gen.49. nimirum, antequam planè tolleretur civilis potestas à posteris Judæ, venturum Siloh, i. Messiam, cui parituræ essent etiam exteræ gentes, ut postea Esaias dixit cap.11.10. *Ipsum gentes deprecabuntur*.

XXVII. Nunc, si placet, expendendum pro coronide nobis est argumentum, quod ex psalmo secundo inter alia contra Judæos intorquet Eusebius demonstr. Evangel. lib.4. cap.16. Duobus characteribus debet insigniri Messias, seu Christus; nimirùm, quod contra ipsum astituri sint Reges terræ, & Principes convenient in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Altero, quòd tandem Deus dabit illi gentes hæreditatem, & possessionem suam terminos terræ. Hæc in Jesu fuisse impleta, quis non videt? Quid non tentarunt Reges terræ contra ipsum, ut ejus religionem dissiparent? Et tandem nonne gentes factæ sunt hæreditas ejus, quia conversæ ad ipsum? Nonne termini terræ possessio ejus facti sunt, dum ejus nomen ad terminos terræ protenditur? Hæc certè non possunt referri ad Messiam, quem Judæi expectant, ac si iste rursùs esset circumve-

veniendus à terræ principibus; nec credo, eos id unquam daturos; quippe qui magnum quemdam Principem, Regemque æternum fore dicunt Christum, quem expectant: quod si dabunt, & ille etiam, cum venerit, eadem patietur, quæ jam passus est qui venit; cur illi potiùs, quam isti credendum erit? Quod si ad David, aut quempiam ex illius nepotibus oraculum torqueant, quis unquam illorum fuit, qui aut filius Dei aliquo Oraculo sit dictus, aut ab ipso Deo genitus, sicut iste, de quo psalmus vaticinatur? Quis eorum fuit, contra quem astiterunt Reges terræ, & cui tandem datæ sint gentes in hæreditatem, & termini terræ in possessionem; cum semper fuerit eorum regnum inter angustias Palæstinæ conclusum? Si ergò hæc omnia in nullo eorum impleta; cur Jesum, in quo omnia impleta demonstramus, ut eorum Messìam non venerantur?

§. V.

Judæorum momenta, Jesum non fuisse Messiam.

XXVIII. OPponi à Judæis solet, quædam de temporibus Messiæ prædicta esse, quæ in Jesu non fuerunt impleta, nimirùm Messiæ tempore habitaturum lupum cùm agno, pardum cùm hædo, leonem cùm pecore stabulaturum, lusurum cùm anguibus infantem, ut ait Esaias c.11. v.6., & sequentibus. Secundò montem Dei surrecturum supra alios montes, venturos eò alienigenas, ut sacra faciant, quod ait Esaias c.2. v.2., Michæas c.4. v.1. & sequent. & quod confluxuræ ad eum sint omnes gentes, Esaias loco mox relato. Nihil autem horum in Christo Jesu fuit impletum.

XXIX. Respondeo cùm D. Hieronymo in dictum Caput 11. Esaiæ, quærendo à Judæis, num sicut volunt, ad litteram intelligi, quod lupus habitabit cùm agno; ita etiam ad litteram velint intelligi omnia, quæ in dicto capite dicit Esaias. Si respondeant non: cur (dicam) ad litteram intelligi volunt, lupum habitaturum cùm agno, & non omnia? Si respondeant sic. Inferam ego: ergò cum ibi exprimit Messìam nomine Virgæ, & floris egredientis de radice Jesse, verba hæc erunt sumenda ad litteram, & ut scripta sunt; & sic Messìas erit verè Virga, flos de radice nascens. Ergò dum dicitur terra percussa verbo Dei, & interfectus impius spiritu verborum ejus, debent intelligi ad litteram; sicut etiam dum ait, quod Justitia erit cingulum lumborum ejus, & fides cinctorium renum ejus, omnia hæc ad litteram erunt

erunt sumenda; & sic res spirituales, quales sunt justitia & fides, erunt propriè cingulum, quo cinguntur lumbi & renes Messiæ: quo quid magis ridiculum? Rursùs quid dignum Dei majestate diceret Esaias, ut lupus & agnus pascantur simul, & pardus cùm hædo accubet, & Leo paleas comedat, & puer parvulus mittat manum suam in foramine aspidum? Nisi fortè juxta fabulas poetarum aureum nobis Saturni seculum restituant, in quo lupi & agni pascentur simul? Quod si responderint, hæc in beatitudine futura esse; nimis viliter loquuntur de beatitudine habenda per Messìam, quæ non bonis corporis, sed animi in virtutibus statuenda, quæ coram Deo, imo & coram verè sapientibus solæ verum bonum sunt.

XXX. Discant ergò Judæi, Scripturas interpretari; & noriut, in eis aliqua equidem esse sumenda litteraliter, sed alia etiam, præsertim in propheticis, sumenda esse per figuram, aut metaphoram, aut spiritualiter. Sicut ergò ipsi non sument florem, & virgam, nec cinctorium, aut lumbos, & renes litteraliter, sed spiritualiter: ita lupum tempore Messìæ habitaturum cùm agno, & reliqua hujusmodi spiritualiter dicta percipiant, nimirùm vel gentes genio feroces per ipsum ad mansuetudinem redigendas, populosque feritate tumidos colla suæ legi subdituros. Hoc D. Petro ostensum fuit in linteo sibi à cœlo demisso (Act. 10.) habente quatuor principia, quæ quatuor mundi plagas intelligimus, ut repletam terram Dei scientia cognoscamus; in quo erant quadrupedia, & serpentes, & bestiæ, & volatilia cœli, ut quod arca litteraliter in diluvio, hoc spiritualiter præstet Ecclesia in mundo. Hæc cum D. Hieronymo.

XXXI. Miror sanè, quod Judæi dicta verba ad litteralem sensum trahere velint, cum nedum S. Hieronymns, aut quivis alius ex nostris, sed, ut advertit Martini 2.p. c.12. §.17. Jonathan ipse, cui nefas est contradicere Judæis, ea in Chaldaicum transferendo specialiter interpretatus sit, dicens: *Et egredietur virga de trunco Isai*, ait; *Et egredietur Rex de filiis Isai*: *& planta de radicibus ejus germinabit*, ait: *Et Messìas de filiis filiorum ejus se nutriet*. Et erit justitia cingulum lumborum ejus, & fides lumbare renum ejus, sic legit; *Et erunt justi circumcirca ei*, *& agentes fideliter appropinquabunt ei*: & habitabit Lupus cùm Hædo sic exponit: *Et in diebus Messìæ Israelis multiplicabitur pax in terra*. Hæc autem omnia temporibus Jesu, & in ipso verificata fuisse, quis non videt? Neque debet esse novum, bestiarum ferarumque nomine figurari homines, nam super psalm. 36. v. 7. hominem & bestiam salvabis Domine Rab. Juda dixit: *Hi sunt filii*

filii Adæ, qui sunt astuti per scientiam, & statuunt semetipsos velut jumentum, quasi dicat: illos salvabit Deus, qui sunt homines, i. prudentes ad faciendum bonum; & jumenta, i. simplices ad patiendum malum, i. ad onus legis ac Dei portandum.

XXXII. Item Messias dicitur figuratè *Mons* ab Esaia cap. 2.; sicut à Daniele cap. 2. dicitur *Lapis*, qui crevit in montem: *Mons*, in quo fundata est Ecclesia; mons, inquam, in vertice montium, quia elevatus super omnes alios montes; montes enim dicuntur non solùm Messias, sed & Patres, de quorum semine erat nasciturus. Ita nedum S. Hieronymus in dictum Caput, sed etiam Bereschit Rabba super illud Genes. 28. 10. *Quis tu mons magne coram Zorobabel?* Hoc est: *Mons magnus*, idest Messias, & quare ipsum vocas montem magnum? Quia major est, quam Patres; exaltabitur plus, quàm Abraham ... & elevabitur plusquàm Moyses &c. Ita ex Martini 2. p. cap. 12. *§. 6.*

XXXIII. Fluent item ad eum omnes gentes, omnes enim gentes servient ei Ps. 71. 11. cui dictum est Ps. 2. 8. *Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*; ut serviant ei juxta Sophoniam 3. 9. sub jugo uno. Ita S. Hieronymus in Esaiam c. 2. *Omnes*, inquam, *gentes*, non ita amplè, ut sumatur pro omnibus & singulis universim, & pro quovis tempore; sed pro multis, seu ex omnibus gentibus multæ ad eum fluent; unde quasi se restringens Esaias subjungit: *Et ibunt populi multi*: nec semper ly *omnes* universitatem, sed sæpè multitudinem exprimit; ut cum dicitur 2. Reg. 16. 22. *Ingressus est* (Absalom) *ad concubinas Patris sui coram universo Israel*, & ibi cap. 17. vers. 14. *Dixitque Absalom, & omnes viri Israel*; & vers. 11. *Congregetur ad te universus Israel à Dan usque Bersabee, quasi arena maris innumerabilis*. Hic quis tam insulsus dicet, ly *universus & omnis* debere accipi distributivè & rigorosè, ita ut nullus deficeret ex Israel, qui non videret Absalonem perpetrantem illud flagitium, quique non loqueretur, aut congregaretur ad ipsum, cum multi absque numero essent absentes, cum multi eorum vel essent cum David, vel in domibus suis remansissent? Sumto autem ly *omnes* cùm distributione accommoda, quis negare audebit, omnes gentes prædicatione Apostolorum, ac successorum ejus, ad Jesum confluxisse; in eoque oraculum fuisse impletum?

Dici etiam potest, quod cùm Messiæ regnum duraturum sit usque ad seculi consummationem, etiamsi omnes omnino gentes hactenus ad Christum non confluxerint, confluent tamen

omnes ante feculi finem. Unde Chriftus Joann.10.16. ait: *Alias oves habeo, quæ non funt ex hoc ovili; & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet unum ovile & unus paftor*. Hinc D. Hieronymus in cap.25. Jerem. loquens de liberatione totius orbis terrarum facienda per Chriftum ait: *Quod ex parte & nunc completur in mundo, & ex toto complebitur, quando de oriente, & occidente feptentrione & meridie venient & difcumbent cum Abraham, Ifaac, & Jacob. Ut poftquam fubintraverit plenitudo gentium, tunc omnis Ifrael falvus fiat*.

XXXIV. Offendit fecundò Judæos ftatus humilis & pauper Jefu, ficut & ejus ignominiofa mors; credunt enim, Mefsiam venturum cum Regio apparatu ac majeftate; tali enim, ajunt, pompa defcribitur à Prophetis.

Verùm in hoc etiam turpiter falluntur; Mefsiam enim fore humilem ac mitem prænunciavit Efaias c.61.1. *Spiritus Domini fuper me, eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandum manfuetis mifit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem contritis indulgentiam, & claufis apertionem*. Hoc in fe ipfo impletum oftendit Jefus Matth.11.5. Futurum pauperem præcinit Zacharias c.9.9. *Ecce Rex tuus veniet tibi juftus, & Salvator, ipfe pauper, & afcendens fuper Afinam, & fuper pullum filium Afinæ*; hoc in Jefu confummatum indicat Matth.21.5. Non clamorem excitaturum in publico, fed acturum leniter, prædixit Ifaias cap. 42. v.2.3.4. *Non clamabit, neque accipiet perfonam, nec audietur vox ejus foris. Calamum quaffatum non conteret, & linum fumigans non extinguet, in veritate educet judicium* &c. quæ mirè confonant cum eo, quod Matth. fcribit de Jefu c.12.19.20. Dolores, ignominias, ac demum mortem Mefsiam paffurum, clarè expreffit Ifaias c.53., ubi de Mefsia fermonem fieri, interpretantur Chaldæi Paraphraftes, & Gemara Babylonica titulo de Synedrio. Ibi ergò fic legimus: *Non eft fpecies ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat afpectus... defpectum & noviffimum virorum, & fcientem infirmitatem, & quafi abfconditus vultus ejus, unde nec reputavimus eum. Verè languores noftros ipfe tulit, & dolores noftros ipfe portavit, & nos putavimus eum, quafi leprofum, & percuffum à Deo, & humiliatum. Ipfe autem vulneratus eft propter iniquitates noftras, attritus eft propter fcelera noftra: difciplina pacis noftræ fuper eum, & livore ejus fanati fumus. Omnes nos quafi oves erravimus, unufquifque in viam fuam declinavit: & pofuit Dominus in eo iniquitatem omnium noftrum. Oblatus eft, quia ipfe voluit, & non aperuit os fuum: ficut ovis ad occifionem ducetur &c*. Dicant, quæfo, Judæi, cuinam aut Regi, aut Prophetæ ejufmodi congruant?

XXXV.

XXXV. Dicent, hæc congruere populo Judæorum dispersso in omnes gentes, ut suo exemplo, ac sermone multos proselytos faceret. At quo fundamento id asseritur? Hunc, quem Isaias describit afflictum atque attritum, dicit ejusmodi non pati propter peccata propria, sed aliena, quæ in se tulit, atque portavit. Quomodo autem Judaico populo id aptari potest, quem Scripturæ nobis exhibent semper afflictum propter peccata ac scelera propria; cuique nihil mali tam grande accidit, ut non ipsum, & insuper multò majora non esset promeritus? Rursùs is, cui peccata populi non sunt sua, non potest esse unus de populo.

Meliùs ergò Hebræorum antiqui putabant, hujusmodi de Messia dicta esse. Verùm; cùm ex una parte convicti faterentur Messiæ labores, angustias, ignominias, violentam mortem, fœdumque supplicium; & cùm ex alia supremos illi paratos honores, maximam potentiam, amplissimumque regnum ex prophetarum oraculis perspectum haberent; ut hæc concordarent, duos futuros Messias commenti sunt: unus horum erat nasciturus ex Josepho Jacobi & Rachelis filio, qui Nehemias Uzielis filius dicendus erat, quem infelicem fore dicebant, ærumnis devotum, ac morti cruentæ in prælio obeundæ adversus impium, & monstrosum Armillum: Alter ex Davidis prosapia gignendus Israelici regni vindex, summam gesturus gloriam, dispersos Israelitas congregaturus, per quem alter Messias Josephi filius ad vitam sit revocandus; postquam Armillum Deus, & universum Armilli exercitum, igne & sulphure de cœlo emissis, deleverit. Hæc Judæorum infelicia somnia, tradita lib. 6. p. 2. Thalmudis, qui est de festo Tabernaculorum cap. 5. traduntur & in Bereschit Rabba, & apud Rabbi David Kimhi, Aben Ezram, R. Makirum in pulvere aromatico, aliosque complures ex recentioribus Rabbinis; in quo tamen mirabiliter hallucinantur; cùm enim oracula de Messia prædicunt labores, angustias, ignominias, & mortem, & deindè etiam regnum, majestatem, & supremos honores, non duos indicant futuros Messias, unum ærumnis devotum, alterum gloriosum: sed unum ac eundem, qui per adversa & mortem ad regnum & gloriam majestatis, esset perventurus; unde ait Christus Lucæ 24. 26. *Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Vel duos ejusdem Messiæ portendunt adventus, unum humilem ac ingloriam, nimirùm Messiæ ut Redemptoris; alterum splendidum ac magnificum, nimirùm Messiæ ut Judicis. Uterque adventus indicatus fuit à Christo passim in suis Evangeliis:

unde etiam ex hac parte evincitur, eum fuisse Messiam.

XXXVI. Retinet Judæorum multos à suscipienda vera Christi fide præconcepta opinio de virtute & probitate majorum suorum, & maximè Sacerdotum, qui Jesum condemnarunt, ac ejus doctrinam repudiarunt, ex quo inferunt, eum non fuisse Messiam, alias viri tales probitate ac scientia præditi, eum amplexati fuissent, quem à tot seculis expectabant.

Verùm quales sæpè fuerint majores Judæorum, non ex me audiant, sed ex verbis legis suæ, ac Prophetarum, à quibus sæpè vocantur *incircumcisi auribus, & corde* Jerem. c.4. 4. & c.6.10. *Populus* labiis, & rituum apparatu Deum honorans, animo autem remotissimus à Deo. Deuter.32.5.6.15.28., Esaiæ 29.13., Amos 5. 21., Ezech.16.3. At videamus, quinam fuerint majores eorum. Majores eorum fuerunt, qui Josephum fratrem suum parum affuit, quin interficerent Gen.38., re autem ipsa in servum vendiderunt. Majores ipsorum & illi, qui Mosen perpetuis seditionibus ad vitæ tædium egerunt, Mosen, inquam, ducem suum ac liberatorem, cui terra, mare, aer obediebant, ut legitur Exodi cap.14.11., c.15.24., c.16.27., c.17.2.4. &c. Qui panem cœlitùs missum fastidierunt num.11.6. Qui velut de summa penuria conquesti sunt, cum comestas aves adhuc ructarent Num.11. in fine. Majores eorum fuere, qui Davide bono ac pio Rege deserto, secuti sunt rebellem filium 2. Reg.15. Majores ipsorum fuerunt, qui Zachariam Jojadæ filium in loco quidem sanctissimo trucidarunt 2. Paralip. 24.21., victimam crudelitatis suæ facientes sacerdotem. Jam verò ad Pontifices quod adtinet, Pontifices fuere, qui Hieremiæ falso crimine mortem machinati sunt (Hierem. 26.) & perfecissent, nisi procerum quorumdam obstitisset auctoritas; extorserunt tamen, ut captivus haberetur ad ipsum usque momentum captæ urbis, Jerem.38.

XXXVII. Si autem quis putet, meliores fuisse eos, qui Jesu temporibus vixerint, facilè ab errore liberari potest, si adierit Josephum, qui atrocissima eorum facinora describit, & pœnas graviores omnibus unquam auditis, & tamen, ut ipse censet, infra meritum. Crimina Judæorum illius temporis exprobrat Joannes Baptista Scribis, ac Pharisæis, qui tunc populo dominabantur Matth.3. 7. Christus ipse Matth.16.4. c.23. ubi eorum superbiam atque hypocrisim redarguit, monens populum, ne secundum opera eorum faceret. Neque de Synedrio meliùs existimandum; maximè cùm eo tempore Senatores non veteri more cooptari meritis, sed ex potentium nutu, ac studio partium legi solerent, ut ait Josephus lib.14. 19., ut & Pontifices non

jam

jam perpetua, sed annali, & sæpè emta dignitate, ut ex Josepho lib.18. antiq. c.3. & 6. Non ergò mirum, si homines arrogantiâ tumidi, ambitione & avaritiâ insatiabiles, in furorem acti sint, conspecto homine, qui sanctissima præcepta adferens, vitam ipsis suam, & facto, & verbis exprobrabat. Sic Michæam Josaphati tempore in custodiam dedere, quòd intrepidè veritatem contra quadringentos falsos Prophetas adsereret 3. Reg. 22. sic Eliam Achabus persecutus est eodem titulo, quo Sacerdotes Jesum (Lucæ 23.2.) quod scilicet turbaret pacem, ac plebem commoveret 3. Reg.18. 17. Sic Jeremiæ crimini dedere, sicut Jesu (Matth. 26. 61. Joann. Marci 13. 2.) quòd adversus Templum vaticinaretur Jerem.7. 4. &c. 26.6. 11. His omnibus adde, magistros Hebræorum veteres scriptum reliquisse, Messiæ temporibus homines fore caninâ impudentiâ, asininâ contumaciâ, ferinâ crudelitate insignes; sic in Thalmud de Synedrio, Ketuboth, & Sota. R. Salomon ad dictum titulum de Synedrio C. Helech., & Traditio R. Judæ ad eundem titulum de Synedrio C. Helech sic habet: *Quo tempore adveniet filius David, domus institutionis divinæ fiet lupanar*. Idem prædixerat Deus ipse Oseæ 2.24. temporibus Messiæ, ut qui populus suus non fuisset, in populum adsumeretur: ex Judæorum etiam urbibus vix unum aut alterum iturum ad sacrum montem, sed quod ad eorum numerum deesset, id expleturos extraneos. Jerem.3.14.17. Hæc ex Grotio lib.5. de verit. relig. Christ. §.20.

XXXVIII. Attamen demus Hebræis (quod falsum est) Viros, qui Judæis Christi tempore præerant, eumque condemnarunt, fuisse ceteroquin probos, atque à criminibus alienos. Quæso: unde ortum habuit totius Judaici populi exterminatio, Civitatis ac Templi irreparabilis desolatio? Dicent fortè, odium, quod erat inter Judæorum principes, tanti excidii causam fuisse? At Josephus, qui rem probè noverat, dicit, id factum alto Dei decreto, quo statuerat populum illum exterminare, sic lib.6. de bello Judaico cap.15. narrans, Romanos milites à cædibus Judæorum nec mandatis ducum coerceri potuisse, subdit: *Deus autem, qui damnaverat populum, omnem viam salutis ad interitum verterat*: & lib. 7. cap. 28. referens Eleazari verba ad Judæos, ait: *Olim enim quantum apparet contra omne Judæorum genus hoc decretum posuit Deus, ut vita careremus, qui eâ non eramus, quemadmodum oportebat, usuri*. Cùm ergò justus Deus non decernat pœnam, nisi ob flagitia, quæro, quodnam fuit scelus, quod illi viri ceteròquin probi admiserunt, ob quod finem totius populi Judaici decrevit Deus? Mutuum inter ipsos odium non videtur

cer-

certe in eos tantam cladem accersisse, tamque diuturnam: oportet ergò hanc decretam propter odium in Jesum, gratis & sine rationabili causâ exercitum, & consequenter, cum tantum odium conceperint, quòd assereret, se esse Messìam Deique filium; concludi debere, eum veritatem dixisse, eosque in ipsum atrociter peccasse, atque ob hanc causam gentem totam in perniciem traxisse.

§. VI.

Jesum fuisse verum Deum, ac Hominem.

XXXIX. Messìam in lege promissum nullum alium fuisse, quàm Jesum, Hebræis demonstratum est. Superest aliud controversiæ caput, an fuerit purus homo, an verò homo simul, ac Deus. In quo non solùm nobis res est cùm Judæis negantibus, Messìam fore verum Deum, ac idcirco id Jesu inficiantibus, dato etiam, quod fuisset Messìas; sed cùm aliis, qui licèt Christum agnoverint Messìam, eum tamen aliqui negarunt fuisse verum Deum, ut Ebionitæ; alii fuisse verum hominem, ut Manichæi. Attamen in præsenti solùm cùm Judæis agemus, nam contra alios arma sumsimus Tract. de Incarnat. qu.5. dub.1. & qu.6. dub.1.

XL. Jesum ergò Messìam Deum fuisse probo primò. Messìas est Salvator, non temporaneus, sed perpetuus; at perpetuus Salvator est Deus; ergò Messìas est Deus. Mi. probatur primò ex Isaia cap. 43. *Ego sum, ego sum Dominus, & non est absque me (i. me excepto) Salvator.* Cui consonat illud Oseæ 13.4. *Et ego Dominus Deus tuus de terra Ægypti, & Deos præter me, vel absque me nescias, & Salvator non est, nisi Ego, vel præter me.* Hinc in Midrasch Tillim dixit R. Jochanam. *Israel servi facti fuerunt in Ægypto, & steterunt Moyses, & Aaron, & redemerunt eos: rursùs redacti fuerunt in servitutem in diebus Siffera, & redemit eos Barak, & Debbora. A Madianitis verò Gedeon, & sic per manus Samgar. Sic quoque per manus cujuslibet Judicum steterunt & redemerunt eos. Iterum facti sunt servi in Babylonia, rursumque redemti fuerunt per manus Anania, Misael, & Asaria. Et rursum redacti sunt in servitutem per manus Edom* (i. per Romanos) *Dixerunt igitur Israel, ecce lassati sumus subjugationibus, & redemtionibus, non sumus ulteriùs quærentes, ut illucescat nobis caro, & sanguis, sed Deus ipsemet, sicut dictum est psalmo 118. v.27. Dominus Deus, & illuxit nobis; & dicitur Esaia 45. vers. 17. Israel sal-*

salvatus erit in Domino salvatione seculorum. Item in Midrasch Vaykra. *Dixit Deus in seculo isto, vos fuistis salvati per manum filiorum Adæ: ex Ægypto per manus Moysis, & Aaronis; in diebus Sisseræ per manus Barak, & Debboræ. A Madianitis per manus Samgar filii Anath, sicut dictum est Judic.3.v.31. & salvavit etiam ipse Israel: sic quoque per manus Judicum aliorum: & quoniam fuerunt caro, & sanguis, fuistis iterum servituti subjecti: sed in futuro Ego in substantia mea salvabo vos, & rursùm non redigemini in servitutem, sicut dictum est Esaiæ 45. 17. Israel salvatus est in Domino salvatione seculorum: non erubescetis, neque confundemini usque ad secula seculorum*. Hæc hebraica Traditio. Cùm ergò solus Deus sit Salvator salvatione perpetua secundum Rabbinos, & Messìas secundum eosdem sit Salvator salvatione perpetua, fit consequens, Messìam secundum ipsos non esse purum hominem, sed Deum.

XLI. Secundò idem probo ex Osea 1. v.6. *Non addam ultra, ut miserear domus Israel, quoniam oblivisçendo obliviscar eorum, & domus Juda miserebor, & salvabo eos in Domino Deo suo*. Hinc in Targum Jonathæ dicitur: *Quia non addam ultra ad miserendum super domum Israel: tamen si pœnituerint ignoscens ignoscam illis. Et domus Judæ miserebor, & salvabo eos in Verbo Domini Dei sui*. Salvator ergò, per quem salvanda est domus Juda, nimirum Messìas, secundum Oseam erit Dominus Deus suus, & secundum Targum salvanda est per Verbum Domini Dei sui: igitur Salvator, seu Messìas, erit Verbum Dei, & Dominus Deus.

XLII. Messìam quoque Deum in Scripturis vocari, testatur Jeremias cap.23. v.5. & 6. ubi de eo sic legitur: *Ecce dies venient dicit Dominus, & suscitabo David germen justum (vel statuam Davidi germen justum) & regnabit Rex, & sapiens erit (vel & intelliget) & faciet judicium & justitiam in terra. In diebus illis salvabitur Juda, & Israel habitabit confidenter (sive ad fiduciam) & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster*. Hic observandum est, quod, ubi vulgatus Interpres vertit *Dominus*, Hebræus ponit *Jehovah justus*. Pluribus autem nominibus consuevere Judæi, Deum exprimere, & S. Hieronymus epist. ad Marcellam decem nomina Dei recenset, primum & maximum est *Jehovah* dictum à Græcis *Tetra-grammaton*, i. quatuor litteris scriptum, nimirùm *Jod, He, Vau, He*, quibus conjunctis Vox Jehovah modo redditur, etenim de vera hujus nominis pronunciatione non convenit; imò hoc nomen antiquis videtur fuisse incognitum, S. enim Hieronymus nomen, quod dicit esse Dei magnum, non exprimit, sed tantum dicit esse nomen quatuor lit-

litterarum. Illud autem tanta veneratione prosequebantur Judæi, ut nec illud ore usurpare auderent, nec scribere, ne si liber fœdè & ignominiosè tractaretur, prophanatio sacri nominis fieret: & 70. Interpretes quoties tale nomen occurrebat, subjiciebant puncta vocalia nominis *Adonai*, quod Græcis idem sonat, ac *Chirios*, Latinis veró *Dominus*. Solus Pontifex teste Josepho lib.3. antiq. cap.8. lamina aureâ sculptum illud in fronte gestabat, nec tamen illud pronunciabat, nisi cùm populo benedicebat, & cum Sancta Sanctorum ingrediebatur. Hoc nomen, putat Cornelius à lapide, primò revelatum fuisse Moysi Exod.3. v.14. quando ei dixit Ego *sum* qui *sum*, nec ab ullo ex Patriarchis ante ipsum usurpatum; significat enim propriam Dei naturam, ut incommunicabilem aliis, nimirùm, ipsum esse per essentiam, seu comprehendens omne esse. Quare Grammatici Hebræi observant, tria tempora substantivi verbi *sum* simul complecti, præteritum, præsens, ac futurum, fui, sum, ero. Soli autem Deo hæc tria conveniunt, ut ab æterno in æternum sit, & simul omne esse, & omnia in se tempora comprehendat. Alia verò nomina, licet Dei propria, aliis quandoque applicabantur, ut *Elohe* in singulari, & in plurali *Elohim*, quod passim in Scripturis Diis falsis accommodatur. Solùm *Tetra-grammaton*, seu *Jehovah* est incommunicabile.

XLIII. Hæc non soli Theologi Christiani, verùm etiam Hebræi Rabbini sentiunt. R. enim *Moses Ben Maymon* in L. directionis perplexorum, quem Hebræi vocant *Moreh Hannebochim* part.1. cap.6. ait: *Omnia nomina Creatoris benedicti inventa in libris omnibus derivata sunt ab operibus... præter unum Nomen, quod est Jehovah, & est nomen appropriatum Creatori Altissimo. Et propter hoc vocatur Schem, Hamephorasch nomen expositum. Vult autem dicere, quod ipsum significat substantiam Creatoris, & quidditatem ejus significatione perfecta, & manifesta, in qua non est æquivocatio, neque mixtura* (i. nihil est quod cum Deo communicet, sive participet in hoc nomine.) *Reliqua verò nomina ipsius gloriosæ significant æquivocè, & cum mixtura, eo quod sunt derivata ab operibus similibus eis, quæ reperiuntur in nobis. Ita quod etiam nomen Adonai derivatum est ab hoc verbo Adon, quod est Dominus. Etjam dictus est Angelus Adonai, sicut dicitur Gen.*18.4. *Domine, si quæso inveni gratiam in oculis tuis.... Nomen autem quod scribitur ex Jod, He, Vau, He nescitur ejus derivatio nota; nec in eo participat cum alio.* In distinctione *Chelek Abba Saul* dixit: *Qui pronunciat ipsum nomen quatuor litterarum cùm litteris suis, non erit ei pars ad seculum futurum, & non est dubium, quod hoc nomen*

men gloriosum, quod non profertur, nisi in Sanctuario, sicut nosti à Sacerdotibus Domini sanctificatis, & solùm in benedictione Sacerdotum, & tunc etiam à Sacerdote magno: & in die jejunii gloriosæ sanctificationis est (vel ut MS. alii habent *gloriosæ significationis est*) *in qua non est communicatio, neque participatio inter Creatorem, & aliquem alium*. Multa alia profert ex R. Mose Ben Maymon Martini 3.p. dist.3. c.2. §.9.

XLIV. Communi ergò consensu Christianorum, ac Rabbinorum nomen Dei quatuor litterarum *Jehovah*, utpotè significans substantiam Dei propriam, non autem aliquam ejus operationem participabilem ab aliis, nulli alteri quam Deo Creatori potest appropriari. At ex dictis ex cap.23. Jerem.6. hoc nomen *Jehova* appropriatur Messiæ; ergò Messias est verus ac substantialiter Deus. Cui accedit Isaias 9.6. celebri illo de Messia testimonio: *Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis... & vocabitur nomen ejus admirabilis consiliarius, Deus fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis*.

XLV. Judaica tamen perversitas fingit sibi viam, qua hæc testimonia eludat: dicit ergò, in verbis Jeremiæ non legi *vocabunt*, sed *vocabit*; & ideo sensum verborum esse: & hoc est nomen illius, qui vocabit eum Dominus (Jehovah) justus noster. Item ad testimonium Isaiæ dicunt, vocem illam El, qua hebraicè scriptum est, nil aliud sonare, quam fortem, robustum, potentem.

XLVI. Atqui Judæos, vel falli, vel fallere ostendit eorum Targum, dum ait: *Et hoc est nomen ejus, quod ipsi vocant illum, seu quod ipsi dicent ipsi*. Ita etiam verterunt 70. Interpretes; & confirmatur ex eodem Jeremia cap.33. v.16., ubi eadem repetens, nimirùm: *In diebus illis salvabitur Juda... & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster*: exponitur in Targum: *Et hoc est nomen ejus, quod ipsi dicent*.

Quod autem dicunt ad testimonium Isaiæ, falsitatis convincitur ipsis Esaiæ verbis, si enim vox *El* fortem hic significat, cur postea ei adjicitur alia vox *Ghevor*, quæ significat iterum fortem, & dicitur *Deus fortis*? Idem evincunt 70. Interpretes, qui vertunt *Theos Ischyros*, i. Deus fortis: quod & testantur Irenæus lib.4. cap.66., Euseb. demonstr. Evang. lib.7. & 9., Procopius in Esaiam 9.6., & Theodoretus ibidem, qui meritò falsi accusat Aquilam, quòd verterit *Ischiròs Dinatòs fortis potens*, cum vertere debuisset *Theos Ischyros Deus fortis*. Rem hanc planè conficit Procopius in Esaiam cap.9., qui observat, ipsa hæc verba *El Ghevor* in sequenti cap.10. Esaiæ referri manifestè ad Deum, ibi enim v.22. dicitur: *Reliquiæ convertentur, reliquiæ inquam*,

Jacob ad Deum fortem El Ghevor. Si *El Ghevor* in capite 10. refertur ad Deum, cur *El Ghevor* positum in cap.9. ad Deum referri non debet? Tandem ille, qui cap.9. dicitur *El Ghevor*, vocatur etiam immediatè *Pater futuri seculi*. Quis autem est fortis ille, qui erit Pater futuri seculi, nisi Deus? Scio, nomen *El* seu *Elohim* in sacris Codicibus non soli vero Deo, sed etiam Idolis, quæ ab Ethnicis pro Diis habentur, tribui: sed in citato loco alii, quam vero Deo, tribui non posse, quis non videt?

XLVII. Propterea videntes alii, nullius esse roboris responsionem datam, ad aliam fallaciam confugiunt; dicunt enim, non esse legendum: *Et vocabitur nomen ejus admirabilis* &c., sed legi debere, *& vocabit*; unde totius sententiæ sit sensus: *Et admirabilis consiliarius, Deus fortis, Pater futuri seculi vocabit eum Principem pacis*. Sed isti primó sese opponunt suis, qui aliter exponunt dicta verba. Secundò etsi fatear, dictionem illam pro diversitate punctorum, vel activam, vel passivam significationem habere, quamvis sæpiùs habeat passivam; undè probant habere potiùs activam? Undè ostendunt, dictum locum potiùs esse legendum: *Et admirabilis consiliarius, Deus fortis &c. vocabit eum Principem pacis*, quàm hoc modo: *Et admirabilis consiliarius vocabit eum Deum fortem, Patrem futuri seculi, Principem pacis*, vel isto: *Et admirabilis vocabit eum Consiliarium, Deum fortem, Patrem futuri seculi, Principem pacis*? Demùm quid respondebunt 70. Senibus, qui vertunt *Caliste*, ideft vocatur; Aquilæ qui vertit *Eclithi*, i. vocatus est; & Simmaco vertenti *Clitbisete*, i. vocabitur?

XLVIII. Respondent alii, nomen Dei magnum *Tetragrammaton*, seu *Jehovah* aliis, quàm Deo, tribui; hinc in libro Baba Bathra distinct., quæ incipit *Hannocher Hassephinah* dixit R. Jonathan: *Tres sunt vocati nomine Dei Sancti benedicti, & sunt hi: Justi, Messìas & Hierusalem*. Ergò ex quo Messìæ tribuatur nomen Dei proprium, non infertur eum esse naturaliter Deum.

XLIX. Sed hi contradicunt Rabbi Moysi Ben Maymon supra citato, qui ut vidimus, asserit, nomen *Jehova* taliter esse Dei proprium, ut nulli valeat communicari. Respondeo itaque primò, reperiri quidem in Scripturis, hominibus tribui nomina *El* seu *Elohim*, quod esto Dei nomen sit, non tamen est prorsùs incommunicabile, quin imò etiam ad falsos Deos extenditur; non tamen reperire erit nomen *Tetragrammaton* seu quatuor litterarum de alio, quàm de Deo, propriè dictum. Quod si aliquibus videtur nomen *Tetragrammaton* applicatum, hoc non est intelligendum directè eis convenire: sic justi dicuntur Dii, quia amici, & servi Dei, Hierusalem dicitur Deus, quia est se-

des

des Dei, vel quia Deus est in ea: sic Altare, quod erexit Abraham Gen.22.14. vocatur *Dominus videt*, quia est signum Domini, qui ibi apparuit. At de Messia nomen magnum Dei dicitur directè. Observandum enim est, quòd, cum nomen *Tetragrammaton* dicitur de Deo, dicitur cum adjuncto nomine, nimirùm *Justus*, *fortis &c.* ut psalm.129. 4. *Dominus justus concidit vincula impiorum*, & Threnor.1.18. *Justus est Dominus*, & hic modus loquendi ejus est, qui vult exprimere veritatem, qualitatem, imò & quidditatem cujusque rei, seu quid sit res illa; nomina enim debent esse consona rebus. At cum de Hierusalem superna dicitur nomen *Tetragrammaton*, non dicitur cum adjuncto, sed cum adverbio *ibi Dominus*, *Jehovah ibi*, ut ostendatur non quidem eam esse Deum, sed Deum esse in ea. Porrò cum Deus vocaverit Messiam nomine suo, cum adjecto *Dominus justus*, quod nulli convenit, nisi Deo; cumque nomina concordent rebus; consequens est, Messiam esse Deum secundum naturam, & quidditatem. Hoc argumento perstringit Judæos Calvinus ipse tum in comment. ad hunc locumHierem.23., tum in 1. instit. c.13. §.9.

L. Validum argumentum pro divinitate Messiæ ministrant ipsimet Hebræi; cum enim Dominus Jesus Joan.10.30. &c., ut revera erat, se Messiam Judæis assereret, divinitatem quoque suam asserebat, dicens: *Ego, & Pater unum sumus*. Quod indignantes Judæi responderunt: *Tu homo cum sis, facis te ipsum Deum?* Ubi nota, Judæos fuisse indignatos, non quia patrem suum dicebat Deum, sicut & ceteri homines; hoc enim Hebræos non offendisset, cùm Esaiæ 64.8. legerent: *Et nunc Domine Pater noster es tu*: indignati ergò fuere, quia Patrem dicebat Deum longè alio modo, quàm dicant ceteri hominum. Sic ergò discurro: Vel Judæi fatebuntur, Jesum fuisse Messiam, vel non. Si fatebuntur, eum fuisse, cogentur fateri, cum seipsum fecerit Deum, Deum revera fuisse; nam si non fuisset, quis credat, Messiam, virum quippe sanctum ac justum, tam nefariæ & atrocis impietatis fuisse, ut non solum divinos honores ambisset, sed Dei quoque titulos sibi usurparit? Si verò, Jesum Messiam fuisse, negabunt, saltem fateri debebunt, cum se Messiam, & simul Deum jactaret, id fecisse, quia sciebat Judæis persuasum fuisse, eum, quem expectabant Messiam, Deum fore.

§. VII.

Jesum fuisse Deum miracula ostendunt.

LI. EX hoc nascitur validum argumentum pro Jesu divinitate, sumtum ex Jesu testimonio, & adjunctis in ejus confirmationem miraculis hoc pacto: Jesus passim asserebat, se esse Deum: Joan.5.18. *Propterea ergò magis quærebant eum Judæi interficere, quia non solum solvebat Sabbatum, sed & Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.* Joann.10.30. & sequentibus: *Ego & Pater unum sumus... responderunt ei Judæi... Tu homo cum sis, facis te ipsum Deum? Respondit eis Jesus... Quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi filius Dei sum?* Joann.14.1. *Creditis in Deum, & in me credite... Philippe, qui videt me, videt & Patrem.* Joann.16.15. *Omnia, quæcumque habet Pater, mea sunt.* Et hanc illi ut blasphemiam exprobabant ejus accusatores, quia dixisset, se filium Dei esse Matth. 27.43. c.26.63.64.65., Lucæ 22.70.71. Joann.19.7. Quibus manifestus apparet error Lactantii, qui lib.4. instit. cap.14., Jesum nunquam se ipsum Deum dixisse, ausus est asseverare hoc frivolo ductus motivo: quia missus, ut unum Deum colendum doceret, ac plures Deos tollendos, non servasset fidem, si alium Deum induceret præter unum: non intelligens, non destrui Dei unitatem, etiamsi Jesus Deum, ac filium Dei se diceret, ut ipse testatur Joan.10.30., Joan.16.15. *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt*. Et Joan.17.10. *Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt*, & alibi docens inter Patrem, & ipsum summam esse unitatem. Insuper apparet impudentia Apostatæ Juliani, quam refellit Cyrillus contra Julian. lib. 10., qui dixit, neque Paulum, neque Matthæum, neque Marcum, neque Lucam Christo Jesu divinitatem tribuisse.

LII. In testimonium autem sui dicti, nimirùm, se esse Deum Deique filium, miracula coram omnibus edebat. In hujus confirmationem illuminavit cæcum à nativitate Joan.9.; quod miraculum ab ipso patratum fuisse in manifestatione suæ divinitatis, ait ipse, dum reddens rationem, cur illud patrasset, ait v.3. *Ut manifestentur opera Dei in illo*, i. ut me esse Deum in hoc opere ostendam. Cumque cæcus ille palam miraculum prædicaret, & ob id à Synagoga ejectus fuisset, incidens in illum Jesus v.36. ait: *Tu credis in filium Dei?* Et cum ille respondisset: *Quis est Domine, ut credam in eum? Dixit ei Jesus: & vidisti eum,*

eum, & qui loquitur tecum, ipse est. In hujus veritatis confirmationem testatus fuit, se Lazarum quatriduanum e morte ac sepulchro revocasse Joann. 11. v. 4. *Infirmitas hæc non est ad mortem sed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam*, & vers. 42. *Ut credant, quia tu me misisti*. Hæc insuper, aliaque miracula ad hunc finem fuisse directa, Jesus ipse testatur; tum quia Joann. 10.25. Judæis post patratum miraculum cæci nati eum rogantibus: *Si es Christus dic nobis palam*, respondit: *Loquor vobis, & non creditis: opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me*; tum quia Judæis volentibus ipsum lapidare, quod homo cum esset, faceret se ipsum Deum, respondit vers. 37. *Vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi filius Dei sum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi: si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre*.

LIII. His ergò firmatis, sic formo discursum: Jesus Nazarenus de se ipso dicebat, se esse filium Dei naturalem, verumque Deum, & in confirmationem hujus doctrinæ evidentia edidit miracula; sed vera edere miracula quis non potest, nisi solius Dei virtute in eo operantis, qui nequit ea facere in confirmationem doctrinæ falsæ; ergò Jesus dicens se esse Deum filium Dei, verum dicebat. Mi. hæc probanda est primò, quia ut ait S. Augustinus de miraculis epist. 49. q 6. *Divina potentia etiam factis loquitur*, unde sicut consuetudo humana est loqui per verba, ita consuetudo Dei est loqui per facta mirabilia, ut homines sciant, ipsum esse, qui loquitur. At Deus, qui est prima veritas in dicendo, nec verbo, nec facto potest loqui falsum, sive mentiri, Ergò &c. Secundò miracula sunt quasi sigilla, quibus Deus obsignat & attestatur, doctrinam, in cujus confirmationem fiunt, esse à Deo, sicut sigillum Regium diplomati impressum attestatur, diploma illud esse verè Regium; undè Marci ultimo v. 20. Apostolorum prædicatio dicitur miraculis confirmata: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis*. Et Paulus Hebr. 24. *Contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus* &c., ut promiserat Christus ipse Marci 16.17.18. *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: in nomine meo Dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent* &c. Atqui nec Deus potest facere vera miracula ad confirmandam doctrinam falsam, nec potest communicare potestatem ea faciendi homini, quem scit ea abusurum ad confirmandum falsam, hoc enim perinde esset ac concurrere, ut seductor consignaret mendacia sigillo illo, quo Deus ipse veri-

ritatem consignat. Ergò doctrina Jesu, quam tot miraculis ipse confirmavit, fuit vera; & proinde cùm dicebat, se esse Deum ac filium Dei, & id miraculis confirmabat, verum dicebat. Plura hac de re dicemus, cum veritatem religionis Christianæ ex miraculis demonstrabimus.

LIV. Porrò frivolum est, quod respondebant Pagani apud Origenem lib. 1. contra Celsum, nimirùm miracula & signa Christi fuisse præstigias, & sensuum ludificationes. Nam quod Lazarus quatriduo jacens in sepulchro, & jam fætens, vivus è sepulchro prodierit, & postea multo tempore vixerit: item quod à nativitate cæcus postea viderit, non erat sensuum ludificatio; nam & hic experiebatur, verè se videre, & ille se vivere; & miraculum illud fatebantur, idque manifestum erat omnibus, non minùs quàm sit manifestum, me vivere, & vobiscum loqui: præstigiæ autem, ac sensuum ludibria statim evanescunt, & ille, qui delusoriè ab aliis existimatur vivere, ac videre, id in se non experitur, sicut Lazarus, & cæcus in se experiebantur. Addo, Scribas, & Pharisæos invidiâ, ac odio omnia Jesu opera calumniantes, nunquam ausos fuisse, dicere opera ejus verum effectum non habuisse, imò post diligentissimum examen deprehenderunt, Lazarum verè vivere, ac cùm aliis discumbere Jo. 12. 2. *Multi accurrerunt, ut eum à mortuis excitatum viderent*, ibi v. 9. *Quare in rabiem versi cogitaverant Principes Sacerdotum, ut eum interficerent*, ibid. v. 10. De cæco autem talem eum fuisse à nativitate, testati sunt parentes ejus Joann. 9. 20.; eum autem lumen à Jesu recepisse ibi v. 25. 32.; nedum ipse, sed omnes experiebantur; quare non valentes Jesu gloriam in hoc facto obscurare, furore perciti cæcum ab eo sanatum ejecerunt è Synagoga ibidem vers. 34.

LV. Nec minùs blasphemabant Judæi, Jesu miracula virtuti Dæmonis adscribentes; primò, quia multa fecit, ad quæ nec Diabolica, nec ulla creata virtus pervenire potest, ut mortuos vitæ restituere, ac cæco nato lumen donare: secundò quia estò aliqua fecerit, quæ absolutè Diabolus facere potuisset, in modo tamen ea faciendi omnem Diaboli virtutem excessit, fecit enim absque alicujus naturalis virtutis applicatione solo verbo, fecit in istanti, & sine ulla mora, quod Diabolus facere nequit: tertiò ea fecit orando Deum, & imperando, cordis secreta pandendo, quod supra Dæmonis facultatem est: quarto, si finis, ob quem ea fecit, inspiciatur, manifestum erit, Jesum virtute planè divina, non dæmoniaca, miracula edidisse; non enim iis gloriam suam quærebat, non aliquid temporale, non pravum, sed unicè glo-

riam

riam Dei, ejusque cognitionem 1.Joann.17.3. cessationem à peccatis, morum rectitudinem, ac Dæmonum exterminationem, quos nedum à corporibus, sed ab animis ejiciebat: quæ omnia apertè probant, non Dæmone, sed Deo in Jesu operante, miracula illa processisse. Satan enim contra se ipsum non operatur, nec Satan ejicit, ut ajebat Jesus ipse Judæis id ei opponentibus Matth.12.26. Marci 3.23.

LVI. Impietatem suam alio mendacio cumularunt Christi Jesu inimici: dixerunt primò, eum composuisse librum magicas artes complectentem, quibus miracula fecit, quem librum Petro ac Paulo inscripsit, & quo eadem patrarunt & ipsi. Dixerunt secundo hanc aliam fabulam: narrant, Heleuæ Reginæ temporibus in Hierosolymitano Templo extitisse lapidem, cui olim Arca imponi solita erat, in eoque fuisse descriptum nomen Dei propriis elementis expressum, cujus ea vis erat, ut quicumque illud didicisset, omnium prodigiorum potens esset: veritos autem Sapientes, ne quis ea facultate abuteretur, canes æneos portæ custodes apposuisse, hac arte fabricatos, ut si quis memoriæ mandato nomine vellet exire, canes illi latratu adeo ingenti eum terrerent, ut sacri nominis penitus oblivisceretur. Hac fabula supposita ajunt, Jesum horum conscium Templum secretò ingressum fuisse, sacrum nomen in membrana descripsisse, eamque facto vulnere cruri insuisse: sicque egressum è Templo canum latratus elusisse, nam membrana extracta oblitum nomen iterum didicit, & ejus ope tot deinde prodigialis virtutis opera edidit.

LVII. Verum contra primum impudentissimum mendacium excandet S. Augustinus lib. 1. de consensu Evangelistarum cap.9. &c., illudque refellit primò, quia vel liber iste continens magica, quo Christus utebatur, adhuc extat, vel deperiit. Si deperiit, unde probant aliquando fuisse, & Christum eo usum? Si adhuc extat, cur qui ipsum legere possunt, eadem, quæ ipse, miracula patrare non possunt? Secundò si beneficio illius libri tanta, & vivus, & etiam mortuus operatus est Jesus, potuit ne ejusdem ope, antequam natus esset, efficere, ut sancti Prophetæ divino Spiritu afflati de se ea prædicarent, quæ opere deindè completa sunt? Tertiò: quomodo magicis artibus tribui possunt opera Jesu, quæ pro fine habebant Dæmonis, ac Idolorum cultum evertere, ac pessumdare; homines ab omni actorum, verborum, ac cogitationum pravitate revocare, ad quæ omnia magicæ artis auctor Dæmon impellit? Quartò, si Jesu doctrina & ars magica erat, cur docet nos Lucas Act.19.19. ad Pauli prædicationem: *Om-*

Omnes, qui fuerant curiosa (i. magica) *sectati*, *contulisse libros*, *& combussisse coram omnibus*? Debuissent eos retinere Ephesii tali studio dediti, non autem illos tradere absumendos. Demùm se ipsam prodit calumnia; quomodo enim dicit, librum illum magicum, quo Jesus ad mira operanda utebatur, fuisse inscriptum Petro & Paulo? An fortè Jesu familiaris fuit Paulus, & non paulo post Jesu mortem ad Christi fidem transivit, cujus vivente Jesu fuerat contumax persecutor?

LVIII. Ad secundum verò mendacium. Placet imprimis hæc Judæorum confessio, nimirùm non præstigiis, aut incantationibus, aut Dæmonum ope, sed divini nominis virtute atque invocatione miracula patrasse. Verùm & quem narrationis hujus testem dabunt? Quis lapidis hujus, & descripti in eo divini nominis auctor? Quis canum latrantium? An testes dabunt libros sacros? An Josephum, qui Templum, & quidquid in Templo memoratu dignum erat, accuratè recensuit? Minimè sanè. Quæso, cur Salomon, aut quicumque rei artifex fuit, arte ipsa sua usus non est, & miracula non patravit & ipse? Cur sapientes ipsi canum æneorum fabricatores virtute illa, edendis miraculis idonea, in gentis suæ salutem, Urbisque, ac Templi tutelam usi non sunt? Helenam illam Adiabenorum Reginam vixisse non nego, eam suscepta religione Judæorum Hierosolymam venisse, ibique beneficentiæ suæ perpetuam memoriam reliquisse, non diffiteor. Sed cùm hæc evenerint post Agrippæ obitum, & fortè Claudio imperante, quomodo absque summa ignorantia historiæ facient temporibus hujus Helenæ æqualem Jesum? Idcirco R. Azarias in Meor Enaiim ut solemnem Rabbinorum ignorantiam hanc fabulam rejicit, & R. Abrahamus in veteri Nitzachon docebat, Jesum non vi nominis hujus patrasse miracula, sed magica arte, quam in Ægypto didicerat. Quis autem ad hæc deliramenta non rideat.

LIX. Alia afferuntur ab Ethnicis, aut impiis edita prodigia, quibus Christi miracula enervare quidam conati sunt, ut de Vespasiano, qui cæcum sanasse perhibetur de Apollonio Thianæo, de Hadriano, à quibus mira patrata recenseri solent, sed quia hæc retulimus, ac rejecimus supra cap.4. de Idololatria §.10. n.40., ideo ad ibi dicta studiosum remitto.

LX. Superest rejiciendum, quod ajunt: Christum re ipsa illa miracula non fecisse, quæ Evangelistæ narrant, sed ejus discipulos ad sui magistri commendationem ea finxisse, & litteris vulgavisse.

Ad hanc putidam imposturam dissipandam aliqua diximus cap.9. §.4., modò addam, id omnino incredibile esse. Primò, quia

quia simili audacia dici posset, nec etiam Mosen patrasse miracula, quæ ipse narrat in Exodo, sed ab ipso esse conficta, nec Alexandrum extitisse, omniaque in historiis, sive sacris, sive prophanis contenta supposita esse, & non vera. Secundò quomodo Apostoli viri probi, ac simplices poterant comminisci miracula, ut probarent Jesum esse Deum, quem homines scirent? Apostoli, inquam, Mosaicæ legis lacte imbuti, quam à Deo latam sciebant, hæc fingere poterant, ex quibus sciebant, eam fore abrogandam; maximè cum hinc nihil honoris, aut emolumenti sperare possent, sed timere potiùs pœnas ac supplicia, quæ Jesus eorum Magister, & ob id, passus erat? Tertio si Evangelistæ, qui Jesu miracula narrant, referunt etiam ejus ignominias, cur infideles in istis eos dignos fide credunt, in illis verò impostores volunt? Si in gratiam sui Magistri illa scripsissent, stultè nimis, ac ineptè illa jactassent, quæ multis ignominiosa, & dura visa sunt, adeo ut multi sibi persuadere non potuerint, eum, qui talia passus est, fuisse Deum. Hæc ex Chrysostomo Orat. quod Christus sit Deus.

LXI. Quartò Apostoli & Evangelistæ enarrant hæc miracula, non ut clanculum & semotis arbitris facta, sed ut edita in mediis Hierosolymis, & teste populi multitudine; cæcus enim natus, oculis luto linitis, jussùs est per mediam civitatem ire ad Natatoria Siloe ad abluendos oculos, ut in longa via quamplurimos & cæcitatis, & curationis suæ testes colligeret. Lazari resurrectionem coram multis operatus est, coram iis præsertim, qui à Hierusalem venerant in Bethaniam, ut Mariam, & Martham consolarentur super morte fratris, quorum aliqui propterea crediderunt in eum, alii verò abeuntes ad Pharisæos narraverunt eis miraculum, ob quod statim coegerunt Concilium contra Jesum dicentes, quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Hydropicum insuper coram Legis-peritis & Pharisæis, Paraliticum Probaticæ Piscinæ coram innumera languentium multitudine sanasse, panes & pisces coràm multis hominum millibus multiplicasse narrant. Aut ergò verum erat, quod narrabant, aut falsum, & ab eis confictum; si verum: Ergò Jesus, qui ea ediderat in confirmationem suæ divinitatis, verus erat Deus. Si falsa: cur ea non solùm scribentibus, sed etiam prædicantibus Apostolis, nullus fuit ex Judæis, qui detegeret mendacium; præsertim Scribis, Pharisæis, atque Sacerdotibus, omnem viam tentantibus, ut Jesum à se occisum omni fide ac honore spoliarent; nullus præsto fuit adducendo testes, qui contrarium assererent, atque Apostolos proderet ut mendaces: imò potiùs multi iis

auditis crederent, & Jesu nomen darent, ut legitur Act. 2. v. 22. & 42.; adeo ut Actorum 4. 2. ad secundam Petri concionem quinque millia conversi sint? Quis enim crederet, si hac in civitate esset quis novam doctrinam prædicans, eamque asserens miraculis confirmatam, populum, & maximè viros doctos, ei assensuros, nisi eis de veritate talium miraculorum apertè constaret?

CAPUT XI.

De Veritate Religionis Christianæ.

Veritas Religionis Christianæ ex hactenus dictis se ipsam prodit; cùm enim sit evidens, dari aliquod supremum ac verum Numen, seu Deum, qui supremam hominum, quos creavit, curam habeat, & velit ab ipsis amari, & religiosè coli; evidens est, dari aliquam veram Religionem, seu aliquem cœtum hominum, qui verè religiosè eum colat: cumque evidens etiam sit, hoc supremum, ac verum Numen esse unum; evidens etiam est, Religionem veram esse illam, quæ Deum unum veneratur & colit, & consequenter religionem Paganicam colentem plures Deos non esse veram. Cùm autem inter Religiones, quæ profitentur, se colere unum Deum hisce temporibus, tres præcipuæ enumerentur, nimirùm Judaica, Mahumetana, & Christiana, & ex supradictis constet, Judaicam non esse ampliùs veram religionem, licèt aliquando fuerit vera: Mahumetanam autem nec esse veram, nec unquam fuisse, sequitur à sufficienti divisione, Religionem veram, colentem verum Deum cultu debito, & ab ipso vero Deo præscripto, esse solam religionem Christianam.

Probari secundò potest hoc ratiocinio: Cùm tota lex vetus, & religio Judaica ordinata sit ad Messiam veluti ad finem, illa religio censenda est vera, quæ ipsum Messiam auctorem habet; atqui religio Christiana auctorem suum habet Messiam, nimirùm Jesum Nazarenum, quem Messiam fuisse in Lege Veteri prænunciatum, & in eo complementum habuisse omnia, quæ de Messia prædicta fuerant, & insuper Jesum Nazarenum fuisse non purum hominem, sed verum Deum filium Dei, supra ostensum est: ergò religio Christiana vera est.

Verùm ut hæc veritas in tota sua luce statuatur, exponemus successivè momenta ulteriora, quibus maximè confirmatur.

§. I.

§. I.

Prima Ratio ex præstantia ejus Auctoris.

I. VEram, imò & omnium præstantissimam esse religionem Christianam demonstrat præstantia Jesu Nazareni ejusdem auctoris. Ut enim hic supersedeam ab ejus Divinitate, demonstrabo, eum super omnes Religionum auctores, sive promulgatores fuisse præstantissimum. Ante Christum quotquot famam sapientum habuere, aut circa veritatis indaginem caligaverunt, aut aliquo vitio laboraverunt. Grecæ sapientiæ auctores, nihil fermè certi sese adferre, ultrò fatebantur: veritatem in puteo demersam ajebat Democritus: mentem nostram caligare ad divina, ut noctuam ad lumen solis, effatum est Aristotelis lib.2. Metaph. cap.1. & si qui eorum *Deum cognoverunt, non sicut Deum glorificaverunt* (ait Paulus Rom.1. 21. 22.) *sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim, se esse sapientes, stulti facti sunt.* Ipsorum proindè nemo non aliquo vitio obsitus. Maximo consensu omnium laudatur Socrates; at ejus summam iracundiam, qua in dictis & factis sese accendit, ante oculos nobis Porphyrii verbis ponit Cyrillus lib.6. adversus Julianum. Alii Regum adulatores, ut Plato & Aristippus. Alii scortorum amoribus fœdi; masculorum Zeno, Stoicæ scholæ Princeps; fœminarum prope omnes, Plato, Aristoteles, Epicurus, Aristippus, Athenæo lib. 3. & 13. Laertio & Lactantio testibus. Alii canina impudentia obscœni dicti, proindè Cynici. Invidiæ verò omnium inter se magnum argumentum sunt rixæ de verbis, aut nullius momenti rebus, quas legere est apud Clement. Stromat. lib.5., Eusebium Præparat. Evang. in lib.15. in fine, & Theodoretum sermone secundo.

II. In Dei verò cultu adeò frigidi, ut & qui Deum unum crediderunt, tamen illo sepofito, aliis, & quidem quos Deos non credebant, cultum exhibuerint; religionis normam statuentes omne id, quod publicè receptum esset. Quare Xenophon Memorabilium lib. 5. recitat Oraculum, quo jubentur Dii coli ex lege cujusque civitatis; & de Seneca scribit S. Augustinus lib. de Civit. Dei cap.10. quia illustris populi Romani Senator erat: *Colebat quod reprehendebat, agebat quod arguebat, quod culpabat adorabat.* Ut enim Plato dixit in Timæo, & alibi, & Porphyrius apud Eusebium Præparat. Evang. lib.4. cap.8. periculo non caret vera de Religione apud vulgus differere; quod periculum latina,

græca, barbaraque Philoſophia pluris fecit, quam veri ſinceram confeſſionem; quod vel unum ſufficeret, ne quis tales viros ſibi per omnia ſequendos putaret, quod in Platone obſervat Juſtinus Martyr Paræneſi ad Græcos. De præmio quoque pietatis nihil adſeverabant certi. Omiſſis namque Sadducæis, qui ſpem omnem de bonis poſt hanc vitam adipiſcendis projiciebant; apud Græcos, qui de vita poſt hujus conſpicuæ vitæ interitum ſpem aliquam habebant, mirum quàm hæſitanter ea de re loquerentur. Socrates apud Platonem in Phædone: *Hoc* (inquit) *ſcitis, venturum me ad viros bonos, quod tamen non nimium affirmaverim*. Et poſtea: *Si enim vera ſunt quæ dico, pulchrum eſt ea credere. Si verò mortuo nihil ſupereſt, hoc tamen tempore, quod mortem antecedit, minus torquebor præſentibus: hic autem meus error non manebit (id enim malum foret) ſed paulo poſt interibit*. Undè Tertullianus de anima ait, omnem Socratis ſapientiam veniſſe *de induſtria conſultæ æquanimitatis, non de fiducia compertæ veritatis*. Eadem fluctuatione agitabatur Tullius Tuſculanar.1., & Seneca, qui epiſt. 64. *Et fortaſſe* (inquit) *ſi modo ſapientum vera fama eſt, recipitque nos locus aliquis, quem putamus periiſſe, præmiſſus eſt*. Alii videri poſſunt apud Juſtinum Dialogo cum Triphone, ubi deprehendentur Sapientiores de ſtatu poſt hanc vitam hæſitantes, adeò ut cùm de hac re argumenta conquirerent, nihil fermè adferebant certi. Quod cum alii animadverterent, nihil ſcilicet ab iis adferri de homine, quod de beſtiis procedere non poſſet, commenti ſunt tranſitum animarum de hominibus in beſtias, & de beſtiis in homines, ut Brachmanes olim, & modò, ex quibus Pythagoras, & ejus Schola. Quia tamen hoc nullis certis teſtimoniis, aut momentis nitebatur, eo perducti ſunt alii, ut dicerent virtutem ſibi eſſe præmium, & ſatis beatum eſſe ſapientem etiam in Phalaridis tauro; contra quos Cicero Tuſculan.2., Lactantius lib.3. inſtit. cap.27., & D. Auguſtinus epiſt.52. Verùm quia multis viſa eſt felicitas ſolius nominis: ac virtutem, quoniam in perferendis malis tota vis ejus eſt, non poſſe per ſe ipſam eſſe beatam, ut ait Lactantius lib.3. cap.12. advertens ex Seneca, quod cùm virtus quæratur propter vitam beatam, non poterit virtus eſſe ipſa beatitudo, ſed medium ad beatitudinem habendam; idcircò placuit beatitudinem ponere in fruitione earum rerum, quarum voluptas ſenſibus perciperetur. Ita Epicurei ex Auguſtino ſerm. 150. & Ariſtippus Cyrenæus, qui teſte Euſebio lib.1. præparat. Evang. cap.8. bonorum finem in voluptate conſtituit. Verùm hæc inſania reprobata meritò eſt, ut quæ honeſtum omne, cujus ſemina quædam
in

in animo condita habemus, extingueret, hominemque ad sublimia erectum dejiceret in censum pecudum, quæ pronæ nihil nisi terrestre respiciunt. In tantis dubitationibus fluctuabat genus humanum ante Jesum, in iis etiam, à quibus ceteri veluti à sapientioribus normam religionis accipiebant.

III. Mahumetes, qui Jesu sectam suam opposuit, qualis fuerit jam demonstravimus. Ipse quidem unum Deum colendum esse admisit, attamen projectus totus ad libidinem, quod nec à suis quidem negatur, in ea, & epulis præmium proposuit sectatoribus suis. Hoc verò præmium revera extiturum, nullam dedit fidem, cum ejus corpus ad vitam nondum rediverit, imo in hunc diem jaceat in sepulchro.

IV. Moses Hebrææ legis auctor vir quidem eximius fuit, Deique legatus ad Regem Ægypti, & Internuncius ad populum Israeliticum, cui Deus loquebatur *facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum* Exod. 33. 11. non tamen omnis culpæ expers fuit. Legationem ad Regem Ægypti sibi à Deo demandatam multo cùm renisu vix suscepit Exodi 4. v.2.19.73. 14. Ad promissionem Dei de aqua è rupe excitanda diffidentiæ non nihil ostendit Num.20.12. Eorum veró, quæ per legem suis promittit, præmiorum vix quicquam ipse consecutus est: promisit uberem ac felicem mansionem in terra Chanaam, & tamen ipse jactatus continuis seditionibus in deserto Exod.22. Num.11. 12.14.16.20.25. fessus tandem 40. annorum itinere nec pedem ponere in terram illam felicem ei concessum est. Numer.20. v.12. Deuteron.34.4.

V. At Jesus Nazarenus unius ac veri Dei cultum mirificè extulit, de ipso altè differens, ejusque cognitionem velut in meridie posuit. Veram finis & præmii notitiam intulit, promittens sectatoribus suis post hanc vitam aliam felicem ac æternam, summo gaudio refertam, non soli animæ (de qua speranda aliqua vel conjectura extabat, vel Traditio) verum etiam corpori (quod plerisque impossibile videbatur) & id quidem justissimè, quia corpori, quod ob legem divinam incommoda, cruciatus, ac mortem sæpè patitur, deesse sua merces non debuerat. Gaudia verò, quæ Jesus promittit in alia vita, non vilia sunt, qualia sperant Judæi crassiores, ut epulæ; nec concubitus, quos sibi promittunt Mahumetistæ, ut in Alcorano Azoara 2.5. 47. 54.65.66.; sed in corporibus vigor perpetuus, ceteræque corporis gloriosi prærogativæ, inter quas immortalitas; in animabus verò perpetua visio Dei, ac fruitio summi boni, extra quod nil superfit desiderandum.

VI. In

VI. In se ipso autem omnis criminis expers fuit Jesus, quod non solùm ex libris Christianorum colligitur Joann. c.8. 46. c.10.32. 2. Cor.5.21. 1. Petri 2.22. Hebr. 4.15. ; verùm & pietas ejus Oraculis apud Gentes auctoritatem habentibus commendatur, ut videre est apud Augustinum lib.10. de Civit.Dei cap.27., & lib.19 cap.23., imo nec à suis hostibus aliquo crimine notatur, ut observat Origenes lib.3. contra Celsum. Non solùm sancta sunt, quæ præscripsit, sed quidquid præscripsit aliis, id præstitit ipse. *Qui fecerit, & docuerit, erit magnus &c.* ajebat aliis Matthæi 5.19. *Cæpit Jesus facere, & docere* scribit Lucas Actor.1.1. Hinc Lactantius in fine lib.7.Institut: *Nec monstravit tantum* (inquit) *sed etiam præcessit, ne quis difficultatis gratia iter virtutis horreret.* Insuper quæ sibi à Deo mandata erant, implevit fideliter, factus ei obediens usque ad mortem, injuriarum, & cruciatuum patientissimus, quod in sui passione, quamvis acerbissima, & in ipso crucis supplicio demonstravit. Amantissimus hominum etiam inimicorum, eorum, inquam, à quibus in crucem actus fuerat, ita ut pro iis etiam ad Deum deprecaretur Lucæ 23. 34.

VII. Quod autem suis promisit præmium, ejus ipsum compotem factum excellentissimo modo, & perhibetur, & certa fide comprobatur. Resurrectionem promisit: ipsum ad vitam redditum, ut supra ostendimus, viderunt multi, audierunt, palparunt etiam Joann.20.21.28.29. Matth.28. Marc.16. Lucæ 24. Cœlum quod suis promiserat, ipse ingressus est, spectantibus undecim. Marci 16. 19. Lucæ 24.51.52. Actor.1.9. &c. Supremam in cœlis eum habuisse potestatem, ostendunt ea, quæ suis inde largitus est, nimirùm linguarum, quas non didicerant, loquelam Actorum 2.3.4. c.10.46. c.19.6. &c. aliaque mirifica dona ita, ut se facturum discedens promiserat Joann.14.12. c.17.28. Marci 16.17. Cujus rei veritatem ostendunt & Justinus cum Triphone disputans, & Irenæus lib.2., Tertullianus in Apologetico, Origenes, lib.3. contra Celsum, Lactantius, aliique. Similem ergò proferant ceterarum religionum sectatores, qui talis fuerit in doctrina, in moribus, in vita, quique ea, quæ promiserat tam exactè, ac fidelitèr impleverit. Cùm ergò id proferre non valeant, fateantur oportet, unicam religionem Christianam, ratione sui Auctoris, præstare supra ceteras, ac proinde ex hoc motivo veram esse, falsasque ceteras, quæ illi contradicunt.

§. II.

§. II.

Secunda Ratio ex præstantia, & sanctitate Doctrinæ.

VIII. Religionem Christianam esse veram, ejus doctrinæ sanctitas, tum circa Deum, tum circa proximum, tum circa alia, apertissimè demonstrat. Si respicimus Paganorum sacra, hæc fermè per totum orbem terrarum (Porphyrio teste de abstinentia ab esu animalium, ex quo multa sumsit Cyrillus lib.4. contra Julianum, & nostri seculi etiam navigationes docent) plena intuebimur crudelitate; receptum enim ferè ubique, ut & humano sanguine Dii placarentur, quem morem nec Græca sapientia, nec Romanæ leges sustulere: humanarum victimarum meminit inter ceteros Clemens Alexandr. admonit. ad Gentes pag.27., nosque supra aliqua tetigimus: huncque suum morem antiquum fuisse apud Italos, docet nos Halicarnassèus lib. 1., ac usque ad suam ætatem mansisse, scribit Plinius lib.28. c.1. imò usque ad Justini, & Tatiani tempora; Justinus enim sic Romanos alloquitur Apolog.1. *Ut ei, quod vos colitis, Idolo, cui non tantùm ratione carentium animantium sanguis adspergitur, sed & humanus, nobilissimo atque illustrissimo vestrum, occisorum hominum affundente sanguinem*. Tatianus verò: *Cum comperèrim apud Romanos Latialem Jovem humano cruore, & per homicidium fuso sanguine delectari*. Videatur Lactantius lib.1. instit. c.21.

IX. Quæ autem humano sanguine non fœdabantur, plenissima fuere omnis obscœnitatis: talia erant mysteria Cereris, & Liberi Patris; quod apparuit, postquam perrupta arcani religione evulgari cœperunt. Id latè exsequuntur Clemens admonit. ad Gentes, & inter alios Arnobius. Dies verò illi, qui Deorum honori sacri erant, talibus spectaculis celebrabantur, ut eis interesse Catonem puduerit, testibus Martiale Epigrámm.1., & Valer. maximo lib.2. cap.10., nosque etiam supra aliqua diximus.

X. Judaica verò religio, licèt nihil haberet illicitum, aut inhonestum, utpotè à Deo; populum tamen illum multis onerabat præceptis circa res, quæ per se nec bonitatis, nec malitiæ quidquam haberent, & hoc ut pronus ad Idololatriam populus iis intra veram religionem contineretur: hanc causam reddit Maimonides. Hujusmodi erant pecudum mactationes, circumcisio, quies perfecta Sabbati, ciborum aliquorum perpetua interdictio (quorum nonnulla Mahumetani mutuati sunt, addita vini

vini prohibitione); hæc autem omnia, & alia multa etiam exactè observata, ad perfectum homines non adducebant, nec veram justitiam dabant coram Deo.

XI. At religio Christiana Deum mentem purissimam pura mente colendum docet, iisque operibus, quæ suapte natura etiam citra præceptum honestissima sunt. Sic non carnem vult circumcidi, sed cupiditates Rom. 2. 28. 29. Philipp. 4. 8. non pecudum mactationes, & sanguinem Deo sacrare, sed sanguinem filii Dei, pro nostra salute semel oblatum, continuò præsentare Deo Hebr. 9. 13. 14.; & si opus fuerit vices ei rependere, nimirum pro veritate ejus testanda nostrum offerre sanguinem 1: Cor. 10. 16. Hebr. 124. 1. Petri 2. 21. De bonis nostris egentibus dare, Deo data credere, ab ipso remunerationem expectantes. Non certis ciborum generibus quasi immundis perpetuò abstinere, sed omnibus indifferenter cum sobrietate uti: parati tamen interdum & jejuniis, & certorum ciborum abstinentia, cum nobis præceptum fuerit, corpus mortificare, ac subigere, ut alacriùs serviat spiritui Matth. 6. 18. c. 17. 21. 1. Cor. 7. 5. Præcipua vero Religionis pars ubique ostenditur posita in Fide, ut in fundamento, ex qua nascitur Spes, inde Caritas, & verus Dei amor & proximi, in quibus tota Lex pendet & Prophetæ Matth. 22. 40., & fit, ut præceptis Dei pareamus, non serviliter formidine pœnæ Rom. 8. 15., sed ut ipsi placeamus Hebr. 12. 28., ipsumque habeamus pro sua bonitate Patrem, quin imo remuneratorem Coloss. 3. 24. 2. Tessalon. 1. 6.: quo fit, ut præcepta ejus dignissima sint, & naturæ nostræ ita conveniant, ut meliora, aut æquè convenientia nemo comminisci possit. Quare & grati animi causa, & quod optima ac præstantissima sint ejus præcepta, ei nos parere decet; quamvis nullæ essent pœnæ luendæ non parentibus, præter ipsius facti turpitudinem; quod est Deo parere sicut filios Patri, non sicut servos Domino. Precari verò jubemur, non ut divitias, honores, & quæ alias multum optata plurimis male cesserunt, sed primo quidem, ut ea fiant, quæ Deo sunt gloriosa; de caducis autem non multum solliciti, curam Divinæ Providentiæ permittentes; ea verò, quæ ad æterna ducunt, omni studio petere, nimirùm peccatorum retrò commissorum veniam, imposterum auxilium gratiæ contra hostis communis illecebras, seu minas, tandem æternam vitam. Ita Jesus docuit Matth. 6. 19. &c.

XII. Nec minus sancta ea sunt præcepta, quibus dirigimur ad proximum: hunc enim nedum diligere tenemur, ut olim, quando amicus est, sed quando nobis est infensus ac inimicus.

Mit-

Mitto Paganos, quibus in bellis, ac hostium stragibus non vivere religio erat; unde Laconum instituta, oraculo Apollinis laudata, tota ad vim bellandi directa erant, (quod Aristoteles ipse Polit. 7. c. 14. censura dignum notavit.) Et Romani occisarum gentium cædes, velut gloriosum facinus, triumpho ostentabant, quorum Respublica tantum nomen consecuta est, bellis sæpe manifestè injustis, ut de bello in Sardiniam, & Cyprum testatur Polybius l. 3. hist., Florus lib. 3. c. 9., Appianus 2. Civilium, Dion l. 38. &c. Ultionis postea exactionem Aristoteles lib. de moribus ad Nicomachum 4. c. 2., & Cicero de Inventione l. 2. in virtutis parte collocant. Adeó necibus delectabantur, ut Gladiatorum mutuæ dilaniationes essent oblectamenta publica Paganorum, teste Lactantio lib. 2. inst. c. 17., & Tertulliano de spectaculis c. 19. Præterea etiam Mahumetanos, quorum religio in armis nata, nihil spirat, nisi arma, armisque propagatur, ut supra vidimus. Sisto in Hebræis, quibus lex quidem melior, sanctiorque disciplina, attamen septem populorum internecione sedem suam stabilivit in terra Chanaam, ut legitur Exod. 34. 11. 12., & Deuteron. 7. 1. 2., nec contentus, impotentis iræ populus, omnes a se diffidentes odio crudeli est prosecutus, quod cum modò alia via ii non possint, saltem voto ac desiderio, in eorum precibus adversus Christianos præstant, quibus omnia mala usque ad exitium imprecantur, ut constat ex libello precum Venetiis edito fol. 8. & Maimonide ad 13. articulos, ubi perdendos ait, qui eis non credunt. Similia sunt R. Isaaci in Bereschit Rabba, & Thalmud in Baba Kama, & Baba Bathra. Quare ad frænandum vindictæ furorem permisit Deus talionis judicium, quo vices rependere possent pro offensa, & homicidam propinqui sui propria manu occidere lege ipsa permittebantur. Levit. 24. 20. Deuter. 19. 21.

XIII. At religio Christiana nedum in armis, ac hostium suorum strage vim non ponit, sed etsi lacessita prohibet, injuriam sive verbis, sive rebus factam, ulcisci Matth. 5. 38. 44.; imò potius mandat, inimicos diligi, benefieri bonis quidem præcipue & nos diligentibus, sed etiam malis, qui nos oderunt, ad Dei exemplum, a quo sol, astra, alimenta communia in omnes descendunt, quique *Solem suum oriri facit super bonos, & malos* Matt. 5. 45.

XIV. Sancta quoque est lex Christiana circa conjunctionem maris & fœminæ, qua genus humanum propagatur. Hanc non mirum si neglectam habuerint Pagani, qui in suis Diis colebant stupra & adulteria, ut supra recensuimus, imò, quod horreo di-

dicere, concubitus masculorum dignos divinitate censuere, ut in Ganymede, & Antinoo: quæ referunt Justinus Apologet. 2., Clemens in Protreptico, Origenes l. 3. & 8. contra Celsum, Euseb. hist. l. 4. c. 8. &c. Hoc flagitium apud Mahumetistas frequens, apud Sinas, & alios, ut licitum habetur; Græci autem sapientes conati sunt rei turpi honestum nomen imponere. Videndi Nazianzenus orat. 3. contra Julianum, Cyrillus l. 6. contra eundem, Theodoretus l. 13. ad Græcos, & Philo l. de vita contemplativa, loquens de Platone, cui cæteroquin plurimum favit, ait: *Platonicum autem convivium totum ferè in amoribus consumitur, non virorum modo in mulieres, mulierum in viros insanientium; tales enim cupiditates lege naturæ explentur; sed virorum in sexus eosdem sola ætate dispares: nam si quid ibi de Venere, & amore cælesti speciose dici auditur, id honesti obtentus causa assumitur.* Inter eosdem Græciæ Philosophos, qui præstantissimi videbantur, communione mulierum laudata, ex rebuspublicis lupanaria fecere, ut Plato de republica 4. Cùm vero inter muta animantia species sit aliqualis conjugii, ut de palumbis ait Plinius l. 10. c. 33., & Porphyrius de non esu animantium; quantò magis decens est, inter homines, ut non incerto semine nascantur, sed certos habeant parentes, qui affectibus perpetuò conjuncti ejus educationi incumbant?

XV. Lex hebræa omnem quidem spurcitiem vetat, sed & plures uni concedit uxores Deuter. 17. v. 16. 17., & 21. art. 15. 2. reg. 12. 8. Sic legem intelligunt Hebræi. Unde Josephus Antiquit. l. 17. c. 1. *Mos enim*, inquit, *nobis est patrius plures simul uxores habere*. Idem testatur Chrysostomus homil. 56. in Genes., & homil. 26. in c. 11. 1. ad Cor. Idem Augustinus l. 3. de doctrina Christ. c. 12. Insuper marito dimittendæ uxoris ob quasvis causas jus facit Deuter. 24. 1. 2. 3. 4. Levit. 2. 4. Hoc & hodie usurpant Mahumetani, ut vidimus, & olim Græci, ac Latini tanta licentia, ut & uxores ad tempus utendas aliis darent. Vide Herodotum l. 6., & Plutarchum de Lycurgo, & Catone Uticense.

XVI. Verùm Christi lex omnia hæc intemperatioris libidinis licentias sustulit, & ad ipsas penetrans vitiorum radices, reum habet & eum, qui attentaverit mulieris cujuspiam pudicitiam, vel oculis aut corde libaverit, Matth. c. 5. 28. Conjugia prorsus insolubilia mandat Matth. 5. 32., Marci 10. 11., Lucæ 16. 18., 1. Cor. 7. 10., hoc enim veram amicitiam fovet, quæ perpetua esse debet, ac insolubilis; & rectæ liberorum educationi est utilius. Unam tantum suis permittit uxorem 1. Cor. 7. 4., & La-

& Lactantius l.6.Inst.c.23., & Hieronymus adversus Oceanum ut scilicet animus ab uxore in solidum marito datus æquali retributione pensetur: *Apud eos enim*(ait Sallustius de bell.Jugurt.) *qui plures uxores habent, levis ista ducitur necessitudo, quod animus multitudine distractus nullam pro socia obtinet, omnes viles habet*, & Ammianus de Persis lib. 23. *per libidines varias caritas dispersa torpescit*: & ut rectiùs procedat sub una præside domesticum regimen, nec diversæ matres discordiam liberis inspirent; quod in iis, qui plures habuere uxores, sæpius accidisse, Scriptura ipsa testatur.

XVII. Si verò bona alia spectemus, quæ vulgò externa dicuntur, non minus in iis sanctitas Christianæ Religionis apparebit. Furta a Paganis quibusdam permissa videntur, ut Ægyptiis, teste Diodoro Siculo histor. l.1., & Spartiatis, Plutarcho asserente in Lycurgo. Quibus autem furta privata interdicebantur, publica adeò erant in usu, ut de Romanis dixerit Cicero, ipsos ad casas reducendos fore, si suum cuique reddere deberent. Hoc etiam Lactantius in Epitome Institut.c.1. his verbis. *Quod si omnes populi, penes quos sit imperium, ipsique Romani, qui orbem totum possedere, justitiam sequi velint, ac suum cuique restituere quod vi, & armis occupavere, ad casas & egestatem revertentur*, quod & de Turcis, & Mahumetanis nostro ævo repetere possumus.

Hebræis verò nihil quidem tale; quod armis occuparunt, id Deo volente, ac concedente fecerunt. Attamen fœnerari in extraneos ipsis permissum erat Deuteron.23. 19., lege eorum ingenio sese aptante, quæ etiam illis nil aliud clare, quam divitias, ac temporalia bona pollicebatur (Levit.26.5. Deuteron.28. 4. 5. 6. 7. 8. 11. 12.) genti in iis unice occupatæ, nec ita facile ad superiora bona assurgere valenti.

XVIII. Christiana autem Lex non modò omne injustitiæ genus cuivis, & in quosvis prohibet (Matth. 6. 12, Ephes. 5. 3.) sed & vetat, studium rebus illis caducis impendere Matth. 6. 24. &c. c. 13. 22. Lucæ. 8. 14. 1. Timoth. 6. 9. quia sollicitudo nimia servitutem quandam, & cruciatum secum fert. Matth.6. 34. Philipp. 4. 6. Facultates quidem ac divitias indulget, sed non ita, ut in illis spes ponatur 1. Timoth. 6. 17. & qui utuntur hoc mundo, sint tanquam non utentes 1. Cor. 7. 31. Quæ autem nobis superflua sunt, non in mare projicere jubemur, ut inter Philosophos imprudenter egit Aristippus, teste Laertio, & affirmante Philostrate etiam Crates: neque detinere, quod nobis est inutile, neque prodigere, sed inde aliorum inopiæ subvenire,

five gratiosè largiendo Matth. 5. 42., five mutuum dando id rogantibus Matth. ibidem, *nihil inde sperantes* Lucæ 6. 35., ut decet eos, qui se non dominos harum rerum, sed Dei procuratores habent, ac dispensatores 1. Timoth. 6. 17. 18. Thesaurizantes nobis thesaurum non in terra, sed in Cœlo Matth. 6. 20., ubi centuplum quisque accipiet, & vitam æternam possidebit Matth. 16. 20. Hujus admirabili exemplo præivere nobis Christianorum primi, cum usque ex Macedonia & Achaja (teste Paulo Rom. 15. 25. 26. &c., 2. Cor. 9. 1. 2. 3., Philipp. 4. 18.) ea mitterentur, quæ Palæstinorum egestatem supplerent, eòusque procedentibus aliis, ut ea, quæ habebant, ut communia omnia reputarent Act. 4. 32. 34., & ponerent ante pedes Apostolorum, ut dividerentur singulis, prout cuique opus erat, Act. 4. 35., ac si Christianorum omnium esset una familia. Atque in Christi lege hæc quoque additur cautio, ne qua recompensationis, aut honoris spes beneficentiam defloret, cujus apud Deum perit gratia, si aliud præter Deum respiciat Matth. 6. 1. 2., Lucæ 14. 12. Ne autem quis tenacitati suæ obtendat velum, quasi metuat, ne temporis tractu aliquid sit ei defuturum, promittit lex curam specialem pro talia præcepta servantibus Matth. 6. 32., Lucæ c. 12. 7., & c. 21. 18., opponens ei, qui fortè minus confideret (ibid. v. 26. 28.) conspicuam Dei providentiam in alendis feris, ac pecudibus, & in omnibus herbis, ac floribus &c. Hæc aliaque similia, quæ prætereo, quis non videat, evidenter ostendere Christianæ Religionis sanctitatem, atque præstantiam supra ceteras?

§. III.

Solutio quarumdam objectionum.

XIX. SAnctitatem Christianæ Religionis obscurare contendunt Hebræi primò, quod Christiani, colentes tres Divinas Personas, plures Deos æque ac Ethnici colant.

Sed hoc nil aliud est, quam falsa imaginatio ex odio Christiani dogmatis concepta. Quod Ethnicos tangit jam diximus supra c. 4. §. 11. Quod verò tangit Judæos: quæro ab ipsis: cur id nobis magis objiciant, quam Philoni Judæo? Is enim lib. de Cherubin. pag. 112. ponit in uno summo Deo, tanquam duas supremas potestates, *Bonitatem*, & *Potentiam*; *tertium verò medium sermonem*, *sive rationem* lib. de sacrificiis Abelis, & Caini pag. 139. In Deo recognoscit duas supremas potentias, *principatum seu imperium*, & *bonitatem*, inter quas *medius est ipse unus Deus*,

Deus, has dicit esse incircumscriptas: *incircumscriptus enim Deus, & incircumscriptæ ejus potentiæ*, dicit esse mysteria, *quæ ut divina nemini homo proloquatur facile, sed servans ea recondita, & tenens silentium, fruatur eis in abscondito*, Lib. insuper 2. de agricultura, seu de plantatione Noè pag. 226. distinguit in Deo *qui est, Dominum, & Deum*; dicens *Qui est indicat potentias, Dominus eam, qua imperat, Deus eam, qua est beneficus*. Loquens autem de Divino Verbo l. de mundi opificio pag. 4. dicit, quod sicut Civitas ab Architecto præsignata nullum locum habet extra; *tantùm impressa artificis animo, eodem modo ne ille quidem ex ideis constans mundus alibi locum habere poterat, quàm in Dei Verbo, quod adornavit hæc omnia &c.*, & ibi pag. 6. *Ceterùm invisibile illud, & intelligibile Divinum Verbum, & Dei Verbum imaginem dicit Dei, & hujus imaginem lucem illam intelligibilem, quæ facta est imago Divini Verbi suæ generationis interpretis*. Lib. autem quis rerum Divinarum hæres pag. 497. dicit, quod qui aperit singulorum mentes ad percipienda intelligibilia.... *Est ille Dei sermo invisibilis sator, & artifex, qui convenientèr ad Patrem refertur*. De eodem etiam Dei sermone ibid. pag. 509. ait: *Nec ingenitus ut Deus, nec genitus ut nos, sed inter extrema medius, apud utrosque agens obsidem*. En ergo quomodo citatis in locis, & alibi passim Philo in Deo ponit potentiam, bonitatem, ac sermonem, seu imperium, ac bonitatem, quas inter medius ut unus Deus, has dicit incircumscriptas, sicut incircumscriptus est Deus. Divinum Verbum, seu sermonem dicit esse Dei Verbum, imaginem Dei, satorem, & artificem, qui refertur ad Patrem, nec ingenitum, ut Deus, nec genitum, ut nos. Vel ergo Philo hæc ponendo iu Deo, & in Deo adorando, ponit, & adorat plures Deos, vel unum Deum in tribus illis Dei proprietatibus. Si Philo unum Deum non plures ponit, & adorat in Potentia, Sermone, & Bonitate (ut certè dicent Hebræi) quare nos ponentes, & adorantes in Deo personam in Patre, sermonem Dei in Verbo, & bonitatem in Spiritu Sancto, plures ponemus Deos, & adorabimns?

XX. Quæso iterum Hebræos, cur id nobis magis objiciunt, qui ponimus in Deo Patrem, Filium, ac Spiritum Sanctum; quàm Joseph Albo, & R. Maimonidi, qui initio libri de fundamentis distinguit in Deo *id, quod cognoscit, quo cognoscitur, & cognitionem*? Quàm Moysi Nehemanni filio, qui, ut refertur apud Masium ad cap. 5. Josue, Angelum missum ad Josue dicit esse Angelum primum Redemtorem, quem vocat Deum faciem Dei, qui Mosi in rubo apparuit, asserens: *Atqui*

qui facies Dei ipsum significat Deum : quod apud omnes Interpretes est in confesso? Si nos plures Deos ponimus, cur non & Cabalistæ, qui Deum distinguunt in tria lumina, & quidem nonnulli iisdem, quibus nos, nominibus Patris, Filii, & Spiritus Sancti? Vide additamenta ad Lexicon Hebraic. Schindleri, & ut id summam, quod Hebræis maximè commune est, cur dicunt ipsi, Spiritum illum, quo agitati sunt Prophetæ, non esse aliquid creatum, & tamen à mittente ipsum distingui? Quid de Spiritu illo, quem dicunt Schechina, quem à Spiritu Sancto distinguunt Gemara Hierosolymitana tit. de documentis cap.3., & Gemara Babylonic. tit. Jona cap.1. de quo Schechina ait R. Joathan in præfat. Ecka Rabthi, per annos tres & dimidium se tenuisse in Monte Oliveti, expectantem conversionem Judæorum? Hæc docent Hebræi, & unitatem Dei se non tollere, asseverant; ecquid ergò nobis opponunt, adorantes in Deo Trinitatem Unitatem Dei è medio tollere?

XXI. Præterea nobis objiciunt, humanam naturam in Jesu à nobis adorari, quod Idololatriæ vitium est.

Sed quid hoc nobis vitio vertunt, cum jam ostenderimus, Jesum fuisse Messiam, & propterea hominem quidem, sed simul Deum? Sane in Messia habitaturam vim divinam, quam sapientiam vocant, plures Hebræorum tradidere, inter quos R. Salomon, qui etiam ad Genes.19.18. agnoscit, à Deo adsumi posse humanam naturam, quam & olim ad tempus adsumtam putat, cui consentit Thalmud tit. Schebuoth, & Sabbathoth. Unde Chaldæo Paraphraste Messias *Verbum Dei* dicitur, Verbo autem Dei divinum aliquid in Deo manens significari, ostendimus supra ex Philone, sicut & Messiam augusto illo Dei Nomine *Jehovah* appellari, ut Joatham, & David Kimchi ad Jerem. cap.23.6. exponunt, quibus consentit R. Abba in Ecka Rabbathi in Zahar. 10. 16., & futurum, ut eo tempore Deus digito monstretur, ait Thalmud in Taantth ex Esaia 25.9. Messiam insuper nomine Domini insigniri, i. Adonai, ut ex Psalm.45. 7. quem psalmum de Messia loqui fatetur Chaldæus Paraphrastes ibi.

XXII. Quid ergò mirum, si hominem Deum, ac humanam naturam ratione divinitatis, ei tam intimè insidentis ac uuitæ, adorent Christiani? Ad id enim eos invitat Psalmus 2., imò & 109. vel 110., quorum primus in Davide quidem rudi modo impletum, sed præstantissimo modo in Messia implendum David Kimchi magnus Christianorum adversator, ex sententia majorum suorum, in comment. ejusdem Psalmi non audet diffite-

te-

teri; imò apertè fatetur Rabbi Saadia. 2. verò Psalmus non de alio, quam de Messia potest opponi: nam quæ recentiores Judæi, alii de Abrahamo comminiscuntur, alii de Davide, alii de Ezechia, frigida sunt. Psalmus ille 109. vel 110. Davidis est, quod testatur Hebraica inscriptio. Ergò cum ibi David loquatur dictum *Domino suo*, id nec Davidi ipsi, nec Ezechiæ, qui ex posteris Davidis fuit, nec ulli rei Davide excellentiori aptari potest: neque Abrahamo; in eo enim Sacerdotium nullum fuit; imo Melchisedechus ei, tanquam se minori, benè precatus est Gen. 14.18.19., & Hebr.7.1., & ab eo decimas sacerdotali jure accepit Genes. ibid. v. 20. Imo id, quod additur in eodem Psalmo: *Virgam virtutis suæ emittet Dominus ex Sion*, idest sceptrum exiturum ex Sion, & perventurum in oras ultimas, cuinam alteri convenire potest, quàm Messiæ, ut ex locis supra adductis ex Prophetis manifestè apparet, & maximè ex Oraculo Jacobæo Gen.49.10.? Cum autem hæc omnia in Jesu Nazareno impleta sint, & ipse sit Messias promissus, ut ex jam probatis elucet; cur nos reprehendunt, si Jesum tanquam Deum adoramus, ejusque humanitati substernimur? Non enim hoc ad imminutionem Dei Patris; sed ejus potiùs excellentiam prædicat, à quo accepit Jesus hanc dignitatem, quod fatetur ipse Joann. cap. 5. 19. 30. 36. 43. cap.6.36.58. cap.8.28.43. cap.10.18.29. cap.14.28.31. cap.16.28. cap.20.21. & ad Hebræos cap.5.5. Rom.6.4. 1. Cor. 11.4., & ad quem reditura est fatente Apostolo 1.Cor.15.24, & cujus honori illa inservit Joann.13.31. cap.14.13. Rom.16.27. Ideo Thalmud in titulo de Synedrio negat, Jesum Idoli esse nomen, quando Christiani in ejus honore respiciant Deum mundi opificem: hoc autem modo Christi carnem adoramus. Undè Athanas. epist. ad Adelphium ait: *Noverint igitur, nos, cum Dominum in carne adoramus, non rem creatam adorare, sed Creatorem creato indutum corpore.*

XXIII. Tertiò objicient Ethnici: Vos Christiani nostra sacrificia ut crudelia detestamini, quia sæpè humano sanguine polluta; at vos, qui colitis Deum vobis implacabilem, donec Jesus in sacrificio crucis, veluti victima totius generis humani sanguinem fudit, & in hoc sanguine vestram reconciliationem operari creditis, qua fronte in nos insurgere potestis?

Respondeo, nos detestari quidem, & meritò, humana sacrificia Paganorum, ut ea detestatur Lactantius lib.1. instit. c.21. quia & facta falsis Diis, seu veriùs Dæmonibus; & quia nulla ex causa iis placebat humano sanguine sibi litari: *Quid enim* (ajebat Lactantius) *illis isti Dii amplius facere possent, si essent irati,*

ti, quàm faciunt propitii? Cùm suos cultores parricidiis inquinant (loquitur de parentibus filios innocentes Diis sacrificantibus) *orbitatibus mactant, humanis sensibus spoliant?* &c. Hæc horrent Christiani, sacrificant enim Deo vero, non victimas pecudum, & multò minus hominum, sed cordis, & affectus juxta illud Psalm. 50.: *Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies*. Offerunt quidem sanguinem Jesu in reconciliationem, recolentes sacrificium sui corporis, quod fecit in cruce: sed hoc crudelitas non fuit, sed ex parte Dei justitia, ex parte Jesu amor immensus. Cum enim ob peccatum primi parentis totum genus humanum addictum esset morti; Verbum Dei filius Patris assumens carnem, & cum carne hominis peccatum, sese exhibuit vadem, ac sponsorem pro homine, ac sua morte delevit culpam, suo sanguine abluit maculam, unico hoc sacrificio omnia implens, ac Deo reconciliavit mundum, *delens* (ait Paulus Coloss. 2. 14.) *quod adversus nos erat, Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci*. In hoc quænam apparet crudelitas? Crudelitas equidem fuit ex parte Judæorum, Jesum innocentem morti adjudicantium, non tamen fuit crudelitas ex parte Jesu mortem propter nostram salutem obeuntis; neque ex parte Dei, eam in nostram expiationem acceptantis.

XXIV. Quod si reponas, Deum nostrum sibi complacere in suorum sanguine, ac nece, ut videre est in tot millibus Martyrum, qui præcipiente Christo vitam dedere.

Dicam. Si multi vitam prodegere pro patria, pro parentibus, & adhuc laudantur; cur laudandi non erunt, qui pro vero Deo, pro religione, pro veritate sanguinem fundunt? Sane in circumstantiis, quibus periclitaretur honor Dei, nihili facienda est vita, ut illum tueamur. Christus autem ipse, qui talia jubet pro nomine suo pati, pollicetur etiam ea patientibus gloriam æternam. Quid autem Dii Paganorum, seu Dæmones, polliceri poterant, & multò minùs conferre iis, qui propter ipsos jugulum præbuissent?

XXV. Quarto objicere possent discordias, quæ quovis seculo fuere, & adhuc sunt inter Christianos, præsertim in religionis negotio, ut tot hæreses, ac discrepantes opiniones quæ distrahunt animos Christianos.

At qui ita objicit, vel Paganus est, vel Judæus. Si Paganus: qua fronte Christianis exprobrat discordias, quasi Pagani in religionis negotio concordes fuerint? Christiani saltem omnes unum, eundemque Deum colunt; at Pagani neque in Divinitate con-

conveniunt; uni enim genti unus Deus est, alii alius, quique uni Deus est, alteri victima est, suo Deo immolanda. Videantur quæ diximus c.4.§.8. Si verò, qui sic arguit, Judæus est; miror: quasi nesciremus in quot sectas Synagoga foret conscissa temporibus Jesu, Sadducæorum, Pharisæorum, Herodianorum, Essenorum, Samaritanorum. Post Christum autem Rabbini eorum, spiritu vertiginis circumacti, quaque versus feruntur.

XXVI. Quod ad nos attinet in promtu responsio est. Vel enim sermo est de Christianis, quatenus complectuntur etiam Hæreticos, ac Schismaticos: vel de Christianis Catholicis, & in eadem fide consentientibus. Si de istis, dico, nullam esse discordiam voluntatum, sed omnium opinionum, quæ fidem & caritatem non lædunt: sicut enim in Mathematicis disputatur quidem, an quadrari possit circulus; attamen de principio hoc: si æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia: nullus disputat, nullus controversiam excitat. Sic discrepant quidem Catholici in aliquibus, fidei summam non tangentibus, verùm in præcipuis, ac fundamentalibus, quibus fides Christiana, imo & Catholica innititur, unius mentis, cordis, ac labii sunt; adeo ut ubi æstu disputationis ventum fuerit ad ista, eò progredi non ausint, ut hæc negent. Si veró loquatur de Christianorum universitate, omnes baptizatos etiam Heræticos claudente, non inficior, acres discordias fuisse: sed has etiam concedatur mihi demum fuisse extinctas: quod si modo aliquæ supersunt, has eundem exitum, ac olim antiquæ, habituras, annuente Jesu, confidimus.

XXVII. Sit item responsio nostra ea, quam nobis exhibet S. Augustinus lib. de utilit. Jejunii cap.8., ubi postquam hortatus est Christianos, ut ad pacem, & unitatem veniant colendi unum Deum, ut ex hoc moueantur Pagani ad deserendos multos Deos, subdit: *Et si fortè fastidiunt, & hinc nobis calumniantur, quòd unitatem inter nos Christiani non habemus, & inde sunt tardi, & pigri, ne veniant ad salutem: alloquar & ipsos paululum; & dicam, quod eis dicatis. Non præferant nobis, quasi concordiam suam, non sibi tanquam de unitate sua placeant: Hostem quippe, quem patimur, illi non patiuntur: illos, & non ista agentes, ipse possidet. Videt eos adoratores falsorum Deorum, videt eos servos, & servos Dæmoniorum: quid illi lucri est, quia litigant, aut quid damni est, quia non litigant? Et unum quamvis falsum, & vanum sentientes, sibique consentientes, sic eos possidet. At cum desereretur, & multi ad unum Deum concurrerent... vidit, se perdidisse, quos tenebat, vidit à sua familia recessisse, verum Deum cognovisse. Quid faceret? Quomodo insidiaretur? Concordes nos, scit, quod possidere non possit,*

unum Deum nobis dividere non potest: falsos Deos nobis supponere non potest: sentit esse vitam nostram caritatem, mortem nostram dissensionem: lites immisit inter Christianos. Quia multos Deos non potuit fabricare Christianis, sectas multiplicavit, errores seminavit, hæreses instituit. Sed quidquid fecit, de palea dominica fecit.... Fratres, frumentum de area aut non recedit, aut redit. &c.

XXVIII. Quintò opponere possunt, Christianam religionem multa præcipere aspera, & creditu difficilia.

Respondeo, imo ex hoc emicare ejus sanctitatem, quòd aspera sit erga corpus, ut animo indulgeat, quod summæ virtutis est, cui genium insidet pugnandi contra vitia, eaque debellandi: *Virtus* (inquit S. Augustinus lib. 19. de Civit. Dei cap. 4. *quid hic agit, nisi perpetua bella cùm vitiis, nec exterioribus, sed interioribus; nec alienis, sed planè nostris, & propriis: maximè illa, quæ Græcè Sophrosini, latinè Temperantia nominatur, quæ carnales frænantur libidines, ne in quæque flagitia mentem consentientem trahant?* Ad hoc tendunt præcepta religionis Christianæ, de quibus supra, quorum honestas adeò manifesta est, ut qui inter Paganos virtutem coluerunt, ea probarint; Adulterum enim esse etiam qui adulterium committere voluit, sensit Ovidius lib. 3. amorum Elegia 4. ubi ad virum servantem conjugem ait, eum posse quidem servare corpus, non autem mentem, ne adulteret;

Nec mentem servare potes, licet omnia claudas.
Omnibus occlusis, intus adulter erit.

Et Seneca lib. 4. de benef. cap. 14. *Non dicam pudicam, quæ amatorem, ut incenderet, repulit: aut legem, aut virum timuit, ut ait Ovidius:*

Quæ quia non licuit, non dedit, illa dedit.

Non immeritò in numerum peccantium refertur, quæ pudicitiam timori præstitit, & non sibi. Non reponendam injuriam censuit Plato in Critone; Maximus Tyrius dissertat. 2. Ariston Spartlanus dicenti cuipiam: Regium esse amicis benè, inimicis malè facere: imò, inquit, amicis benè facere, inimicos amicos reddere: & apud Plutarchum Dion ille Siciliæ liberator, Philosophici studii veram demonstrationem in eo ait positam, non ut quis in amicos benignus sit, sed si quis injuria affectus, sit exorabilis, & clemens in eos, qui peccarunt. Uni autem marito unam uxorem esse jungendam censuit Euripides in Andromache.

Contentus imò conjugis vivat toro
Quicumque cupiet ritè curatam domum.

Fœdus etiam matrimonii debere esse perpetuum, censuerunt Ro-

Romani ad annum urbis vigesimum, & quingentesimum, teste Valerio maximo lib. 2. cap. 1. Hominis officium esse benefacere, præsertim indigenti, aliaque pietatis opera, quæ Christianis præcepta sunt, quilibet in eruditione prophana mediocriter versatus facile deprehendet, ab ipsis Paganis, in quibus vestigium aliquod virtutis fuit, laudata fuisse, & non semel opere impleta.

XXIX. Quod autem religio Christiana multa præscribat credenda, humanam rationem superantia, ideoque creditu difficilia; tantum abest, ut ejus lædat veritatem, ut potiùs ex hoc evidens confici possit argumentum, eam non homine, sed Deo, qui humanum captum excedit, dictante ac docente esse fundatam: eo vel maximè, cum, ut infra dicemus, non obstante credendorum tanta arduitate, a tot viris etiam sapientissimis suscepta fuerit, & penè totius orbis consensu fuerit approbáta. Adverto insuper si aliqua ardua creditu Religio Christiana proponit, alia multa non minùs aspera Paganismus exhibuit. Quod enim de animorum immortalitate, & reditu corporum ad vitam docemus, hoc Paganorum aliquos confessos fuisse supra ostendimus. Quæ de Trinitate in Deo credimus, adumbrata legimus in Platone epist. ad Dionysium, qui divinam naturam distinguit in Patrem, mentem paternam, quam & Dei germen vocat, mundi opificem, & animam, qua cuncta contineantur. Videantur & Plato epist. ad Hermiam Erastum, & Coriscum, & D. Augustinus de Civit. Dei lib. 10. cap. 29. asserens, Platonicos utcumque Trinitatis cognitionem habuisse, quod repetit de Porphyrio ibid. cap. 23. Videndus etiam Eusebius præparat. Evang. lib. 11. cap. 17. 18. & 19., & Cyrillus contra Julianum lib. 3. 4. & 8. Naturam autem divinam jungi posse cum humana, nec Julianus, quamvis tantus Christi hostis, refragari ausus est, ponitque exemplum in Æsculapio, qui ex Jovis mente genitus, è cœlo in terram delapsus fuit, ut sub humana forma hominibus mederetur. Verba Juliani apud D. Cyrillum lib. 6. sunt sequentia: *Jupiter enim inter ea, quæ mente cernuntur, ex se genuit Æsculapium. In terram autem per fœcundi solis vitam editus est. Hic è cœlo in terram progressus hominis forma unicè quidem circa Epidaurum apparuit; inde longiùs provectus in omnem terrarum orbem salutarem dexteram extendit.* Crux Christi multos offendit: at nonne majoris offensionis sunt, quæ de Diis narrant Pagani? Alios scilicet Regum famulos fuisse, fulminatos alios, vulneratos, dissectos asserunt. Honesto viro infortunia non nocere, Sapientes Paganorum dixere, unde Tullius lib. 3. de Republica: *Bonus* (inquit) *ille vir vexetur, rapiatur, manus ei denique affe-*

rantur, effodiantur oculi, damnetur, vinciatur, uratur: & Lactantius lib.6. instit. cap.17. hunc nobis locum Senecæ servavit: *Hic est ille homo honestus, qui sive toto corpore tormenta patienda sunt, sive flamma ore recipienda est, sive extendenda per patibulum manus, non quærit, quid patiatur, sed quàm benè*. Imo Plato 2. de Republica ait, ut verè justus exhibeatur, opus esse, ut virtus ejus omnibus ornamentis spolietur, ita ut ille habeatur ab aliis pro scelesto, illudatur, suspendatur denique. Talibus encomiis vel nolentes Pagani celebrarunt Jesu Christi virtutem, ac patientiam in sua passione, & cruce. Quid ergò Christiani credunt, cujus simile apud Paganos non fuerit, vel quod eorum testimonio non commendetur?

§. IV.

Tertia Ratio ex admirabili ejus propagatione.

XXX. Ex præstantia Magistri, atque sanctitate Doctrinæ hactenus stabilivimus Christianæ religionis supra omnes excellentiam. Nunc nos ad effectus, qui ex isto dogmate secuti sunt, convertamus, inter quos primus est admirabilis Christianæ Religionis per totum orbem propagatio.

Equidem Christianam religionem esse toto orbe sparsam, nemo non videt. Eam enim latè doceri per totam Europam, ne Septentrionis quidem recessibus exclusis, testantur Adamus Bremensis, Hermoldus, & qui de Islandia scripsere: per Asiam, Ægyptum, Æthiopiam, Africam, & Americam, asserunt quotquot de iis regionibus verba faciunt, ita ut nulla sit, ad quam Christianum dogma non pervenerit, & non sit, qui illud non profiteatur. Neque id nunc tantum fieri, sed & olim factum tradunt omnium temporum Historiæ, Acta Conciliorum in iis celebratorum, libri Christianorum; vetusque Traditio nunc quoque apud Barbaros manens de cineribus, ac miraculis B. Thomæ, de quibus Abdias lib.9., Eusebius hist.lib.1. in fine, & lib.2. cap.1., & initio libri 3., Ruffinus lib.10. cap.9., Osorius de Lusitanicis &c. D. Andreæ, & aliorum Apostolorum, de quibus idem Eusebius lib.3. initio, & Origenes ad Genesim. Quam latè suis temporibus Christi nomen celebraretur apud Britannos, Germanos, aliasque ultimas gentes, notant Irenæus, Tertullianus, & alii, quos audire non pigeat.

XXXI. Irenæus, qui secundo seculo floruit, lib.1. cap.3. ait: *Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sint, virtus Traditionis una &* ca-

eadem est. Et neque hæ, quæ in Germania sunt fundatæ, Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hæ, quæ in Iberis sunt, neque hæ, quæ in Celtis; neque hæ, quæ in Oriente; neque hæ, quæ in Ægypto: nequo hæ, quæ in Lybia, neque hæ, quæ in medio mundi sunt constitutæ, sed sicut Sol creatura Dei iu universo mundo unus, ac idem est, sic & lumen, prædicatio veritatis, ubique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire.

XXXII. Tertullianus autem adversus Judæos cap. 1. *In quem enim alium universæ gentes crediderunt, nisi in Christum, qui jam venit? Cui enim & aliæ gentes crediderunt Parthi, Medi, Elamitæ, & qui inhabitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, & incolentes Pontum, & Asiam, & Pamphyliam immorantes, Ægyptum, & Regionem Africæ, quæ est trans Cyrenem, inhabitantes Romani, & Incolæ: tunc & in Hierusalem Judæi, & ceteræ gentes: ut jam Gætulorum varietates, & Maurorum multi fines, Hispanorum omnes termini, & Galliarum diversæ Nationes, & Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo vero subdita, & Sarmatarum, & Dacorum: & Germanorum & Scytharum, & abditarum multarum gentium, & provinciarum, & insularum multarum nobis ignotarum: & quæ enumerare minùs possumus, in quibus omnibus locis Christi nomen, qui jam venit, regnat.* Mox ostendit, quantò latiùs Christi regnum suis temporibus, ideſt in fine secundi seculi, patuerit, quàm olim Nabucodonosoris, & Alexandri, aut Romanorum. *Christi autem regnum, ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus supra enumeratis colitur, ubique regnat, ubique adoratur, omnibus ubique tribuitur æqualiter.* Videndus insuper Origenes Homil. 4. in Ezechielem, Arnobius lib. 2. adversus Gentes, Athanasius epist. Synodica, quæ est apud Theodoretum lib. 4. Hist. cap. 4., ubi Ecclesias Christianas commemorat Hispaniæ, Britanniæ, Galliæ, Italiæ, Dalmatiæ, Mysiæ, Macedoniæ, Græciæ, Africæ, Sardiniæ, Cypri, Cretæ, Pamphyliæ, Lyciæ, Isauriæ, Ægypti, Lybiæ, Ponti, Cappadociæ. Theodoretus adversus Græcos sermone 8. de Apostolis loquens, Hieronymus in Epitaphio Nepotiani Christianis annumerat Indos, Persas, Gothos, Ægyptios, Bessas, & Pellitos populos: in epist. ad Lætam addit Æthiopes, Armenios, Hunnos, Scythas, Getas: in Orthodoxi & Luciferiani Dialogo Britannos, Gallos, Orientem Indorum, populos Iberos, Celtiberos. Chrysostomus homil. 6. in 1. ad Corinth. Homil. 2. in Pentecostem, & in demonstratione Christum esse Deum, quasi per totam . . . .

XXXIII.

XXXIII. Quæ ergo Religio est, quæ cum tam lata, ac subita extensione, & continua possessione audeat contendere? Nam si Paganismum dixeris; hic à Religione Christiana eversus, eo maximè tempore, quo toto orbe extendebatur, ejus mirabilem potentiam deprædicat. Addo, Paganismum esse quidem nomen unum, non tamen religionem unam; nam nec idem adorabant omnes, alii enim astra, alii elementa, alii pecudes, alii res non existentes, ut monstra; nec eadem lege, nec communi magistro, ut vidimus. Judæi sparsi quidem, seu potiùs dispersi, omnia suæ Religionis insignia, ritus, sacrificia, Templum amiserunt, nec post Christum amplius crescere valuerunt, imo lex ipsorum magis per Christianos, quàm per ipsos innotuit. Mahumetismus certè multas Terras occupat, sed non solus, nam in eisdem, quibus Mahumetes dominatur, regionibus, Christiana floret Religio, aliquibus in locis numero prævalens; cum è contra in partibus plerisque, ubi sunt Christiani, nullus Mahumetanus reperiatur. Quis ergo in tanta, tamque constanti propagatione Religionis Christianæ, non admiretur Dei potentiam, & Christi institutoris divinitatem? *Etenim* (ait Chrysostomus Demonstr. quod Christus sit Deus) *non est puri hominis tantum Orbis brevi spatio peragrare, terra, marique, ad res tales tali modo vocare homines mala consuetudine occupatos, imò a tanta malitia possessos; & tamen ab his malis liberare humanum valuit genus, non Romanos tantum, sed & Persas, & omnes Barbaras gentes &c.*

§. V.

Religionis Christianæ propagatio admirabilis ratione qualitatis Doctrinæ.

XXXIV. EO mirabilior est Religionis Christianæ tanta, tamque celeris propagatio, si spectemus qualitatem doctrinæ, quam prædicat. Non solùm enim nova, nec antea audita, sed prorsùs contraria antiquis dogmata cœpit evulgare, eaque aspera, & abducentia a voluptatibus ad carnis macerationes, ab amore opum ad amorem paupertatis, ab ira ad mansuetudinem, a cultu Numinum ad cultum Christi, quem tamquam Deum proponebat, cùm tamen scirent homines a Judæis tanquam hominem seductorem fuisse crucifixum. Hoc ratiocinium fusè prosequitur Chrysostomus Demonstr. quod Christus sit Deus, tali pacto: *Magna res foret, & excellenter magnæ, divinaque virtutis, etiamsi nemo interturbaret . . . . , & reluctante nullo posse intra*

tra tam breve tempus totum Orbem a consuetudine sua mala, qua præoccupatus fuit, liberari, & ad aliam induci. Verùm hoc multò majus, quod non solùm in aliam inducitur, sed in multò difficiliorem, non solùm enim diversa consuetudo erat, sed & voluptate firmata. Dico violenta: quæ enim acceperat a patribus, avis, & proavis, aliisque superioribus progenitoribus, & Philosophis, Rhetoribus, ea respuere, docebatur; quod sanè difficillimum erat. At difficilius novam accipere consuetudinem, quæ nunquam irrepserat, illamque valdè laboriosam; abduxit enim Christus a voluptate, & induxit ad jejunium; abduxit ab amore opum, & induxit ad amorem paupertatis; abduxit a luxu, & induxit ad temperantiam; abduxit ab ira, induxit ad mansuetudinem .... abduxit a via lata, & spatiosa, & induxit in angustam & arctam, & præruptam; & induxit assuetos viæ latæ. Neque enim alios homines extra hujusmodi consuetudinem viventes assumsit; sed illos ipsos, qui in talibus vitiis computruerant, & luto molliores erant, jussit, ut angustam & arctam viam, asperamque illam & duram ambularent; & persuasit eis. Quot autem persuasit? non duobus, vel decem, vel viginti, vel centum, sed omnibus fermè sub Sole habitantibus. Hæc ibi Chrysostomus. Tanta autem, tamque subita mutatio a deliciis ad asperitatem in toto Orbe quis poterat, nisi Orbis Dominus, ac Creator, nisi Deus? Quid insuper magis alienum, & asperum, quàm homines assuetos Idolorum cultui, quem a progenitoribus acceperant, hortari, ut Idola detestarentur, riderent solemnitates, respuerent sacrificia, ac propter quid? Ut crederent tanquam in Deum in natum ex Maria, in ductum ad tribunal Præsidis, in damnatum, & tandem crucifixum, mortemque maledictam passum. Addebant quidem, eum postea ad vitam surrexisse, & in cœlum ascendisse; verùm quo argumento toti Orbi, cujus maxima pars negabat possibilem resurrectionem, eam persuadere poterant? Quæ ad Christi passionem pertinebant, omnibus manifecta erant, utpote flagella, colaphi, alapæ, sputa, crux, irrisio, quæ omnes in eum jactabant; at resurrectio non item; nam resurgens solis discipulis apparuit, soli illi testes erant resurrectionis, sicut & adscensionis ejus in cœlum. Act. 1. Verumtamen & hæc dicendo, toto Orbi persuaserunt, esse Deum, quem noverat illusum, & tandem cruci affixum. *Quo pacto & qua ratione?* ait D. Chrisost. laudato loco. *Virtute ejus, qui jussit: ille enim prævius omnia faciebat, reddens etiam facilia, quæ dura. Nisi enim divina quædam virtus effecisset, nequaquam hæc, vel principium, vel præludium accepissent.*

§. VI.

§. VI.

Ex qualitate eorum, qui eam propagarunt, & modo quo eam propagarunt.

XXXV. Totius mundi ad Christum conversio eò majus prodigium apparebit, si qualitatem eorum, quos ad tantum opus assumsit, inspiciamus. Non enim viros doctos, sapientia celebres, potentia, vel existimatione insignes elegit, ut ejus nomen glorificarent coram mundo, & eum ad sui cultum traherent; sed duodecim homines principio ignobiles, viles, rudes, idiotas, pauperes, nudos: ac per eos persuasit toti mundo, nedum idiotis ac simplicibus, sed & sapientissimis; nedum præsentibus, sed & futuris, se esse Deum unice colendum, aliaque Numina, quæ a tot seculis colebantur, esse a cultus possessione deturbanda. Res cessit, ut Christus statuerat, ac fore prædixerat. Horum virorum adeò rudium, & abjectorum prædicatio ad ejus fidem traxit, non solum pauperes ac viles, simplices ac idiotas, sed & potentiâ ac sapientiâ celebres, quales (ut de Judæis nunc taceam) fuere Sergius Cypri præses Actor. 13. 12., Dionysius Areopagita act. 17. 34., Cornelius Centurio act. 10., aliique. Successivis autem temporibus Christo nomen dederunt: Polycarpus, qui passus est martyrium in Asia anno 169. secundum Eusebium: Justinus Philosophus, qui pro Christianis egregias edidit Apologias anno 142. juxta eundem Eusebium: Irenæus, scriptis ac martyrio præstans anno 183. Athenagoras Atheniensis circa annum 180.: postea Tertullianus, & Clemens Alexandrinus circa annum 208.: Origenes circa annum 230., atque eodem seculo Cyprianus. Hi, aliique homines docti, cur homini crucifixo se cultores addixerint: præsertim cum ferè omnes in aliis religionibus educati essent, nec in amplectenda Religione Christiana quicquam aut honoris, aut commodi esset, quod eos alliceret? Causam nullam poterant habere, nisi quod diligenti inquisitione (qualis viros doctos in maximi momenti negotio decet) evidenter comperissent, doctrinam, quam Apostoli eorumque successores prædicabant de Christo, esse veram, & firmis testibus subnixam famam, quæ ipsum filium Dei, verumque Deum asserebat.

XXXVI. Si dicas, Apostolos principio rudes, factos repente sapientes, omnique scientia imbutos, ac insuper dictis suis miraculis atque prodigiis fidem apud omnes conciliasse, atque religionem Christi hac via propagasse. Esto.

Esto. At hoc multò magis evincit, id, quod Apostoli prædicabant, esse a Deo; verumque esse, quod Christus prædixerat, ipsos induendos virtute ex alto. Lucæ 24. 49. & Spiritum Sanctum docturum eos omnem veritatem Joann. 16.13.: quod accidisse narrat Lucas Act. 2. 4. &c. Quis enim poterat e rudibus ac idiotis repentè viros doctissimos, ac in omni scientia ac lingua peritissimos facere, nisi Spiritus Dei? Rursus si eorum sermonem contestabatur, & confirmabat Deus signis atque prodigiis, quodnam fortius erit argumentum, eorum doctrinam esse veram? Falsam certè assertionem Deus, qui veritas est, vero suorum miraculorum testimonio non comprobasset.

XXXVII. Attamen etsi miracula, quæ Apostolica dicta secuta sunt, validum sint Christianæ fidei præsidium, ut supra intendimus c. 7. §. 7. Verum si quis ea negaret, adhuc eum convinceret Christianæ Religionis propagatio sine miraculis facta. Hinc D. Joannes Chrysostomus celebri Demonstr. quod Christus sit Deus, ita discurrit: *Non tibi dixi mortuos suscitatos, non leprosos mundatos: ut ne dicas, hæc mendacia, figmenta, & fabulas: quis vidit? quis audivit? Et quamvis qui dixerunt, quod crucifixus sit, & à Judæis consputus, & alapis cæsus & colaphis; illi etiam hæc dixerunt: quomodo dignos fide putas in illis, in his verò arguis, quasi dixerint non facta? Et si ad gratiam magistri sui hæc scripsissent, stultè & frustra jactassent, si non tacuissent, quæ multis ignominiosa, & dura videntur.... Verùm nihil horum tibi dixi: de signis & miraculis loquor, ut abundantèr omnem impudentis linguæ furorem compescam. Sed in medium attuli ea, quæ nunc apparent, & quæ nunc ante oculos sita sunt, quæ Sole clariora, quæ ubique in toto Orbe dispersa, in toto Orbe recepta factaque sunt, ita ut humanam naturam transcendant, sintque Dei solius. Quid dicis? Non suscitavit mortuos? An & hoc potes dicere, quod Ecclesiæ non sint per totum Orbem? &c.* En quomodo Chrysostomus existimat; etiam omissis miraculis, haberi invictum pro veritate Religionis Christianæ argumentum ex propagatione Ecclesiarum per totum Orbem.

XXXVIII. Hinc S. Thomas lib. 1. cont. Gentes c. 5. ex hac mirabili conversione probat veritatem miraculorum dicens: *Hæc tam mirabilis mundi conversio indicium certissimum est præteritorum signorum, ut ea ulteriùs iterari necesse non sit, cum in suo effectu appareant evidentèr. Esset autem omnibus signis mirabilius, si ad credendum tam ardua, & operandum tam difficilia, & ad sperandum tam alta, mundus absque mirabilibus signis inductus fuisset a simplicibus & ignobilibus hominibus. Quamvis non cesset Deus etiam no-*

nostris temporibus in confirmationem fidei per Sanctos suos miracula operari, hæc sanctus Thomas.

XXXIX. Sed audire præstat sanctum Augustinum lib. 22. de Civit. Dei c. 5., ubi primò subtilitèr & acutè redarguit eos, qui credere nolunt carnis resurrectionem; sumitque argumentum à mundo jam credente resurrectionem Christi, ejusque Ascensionem, formans hoc dilemma: Vel mundus credens resurrectionem Christi credit rem credibilem; & sic stolidi sunt, qui rem credibilem credere nolunt: vel credit rem incredibilem, & sic jam admittitur, evenisse aliquid incredibile; nimirùm mundum tam firmiter credidisse id, quod erat incredibile. Si ergo jam factum esse vidimus unum duorum incredibilium, idest quod mundus crederet rem incredibilem; cur non credemus futurum alterum incredibile, nimirùm nostrorum corporum resurrectionem; cum utrumque in divinis litteris prædictum sit? Ecce illationem sancti Doctoris. *Unum duorum incredibilium jam factum videmus, ut, quod erat incredibile, crederet mundus. Cur id, quod reliquum est, desperatur, ut etiam hoc veniat, quod incredibile credidit mundus; sicut jam venit, quod similiter incredibile fuit, ut rem tam incredibilem crederet mundus: quandoquidem hoc utrumque incredibile, quorum videmus unum, alterum credimus, in eisdem litteris prædictum sit, per quas credidit mundus?*

Deinde veniens ad modum, quo mundus credidit, dicit esse tertium incredibile majus aliis hoc pacto: *Et ipse modus, quo mundus credidit, si consideretur, incredibilior invenitur. Ineruditos liberalibus disciplinis, & omninò, quantum ad istorum doctrinas attinet, impolitos; non peritos grammaticâ, non armatos dialecticâ, non Rhetoricâ inflatos; piscatores Christus cum retibus fidei ad mare hujus seculi paucissimos misit; atque ita, & ex omni genere tam multos pisces, & tantò mirabiliores, quantò rariores, etiam ipsos Philosophos, cepit. Duobus illis incredibilibus, si placet, imo, quia placere debet, addamus hoc tertium. Jam ergo tria sunt incredibilia, quæ tamen facta sunt. Incredibile est, Christum resurrexisse in carne, & in Cœlum ascendisse cum carne: incredibile est, mundum rem tam incredibilem credidisse: incredibile est, homines ignobiles, infimos, paucissimos, imperitos, rem tam incredibilem tam efficaciter mundo, & in illo etiam doctis persuadere potuisse. Horum trium incredibilium, primum nolunt isti, cum quibus agimus, credere; secundum coguntur & cernere; quod non inveniunt, unde sit factum, si non credunt tertium. Resurrectio certè Christi, & in Cœlum cum carne, in qua resurrexit, adscensio, toto jam mundo prædicatur, & creditur; si credibilis non est, unde toto terrarum Orbe jam credita est?..*

est?... Si autem, ut verum est, paucis obscuris, minimis, indoctis eam se vidisse, dicentibus, & scribentibus credidit mundus; cur pauci obstinatissimi, qui remanserunt, ipsi mundo jam credenti, adhuc usque non credunt? Inde subjungens, mundum propterea credidisse, quia *eloquia* Apostolorum *persuadentium mira fuerunt facta, non verba*; concludit postea: *Si vero per Apostolos Christi, ut eis crederetur, resurrectionem atque adscensionem prædicantibus Christi, etiam ista miracula facta esse, non credunt: hoc nobis unum grande miraculum sufficit, quod eam terrarum orbis sine ullis miraculis credidit.*

XL. Ex hoc pulcherrimo Augustini discursu hoc conficio dilemma: Vel hæc tria incredibilia: Christum resurrexisse: Mundum hoc credidisse: & hoc credidisse paucis, iisque rudibus suadentibus: facta sunt credibilia, imò credita sunt, mediis signis ac miraculis, vel sine miraculis? Si primum; evincitur, doctrinam, quam prædicabant, esse veram, Deumque habere Auctorem, quia Deus nequit facere miracula in confirmationem doctrinæ falsæ. Si secundum; hoc certiùs convincit: quia solus Deus poterat dare efficaciam nudis paucorum verbis, ut toti Orbi persuaderent veritatem doctrinæ, quæ humanæ rationi divina luce destitutæ videbatur omninó incredibilis; & sine ullis miraculis inducerent homines ad tam arduam, & impossibilem mutationem. Hoc certè majus miraculum est.

XLI. Non est omittendus alter modus, quo facta fuit hæc propagatio per illos paucos viros: nimirùm sine armorum strepitu, Potestatibus mundi non solùm non juvantibus, sed apertè obnitentibus, atque contradicentibus. Quare ita discurro: Quòd Romani temporis tractu totum fermè Orbem occuparint, quòd Alexander Magnus brevi annorum cursu summa rerum potitus sit, non est mirabile: discimus enim ex Historiis comparasse exercitus, quorum vi ac robore expugnarunt Regna, gentesque subjugarunt. Quod etiam Mahumetes, vir ceteróquin idiota, ac vilis, sectam suam latè per Orientem effuderit, creditu difficile non est: scimus enim, Mahumetem primò factum caput prædonum, deinde militum Ducem, rapina, vi, stragibus, ac terrore homines captivasse; eo vel maximè cum doctrina ejus sensui, ac voluptatibus nimiùm indulgens, facilè posset eos allicere ad eam amplectendam. At quòd pauci homines, qui nudi, ac illitterati, sine armis, nullo exercitu stipante, nullo humanæ potentiæ præsidio roborante, imò mundi Principibus generaliter obsistentibus, mortemque, nedum exilia, ac bonorum spoliationes minantibus iis, qui fidem illorum verbis præstitissent;

quodque doctrinam sensui humano incredibilem, a voluptatibus ac deliciis avertentem, taliter persuaserint, ut totum Orbem viderint sibi devinctum: quis non videt, altioris virtutis, quàm humanæ, opus ac negotium fuisse?

In hoc potentiam virtutis, ac divinitatis Christi admiratur Chrysostomus sæpè laudata Demonstratione: Quod Christus sit Deus, ait enim: *Insuper quod hæc confecit nullis usus armis, nullos faciens sumtus, nullos movens exercitus, nulla prælia committens, sed per undecim viros principio ignobiles .... Quid? quot subvertit leges patrias, abolevit consuetudines inveteratas, evellit stirpes tanto tempore radicatas, & pro illis suas alias implantavit? Abduxit ab his, in quæ propensi eramus, & in ardua & difficilia induxit: cumque hæc faceret, infestabantur & sui ab omnibus, & crucem Ipse, genus mortis ingnominiosissimnm, sustinuit.*

§. VII.

Quia propagata inter persecutiones.

XLII. EX incremento, quod inter infidelium persecutiones accepit, probat S. Augustinus Ep. nunc 137. olim 3. ad Volusianum, mirabilem fuisse, & subinde a Deo promotam ejus propagationem. *Numero*, inquit, *exigui per mundum disseminantur, populos facilitate mirabili convertunt, inter inimicos augentur, persecutionibus crescunt, per afflictionum angustias usque in terrarum extrema dilatantur* &c. Nec soli Apostoli, sed quot alii, quò magis a persecutoribus afflicti, angustiati, eò magis constantes in tuenda usque ad mortem Christi fide steterunt? & tanta quamvis ubique contra Christi asseclas laniena grassaretur, tantum aberat, ut numerus credentium minueretur, quin potiùs sub ipsis carnificum oculis multiplicaretur. *Quis enumeret*, ait S. Augustinus l. 22. de Civit. Dei c. 6. *quam multi quantalibet sævitia crudelitatis occidi, quàm Christum Deum negare, maluerunt? Ligabantur, includebantur, cædebantur, torquebantur, urebantur, trucidabantur; & multiplicabantur;* adeo ut, eodem Augustino teste serm. 252., aliàs 5. de diversis: *Si computentur non solùm omnes fideles, qui in bona vita exierunt de corpore, sed soli Martyres, unus dies passionis Martyrum si computetur, millia hominum inveniuntur coronatorum*, & P. Arias 1.p. de imit. Christi tract. 3. c. 35. in fine cum Genebrardo reputat verisimile, tantum usque ad sua tempora excrevisse Martyrum multitudinem, ut, si illorum festa per totius anni dies distribuerentur,

sin-

singulis diebus occurrere possint celebrandi triumphi triginta millium, qui vitam pro Christo dederunt.

XLIII. Hinc cum Lactantio lib.5.Instit. c.13. formari potest discursus hoc modo: Stultitia esse non potest, *in quam tanta hominum millia per orbem totum una & pari mente consentiunt: si enim fœminæ sexus imbecillitate labuntur...,viri certè sapiunt; si pueri, si adolescentes improvidi sunt per ætatem, maturi certè ac senes habent stabile judicium: si una Civitas desipit, ceteræ utique innumerabiles stultæ esse non possunt: si una Provincia, una Natio providentiâ caret, ceteras omnes habere intelligentiam recti, necesse est. Cùm ergo ab ortu Solis usque ad occasum Lex divina suscepta sit, & omnis sexus, omnis ætas, & gens, & regio unitis ac paribus animis Deo serviant: eadem sit ubique patientia, idem contemtus mortis; intelligere debuerant, aliquid in ea re esse rationis, quod non sine causa usque ad mortem defendatur; aliquid fundamenti ac soliditatis, quod eam Religionem, non tantum injuriis ac vexatione non solvat, sed augeat semper, & faciat firmiorem.* Ita ratiocinatur Lactantius.

XLIV. Adeò potens est hoc ratiocinium, ut eo permotus Justinus Martyr ex Ethnico Philosopho factus sit Christianus; ita enim ipse loquitur Apologia 1. pro Christianis non longe a fine: *Nam & ego Platonis disciplinæ sectator, cum calumniosè audirem Christianos deferri, intrepidè autem ad mortem, & alia, quæ terribilia esse censentur omnia, adire conspicerem: statui ipse mecum, fierì haudquaquam posse, ut illi in vitiorum pravitate, & voluptatum amore viverent. Quis enim voluptatis consectator, aut per animi impotentiam intemperans, & humanarum carnium dapes pro bono ducens, mortem libenter complecti queat, ut bonis suis se ipsum privet; ac non potiùs modis omnibus, ut hanc sibi continentèr vitam agere, & celando, Principes & Magistratus fallere liceat, operam navet, ne dum per denunciationem, & judicium se ipsum cædi offerat?*

XLV. Verùm non solùm testimonio Christianorum, qui pro fide vitam dederunt, probatur veritas religionis Christianæ, sed & ipsorum Infidelium mirabili conversione, qui repentè amplexi sunt eam fidem, pro qua videbant, Christianos tam dira pati, & pro ea strenuè occubuerunt. Quis enim, nisi Deus omnipotens, potuit subitò cor infidelium ita mutare, ut eam fidem profiterentur, pro qua videbant homines igne torreri, liquefacto plumbo aduri, uncis ferreis dilaniari, ad aliaque dirissima subeunda compelli? Et tamen similia leguntur in Actis Martyrum. Romanus miles videns Angelum abstergentem sudorem B. Laurentii in craticula positi, repentè conversus, ac publicè

pe-

petens baptismum, capite plexus consummavit martyrium, ut ex Beda, Usuardo, Adone Amalario, Gregorio in sacramentario, & aliis. Talis fuit conversio S.Ginesii, de quo Martyrolog. 25. Augusti; S. Ardelionis, de quo idem 14. Aprilis; S. Porphyrii, de quo 25. Septembris, qui omnes Mimi, dum publicè Christianorum ritibus illuderent, subitò Christianos se esse protestati, mox etiam percussi vita mortali cecidere evolantes ad æternam. Idem Claudio Tribuno contigit, qui cum adesset martyrio SS. Chrysanthi, & Dariæ, eos una cum 70. militibus torquens, eorum animadvertens in tormentis lætitiam, ipse cum 70. illis militibus adhæsit Christo, & pro Christo omnes martyres facti fuere, ut refert Surius tom.5., & Martyrolog. ad diem 3. Decembris ex Beda, Usuardo, Adone. Idem de octo crudelissimis militibus, qui Sanctam Martinam torquebant, refert Surius tom.1. Idem de Anastasio Corniculario Martyrolog. 20. Augusti; & die 20. Septembris idem narrat de Evilasio Idolorum Sacerdote, qui S. Faustæ Virginis constantiâ permotus, in Christum credens, cum eadem Sancta Virgine coronatus fuit. Paulum denique martyrio suo 35. milites ad fidem traxisse refert Baron. ad ann. 69., & Chrysostomum laudat. Cur ergò tormenta Christianorum, quæ vel audita omnes à Christiana fide deterrere debuerant, ad eam amplectendam non audita, sed visa, alliciebant vel ipsos Paganos, vel ipsos Milites, ac Carnifices? Non aliâ certè causâ, *nisi quia cum viderent dilacerari homines variis tormentorum generibus, & inter fatigatos carnifices invictam tenere patientiam, existimarunt, id quod res est, nec consensum tam multorum, nec perseverantiam morientium, vanam esse, nec ipsam patientiam sine Deo cruciatus tantos posse superare*. Ita Lactantius lib.5. Instit. cap.13. citato, & rationem dat, quia *Latrones, & robusti corporis viri ejusmodi lacerationes perferre nequeunt, exclamant, & gemitus edunt; vincuntur enim dolore, quia deest illis inspirata patientia. Nostri autem (ut de viris taceam) pueri, & mulierculæ tortores suos taciti vincunt, & exprimere illis gemitum nec ignis potest*. &c. Ne autem Pagani opponerent, etiam aliquos Paganorum vitam dedisse; Respondendum est, benè dixisse *aliquos*, quia ii numero paucissimi fuere, qui ob Religionem vitam profuderint; at ex Christianis, ut vidimus, tanto in numero fuere ex omni sexu, ætate, natione, ut patientia Martyrum defatigaret sævitiam carnificum; quare concludit Lactantius: *Ecce sexus infirmus, & fragilis ætas dilacerari se toto corpore, urique perpetitur, non necessitate; quia licet vitare, si vellent; sed voluntate, quia confidunt Deo*.

§. VIII.

§. VIII.

Quia stabilis, ac permanens.

XLVI. PAganorum multi, nescio quo Oraculo decepti, existimarunt, religionem Christianam ab ejus promulgatione 365. annis, & non ultra duraturam, quos meritò deridet Augustinus lib. 18. de Civitate Dei cap. 54., qui videns post 365. annos elapsos fuisse alios fermè triginta, tempore quo scribebat, & religionem Christianam, nedum non fuisse passam deliquium, sed eo magis vigere, ac dilatari, Paganos ita ad hominem perstringit: *Mortuus est ergò Christus duobus Geminis Consulibus* 8. *Kalendas Aprilis* (quibus verbis indicat se fuisse in opinione, Christum passum 25. Martii, quod confirmat lib. 83. quæst. 56., & lib. 4. de Trinit. cap. 5., & cùm eo Chrysostomus serm. de Nativit. S. Jo: Bapt., Greg. Turon. lib. 10. cap. ultimo, Beda lib. de ratione temporum cap. 47., quamvis alii Patres aliter sentiant) *Resurrexit tertia die, sicut Apostoli suis etiam sensibus probaverunt. Deinde post* 40. *dies adscendit in cælum: post decem dies, i. quinquagesimo post suam Resurrectionem die, misit Spiritum Sanctum. Tunc tria millia hominum Apostolis eum prædicantibus crediderunt. Tunc itaque nominis illius cultus exortus est, sicut nos credimus, & veritas habet, efficaciâ Spiritus Sancti; sicut autem finxit vanitas impia, vel putavit, magicis artibus Petri, paulò post etiam signo mirabili facto, quando ad verbum ipsius Petri quidam mendicus ab utero matris ita claudus, ut ab aliis portaretur, & ad portam Templi, ubi stipem peteret, poneretur, in nomine Jesu Christi salvus exsilivit, quinque millia hominum crediderunt, ac deinde aliis, atque aliis accessibus credentium crevit Ecclesia.*

Ac per hoc colligitur etiam dies, ex quo annus ipse sumsit initium, scilicet quando missus est Spiritus Sanctus, idest per Idus Majas. Numeratis proinde Consulibus trecenti sexaginta quinque anni reperiuntur impleti per easdem Idus consulatu Honorii, & Eutychiani. Porrò sequente anno consule Manlio Theodoro, quando jam secundum illud oraculum Dæmonum, aut figmentum hominum, nulla esse debuit Religio Christiana, quid per alias terrarum partes forsitan factum sit, non fuit necesse perquirere. Interim quod scimus, in Civitate notissima, & eminentissima Carthagine Africæ, Gaudentius, & Jovius Comites Imperatoris Honorii 14. *Kalend. Aprilis falsorum Deorum Templa everterunt, & simulacra fregerunt.*

Ex quo usque ad hoc tempus per triginta fermè annos quis non vi-

videat, quantum creverit cultus nominis Christi, præsertim postea quam multi eorum Christiani facti sunt, qui tanquam vera illa divinatione revocabantur à fide, eamque completo eodem annorum numero inanem ridendamque viderunt? Hæc Augustinus, à cujus tempore quis non videt, quam altas radices ubique terrarum jecerit Christiana religio?

XLVII. Stabilitatem ac permanentiam Christi Religio fundat in verbis Christi Matth. 16. 18. *Ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Promisit ergò, & implevit; suæ enim Ecclesiæ ædificium, quamvis persecutionibus undique impetitum, semper firmius, ac solidius evasit, atqui hoc Christus nec affirmare, & multo minus adimplere potuisset, nisi esset tum summè verax, tum & omnipotens; ergò Ecclesiæ stabilitas invictè probat divinam Christi potentiam: quod eo vel maximè comprobat exitus Idololatriæ; hæc enim cum suos conatus duplicasset, in suumque auxilium omnes Reges terræ advocasset, ut Christi ædificium recenter extructum dirueret, non solùm id ei male cessit, sed quæ istud evertere cogitabat, ipsa funditùs est eversa, & ubi olim Idola principabantur modo imperat Christus.

XLVIII. Hoc præclaro testimonio utitur Chrysostomus Demonstrat. citata: Quod Christus sit Deus: *Super petram hanc* (inquit) *ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Examina quid hoc sibi verbum vult, & videbis perspicuam ejus veritatem. Nam non solùm hoc mirum est, quod ædificavit eam per totum mundum, sed quia fecit & invictam, licèt tot bella insurgant..... nec ideo quia paucis dicitur ædificabo Ecclesiam, transcurras obiter, sed considera, & cogita tecum, quid sit in tam brevi tempore omnem sub sole terram tantis Ecclesiis impleri* &c. Inde enumeratis iis, quæ obstiterunt, quæque virtute Christi superata sunt: & Apostoli Ecclesiam ædificaverunt: prosequitur: *Quo enim modo ille dixit: fiat cœlum, & monstravit opus..... Et verbum hoc ædificabo Ecclesiam, hæc omnia operatum est.* Et infra: *Numera, quot Tyranni ab illo tempore adversus eam instruxerunt acies, quot gravissimas persecutiones moverunt, quomodo toto priore tempore, quando novitia erat fides, & nuper plantata, teneræque omnium mentes, gentiles regnabant...... Verumtamen insidiæ, & machinationes illæ omnes leviùs, quàm araneorum telæ discerptæ sunt. Et ea, quibus nos invadebant, & quibus insidiabantur, citiùs fumo dissoluta, pulvere præterierunt infirmiora; magnum enim nobis numerum Martyrum implerunt, immortalesque illos Ecclesiæ thesauros reliquerunt, & columnas, & tur-*

turres, & eos, qui non solum viventes, sed & mortui posteris magnæ utilitatis materia facti sunt. Vides prædictionis robur: Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam?

Ab his & de futuris crede, quod nullus obsistet. Si enim, cum ex parvis constaret, & novæ sectæ opus esse videretur, novaque haberetur doctrina, ac tot bella, tot pugnæ ubique committerentur, non prævaluerunt, neque obstiterunt; multò magis, cum universum orbem, & omnem locum, & montes, & colles, & valles, & terram, & mare, & gentes omnes, quæ sub cælo sunt, comprehenderit. Parum est, quidquid reliquum est impietatis, præsertim sublatis Templis, altaribus, idolis, omnibusque festis, & sacrificiis, & fumo, & nidore, & prophanis conventibus. Quo pacto ergò tale atque tantum negotium, tot munitum obstaculis, finem habere potuisset, tam clarum veritati exitum testificantem; nisi divina quædam, & invicta virtus fuisset, quæ & hæc prædixisset, & perfecisset? Nullus utique his contradixerit, nisi quis valde insanus, & totus stupidus sit, naturæque sensu privatus. Hæc Chrysost.; cujus verba sequentia, veritatem hanc mirabiliter confirmantia, non transcribo, ne fastidium pariam: legere tamen studiosum non pigeat.

TRACTATUS

De Auctoritate Librorum Religionis Christianæ.

IBRI, in quibus doctrina Religionis Christianæ continetur, alii sunt Veteris Fœderis, quibus tota Religio Christiana figurata, & adumbrata conspicitur, suntque summæ ac divinæ auctoritatis etiam apud Hebræos: alii vocantur, & sunt Novi Fœderis, in quibus tota doctrina Christi, ut de facto impleta, & promulgata legitur, quibus soli Christiani utuntur ad sua dogmata confirmanda. De libris Novi fœderis, ut proximiùs ad religionem Christianam pertinentibus, primò agere intendimus. Etsi autem probata religionis Christianæ veritate, probatum quoque maneat, libros, ex quibus depromta est ejus doctrina, esse indubiæ, ac divinæ auctoritatis; ita ut ei, qui de ejus auctoritate convictus est, nullum possit subesse dubium de auctoritate Librorum, in quibus ejus doctrinam legit præscriptam: attamen, ut sciamus, quinam sint illi, ex quibus Christiana religio suas veritates promit, & quos, ut Regulam sumit; insuper illi, quos ut Apocryphos rejicit; in hoc immorari, operæ pretium existimo; Et primò eos, qui sunt Novi fœderis, deindè eos, qui sunt Veteris, ostendendo.

CAPUT I.

De Evangeliis.

§. I.

Quædam notantur.

I. EX libris Novi fœderis quidam sunt, de quibus nullo unquam tempore à Christianis dubitatum est, dicti propterea *Proto-Canonici*, seu primo regulares, quia tanquam Regula primitùs habiti sunt. Alii, de quibus à principio apud aliquos dubitatum est, vocati *Deutero-Canonici*, seu secundo-regulares, quia etsi non primitùs, tamen secundo, i. procedente tempore, tanquam regula Christianæ religionis habiti, & acceptati universim sunt.

II. Et primum quidem si contentiosus negaret, libris Novi fœderis contineri religionem Christianam, posset facilè convinci; primò testimonio omnium Christianorum, qui ita semper asseruerunt: sicut testimonio Mahumetanorum firmè credimus, doctrinam Mahumetis contineri in Alcorano. Secundo provocando ipsum ad conferendam doctrinam dictorum librorum cum iis, quæ docent, & faciunt Christiani; si enim viderit, ea, quæ docent, & faciunt Christiani ex suæ legis præscripto, esse eadem, ac ea, quæ in dictis libris facienda, & docenda præscribuntur, quis nisi ratione captus poterit inficiari, iis contineri Christianam doctrinam: nisi fortè esset, qualis ille, qui videns nivem albam contendere pergebat, eam esse nigram? Tertiò tandem, & breviori via illi proponenda esset usitata apud omnes æquos Judices regula, ut qui impugnare velit scriptum aliquod multis seculis receptum, ei incumbat onus adferendi argumenta Scripto derogantia fidem, ut Baldus rubrica de fide instrumentorum, & Gailius lib.2. observat. 149. Num.6. & 7., alios proferens.

III. Supposito ergo, quod asserat quidem eos esse libros Christianorum, iisque Christianam doctrinam comprehendi, neget tamen esse illorum, quorum nomina præferunt, loquendo de libris Proto-canonicis, debet evinci sic. Negari rationabiliter non potest, librum esse auctoris, cujus nomen præfert, quando non solùm primi, apud quos Archetypa facilè fuerunt, esse id revera illius fœtum, testati sunt; sed etiam illi, qui doctrinam

illius libri impugnarunt; auctorem tamen libri esse eum, qui præfertur, negare, ausi non sunt: atqui ita est in casu. Primi enim Christianorum Patres Justinus, Irenæus, Clemens, ac deinceps alii sub his ipsis nominibus eos libros laudant, ut eorum opera percurrenti videre est: cui accedit, quod Tertullianus de præscriptionibus adversus hæreticos aliquot sacrorum librorum Archetypa etiam suo tempore extitisse, ait hisce verbis: *Age jam, qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc Cathedræ Apostolorum suis locis præsident, apud quas ipsæ authenticæ litteræ eorum recitantur*. Et S. Hieronymus de Script. Eccles. in Matthæo ait: *Porrò ipsum Hebraicum* (Matthæi Evangelium) *habetur usque hodiè in Cæsariensi Bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissimè confecit*. Et sanè quidni ipsa eadem scripta manu Apostolorum tunc extiterint, cum Quintilianus dicat, suo tempore extitisse scripta manu Ciceronis, & A. Gellius Higini tempore, & fortè etiam suo, extitisse scripta manu propria Virgilii? Vide lib. 1. Noct. Act. cap. 21.

IV. Neque aut Pagani, aut Judæi unquam controversiam moverunt, quasi eorum non essent opera, quorum dicebantur; imo Julianus Christianorum librorum inimicus apertè etiam fatetur, Petri, Pauli, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis esse ea, quæ Christiani legunt iisdem nominibus inscripta, apud D. Cyrillum lib. 10. in initio, ubi refellens tanquam rem novam doctrinam de Christi divinitate, impiè isthæc effutiit: *Jesum quippè illum neque Paulus Deum dicere ausus est, neque Matthæus, neque Lucas, neque Marcus, sed bonus ille Joannes, quùm sensisset magnam multitudinem in plerisque urbibus Græcis, & Italicis jam tum eo morbo captam esse, audiretque, opinor, monumenta quoque Petri, & Pauli, clam quidem, sed tamen audiret ea coli, primum id prodere ausus est*. Quid plura? Virgilii, aut Homeri esse, quæ eorum dicuntur, nemo sanus dubitat, ob perpetuum de illo Latinorum, de isto Græcorum testimonium: quantò magis de horum librorum Auctoribus standum est testimonio omnium, quotquot per orbem sunt, gentium; maximè quod omnes Ecclesiæ illos libros, tanquam tales, antequam Concilia, seu Conventus ulli communes habiti essent, receperunt.

* * *

§. II.

§. II.

Evangelium Matthæi est Matthæi & Hebraicè scriptum.

V. QUod si restringamur ad sola quatuor Evangelia; ea esse revera eorum, quorum gestant nomina, facilè suadetur. Evangelium enim, quod Matthæi nuncupatur, esse Matthæi Apostoli, testes sunt primò Papias Joannis Apostoli discipulus, qui apud Euseb. Histor. lib.3. cap.39. *Matthæus quidem* (inquit) *Hebraico sermone divina scripsit Oracula, interpretatus est autem unusquisque illa, prout potuit.* Secundò Irenæus; tum apud Euseb. lib.5.c.8. ibi *Matthæus apud Hebræos propria eorum lingua conscriptum Evangelium edidit*: tum in propriis Irenæi libris l.3. c.1. ibi: *Matthæus in Hebræis ipsorum linguâ Scripturam edidit Evangelii*: Imo eodem lib.3. cap.11. refert etiam, Hæreticos Ebionitas illud ut fœtum Matthæi recognovisse, eoque solo usos; non tamen integro, ut notat Epiphanius hæres. 30. §.13.; sed duobus prioribus Capitulis mutilo, aliisque locis depravato. Hebraicum autem vocabant, quia Hebraico, seu potiùs Syro-Chaldaico idiomate scriptum erat: quare Evangelium Matthæi vocabatur *secundum Hebræos*.

VI. Irenæo subjungit Eusebius lib 5. Hist. cap.10., quod antiquâ famâ ferebatur de quodam Pantæno temporibus Commodi Imperatoris, *qui ad Indos usque penetrasse dicitur, ibique Evangelium Matthæi, quod adventum ipsius jam prævenerat, apud quosdam Christi notitia imbutos reperisse. Quibus scilicet Bartholomæus, unus ex duodecim Apostolis, olim, ut fama est, prædicaverat, & Evangelium Matthæi Hebraicis conscriptum litteris reliquerat: quod quidem ad prædicta usque tempora servatum esse, memoratur.* Similia scripserat Origenes lib.1. explicationum in Evang. Matthæi, ubi hæc scripta legebantur referente Eusebio lib.6. Hist. cap.25. *Sicut ex Traditione accepi de quatuor Evangeliis, quæ sola in universa Dei Ecclesia, quæ sub cælo est, citra controversiam admittuntur. Primum scilicet Evangelium scriptum esse à Matthæo, prius quidem Publicano, postea verò Apostolo Jesu Christi, qui illud Hebraico sermone conscriptum Judæis ad fidem conversis prædicavit.*

VII. His Eusebius ipse subscribit lib.3. cap.4., ubi de ordine, & Auctoribus Evangeliorum narrat. *Matthæus cùm Hebræis primùm fidem prædicasset, inde ad alias quoque gentes profecturus, Evangelium suum patrio sermone conscribens, id quod præsentiæ suæ adhuc superesse videbatur, scripto illis, quos relinquebat, supplevit.* Adhæ-

Adhæret S. Hieronymus lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis in Matthæum verbis supra relatis: *Matthæus, qui & Levi, ex Publicano Apostolus, primùm in Judæa propter eos, qui ex Circumcisione crediderant, Evangelium Christi Hebraicis litteris verbisque composuit. Quod quis postea in Græcum transtulerit, non satis certum est. Porrò ipsum Hebraicum habetur usque hodie in Cæsariensi Bibliotheca &c.* Succedit S. Joannes Chrysostomus homil. 1. in Matth. dicens: *Matthæus accedentibus his, qui ex Judæis Christo crediderant, & rogantibus, ut qui verbis docuisset, hæc eis in litteris servanda dimitteret, Hebræo dicitur Evangelium scripsisse sermone.* Testium omnium agmen claudat S. Augustinus qui lib. 1. de consensu Evang. cap. 2. ait: *Horum sanè quatuor* (Evangelistarum) *solus Matthæus Hebræo scripsisse perhibetur eloquio*; quod repetit lib. 2. ibi cap. 56.

VIII. Ex his hactenus deductis habentur constanti apud veteres Traditione duo. Primum, Evangelium, quod fertur nomine Matthæi, esse revera à Matthæo conscriptum. Secundum, fuisse à Matthæo primitus conscriptum Hebraico sermone. Attamen Clericus celebris inter recentiores Protestantes, & ante ipsum Calvinus Harmon. Evang. ad cap. 2. Matth. in calce suæ Harmoniæ Evangelicæ, primum quidem admittit, de secundo primò dubitat, tandem tanquam Apocryphum rejicit. Dicit ergò primo, Veteres delapsos in traditionem hanc de Evangelio Matthæi hebraicè scripto, nixos auctoritate solius Papiæ, qui primus id affirmavit; norunt autem omnes, quàm exigui ponderis sit Papiæ testimonium, si solum sit; utpote qui multas falsas Traditiones ut ab Apostolis acceptas venditarit, & illam præcipuè de Regno millenario Christi. Secundò dicit, alteram causam, cur Veteres in hanc sententiam prolapsi sint, fuisse, quod Nazaræi dictitarent, se habere authenticum exemplar Matthæi, nec absimile vero videretur, Apostolum inter Judæos præsertim versatum Judaica lingua scripsisse. Atqui tam facile fuit creditu, Græcum exemplar à Nazaræis in Hebraicam linguam translatum, quàm à Christianis ex Hebraica in Græcam. Ita Clericus; addens, Hieronymum huic opinioni adhærendo non suo judicio esse usum, nec rem maturè expendisse, sed ex aliena, & vulgi sententia locutum: quare in tertio libro contra Pelagianos, non procul ab initio, suspenso stylo loquitur. Tertió quia in verbis ipsis Papiæ impropriétas loquendi apparet, dicit enim: *Illa quisque, ut potuit, interpretatus est*. Debuisset enim dicere *illa quisque, qui Hebraicè norat* &c. Deinde hoc indicat, multas ex Hebraico factas fuisse translationes, quarum certè memo-

moria aliqua apud veteres extitisset; cum tamen solius translationis in Græcum, ex qua sumta est Vulgata nostra, memoria sit. Hæc & alia Clericus pro Novatorum indole, ac gen io omnia sus deque pro arbitrio volventium.

IX. Quare parcite, quæso, si aliquantulum immorer in examinandis a Clerico supra allatis momentis. Dicit primò, Veteres in eam opinionem prolapsos, unius Papiæ fabularùm venditoris auctoritate motos. Quasi verò veteres omnes Græci, & Latini pecudum more, & non perpensis primò, quæ Clericus excogitavit, momentis, in unius viri sententiam contra veritatem conspirarint; & plus viderit solus Clericus 17. seculis remotus, quam Patres temporibus illis vicini, doctrina celebres, & in evolvendis rebus accuratissimi. Papias auctor fuit Regni millenarii, & Chiliastarum parens. Fateor. At licèt ex veteribus aliqui ei in hoc etiam adhæserint; alii tamen de hoc dubitarunt, alii ut fabulosum exploserunt. Si ergo fabulosum etiam fuit, Matthæum hebraicè suum Evangelium scripsisse, cur Patres, qui prioribus successere, id non reprehenderunt? Non valet, mi Clerice: Papias in multis fabulosus fuit: ergo in omnibus. Eusebius, inquis, Papiam ut auctorem suspectum prodit lib. 3. c. 39. In aliquibus credam, at non in hebraica conscriptione Matthæi, aliàs si in hoc falsum Papiam Eusebius deprehendisset, cur & ipse vulgarem opinionem secutus, l. 3. hist. c.24. supra laudato, Evangelium à Matthæo hebraicè conscriptum affatur? Rursùs sicut Papias primus auctor fuit conscriptionis hebraicæ Evangelii Matthæi, ita primus auctor fuit conscriptionis Evangelii a Matthæo. Si ergò fabulam vendidit, quando prodidit Evangelium hebraicè conscriptum; vellem scire, cur non vendidit Eusebius fabulas, quando ait, ejus auctorem fuisse Matthæum: & quare Clericus dicat, se ex Papia hoc certum colligere, fuisse eo ævo Evangelium Matthæi, nec quemquam dubitasse, an ejus esset; quæ verò de hebraica scriptione habet, se non facile admittere: cum de neutro æqualiter quisquam veterum dubitarit?

X. Dicit secundò Clericus, Nazaræorum dictum, se habere authenticum exemplar Matthæi, non tanti esse roboris, ut sibi faciat fidem. At quare? Quia æquè credibile est, a Nazaræis Evangelium græcè conscriptum, translatum ab ipsis in hebraicum; ac sit credibile, Evangelium hebraicè conscriptum translatum postea in græcum. Sed non adtendit Clericus, quando Matthæus, quibus in circumstantiis, & quibus scripserit Evangelium. Si fidem habemus Veteribus supra allatis, unanimi consensu dicunt, Matthæum genere Hebræum prædicasse Hebræis,

bræis, inde ab eis discessurum in gratiam eorum, ut suppleret scripto, quod ipsis defuturum erat voce, eis reliquisse Evangelium. Dicat, oro, Clericus, credibile ne est, Prædicatorem Hebræum, concionantem Hebræis, & discessurum ab eis, conscripsisse eis Evangelium, quod prædicaverat, græcè potiùs, quam hebraicè? Sane si audirem Italum Concionatorem, post Italis prædicationem discessurum ad Gallos, in gratiam Italorum conscripsisse conciones, eisque eas reliquisse; etsi nullus mihi diceret, statim conciperem, eas italicè, & non gallicè conscripsisse; et si quæ earumdem concionum gallica exemplaria viderem, confestim dicerem, ea non esse autographa Concionatoris, sed translationes. Cur ergo Nazaræis dicentibus se habere autographum Matthæi, qui Hebræis, & in eorum gratiam scripsit, Clericus refugit credere, dicens, æquè credibile sibi, græcum exemplar à Nazaræis in hebraicam linguam translatum, quam a Christianis ex Hebraica in Græcam? Fortè negabit Clericus, Matthæum fuisse genere Judæum, prædicasse Judæis, & in eorum gratiam Evangelium scripsisse, eisque reliquisse? At neget etiam Homerum græcè, & Tullium latinè scripsisse: imò totam Traditionem, ac Historiam neget. Tunc ei incumbet probare, & monumenta suæ negationis proferre; quod si non fecerit, audiendus non erit. Dicet fortè aliquis, tunc temporis linguam Hebraicam non fuisse usitatam, sed potius Judæos usos lingua græca. At respondeo, hoc revinci aperto Joseph testimonio, qui in præfatione lib. antiquitatum protestatur, se scribere græcè, quia Græcis scribit: quod non dixisset, si lingua Hebræis usitata esset græca non hebraica. Sed litem omnem dirimit Paulus act. c.21 v.40., & c. 22. v.2. volens enim alloqui Hierosolymitanos Judæos lingua omnibus nota, hebraicè illos allocutus est: signum ergo est, linguam vulgarem omnibus notam fuisse hebraicam, seu potiùs Syriacam, vel Syro-Chaldaicam, in qua scriptum fuisse Matthæi Evangelium, scribit Hieronymus. At Hieronymus, inquit, cum de Evangelio hebraico Nazaræorum loquitur, non ex sua, sed aliena sententia fatur. Peto a Clerico; cùm Hieronymus loco citato tria dicat; primùm quod Matthæus, qui in Judæa primus prædicavit propter eos, qui ex Circumcisione crediderant, Evangelium hebraicis litteris verbisque composuit; secundum, ipsum hebraicum haberi etiam suo tempore in Cæsariensi Bibliotheca: tertium, a Nazaræis, qui dicto volumine utuntur, sibi facultatem datam illud describendi: Vel omnia hæc ex aliena, & non sua sententia protulit, vel aliqua tantum? Si omnia, cum non appareat in verbis Hie-

Hieronymi apex ullus indicans, eum non suo judicio loqui, prodat Clericus, quo fundamento id afferat, aliàs ita posset quis omnia dicta Patrum hoc effugio eludere. Si solùm aliqua, & præsertim illud apud Nazaræos extare autographum hebraicum Matthæi; Ergo saltem mihi concedat duo priora dicta, ut verè Hieronymi, nimirùm Matthæum hebraicis verbis scripsisse, & ejus autographum in Bibliotheca Cæsariensi tunc extitisse, quicquid sit, an apud Nazaræos extiterit, quod ad rem sat esset. Verùm nec id quoque dabo, nisi prius mihi ostendatur in verbis Hieronymi duo priora dicta fuisse ex ejus sententia, hoc autem postremum ex aliena. Dicet, hoc indicari a Hieronymo 3. libro contra Pelagianos: *In Euangelio juxta Hebræos, quod Chaldaico quidem Syroque sermone, sed hebraicis litteris scriptum est, quo utuntur usque hodie Nazareni, secundum Apostolos, seu, ut plerique autumant, juxta Matthæum, quod & in Cæsariensi habetur Bibliotheca, narrat historia &c.* Respondeo. Dicit tamen Hieronymus, Evangelium Nazaræorum, *ut plerique autumant*, esse secundum Matthæum: ergò ita ferebat tunc communis sententia. Secundo dato, aliquos dubitasse, an Evangelium Nazaræorum esset ipsum Matthæi autographum; non dubitarunt certè primigenium Matthæi exemplar fuisse hebraicè editum, & non græcè; supra hoc enim, si diligens lector observet, non cadunt illa verba, *ut plerique autumant*, nam si hæc verba dubiam reddunt totam sententiam, dubium etiam reddent, Evangelium, quod nomine Matthæi circumfertur, esse revera Matthæi potiùs, quam aliorum Apostolorum.

XI. Quod si velit Clericus, audire Hieronymum ex propria sententia loquentem, adeat ipsum in cap. 11. Oseæ, ubi postquam ait, Matthæum verba illa Oseæ accepisse non secundum 70. Interpretum versionem, dicendo: *Ex Ægypto vocavi filios suos*; sed potiùs secundum Hebraicam veritatem, nimirum: *Ex Ægypto vocavi filium meum*: & ea interpretatus sit de Domino Salvatore, quando ex Ægypto reductus est in terram Israel: ut respondeat Juliano Augusto calumnianti Christianos, & dicenti, quod de Israel scriptum est, Matthæum Evangelistam ad Christum transtulisse, ut simplicitati eorum, qui de gentibus crediderant, illuderet, ait Hieronymus: *Cui nos breviter respondebimus. Primùm Matthæum Evangelium Hebræis litteris edidisse; quod non poterant legere, nisi hi, qui ex Hebræis erant: ergò non propterea fecit, ut illuderet Ethnicis*. Si autem ita non sensisset, & si hoc suo tempore certum non fuisset, hoc responso non occurrisset Juliano Hieronymus.

XII. Dicit tertiò Clericus, Papiam impropriè locutum. At hic de locutionis modo non disceptamus, sed de rei veritate. Impropriam locutionem Grammaticis castigandam relinquimus. Mirum tamen, hunc locutionis modum Veteres non observasse, neque ipsum Eusebium, qui tamen non ob id Papiæ testimonium explosit, sed ei adhæsit cum ceteris. Ego tamen dicerem, Papiam dixisse: Evangelium Matthæi *quisque ut potuit interpretatus est*, quia in illis primordiis, quibus ardens desiderium erat Evangelium sciendi, cum illud esset primum scriptum in tali re (nam Matthæus primus omnium Evangelium suum conscripsit, ut fatentur omnes) quemquam studio abreptum illud exemplar in manus sumsisse, i. peritos, & imperitos, *ut potuit*, non benè callentes verborum vim (cum esset scriptum, ut ait Hieronymus, Hebraicis litteris ac verbis, quorum post Chaldaicam captivitatem non apud omnes erat usus, & cognitio) privato studio interpretatos fuisse: quarum Traditionum propterea memoria apud veteres servata non fuit; nisi tantum Ebionitarum, & Nazaræorum, quia hæ publicæ erant: quibus, observant eruditi, aliquas permixtas fuisse fabulas, interpolationes, ac mutilationes. Hæ tamen traductiones, seu versiones non erant, sed transcriptiones potiùs in eodem idiomate cum additionibus, vel mutilationibus studio partium intermixtis (quod non negarim) donec, nescio quo Auctore, antiquissimo tamen, ex codice sincero Hebraico Matthæi Græca versio facta, ac publicè Ecclesiæ data fuit.

XIII. Suffragatur communi sententiæ Hugo Grotius inter Protestantes vir egregius æquè, ac discretus præfat. ad Matth. pag.4. Dicit enim, Matthæum in Palæstina regione mansisse annos aliquammultos post Christi conversationem in carne (octo nimirùm ut aliqui ex Græcis) magno antiquorum consensu traditur. Quare par est credi, scriptam ab eo Evangelicam historiam eo sermone, qui in ea regione frequentabatur, nam quod quidam magno conatu probatum eunt, græcum id, quod habemus, esse ipsius Matthæi primitivum, in eo nullis justis de caussis maximam piæ antiquitatis consensionem repudiant. Nam Papias, Irenæus, Origenes, atque alii, quibus ejus rei veritatem, quàm nobis, exquirere promtius fuit, pro comperto tradiderunt, scripsisse Matthæum hebraicè. Addit ex Pantæno Eusebius, id ipsum Evangelium hebraicis litteris scriptum apud Indos servatum fuisse, quibus tradiderat Bartholomæus. Neque unquam ea de re dubitasse videtur Hieronymus, quamquam, an illud Hebræum Matthæi esset illud ipsum, quo suo tempore uteban-

bantur Nazaræi, quodque tum in Bibliotheca Cæsariensi, tum Berœæ, atque alibi extitisse, sua ætate memorat, in dubio relinquit. Addit Hieronymus 3. contra Pelagium, scriptum fuisse Chaldaico Syroque sermone, sed hebraicis litteris, ubi chaldaicum syrumque sermonem intelligo idioma Hierosolymitanum, linguam ejus temporis. Quod autem illi adferunt argumentum ex verbis hebraicis; quæ in græco contextu videmus expressa, additis interpretationibus; pondus apud me non habet. Solemne enim est omnibus Scriptoribus, etiam Interpretibus, vocabula peregrina notabiliora servare integra, sed addito interpretamento: quod aliquoties etiam factum videmus a Senibus septuaginta. Hactenus Grotius, quibus compendio omnia a nobis supra dicta clauduntur, & ulterius quæ fieri posset objectio prævenitur.

XIV. Loquens autem de Evangelio vetere Nazaræorum, de quo supra Hieronymus, prosequitur: Vetus illud Nazaræorum Berœæ habitantium, quod a se consultum, translatumque in linguas alias narrat Hieronymus, omnino arbitror ex ipso Matthæi codice fluxisse, quod ab illis quidem constantissimè asseveratum fuisse, tradit idem Hieronymus. Consentit insuper Grotius Epiphanio, Evangelium illud Nazaræorum Berœensium fuisse Matthæi, & quidem plenissimum; erant enim genuina progenies eorum, qui primi in Palæstina Christi fidem professi fuerant, id enim nomen primis Christi sequacibus inditum fuisse apud Hebræos ex Christi ipsius nomine, qui vulgò Nazaræus vocabatur, apparet Actor. 24. 5. planè sicut illi, qui ex Græcis Christum sunt amplexi, dicti sunt Christiani Actor. 11. 26. Adde, quod & Epiphanius testatur, hos ipsos Nazaræos fuisse propaginem illorum, qui divinitùs admoniti Hierosolymis Pellam discesserant obsidionis tempore. Censet tamen Grotius, quasdam narrationes á Matthæo non scriptas, sed voce auditas paulatim a Nazaræis Matthæi Evangelio, quod apud ipsos erat, fuisse insertas; unde nata diversitas inter ipsorum hebraicum Matthæi, & quod nos habemus græcum. Nam historia de Muliere adultera, quam nos a Joanne proditam habemus, apud ipsos in Evangelio Matthæi legebatur, aliaque in eo congesta visebantur, quæ in nullo ex Evangeliis leguntur, quæ ibi enumerat Grotius.

XV. An vero Evangelium Nazaræorum idem fuerit, ac Evangelium Ebionitarum? Videtur Hieronymus, taliter Matthæi Hebraicum exemplar citare, ut id commune videatur facere Nazaræis, & Ebionitis. Judicat tamen Grotius, illis commune fuisse Evangelium Matthæi: sicut olim Catholicis

commune fuit Evangelium Lucæ cum Marcione, paucis scilicet mutatis, quæ Marcioni displicebant. Ita & Ebionitæ utebantur quidem Evangelio Matthæi, quo & Nazaræi, sed ab eo deleverunt totam Christi geneologiam, & quæ sequuntur usque ad eum locum, quo Christus baptizatus legitur à Joanne: & hoc fecerunt, utpotè qui Jesum credi vellent natum ex Josephi concubitu, & solo virtutis merito gratiam unctionis consecutum. Quod ut præstarent Nazaræi, nulla causa erat; qui à ceteris Christianis in nullo dissidebant spectante ad fidem, quamquam ritus Judaicos adhuc observarent, Apostolis adhuc non prohibentibus: Christum autem esse Deum, natum per Spiritum Sanctum ex Maria, eos credidisse, probabilius existimat. Tum quia, qui de iis scribunt, nihil eis proprium tribuunt, præter rituum Hebraicorum observationem. Tum quia Irenæus in recensione Hæreseon, & præsertim Ebionitarum, nullam eorum facit mentionem. Tum & maximè, quia Augustinus, qui vetustiores Ecclesiæ Scriptores consuluit, disertè affirmet, confiteri Nazaræos, Christum esse Dei filium lib. de hæresibus c.9. Quare Hebræum illud Evangelium Nazaræorum, sæpè à Hieronymo laudatum, est quidem idem cum Ebionis Evangelio, sed ut rectè judicavit Gelasius, ab Ebione maculatum. Ita discurrit Grotius.

XVI. Si autem quis inquirat, quando, & à quo Hebraicum Matthæi Evangelium versum sit in Græcum?

Dicam, incertissimum esse, cùm nemo veterum id prodiderit. Grotius in Lucam cap.1. dicit, credibile esse, cum Lucas suum scripsit Evangelium, Matthæi librum nonnisi Hebraico sermone extitisse. Hoc autem contigit decimo quinto post Christi adscensum anno secundum aliquos, vigesimo secundo secundum alios. Quando verò, & quis Hebræum Matthæi codicem in Græcum transtulerit, non satis certum est, ait D. Hieronymus lib. de Script. Ecclef. in Matthæum. Hoc certum est, adeo antiquum fuisse hunc Interpretem, ut locum dederit aliquibus credendi, Matthæum Græcè scripsisse, ut hactenùs vidimus: maximè quia authenticum Hebraicum, sive fuerit illud, quod asservabatur in Cæsariensi Bibliotheca, sive quod ostentabant Nazaræi, ut diximus ex Hieronymo, sive aliud, olim deperditum fuit; fortè quia, cum illud deprehenderent mutilatum, aut depravatum ab Ebionitis, aut antiquioribus aliis Hæreticis, Catholici neglexerunt. Habemus quidem modo Evangelium Matthæi Hebraicum, editum à Tillio, & à Munstero superiori seculo, sed hoc non esse Matthæi, adeo certum est, inquit Grotius (præfat. in Matth.) ut nullis indigeat argumentis. Prostat anti-

tiquum exemplar hujus Evangelistæ Syriacum, sed hoc aliud est ab exemplari Hebræo Matthæi: non enim constat, versionem Syriacam, quam nunc habemus, esse tantæ antiquitatis; accedit tamen ad Hierosolymitanam linguam, quæ tempore Matthæi erat in usu.

§. III.

MARCUS.

XVII. MArci Evangelium esse illius auctoris, tradunt iidem fermè auctores, quos supra audivimus de Matthæo: Papias apud Eusebium lib.3. Hist. cap.25., Irenæus apud Eusebium Histor. lib. 5. cap. 8., & in operibus Irenæi lib.3. cap.1. cui consentit Eusebius lib.2. cap.15., id confirmans ex Clemente lib.6. cap.14. Marco autem Evangelium suum scribendi occasio hæc fuit, ut narrat Eusebius lib. 2. Hist. cap. 14. & 15. Confuso enim, & dejecto per Petrum Romæ Simone Mago: *Tantus veritatis fulgor emicuit in mentibus eorum, qui Petrum audierant, ut parum haberent semel audisse, nec contenti essent, cælestis verbi doctrinam viva voce nullis traditam scriptis accepisse: sed Marcum Petri sectatorem, cujus hodieque extat Evangelium, enixè rogarent, ut doctrinæ illius, quam auditu acceperant, scriptum aliquod monumentum apud se relinqueret. Nec priùs destiterunt, quàm hominem expugnassent, auctoresque scribendi illius, quod secundum Marcum dicitur, Evangelii extitissent. Quod cum Petrus per revelationem Sancti Spiritus cognovisset, delectatus ardenti hominum studio, librum illum auctoritate sua comprobasse, dicitur, ut deinceps in Ecclesia legeretur. Refertur id à Clemente in sexto Institutionum libro. Cui testis etiam accedit Papias Hierapolitanus Episcopus.* Hæc Eusebius: ex quo hausisse videtur Hieronymus, quæ habet de Marco lib. de Scriptor. Ecclesiasticis, ubi ait: *Marcus discipulus, & interpres Petri juxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à Fratribus, breve scripsit Evangelium, quod cum Petrus audisset, probavit, & Ecclesiæ legendum sua auctoritate dedit, sicut Clemens in sexto Hypotyposeon libro scribit.* Hos præcesserat Irenæus, qui lib. 3. cap. 1. postquam ait, à Matthæo scriptum Evangelium *eo tempore, quo Petrus & Paulus Romæ evangelizarent, & fundarent Ecclesiam*: ad Marcum veniens subdit: *Post vero horum excessum Marcus discipulus & interpres Petri & ipse, quæ à Petro annunciata erant, scripta nobis tradidit*: hocque adeo verum est, ut nos doceat Tertullia-

lianus lib. 4. adversus Marcion. cap. 5., Marci Evangelium à multis vocatum esse Petri: *Licet* (inquit) *& Marcus quod edidit* (Evangelium) *Petri affirmatur, cujus interpres Marcus*. Dicendum tamen, revera fuisse à Marco scriptum, ex doctrina tamen, quam acceperat à Petro, ait enim idem Tertullianus ibid. cap. 2. *Evangelicum Instrumentum Apostolos auctores habere, quibus hoc munus Evangelii promulgandi ab ipso Domino sit impositum: si & Apostolicos, non tamen solos, sed cum Apostolis, & post Apostolos, quoniam prædicatio discipulorum suspecta fieri posset de gloriæ studio, si non adsistat illi auctoritas magistrorum*. Hinc Justinus Evangelicæ historiæ libros sæpiuscule appellat *Commentarios Apostolorum* (& præsertim Apolog. 2. pag. 98.) i. ex doctrina Apostolorum per se ipsos, vel per alios conscripta.

XVIII. Marcum fuisse Judæum genere crediderim: quamvis autem Marci nomen Hebræum non sonet, nil officit; nam Judæi quoties in partes interiores Asiæ, aut in Europam venirent, solebant sibi ad Judaicum nomen alterum adsciscere Græcum, aut Romanum, quo apud exteræ gentis homines noscerentur: Ita Barsabas dictus fuit *Justus*, Simeon *Niger*, & Joannes ille, qui Actorum 12. 12. dicitur Mariæ filius, & ibidem v. 25. assumtus fuit à Barnaba, & Saulo comes ministerii, quique Act. 15. 37. frigidiusculè à Paulo habitus fuit, cognominabatur Marcus. Ita fieri potest, ut Marcus Evangelii Scriptor suum Hebræum nomen habuerit, quamvis de illo Scriptura non loquatur.

XIX. Hæc dixi, quia assentiri non possum aliquibus, qui Evangelii secundum Marcum auctorem faciunt Joannem Marcum, de quo mox loquebar, qui unus ex 72. Discipulis fuisse fertur, qui cùm Christo fuerant conversati; ab hac enim opinione removet auctoritas Veterum, qui hunc Scriptorem, Joannem nunquam, Marcum semper nominant. Adde quod Joannes Marcus, ut dicebam, vel fuit ex Christi discipulis, vel saltem ex primis Christianis; Marcus verò Evangelista Petri operâ conversus fuit; eum enim Petrus 1. epist. 5. 13. vocat filium suum; tali autem nomine eos, quos Christo genuerant, vocare consueverant Apostoli, ut patet 1. Cor. 4. 15. Galat. 4. 19., unde Paulus Onesimum vocat filium suum ad Philemon. v. 10. *Obsecro te pro filio meo, quem genui in vinculis, Onesimo*. Quare Papias apud Eusebium lib. 3. hist. cap. ultimo apertè prodidit, Marcum non scripsisse eo ordine, quo à Domino gesta aut dicta fuerant, dicens: *Neque enim ipse Dominum audierat, aut sectator fuerat unquam, sed cum Petro, ut dixi, postea versatus est &c.*

XX.

XX. *Marcus* iste, inquit S. Augustinus lib. 1. de Conf. Evangelist. cap. 2. *Matthæum subsecutus, tanquam pedissequus, & breviator ejus videtur*. Quare Marcum in scribendo Evangelium suum Matthæi Hebraico codice usum fuisse, credibile est: & eadem ratione putat P. Lamy in præfatione Apparatus ad suam Concord. cap. 6., Marci Evangelio Græco usum fuisse Matthæi Græcum Interpretem, quisquis ille fuerit; nam quæ Marcus ex Matthæo desumserat, hic iisdem prope verbis posuit, nisi quod quædam à Matthæo expressa Hebraico aut Chaldaico loquendi genere, propiùs ad Græci sermonis phrasim emollivit.

XXI. Qua autem lingua Marcus scripserit, Baronius non judicat verò absimile, eum lingua latina scripsisse: cum enim, testibus Eusebio ac Hieronymo supra laudatis, Marcus *Romæ à Fratribus rogatus* scripserit Evangelium: *Neminem* (inquit) *puto existimaturum, Apostolos, cum gentibus prædicarent Evangelium, aliis usos fuisse linguis ab his, quibus gentes illæ uterentur, quibus Verbum Dei prædicarent*. Ita Baronius ad annum Christi 45. n. 37. Si ergò D. Petrus prædicans Romanis; Romanâ linguâ eis prædicasse censendus est, quomodo Marcus Petri prædicationem excipiens, scriptoque tradens ea, quæ latinè dicta audierat, latinis scribens, Græcè potiùs, quàm Latinè describeret? Si enim Matthæus, quia Hebræis scribens, quod Hebræis Hebraicè prædicaverat, Hebraicè potiùs, quàm Græcè scripsit, ut vidimus, cur non idem eadem ratione de Marco dicendum? Insuper dato, quod Petrus Romæ prædicans Græco aut Hebraico sermone usus esset; Marcus, qui Petri interpres ab Irenæo & Hieronymo vocatur, debuit lingua vernacula, i. latina, loqui, quia interpretis est ea, quæ peregrina lingua dicta sunt, in illam eorum linguam, quorum gratiâ interpretatur, vertere. Additur etiam, Marci Evangelium Græcum multis scatere vocibus impropriis, quæ indicant esse ex Latino translatum, ut observavit Cardinalis Sirletus Bibliothecarius. Hæc Baronius pro sua opinione.

XXII. Attamen Veteres Patres consentiunt, Marcum primum scripsisse Evangelium Græcè: ita enim sentit Hieronymus epist. 123. ad Damasum, seu præfat. in Novum Testamentum hisce verbis: *De Novo nunc loquor Testamento, quod Græcum esse non dubium est, excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Judæa Evangelium Christi Hebraicis litteris edidit*. Idipsum Augustinus lib. 1. de consensu Evangel. cap. 2. *Horum sanè quatuor solus Matthæus Hebræo scripsisse perhibetur eloquio, ceteri Græco*. Neque urgent, quæ affert Baronius, nam ex quo Marcus in gratiam Ro-

Romanorum scripserit, non infertur eum scripsisse latinâ linguâ, & non Græcâ; sicut etiam Paulus dum ad Romanos scripsit epistolam, Græcâ scripsit linguâ, non Latinâ, & ratio utriusque est, quia Judæi, qui Romæ agebant, plerique Latini sermonis erant ignari, longa autem per Asiam, & Græciam habitatione Græcam linguam didicerant, & Romanorum vix quisquam erat non Græcè intelligens. Neque est simile de Matthæo, qui cùm suum conscripserit Evangelium Hebræis, ut vidimus, quorum omnes Hebræam linguam callebant, pauci verò Græcam, ii præsertim, qui Palæstinam nunquam reliquerant; ideo credibilius est, eum Hebraicè scripsisse, quàm Græcè. Addo, quod Matthæum Hebraicè scripsisse, omnes Veteres affirmant, ut vidimus, Marcum autem scripsisse Latinè, Veterum nullus asserit, imo potiùs oppositum, ut vidimus ex Hieronymo & Augustino. Eadem ratione dico, credibile esse, D.Petrum Romæ prædicasse Græcè potiùs, quàm Latinè; Græcè enim loquentem omnes intellexissent & Judæi, & Romani; loquentem autem Latinè Romani quidem intellexissent, at non Hebræi, saltem omnes. Nec ex eo, quod Petrus Græcè prædicaverit, sequitur, quod Marcus debuerit, quia ejus interpres, scribere Latinè, non enim semper interpretari, idem est, ac de una in aliam linguam vertere, sed sæpè idem est, ac dictum alterius exponere, & declarare, stando etiam in eadem lingua. Sic Expositores sacræ Scripturæ, licèt in eadem sistant lingua, Interpretes dicuntur. Et Genes. 40. 12. interpretari somnium sumitur pro eodem, ac declarare, & exponere significationem somnii. Alius est Interpres verborum, alius Interpres rerum. Addo, quod hæc Baronii meditatio contra ipsum intorquetur. Vel enim Petrus concionatus est Romanis Græcè, vel Latinè. Si Græcè, cur Marcus debuit ab ipso Græcè dicta Latinè scribere, quia pro Romanis scribebat? Si verò Latinè; ergò cum Marcus fuerit interpres Petri, & interpres apud Baronium debeat in aliam linguam vertere, sequitur, Marcum scripsisse non Latinè, sed alia lingua, & qua, nisi Græca?

XXIII. Diximus, Marcum suum Evangelium conscripsisse Romæ, prout ibi à Petro audierat, ex quo sequitur nedum Marcum, sed & Petrum Romæ fuisse. Excitantur ad hæc Protestantes, quibus summa rerum est pertinaciter inficiari, Petrum unquam Romæ fuisse. Federicus Spanhemius vir inter illos celebris Miscellan. sacr. Antiquit. lib. 3. p.3. Num.14. irridet pro more, tanquam fabulam, hujusmodi conscriptionem Evangelii à Marco Romæ factam, tanquam fabulatores traducens, & sugil-

lans

lans Veteres omnes, ipse meritò sugillandus, imò & dispiciendus, qui sic de continuata Traditione loquatur. Quum enim agitur de inquirenda veritate eorum, quæ antiquitùs gesta sunt, quinam sunt consulendi nobis, nisi veteres, vel coævi, vel illi saltem ævo viciniores? Relinquendi (inquit) sunt, quia nimium simplices, nimiùm faciles in suscipiendis Traditionibus absque delectu. At ego: unde hoc novit? In aliquo facilis fuit unus, vel alter: ergò in omnibus? ergò omnes? Videat, ne dum veteres arguit nimiæ simplicitatis, arguendus sit ipse potiùs nimiæ temeritatis.

XXIV. Audiamus tamen quibus momentis ducitur Spanhemius. Dicit ergò primò, si vera esset opinio veterum de conscriptione Evangelii Marci facta Romæ præsente Petro, debuisset Petrus anno secundo Claudii esse Romæ, cùm dicat Eusebius, & cùm eo Hieronymus, Marcum conscripto suo Evangelio, Claudii anno secundo, in Ægypto, & Alexandria Christum annunciasse: atqui Petrus anno secundo Claudii Romæ esse non potuit, imo nec quarto, imo nec ante Concilium Hierosolymitanum, Apostolis non ante à se invicem disjunctis, ut notat Valesius. Nec ex Ægypto postea Romam ivisse Marcum, ut Petro sese adjungeret, dici potest, cùm ibi manserit Marcus usque ad extremum vitæ suæ. Quî ergó, & quando Marcus fuit Romæ? Meritò igitur, ait Petavius....., neutrum horum dicit Epiphanius, aut Petri jussu, aut Romæ scripsisse Marcum. Imo nec hoc dixit Papias ab Eusebio relatus. Ita discurrit Spanhemius.

XXV. Cui respondeo. Etsi non esset certus annus adventus Petri Romam, conscriptionis Evangelii Marci Romæ, profectionis Marci in Ægyptum: nunquid ob id negandum esset, Petrum Romam adventasse, & Marcum Romæ Evangelium suum scripsisse? Nam quid certius, in fine Hebdomadum Danielis venturum Messiam, & hunc jam venisse? At quid incertius tempore, à quo earum sumendum est initium? Quid certius Christi nativitate, ac morte? At quid incertius anno, quo natus, quo mortuus? Spanhemius, qui certum habet, nec Petrum, nec Marcum fuisse Romæ, saltem his, vel illis annis, certus ne est, ubi fuerint illis annis commorati? Sive Petrus anno secundo Claudii Romæ fuerit, & eodem labente anno Marcus Roma exierit, sive alio anno; certum est, Petrum & Marcum Romæ fuisse, nam in hoc asserendo conveniunt Veteres, licet in illo aliqualiter dissentiant. Petrum anno secundo Claudii Romam adventasse, alibi docui, & cum eo ivisse Marcum. Doctrina Christi ibi vix audita ex ore Petri excitavit in Romanis ardens

 desi-

desiderium eam scripto habendi; Marcus id opus aggressus est, & confecit; Petrus legit, & approbavit: inde Marcus in Ægyptum discessit. Hæc narrat Eusebius lib. 2. Hist. cap. 16. & 17. quid hic repugnans? Fortè quod eodem anno Petrus Romam cùm Marco appulerit, eodem Marcus Evangelium scripserit, eodem abierit? At quid mirum, si dicamus Petrum cùm Marco adventasse Romam anno secundo Claudii ineunte, & Marcus eodem exeunte anno discesserit? Anne omnia recensita uno anno non poterant absolvi, maximè afflante Sancto Spiritu, & Apostolicorum virorum opera mirè promovente? Sanè incredibile videtur, quomodo Apostoli tam brevi spatio tot orbis partes peragrarint, tantaque fecerint; & tamen verum est.

XXVI. Nec nos moratur Valesii dictum ad lib. 2. cap. 16. Eusebii, nimirum Petri, & consequenter Marci Romam secundo anno Claudii adventum refelli ex Actibus Apostolorum, ex quibus constat, Petrum in Judæa, & Syria semper mansisse usque ad ultimum annum Agrippæ Regis: qui cum Hierosolymis Petrum in vincula conjecisset, paulò post divina eum insequente justitia extinctus est Cæsareæ, ut refert Lucas. Cum igitur anno quarto Claudii mortuus sit Agrippa, ut inter omnes convenit, Petrus ante hunc annum Romam proficisci non potuit. Hæc Valesius.

XXVII. Non, inquam, nos moratur. Unde enim probat Valesius, Petrum in Judæa, & Syria semper mansisse usque ad ultimum annum Agrippæ Regis? Id certè ex Actibus Apostolorum non colligitur cap. 12. Colligitur quidem, Petrum ab Agrippa Herode in vincula conjectum, sed Hierosolymis mansisse usque ad obitum Herodis, non colligitur: imo credibilius est, eum fugâ elapsum è carcere, ut diligentiam Herodis eluderet eum requirentis (ut legitur Act. 12. 19. *Herodes autem cum requisisset eum, & non invenisset, inquisitione facta de Custodibus, jussit eos duci*) in partes remotissimas aufugisse; & consequenter Romam petiisse, quò ad conversionem gentium mira illa visione Act. 10. vocatus fuerat. Nec enim Herodes statim post Petri fugam è carcere, fato cessit, sed ut ait Lucas Act. 12. 19. *Descendens à Judæa in Cæsaream, ibi commoratus est*: cui concordat Josephus lib. 19. antiquit. cap. 3. & 8., & lib. 2. de bello Judaico cap. 10. ubi multa ab eo Beryti & Cæsareæ gesta commemorat, quæ temporis moram non brevem præseferunt. Unde adest nobis firmum satis fundamentum asserendi, anno secundo Claudii Petrum è carcere elapsum Romam concessisse. Anno autem quarto, ut vult Valesius, è vivis sublatus fuerit Herodes, vel forte an-

no

nò tertio: ut enim ſcribit Joſephus citatus, tribus tantum annis tanquam Rex Judæam Herodes adminiſtravit, cum prioribus quatuor jure Tetrarchiæ eam rexiſſet.

XXVIII. Neque urget, Apoſtolos ante Concilium Hieroſolymitanum non fuiſſe disjunctos. Reſpondeo enim, Apoſtolos ante dictum Concilium non fuiſſe equidem disjunctos finaliter, ideſt non ampliùs conjungendos, quia certè ante illud non fuerunt per orbem diſperſi omnes: ſed ſicut Paulus, Barnabas, ceterique antecedente tempore huc, illucque anuunciabant Verbum (Saulus enim, & Barnabas Act. 13. abierunt Seleuciam, & inde navigaverunt Cyprum, inde veneruut Iconium, inde ad civitates Lycaoniæ, Lyſtram, & Derbem Act. 14., & tandem Antiochiam) credibile certè eſt, idem alios Apoſtolos egiſſe, & maximè Petrum, cui ſpecialiter converſio Gentium commiſſa fuerat.

XXIX. Sive autem Petrus ſecundo Claudii anno Romam petierit; ſive tantum ſeptimo, ut ex Chronico Alexandriuo cenſet Valeſius; ſive Marcus Roma deceſſerit anno Claudii ſecundo exeunte, ſive nono, ut cum Eutychio Alexandrino arbitratur idem Valeſius: certum eſt & nobis, & Valeſio ipſi, Petrum & Marcum Romam conceſſiſſe: cur ergò Spanhemius, qui adhæret Valeſio neganti Petrum ſecundo Claudii anno Romæ fuiſſe, & Marcum eodem anno in Ægyptum abiiſſe, eidem non adhæret affirmanti, & Petrum & Marcum Romæ fuiſſe; Petrum quidem ſeptimo Claudii anno cum Marco illuc adventaſſe, Marcum verò illinc abiiſſe anno ejuſdem nono?

XXX. Dicit Spanhemius, nimis frivolo fundamento aſſeri hunc adventum Petri & Marci Romam. *Occaſionem* (inquit ibi Num. 16.) *dedit Petrinus ille locus ad calcem Epiſtolæ prioris, ubi & Eccleſiæ, quæ Babylone eſſet, & Marci filii ſui meminit. Hinc Babylonem quidam interpretati Romam, inducti ex Apocalypſeos libro.... diſtinguere neſcii inter ſtylum Epiſtolicum & Propheticum, ſimplicem illum, hunc myſticum. Quo factum, ut Marcus etiam Romæ Petri ſocius fuiſſe crederetur, ibique conſcribens Evangelicam hiſtoriam. Et innuit hoc Euſebius lib. 2. cap. 15.*

XXXI. Verùm hoc quidem dicit Euſebius dicto cap. 15., & Hieronymus de Script. Eccleſ. Alii autem Veteres, qui omnes Petri adventum Romam fatentur, non hoc unicè fundamento nituntur, ſed potiùs recepta, & ab Apoſtolis derivata Traditione. Attamen nomine Babylonis, de qua D. Petrus in ſua prima Epiſtola, intelligi Romam, conſentiunt non ſoli Veteres, ſed & Recentiores, imo ex Proteſtantibus Grotius in dictam epiſto-

 lam.

lam, dicens: *De Babylone dissident Veteres, & Novi Interpretes. Veteres Romam interpretantur, in qua Petrum fuisse nemo verus Christianus dubitabit. Novi Babylonem in Chaldæa. Ego veteribus assentior.* Interim audiatur Valesius (lib. 2. Eusebi. cap. 15.) ad quem me provocavit Spanhemius: *Romam Petrus figuratè Babylonem vocavit, vel ob magnitudinem, aut potentiam: vel propter impietatem, eo quod Dæmonum cultui dedita tunc esset Roma, periudè ac olim Babylon. Potest etiam alia ratio hujus cognominis afferri: quod scilicet ut Babylonii Judæos in servitutem redegerant: sic Romani tunc Judæos ditioni suæ subjecissent. Sunt qui in dicta Petri epistola Babylonis nomine non Romam, sed Babylonem ipsam, quæ caput fuit Assyriorum, designari contendant. Verùm hi omnium Patrum testimonio refelluntur. Certè qui Petrum Babylone sedisse volunt, ostendant nobis, oportet, successionem Episcoporum, qui Babylonis Ecclesiam post Petrum administrarint. Proferant igitur fastos Ecclesiæ illius, sicut & nos successiones Episcoporum urbis Romæ, qui post Petrum Apostolum Romanæ Ecclesiæ præfuerunt ex Irenæo, aliisque proferimus. Quæ major impudentia est, id quidem, quod nemo Veterum dixit, temerè affirmare, Petrum scilicet sedem fixisse Babylone: id verò, quod Veteres omnes Ecclesiastici Scriptores disertissimè prodiderunt, adventum scilicet Petri in Urbem Romam, pertinaciter negare? Atqui nihil in tota historia Ecclesiastica illustrius, quàm adventus Petri Apostoli in Urbem Romam. Nam præter Papiam, & Clementem Alexandrinum, quorum testimonia hic adfert Eusebius, idem scribit Dionysius Corinthorum Episcopus in epist. ad Soterem Episcopum Urbis Romæ, Irenæus, Cajus Presbyter in disputat. adversus Proclum, Origenes in Tomo tertio explanationum in Genes. &c.* hæc ille Valesius, cujus præsidium ostentat Spanhemius: quem licet sciam, omnes præfatos, aliosque Scriptores nimiæ credulitatis damnare; in iis plures contradictiones comminisci: ab iis tamen fallaciis dissipandis abstineo, non enim hujus loci est, materiam hanc funditus examinare.

XXXII. Ad id verò, quod addit Spanhemius, non esse styli epistolici figuratè ponere nomina Urbium, respondet Grotius laudato loco, Petro fuisse motivum, stylum Apostolicum simplicem in figuratum detorquendi, Romam sub Babylone adumbrando, non solum *Ut si deprehenderetur epistola, non posset inde sciri, quibus in locis viveret; verùm etiam, ut cogitarent Pontici, sicut nunc ipsi vexarentur ab Imperio Romano, ita olim majores suos, & quidem illis ipsis in locis, vexatos fuisse ab Imperio Babylonico: fuisse tamen pios, & in urbe Babylone, & nunc esse Romæ: & sicut*

Deus

Deus pœnas exegit de Babylone, ita & exacturum de Roma: & sicut Judæi olim Babylonis jugo liberati fuere, ita & Christianos à Romana sævitia liberatum iri. Hæc Grotius.

XXXIII. Respondendum ultimò nobis est Spanhemio petenti: si Marcus conscripsit Evangelium suum Romæ Petro præsente, atque adprobante, quomodo subsistet id, quod dicit Irenæus lib. 3. cap. 1. Marcum scripsisse Evangelium *post horum, idest Petri & Pauli excessum?* Respondet Grotius præfat. ad Marcum, verba textus Irenæi *post horum excessum* emendanda esse per antiquos codices, in quibus dicitur *post hujus editionem*, quasi dicat post editionem à Matthæo conscriptam, suam scripsit Marcus, ita etiam sentit Christophorsonus: & Petrus Possinus in Catena Patrum in Marcum præfata Irenæi verba ex Veteri Catena MS. Vaticana edidit eodem prorsus modo, quo Grotius & Christophorsonus; Nisi fortè dicatur, in hoc Irenæum esse singularem, cùm ceteri Veteres Scriptores, Marcum Romæ, asserant, præsente Petro scripsisse, ideoque in hoc deserendum esse. Sanè Hieronymus, qui & Clementem & Irenæum legerat, Clementi potiùs adhæsit; Vir autem accuratissimus eam non elegisset Traditionem, quam veriorem non judicasset. Neque nobis imponat Spanhemius dicens: *Laudatur Irenæus, si Petrum Romæ fuisse dicat; culpatur, si non Marcum Romæ scripsisse, comprobante Petro*. Quid enim nobis est lucri, si Marcus Romæ potiùs, quam alibi, adprobante vel non adprobante Petro, conscripserit? Infertur solùm, non esse omnino certum, quando, & ubi Marcus scripserit Evangelium; quod non negabimus.

§. IV.

LUCAS.

XXXIV. LUcam verum Auctorem fuisse Evangelii, quod ejus præfert nomen, extra controversiam est. Docuit nos Origenes (inquit Grotius præfat. in Lucam) in annotat. epistolæ ad Romanos, fuisse, qui crederent, Lucium eum, qui in eadem epistola cap. 16. 21. nominatur, esse hunc ipsum Lucam, & Lucium dici flexione Romana, Lucam Græca. Ego (ait Grotius) Lucium illum, cujus ibi meminit Paulus, puto non alium esse a Cyrenensi, quem noster hic nominat Actor. 13. 1. Nostro autem nomen quidem Romanum fuisse, arbitror, sed aliquanto longius: nam quæ in *as* terminantur nomina solent partem nominis postremam abscindere: ita Demas

Græ-

Græcè Romanis est Demetrius, Menas Menodorus, Appellas Appollodorus, Epaphras Epaphroditus, Theudas Theodorus, Harpocras Harpocrates, Alexas Alexander, Cleopas Cleopater. Ex Artemidoro fit Artemas, ut apud Varronem est, lib.7. de lingua Latina. Herodes Pater, qui in minore fortuna Antipas, Antipater fuit in majore, Josepho teste. Sic Possides ex Possidonio diminuendo factum, & ut ad Latina veniam, Ruphas Rufinus. Quare & Lucas, si quid video, contractum est ex Romano nomine, quod suspicor fuisse Lucillium. Ita conjectat Grotius.

XXXV. Huic conjecturæ præsidium adfert Grotius, quia supponit, Lucam nostrum fuisse Syrum, domo Antiochenum, ut ait Eusebius lib.3. hist. cap.4., & Hieronymus de Script. Eccles. in Luca: Antiochiam autem Syriæ caput fuisse, docet Strabo lib.6.. Fuisse professione medicum indicat Paulus Colos.4.14. *Salutat vos Lucas medicus carissimus*. Hunc enim Lucam, de quo Paulus, alium esse à Luca, de quo agimus, nullo argumento probari potest, maximè cùm hic fuerit carissimus, & comes perpetuus Pauli, ut dicemus. Accedit, eum medicum dici etiam ab Eusebio, & Hieronymo locis supra laudatis, & omnis vetustatis consensu talis semper habitus fuit. Syria autem multos Romanis servos exhibebat: & Medicina, ut ex Plinio atque aliis discimus, munus erat servile: porrò manumissi nomen Patroni induebant, ut comœdiarum Scriptor, Afer cum esset, dictus est à patrono Terentio *Terentius*; Alexander Polysthor à patrono Cornelio Lentulo *Cornelius*, Suida referente: ita hic à Lucillio *Lucillius*, & contracte Lucas. Credibile est, cùm Romæ Medicinam factitasset aliquamdiu, accepta libertate rediisse in Patriam. Judaicam religionem domi, an Romæ imbiberit, incertum. Romæ sanè multi libertinæ conditionis quotidie ad Judaismum transibant, qualis Cæcilius ille, quîcum Cicero de Verre accusando certavit. Philo lib. de Legatione ad Cajum ait: *Quomodo ergò passus est, magnam illam Romæ partem, quæ trans Tyberim est, habitari & teneri, se sciente, ab Judæis, qui magna pars Romana erant ex servitute manumissi*. Sed & Antiochiæ magna erat Judæorum universitas, & ingens Proselytorum numerus, quod & Josephus nos docet Antiquit. lib.12. cap.3. Hellenistarum (i. Hebræorum Græcizantium) sermonem cum religione hausit, Græcanicam litteraturam, dum Medicinæ studeret. Utriusque manifesta sunt in scriptis ejus vestigia; sed & ad Syriacum loquendi genus sæpè inclinans ejus dictio Patriam prodit, & Romæ versatum ex Romanis quibusdam locutionibus

agno-

agnoſcas. Ita Grotius ex parte ſuſpicando diſcurrit. Huic ultimo conſentit S. Hieronymus ſcribens, ejus ſcripta indicare, Lucam fuiſſe Antiochenum, & Græci ſermonis non ignarum: & in 6. Iſaiæ: *Lucam*, inquit, *tradunt veteres tractatores, magis Græcas litteras ſciſſe, quam Hebræas; unde & ſermo ejus tam in Evangelio, quàm in Actibus Apoſtolorum, ideſt in utroque volumine comtior eſt, & ſecularem redolet eloquentiam, magiſque teſtamentis Græcis* (è verſione 70. Interpretum) *utitur, quàm Hebræis*. Idem repetit epiſt. 145. ad Damaſum: quibus conſtat, Lucam fuiſſe Helleniſtam. Is enim apud Hebræos dicebatur, qui Biblia non Hebraica, ſed Græcè verſa legebat.

XXXVI. Lucam fuiſſe Pauli ſectatorem, & omnis peregrinationis ejus comitem, teſtatur Hieronymus de Script. Eccleſ., Euſebius lib.3. hiſt. cap.4., & lib.5. cap.8., quibus conſentiunt omnes: & meritò; habetur enim narrante Luca ipſo Act.16. v.10.11.12.13. cap.20. v.6.13. cap.27. v.27. Ab eodem Paulo ad fidem Chriſti tractum fuiſſe, pariter certum eſt; incertum tamen, ubi & quando. Antiochiæ id accidiſſe, putat Grotius (præfat. in Lucam) poſtquam eò Româ rediiſſet, Paulo ibi docente; cui ab eo tempore comes hæſit, & Pauli legatione ad diverſa loca functus eſt. Cùm autem pluries Antiochiæ fuerit Paulus, incertum eſt, quando ad Chriſtum Lucam converterit, an ſcilicet quando primum illuc ſe contulit, ubi per annum moratus eſt Act.11.26., vel alio tempore. Certè Lucas, qui Actus Apoſtolorum conſcripſit, ſuæ converſionis non meminit, imo nec ſui ipſius, niſi à cap.16. v.10.; quod indicat quidem, eum jam fuiſſe inter ſocios Pauli, ſed quando, & ubi ei cœperit adhærere, non dicit. Nicephorus lib.2. hiſt. cap.42. ejus converſionem deſcribens, eam adſcribit factam Thebis, dicens *Thebis ad Paulum venit, atque ibi nuncio patris errori remiſſo ad Chriſtum acceſſit*; quo etiam innuit, Lucam ad Chriſtum non ex Judaiſmo, ſed ex gentilitate potiùs acceſſiſſe, Judaiſmum enim *errorem* non vocaſſet Nicephorus.

XXXVII. Hic ergò Lucas Evangelium conſcripſit, prout fortè à Paulo audierat prædicatum: *Hujus porrò Evangelium* (inquit Euſebius lib.3. cap.4.) *ajunt, à Paulo deſignari ſolitum eſſe, quoties tanquam de proprio quodam Evangelio ſermonem faciens dicit ſecundum Evangelium meum*. Motivum ſcribendi Evangelium ei fuiſſe creditur multiplicitas eorum, qui tale opus aggreſſi erant, & quidem plerumque infeliciter vera fabuloſis miſcendo, quod ex ejuſdem Evangelii exordio conjicitur; incipit enim: *Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationem &c.*

Li-

Licèt enim Matthæus, & Marcus sua Evangelia jam conscripsissent (non enim assentior iis, qui putant, Lucam Matthæo & Marco priorem in scribendo fuisse, cum illis refragetur vetustissimus librorum ordo apud omnes Nationes; refragetur Traditio vetus, Irenæo & Tertulliano testibus) tamen vel quia ad ejus manus non pervenerant, cùm eo tempore Matthæi liber nonnisi Hebraico sermone extaret, & Marcus suum, quem ediderat, detulisset in Ægyptum, quó, ut ait Eusebius lib.2. histor. cap.16., scripto Romæ Evangelio profectus est; aut si aliquod exemplar Romæ reliquisset, Lucas ignoraret: Addo, Evangelium Marci esse potiùs compendium historiæ, quam historiam: Ex alia autem parte multa circumferrentur Pseudo-Evangelia, alicujus Apostoli, vel viri Apostolici nomen falsò præferentia, qualia liber Pastoris, Actus Pauli, Revelatio, ac Evangelium Petri, Thomæ, Matthiæ, Andreæ, & alia incertis narrationibus plena, quæ recenset Eusebius lib.3. cap.25., ideo optimum duxit Lucas, veritatem, quam acceperat ab iis, *qui ab initio viderunt, & Ministri fuerunt sermonis à principio, diligenter & ex ordine scribere*.

XXXVIII. Quo autem tempore, & loco Lucas scripserit Evangelium, non conveniunt vel Codices, vel Interpretes. Alexandriæ putant aliqui, quam nomine Troadis, ubi Lucas cum Paulo aliquantisper hæsit, ut Actuum 16., volunt intelligi; idque demonstrari volunt ex nummis antiquis, in quibus legunt *Coloniam Augustam Troadem Alexandriam*: ita Samuel Petitus variar. litt. cap.12., & Ezechiel Spanhem. dissert.9. de præstantia, & usu numismatum pag.576. Quia autem Troade in Macedoniam Lucas cùm Paulo transiit, & illic quoque scribere potuit Evangelium, ideo & ibi scriptum alii volunt. Alii veró Antiochiæ; ex calculis enim Pearsonii in Annalibus Paulinis pag.20. Lucas ab anno 43. per octennium discipulus Pauli fuerat Antiochiæ, & an.51. Troade eum assecutus; quare dici fortè posset, Lucam Antiochiæ Evangelium suum inchoasse, Troade conciliasse, & in Macedonia tandem absolvisse: & hoc modo etiam conciliari possunt variæ opiniones de tempore talis conscriptionis, quarum ponunt aliquæ, eam exaratam anno post adscensum Domini 15., alii 22.: nimirùm si dicatur, Lucam anno 15., qui congruit anno æræ vulgaris 48., Evangelium inchoasse Antiochiæ, hoc enim tempore adhuc ibi erat: deinde anno 22., qui convenit cum anno æræ vulgaris 55., in Macedonia tandem absolvisse.

XXXIX. Alium etiam librum scripsit Lucas dictum *Actus Apo-*

sto-

ſtolorum, in quo Apoſtolorum geſta, & præſertim Pauli enarrantur. *Cujus hiſtoria*, inquit S. Hieronymus ſupra laudatus, *uſque ad biennium Romæ commorantis Pauli pervenit* Act. 28. 30. *Ideſt uſque ad quartum Neronis annum*, vel quintum, ut vult Baronius, i. à Chriſto nato anno *61.*, ab eodem autem paſſo 28. aut 27.; quo anno cenſet, Lucam opus conſummaſſe, cui interpolatis temporibus, prout viderat, & reſpectivè audierat, materiam præparaverat. Hoc ab eo Romæ conſcriptum cenſet ſanctus Hieronymus ſub finem Cuſtodiæ Pauli; non tamen eſt adeò exploratum, quin alii ſentiant conſcriptum, poſt diſceſſum Româ, Alexandriæ, ubi erat Theophilus, quem in libri initio alloquitur, hunc enim primum fidelium, & inter Alexandrinos nobiliſſimum fuiſſe cenſet Barbarhul auctor Syrus Lexici apud Edmundum Capellum: quod tamen liber Actuum inſcriptus fuerit Theophilo Alexandriæ commoranti, non eſt motivum inferens, fuiſſe Alexandriæ conſcriptum; poteſt enim liber alicui viro, aliàs noto, inſcribi, etiamſi in eadem regione cum Scriptore non exiſtat. Certum eſt, librum Actuum fuiſſe ſcriptum poſteriori tempore ad ſuum Evangelium; hoc enim indicat Lucas ipſe, dum librum exorditur: *Primum quidem ſermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cæpit Jeſus facere & docere &c.* quaſi dicat, inquit D.Chryſoſt.Homil.1. in Acta: *Priorem quidem ſermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cæpit Jeſus tum facere, tum docere &c.*

XL. S. Lucam Pictoris artem calluiſſe, vulgata opinio eſt, ac digito monſtrantur Icones præſertim B. Virginis ab ipſo, ut feruntur, depictæ. Proteſtantes, quibus omne ſtudium eſt, uſum ſacrarum Imaginum ceu ſuperſtitioſum abolere, videntes hoc teſtimonio antiquitatem & legitimitatem talis uſus mirabiliter firmari; toto conatu ſanctum Lucam fuiſſe Pictorem, tanquam anilem fabulam venditare ſatagunt. Equidem fateor, ſacram Scripturam & antiquos Patres affirmare quidem Lucam fuiſſe Medicum, ac fuiſſe Pictorem ne quidem indicare: num tamen iſtorum ſilentium ſit ſufficiens motivum rejiciendi tanquam fabulam Traditionem à Catholicis receptam id aſſerentem, videre placet. Neque tamen ideo meus mihi eſt, in examen vocare, an hæc, vel illa Imago, quæ à D. Luca fertur depicta, revera ſit talis; ſed ſolùm an Lucas non ſolùm medicinam profeſſus fuerit, verùm & pictoriam artem calluerit, & conſequenter veroſimile ſit, aliquas eorum, quæ ab eo feruntur pictæ, Iconas revera ab ipſo pictas fuiſſe,

XLI. Traditionem affirmantem Lucam Pictorem ex Græcis

ortum habuisse, non negarim. Primus, qui, ut puto, eam evulgavit, fuit Theodorus Agagnostes, Lector Ecclesiæ Constantinopolitanæ, qui anno 518. floruit: is enim lib. 1. Collectaneorum refert; *Eudociam ab urbe Hierosolymitana ad Pulcheriam misisse imaginem Matris Domini, quam Lucas Apostolus depinxerat*. Tres enim (observat Valesius in notis ad Theodorum) Basilicas in honorem B. Mariæ Virginis Pulcheria ædificavit Constantinopoli, seu potiùs juxta urbem Constantinopolim (de quibus videndus est Nicephorus lib. 14. cap. 2. & lib. 15. cap. 14.) In una istarum, Hodegorum dicta, deposuit Imaginem Deiparæ, de qua Theodorus. Dicta porrò fuit hæc Basilica Hodegorum, eo quod cæci, meritis B. Virginis, cujus Imago illic erat deposita, visum recuperarent, nec amplius *Odigò*, idest ductore opus haberent, ut docet Codinus lib. de Originibus Constantinopol. pag. 41. edit. Regiæ: quod miraculum sua etiam ætate continuasse refert Nicephorus dicto lib. 15. cap. 14. Aliter tamen dictam Hodegorum conjicit ex Græcis auctoribus Ducange in sua Constantinopoli Christiana lib. 4. cap. 2. Num. 24., *quod* scilicet *cum Deiparæ Imago à sancto Luca depicta summa religione, ac veneratione coleretur à Byzantiis, nullam adversùs hostes expeditionem susciperent Imperatores, ac Duces, quin prius eam salutassent; ac S. Deiparam viæ comitem, seu potiùs ductricem sibi fieri, essent deprecati*. Ex Theodoro sumsit Nicephorus citatus, & Metaphrastes. Asservabatur illa Imago primùm Antiochiæ, teste Nicephoro lib. 15. cap. 14. citato, quare prudenter credi potest à D. Luca picta, dum Antiochiæ patriæ suæ moraretur. Dum ergò Theodorus initio seculi 6. asserit, Iconam illam fuisse à D. Luca pictam, constans est Traditione antiqua apud Antiochenos, & Constantinopolitanos, id exploratum illis temporibus fuisse. Quid ergò contra illam blaterant Protestantes?

XLII. Dicent Scripturam, Patresque antiquiores non describere Lucam Pictorem, sed Medicum? Esto. De arte pictoria Lucæ non loquuntur, sed tantum de Medica, non tamen negant, Lucam Medicum fuisse simul in pingendi arte peritum. Ut evinceretur, Lucam non fuisse Pictorem, non sat est, afferre Scripturam, & Patres id non asserentes, sed ulteriùs necesse est, eos adducere id negantes: alias si Protestans mihi objecerit: ubinam Scriptura dicit Lucam fuisse Pictorem? Ego versa vice objiciam: ubinam Scriptura negat, Lucam fuisse Pictorem? Scriptura ergò, & Patres Lucam Medicum prodidere, siluere Pictorem: quia ars Medica publica erat Lucæ professio, Pictura autem privatum hominis studium. Sic Petrus dicitur Piscator,

Jo-

Joseph Faber, Teloniarius Matthæus, quia hoc, quod erat publicum eorum exercitium, eos notos reddebat publico: fieri autem poterat, ut privatis curis alia opera callerent, ergo ne, quia Scriptura de his non loquitur, negandum est? Fortè esse Medicum ac simul Pictorem incompatibilia sunt?

XLIII. Ita, inquient, in viro Judæo, cujus religioni interdicta erat omnis ars Iconas efformandi, seu simulacra. Peto. Si Judæis omnis ars pictoria, statuaria, & fusoria erat interdicta, & execrabilis, unde Salomoni præsto fuere tot Artifices, quot opus erant ad efformandos Cherubim, Boves, palmas, & picturas varias, quibus ornatum erat Templum 3. Reg.6.? Scio arcessitum de Tyro Hiramum quemdam, de quo 3. Reg.7.13. & 14., & 2. Paralipom.2.13. & 14., sed præter Hiramum e Tyro vocatum aderant innumeri alii artifices similis artis ex Judæis. Ita enim alloquitur Salomonem Rex Tyri de Hiramo 2. Paralip. cit. *Qui scit cælare omnem sculpturam ... cùm artificibus tuis, & cùm artificibus Domini mei David patris tui.* At quomodo apud Salomonem hujusmodi inveniebantur artifices, & apud David patrem suum, si Judæis vetita erat omnis ars pictoria, statuaria, fusoria &c.? His addo, probandum esse, hunc Hiramum non fuisse Judæum genere: ego enim Judæum assero, & de Tribu Nephtalim, licèt diuturno incolatu dictus fuerit Tyrius: & hoc cum D. Hieronymo Quæst. Hebraic. ad 3. lib. Regum cum Spondano ad A. Mundi 3020. Num. 12., & Mariana in Schol. ad cap.7. 3. lib. Reg.

XLIV. Ceterùm gratis etiam dato, nullum ex Judæis artem pictoriam, seu statuariam exercuisse, adhuc ostendendum erit, sanctum Lucam fuisse Judæum genere. Si attendimus ejus Patriam, Antiochenum reperiemus: ibi autem Gens Judæa adventitia erat donata jure civium, sed ex gratia; & hinc non deducitur, eum potiùs Judæum fuisse, quam non Judæum. Si audimus Grotium, jam supra vidimus, eum religionem Judaicam, vel Romæ, vel in patria sua amplexum, ideoque proselytum fuisse. Potuit ergò ante susceptum Judaismum arte pingendi imbutus, eam post Christo nomen datum iterùm exercuisse. Quomodocumque ergò res sit, Traditio ferens, D. Lucam arte pingendi excelluisse, nulli subest incommodo, nihil inverisimile fert, ideoque prudenter amplectenda est.

§. V.

JOANNES.

XLV. NOn minus certum est, Evangelium sancti Joannis ab eo, cujus nomine donatur, conscriptum fuisse. Fuit Joannes Zebedæi Bethsaidensis ac piscatoris filius, piscator & ipse, vocatus à Christo ad Apostolatum Matth. 4. 21. *Et procedens inde vidit alios duos fratres Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua, & vocavit eos. Illi autem statim relictis retibus, & patre secuti sunt eum.* Inter ceteros Apostolos speciali dilectione eum prosecutus est Christus: adeout quod olim de amicis suis Alexandrum dixisse, memorant, alium scilicet esse *Amicum Alexandri, alium amicum Regis;* crediderim, ad duos Apostolos sic posse aptari, ut Petrum dicamus maximè *amicum Christi*, quia ei supremam curam Ecclesiæ regni sui contradidit: Joannem verò *amicum Jesu*, cui Matrem suam specialiter commendavit. Legem quidem puer discere potuit Joannes, ut Hebræis mos erat; ceterùm Hebraicam aut Græcam litteraturam, qua nulla imbutus fuerat, supplevit afflatu suo Spiritus Sanctus: qui tamen cum aptare soleat sua dona capacitati recipientis, hinc factum est, ut in Joannis, viri per quam simplicis, dictione mira supra ceteros Apostolos appareat simplicitas, & sermo Græcus quidem, sed Syriaco illius seculi frequenter adumbratus, ut observat Grotius Præfat. in Joann.

XLVI. In Apostolorum divisione Joanni contigisse creditur Asiæ pars, quæ Ephesum circumstat, ubi maximam vitæ suæ partem (excepto tempore, quo exul Pathmos fuit demandatus) usque ad extremam sui senectutem protraxit, ibique diem clausit extremum. Ita Eusebius lib. 3. cap. 1. *Joanni Asia obvenit, qui plurimum temporis in ea commoratus, Ephesi tandem diem obiit:* quod repetit lib. 5. cap. 24. Domitiano Ecclesiam immaniter persequente ob testimonium, quod Christo perhibebat, in Insulam Pathmum traditur esse relegatus. Ita idem lib. 3. cap. 18., ubi librum suarum revelationum scripsisse, veteres crediderunt, qui dicitur A*pocalypsis* Græcè, quod Latinis est *Revelatio*. Domitiano autem mortuo, reversum Joannem ab exilio Ecclesias Asiæ rexisse usque ad tempora Trajani, scribit Eusebius eodem lib. 3. c. 23. ex Irenæo l. 3. contra hæreses, & Clemente Alexandrino lib. *Quisnam dives salutem possit consequi*, qui nobis excidit.

XLVII.

XLVII. Ut certum eſt, Joannem ſcripſiſse Evangelium, æquè iucertus eſt locus, & annus, quo illud ſcripſerit; volentibus aliis ſcriptum in Pathmo, & quidem 30. annis poſt Chriſti ad cœlos aſcenſum; aliis Epheſi, & 60. annis à Chriſti in cœlos evectione. Hiſce ultimis adhæret Irenæus, Clemens Alexandrinus, quamvis annum non deſignent, & S. Hieronymus de Script. Eccleſ. in Joanne. Conveniunt tamen omnes, ejus Evangelium conſcriptum fuiſſe poſt tria alia, hinc S. Hieronymus citatus: *Joannes* (inquit) *Apoſtolus, quem Jeſus amavit plurimùm, filius Zebedæi, frater Jacobi Apoſtoli, quem Herodes poſt paſſionem Domini decollavit, noviſſimus omnium ſcripſit Evangelium, rogatus ab Aſiæ Epiſcopis* &c. quod teſtantur Irenæus lib. 3. cap. 1., Clemens apud Euſebium lib. 6. cap. 14. & 3. cap. 24. Epiphanius hæreſ. 5., aliique.

XLVIII. Duas cauſas Joannem moviſſe ad ſcribendum ſuum Evangelium, poſtquam viderat Evangelia Matthæi, Marci, & Lucæ, ait S. Hieronymus: prima fuit Cerinthi, aliorumque Hæreticorum, *& maximè tunc Ebionitarum dogma conſurgens, aſſerentium, Chriſtum ante Mariam non fuiſſe, unde & compulſus eſt, divinam ejus Nativitatem edicere*. Hanc eandem cauſam affert Irenæus lib. 3. adverſus hæreſes cap. 11. dicens: *Hanc fidem adnuncians Joannes Domini diſcipulus, volens per Evangelii nunciationem auferre eum, qui à Cerintho inſeminatus erat hominibus, errorem, & multò prius ab his, qui dicuntur Nicolaitæ* &c. Alia cauſa fuit Joanni ſcribendi Evangelium ſuum (proſequitur ſanctus Hieronymus) *quod cùm legiſſet Matthæi, Marci, & Lucæ volumina, probaverit quidem textum hiſtoriæ, & vera eos dixiſſe, firmaverit; ſed unius tantum anni, in quo & paſſus eſt, poſt carcerem Joannis hiſtoriam texuiſſe. Prætermiſſo itaque anno, cujus acta à tribus expoſita fuerant; ſuperioris temporis, antequam Joannes clauderetur in carcerem, geſta narravit; ſicut manifeſtum eſſe poterit his, qui diligenter quatuor Evangeliorum volumina legerint*. Hieronymo conſentit Euſebius lib. 3. hiſt. cap. 24. *Perlatis jam* (inquit) *in omnium, ipſiuſque adeò Joannis notitiam, ſupradictis tribus Evangeliis, approbaviſſe ea Joannes, & veritatem Scriptorum ſuo teſtimonio confirmaſſe dicitur; ſolam verò narrationem earum rerum, quas Chriſtus circa initium prædicationis geſſerat, deſideraſſe: & profectò ita res ſe habet; nam ſuperiores quidem tres Evangeliſtas ea dumtaxat, quæ poſt conjectum in vincula Joannem Baptiſtam unius anni curriculo à Servatore noſtro geſta ſunt, litteris mandaſſe, perſpicuum eſt.... His de cauſis ajunt, Joannem ab amicis rogatum, & tempus ipſum, quod ſuperiores Evangeliſtæ ſilentio prætermi-*

miserunt, & res tunc à Servatore nostro gestas; eas videlicet, quæ Joannis Baptistæ carcerem præcesserunt, in Evangelium suum conjecisse: idque ab ipso indicari primùm cum dicit: Hoc initium miraculorum fecit Jesus &c. En ergò causas, quæ Joannem ad conscribendum Evangelium impulerunt, primam, ut ostenderet Christi divinitatem, contra tunc emergentes hæreses; de qua alii tres Evangelistæ subobscurè locuti fuerant: alteram, ut suppleret id, quod alii tres omiserant: quod Evangelium primùm scriptum fuisse Græcè, nemo dubitat.

XLIX. Quod si quæras. Cur Joannes, qui sollicitus fuit supplere id, quod deerat de gestis Christi, tempore & annis suæ prædicationis, nihil commemorat eorum, quæ à Domino gesta sunt ante annum trigesimum; cum omnia hæc à tribus Evangelistis non minus fuerint prætermissa, præter unicum illud, quod duodecimo Christi ætatis anno ei contigisse, Lucas enarrat cap. 2.?

Placet, huic quæsito responsum adhibere, quod tradit Grotius epist. 143. ad Puteanum; nimirum quid cuique Scriptori narrandum sit, quid non, ex fine petendum est operis. Apostoli autem, & eorum discipuli non qualemcumque historiam Christi scribere in animo habuerunt, sed argumentum, sicut ejus, quod ore prædicabant, ita ejus, quod consignabant litteris, erat, quod titulus præfert, *Evangelium*, idest dogma novum resipiscentiam exactam deposcens, & promittens credentibus remissionem peccatorum, & vitam æternam... Ad hujus veró dogmatis à Christo revelati veritatem, & promissionis certitudinem testandam faciunt mors ejus, resurrectio, ascensus in cœlum, missio Spiritus Sancti, miracula, per quæ omnia aptissimè filius Dei declaratus est. Hinc Evangelium duabus constat partibus, doctrina scilicet, & historia, nimirum, quæ Jesus fecit, & docuit, ut ait Lucas Act. 1. breviter describens Evangelii sui argumentum. Quare cum ante tertium annum nihil actum sit à Christo, quod ad hæc pertineret, sed eo tempore egerit vitam privatam, Patri credito, Matrique obediens, nihil autem faciens, aut docens ad finem suæ missionis spectans; meritò totum illud tempus à sacris Scriptoribus silentio præteritur. Hinc in Veteris Testamenti libris sæpè videas, de Prophetis nihil dici, nisi ex quo Verbum Domini ad eos factum est, idest ex tempore ostensionis suæ ad Israel, vel id tantum, quod eorum legationem à Deo esse, populo persuadere poterat, & propterea de divina Christi Nativitate Joannes, de humana Matthæus & Lucas disseruere, ut quadam veluti prolusione, certiùs magisque com-

men-

mendaretur ejus Persona, dum sciretur, qui auctoritatem dedit Evangelio, esse eumdem promissum ex semine Abrahæ, & ex familia David, & insuper ipsum Verbum, ac filium naturalem Dei.

§. VI.

Apostoli non habuerunt præceptum à Christo scribendi.

SI iterum quæras, an Apostoli habuerint præceptum à Christo conscribendi Evangelia?

L. Joannes Clericus, homo Religionis, ut ajunt, Reformatæ, in calce suæ Harmoniæ Evang. differt.3. putat, Apostolos habuisse à Christo mandatum scribendi, & non solùm oretenus prædicandi. Cùm enim haberent à Christo mandatum docendi omnes gentes, & annunciandi toti mundo ea, quæ ipse præceperat, non poterant satis commodè huic mandato parere, nisi facta & dicta ejus litteris mandarent, idque tribus de caussis. Prima, quod duodecim Apostoli non possent terras omnes obire, & apud singulas urbes sat diù manere, ut viva voce omnia necessaria, tum ad sibi faciendam fidem, tum ad eam confirmandam, docerent. Agebatur cum Ethnicis & Judæis, multis præconceptis variis opinionibus, gravissimis erroribus præoccupatis, qui non poterant parvis verbis curari, sed multi, sæpiusque repetiti sermones erant necessarii. Altera, quod res tanti momenti, atque ad ultimas terras transmittenda, non posset satis tutò committi soli hominum memoriæ: & hac ratione incorrupta per tot secula perseverare; non solùm enim labilis est hominum memoria, sed etiam affectibus adeo perturbatur, ut meminisse eorum videamur, quæ vellemus audisse. Hinc fraudibus fenestra maxima aperiretur, si nulla extarent monumenta litterarum, ad quæ recurrentes fraudes detegerent. Quomodo enim confutari posset dolus unius, aut aliquot virorum dicentium, se audivisse ab Apostolis, aut Apostolicis viris, aut denique eorum successoribus, si viri illi auctoritate pollerent? Notissimum erat, Judæorum magistros mirum in modum religionem Mosaicam corrupisse fictitiis Traditionibus illi admixtis. Disceptarunt, & disceptant etiam nunc Christiani, de sensibus Scriptorum Apostolicorum, ita ut necesse sit, nonnullos gravissimè errare: quid verò fieret, si nulla extarent Evangelistarum scripta?

Tertia denique scribendi ratio quærenda est ex laudabili cupi-

cupiditate religiosorum hominum, qui, cum avidissimè audissent narrari dicta & gesta Christi, juberenturque ea, quàm latissimè spargere, optarunt, sibi litteris consignata dari, ne memoria sua effluerent, ne corrupta semel ad plures corruptio propagaretur. Hinc, ut Lucas enarrat in sui Evangelii exordio, multi conati erant jam scribere, quo & ipse ad scribendum motus fuit. Hisce motivis ducitur Clericus ad astruendam necessitatem Verbi Scripti, ut sensim Lectorem à fide Verbi Traditi (qualis Sectariorum est genius) avertat.

LI. Ego tamen utilissimam quidem defendo Scripturam, edoctus à Paulo 2. Timoth. 3. 16. *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia* &c.; probare tamen non possum, ita necessarium fuisse Apostolis scribere, quæ docebant, ut si nihil scripsissent, non implevissent Christi mandatum, Evangelium suum toti orbi annunciandi: quod sic ostendo: Christus nec legem suam scripsit, nec præcepit scribendam: *Euntes* (inquit Marci *16. 15.*) *in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*: *Euntes ergò* (Matth. 28. 19.) *Docete omnes gentes*. Ubi hîc mandatum scribendi? Non dixit: *Scribite, sed docete, prædicate*; non dixit *scribentes, sed euntes docete, prædicate*. Sanè qui præcipit alteri, ut eat & doceat, non intelligitur præcipere, ut doceat scripto; ad hoc enim non est necessaria præsentia docentis, sed solùm ut doceat voce, præsens sit oportet ei, quem docet.

Sed fortè dices, verbis illis Christi utrumque præceptum contineri, nimirùm eundi in universum mundum, oretenus Evangelium annunciandi, & Evangelium ore annunciatum scripto tradendi, ob rationes supra adductas.

LII. Mirum sanè, quod Clericus, qui in quacumque alia re non vellet à Christo impositum præceptum, nisi illud inveniret in Evangelio manifestè expressum; modò velit, Apostolos onerare præcepto scribendi, cujus nec vestigium in Evangelio apparet. Quis enim in mandato eundi, ac prædicandi conjicit unquam mandatum etiam scribendi? At agitur de evertenda Traditione, ejusque usu: ac ideo juvat, ponere mandatum scribendi, etiam ubi non est. Audiat ergò Clericus. Si Christus dedit Apostolis scribendi mandatum, vel dedit hoc omnibus, ac singulis, ita ut omnes relinquerent scriptum id, quod ore annunciabant, vel dedit hoc toti collectioni Apostolorum, ut scilicet aliqui ex illis, quæ annunciabantur, litteris consignarent. Non primum; aliàs, cum duo soli ex Apostolis scripserint Evangelium, Matthæus & Joannes, reliqui, nihil scriptum relinquen-

quentes, transgresſores fuiſsent hujus mandati. Neque ſecundum, quia, ſi habuiſsent à Chriſto in mandatis, ut aliqui ex ipſis litteris traderent, quæ ore ceteri evulgabant, debuiſsent Apoſtoli conveniſſe aliquando, & communi ſententiâ aliquos ad tale munus eligere, qui omnium nomine ſcriberent, eos Evangeliſtas deſignando; at Apoſtoli leguntur quidem pluries conveniſſe; in iis tamen Conventibus nihil unquam actum, vel dictum eſt de conſcribendis geſtis ac dictis Chriſti, ſed potius de mittendis aliquibus eorum ad Evangelium annunciandum his, vel illis populis, prout ferebat neceſſitas, ut Actor.13., ubi leguntur miſſi Paulus & Barnabas; nullus tamen de conſcribenda doctrina, quam annunciabant, vel in qua populos confirmabant, nec eo capite, nec in ſequentibus ſermo eſt. Imo D. Petrus exponens præceptum, quod à Chriſto circa Evangelium habebant Act.10.42.; de prædicatione quidem loquitur, at de ſcriptione nihil: *Et præcepit* (inquit) *nobis, prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo Judex vivorum, & mortuorum*. Ergò &c. Et quidem ſaltem nimiùm deſides fuerint Apoſtoli, ſi habentes à Chriſto mandatum, non ſolùm verbo, ſed etiam ſcripto ejus dicta & facta promulgandi, huic operi non ſtatim manum appoſuerint, aut alicui hanc curam non demandarint: ſed aliquot ſaltem annos elabi permiſerint, priuſquam aliquod ſcriptum fuerit Evangelium; & qui ſcripſerunt non Apoſtolorum juſſione, ſed fidelium rogatu, aut aliqua alia ratione conſcripſerint. Id certè evidenter demonſtrat, nullum de ſcriptione mandatum à Chriſto habuiſse.

LIII. Quod ulterius evinco. Quia Deus voluit legem Moſaicam eſse ſcriptam, hoc in Scriptura præcepit. Decalogi legem dedit Moyſi ſcriptam in tabulis Exodi 31.18. *Deditque Dominus Moyſi completis hujuſcemodi ſermonibus in monte Sinai duas tabulas teſtimonii lapideas ſcriptas digito Dei*. Idem reperitur ibid.cap.32. 15. & 16. & Deuteron.9 10. Moyſi expreſsè impoſuit, ut ſcriberet Exodi 17. 14. *Scribe hoc ob monumentum in libro*, cap. 24. 4. *Scripſit autem Moyſes univerſos ſermones Domini* Exod. 34. 27. *Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum, & cùm Iſrael pepigi fœdus*, & ibi v.28. *Scripſit in tabulis verba fœderis decem*: & paſſim tale mandatum legitur in libris tum Levitici, cum Numerorum, tum Deuteronomii: ergò cum in toto Evangelio non inveniatur nec vola mandati de conſcribendis verbis, ac geſtis Chriſti, dicere fas eſt, eum non præcepiſse, ut legem, quam promulgandam eis conſignaverat, ſcripto mandarent; ſed ut eam purè annunciarent, eamque ſcriberent, non in tabulis, aut papyro, ſed in cor-

cordibus hominum. Hinc Apostoli, ait Eusebius l. 3. hist. c. 24., *Adjuvantis ipsos Spiritus Sancti demonstratione, & virtute Christi, quæ per ipsos plurima perpetrabat miracula, notitiam regni cælorum orbi terrarum nunciabant: neque curæ illis erat, libros scribere, quippe qui longè præstantiore ministerio, & supra humanas vires posito, fungerentur.* Num ergò credibile est, Apostolis curam nullam futuram de libris scribendis, si de hoc à Christo mandatum habuissent? Inde prosequens Eusebius enarrando causam scriptionis dicit: *Soli nihilominus ex cunctis Domini discipulis Matthæus & Joannes scriptos nobis rerum commentarios reliquerunt, quos quidem necessitate quadam ad scribendum impulsos fuisse, perhibent.* Inde progrediens exponendo necessitatem, seu occasionem scribendi, ait: *Matthæus, cùm Hebræis priùs fidem prædicasset, inde ad alias quoque gentes profecturus, Evangelium suum patrio sermone conscribens, id, quod præsentiæ suæ adhuc superesse videbatur* (nimirum ad prædicationis consummationem, ut notat Valesius) *scripto illis, quos relinquebat, supplevit.* Ecce cur Matthæus scripsit, quia nimirum præsens non potuit voce prædicationem absolvere, & consummare. Joannes, ut vidimus, conversione Hæresum Cherinthi & Ebionis motus, addidit omnium postremus, quæ alii omiserant. Marcum diximus scripsisse rogatum Romæ à Fratribus cum Euseb. lib. 2. cap. 15. Lucæ autem occasio scribendi fuit Evangelium auditum à Paulo, ut Euseb. lib. 5. cap. 8. Paulus, qui totum fere orbem peragravit prædicans, quique tot mysteria potuit annunciare *præter paucissimas epistolas* (ait Euseb. lib. 3. cap. 24.) *nihil omnino scriptum reliquit*, & has quidem, ut videre est, aliqua occasione, aut necessitate impulsus exaravit, ut scilicet credentes in fide confirmaret, aut corrigeret, aut monita præscriberet, quæ absens ore non poterat. Nunquid ergò si Apostoli habuissent à Christo scribendi præceptum, occasionem, aut necessitatem, aut aliorum preces expectassent?

LIV. Audacter dicam. Conscriptio Evangeliorum ex absoluta intentione Dei non fuit aut Christi, sed hominum necessitate, qui peccando Dei cognitionem amiserant. Ita Chrysostomus Concione tertia de Lazaro. *Nam & Noè, & Abrahæ, ejusque posteris, & Job, & Moysi non per litteras, sed per semetipsum locutus est, quia scilicet munda eorum corda repererat. Postquam verò omnis populus Judæorum in vitiorum ima delapsus est, necessariò jam inde litteræ dantur, ac tabulæ, & ea, quæ per has administratur, admonitio. Et hoc non tantum Veteris Testamenti, sed etiam Novi accidisse perspicimus, siquidem nec Apostolis scriptum aliquod tra-*

tradidit Christus, sed pro litteris Sancti Spiritus se illis daturum gratiam repromisit: Ille, inquit, suggeret vobis omnia. Deus, qui Israelitas timore regebat, nec adhuc verè adscripserat numero filiorum, multiplices & duras leges eis præscribebat; & ne earum ignorantiam causari possent, jussit, Mosem eas scribere, ut eas intuentes; intuerentur etiam & pœnam transgressoribus inflictam. Ita non per occasionem, sed jussu Dei Lex est litteris exarata, & posita Judæis ut servis. Non sic egit Deus cum Christianis, quos filios suos, & amicos fecit. Pater enim non onerat duris mandatis filium, quem diligit; non illi instat flagellis, sed præmiis excitat: quare filio data lex, non in tabulis, sed in corde scribitur.

LV. At expendenda supersunt motiva, quibus sibi persuadet Clericus, mandatum fuisse à Christo Apostolis gesta ac dicta sua litteris consignandi. Non poterant, inquit primò, Apostoli terras omnes obire, Ethnicos, ac Judæos convincere pauculis verbis. Respondeo: qui legerit Apostolica gesta, quas terras obierint, quot gentes ex Judæis, ac Gentilibus ad Christum traxerint, etiam ante vel conscripta, vel saltem evulgata Apostolica, scripta, statim conjicit hujus motivi vanitatem. Quis non demiretur audiens, ab Apostolis totum orbem prædicatione impletum, Europam, Asiam, Africam Christi nomine imbutam? Apostolorum, vel solius Pauli peregrinationes, & itinera incredibilia videntur, & tamen vera; quia Dominus in illis erat vocem roborans, sermonem confirmans miraculis, adeo ut gentes, vel solâ famâ ad eos confluerent: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis*: Marci 16. 20. Recogitet ergò Clericus, Apostolorum prædicationem, itinera ac labores opus non fuisse purè humanum, & quiescet. Recogitet insuper, non solos Apostolos orbem totum per se ipsos percurrisse, sed per alios, quos identidem mittebant. At, inquiet, solo sermone Ethnicorum, ac Judæorum pervicacia expugnari non poterat. Quoad Judæos expugnari poterant, provocando eos ad Legem, & Prophetas, eisque ostendendo omnia ibi prædicta in Jesu fuisse impleta sigillatim: quod si ipsorum verbis non credidissent, quæso, cur potiùs credidissent eorum scriptis, quæ non continerent, nisi quod prædicabant, & eosdem Auctores haberent, quos habebat prædicatio? Quoad Ethnicos petam à Clerico, ut mihi ostendat Ethnicum conversum ad Christum per Apostolos vi Evangelii scripti, & non potiùs prædicati. Quotquot Paulus Gentium Apostolus ex Gentibus mancipavit Christo, omnes video præ-

dicatione victos, non scripto, & Evangelium Pauli ore, non scripto, ab ipso proferebatur. Priusquam Matthæus scriberet, Judæi ad quos scripsit, jam erant Christo devoti. Sic Romani, vel Antiocheni antequam scriberet Marcus. Antequam manus admoveret calamo Lucas, jam Paulus prædicatione sua maximam Mundi partem Christo dederat: & florentissimæ per Asiam constitutæ erant Ecclesiæ, antequam Joannes litteris Evangelium postremus traderet. Quæ ergò tam feliciter solo Verbo non scripto cœpta erant, & promota, non potuissent solo Verbo non scripto permanere?

LVI. Reponet Clericus. Puritas Evangelii non potuisset solâ hominum memoriâ illibata diu manere: irrepsissent mixtæ veris falsæ Traditiones. At quomodo hæc discretio fieri potuisset, cum scripta non essent, quæ proferrentur? Ita sane. At veris Evangeliis scriptis falsa etiam fuere olim immixta; quomodo ergò potuit fieri verorum à falsis discretio? Olim circumferebantur Evangelia sub nomine Petri, Thomæ, Matthiæ, & aliorum, Actus quoque Joannis, Andreæ, ceterorumque, sicut nomine Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis, & Pauli Acta. Unde ergò facta discretio fuit illorum ab istis? Unde dijudicari potuit, illa spuria fuisse, hæc legitima ac vera? Si ergò potuit fieri discretio Verbi scripti veri à falso, cur non potuisset fieri etiam Verbi non scripti veri à falso? Scripta, quæ ut Apostolica ferebantur, falsa deprehensa sunt, quia, ut ait Eusebius lib. 3. hist. cap. 25. *Eos libros nullus unquam, qui continuata successione ab Apostolis in Ecclesia docuit, in scriptis suis commemorare dignatus est, sed & ipsum dicendi genus longè ab Apostolica simplicitate discrepat, sensus quoque ipse, & quæ ibi traditur fides, cum à vera, & Catholica doctrina plurimùm quantum aberret, hæc Hæreticorum hominum figmenta esse, manifestè coarguit*. Hoc eodem criterio discerni potuissent veræ á falsis Traditionibus, ut falsas diceremus eas, quæ ab Apostolorum successoribus continuò rejectæ, vel saltem non memoratæ fuissent, quarum fides à vera, & Catholica doctrina discreparet. Si enim ad discernendas veras Scripturas à falsis, recurrimus ad perpetuam Traditionem, cur non possemus ad discernendas veras Traditiones á falsis recurrere ad perpetuam Traditionem? Sanè olim ut Traditio habita fuit millenarium Christi regnum, modo tanquam fabula deridetur: at unde ejus falsitas detecta fuit, nisi quia defuit illi perpetuitas, quia nimirum qui continuata ab Apostolis successione in Ecclesia docuerunt, eam ut apocrypham rejecerunt? Si ergo de una Traditione, quia falsa erat, id contigit, cur idem de aliis, quæ fal-

sæ

ſæ eſſent, contingere non potuiſſet? Nulla ergó fraudibus feneſtra aperiretur, ſi nihil eſſet ſcriptum, & nulla extarent monumenta litterarum; facilis enim eſſet recurſus ad Eccleſias; atque ex iis quid continua ſucceſſione ab Apoſtolis, & à Chriſto accepiſſent, certò ſciri poſſet: imò contentiones omnes, quæ modo circa ſenſus Scripturarum lacerant Eccleſias, eſſent ſublatæ, dum omnes à viſibili Eccleſiarum magiſterio doctrinam diſcerent, quam in eis Apoſtoli depoſuiſſent. Apud Judæos fictitiæ Traditiones legem Moſaicam corruperant. Fateor: apud Phariſæos tamen, non apud totam Judaicam gentem; neque enim deerant viri probi apud Judæos, qui vanas illas obſervationes aſpernarentur. Addam, ſi fictitia Traditione corrumpi poteſt Religio, corrumpi etiam poteſt fictitiâ Scripturâ: ſi ergò illa deprehendi poteſt, cur non iſta?

LVII. Ne tamen Clericus arguat novitatis hunc diſcurſum, utpote, ut ajunt, in Pontificiis ſcholis celebratum; norit, me illum hauſiſſe à primis Eccleſiæ Patribus; Irenæus enim lib.3. cap.4. poſtquam ſtatuit, apud alios non eſſe quærendam veritatem, *Quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cum Apoſtoli, quaſi in depoſitorium dives, pleniſſimè in eam contulerint omnia, quæ ſint veritatis: uti omnis, quicumque velit, ſumat ex ea potum vitæ*: addit. *Si de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli converſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum, & re liquidum eſt?* Cenſet ergò Irenæus, in controverſiis, quæ excitari poſſunt inter Chriſtianos, conſulendas eſſe Eccleſias antiquiſſimas, & ſecundum Traditionem in eis cuſtoditam dirimendas: & hoc etiam ſuppoſitis Apoſtolicis ſcriptis. Deinde ad rem noſtram veniens: *Quid autem* (inquit) *ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis: nonne oportebat, ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt iis, in quibus committebant Eccleſias?* Ecce quò recurrendum eſſet, ſi Apoſtoli nihil ſcriptum reliquiſſent. Et rursùs apponens exemplum in Barbaris, & Ruſticis, qui ſine ſcripto fidem illibatam cuſtodiunt, ſubdit: *Cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum, quæ in Chriſtum credunt ſine charta, & atramento, ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & Veterem Traditionem diligenter cuſtodientes, in unum Deum credentes fabricatorem Cœli & Terræ, & omnium quæ in eis ſunt, per Chriſtum Jeſum Dei filium &c.* Et paulo poſt: *Hanc fidem, qui ſine litteris crediderunt, quantum ad ſermonem noſtrum barbari ſunt, quantum autem ad ſententiam, & conſuetudinem & converſationem propter fidem, per quam ſapientiſſimi ſunt, & placent*

cent Deo, conversantes in omni justitia, & castitate, & sapientia. Quibus si aliquis annunciaverit ea, quæ ab Hæreticis adinventa sunt, proprio sermone eorum colloquens, statim concludentes aures longè longiùs fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium. Sic per illam veterem Apostolorum Traditionem, ne in conceptionem quidem mentis admittunt quodcumque illorum portentiloquium est. Ecce quomodo ostendit Irenæus, soli inhærendo Traditioni fixam, ac immobilem servari fidem, & vinci eam impugnantes, non disputatione, sed contemtu ac fuga. Et quidem ubinam firmior est fides, quàm in pueris, mulieribus, hominibus illitteratis, qui sine Scripturis solâ Traditione Ecclesiæ, à qua per suos ministros sic imbuti sunt, eam profitentur? Quidni ergò esse posset, si nulla extarent Scripta, sed totus orbis Traditione sola regeretur?

LVIII. Pro indaganda autem à viro docto soliditate, ac veritate Traditionis non acquiescendum est uni, vel alteri, sed videndum est, inquit Irenæus lib. 3. cap. 3., quid senserint Ecclesiæ primò ab Apostolis institutæ, quidque suæ curæ commissis populis per successiones Episcoporum quasi per manus tradiderint; & si omnes Ecclesiæ in aliquo dogmate consentientes inveniantur, invictum est argumentum, illud ab Apostolis ipsis manasse. Ut autem id præstet Irenæus, non existimat, sibi necesse fore, adire omnes Ecclesias, earum successionis Catalogos evolvere, & quid senserint explorare: longius id fuisset, multisque difficultatibus obnoxium. Expeditiori ergò, ac breviori viâ procedit. Unius Ecclesiæ Romanæ Traditionem, & per continuam Episcoporum successionem in ea conservatam doctrinam consulere satis habuit, ut omnes Hæreticos confunderet, ratus jure merito, eâ semel cognitâ, omnium Ecclesiarum Traditionem, Sententiam, atque Doctrinam cognovisse. Cùm enim Ecclesia Romana omnium Princeps, Caput, & prima sit; omnium maxima, antiquissima, & maximè cognita; & cum qua omnes omnino fideles unius, & ejusdem fidei, & communionis colligari necesse sit; utpotè quæ ab Apostolorum Principe Petro, ejusque socio Paulo fundata; quæ ceteris omnibus pro suo jure præsit, ac dominetur: inde liquidò patet, aliam esse non posse aliarum Ecclesiarum Traditionem, & fidem, à fide & Traditione Romanæ Ecclesiæ. Hic est Irenæi discursus: audiamus & verba. *Sed quoniam* (inquit) *valdè longum est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarum enumerare successiones; maximæ, & antiquissimæ, & omnibus cognitæ, à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ, & constitutæ Ecclesiæ, eam, quam habet*

ab

ab Apostolis, Traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquomodo vel per sibi placentia, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem, & malam sententiam, præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quæ est ab Apostolis, Traditio. Inde recensitis Romanis Episcopis, & ostenso, quòd excitata apud Corinthios dissensio non modica fuit sedata solis litteris Clementis Romani Episcopi, reparantis fidem eorum, & annunciantis eam, quam in recenti ab Apostolis acceperat, Traditionem; veniens tandem ad Eleutherium (qui Irenæi tempore Romanæ Ecclesiæ præerat) concludit: *Hac ordinatione & successione, ea, quæ est ab Apostolis in Ecclesia Traditio, & veritatis præconatio pervenit usque ad nos. Et est plenissima hæc ostensio, unam & eandem vivificatricem fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis usque nunc sit conservata, & tradita in veritate.* Scio, non placiturum Clerico hunc discursum, cùm ei à Romana dissentire Ecclesia summa Religionis sit: Verùm hinc colligere debet, secundum doctrinam Irenæi, qui secundo seculo scripsit, se non esse in vera fide secundum primævæ Ecclesiæ sententiam.

LIX. Et quidem hoc ratiocinium, ne dum in hypothesi, quod Apostoli nihil reliquissent scriptum, sed etiam suppositis Apostolorum scriptis, suum robur habet. Unde enim dignoscemus, Apostolica scripta genuina à spuriis, nisi consulentes Apostolicas Ecclesias, & ab eis accipiendo Traditionem veritatis? Unde lites de Scriptorum interpretatione, ac intelligentia dirimentur, nisi judicio eorum, quos ipsi Scripturarum Auctores successores sedium suarum, ac doctrinæ fecerunt? Ita Tertullianus tertio seculo lib. de præscript. cap. 21., ubi postquam statuit, non alios esse recipiendos prædicatores, quàm Apostolos, nec aliam doctrinam esse veram, nisi eam, quam ipsi prædicaverint, ut Regulam doceret ad id dignoscendum, ait: *Quid autem prædicaverint (Apostoli) idest, quid illis Christus revelaverit; & hic præscribam, non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando, tam viva (quod ajunt) voce, quàm per epistolas postea. Si hæc ita sint, constat proinde, omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis Matricibus, & Originalibus, fidei conspiret, veritati deputandam, sine dubio tenentem, quod Ecclesia ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo accepit. Omnem verò doctrinam de mendacio præjudicandam,*

quæ

quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chriſti, & Dei. Hæc Tertullianus: & merito; quis enim ſanæ mentis non acquieſcat, tanquam irrefragabili, omnium Eccleſiarum judicio? *Et quid veriſimile eſt* (ſubdit cap.28.) *ut tot, ac tantæ Eccleſiæ in unam fidem erraverint? Nullus inter multos eventus unus eſt exitus. Variaſſe debuerat error doctrinæ Eccleſiarum. Ceterum quod apud multos unum invenitur, non eſt erratum, ſed traditum. Audeat ergo aliquis dicere, illos erraſſe, qui tradiderunt?* Hæc abundè dicta ſint, ut Clericus videat, etiam ſemotis ſcriptis Evangelicis fore Evangelicam Traditionem, quæ communicata per ſucceſſionem Paſtorum in Eccleſia ſufficiens eſſet ad diſcernendum verum à falſo, & dirimendas lites, quæ inter Chriſtianos poſsent exoriri. Sed juvat Proteſtantes, Traditiones abjicere; quia eorum novitatibus contradicunt; & quia eis abjectis facilius in ſenſus ab ipſis confictos trahunt Scripturas, licèt repugnantes. Utilitatem, ac neceſſitatem Traditionis demonſtravimus in vera Eccleſia tom.2. part.1. art.4. & tom.1. in 1.p. q.3. de locis Theologicis dub.3. & in lib. de Eligenda ſententia. Interim legere præſtat Vincentium Lirinenſem in toto ſuo Commonitorio.

LX. Eadem ratione corruit tertium Clerici motivum, nimirùm, ut ſatis fieret cupiditati fidelium, quia optaſſent legere geſta, quæ ab aliis audierant. Id enim probat quidem, convenientiſſimum fuiſse litteris exarare Evangelia, ſed non evincit de hoc mandatum acceptum à Chriſto: quin ſi hoc mandatum extitiſſet, non expectaſsent Apoſtoli Fidelium petitionem, ſed id ſua ſpontè fecisſent. Addo, quod licèt Apoſtoli doctrinam Evangelicam ſola voce tradidiſsent, potuiſsent alii, quæ ab Apoſtolis, aut viris Apoſtolicis audiviſsent, tractu temporis in conſolationem fidelium litteris exarare, ut modo præter Evangelia, & Apoſtolica ſcripta legimus in Hiſtoriis, & Patribus. Addo, quod, licèt nulla extarent ſcripta, fieret ſatis cupiditati credentium, repetitis vicibus audiendo ſemel audita ab ore parentum, & Eccleſiæ Paſtorum; ſicut audiunt modo ii, qui litteras non noverunt. Unico verbo: Congruum quidem ac utiliſſimum fuit ſcribere, ſed neceſſarium & à Chriſto impoſitum non video.

CAPUT II.

Alii libri Novi Fœderis Proto-Canonici.

§. I.

Acta, & Epistolæ Pauli.

I. PRæter quatuor Evangelia, alii Novi Fœderis libri sunt, de quorum authenticitate nullo unquam seculo, & apud nullum Catholicum fuit dubitatum, ideoque Proto-Canonicis accensendi. Hi autem sunt Acta Apostolorum, Pauli Epistolæ, excepta Epistola ad Hebræos, prima Joannis, & prima Petri. Ita Eusebius lib. 3. cap. 25., Sixtus Senensis lib. 1. sect. 1. Bellarminus lib. de Verbo Dei cap. 4. & meritò; præfati enim libri omnes reperiuntur in Canonibus etiam antiquis, ut in Canone 59. Concilii Laodiceni, Can. 47. Carthaginensis III. ex Innocentio I. Epist. 3. ad Exuperium cap. ultimo, Gelasio 1. in Decreto de Libris sacris, & in aliis Canonibus Conciliorum posteriorum, ut Florentini in Institut. Armen., & Tridentini sess. 4., quod argumento est, nullo unquam tempore fuisse dubitatum de illorum auctoritate.

II. Acta Apostolorum auctorem habere Lucam, de quo supra diximus, Evangelium scripsisse, eruitur ex eo, quod eidem Theophilo, cui inscribitur Evangelium, inscribuntur & Acta, ut legenti utriusque exordia constabit. Conscripta fuisse Romæ, vel Antiochiæ supra diximus. Dicitur liber ille *Acta Apostolorum*, quia sicut Evangelia continent Acta Christi, ita ille continet Acta Apostolorum, seu, ut advertit Sixtus Senensis citatus, ea, quæ Spiritus Sanctus gessit per Apostolos, postquam in eos descendit. Non tamen omnium Apostolorum Acta continet, sed tantùm Petri & Pauli, nam ceterorum obiter tantum fit mentio: imò postquam Lucas Pauli comes evasit, de eo solo pergit loqui. De ceterorum Apostolorum actibus vix tenuis ad nos fama manavit. Definit hæc historia in biennium Romæ commorantis Pauli. An autem omnia, quæ hic enarrat Lucas, propriis oculis conspexerit? S. Hieronymus affirmat: *Acta verò Apostolorum, sicut viderat, composuit*. Hoc tamen ex parte intelligendum, censeo, non ex toto; valdè enim probabile est, illum non vidisse ea, quæ acta sunt in Judæa, cùm ab Apostolis, tum à Paulo: quod ex eo conjicio, quia solùm loqui incipit in

prima persona pluralis numeri, ac proindè tanquam testis ocularis, cap.16. v.11. Igitur antecedentia credibile est eum conscripsisse ex narratione audita à D. Paulo, aut aliis ejus sociis. Addo, quia, ut supra observavimus, credibile est, eo tempore, quo Apostoli primò morabantur Hierosolymis, sanctum Lucam nondum conversum ad Christum, sed adhuc Antiochiæ fuisse. Liber iste fuit scriptus Græcè; refert tamen Sixtus Senensis, translatum in Hebraicum à Josepho quodam Hebræo Tiberino Comite in Gazophylatio Judæorum Tiberiadis repertum fuisse anno à Christo nato 370. Feruntur Marcionitæ, & Manichæi hunc librum repudiasse; sed cum universa Catholica Ecclesia illum semper susceperit, verè Proto-canonicus habendus est.

III. S. Paulus quis fuerit, narrat ipse in concione, quam habuit Act.22.3. *Ego sum vir Judæus, natus in Tarso Ciliciæ, nutritus in ista Civitate* (nimirùm Hierosolymis) *secus pedes Gamalielis eruditus juxta veritatem paternæ legis* (Judaicæ: ibi v.28.) *Natus* Civis Romanus, ad Philippenses 3. 5. *Circumcisus octavo die ex genere Israel de Tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundum justitiam, quæ ex lege est, conversatus sine querela*. Act.18.3. *Artis scenofactoriæ peritus*. Ejus mirabilis ad fidem conversio legitur in Actibus Apostol. cap. 9., quo in libro, sicut in ejus Epistolis, leguntur omnia ejus gesta, itinera, labores, prædicationes. Tandem una cum sancto Petro Romæ martyrio coronatus fuit, Nerone persecutionem movente anno Christi circiter sexagesimo quinto.

IV. Occasione Prædicationis scripsit varias Epistolas ad instruendos, aut confirmandos in fide recens conversos, quas Græcè scripsit, si unam excipias ad Hebræos, de qua suo loco. Hæ autem, de quibus nunquam dubitatum est, tredecim sunt. Nimirùm, una ad Romanos, duæ ad Corinthios, una ad Galatas, una ad Ephesios, una ad Philippenses, una ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, una ad Titum, una ad Philemonem. In ordine harum Epistolarum non servatur ratio temporis, quo fuerunt scriptæ, sed potiùs ratio dignitatis eorum, ad quos scribuntur, ita ut priùs recenseantur, quæ ad Ecclesias in communi scriptæ, deinde quæ ad particulares personas. Primo autem loco ponitur Epistola ad Romanos, tum quia Ecclesia Romana omnium Caput, & Matrix est; tum quia, ut scribit Paulus cap.1. v.8. ejusdem Epistolæ, etiam tunc celeberrima erat fides illius toto orbe. Deindè sequuntur ad Corinthios scriptæ, quia Corinthiaca Ecclesia post Romanam erat no-

nobilissima earum, ad quas Paulus scripsit: sicque de aliis.

V. Epistolam ad Romanos Paulus dedit, ut conciliaret discordias inter fideles, ex Hebræis & Gentilibus vocatos, qui de prælatione inter se diffidebant: contendentibus qui fuerant ex Judæis, se in ministerio præferendos, quia ex Populo electo, ac cum Deo fœderato: qui verò ex Gentibus fuerant, primas sibi arrogantibus ob sapientiam, ac virtutes morales, quas excoluerant, ob à Deo rejectos Judæos, ob Christum ab ipsis occisum &c. Contra primos ergò ostendit Paulus, legis Mosaicæ inutilitatem, & contra omnes propriorum cujusque meritorum vanitatem. Probat, omnes peccasse, & esse naturâ filios iræ, ideoque nullis propriis meritis, sed ex sola Dei gratiâ esse ad fidem, & Christianismum vocatos; apud ipsum enim *non est distinctio Judæi, & Græci; nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum*, ut ait Paulus ibi cap.10. v.12. Ideoque illos ad pacem, & virtutum exercitia exhortatur.

VI. Quo autem ex loco scripta fuerit, probabiliter existimatur cum Origene præfat. in hanc Epistolam, eam datam fuisse Corinthi; cùm enim latrix illius fuerit Phebes Ecclesiæ Cenchriensis Diaconissa, quam proinde cap.16. v.1. & 2. Romanis commendat, ut eam benignè suscipiant; Cenchris autem erat portus, & Pagus Corinthi. Cùm insuper inter eos, qui cum Paulo aderant, & quorum nomine Romanos salutat, erant Cajus, & Erastus ibid. v.23. *Salutat vos Cajus hospes meus, & universa Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis.* Constat autem, utrumque fuisse Corinthium; Cajum quidem ex 1. Cor. 1. 14., Erastum autem ex 2. ad Timoth. 4. 20. Scripta autem creditur non primo Pauli adventu Corinthum, sed altero, cujus mentio fit Act.19.21., quando Paulus instituit iter per Macedoniam & Achajam Hierosolymam versus, de quo in hac Epistola cap.15. v.24., & quia in hac Epistola additur, id iter inter alia eò pertinere, ut Paulus collationes in subsidium pauperibus Hierosolymitanis adferret, inde colligit Chrysostomus, duas, quæ sunt ad Corinthios, priùs fuisse scriptas, quia 1. Cor. 16. 1. & 2. Cor.9.1.2. illa subsidia parantur. Hæc Grotius Procemio in hanc Epistolam, quæ desumsit ex Chrysostomo Præfat. in epist. ad Romanos, à Studioso videnda.

VII. Priorem ad Corinthios Epistolam ex Epheso scriptam cum Œcumenio, vult Sixtus Senensis, motus ex ejusdem c.16. 8., & Act. cap.19.1. Pluribus placet, eam datam fuisse Philippis. Hujus bajuli fuere Stephanus, & Fortunatus, quibus addunt alii Achaicum, & Timotheum. Occasionem eam scri-

bendi dedere contentiones, quæ Corinthios baptizatos divisẽrant, & in ipsis diviserant Christum. Baptizati enim ab Apollo dicebant, se esse Apollo, sicut & baptizati à Paulo, se esse Pauli; quo fiebat, ut & baptizati à Cepha dicerent, se esse Cephæ. Insuper cum Corinthii venereis voluptatibus maximè dediti forent (unde Corinthiari vulgò Græcis esset scortari; & Platoni *puella Corinthia* esset eadem, ac ea, *quæ se vulgat*, quare semper celeberrimas meretrices Corinthi fuisse, notat Scholiastes Nazianzeni ad priorem orat. in Julianum) & Epicureis dogmatibus imbuti post hanc nullam aliam vitam expectarent: quia item luxuriam comitatur ebrietas, ideoque Ælianus scribit, ebriosos etiam fuisse Corinthios: & tandem quia divites & sapientes superbi etiam adeò fuere, ut eos ad Romanorum usque contemtum superbia deduceret, qui excidium eis peperit Victore Mummio: Duobus ergò annis in eis laboraverat Paulus, & tandem Christo non paucos lucrifecerat. At licet ei benè cessisset, commentitios eorum Deos, & præcipuè Corinthiacam Venerem evertere, non tamen adeò facile illi fuit, inolita vitia meliori disciplinæ subjugare. Serpebant ergo hæc apud Corinthios Neophitos, quæ secum mala intolerabilia trahebant; ideoque & hæc certiorem factum moverunt Paulum ad hanc Epistolam conscribendam.

VIII. Posteriorem ad Corinthios Epistolam Philippis datam censet Sixtus Senensis, Nicopoli autem in Græcia Baronius. Neque statim post priorem, neque multum post eam scripsit; tantum enim intervalli, credibile est, fuisse, quo Timotheus à Paulo missus ire Corinthum potuit, mandata Pauli explicare, & ut eis pareretur adlaborare, & ad Paulum redire. Labor autem ejus Corinthi apud plerosque benè successerat, meliores enim erant facti: siquidem & illum, qui stuprum cùm uxore patris commiserat, cui prius applaudebant super eo gloriantes, ejecerunt ac prorsùs absciderunt. Quin & pecuniarum collectionem, quam fieri jusserat, multo studio collegerant. Par ergò erat (inquit Chrysostomus homil. 1. in hanc Epistolam) ut quemadmodum peccantes increparat, ita correctos complecteretur, & collaudaret. Hinc est, quod per totam hanc Epistolam non admodum invehitur in eos, sed solùm circa finem contra quosdam ex Judæorum genere, qui fastu elati, ac Paulo invidentes, eum traducebant, ut impostorem, & nullius pretii virum, ideo contra illos aliquantulùm acuit stylum.

IX. Epistola ad Galatas omnibus Galatiæ Ecclesiis data est, teste sancto Hieronymo in cap. 1. ejusdem Epist. Nicopoli scriptam censent aliqui post sanctum Chrysostomum: alii Ephesi

cum quibusdam latinis Codicibus: Romæ dicunt multi cum SS. Hieronymo, Athanasio, ac Theodoro, licèt nonnullis hoc non placeat, quòd in hac Epistola mentionem non faciat vinculorum suorum, sicut in aliis Epistolis Romæ scriptis. An verò hæc negativa sit alicujus ponderis judicet prudens. Certè secundum S. Chrysostomum (præfat. in Epist. ad Romanos) & Tertullianum, qui putant hanc præcessisse Epistolam Romanis datam, non potuit esse Romæ scripta, quia Paulus, dum scripsit Romanis, nondum Romæ fuerat, ut videre est cap. 1. ejusdem Epistolæ v. 10. & 13.

X. Occasio autem eam scribendi fuit corripere quosdam, qui Judaicis Ritibus plus æquo indulgebant; nulla quidem pietate moti, sed ut eâ ratione honores, commoda adipiscerentur, quibus tunc temporis per leges Romanas capaces erant Judaismi professores; & evitarent incommoda, quibus jam subjici cœperant Christiani. Porrò quia non deerant, qui Pauli doctrinam hæc damnantis suspectam redderent, dicentes, Paulum jus docendi, non nisi à Petro, Jacobo & Joanne accepisse, ac proindè illorum instituta institutis Pauli antehabenda; & rursùs hac in re Paulum ipsum fuisse varium: Paulus vehementiori stylo, & magno animo ostendit, se non minus, quàm alios Apostolatum suum à Christo accepisse, neque Petrum, Jacobum, aut Joannem aliud docere, quam ipse doceat: se quoque (licèt in usu, aut omissione Judaicorum Rituum solitus esset, se accommodare utilitati eorum, quibuscum viveret) idem tamen de libertate iis utendi, vel non utendi, docuisse semper.

XI. Sequitur Epistola ad Ephesios. Hanc è vinculis, quibus Romæ detinebatur, per Tichicum Diaconum misit Paulus ad Fideles Ephesi commorantes. Ibi Paulus Ecclesiam constituerat, ut videre est Actor. 18. & 19. Verùm eo digresso, multi extitere, qui Christianis multa mala ferentibus propter Evangelium, persuaderent, posse hominem rectè vivere, & vitam æternam consequi, sequendo Philosophorum scita, puta Heracliti, qui Ephesius fuerat, aut Pythagoræ, qui, ut notant Græci, quos inter Chrysostomus præfat. in hanc Epist., illinc nomen celebre assecutus erat. Illic etiam erant multi Judæi, ut ex Actis, & Josepho apparet, qui studebant, Christianos ad suos ritus traducere. Oportebat ergò, ut Paulus eos in fide, quam amplexi fuerant, solidaret. Quia autem ad viros non modicâ sapientiâ imbutos scribebat, exactiori studio, ac stylo altiori in conscribendo usus est, ait D. Chrysostomus laudatus.

XII. Philippenses, inquit Chrysostomus, dicti sunt à Philip-

lippis civitate Macedoniæ, quæ est civitas Colonia, quemadmodum refert Lucas Act. 16. Hic illa purpuraria conversa est, mulier admodum religiosa, ac piis operibus intenta. Hic Synagogæ Princeps credidit, ac prorsùs splendidum initium habuit illic Evangelii prædicatio. Ibi bis fuerat Paulus Actor. 16. & 20. Philippenses autem fidelitèr custodierant ea, quæ acceperant, amoremque in tam bonum Magistrum, ac reverentiam multis modis erant testati. Ideo hæc Epistola lætior, alacriorque, ac blandior est, quàm ceteræ: iis gratulatur, quod inter malos sanctè vivunt; & sibi, quód tales habeat discipulos. Insurgit tamen nonnunquam in asperitatem aliquam oratio adversus homines similes iis, quos ad Galatas notat, qui cum Judæi ipsi non essent, illis tamen, quos Paulus ex Gentibus converterat, suadebant Judaismum, occasione captâ ex vinculis Pauli, & malis, quæ Christianis non Judaizantibus imminere videbantur. Scripta est hæc Epistola Romæ, dum Paulus Neronianis vinculis detineretur, & missa per Epaphroditum latorem munerum.

XIII. Ad Colossenses scribendi Paulo occasio fuit hæc: Erant Colossis civitate Phrygiæ Simoniani, seu Simonis Magi sectatores, qui multas Gentilium ac Judæorum observantias retinebant, docebantque, Deum esse nostris precibus inaccessibilem, ac proinde Angelos, ut internuncios esse obsecrationibus compellandos, non autem Christum; quem purum hominem fuisse impiè asserebant, Epiphanio teste hæres. 21. Hoc malum pullulans Colossis, ac Laodiceæ movit S. Paulum; etsi enim Colossenses nusquam fortè vidisset, ut ait Chrysost. homil. 1. in hanc Epistolam: *Nondum viderat autem Apostolus neque istos, neque Romanos, neque Hebræos, cum ad illos scriberet*: ad illos scribere decrevit ex eodem Romano carcere, mittens Epistolam per Tychicum & Onesimum, eamque in Laodicensium Ecclesia legi, præcepit; in ea Christi excellentiam extollens, hortansque, ut caveant à fallaciis Philosophorum, aliaque monita præscribens.

XIV. Notat D. Chrysostomus, omnes Epistolas Pauli egregias esse, sed omnium in primis eas, quæ Româ ex vinculis missæ sunt. *Omnes quidem* (inquit præfat. ad hanc Epist.) *Epistolæ Pauli sanctæ sunt, habent tamen amplius quiddam, quæ ab eo ex vinculis sunt missæ, utpotè quæ est ad Ephesios, quæ ad Philemonem, quæ ad Timotheum, quæ ad Philippenses, & præsens ista. Etenim & ipsam vinctus misit, quemadmodum scribens dixit: Propter quod & vinctus sum, ut manifestem illud, sicut oportet me loqui.* Et addit: *Videtur autem ista post eam, quæ ad Romanos est, data esse.*

Nam

Nam illam quidem Romanis scripsit, cùm eos nondum vidisset, istam verò, cum jam vidisset, & prope finem esset prædicationis suæ &c.

Si autem quæratur, an Colossæ eadem civitas fuerit, ac Rhodus? Respondebo negativè. Illa enim fuit civitas Phrygiæ non procul à Hierapoli, & Laodicea, quarum fit mentio cap.4. v.13. Hæ autem urbes non multò post scriptam hanc Epistolam terræmotu corruere. Ideo apud Ptolemæum non reperiuntur.

XV. Quæ sequuntur, sunt duæ ad Thessalonicenses. Putat Grotius, ordinem hìc fuisse inversum, ut quæ ponitur ut prior, deberet esse posterior, quia tempore posteriori scripta; at quidquid sit, motivum scribendi eam, quæ est, aut dicitur prior, fuit: cùm obiter tantum Thessalonicæ, quæ est Macedoniæ Metropolis, evangelizasset, multique Verbum Dei suscepissent, ut patet Actor.17. v.11., & propterea fuisset in ipsum à Judæis concitatus tumultus, quo coactus fuit egredi, & fratres vexationibus essent obnoxii, horum perseverantiæ certior factus, ipsis scribendum duxit, ut eorum fidei, ac patientiæ gratularetur; monens, ut tradita præcepta corde, & opere custodirent, addens, diem extremi judicii insperatò adfuturam. Hanc Epistolam per Timotheum missam, nonnulli Athenis, alii Corinthi datam volunt.

XVI. Quia verò fortè territi fuerant Thessalonicenses expectatione instantis judicii malè intellecti, vel quia subdititiis litteris fraudulentorum Doctorum circumventi; ut eos à metu ac deceptione erigeret, posteriorem ad eos dedit Epistolam, in ea seductores carpit, quia turpis lucri gratiâ Evangelio abutebantur, monens Christianos, ut ab illis caveant: ac Judicium extremum non adventurum, non adfuturum, antequam apparuerit filius perditionis, i. Antichristus. An hæc Epistola data fuerit Athenis, vel Corinthi, vel Laodiceæ, non convenit inter Interpretes.

XVII. Sequuntur duæ Epistolæ ad Timotheum. *Unus ex Apostoli discipulis Timotheus fuit* (inquit Chrysost. præfat. ad primam Epistolam ad Timoth.) *Attestatur autem & Lucas in Actibus Apostolorum, mirabilis eum fuisse indolis juvenem, cui à fratribus, qui Lystris, atque Iconii morarentur, testimonium perhibebatur probitatis, atque virtutis* à teneris annis. Quidam eum patriâ Thessalonicensem putant ex Act. 20. v.4., alii Lystriensem ex Lycaonia, vel Derbensem ex cap. 16. v.1. Quod certò constat, Timotheum à Patre Gentili, & Matre Christiana Eunice fuisse, à qua credibile est, à prima ætate commendatum fuisse Paulo imbuendum 2. Timoth. 1.5. Ex iis autem, quæ narrat

rat Lucas Act.16.1.2. & 3. conjicitur, eum Christo nomen dedisse, antequam Paulus Lystram veniret, & tunc solùm acceptatum fuisse á Paulo in socium ob bonum testimonium, quod de ejus virtute reddebant fratres; legitur enim: *Pervenit autem Derben, & Lystram* (Paulus) *& ecce discipulus quidam erat ibi*, (quod indicat ante eum fuisse discipulum) *nomine Timotheus, filius mulieris Judaeae fidelis, & Patre Gentili. Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant, & Iconio fratres. Hunc voluit Paulus secum proficisci, & assumens circumcidit eum, propter Judaeos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes, quod Pater ejus erat Gentilis.* Circumcidit autem Timotheum Paulus, quia sperabat, ipsius operâ multos ex Judaeis nondum conversos ad Christum posse converti, quorum nonnulli rigidioribus illis sententiis occupati, consuetudinem, sermonemque ejus declinaturi fuerant, si scissent incircumcisum. Sic Paulus circumcisionis usum, & omissionem ex temporum, locorumque utilitate metiri noverat; nondum enim evaserat mortifera, licet inutilis circumcisio. Ob egregiam ejus pietatem adhuc junior Episcopus Ephesiis datus fuit à Paulo, ut ait Eusebius lib.3. hist. cap.4. ab eoque binis Epistolis de iis, quae veri Pastoris partes, & munera esse debent, instructus. Cui Ecclesiae eum per 50. annos praefuisse, aliqui tradunt: & ob improbatum Dianae cultum martyrem occubuisse lapidibus obrutum. Priorem Epistolam in Macedonia scriptam vult Baronius, quidam verò Laodiceae Metropolis Phrygiae. Secundam verè datam fuisse Romae, certum videtur; incertum tamen, an in primis, vel in secundis vinculis. Refert tamen Grotius de Imperio summarum potestatum num.6. pag.272. vetustissimos Graecos Codices Novi Testamenti in fine 2. ad Timotheum haec verba subjicere: *Posterior epistola ad Timotheum primum ordinatum Ecclesiae Ephesiorum Episcopum, Romá scripta est, cum scilicet altera vice coram Caesare Nerone Paulus judicio sistebatur.*

XVIII. Ad Titum quoque Epistolam dedit Paulus. Hunc Chrysostomus putat fuisse domo, & patriâ Corinthium, colligitur ex Act.18.7., ubi narratur, quod Paulus, dum esset Corinthi, & in Synagoga disputasset, *migrans inde, intravit in domum cujusdam nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta Synagogae*, ex quo conjicitur Titum fuisse domo Corinthium, nisi fortè, ait Chrysostomus, *alius aliquis apud eos fuerit eodem nomine*. Ad robur hujus accedit, quia Titus Corinthiorum nomine venit ad Paulum referens desideria eorum, fletum, aemulationem pro ipso, ut 2. Corinth. 7.7. Titus missus à Paulo fue-

fuerat ad Corinthios 2.Cor.12.18., & fortè primam Pauli Epistolam ad Corinthios ipse tulerat; consueverat autem Paulus mittere Concives eorum, ad quos mittebat; sicut Tychicum Ephesium ad Ephesios misit.

XIX. Titus ergo iste unus inter multos fuit, qui se navigationi Pauli dederunt comites. Eum Paulus, cum Cretam transiret, initia ibi Ecclesiarum videns (fortè ex illa dispersione post Stephanum) reliquit, ad ea agenda, quæ erant Metropolitæ, illius Insulæ Ecclesiis præpositum, ut refert etiam Eusebius lib.3. cap.4. Ad eum ergo Epistolam Paulus dedit, nihil aliud continentem, quam scripta de functionibus Episcopalibus monita, quæ priùs ore illi communicarat. Unde fuerit data, incertum. Aut Roma, aut aliquo alio Italiæ loco inter prima, & secunda vincula, existimat Grotius cum Chrysostomo (præfat. in ipsam) eo enim tempore Paulus liber erat, & propositum illi erat transire in Epirum (nimirùm Nicopolim Epiri, ut intelligit Hieronymus, non autem Nicopolim Thraciæ) ubi constituerat hiemare ad Tit.3.12.

XX. Postrema ordine est Pauli Epistola ad Philemonem. Videtur Philemon habitasse Ephesi, ubi Onesimus postea Episcopatu functus est, ut Ignatii litteræ testantur, referente Eusebio lib.3. hist. cap.36. Erat unus ex Presbyteris, vel Senioribus, quorum plures Ephesi erant Actor.20.17., quos Apostoli sui operis adjutores vocabant Rom.16.3.9. Philipp.2.25., Coloss.4.11. Quantæ autem pietatis fuerit Philemon constat, quod domus ejus adeo fidelis erat, ut à Paulo hic v.2. Ecclesia appelletur; in ejus enim domum, utpotè viri nobilis, non solùm omnes fideles erant, qui eam habitabant, sed & complures conveniebant ad preces, & alia pietatis opera Christiani. Quamquam tunc temporis, Tertulliano teste, *Tres Ecclesiam faciebant*; sic qui erant in Aquilæ, & Priscillæ domo, Ecclesia dicuntur Roman.16.5., 1.Cor.16.19., & qui in Nymphæ domo Coloss.4.15.

XXI. Argumentum Epistolæ est. Philemoni servus erat Onesimus, qui Dominum fugerat, quibusdam rebus domesticis compilatis. Hic profectus Romam, cum Paulum carcere inclusum invenisset, doctrina Apostoli firmatus, baptismatis quoque gratiam illic promeruit. Scribit itaque Paulus commendans illum Domino, ut omni gratia, quæ in se fuerant admissa, dimitteret, eumque ut nuperrimè regeneratum gratè susciperet. Ita ex Chrysostomo præfat. ad hanc Epistolam: imo ex eadem Epistola colligitur: *Obsecro te* (inquit Paulus v.10. & 11.) *pro filio meo, quem genui in vinculis, Onesimo: qui tibi aliquando inu-*

tilis fuit, nunc autem & mihi & tibi utilis, quem remisi tibi: tu autem illum, ut mea viscera suscipe .... Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa. Hunc Onesimum adeo in Evangelio profecisse, aliqui volunt, ut eumdem dicant fuisse, quem supra diximus constitutum fuisse Episcopum Ephesiorum post Timotheum. Scriptam hanc Epistolam Româ ex carcere, nemo ambigit. Licet autem omnium postrema in Canone collocetur; tempore tamen, licèt ex posterioribus, quia sub extremam Pauli senectutem scripta, non fuit omnium postrema (ait S. Chrysostomus præfat. ad epist. ad Romanos) præcessit enim Epistolam ad Colossenses, id, quod ab Epistolæ fine manifestum est cap.4. v.7.8.9.; Colossensibus enim scribens, ait, de omnibus rebus meis certiores vos faciet Tychicus, quem misi una cum Onesimo fido & dilecto fratre. Hic autem Onesimus is erat, pro quo Epistolam ad Philemonem composuit; ac quod non alius esset illi cognominis, patet ab Archippo: quem enim in Epistola ad Philemon. socium accepit exhortationis pro Onesimo susceptæ, hunc & ad Coloss. scribens excitat his verbis: *Dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti, ut illud impleas*. Hæc Chrysostomus.

XXII. Quia autem aliquis dicere potuisset, hanc Epistolam aliis Canonicis superfluè adjectam fuisse, utpotè pro viro uno, & pro re adeo parva conscriptam: sciat, oportet, quisquis ille sit, ex hac Epistola multum nobis accedere utilitatis. Primò enim nihil negligere, hoc monemur exemplo. Secundò, de nullo etsi malo esse desperandum, cum servum Onesimum, quamvis furti apud Philemonem reum, ad se tamen confugientem Paulus benignè susceperit, fide imbuerit, baptizaverit, vidensque eum clarere virtutibus, tandem voluerit habere socium. Quod si servi non sunt in desperationem agendi, quantò magis non erunt filii? Tertiò, servos à Dominis non esse abstrahendos. Nam si Paulus, qui adeo Philemoni confidebat, Onesimum sibi adeo utilem ac necessarium, ad ministerium tenere noluit præter sententiam domini; multò sanè magis id à nobis quoque præstandum est. Tandem docet nos non erubescere servos, si probi sint. Hæc ex Sancto Chrysostomo Præfat. in dictam Epistolam, ubi adeo reputat nobis utile quicquid fuit gestum vel dictum a Sanctis, & maximè Apostolis, ut doleat, non esse conscripta vel minima eorum opera aut verba; certus, nos in quocumque vel minimo reperturos, quid discamus, & in quo corrigere possimus nostros mores. Idem respondet S. Hieronymus præfat. in hanc eandem Epistolam, addens, Marcionem, qui ce-

ceteras Pauli Epiſtolas impudenti temeritate aut rejecit, aut in eis aliquid immutavit, in hanc ſolam non fuiſſe auſum manum mittere.

§. II.

Epiſtola prima Petri, & prima Joannis.

QUæ ſequuntur, nimirum prima Petri & prima Joannis, Catholicæ dicuntur, quia ſcriptæ ſunt, non pro aliqua perſona, aut populo, ut ſupra recenſitæ, ſed pro tota & univerſali Eccleſia.

XXIII. Epiſtola Petri auctorem habet Simonem Petrum Apoſtolorum Principem, ſupra quem Chriſtus ædificavit Eccleſiam, ideoque Simonis nomen ei tranſtulit in *Cephas*, quod interpretatur *Petra*. Natus fuit Bethſaidæ in Galilæa, ſed plerumque Capharnaum moratus: filius Jonæ, frater Andreæ Apoſtoli, à quo præſentatus eſt Jeſu. Romæ cruci inverſo capite affixus martyr pro Chriſto obiit 13. Neronis anno. De hac Epiſtola, ejuſque auctoritate nunquam dubitatum fuit, teſte Euſebio lib.3. cap.3. & cap. 25. Miſſa fuit Judæis per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Aſiam & Bithiniam diſperſis, & à Judaiſmo ad Chriſtum converſis. Oſtendit ipſis beneficium redemtionis, & vocationis ad fidem, hortatur eos ad novam vitam &c. Scripta propterea Græcè, linguâ illis partibus uſitatiore. Miſſa fuit per Silvanum, aut *Silam*, ut videtur colligi ex cap.5. v.12. *Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter ſcripſi*, quamvis alii exiſtiment, ex præfatis verbis ſolùm colligi, Silvanum fuiſſe Amanuenſem, qui dictante Petro eam ſcripſerit, non qui eam Epiſtolam tulerit.

XXIV. Tempus, quo fuit ſcripta, ſi Baronio credimus, fuit Chriſti annus circiter quadrageſimus quintus, & proinde ante omnes Epiſtolas alias Canonicas. Locus autem, ex quo ſcripta fuit, videtur prima facie fuiſſe Babylon, ſive Chaldaica, ſive Ægyptiaca. Secundum ſententiam tamen Veterum ac Recentiorum Catholicorum ſcripta fuit Romæ, quæ Babylonis nomine tegitur. Ita Euſebius lib.2. hiſt. cap.15. S. Hieronymus de Script. Eccleſiaſt. Hoc autem ideo factum, vel ut incolatum ſuum adverſariis ſuis occultaret, quorum in manus incidere poterat hæc Epiſtola: vel quia Romæ fideles vexabantur tunc eo modo, quo olim Judæi Babylone. Hæretici moderni refragantur, multaque contra hoc congerunt, quæ hujus loci non eſt

 exa-

examinare, maxime quia de profectione S. Petri Romam plura scripsi in vera Ecclesia tom.2. p.1. a.2. §.13. Certè mirum est, modernos Hæreticos, dum legunt in Apocalypsi Babylonem, velle hac indicari Romam; id autem nolle, cùm Babylonem in hac Epistola legunt.

XXV. Epistola prima Joannis Joannem Apostolum, & Evangelistam sibi vindicat Auctorem: ita Eusebius lib.3. hist. cap.24. & hoc tum apud Antiquos, tum apud Recentiores extra controversiam est. Ambigitur tamen an Ephesi, vel in Pathmos scripta sit, & quo anno. Certum est, eam fuisse Græcè exaratam: ad omnes Christifideles, sive ex Judæis, sive ex Gentibus collectos fuisse directam, plerique autumant. S. Augustinus tamen lib.2. q. Evangel. cap.39. censet, ad Parthos fuisse specialiter directam, ideft ad Judæos Christianæ fidei professores, qui sub Parthorum Imperio vivebant, quorum majores ex antiqua dispersione Decem Tribuum in locis trans Euphratem sedes fixerant. Nec tamen ad solos Judæos, sed ad Christianos omnes illarum regionum scripta est, tanquam membra ejusdem Ecclesiæ, & ejusdem fidei consortes. Argumentum hujus Epistolæ est demonstratio Divinitatis Christi contra Ebionem, Cerinthum &c. & veritas Humanitatis ejus contra Basilidem, qui eam tantùm apparentem dictitabat: insuper caritas Dei in nos, qua cum essemus peccato obnoxii, factus est pro nobis propitiatio; ideoque nobis adlaborandum, ut in eum tendamus per exercitia bonorum operum.

XXVI. Quæri tamen solet, an versus ille septimus cap.5. nimirùm: *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus: & hi tres unum sunt*, sit membrum canonicum hujus Epistolæ.

Respondeo, hunc versum omissum quidem fuisse, vel Scriptorum incuriâ, vel alia causa in pluribus Codicibus antiquis Græcis, & Latinis, ac in Versionibus orientalibus etiam deesse. Verumtamen Canonicum esse, ac S. Joannis legitimum, non intrusum, probat Ecclesiæ utriusque Græcæ & Latinæ consensus. Nam in utraque publicè legitur, & sinceriores Codices illum habent. Quare nonnisi cum summa impudentia negari potest. Illum propterea editionis Complutensis Auctores, qui antiquissimos & sincerissimos Codices adhibuere, agnoverunt, tanquam legitimum. Illum habebant novem Codices, quos legit, & contulit Robertus Stephanus; plures etiam ex iis, quos discussere Laurentius Valla, & alii, de quibus Alexandre in Epist. Cathol. primam Joannis ad hunc versum.

Hunc

Hunc quidem non habuere in suis Codicibus S. Augustinus, aliique Patres. Quod ex eo colligitur, quia illo contra Arianos nunquam usi leguntur, quem certè non omisissent. Sed integros hac in parte non fuisse eorum Codices probat testimonium S. Cypriani, qui tertio seculo vixit, hunc locum proferentis lib. de Imit. Ecclesiæ, *de Patre*, inquit, *Filio, & Spiritu Sancto scriptum est*: *Hi tres unum sunt*: quod indicat etiam epist. 73. ad Jubajanum de Rebapt. Hæreticis. Confirmat hoc S. Fulgentius lib. responsi contra Arianos dicens: *In Patre ergo & Filio, & Spiritu Sancto unitatem substantiæ accipimus*: *Personas confundere non audemus. Beatus enim Joannes Apostolus testatur dicens*, Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt. *Quod etiam beatissimus Martyr Cyprianus in epistola de Unitate Ecclesiæ confitetur dicens, de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto scriptum est*: *Et hi tres unum sunt*. Et Victor Vitensis lib. 3. de persecutione Africana in professione fidei Episcoporum Catholicorum Regi Hunnerico oblata profert hunc versum dicens: *Et ut luce clarius unius Divinitatis esse cum Patre & Filio Spiritum Sanctum doceamus, Joannis Evangelistæ testimonio comprobatur, ait namque*: *Tres sunt, qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi Tres unum sunt*. Nunquid ergo positivum testimonium horum Patrum Afrorum minoris erit ponderis, quam purum negativum aliquorum Codicum, in quibus hic versus omittitur? Nunquid verum erit, Patres nunquam hoc testimonium contra Arianos & Macedonianos protulisse? Propterea etiam Calvinus in hunc locum, illum admittit: & Beza Calvini sectator hunc versum retinendum tanquam genuinum Joannis censuit: & Joannes Oxoniensis, S. Cypriani cum notis editor, illum vindicat à Fausto Socino, ut suppositititum traducente, & carpente S. Hieronymum, quod in Prologo ad Epistolas Canonicas ipsum tueatur.

XXVII. Sed inquies. Si ita est, cur à tot exemplaribus deest?

Respondeo. Si ita non est, cur in tot aliis adest? Cur Patres supra laudati eo usi sunt? Hoc ergo accidit sive oscitantiâ, sive malitiâ Scribarum. Hoc indicat S. Hieronymus in Prologo præcitato, ubi de Epistolis Canonicis hæc habet: *Quæ si sicut ab eis digestæ sunt, ita quoque ab Interpretibus fideliter in Latinum verterentur eloquium, nec ambiguitatem legentibus facerent, nec sermonum sese varietates impugnarent, illo præcipuè loco, ubi de unitate Trinitatis in prima Joannis Epistola positum legimus. In qua etiam ab infidelibus translatoribus multum erratum esse à fidei* ve-

veritate comperimus, tria tantummodo vocabula, hoc est aquæ, sanguinis, & spiritus in sua editione ponentibus, & Patris, Verbique ac Spiritus testimonium omittentibus, in quo maximè, & fides Catholica roboratur, & Patris, & Filii, & Spiritus Sancti una divinitatis substantia comprobatur. Vel si non velimus hoc Scribarum malitiæ tribuere, tribuendum sanè est eorum oscitantiæ, quatenus ex illis verbis ex inadvertentia prætermissis, ad alia de aqua, Spiritu, & sanguine transierint, quo factum sit, ut error manarit ad illius mutilati Codicis transcriptores, ut sæpè accidit. Cui conjecturæ favet, quod in Codicibus mutilatis versus octavus incipit à copulativa *Et*, nimirùm, *Et tres sunt, qui testimonium dant in terra* &c. Quorsùm autem hæc copula *Et* si non præcederet aliquid, cum quo copularetur? Quid autem copulari deberet cum hoc *Tres sunt, qui testimonium dant in terra*, nisi hoc, *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo?* Propterea in omnibus Bibliis tum Catholicorum, tum Protestantium illa verba leguntur apposita. Alia circa hunc versum expendimus tomo 4. in 1. p. Tract. de Trinit. qu. 1. dub. 2. §.2. à num.30., quo Lectorem remitto.

CAPUT III.

Pro auctoritate Librorum de quibus olim dubitatum fuit.

QUia in eo, quo nunc utimur, Bibliorum sacro volumine sunt libri aliquot non ab initio Ecclesiæ universaliter statim recepti, nec in Canonem sacrorum librorum redacti, qui proinde Deutero-canonici seu secundo-canonici, vel secundi Canonis dicuntur, nimirùm Petri altera Epistola, ea quæ Jacobi est, & Judæ, duæ sub nomine Joannis, Apocalypsis, & Epistola ad Hebræos; Ideo statuendum erit etiam istos indubiæ esse auctoritatis, ac verè divinæ. Quia autem de aliquibus dubitatum fuit etiam de Auctore illorum, statuendum pariter erit hoc nihil officere.

§. I.

§. I.

A libris, de quibus olim dubitatum, sublata est omnis dubitandi ratio.

I. PRobo primo: de supradictis libris nunquam tota Ecclesia dubitavit, multæ enim particulares Ecclesiæ eos recipiebant, quod ostendunt antiqui Christiani, qui illorum testimoniis tanquam sacris utebantur. Illæ autem Ecclesiæ, quæ illos non recipiebant, vel illos non habebant, sed ignorabant; vel si eorum notitiam haberent, adhuc dubitabant, quia eos Ecclesia universalis non acceptaverat ut tales, nec proposuerat Fidelibus tanquam sacros. Atqui modò omnes præfati libri ab omnibus Ecclesiis ut sacri agnoscuntur, & in Canonibus successivè editis, ceteris libris sacris adjuncti, ut legere est in primo Canone à Christianis edito in Concilio Laodiceno anno 372. ubi Can. 60. omnes præfati libri (uno excepto Apocalypsis) ut sacri recensentur: in Concil. Carthaginensi 3. anno 397. can.47. ubi habetur: *Item placuit, ut præter Scripturas Canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum: sunt autem Canonicæ Scripturæ* &c., inde inter canonicas recenset præfatos libros, addens etiam Apocalypsim: cui subscribit S. Augustinus, qui ei Concilio interfuit lib.2. de doctr. Christiana cap.8. Idem legere est in Catalogo Innocentii I. epist.3. ad Exuperium anno Christi 405. Idem in eo, quem edidit Gelasius I. in Concilio Romano anno 494. can.1. quæ postea secuta est Ecclesia posteriorum temporum, & præsertim in Conciliis Florentino Instruct. Armenorum, & Tridentino sess.4.

II. Probo secundo: non est, cur præsumi possit, Christianos hosce libros ut Canonicos supposuisse, etsi revera tales non sint; aut quod Deus id permiserit. Ergo. Antecedens probatur. Si causa aliqua fingi posset, hæc esset, ut patrocinio illorum aliquod falsum dogma Christiani tuerentur; sicut enim Hæreticorum aliqui aliquos libros sacros, ut non sacros rejecerunt, quia videbant doctrinam in illis contentam eorum erroribus adversari, ita fieri posset, ut aliqui libri non sacri in sacros adoptarentur, quia faverent alicui falso dogmati. Atqui de supradictis libris nihil tale potest præsumi, tum quia doctrina in illis contenta non est contraria, imo cohærens doctrinæ, quæ in aliis indubitatis libris continetur: tum etiam quia licet fraudis alicujus aut erroris suspicio posset habere locum in aliquibus, non tamen

in

in omnibus totius orbis Christianis. Cum ergo omnes Christiani totius orbis explorata rei veritate tandem susceperint tanquam divinos præfatos libros, tenendum certò erit, eos esse tales, quia si ceteri nobis indubitati sunt, quia Christiani omnes quovis tempore eos ut indubitatos habuerunt; eadem ratione ut indubitati habendi erunt ii, de quibus licèt olim fuerit dubitatum, tractu tamen temporis re meliùs perspecta, & sublato dubio, ut verè divinos universa suscepit Ecclesia. Sanè si certum est, Deum curare res humanas, & maximè eas, quæ ad honorem, cultumque suum pertineant, non potest fieri, ut is tantam multitudinem hominum, quibus nihil aliud propositum erat, quam Deum piè colere, passus sit decipi, approbando aut libros mendaces, aut pro divinis libros non divinos.

§. II.

De Epistola Jacobi.

Libros, de quibus olim dubitatum fuit, modo habendos esse ut verè divinos, jam stabilivimus in communi. Non erit abs re de singulis aliqua dicere.

III. Epistola, quæ Jacobi præfert nomen, an fœtus sit Jacobi Zebedæi filii, S. Joannis fratris, Majoris nuncupati, cujus mors narratur Act. 12. an verò Jacobi Alphæi filii, cognomento Minoris, quia vel minor natu altero Joanne, vel vocatione ad Apostolatum posterior, dubitatum olim fuit. Verùm cum scripta sit Duodecim Tribubus, quæ in dispersione erant, & Jacobus Major occisus fuerit ab Herode, ante promulgatum Evangelium per Provincias, certum est, eam non esse illius partum, sed alterius Jacobi, nimirum Alphæi, seu Minoris, dicti Justi, ac primi Hierosolymorum Episcopi, quem Paulus ad Galatas 1. 19. Fratrem Domini appellat, Epiphanius putat Josephi Sponsi B. Virginis filium, Hieronymus verò lib. adversus Helvid. ex Maria sorore Matris Domini, & Alphæi uxore genitum; acriter invehens contra oppositum sentientes. Non defuere tamen, imo nec hodie desunt, qui putent, Jacobum hunc fratrem Domini dictum, & Episcopum Hierosolymorum primò constitutum, dictum Justum, non fuisse nec Jacobum Majorem, nec Minorem, sed alium tertium, quem aliqui volunt nec fuisse Apostolum, sed unum ex 72. Discipulis. Ita Hugo Grotius inter ceteros præfat. in hanc Epistolam, citans non paucos Patres, & revera Eusebius *lib. 1.* cap. 12. Jacobum nostrum accenset numero

ro non Apostolorum, sed Discipulorum, ubi de eo loquens ait: *Unus hic ex septuaginta Discipulorum numero, ac praeterea fratribus Domini fuisse perhibetur*, quod repetit ex Hegesippo & Clemente Alexandr. l.2. c.23. dicente, multos Jacobi nomine fuisse vocatos. Attamen S. Hieronymus lib. contra Helvidium citato duos tantum Jacobos cognoscit, & ambos Apostolos; sic enim perstringit Helvidium: *Nulli dubium est, duos fuisse Apostolos Jacobi vocabulo nuncupatos, Jacobum Zebedæi, & Jacobum Alphæi. Istum nescio quem Minorem Jacobum, quem Mariæ filium, nec tamen Matris Domini Scriptura commemorat. Apostolum vis esse, an non? Si Apostolus est, Alphæi filius erit, & credet in Jesum.... Si non est Apostolus, sed tertius nescio quis Jacobus: quomodo est frater Domini putandus: & quomodo tertius ad distinctionem majoris appellabitur minor, quum major, & minor, non inter tres, sed inter duos soleant præbere distantiam, & frater Domini Apostolus sit, Paulo dicente... Galat.1.19. Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini*? Ita Hieronymus. Cùm ergo Epistola ista nequeat esse Jacobi Majoris, quia ut ait Hieronymus ipse *jam ab Herode fuerat interemtus*, restat, ut qui eam scripsit, fuerit Jacobus Minor.

IV. De hac Epistola olim dubitatum fuit. Unde Eusebius lib.2. cap.23. de ea loquens, ait: *Quam quidem nonnulli spuriam ac supposititiam existimant: sanè pauci admodum ex Vetustioribus tum hujus Epistolæ, tum illius Judæ, quæ & ipsa in septem Catholicarum numero recensetur, mentionem fecere. Verum tamen has quoque cum ceteris in pluribus Ecclesiis lectitari, cognovimus*. Et S. Hieronymus de Script. Eccles. in Jacobo: *Unam* (inquit) *scripsit Epistolam, quæ de septem Catholicis est, quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur; licèt paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem*. Licet igitur olim aliquibus dubia, nunc omnibus Catholicis indubiæ auctoritatis esse debet, postquam universali Ecclesiæ consensu suscepta fuit, nedum in Florentino, & Tridentino Conciliis, sed etiam in Canone Scripturarum referatur à Concil. Carthagin.3., ab Augustino locis supra citatis, Innocentio I., Gelasio, ut supra. Eam inter Scripturas Canonicas recensuisse Clementem Alexandr. in lib. Hypotyposeon, testis est idem Eusebius lib.6. cap.14., imo Irenæus lib.4. cap.16., aliàs 30.; ex ea epistola cap.2. v.23. desumsit hæc verba: *Credidit Abrahàm Deo, & reputatum est illi ad justitiam, & amicus Dei appellatus est*. Ejus verba non semel usurpat Tertullianus adversus Judæos cap.2., & lib. de Oratione cap.8. Cyprianus ipsius patrocinium sibi adscisit adversus Novatianos,

adſciſcit & Origenes Euſebio antiquior, idemque Novi Teſtamenti Scriptores enumerans homil.13. in Geneſ., homil.7. in Joſue, Jacobum non prætermittit; ſicut nec Athanaſius in Synopſi, nec Gregorius Nazianzenus Carmine de libris Canonicis. Hanc autem tanquam Canonicam non adoptaſſent Veteres illi Patres, niſi jamdiu de hoc opinio inoleviſſet.

V. Non defuere tamen proximis retrò temporibus, qui eam carperent. Lutherus ab initio contemſit, vocans eam *ſtramineam*, quia ei non placeret doctrina, quam continet de fide cum operibus. Scripta enim hæc epiſtola fuiſſe videtur contra Simonis Magi diſcipulos, qui voluptatibus ſervientes, fidem ſine operibus ad ſalutem ſufficere, profitebantur, Moſe ex dicto Pauli pravè intellecto Rom.3., ubi verſu 28. dicit, per fidem ſine Legis operibus hominem juſtificari: horum retundens inſaniam Jacobus docet, fidem ſine operibus eſſe mortuam, & Chriſtianos eſſe quidem liberos ab operibus Legis, ut ſcripſerat S. Paulus, vacare tamen debere mortificationibus carnis, ac bonis operibus ſuam fidem comprobare. Hoc autem cum eſſet contrarium ei, quod docebat Lutherus, nimirùm, hominem, dummodo habeat fidem, de bonis operibus non debere eſſe ſollicitum, ideo dictam epiſtolam aſpernari cœpit: quamvis meliùs conſultus eam acceptaverit, ſicut eam acceptant Lutherani, imo & Calviniſtæ præeunte Calvino præfat. in dictam Epiſtolam; qui tamen aſſerere non audet, an hujus epiſtolæ auctor fuerit Jacobus Alphæi, an Jacobus Epiſcopus Hieroſolymitanus, quem putat diſtinctum ab Alphæi filio, & non Apoſtolum, quin (inquit) *Apoſtolos non oportuit certo loco alligari*. Hujus tamen oppoſitum ut probabilius ſupra cenſuimus.

VI. Neque valet dicere, Apoſtolos non debuiſſe certo loco alligari, ideſt unius loci Epiſcopatum gerere, cùm & Petrus licèt Apoſtolus, imo Apoſtolorum Caput, ſedem ſuam Romæ fixerit, & illius urbis Epiſcopatum geſſerit, ut tota conſentit antiquitas, licèt Sectarii negent. Dicam tamen, quod ſicut Petrus licèt Romanum Epiſcopatum gerens, non tamen Romæ ſic hæſit, ut non ad alias Urbes, ac Provincias excurrerit; ſic Jacobum, licèt Hieroſolymorum Epiſcopum, vicinas tamen Judææ, ac Palæſtinæ regiones peragraſſe, fas eſt credere, prout opportunitas exigebat; ceteris verò Apoſtolis hùc illùcque diſperſis ad opus Evangelii, oportebat, ut illorum unus in Metropoli Judæorum maneret. Quod Apoſtoli non deberent particularem aliquem Epiſcopatum ſuſcipere, Scriptura non dicit: cur ergo Calvinus, qui nil niſi ſcriptum admittere vult, id aſſerit?

rit? Scriptura non meminit nisi duplicis Jacobi Zebedæi, & Alphæi, cur ipse tertium comminiscitur? Scriptura non dicit, Jacobum, qui fuit Apostolus, non sedisse Hierosolymis, sed aliò abiisse: cur ipse id dicit? Jacobus, qui fuerat constitutus Episcopus Hierosolymorum, in Concilio Hierosolymitano Act. 15. 13. &c. post Petrum primus, imo solus auctoritativè loquitur *Viri fratres audite me*: hoc certè non fecisset, nisi & ipse esset Apostolis in dignitate par; Discipulus enim coram Apostolis non protulisset sententiam, sed eam ab eis accepisset, etsi Episcopus. At inquies, Scriptor hujus Epistolæ non se vocat Apostolum. Quid inde? Ergo non fuit Apostolus? Nec Paulus in aliquot suis Epistolis, ad Philipp., in utraque ad Thessalonicenses, & ad Philemonem; nec Joannes in suis, aut in Apocalypsi Apostolum se dicunt: ergo nec fuere? Dicunt se servos Christi; id etiam dicit Jacobus: hoc sufficit, ut Apostoli credantur, qui ea scripsere. Multó minùs urgebis, si addas cum Cajetano in hunc locum, Auctorem hujus Epistolæ non uti Apostolorum solita salutatione, sed more prophano tantum dicere *Jacobus Dei, & Domini nostri servus duodecim Tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem*: non ergo verisimile est, eam fuisse alicujus Apostoli. Nam ego dicam: si ista prophana salutatio censenda est, magis prophana habenda erit, quæ legitur Actorum 15. 23. *Apostoli & Seniores his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex gentibus salutem*; & tamen hæc est salutatio Apostolici Collegii conciliariter congregati.

VII. Verùm quia non defuere, & fortè non desunt, qui hujus Jacobeæ Epistolæ doctrinam carpant; audiendi propterea sunt. Dicunt ergo primò Lutherani, aberrare eam à doctrina Pauli Apostoli, qui Rom. 3. dicit, hominem justificari ex fide sine operibus: hæc autem cap. 2. justificationem, non fidei soli, sed & operibus adscribit.

Respondeo, aberrare quidem Lutheranos, qui putant, ad justificationem sufficere solam fidem, non aberrare autem, nec Paulo contradicere Jacobum auctorem hujus epistolæ, addendo ultra fidem opera etiam. Erant quidam (ait Augustinus lib. de fide, & operibus cap. 14.) *qui temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam subobscuris sententiis Apostoli Pauli, hoc eum arbitrati sunt dicere*: nimirùm solam fidem sine operibus sufficere ad salutem, cùm Paulus dicat, hominem justificari ex fide sine operibus, non ut excludat opera subsequentia justificationem, sed *ut sciat se quisque per fidem posse justificari, etiamsi legis opera non præcesserint. Sequuntur enim justificatum, non præcedunt justifi-*

candum... Quoniam hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ epistolæ Petri, Joannis, Jacobi, Judæ contra eam maximè dirigunt intentionem, ut vehementer adstruant, fidem sine operibus non prodesse: sicut etiam ipse Paulus, non qualemlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planèque Evangelicam definivit, cujus opera ex dilectione procedunt: & fides, inquit, quæ per dilectionem operatur Galat. 5. 6. Unde illam fidem, quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseverat, ut dicat 1. Cor. 13. 1. si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Hæc Augustinus, quæ fortè videns Calvinus ipse præfat. in epist. Jacobi ait: *Quare mihi ad epistolam hanc recipiendam satis est, quod nihil continet Christi Apostolo indignum: multiplici verò doctrina scatet, cujus utilitas ad omnes Christianæ vitæ partes latè patet.*

VIII. Dicunt secundò, Epistolam hanc mutam esse de opere Christi, de doctrina fidei, & solum opera extollit: consueverunt autem Apostoli semper aliquid interserere de fidei doctrina. Non ergo est Apostolica.

Respondeo, fidei doctrinam satis invenisse Jacobum explicatam à Paulo: imo doctrinâ fidei quidam erant usque adeo præventi, ut solam sufficere credentes, opera negligerent, quare opus fuit, ut Jacobus eos doceret, ultra fidem etiam opera esse necessaria: nec quia in ea doctrina fidei non exponitur, ideo rejicienda est, ait Calvinus ipse citatus: *Quod autem parcior in prædicanda Christi gratia videtur, quàm Apostolo conveniat: certè non est ab omnibus exigendum, ut idem argumentum tractent. Multum à stylo Davidis distant Salomonis scripta; nam quum hic posterior formando externo homini, & tradendis politicæ vitæ præceptis magis sit intentus: illum assiduè de speciali tum Dei cultu, tum conscientiæ pace, Deique misericordia, & gratuita salutis promissione concionari, notum est: atqui non facit hæc diversitas, ut alterum probando, alterum damnemus. Quin etiam inter ipsos Evangelistas tantum est discriminis in illustranda Christi virtute, ut reliqui tres cum Joanne comparati vix scintillas habeant pleni fulgoris, qui in ipso tam conspicuus apparet.*

IX. Dicunt tertiò: Auctor hujus Epistolæ cap. 1. & 2. Legem Veterem vocat legem libertatis, at Paulus Galat. 4. eam vocat legem servitutis: ergo contraria est doctrinæ Pauli. Ergo non Apostolica.

At nimis turpiter falluntur, qui sic arguunt. Dum Jacobus cap. 1. v. 25. nominat legem perfectam libertatis, loquitur non de lege Testamenti Veteris, sed de nova; nimirùm lege Evange-

gelica, quæ non est lex timoris & servitutis, sed amoris & caritatis; ad quam quidem implendam non satis est, eam inspicere, sed permanere in ea per observantiam mandatorum Decalogi, quæ utrique legi sunt communia, nec auditorem obliviosum fieri, sed factorem operum. Ita Grotius in hunc locum, & Natalis Alexandre, edocti à S. Augustino lib. de natura, & gratia cap.57. *Hæc est lex libertatis, non servitutis, quia caritatis utique, non timoris, de qua & Jacobus Apostolus ait: Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis* &c.

X. Dicunt quartò, auctorem hujus Epistolæ proferre testimonia ex Epistolis Petri & Pauli, ut in margine videre est. Non ergo fuit Apostolus, sed aliquis Apostolorum Discipulus.

Respondere possem. Cùm Petrus & Paulus aliquot ex suis Epistolis scripsissent, antequam Jacobus scriberet, contingere potuit, ut ad manus Jacobi aliqua illarum (& maximè Pauli, ad cujus doctrinam fidei elucidandam Jacobus scripsit) pervenerit, ut ex iis aliquas sententias suæ epistolæ posset inserere; nam & Petrus aliquot Pauli Epistolas legerat, dum ait in sua secunda Epistola cap.3. v.16., esse in Pauli Epistolis quædam difficilia, & tamen non hinc evincitur, eam Epistolam non esse Petri Apostoli. Verum dico, ex quo in Epistola Jacobi reperiantur quædam sententiæ, quæ in Epistolis Pauli & Petri inveniuntur, non sequi Jacobum exscripsisse à Petro, aut à Paulo, sed omnes scripsisse dictante, vel suggerente eodem Spiritu, qui ut ostendat se unum, atque eundem omnium auctorem, similes sententias eis suggessit, quod & in Prophetis fecit, nam Isaias, & Michæas, qui contemporanei, nimirum tempore Joathan, & Achaz, & Ezechiæ, conscripsere, prophetarunt de Christo iisdem non modò sententiis, sed ferè verbis, ut legere est Isaiæ 2. v.2., & Michææ 4. v.1.

§. III.

Epistola secunda Petri.

XI. POsterior S. Petri Epistola olim dubiæ fuit auctoritatis apud aliquos, sicut etiam dubii auctoris, ut scribunt Origenes tom.5. in Joann., homil.13. in Genes., & homil.7. in Josue; Eusebius lib.3. cap.3., ubi de Petri Epistolis loquens, postquam asseruit, priorem tanquam germanam ab omnibus absque controversia admitti, subdit: *Quæ verò secunda appellatur, eam quidem inter sacros Novi Testamenti libros censitam non esse,*

esse, à majoribus accepimus: sed tamen, cum utilis esse videretur quamplurimis, una cum reliquis sacræ Scripturæ libris studiosè lectitata est, & idem cap.25., ubi inter libros dubios rejicit secundam Epistolam Petri. Cui accedit S. Hieronymus de Script. Eccles. in Petro dicens, eam à plerisque ejus esse negari propter styli dissonantiam. Omnes tamen supracitati Veteres eam ut sacram recipiunt, ac Petro indubitanter adscribunt; & meritò, relata enim fuit in Canonem Sacr. Script. primò à Concilio Laodiceno, deindè Carthaginensi tertio, Innocentio I., Gelasio, Florentino, ac Tridentino. Unde Calvinus ipse in præfat. non audet, eam à sacrarum Script. albo expungere.

XII. Et quidem eam esse Petri, testatur nomen initio positum *Simon Petrus*. Se autem esse Petrum Apostolum prodit, tum in titulo, tum cap.1. v.18., ubi ait in monte sancto se adfuisse, ibique audivisse vocem *Hic est filius meus dilectus*; in monte autem sancto, i. Thabor, qui fuere, & vocem audivere, alii non sunt, nisi Jacobus, Joannes, & Petrus Apostolus Matth.17. Secundò c.3.1. asserit, se aliam priorem Epistolam scripsisse. Tertiò ibid. v.15. vocat Paulum *carissimum fratrem suum*: Discipulus autem adeo confidenter de Paulo loqui non auderet. Si ergo auctor non fuisset revera Petrus, oporteret dicere, qui eam conscripsit, in his omnibus fuisse mentitum. Hoc autem vel ipsi Calvino ingerit horrorem, qui propterea concludit: *Quod si pro Canonica recipitur, Petrum ejus auctorem fateri oportet, quando non tantum nomen ejus inscriptum habet, sed ipse etiam testatur, cum Christo se vixisse. Hæc autem fictio indigna esset ministro Christi, obtendere alienam personam*. Grotius verò in hoc singularis, cùm putet, hanc epistolam scriptam fuisse post excidium Hierosolymitanum, quo tempore Petrus jam sub Nerone necatus fuerat, putat, auctorem illius fuisse Simeonem, seu Simonem Episcopum Hierosolymitanum, dignitate, & imitatione successorem. Hæc tamen Grotii imaginatio subsistere nequit, nisi dicamus, auctorem mentitum fuisse, alienam vestiendo personam, ac se Simonem Petrum vocando, cùm non esset; asserendo se cum Christo in monte fuisse, cùm non fuisset: dicere autem cum Grotio, nomen *Petrus* additum *Simoni* initio illius epistolæ fuisse assutum ad fidem epistolæ conciliandam, gratis asseritur. Tum quia hoc etiam dato, quid dicet, dum auctor asserit, se fuisse cum Christo in monte sancto? Num etiam hoc fuit intrusum? At (inquit) nemo Christianus ultimum mundi diem venturum credidit, nisi postquam evenisset eversio Judaici status in Hierosolymorum excidio: hic verò Scriptor c.3. Christianos vult patientes adhuc esse

esse in illius diei expectatione, si fortè sperato tardiùs adveniat. Attamen hæc non obstant; unde enim evincit Grotius, Christianos nisi secuto Hierosolymorum excidio credidisse ultimum mundi diem venturum? Diei extremi tempus, & horam nulli cognitam à Christo didicerant Matth. 24. 36. 50., Marci 13. 32., Lucæ 17. 24. 30., à Luca Act. 1. 7.. Paulus 1. Thessalonic. 5. 2. dicit, diem Domini tanquam furem in nocte, ita venturum, quibus etiam verbis utitur auctor hujus nostræ epistolæ. Si ergo propterea ista censenda est scripta post Hierosolymorum cladem & consequenter non à Petro, fiet, neque Epistolam ad Thessalonicenses à Paulo fuisse scriptam.

XIII. Neque officit dissonantia styli in hac secunda epistola à prima; hoc enim non indicat diversitatem Auctoris, sed vel Scriptoris, vel Interpretis, quo auctor Petrus usus est. Ita Sanctus Hieronymus ad Hedibiam q. 11., ubi dicit, quod Paulus *habebat Titum interpretem, sicut & beatus Petrus Marcum, cujus Evangelium Petro narrante, & illo scribente compositum est. Denique & duæ Epistolæ, quæ feruntur Petri, stylo inter se & charactere discrepant, structuraque verborum, ex quo intelligimus, pro necessitate rerum diversis eum usum interpretibus;* quamvis autem stylo discrepent, doctrina, quæ in secunda continetur, fatente vel ipso Calvino, Petro indigna non est.

XIV. Si quæratur, quibus, & quamobrem missa sit? Respondeo, missam fuisse iisdem, quibus missa fuerat prior, nimirùm Judæis dispersis per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, & Bithyniam. Id colligitur ex cap. 3. v. 1. *Hanc ecce vobis carissimi secundam scribo Epistolam.* Motivum autem scribendi fuit, Dei beneficia eis in memoriam redigere; Pseudo-prophetarum lugendam sortem, quam prædicit, ob oculos ponere; mundi renovationem, & secundum Christi adventum, quæ illusores negabant, statuere; ideoque ad ea illos se præparare. Ubi autem data fuerit, & quando; nihil certum: Romæ volunt aliqui, ubi prima, paucis ante Petri mortem annis, quod colligere putant ex his verbis cap. 1. v. 14. *Certus, quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Jesus Christus significavit mihi.*

§. IV.

Secunda, & Tertia Joannis.

XV. Secunda, & tertia Joannis Epistolæ Scripturarum Canonicarum albo non semper apud omnes adscriptæ fuere, quare Eusebius lib.3. cap.25. inter eas, quæ in dubium revocantur, à multis tamen commemorari suo tempore solebant, recenset Epistolas Joannis alteram, & tertiam: *Sive illæ* (inquit) *ab ipso revera Evangelista, sive altero ejusdem nominis compositæ sunt*. Ex quibus apparet, olim dubitatum fuisse etiam de auctore illarum. Testatur idem S. Hieronymus de Script. Eccles., ubi de Joanne ait: *Reliquæ autem* (Epistolæ) *Joannis Presbyteri asseruntur, cujus & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur*. Præter enim Joannem Apostolum, & Evangelistam fuit alius Joannes Presbyter, Christi itidem Discipulus, Joannis Apostoli coævus, ut dicimus infra.

XVI. Utramque tamen ut Canonicam agnoverunt Veteres. Irenæus lib.1. cap.12. ex secunda sumit auctoritatem dicens: *Quos & Dominus nobis cavere prædixit: & Discipulus ejus Joannes in prædicta Epistola fugere eos, præcipit dicens: Multi seductores exierunt in hunc mundum. Qui non confitetur, Jesum Christum in carne venisse, hic est seductor, & Antichristus*. Etsi autem consimilia legantur etiam in prima Epistola cap.4.1. &c. attamen expressis ab Irenæo verbis potiùs desumta sunt ex secunda v.7. Clemens etiam Alexandr. citat *Majorem Epistolam Joannis*, i. primam, Stromat.2. qui autem dicit majorem, supponit adesse minorem, qui dicit primam, supponit esse secundam. Si enim una tantum esset Joannis Epistola, eam non vocaret majorem. Hinc Eusebius lib.6. cap.14. referens Scripturas redactas in Canonem ab eodem Clemente ait, nec illas quidem prætermisisse, de quibus à multis ambigitur, & specialiter Epistolas, quæ dicuntur Catholicæ: fateor tamen, ex hoc Clementis Canone non posse confici firmum argumentum; in eo enim inserit etiam Epistolam Barnabæ, & Revelationem, quæ dicitur Petri, quas penitus Apocryphas esse, omnibus compertum est. Canonicæ ergo potiùs dicendæ sunt, quia relatæ in Canones Conciliorum Laodiceni, Carthaginensis tertii, Florentini, & Tridentini, necnon Innocentii I., ac Gelasii.

XVII. Cui veró adjudicandæ sint hæ duæ Epistolæ, an Joanni Apostolo, an Joanni Presbytero Joannis Apostoli Discipulo,

apud Veteres non parum concertatum est; imo nec adhuc subdubitandi rationes desunt. Nam duos fuisse Joannes ambos Ephesi, Apostolum scilicet, ac Presbyterum ejus Discipulum, constat tum ex eorum sepulchris, quæ tempore Hieronymi visebantur, tum ex Papia apud Euseb. lib, 3. cap. 39.; hic enim Scriptor non se dicit Apostolum, sed Presbyterum; non solent autem Apostoli, etiam cum ad privatos scribunt, omittere eum titulum, quo distinguebantur, & quo eorum scripta robur accipiebant, & quidem maximum. Nam quod Petrus seniores seu Presbyteros alloquens se quoque vocet conseniorem, id fit extra inscriptionem ex quadam comitate, qua & Imperatores se commilites sæpe vocarunt. Ita Grotius.

XVIII. Attamen licet concedam, duos in Asia eodem tempore fuisse Joannes, alterum Apostolum, alterum Presbyterum, non dabo tamen, auctorem secundæ & tertiæ Epistolarum, quæ Joannis nomen præferunt, esse Joannem illum Presbyterum potiùs quam Apostolum. Licèt enim Veterum aliqui id autumarint, alii saltem dubitarint; alii tamen eas Joanni Apostolo tribuerunt, inter quos Irenæus supra laudatus, vocans Scriptorem secundæ Epistolæ Discipulum Domini; quod certè non dixisset de Joanne Presbytero, qui fuit quidem Discipulus Apostolorum, & præcipuè Joannis Apostoli, non tamen inter Discipulos Domini, qui nimirùm cum Domino fuerant conversati. Accedit etiam Clemens Alexandrinus, qui, ut vidimus, Stromat.2. citat Joannis Epistolam majorem, hoc est primam, qui autem dicit majorem seu primam, supponit, esse etiam minorem, seu secundam. Post istos, ait Huetius Demonstr. Evang. proposit. 1. num. 8., sexcentos alios tulerunt anni sequentes, qui eas Joanni Apostolo absque hæsitatione tribuerunt. Tempore D. Augustini hoc persuasum erat tum Catholicis, tum Donatistis, nam lib.7. contra Donatistas cap.45. Aurelius à Chullabi citans verba secundæ Epistolæ Joannis v.10. ait: *Joannes Apostolus in Epistola sua posuit*. Augustinus autem illi respondens non negat, Epistolam illam esse Joannis Apostoli, sed hoc supponens dicit: *De hoc testimonio Joannis non est diutiùs differendum*, quia non pertinet ad quæstionem, de qua tractatur. Imo Hieronymus, qui aliquando subdubitasse visus est, in Epistola tamen olim 85. ad Evagrium, nunc 101. ad Evangelium, ut probet, ab initio idem fuisse nomen Presbyteri, ac Episcopi, citans initia secundæ ac tertiæ Epistolæ Joannis dicit: *Clangat tuba Evangelica, filius tonitrui, quem Jesus amavit plurimùm, qui de pectore Salvatoris doctrinarum fluenta potavit*,, Presbyter

Electæ Dominæ ,& filiis ejus , quos ego diligo in veritate „ *& in alia Epistola* „ Presbyter Cajo carissimo, quem ego diligo in veritate &c. Quare sub nomine Joannis Apostoli eas semper censuit Ecclesia , ut videre est in Laodiceno , Carthaginensi tertio , Florentino,& Tridentino Conciliis, & Pontificibus Innocentio I. ,& Gelasio citatis, Athanas: in epist. Festali, & in Synopsi. S.Cyrillo Hierosolym. Catechef.4. , S. Greg. Nazianz. carmine 34. , S. August. lib.2. de doctrin. Christiana .

XIX. Neque obest, quòd auctor earum non se dicat Apostolum , sed Presbyterum , seu Seniorem . Si enim , etsi non se dicat Joannem , non obest , quin illa Epistola sit alicujus Joannis, neque , etsi non se dicat Apostolum , sed purè Presbyterum , obstabit , quin sit Joannis Apostoli . Se ergo vocat Seniorem , seu Presbyterum , idest Episcopum , quod ut dicebam cum Hieronymo , tunc temporis pro eodem usurpabatur : non enim erat necesse , ut semper Apostoli titulum præferrent in suis Epistolis ; sed vel *Servi* , ut Jacobus in sua , Paulus in iis , quas scripsit ad Philemonem , ad Thessalonicenses , ad Philippenses , ad Hebræos ; & maximè , dum scriberent ad particulares Personas, ut hic contingit ; secunda enim scripta est ad fœminam Electam nomine , tertia ad Gajum .

XX. Quænam sit autem illa *Electa* , ad quam scripta est secunda Epistola ; vulgò Interpretes putant , fuisse matronam quamdam , quam propterea dominam appellat , & quam v.13. salutat nomine filiorum sororis suæ , qui in loco , unde Joannes scribebat , morabantur . Novi aliquos velle , nomine *Electæ* intelligi quamdam particularem Ecclesiam, quam salutant alterius particularis Ecclesiæ fideles , quos vocat *filios sororis tuæ in Christo* ; atqui non videtur naturalis hæc interpretatio . An verò Electa sit nomen proprium Personæ , an gentilitium , seu familiæ , incertum . Cognomen familiæ fuisse , verisimile est , cum ejus soror , ut habetur v.13., Electa pariter vocaretur . Hoc autem Epistolæ argumentum est . Gratulatur Joannes Electæ , & ejus filiis de fidei integritate , & de sinceritate caritatis ; & hortatur , ut in iis perseverent , devitent autem summo studio Hæreticos , qui tunc temporis ,Jesum Christum , non verum hominem , sed phantasma fuisse, docebant, quo errore totum fidei, ac redemtionis nostræ fundamentum subruitur .

XXI. Tertia Epistola Joannis scripta est ad Gajum seu Cajum . Quis autem fuerit , incertum . Verisimile est , alium eum fuisse à Cajo Corinthio , cujus meminit S. Paulus Rom. 16. 23. *Salutat vos Cajus hospes meus* , & 1. Cor.1.14. & à Cajo Derbensi ,

cu-

cujus mentionem facit S. Lucas Act. 20. 4. *Et Gajus Derbeus* quia hic fuit Joannis Discipulus, illi autem Pauli; & rursùs incertum est, an duo illi Pauli Discipuli vixerint eo tempore, quo S. Joannes ex Pathmo redux Ephesi degens, & junctas regens Ecclesias, hanc Epistolam dedit. Gajum ergo laudat ob fidei integritatem, eique gratulatur, quòd Christianos hospitio recipiat. Hortatur ut in fide, & misericordiæ operibus perseveret, ac ne moveatur exemplo Diotrephis hominis ambitiosi, maledici, & inhumani, qui in Ecclesia ambibat primatum gerere, sed potiùs Demetrii bono exemplo, viri benefici, ut cui testimonium redditur ab omnibus, moveatur.

Incertum pariter est, quo anno fuerint scriptæ; creduntur tamen scriptæ à Joanne jam ætate longævo, quod deprehenditur ex verbo *Senior*, quem titulum apposuit ambabus Epistolis. Ephesi etiam post è Pathmo exilium conscriptas fuisse, verisimile putatur.

§. V.

Epistola Judæ.

XXII. De Epistola Judæ dubitatum olim fuit, primò an esset Canonicis accensenda; secundo an ejus auctor esset Judas Apostolus. Prioris dubii fidem faciunt Eusebius Lib. 3. Hist. cap. 25., ubi ex iis, quæ in dubium revocantur, à multis tamen commemorari videmus, dicit esse Epistolam Judæ, quod testatur Amphilochius carm. ad Seleucum, & S. Hieronymus de Vir. illustr. dicens *Judas frater Jacobi parvam, quæ de septem Catholicis est, Epistolam reliquit, & quia de libro Enoch, qui Apocryphus est, in ea assumit testimonium, à plerisque rejicitur. Tamen vetustate jam & usu meruit, & inter sanctas Scripturas computatur*. Et jure quidem; nam eam sacris Scripturis accensent Laodicenum Concilium Can. 60., Carthagin. 3. Can. 47., S. Athanas. epist. Festali, & Synopsi, S. Cyrillus Hierosolym. Catechesi 4., Nazian. carm. 34. Ruffinus exposit. Symboli, S. Augustinus lib. de doctr. Christ. cap. 8., Innocentius III. ep. 3. ad Exuperium, & Gelasius I. in Concilio Romano. Nec obstat, in ea citari librum Enoch, qui Apocryphus est, & S. Michaelis Archangeli altercationem cum Diabolo de Moysi corpori, quæ de Apocryphis etiam sumta videtur, nam in Apocryphis non omnia sunt Apocrypha, discrevit autem divino lumine S. Apostolus certa ab incertis, vera à falsis. Certè si S. Paulus, Ethnicis

loquens, quasdam Ethnicorum sententias suis Epistolis inserendo consecravit, potuit Judas, aliqua ex Apocryphis accepta, quorum veritatem Spiritu Sancto cognoverat, pariter consecrare. Addo, librum Enoch, & altercationem Michaelis cum Diabolo etsi inter Apocrypha tandem rejecta, apud eos tamen, quibus Judas scribebat, fortè alicujus erant auctoritatis, ideoque potuit illis uti, sicut Paulus Ethnicis scribens Ethnicorum testimonio utebatur.

XXIII. Nec minus est certum, auctorem illius esse Judam Apostolum, fratrem Jacobi Minoris, cognominatum Thaddæum & Labbæum, Christi consanguinitate clarum, filium Alphæi, & Cleophæ, ut quidam tradunt; eam enim, sub nomine Judæ Apostoli, laudant omnia Concilia, & Patres supra laudati, queis adde Tertullianum lib. 1. de cultu fœmin. cap. 3., Origenem lib. homil. 7. in Josue, & lib. 5. in epistolam ad Rom. 5. S. Hieronymum in cap. 29. Hierem., & in Catal. Script. Eccles., & S. Augustin. lib. de fide & oper. cap. 25., & lib. 2. retractat. cap. 27. Quapropter temere Grotius præfat. in hanc epistolam, eam adjudicat Judæ Episcopo Hierosolymitano, qui vixit temporibus Hadriani Imperatoris, asseritque hæc verba: *Frater autem Jacobi* initio epistolæ addita esse à Scribis, ut Judas hic Apostolus crederetur. Mirum equidem, quod absque solido fundamento Grotius à tota antiquitate recedat. Quod enim non præferat Apostoli titulum, non obest, nam ut supra vidimus, non omnes id præferunt. Deinde dum ait Judas *frater Jacobi*, idem est, ac si diceret Judas Apostolus: gratis autem dicitur, additum id esse à Scribis; aliàs ego etiam possem dicere nomen Apostoli fuisse à Scribis vel deletum, vel omissum. Quod ab initio non statim recepta fuerit, neque probat, eam non esse alicujus Apostoli; sed solùm non fuisse omnibus exploratum, eam ab Apostolo fuisse scriptam; cùm autem id omnibus compertum fuit, eam omnes suscepere. Nec evinces, si dixeris, non posse Judæ Apostolo tribui, cum illius auctor v. 17. dicat: *Memores estote verborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis*: quod indicat, eum fuisse Apostolis posteriorem. Nam ex hoc solum evinci potest, antequam Judas scriberet, adventum impostorum futurum in novissimo tempore, hoc idem Apostolos alios, aut scripta, aut viva voce jam prædixisse, sicque quod scripserit post alios. Nec enim dici potest, hunc Judam vixisse temporibus Hadriani, quia cùm, ut dixi, fuerit Judas frater Domini, non potuit ad illa tempora supervixisse, nisi dicamus, eum centum quadraginta annis vixisse. Uno Verbo: Patres & Concilia supra lau-

laudata cæci non fuere; viderunt omnia, quæ scrupulum ingerunt Grotio, & tamen eam Judæ Apostolo constanter adjudicarunt.

§. VI.

Epistola ad Hebræos.

XXIV. Hanc esse Canonicam, olim dubitatum fuit, & insuper eâ ut Canonicâ receptâ, adhùc apud aliquos remansit dubitatio, & adhuc remanet, an Pauli fœtus sit, an potiùs Barnabæ, vel Clementis, vel Lucæ. Hujus testimonium profero primo ex Eusebio lib.3. hist. cap.3. dicente: *Sciendum tamen, Epistolam ad Hebræos a nonnullis ideo repudiatam, quia dicerent, eam ab Ecclesia Romana pro certa, ac genuina Pauli Epistola non haberi*, quod ex Cajo repetit lib.6. cap.20. dicens *Cajus tredecim solum divini Apostoli commemorat Epistolas, eam, quæ ad Hebræos inscripta est, cum reliquis non adnumerans. Sanè hæc Epistola etiamnum à quibusdam Apostoli esse non creditur*. Et ibi cap. 25. dicit ex persona Origenis: *Proinde si quæ Ecclesia hanc Epistolam pro Paulina habet, eo nomine laudetur; neque enim temere Majores eam esse Pauli tradiderant. Quis autem revera illam scripserit, soli Deo notum esse opinor*. Secundo ex S. Hieronymo Epist. ad Paulinum. *Paulus* (inquit) *Apostolus ad septem scribit Ecclesias, octava enim ad Hebræos, à plerisque extra numerum ponitur*: & in caput 8. Esaiæ allegans eam ait: *Licèt eam latina consuetudo inter Canonicas Scripturas non recipiat*, & in cap.8. Zachariæ: *Si tamen* (inquit) *in suscipienda Epistola, Græcorum auctoritatem Latina lingua non respuit*. In Ezechielem cap.28. citans locum ex hac epistola ait: *Et Paulus Apostolus; si quis tamen ad Hebræos Epistolam suscipit*: & Matth.26. *Paulus Apostolus in Epistola sua, quæ scribitur ad Hebræos, licèt de ea multi Latinorum dubitent*: qua phrasi loquitur, quoties dictam epistolam allegat. Ex quibus patet, dictam epistolam non fuisse quovis tempore, & omnibus indubiam, & consequenter non esse reponendam inter libros Proto-canonicos. Crediderim tamen, paucos fuisse, qui de ea dubitarint, & dubitasse potiùs de ejus auctore, quam de ejus authenticitate. Quidquid tamen sit, non solùm tanquam Canonica, sed tanquam genuinus Pauli fœtus recipienda est. Eam enim esse Canonicam, demonstrat ejus antiquitas, nam etiam illi, qui ambigebant, an esset Pauli, eam tamen tribuebant auctori Paulo coævo, puta vel Barnabæ, ut Tertullianus

nus lib. de Pudicitia cap.20., vel S. Lucæ Pauli Discipulo ac socio, ut Clemens Alexandr. apud Euseb. lib.3. cap.38., vel S. Clementi. Quare cum incertum quoque olim fuisse, quis ostenderit, à quo illorum esset profecta, sequitur, semper eam esse auctoris, cui vulgo adscribitur, incerti quidem, sed unius ex illis quatuor, & consequenter esse genuinum fœtum; ut enim observat Huetius demonstr. Evang. propos.1. num.8. genuinus liber ille appellari potest, & est, qui ab eo auctore scriptus est, à quo dicitur scriptus, & eo circiter tempore, quo scriptus fertur. Hæc autem epistola, cujuscumque sit auctoris, sive Pauli, sive Barnabæ, sive Lucæ, sive Clementis, eo tempore scripta est, quo fertur scripta, cum omnes hi fuerint Discipuli Christi, vel Apostolorum: quin etiamsi esset incertum, ut olim fuit, à quo ex illis quatuor esset scripta; cùm tamen certum esset, ab uno illorum fuisse scriptam, haberemus quidquid nobis sufficeret ad ejus authenticitatem.

XXV. Attamen qui eam Paulo eripuerunt, vel de ea dubitarunt, valde pauci fuerunt, Origenes re in utramque partem discussa lib.5. in Joann. non temere eam à Majoribus Paulo adscriptam censet, & quæcumque Ecclesia eam ut Pauli opus suspexerit, laudandam censet. Et meritò, eam enim ut Pauli agnoscebant Græcorum Ecclesiæ, quod testatur laudatus Hieronymus, eam quippe inter Paulinas enumerarunt Can.60. Laodiceni Concilii. Quæ autem ex Latinis de hoc dubitabant, certè non fuere celebriores Ecclesiæ: Africanæ enim in Concilio Carthaginensi 3. Can.47., & S. Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana cap.8. quin & Romana teste Innocentio I. epist. 3. ad Exuperium, eam tanquam Pauli suscipiunt. Aliquos ergo Latinorum Hieronymi tempore adhuc dubitasse, crediderim, quia nondum apud Latinos Scripturarum Canon aliquis suâ ætate editus erat, nondum enim celebratum erat Concilium Carthaginense III., aut Innocentius I. suum ediderat Canonem. Dubitatio tamen ista non tollebat, quin ab omnibus Ecclesiis, ut epistola Viri Ecclesiastici susciperetur, & in omnibus legeretur. Ita S. Hieronymus epistola ad Dardanum, qui suam mentem aperiens ita loquitur: *Illud nostris dicendum est, hanc epistolam, quæ inscribitur ad Hebræos, non solum ab Ecclesiis Orientis, sed ab omnibus retrò Ecclesiasticis Græci sermonis Scriptoribus, quasi Pauli Apostoli suscipi, licèt plerique eam vel Barnabæ, vel Clementis arbitrentur: & nihil interesse, cujus sit, quum Ecclesiastici viri sit, & quotidie Ecclesiarum lectione celebretur. Quod si eam Latinorum consuetudo non recipit inter Scripturas Canonicas, nec Græcorum qui-*

quidem Ecclesiæ Apocalypsim Joannis eadem libertate suscipiunt: & tamen nos utramque suscipimus: nequaquam hujus temporis consuetudinem, sed veterum Scriptorum auctoritatem sequentes, qui plerumque utriusque abutuntur testimoniis, non ut interdum de Apocryphis facere solent (quippe qui & Gentilium litterarum rarò utantur exemplis) sed quasi Canonicis, & Ecclesiasticis. His Hieronymus mentem aperit suam.

XXVI. Et quidem hanc Epistolam Paulo adjudicasse cum Græcorum Ecclesia etiam Græcos Scriptores, ut asserit Hieronymus, testantur non solum Græci Patres supra relati, Clemens Alexandr. apud Euseb. lib.6. hist. cap.14.; verùm & Dionys. Alexandr. in epistolis contra Paulum Samosatenum, S. Athanas. epist. ad Alexandrum Episcopum Constantinopol. lib. de Synodi Nicænæ decretis, lib. de Synodis, & in Synopsi sacræ Scripturæ, S. Epiphan. hæres.59. quæ est Novatianorum, S. Basil. Constit. Monasticarum cap.22., S. Gregorius Nyssenus lib. de Hypostasi, S. Gregorius Nazianzenus carmine de Scripturis authenticis, S. Amphylochius carmine ad Seleucum, S. Cyrillus Alexandrinus Anathematismo 10. contra Nestorium, S. Chrysost. in expositione ejusdem Epistolæ, & demum Theodoritus in argumento Epistolæ ad Hebræos, ubi Arrianos refellens, qui eam ut adulterinam respuebant: *Oportebat autem* (inquit) *ipsos, etsi nihil aliud, temporis certè diuturnitatem revereri, qui hanc Epistolam in Ecclesiis perpetuò legerunt alumni veritatis. Ex quo enim litterarum Apostolicarum fuerunt Ecclesiæ participes, ex eo etiam Epistolæ ad Hebræos utilitatem percipiunt. Quod si ne hoc quidem ad eis persuadendum satis est, Eusebio certè, oportebat, eos Palæstino credere, quem Patronum suorum Decretorum appellant. Nam is etiam divinissimi Pauli hanc esse epistolam confessus est, & Veteres omnes hanc de ea habuisse sententiam, asseruit.* Verùm etiam Latini Patres insigniores; nam præter Concilium Carthaginense III., & Innocentium I. S. Hieronymum, & Augustinum lib.2. de doctrina Christiana cap.8. in speculo, & lib.2. de peccat. merit., & remiss. cap.27. supra relatis, eam ut Pauli agnoverunt S. Hilarius lib.4. de Trinit., S. Ambros. lib.1. de fide cap.4.: eam in Canone ut Paulinam descripsit Gelas.1. in Romana Synodo: eam ut talem agnovere Cassiodorus l.1. divin. lect. c.4., S. Isidorus Hispalensis lib.6. Originum, & alii. Quare nescio quinam fuerint, cujusque auctoritatis, Scriptores illi, qui ut Pauli eam recipere recusarunt, cum omnes Latinorum celebriores eam susceperint. Merito itaque Eugenius IV. in Decreto pro Jacobitis, & Concilium Tridentinum sess. 4. illam tanquam Pauli sacro Scripturarum

Ca-

Canoni adscripserunt, ac recipiendam cum aliis decreverunt; adeo ut nulli Catholicorum liceat contrarium opinari.

XXVII. Dices: si Paulus auctor illius Epistolæ fuit, cur, ut in aliis, nomen suum initio ei non apposuit?

Respondet Eusebius ex Clemente Alexandrino in libris Hypotyposeon lib.6. hist. cap.14. hanc inscriptionem *Paulus Apostolus* rectè, atque ordine omissam fuisse; *Cum enim Hebræis scriberet, qui sinistram de ipso opinionem multò ante combiberant, ipsumque suspectum habebant: prudenti consilio usus, illos absterrere statim ab initio apposita nominis sui inscriptione noluit*. Ita etiam respondet S. Augustinus exposit. in epist. ad Romanos, & sanctus Hieronymus Catal. Script. Eccles. in Paulo; Chrysostom. hom.1. Secundo hoc modestiæ fuit, quia enim Paulus ad Gentes erat à Domino directus, Hebræorum Apostolum se minime inscribere voluit, *tum ob suam erga Dominum reverentiam, tum quod ex abundanti ad Hebræos ipse Gentium præco & Apostolus scriberet*. Alii dicunt inscriptionem eam omisisse: quia Hebræis mos erat litteras sine titulo scribere, unde sine titulo suam primam epistolam S. Joannes scripsit. Tertio si non est Pauli, quia nomen Pauli non præfert, cum nullius nomen præferat nullius erit: & sic etiam prima Joannis, quia nullius nomine insignitur, vel nullius erit, vel non erit Joannis. Manifestè autem se Paulum ostendit cap.13., tum versu 19. ex desiderio iterum videndi eos, ad quos scribebat, quod Paulo in suis Epistolis frequentissimum est; tum ex versu 23., ubi nominat fratrem suum Timotheum, per quem fortè ex Italia epistolam miserat. Quis autem ignorat, Timotheum fuisse socium, ac Discipulum Pauli? Demum hoc indicat S. Petrus in secunda sua epistola cap.3. v.15. & 16., ubi scribens & ipse ad Hebræos meminit epistolæ ad eos datæ à Paulo *Carissimus frater noster* Paulus *secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis*: quænam autem alia epistola Hebræis à D. Paulo conscripta potest proferri nisi ista?

XXVIII. His tamen, aliisque non obstantibus, non desunt, qui hanc epistolam carpant. Lutherus in prologo ad ipsam, nec Pauli, nec alicujus Apostoli eam esse, contendit, quod aliqua contineat contra Evangelicam doctrinam, cui Lutheranorum grex adhæsit. Calvinus tamen eam quidem recipit, sed non ut Pauli fœtum, ita in prologo ad eandem. Erasmus, & Cajetanus dubitanter locuti sunt. Grotius in præfatione ad eandem negat, eam esse Pauli, sed potiùs Lucæ. Istorum momenta expendenda sunt.

XXIX. Primò dicunt, auctorem hujus Epistolæ favere Nova-

vatianis, quia cap.6. v.4. &c. dicit: *Impossibile est, eos, qui semel sunt illuminati, iterum renovari ad pœnitentiam*, & cap.10.26. dicit, non relinqui hostiam pro peccato iis, qui voluntariè peccant *post acceptam notitiam veritatis*, & cap.12.16.17. de Esau dicitur, *quod non invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam*. Quid quæso apertiùs fovere potest errorem Novatianorum, qui aliqua peccata volebant esse irremissibilia?

XXX. Respondeo. Si verba hæc fovent Novatianos, fovebunt etiam ista Christi Matth.12.32. *Qui autem dixerit (Verbum) contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro*. Loquitur ergo tum Christus, tum Apostolus, de eo, qui peccat contra Spiritum Sanctum, i. qui à Spiritu Sancto illuminatus, habens plenam cognitionem veritatis, adhuc voluntariè, & ex malitia oppugnat cognitam, & exploratam veritatem. Hunc ergo impossibile est, ait Paulus, rursùs renovari ad pœnitentiam &c., i. moraliter impossibile, seu perquam difficile est, ut convertatur tribus de causis. Primo qui sic peccant, ut plurimùm non convertuntur, nec tale peccatum illis remittitur, ideoque dici benè potest irremissibile. Sicut enim in morbis corporalibus eos vocamus incurabiles, qui ut plurimùm non curantur, & si possint absolutè curari, & de facto aliquando curentur: ita in morbis spiritualibus eos dicere possumus incurabiles, & ea peccata irremissibilia, quæ ut plurimùm non curantur, quia ut plurimum à talibus peccatis homo non avertitur; licèt contingere possit, & aliquando contingat, ut ab iis recedat, & illi remittantur. Secundo quia qui in Spiritum Sanctum peccant, directè resistunt gratiæ, quâ solâ curari possent; sicut enim Medicus pronunciaret incurabilem illum infirmum, qui resisteret & recusaret unicum remedium ad tollendum ab eo morbum, quamvis posset contingere, ut ex alterius persuasione remedium illud sit accepturus; cur non poterit dici irremissibile peccatum in eo, qui gratiam à se repellit, unicum remedium ad recuperandam animæ sanitatem, quamvis contingere possit, ut tandem suasionibus cedat, & gratiam acceptet, & sic ei remittatur peccatum. Tertiò dicitur irremissibile peccatum, quia in eo, qui ex malitia peccat, nihil est unde remissione vel dignus, vel saltem capax judicetur: ubi qui ex ignorantia, vel infirmitate peccat, aliquod habet, unde misericordiam Dei provocet, vel saltem ea non indignus censeatur, juxta illud Pauli 1. Timoth. 1.13. *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*. Quæ toto cœlo à Novatianorum errore distant, qui aliqua peccata prorsùs ac omnino irremissibilia docebant.

XXXI. Probabilis quidem est, & satis tollens difficultatem promotam ista responsio; communiter tamen Patres, Chrysostomus, Theodoretus, aliique, imo & Augustinus in fine Exposit. inchoatæ Epist. ad Rom. sentiunt primum, & secundum ex supra allatis textibus debere intelligi de renovatione per baptismum, non de reconciliatione per pœnitentiam. Quare in primo textu fiet sensus, impossibile est eos, qui semel illuminati Baptismum suscipientes renovati sunt, si in peccatum prolabantur, per Ecclesiæ Ministros ita renovari per pœnitentiam, ut illis restituant innocentiam baptismalem, vel ut alter Baptismus eis conferatur: in secundo autem textu sensus fiat, quod si voluntariè peccamus post acceptam veritatis notitiam, acceptumque Baptismum, non est secundo Baptismati locus, quo iterum sicut priùs & à peccatis absolvamur, & omnis etiam reatus pœnæ nobis relaxetur. Quæ mirè explicat Theodoretus in hunc locum dicens: *Omnino fieri non potest, ut qui ad sanctissimum Baptismum accesserunt, & gratiæ Divini Spiritus participes, & æternorum bonorum typum acceperunt, iterum accedant, & alium Baptismum consequantur; hoc enim nihil est aliud, quam filium Dei rursus crucifigere, & eadem, qua affectus est, ignominia rursùs afficere. Sicut enim ipse semel passionem sustinuit, ita nos semel oportet passionis ejus esse participes. Consepelimur autem cum eo per Baptismum, & una cum eo resurgimus. Fieri ergo non potest, ut dono Baptismi iterum fruamur. Hæc autem dixit Divinus Apostolus, Judæos qui crediderunt docens, ne existimarent, sanctissimum Baptismum similem esse Baptismis Judaicis. Illi enim non solvebant peccata, sed corporis, quæ videbantur, sordes purgabant; qua de causa & multi, & frequenter adhibebantur, hic verò unus est, ut qui salutaris passionis, & resurrectionis typum haberet, & futuram nobis resurrectionem prædesignet. Novatiani hæc verba objectant adversus veritatem, non intelligentes, Divinum Apostolum non prohibuisse medicamenta Pœnitentiæ, sed Divini Baptismatis definitionem docuisse: unde subjunxit: rursùs crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & traducentes, ac ignominia afficientes: Divinum enim mysterium est ignominia afficere bis ejusdem esse participem. Quod enim ubique prædicet Pœnitentiam, testantur quæ ab ipso scripta sunt ad Corinthios, testantur etiam, quæ ad Galatas; & ubique demum sermones istos disseminat.* Hæc Theodoretus, quibus adeo apertis nihil addendum est. Videatur tamen D. Augustinus in Exposit. inchoata Epist. ad Romanos.

XXXII. Ad tertium textum ex cap. 12. dico primo; Novatianos non posse se tegere hoc textu, quia Esau pœnitentia non fuit

fuit vera. Iterum audiatur Theodoretus in hunc locum. *Hoc etiam* (inquit) *Novatiani sua esse arma existimant, sed suis ipsorum telis confodientur. Esau enim non flevit agens pœnitentiam, sed fratris felicitati invidens. Hoc ipsum autem Caim quoque accidit. Concidit enim, inquit Gen.4. facies ejus: sed non ideo quod malè obtulerat, sed quia fratrem viderat divina honoratum sententia. Quin etiam Divinus Apostolus hæc per ea, quæ dixit, innuit: Pœnitentiæ, inquit, locum non invenit: pro eo, quod est, non invenit viam pœnitentiæ, nec luxit propter ea, quæ improbè erat machinatus, flevit autem non peccatum, sed prosperum Jacob successum, idque testantur ejus verba: Venient, inquit, dies luctus Patris mei, ut occidam fratrem meum* Gen.27. idem habet S. Joann. Chrysostomus homil.31. in dictum caput.

Dico secundo, mentem Pauli solum esse, Esau non potuisse consequi benedictionem paternam, quamvis cum lacrymis inquisisset eam, referendo pronomen *eam* non ad Pœnitentiam, sed ad benedictionem, sive ad benedictionis retractationem.

XXXIII. Dicunt secundo, auctorem hujus Epistolæ favere Arrianis, ac Socinianis, & Unitariis, dum cap.1. v.3. filius divinus non pronunciatur Patri consubstantialis, sed solum *splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus*: & versu 4. videtur asseri excellentissima inter creaturas, dum dicitur *melior Angelis effectus*.

XXXIV. Respondeo, qui sic arguunt, in meridiana luce cæcutire; imo nil aptius ad exprimendam, quantum fieri potest, humanis nominibus consubstantialitatem Filii cum Patre, ejusque processum à Patre, quàm nomina *splendoris, & figuræ*, seu, ut ait Græcus, *characteris substantiæ ejus*. Mirè enim explicant coexistentiam, & coæternitatem, & consubstantialitatem Filii cum Patre. *Splendor enim* (inquit Theodoretus hic) *& ex igne est, & est cum igne, & causam quidem habet ignem, non potest autem ab igne separari. Ex quo enim est ignis, ex eo est etiam splendor .... Ex quo enim gloria, ex eo etiam est splendor; semper autem gloria; semper ergo & splendor. Ejusdem etiam naturæ est splendor cum igne. Ergo etiam filius cum Patre*. Sed quoniam ex hac similitudine occasionem blasphemandi sumunt, *qui Sabellii, & Photini morbo laborant; splendor enim minimè per se subsistit: per aliam similitudinem hanc quoque blasphemiam exterminat, subjungit enim & figura substantiæ ejus, i. character subsistentiæ ejus. Per se enim, inquit, subsistit, totum in se Patrem ostendens. In se enim patrios characteres continet. Huic simile est, quod Philippo à Domino dictum est: Qui vidit me, vidit Patrem meum. Itaque per plura nomi-*

mina nos docuit Divinus Apostolus & veram ac germanam generationem, & eandem simul cum Patre substantiam, & coæternitatem. Hæc Theodoretus. Idem ait Chrysostom. hom. 2. ad Hebr. *Quidam enim absurda quædam proferunt, exemplorum consideratione decepti; splendor enim, inquiunt, substantivum aliquid non est, sed aliunde habet, ut sit. Noli o homo, sic istud accipere, neque Marcelli, aut Photini morbo laborare... Et quid inquit? Et character substantiæ ejus? utpote quemadmodum ipse Pater in se ipso subsistit nullius indigus, ita & Filius &c.* Rursùs ad illa verba *tantò melior Angelis effectus*: ait Theodoretus, hoc debere intelligi quoad humanitatem. *Ut Deus enim est effector, & Dominus Angelorum. Ut homo autem, postquam resurrexit & in cælos ascendit, Angelis præstantior evasit.... Quemadmodum ergo erat minor Angelis, ut homo, quoniam illi quidem habent naturam immortalem, ipse verò sustinuit passionem: ita postquam ascendit in cælos Angelis præstantior effectus est, sedit enim super omnem Principatum, & Potestatem* &c. Ephes. 1. Theodor. Si verò cum D. Athanasio Orat. 2. contra Arrianos illa verba accipiamus dicta de Filio Dei, quantum ad divinitatem, non in totum per comparationem dicta sunt, sed potiùs, ut discrimen naturæ Filii Dei à rebus creatis indicet: unde statim subjungit: *Cui enim dixit aliquando Angelorum filius meus est tu?* Comparatio enim inter res cognatas, atque ejusdem generis fit; cùm ergo inter Filium Dei, & Angelos nulla cognatio in natura sit, ideo illud *melior* non per comparationem dictum est, sed per distinctionem, & ad differentiæ notam, & ut diversitas naturæ Filii Dei ab Angelis ostendatur. Quare statim illum Filium, hos verò mancipia appellat, illum ut Filium Patri à dextris assidere, dicit, illos verò ut servos apparitorum, ac nuntiorum munere fungi. Uno verbo: illum demonstrat Deum Patri coæqualem, hos creaturas. Nec obstat ly *effectus*, seu *factus*: ut enim, ait S. Chrysostomus homil. 2. in hanc Epist., *hoc quod dixit factus, idem est hoc loco ac declaratus*.

XXXV. Dicunt tertiò: Auctor hujus Epistolæ cap. 1. v. 5. probat, Christum esse filium Dei ex verbis 2. Reg. 7. 14. *Ego ero illi in Patrem*, quæ ad litteram de Salomone dicta sunt. Cum ergo solùm ex sensu litterali sumi possit argumentum firmum, non solidè argumentatur &c.

Respondeo, dicta verba *Ego ero illi in Patrem* de Salomone quidem dicta in litterali sensu, qui Dei filius per adoptionem, & proinde impropriè fuit, sed ex intentione Spiritus Sancti verba hæc Christum mysticè, ac propheticè respexisse. Salomonem

qui-

quidem ut typum, Christum autem ut per Salomonem adumbratum, qui non adoptione, sed natura filius Dei est. Ex sensu autem, qui etsi non litteralis, sed typicus, à Spiritu Sancto tamen intentus est, solidum, validumque sumitur argumentum ad veritatem fidei confirmandam, aliàs cum omnia, quæ in Veteri Testamento litteraliter dicuntur, mysticè ac typicè Christum adumbrent, nullum ex Veteri Testamento posset confici efficax argumentum.

XXXVI. Dicunt quartò: Cap.9. v.4. dicit Auctor hujus Epistolæ, fuisse in Arca urnam auream habentem Manna, & Virgam Aaron, quæ fronduerat,& Tabulas Legis: sed lib.3. Regum 8.9., & 2. Paralip.5.10. dicitur: *In Arca autem non erat aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses*, quod ait & Josephus lib.8. antiquit c.2. &c.: mentitur ergo Auctor iste.

XXXVII. Respondet Bellarminus lib.1. de Verbo Dei c.17. tempore quidem Salomonis non fuisse in Arca aliud, quàm Tabulas Legis, sed postea à Judæis positas intra Arcam fuisse etiam Urnam, ac Virgam, quod Auctor hujus Epistolæ ex Traditione Judæorum optimè scire potuit. Ita Theophylactus monens, Hebræos sui temporis ita sensisse. Addit etiam, ex textu 3. Regum, & 2. Paralipom. solùm colligi, quod tempore Salomonis in Arca nil aliud esset præterTabulas Legis, non autem quod nil aliud antea fuisset. Cui responsioni subscribit Grotius in hunc locum, putans Mosem ab initio reposuisse in Arca cum Tabulis Legis etiam vas cum Manna, & Virgam Aaron; cum enim vas Mannæ, ut legitur Exod.16.33. repositum fuerit coram Domino asservandum, ubinam meliùs, quàm in Arca, reponi poterat? Virgam autem Aaron in Tabernaculo asservatam fuisse constat Numer.17.10. Verùm cum lapsu temporis metus irrepsisset, ne Virga ibi inclusa cariem, Manna autem mucorem pateretur, ablata sunt ea ex Arca, & custodita in aptiori loco. Cumque Templum à Salomone conderetur eadem ratione extra Arcam relicta sunt, & in crypta subterranea custodita. Et ideo Auctor 3. lib. Regum, & 2. Paralip., qui Arcam descripsit, ut erat Salomonis tempore, benè dixit, & in ea non fuisse nisi Tabulas Legis, omittens vas Mannæ, & Virgam, quia pro illo tempore revera aliud non erat. Tutior meo judicio via ad conciliandum veritatem hujus Epistolæ cum dictis 3, Reg., & 2. Paralipom. est, quam indicat Bellarminus ipse, cuique subscribunt P. Alexandre tum hic, tum in Hist. Vet.Test. t.1. dissert.3. a.3. §.3. n.6., Huet. demonstr. Evang. propos.4.c.1. n.2., & P.Lamy Apparat. Biblic. lib.1. cap.4. n.10. nimirùm intra Arcam fuisse quidem so-

solas Tabulas Legis; vas autem Mannæ, & Virgam Aaron fuiſſe juxta Arcam in eodem loco, nimirùm in Tabernaculo, ubi erat Arca: unde ait laudatus Huetius: *In Arca solas fuisse Tabulas lapideas à Deo scriptas, discimus ex lib. Regum, & Paralipomenon. Lex autem fuit ad latus Arcæ exterius, quo & Urna aurea Mannæ plena, & Aaronis Virga: hoc est si Joatbanem Paraphrastem Chaldæum audimus, in capsa, vel si Gemaram Thalmudici libri, in scrinio ad latus dextrum Arcæ*. Verùm quia poſſet aliquis hìc objicere, Auctorem hujus Epiſtolæ dicere, Vas cum Manna, & Virgam fuiſſe in Arca, non juxta Arcam: obſervandum eſt, particulam *In* non ſemper denotare rem, quæ *intra* alterum eſt, ſed aliquando, quæ *juxta*; ſic ementes, & vendentes in Templo fuiſſe dicuntur Matth.21.12., Marci 11.15. nimirùm in porticibus, quæ non intra, ſed juxta Templum erant: ſic Joann.10.23. *Et ambulabat Jesus in Templo in porticu Salamonis*, i. in porticu juxta Templum. Dicitur etiam Chriſtus paſſus in Hieruſalem, quia paſſus in Monte Calvariæ propè Hieruſalem. Sic ergo Paulus ait, hæc tria fuiſſe in Arca, Urnam habentem Manna, Virgam, & duas Tabulas Teſtamenti, Tabulas quidem intra Arcam, Manna verò, & Virgam juxta poſitas, ut de Manna habetur Exodi 16.33., de Virga autem Num.17.10. Aptiſſimè autem hæc tria numeravit Apoſtolus, quia hæc tria objiciebant Judæis eorum ingratitudinem.

XXXVIII. Dicunt quintò, Auctorem hujus Epiſtolæ eodem cap.9.15. dum loquitur de Teſtamento propriè dicto, quod morte teſtatoris confirmatur, allegare verba Exodi 24.6.8., & Levit.14.49. *Hic sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus*, ubi nomine Teſtamenti intelligitur *fœdus*, ſeu pactum; patet autem non omne pactum eſſe Teſtamentum.

Reſpondeo, quod licèt vox Hebraica *Berith* Fœdus, & Teſtamentum promiſcuè ſignificet; tamen LXX. Interpretes, quorum verſionem hic S. Paulus ſecutus eſt, *Diathicin*, i. ultimam diſpoſitionem, verterunt non ſine divino afflatu, quia cum Fœdus illud cum Iſrael non eſſet conſummandum, niſi per Sanguinem, & Mortem Jeſu, quo fiebat, ut eſſet pactum de conferenda per mortem ejus hæreditate vitæ æternæ, aptiſſimè pactum illud vocare potuit Paulus nomine Teſtamenti. Hæc ſunt motiva, quæ militare poſſent contra hujus Epiſtolæ authenticitatem.

XXXIX. Motiva autem, quibus adducti fuere, & hactenus adducuntur aliqui, ut opinentur eam non eſſe Pauli, ſed alterius, ſequentia ſunt. Primum eſt diverſitas ſtyli ab aliis Paulinis. Habet enim ſelectiores voces Græcas, leniùs fluit, non au-

autem ſalebroſa eſt, & fracta verbis interciſis, ut aliæ. Sermo inſuper gravior, copioſior, ornatior.

XL. Reſpondent eruditi non pauci, Epiſtolæ quidem iſtius argumentum, ordinem, ratiocinia, ſententias eſſe Pauli, non verò dictionem, & ornatum, ſed vel S. Lucæ, vel S. Clementis Romani, qui ſuam in ea ſcribenda S. Paulo commodarint operam, ideoque non Hebraicè, ſed Græcè primitùs ſcriptam eſſe: quod & Scripturæ Veteris allegatio ſecundum verſionem LXX. Interpretum probare videtur, & nominum Hebraicorum explicatio, quæ tribuenda non videtur Epiſtolæ Interpreti, ſed Auctori, ut contextus, & ſeries orationis demonſtrat. Argumentatur enim Apoſtolus ab ipſa nominum interpretatione, ut S. Chryſoſtomus, aliique Græci Scriptores adnotarunt. Hæc ſententia nititur Origenis auctoritate apud Euſeb. lib.6. hiſt. cap.25., quæ tanquam expeditior probatur Bellarmino citato.

XLI. Verùm Clemens Alexandrinus apud eumdem Euſebium, lib.6. cap.14. putat, eam Hebraico idiomate ſcriptam, à Luca verò in gratiam Græcorum Græcè redditam, atque ornatam. *Epiſtolam autem ad Hebræos* (ait Euſebius) *Pauli quidem eſſe, affirmat* (Clemens) *ſed Hebraico ſermone, utpote ad Hebræos, primùm ſcriptam fuiſſe: Lucam verò eandem Græco ſermone ſtudiosè interpretatum, Græcis hominibus reddidiſſe. Quare in ea Epiſtola, & in Actibus Apoſtolorum eundem dictionis colorem reperiri.* Cui ſententiæ adhæret Euſebius ipſe lib.3. cap.38. putans tamen, eam non à Luca, ſed à Clemente translatam. *Cum enim* (inquit) *ad Hebræos patrio ſermone ſcripſiſſet Paulus, alii Lucam Evangeliſtam, alii hunc, de quo loquimur, Clementem Epiſtolam illam eſſe interpretatum ferunt. Quod quidem veriùs videtur, cum præſertim & Clementis, & illa ad Hebræos Epiſtola eundem habeat ſtylum, nec utriuſque ſcripti ſententiæ valde inter ſe diſcrepent.* Quicumque ergo fuerit Epiſtolæ hujus ex Hebraico in Græcum interpres, ei tribuit hæc opinio eloquentiam, atque ornatum, quo ab aliis Paulinis diſcrepare videtur, quæ Apoſtolicam ſimplicitatem magis ſapere videntur. Neque Hebraicorum nominum interpretatio arguit, eam non fuiſſe primò Hebraicè ſcriptam, ſed Græcè; non enim Paulus interpretatur nomen Hebraicum Melchiſedech Græcè, ſed Hebraicè, ut ex Etymologia nominis ratiocinetur, ſicut ſi Latinè quis diceret homicidium eſt hominis cædes. Imo ſi dicerem interpretationem additam fuiſſe ab Interprete, quid incommodi? Exodi enim 12. habetur *eſt Phaſe, i. tranſitus Domini*: quæ interpretatio in Hebræo non legitur. Neque obſtat de Scripturis citatis ſecundum verſ. LXX. Inter-

terpretum: nam Paulus potuit benè testimonia ex Hebraico fonte depromere, tamen Græcus interpres ex Vetere, ut verterant LXX. ne aliquid novi Græcorum auribus inferret. Nec id est novum; multa enim Paulus ipse Hebræo sermone protulerat in concione ad Judæos relata Actorum 13., quæ tamen Lucas retulit secundum versionem LXX. Interpretum. Hæc sententia, quia communior, amplectenda videtur; ei enim adest S. Hieronymus in Catalog., & Theodoretus &c.

XLII. Moventur secundò, quia Auctor istius Epistolæ c.2.3. sese annumerat iis, qui non à Christo, sed ab Apostolis doctrinam acceperunt: Paulus autem Galat.1. affirmat, se non ab homine, sed à Christo per revelationem accepisse Evangelium. Non igitur Paulus hujus Epistolæ Auctor est.

XLIII. Respondeo, me non videre, cur propter hoc Epistola hæc Paulo eripienda sit; dicit enim loco allato, loquens de salute: *Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis, & portentis* &c. Paulus certè non erat de numero eorum, qui ab initio Dominum audissent enarrantem. Christi quoque doctrina etiam in Paulo, vel in Paulum, seu usque ad Paulum confirmata fuit prodigiis: in Paulo quidem, i. in ejus prodigiosa conversione; in Paulum, vel usque ad Paulum, quia usque ad ipsum, imo per ipsum Deus eam confirmabat prodigiis, atque portentis. Poterat ergo Paulus dicere, se non audivisse, aut didicisse Evangelium ab homine, sed à Christo, & adhuc scribere doctrinam à Christo enarratam confirmatam fuisse in ipsum, vel usque ad ipsum per prodigia, & portenta. Adverto insuper, Paulum non dicere, *quæ in me*, *sed quæ in nos* confirmata est. Non ergo loquitur de se, sed hominibus sui temporis, de iis præcipuè, ad quos scribebat oratorio stylo: unde subdit: *Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?* ibi v.3. Uno verbo: hic non agitur de confirmatione per doctrinam, sed per prodigia, quibus usque ad ipsum, & suo tempore, Christi doctrina per Apostolos confirmabatur.

Si pro coronide quæratur, unde scripta fuerit, & quale sit ejus argumentum?

XLIV. Respondeo ad primum, certum esse eam ex Italia scriptam fuisse ex cap. 13. v.24. *Salutant vos de Italia fratres.* In qua autem Italiæ urbe data sit, incertum. Romæ aliqui autumant, & colligunt ex cap. 13. 19., ubi videtur eam scripsisse, dum esset in vinculis. Citant pro se Chrysostomum, sed quo fundamento non satis video; non enim ex hoc, quod Paulus dicat:

cat: *Deprecor vos, hoc facere* (i. orare) *quo celeriùs restituar ad vos*: arguitur, Paulum tunc vinculis detentum, sed potiùs ardens Pauli indicatur desiderium, quasi diceret: date orationum auxilium, ferte opem meo desiderio; cupio enim videre vos. Ita Theodoretus.

XLV. Ad secundum dico, argumentum hujus Epistolæ esse totum in extollenda Christi dignitate, divinitate, officio, ejusque Sacerdotii, & sacrificii supra Leviticum excellentiâ. Justitiam à Veteris Legis sacrificiis non expectandam esse, docet, sed ab uno Jesu Christi Sacerdotio, & fide in ipsum. Præceptis saluberrimis Hebræos imbuit, ut in fide constantes sint, exemplo SS. Patrum, qui per fidem Deo placentes magna, & mira egerunt, & passi sunt: hortatur ad hospitalitatem servandam, qua quidam Angelos recipere meruerunt: ad obedientiam præpositis præstandam, ad eleemosynarum largitionem, & ad patientiam in adversis, flagellorum paternæ disciplinæ utilitatem demonstrans.

§. VII.

Apocalypsis.

XLVI. APocalypsis vox Græca est, quæ latinè redditur *Revelatio*. Cumque liber iste multa contineat mysteria à Deo revelata, ideo *Apocalypsis* nomen habet, antiquitùs tamen dicebatur etiam *Joannis revelatio*, ut apud Eusebium lib.3. c.25. lib.6. cap.25. Librum hunc Marcionitæ rejiciebant, teste Tertulliano lib.4. contra Marcionem, & Alogi apud Epiphanium hæres.51., & Theodotiani apud ipsum hæres.54. Lutherus etiam more suo eam despicit in prologo, deridens Joannem, quod dicat: *Beatus homo, qui servat ea, quæ in ipsa scripta sunt*, cùm homo non sit, qui in ea scripta capere valeat: & in præfatione antiquiore Novi Testamenti ait, se Apocalypsim neque pro Apostolico, neque pro Prophetico libro recipere, sed similem judicare lib.4. Esdræ. Calvinus tamen eam recepit, & ipsi multi ex Lutheranis adhærent, à Magistro suo in hoc deficientes.

XLVII. Ex antiquis autem, etiam ex Catholicis non defuere, qui eam vel rejicerent, vel suspectam haberent. Eam rejecit Cajus antiquus Scriptor apud Eusebium lib.3. cap.28.; quia putabat, eam esse fœtum Cerinthi hæretici, indito Joannis nomine, ut suis erroribus auctoritatem conciliaret. *Sed &* (inquit) *per revelationes quasdam à se tanquam à magno Apostolo con-*

scriptas, portenta quædam, quasi ab Angelis sibi ostensa commentus nobis introducit, affirmans post resurrectionem regnum Christi in terris futurum, ac rursùs homines Hierosolymis degentes cupiditatibus, & voluptati corporis obnoxios fore. Quod testatur etiam Dionysius Alexandrinus apud eundem Eusebium ibi, ubi loquens de Cerintho dicit: *Ajunt, eum librum composuisse indito Joannis nomine, dum auctoritatem figmentis suis ex Joannis nomine mutuari vellet*. Huic tamen opinioni Dionysium non subscripsisse, sed Apocalypsim ut Joannis opus habuisse, constat ex iis, quæ scribit apud Eusebium lib.7. cap.25. de Apocalypsi, seu revelatione Joannis dicens: *Nonnulli quidem ex iis, qui nos præcesserunt, librum hunc repudiarunt penitus, ac refutarunt, singula ejus capita refellentes, eumque absque ullo sensu, & ratiocinatione scriptum esse monstrantes. Ad hæc inscriptionem libri falsam esse, dicunt; neque enim auctorem ejus esse Joannem. Sed neque eam revelationem esse, quippe quæ tam crassè, tamque opaco ignorantiæ obducta sit velo, & non modo Apostolorum neminem, sed ne ullum quidem è Sanctis, & Ecclesiasticis viris hujus libelli conditorem fuisse affirmant. Cerinthum enim, qui nominis sui sectam conflavit, cum magnæ auctoritatis nomen ad faciendam fidem commentis suis vellet præfigere, Joannis titulum operi suo indidisse* . . . Deinde opinionem suam statuens dicit: *Ego verò librum illum rejicere omnino non ausim, præsertim cùm multi ex fratribus eum magni faciant* &c. Hæc Dionysius, quamvis postea dubitet, an sit Joannis Apostoli, an alterius Joannis. Demum S. Hieronymus Epist. ad Dardanum, Apocalypsim fuisse dubiam Græcis, sicut Epistolam ad Hebræos Latinis, asserit, ut supra vidimus. Hinc Eusebius lib.3. cap.25. postquam Scripturis omnium consensu receptis Apocalypsim annumeravit, nondum tamen eliquatam ejus auctoritatem declarat, dum loquens postea de libris spuriis ait: *His adjunge, si lubet Joannis Revelationem, quia nonnulli, ut superius dixi, ex albo Scripturarum expungunt, alii inter libros omnium consensu probatos annumerant*. Hæc Eusebius; dixerat autem ibi c.24. *De Revelationis autem libro adhuc in utramque partem opinionum varietate certatur*.

XLVIII. Hisce tamen non obstantibus melior, & major pars antiquitatis Apocalypsim ut divinam revelationem agnovit, ac suscepit. Videndus propterea Justinus Martyr Dialog. cum Triphone ultra medium, de quo Eusebius lib.4. cap.18. recensens ejus opera dicit: *Joannis quoque Revelationem commemorat, quam ab Apostolo conscriptam esse disertè dicit*. Quod testatur etiam S. Hieronymus lib. de Script. Eccles. in Joanne, addens

etiam

etiam Irenæum, dicens: Joannes *in Pathmos insulam relegatus scripsit Apocalypsim, quam interpretantur Justinus Martyr, & Irenæus*. Hæc autem Justini, & Irenæi in Apocalypsim commentaria nec extant, nec extitisse, ullus unquam dixit, præter Hieronymum hoc in loco. Nam idem Hieronymus infra in Justino, & Irenæo de illorum in Apocalypsim commentariis ne verbulum quidem facit, nec Eusebius supra relatus lib.4. hist. c.18. nec in Chronico ad annum decimumquartum Domitiani. Sed hæc obiter dicta sint. Joannem esse Apocalypsis auctorem, tradit Irenæus lib.4. cap.37. & 5., lib.5. cap.30., & apud Eusebium lib.5. hist. cap.8., ubi de hoc libro tanquam sua ætate recenti loquitur, & adhuc vivere, qui fidem facere possent, visa esse Joanni Domini Discipulo ea, quæ in Apocalypsi memorantur. Hoc idem persuasum fuit Tertulliano lib.3. adversus Marcionem cap.14., lib.4. cap.5. de Præscriptionibus cap.33., & in Scorpiaco: hoc idem S. Hippolyto Episcopo Portuensi, & Martyri lib. de Antichristo: hoc idem Origeni homil.7. in Josue, & apud Eusebium lib.6. cap.25., ubi Joanni, qui in Christi sinu recubuit, tribuit librum *Revelationis*. Omnes ad unum Patres subsequentes Apocalypsis auctoritatem fassi sunt, eam Joanni Apostolo adjudicantes. In Concilio Ancyrano antiquissimo citatur sub nomine Joannis. Etsi autem Laodicenum Concilium eam non posuerit in suo Canone, quia, ut dixi, apud Græcos adhuc de illa dubitabatur, eam tamen Ecclesia Africana in Carthag. 3. Can.47., S. Augustinus lib.2. de Doctrina Christ. cap.8. lib.20. de Civitate Dei cap.7., & sequentibus, Ecclesia Romana, ut ex Canone Innoc. I. Epistola 3. ad Exuperium ex Gelas.1. in Romana Synodo, & tandem Ecclesia universalis in Florentino, & in Tridentino sess.4. inter libros Canonicos conscripsere, omnibusque ut talem proposuerunt.

XLIX. Quod verò auctorem habeat Joannem Evangelistam potiùs, quam Presbyterum, præter consensum Patrum, quos supra laudavimus, ipsamet Epistola prodit; in ea enim Auctor se dicit Joannem, & scribit Ecclesiis Asiæ cap.1. v.4. *Joannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia*, & fuit in Insula Pathmos v.9. *Fui in Insula, quæ appellatur Pathmos*, ille Joannes fuit, *qui testimonium perhibuit Verbo Dei, & testimonium Jesu Christi quæcumque vidit*, ibi v.2. Hæc autem omnia simul collecta soli Joanni Evangelistæ conveniunt, nam is fuit fundator, & rector Ecclesiarum Asiæ; fuit exul in Insula Pathmos: verba illa *Qui testimonium perhibuit* redolent stylum, & phrasim Evangelistæ, ut patebit conferenti hæc cum iis, quæ habentur Joann.1.; nihil

autem horum quadrat Joanni Presbytero, qui licèt in Asia fuerit, non tamen ibi erat Rector Ecclesiarum, non fuit exul in Pathmos &c.

L. Neque dicas, stylum Joannis Apostoli esse elegantiorem, tum in Evangelio, tum in Epistolis: solitum esse nomen suum reticere, & loqui in tertia persona de se ipso; hic autem loquitur in prima persona, se ipsum sæpius nominans: rursùs in Codicibus Græcis titulus non est Joannis Apostoli, sed Joannis Theologi. Hinc meritò quidam, ut vidimus, dubitarunt.

LI. Respondeo: recolendum esse, Joannem hic non historico, sed prophetico stylo scribere, quæ sibi in extasi revelabantur, alia autem methodus est, alius stylus Prophetæ, alius Historici; Propheta enim scribit quasi positus extra se, & divino Spiritu abreptus; stylum tamen Joannis produnt verba illa *Agni*, *& Verbi*, quibus etiam utitur in Evangelio. Eadem ratione sæpè loquitur in persona propria suum nomen repetens, ut in Danielis prophetia legere est. Neque titulus Theologi appositus in Codicibus Græcis eripere valet Joanni Apostolo Apocalypsim; cui enim inter Apostolos Theologi nomen meliùs aptari potest, quam Joanni, qui de Deo tam altè locutus est, ut notante Augustino tract.36. in Joannem, ideo Joannes volanti Aquilæ comparetur, alii verò Evangelistæ animalibus super terram gradientibus, quod ceteri de humanitate Christi, ipse de divinitate præcipuè scripserit? Athanasius Orat. contra Gentes num.42. citans verba Joannis Evangelii cap.1. dicit: *Uti etiam vir Theologus bis verbis docet*, & lib. de Incarnatione num.18. Apostolos, & Evangelistas vocat *Theologos*, & ibid. num.56. loquens de divinis Scripturis dicit: Illæ enim Theologorum hominum ministerio à Deo probatæ, & scriptæ sunt; quod repetit ad Episcopos Ægypti, & Lybiæ num.14. Aliqui etiam rejecerunt: fateor; sed qui? Marcionitæ, Alogi, qui teste Augustino lib. de hæres. cap.30. sic dicuntur, *i. sine Verbo*, *quia Deum Verbum recipere noluerunt*, *Joannis Evangelium respuentes*, *cujus nec Apocalypsim accipiunt*, *bas videlicet Scripturas negantes esse ipsius*. Similes autem damnati homines in auctoritatem trahendi non sunt. Si qui tamen Catholicorum eam negarunt, id fecere decepti, putantes eam fuisse à Cerintho Joanni suppositam ad tegendum suum de millenario regno errorem, ut Cajus supra relatus, aliique numero pauci, sed quid isti contra Ecclesiarum, & Patrum ferè unanimem consensum valent?

LII. Dices cum Luthero: cujus utilitatis esse potest Apocalypsis liber, cum nemo intelligat ea, quæ ibi scripta sunt?

Respondeo. Si hoc titulo Apocalypsis rejicienda est, rejiciendi erunt omnes libri prophetici, maximè Ezechielis, Danielis &c., quorum Vaticinia vel nemo intelligere valeat, vel saltem pauci. Igitur Luthero repetendum est monitum D. Augustini tract.9. in Joann. *Lege omnes libros propheticos, non intellecto Christo, quid tam insipidum, & fatuum invenies? Intellige ibi Christum, non solum sapit, quod legis, sed etiam inebriat.* Lutherus ergo non intellexit Apocalypsim, quia in ea non intellexit Christum. Fateor tamen abstrusissima ibi esse Oracula. Sed nunquid ideo rejicienda? Non ita sentiebat Dionys. Alexandr. apud Eusebium lib. cap.25. *Ego verò librum illum rejicere omnino non ausim, præsertim cum multi ex fratribus eum magni faciant. Sed hujusmodi de illo opinionem concipiens, quasi sensus mei modum excedat, arcanam quamdam planèque admirabilem singularum rerum intelligentiam latere existimo. Nam etsi ipse non intelligo, suspicor tamen, altiorem quemdam sensum verbis subesse. Eaque non meo ipsius judicio metior, atque æstimo: sed plus fidei tribuens, subliniora esse censeo, quàm ut à me percipiantur. Nec ea condemno, quæ intelligere non potui. Verum inde admiror magis, quod capere non possum.* Ita Dionysius. Ita loqui debuerat Lutherus. Ita etiam respondendum erit interroganti, quid intelligat hic S. Joannes per mulierem, Agnum, Olivas, Bestiam, ejusque cornua, Candelabra, Aquas, Meretricem, Plagas. Babylonem, Gog, Magog, Phialas, Stellas, Librum, Sigilla, Aves, Angelos alligatos, Seniores, Templum &c. Licèt enim Interpretes varias, innumeras excogitarint horum interpretationes, saniùs est dicere, horum interpretationem germanam, ac tutam hactenus soli Deo notam, nec nos nisi conjecturis, iisque parùm firmis, inniti posse.

LIII. At quomodo si nullus capere, aut intelligere potest, quæ scribit, Joannes dicit cap.1. v.3. *Beatus qui legit, & audit verba prophetiæ hujus, & servat ea, quæ in ea scripta sunt?*

Respondeo, quod estò nullus capere queat, saltem certò, quid illis nominibus in particulari adumbrare voluerit Joannes: qui legit tamen, & audit, scit ibi Joannem loqui laudando eos, qui Nicolaitarum doctrinam respuebant, alios ad pœnitentiam provocando, tepidos detestando, vincentibus proemium pollicendo, persecutiones tandem finem habituras, perseverantes tandem cum Christo glorificandos, impiosque mittendos in stagnum ignis ardentis, & multa de Judicio extremo ibi prænunciari; ideo qui legit, audit, & servat usque in finem, in fide Christi perseverando, beatus erit. Quomodo intelligenda sint,

quæ

quæ dicit de Regno millenario, expofuimus tom.2. in 1.p. qu.2. de Vifione dub.2. §.3. à num.12.

LIV. Apocalypfis licèt ex dictis pro Canonico habenda fit, non tamen pro Proto-canonico, feu primi Ordinis, fed pro Deutero-canonico, five fecundi Ordinis libro, quia de eo dubitarunt aliqui, ut vidimus, imo nec in Laodiceno Canone; nec apud Sanctum Cyrillum Hierofolym. Catechef. 4., nec apud S. Gregorium Nazianzenum carm. 34. inter Canonicos recenfetur.

Si de tempore, quo fcripta fit, quæratur, & loco, dicam; Cum certum fit fuiffe confcriptam eo tempore, quo Joannes fuerat relegatus in Infula Pathmos, ut ex cap.1. v.9., ex Irenæo lib.5. Eufebio lib.3. cap.18., & S.Hieronym. de Script. Eccleſ., ad tempora Domitiani ejus confcriptio referenda eft, (ante quidem fcriptum Evangelium, quod redux ab exilio confcriptum reliquit in extrema fenectute) & fub exitum Imperii ejus. Quo autem anno fit confignanda ejus confcriptio, dicunt anno 14. Imperii Domitiani, qui eft Chrifti 97. Ita Baronius, & Alexandre.

§. VIII.

Quædam partes Marci, Lucæ, & Joannis olim dubiæ.

LV. Indubiæ auctoritatis fuere femper Evangelia, de aliquibus tamen partibus eorum vifi funt aliqui dubitaffe, num fint genuinæ eorum, quorum dicuntur, an vero iis affutæ.

Primum, de quo dubitatum fuit, fuit S. Marci caput ultimum, in quo agitur de Chrifti refurrectione. Hoc non effe Canonicum, vifus fuit dubitaffe S. Hieronymus Epiftola ad Hedibiam q.3., ubi ad quæftionem fibi propofitam de apparenti difcordia S. Marci à S. Matthæo circa tempus refurrectionis Chrifti, quam Marcus afferere videtur, contigiffe *Valdè mane una Sabbatorum*, Matthæus verò *Vefpere Sabbati*, Hieronymus, duplicem afferri poffe folutionem, refpondet. Primam his verbis exprimit: *Aut non recipimus hoc Marci teftimonium, quod in raris fertur Evangeliis, omnibus Græciæ libris penè hoc Capitulum in fine non habentibus: præfertim cum diverfa, atque contraria Evangeliftis ceteris narrare videatur*. Si ergo Hieronymi tempore liberum erat recipere, aut non, Capitulum illud Marci, fignum eft, tunc non fuiffe habitum ut Canonicum, eò vel maximè, quod in multis Codicibus deeffet. Occafionem huic fufpicioni dediffe, crediderim, S. Hieronymo quoddam additamen-

mentum apocryphum, insertum tunc temporis illi Capitulo Marci, de quo Hieronymus ipse lib.2. Dialogi adversus Pelagianos circa medium. In quibusdam enim exemplaribus, & maximè in Græcis Codicibus juxta Marcum in fine ejus Evangelii cap.16. 14. ad illa verba: *Postea quum accubuissent undecim, apparuit eis Jesus: & exprobravit incredulitatem, & duritiam cordis eorum, quia his, qui viderant eum resurgentem, non crediderunt:* additum legebatur: *Et illi satis faciebant dicentes: seculum istud iniquitatis, & incredulitatis substantia est; qua non sinit, per immundos Spiritus veram Dei apprehendi virtutem: idcirco jam nunc revela justitiam tuam:* ex quo additamento revera apocrypho, imo & hæresim Manichæam redolente, motus est fortasse Hieronymus ad suspicandum, totum illud Caput suspectum haberi posse.

LVI. Non habuisset tamen locum dubitandi Hieronymus, dum hæc ad Hedibiam scribebat, si locum insignem S. Irenæi lib.3. adversus hæreses cap.10. vel 11. respexisset, ubi caput illud postremum verè S. Marci esse, cognoscit dicens: *In fine autem Evangelii, ait Marcus: Et quidem Dominus Jesus, postquam loquutus est eis, receptus est in cælos, & sedet ad dexteram Dei.* Quod argumento est, in antiquissimis, & sincerioribus Codicibus Græcis illud ultimum Marci Caput non fuisse desideratum. Et consequenter ducentis annis ante Hieronymum fuisse ab Ecclesia receptum, ut partem Evangelii Marci. Quod si S. Hieronymi ævo in aliquibus Græcis Codicibus deerat: id omissioni, aut vitiò Scriptorum adscribi debet, Codicesque illi manci, ac mutili erant. Non enim credibile reddi potest, Marcum, qui, ut supra vidimus, Evangelium scripserat, prout à Petro audierat prædicatum, unum ex principalibus fidei nostræ mysteriis, nimirùm resurrectionem Christi scribere neglexisse, sicut non est credibile, quod Petrus eam neglexerit prædicare. Meritò igitur Ecclesia illud ut genuinum Marci Caput semper suscepit, & cum aliis ejusdem Evangelii partibus legendum proposuit: nec de hoc dubitasse Ecclesiam tempore S. Hieronymi, facit fidem S. Augustinus, illud cum aliorum Evangelistarum dictis concilians lib.3. de conf. Evang. cap.24. Unde Trident. sess.4. jubet, libros integros recipi ab omnibus (& consequenter etiam Marcum) ut in Ecclesia legi consueverunt. Quin Calvinus ipse pluribus in locis, & præsertim lib.4. Instit. cap.16. §.27. illud admittit: sibi enim objecto versu 16. dicti capitis ultimi: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit:* quo Anabaptistæ errorem suum de non baptizandis infantibus tueri conantur, eo admisso re-

respondet, certè non admissurus, si genuinum Marci non existimasset. De hoc ergo non est dubitandum.

Si verò quæras, quomodo ergo conciliandus est Marcus, qui mane resurrectionem Christi consignat, cum Matthæo, qui eam vespere contigisse scribit, quæ erat quæstio proposita Hieronymo ab Hedibia?

LVII. Responderi potest secunda responsione S. Hieronymi dictæ Epist. ad Hedibiam, conciliari optimè cum Matthæo Marcum, dicendo Matthæum disignasse tempus, quo Christus resurrexit, quod quidem fuit vespere, imo nocte; Marcum verò tempus apparitionis, quo scilicet apparuit Mariæ Magdalenæ, quod quidem fuit valdè mane. Verùm hæc responsio non videtur tollere vim quæstionis; nam etiam Matthæus videtur loqui de tempore apparitionis, dicit enim cap.28.1. *Vespere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati, venit Maria Magdalena* &c. Scio, Hieronymum conari distinguere tempus resurrectionis, à tempore adventus Mariæ ad sepulchrum dicendo: *Ita enim distinguendum est: quum autem resurrexisset: & parumper spiritu coarctato, inferendum, prima Sabbathi mane apparuit Mariæ Magdalenæ: ut qui vespere Sabbathi juxta Matthæum surrexerat, ipse mane prima Sabbathi juxta Marcum apparuerit Mariæ Magdalenæ. Quod quidem, & Joannes Evangelista significat, mane eum alterius diei visum esse demonstrans*. Quæ solutio utpote tanti Doctoris auctoritate munita certè rejicienda non est.

LVIII. Planior tamen videtur conciliatio, qua utitur S. Augustinus dicto lib.3. de conf.Evangelist. cap.24., nimirùm, Matthæum nomine V*espere* sumsisse secundum consuetudinem Scripturarum partem pro toto, nempe primam horam noctis, á qua cœperunt emere aromata, pro tota nocte, imo pro nocte dum incipit luce terminari, quod indicant verba Matthæi dicentis: *Vespere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati*, initium enim noctis non lucescit in prima Sabbati, sed terminus noctis, quod optimè concordat cum Luca dicente *valde diluculò*, cum Joanne: *Mane, cum adbuc tenebræ essent*: & Marco *valdè mane*; die quippe surgente aliquæ reliquiæ tenebrarum sunt, quæ tantò magis attenuantur, quantò magis oritur lux; quod autem dicit Marcus *orto jam sole* non facit sensum, solem jam conspicuum super terram fuisse, sed quod cœlum ab Orientis parte jam albesceret, quod non fit utique, nisi orientis solis vicinitate: solis enim est ille fulgor, qui nomine auroræ appellari solet. Videndus est Augustinus ibi.

LIX. Quoad Evangelium Lucæ historia illa de sudore sangui-

guineo, & Angeli apparitione ad consolationem Christi, relata cap.22., à plurimis Codicibus cum Græcis, tum Latinis olim abfuisse testantur S. Hilarius lib.10. de Trinitate, & S. Hieronymus Dialogo 2. adversus Pelagianos. Ceterùm historiam illam canonicam convincunt Ecclesiæ Catholicæ auctoritas in Tridentino sess.4., & Codicum omnium, qui nunc extant tum Græcorum, tum Latinorum, necnon Syriacorum, & Arabicorum consensus; & antiquitùs etiam ita fuisse, testis est S. Justinus Dialogo cum Triphone pag.331. dicens: *Nam in libris, qui sunt ab ejus Discipulis, ipsorumque sectatoribus compositi, memoriæ mandatum est, sudorem ipsius tanquam guttas sanguinis defluxisse in terram*. Hoc itidem tacitè innuit Irenæus, dum lib.3. cap.14. inter multa, quæ contra Marcionem & Valentinum recenset, dicit, esse alia multa à Luca scripta, quæ alii Evangelistæ non scripserunt: & eodem lib. 3. cap.32. nunc 24. dicit contra Valentinum, quod si nihil sumsisset ex Maria, *nec lacrymas fudisset super Lazarum, nec sudasset globos sanguinis*. Quæ fortiora testimonia, quam hæc duo prolata ex secundo seculo? Idem testati sunt sequentium seculorum Patres, & maximè Augustinus lib.3. de cons. Evang. cap.4. Ad illum Irenæi locum respexisse videtur Epiphanius in Ancorato §.31., ubi conquerens, è Lucæ exemplaribus improvido quodam Catholicorum zelo abrasa fuisse verba aliqua, dicit: *Sed & ploravit. In iis Lucæ Evangelii exemplaribus, quæ interpolata non fuerunt, legitur* (*eoque testimonio S. Irenæus in opere contra hæreses ad eos refellendos utitur, qui Christum specietenus apparuisse dicebant; Catholici verò timore quodam inducti sententiam illam sustulerunt, illius neque finem, neque vim maximam intelligentes*) *Et in agonia constitutus sudavit* &c. Causa autem, quæ illos simplices Christianos permovit, ut historiam illam è Lucæ Evangelio abraderent, fuit, ut ait Bellarminus cap.16. de Verbo Dei lib.1., ne Christo infirmitatem, aut animi dolorem tribuere viderentur: qua ratione quosdam Catholicos præpostero zelo è suis Codicibus ex illis verbis Lucæ 19. 41. *Videns civitatem flevit super illam*, erasisse verbum *flevit*, testatur Epiphanius in Ancorato, vel, ut ait P. Lamy lib. 5. cap. 26. in sua concord. Evangelica, quia scilicet Arriani abutebantur hoc loco ad detrahendam Christo divinitatem; veluti fieri non posset, ut in humanam Christi naturam, quæ divinitati personaliter unita est, tam ingens tristitia caderet. De his ergo loquuntur Hieronymus lib. 2. Dialogo contra Pelagianos, & D. Hilarius lib. 10. de Trinitate, non quia ipsi hunc Lucæ locum verè Evangelicum non agnoscerent,

ſed ut monerent, non in omnibus ſui temporis Codicibus fuiſſe, & propterea non ita certæ fidei habitum, nec proto-canonicum, ſicut ceteras ejuſdem Evangelii partes: nec ex hoc loco ſibi blandiri queunt Arriani. Ita enim loquitur ad eos Hilarius laudatus: *Nec ſanè ignorandum à nobis eſt, & in Græcis, & in Latinis Codicibus complurimis, vel de adveniente Angelo, vel de ſudore ſanguinis nil ſcriptum reperiri. Ambigentibus igitur, utrum hoc in libris variis, aut deſit, aut ſuperfluum ſit (incertum enim hoc nobis relinquitur de diverſitate Librorum) certè ſi quid ſibi ex hoc hæreſis blanditur, ut infirmum affirmet, cui opus fuerit Angeli confortantis auxilio, meminerint Creatorem Angelorum creationis ſuæ non eguiſſe præſidio, tum deinde neceſſariò eo modo eum confortatum, quo modo & triſtem eſſe. Nam ſi nobis triſtis eſt, ideſt propter nos triſtis eſt, neceſſe eſt, ut propter nos ſit confortatus & nobis, quia qui de nobis triſtis eſt, & de nobis confortatus eſt, ea confortatus eſt conditione, qua triſtis eſt. Sudorem verò nemo infirmitati audebit deputare, quia & contra naturam eſt ſudare ſanguinem. Nec infirmitas eſt, quod poteſtas non ſecundum naturæ conſuetudinem geſſit: neque ad hæreſim infirmitatis* (ita vocat hæreſim Arrianam) *pertinere ullo modo poterit, quod adverſus hæreſim Phantaſma mentientem proficiat, per ſudorem ſanguinis ad corporis veritatem.*

LX. In Evangelio Joannis revocata in dubium olim à quibuſdam fuit mulieris adulteræ narratio, quæ legitur initio cap.8. Euſebius lib.3. hiſt. cap.39. Papiæ dicta recenſens dicit: *Aliam quoque exponit hiſtoriam de muliere, quæ multorum criminum coram Domino accuſata eſt. Quæ quidem hiſtoria in Evangelio ſecundum Hebræos ſcripta legitur.* Hæc ergo hiſtoria non videtur à Joanne ſuo Evangelio inſerta, ſed ex Evangelio apocrypho ſecundum Hebræos in Evangelium Joannis intruſa. Addo, Origenem & Chryſoſtomum in ſuis commentariis illam prætermittere.

LXI. Attamen Canonicam & genuinam Joannis eſſe, fides ſexdecim vetuſtiſſimorum Codicum, quos contulit Robertus Stephanus, item omnium, quos contulere Bibliorum Polyglottorum diligentiſſimi Editores Complutenſes & Anglicani, teſtantur. His veterum teſtimonium ſuffragatur: Ammonii Alexandrini in Harmonia, S. Athanaſii in Synopſi, Ambroſii Epiſt. ad Studium 51. lib.6., Hieronymi lib.2. contra Pelagianos, qui etſi eam abeſſe ab aliquibus Codicibus ſupponat, illam tamen contra Pelagianos intorquet: D.Auguſtini tum tract.33. in Joannem, ubi eam ut indubitatam exponit, tum lib.2. de Adulterinis conjug. cap.6. & 7.; ubi eam dicit eraſam ab infidelibus quibuſdam: poſtquam enim mitem Chriſti ſententiam protulit, *Nec*

ego

ego te damnabo, vade, deinceps noli peccare Joann. 8. 11. subdit: *Sed hoc videlicet infidelium sensus exhorret, itaut nonnulli modicæ fidei, vel potiùs inimici veræ fidei, credo metuentes, peccandi impunitatem dari mulieribus suis, illud, quod de adulteræ indulgentia Dominus fecit, auferrent de Codicibus suis, quasi permissionem peccandi tribuerit, qui dixit: Jam deinceps noli peccare: aut ideo non debuerit mulier à medico Deo remissione illius peccati sanari, ne offenderentur insani.* Constat ergo historiam illam, etsi non proto-canonicam, Canonicam tamen habendam esse, quin & talem habet universa Ecclesia. Neque dictum Eusebii supra relati potest suspicionem alicui parere, illam ex apocrypho Evangelio secundum Hebræos fuisse in Evangelium Joannis injectam; nam quidquid sit de testimonio Papiæ, cui dictum Eusebii nititur, non satis constat, mulierem, de qua Eusebius ex Papia loquitur, esse eam, de qua Joannes. Nam hæc narratur solo crimine adulterii accusata, illa autem dicitur multorum criminum coram Domino accusata, ac proinde una potuit esse narratio apocrypha, altera vera.

CAPUT IV.

De Libris Apocryphis Novi Testamenti.

APocryphus à Græco nomine *Apocryphos*, idem est ac latinè absconditus, ac celatus. Illi ergo libri in hoc sensu dicuntur Apocryphi, qui occultæ originis, & ignotæ auctoritatis sunt: vel quia nescitur, à quo prodierint, vel an vera sint, quæ continent. Horum maximus numerus erupit primis Ecclesiæ seculis, quos Apostoli, & viri Apostolici ut nullius auctoritatis rejecerunt, quorum major pars ad bonum Christianæ Reipublicæ omnino periit, si nomen excipias, quod in operibus Auctorum Ecclesiasticorum servatum est. Hos in tres classes distinguit Eusebius lib. 3. hist. cap. 25. Prima est eorum, qui dubiæ quidem erant suo tempore auctoritatis, nec in Novi Testamenti corpus erant relati, à plerisque tamen Scriptoribus Ecclesiasticis agnoscebantur, unde tandem ut genuini, atque legitimi declarati sunt, & hi sunt libri Deutero-canonici, seu secundi Canonis, de quibus Capite antecedenti egimus. Secunda est eorum, quos nullus unquam, qui continuata successione ab Apostolis in Ecclesia docuit, in scriptis suis commemorare dignatus est, sed & ipsum dicendi genus longè ab Apostolica simplicitate discrepat; & hi verè apocryphi, seu veriùs suppositi

ſiti dicuntur, quia alicui Apoſtolo, aut viro Apoſtolico tribuuntur, cum illius verè non ſint. In tertia verò claſſe ii ſunt, in quibus traditur fides, quæ cum à vera, & Catholica doctrina plurimùm aberret, hæreticorum hominum figmenta eſſe, manifeſtè coarguit. *Quocirca nequidem inter ſpurios collocandi ſunt hi libri, ſed tanquam abſurdi, & impii, prorsùs repudiandi.* De libris ſecundæ, & tertiæ claſſis hic agemus. Hinc patet differentia inter libros primæ & ſecundæ claſſis, quod dubietas, quæ de libris primæ claſſis olim apud aliquos verſabatur, poſteriori ætate, & meliùs perſpecta veritate, penitùs ſublata eſt, ut tandem tanquam genuini, & Canonici ab omnibus recepti ſint. Dubietas autem, quæ circa libros ſecundæ claſſis apud pleroſque invaluerat, procedente tempore adeo excrevit, ut non ſolum, qui de illorum veritate dubii tenebantur, dubium non depoſuerint, ſed qui aliqua ducti probabilitate eos amplexabantur, tandem veritate comperta eos penitùs rejecerint, atque inter apocryphos reliquerint. De his ergo agemus ſiſtentes pro nunc in Novo Teſtamento.

§. I.

De Scriptis Chriſto ſuppoſitis.

I. Narrat Euſebius lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 13. quòd Abgarus, ſeu Agbarus, *qui Edeſſenis populis trans Euphratem poſitis non ſine laude præerat, cum gravi morbo, & qui humana ope curari non poterat, conſumeretur, ſimul atque de Jeſu nomine ubique diffuſo, ac ſtupendis ejus miraculis, quæ omnium teſtimonio firmabantur, accepit, miſſis per Tabellarium litteris, ſupplex eum rogavit, ut ſe morbo liberaret. At ille tunc quidem vocanti minimè eſt obſecutus, litteras tamen ad eum ſcribere non recuſavit, quibus è diſcipulis ſuis, qui ipſum ſanaret, miſſurum ſe eſſe pollicebatur, neque ipſi ſolum, ſed omnibus propinquis, & familiaribus ſalutem præſtiturum. Nec multò poſt ad exitum perducta ſunt quæcumque ei promiſſa fuerant. Nam poſt reſurrectionem Chriſti, ejuſque in cœlos adſcenſum, Thomas unus e duodecim Apoſtolis divino quodam impetu impulſus, Thaddæum unum è ſeptuaginta Chriſti Diſcipulorum numero Edeſſam miſit, ut Chriſti doctrinam illis Gentibus nuntiaret, ejuſque opera Servatoris noſtri promiſſa exitum ſortita ſunt.* Hæc Euſebius, qui deinde ſubjicit exemplum dictarum litterarum è Syriaco translatarum.

II. Omiſſa Epiſtola Abgari ad Jeſum, quam quiſque apud Eu-

Eusebium legere poterit, & ad rem nostram non est, subjicimus ex eodem exemplum Epistolæ Christi ad Abgarum: *Rescriptum Jesu ad Agbarum Regem per Ananiam cursorem:- Beatus es Agbare, qui in me credideris, quem non vidisti: de me enim scriptum est, eos, qui me viderint, non credituros in me, ut ii, qui non viderint, credentes vitam accipiant. Quod autem verò ad me scribis, ut ad te proficiscar, hìc necesse habeo omnia implere, propter quæ sum missus, iisque demùm absolutis ad eum, qui me misit, reverti. Ceterùm cum primum ad eum me recepero, ex discipulis meis aliquem ad te mittam, qui & morbum tuum curet, & vitam tibi, tuisque omnibus præstet*: hæc ex Eusebio, qui deinde prosequitur enarrans, quomodo Thaddæus exceptus ab Agbaro fuerit, quæque apud ipsum præstiterit. Antea verò in probationem sui dicti provocarat ad monumenta civitatis Edessenæ, in quibus hæc omnia descripta visebantur, dicens: *Cujus quidem rei testimonium habemus ex ipsius Edessæ, in qua tunc regnabat Agbarus, tabulariis desumtum. Siquidem in monumentis publicis, in quibus antiquitates Urbis, & res Agbari gestæ continentur, hæc etiam ad nostram usque ætatem conservata reperimus*. At non obstante hoc Eusebii testimonio, hujusmodi Epistolarum fides apud Eruditos valdè nutat, itaut plerique, re benè perspecta, eas in numerum apocryphorum rejiciant. S. Hieronymus non afferendo, sed referendo loquitur, dum ait in c.10. Matth. *Thaddæum Apostolum, Ecclesiastica tradit Historia, missum Edessam ad Agbarum Regem Osroenæ, qui ab Evangelista Luca Judas Jacobi dicitur* &c. qui in hoc dissentit ab Eusebio, quod Eusebius Thaddæum missum ad Abgarum dicit non fuisse Apostolum, sed unum ex Discipulis; Hieronymus autem eum vocat Apostolum. Quin in Ezech. cap.44. versus finem apertè scribit: *Unde & Salvator nullum volumen doctrinæ suæ proprium dereliquit, quod in plerisque apocryphorum deliramenta confingunt, sed Patris & suo Spiritu quotidie loquitur in corde credentium*, quod & disertè asserit S. Augustinus lib.1. de consensu Evang. cap.7., & S. Thom.3.p. q.42. art.4. abundè probat, Christum nihil scripsisse, & conveniens fuisse, ut doctrinam suam scripto non traderet.

III. Scio, ad hæc respondere hujus Epistolæ defensores, inter quos ex Protestantibus Gugl. Cave in sua Hist. Litteraria, & Ernestus Grabius Spicileg. Patrum initio Seculi primi, & in Notis, dictos Patres negare, Christum scripsisse volumen Doctrinæ, non autem parvam Epistolam responsivam, urbanitatis titulo, nihilque doctrinæ continentem. Cum contrarium evincat Historicus supra laudatus Eusebius, affirmans, se id ex monu-

numentis publicis Edessenæ urbis descripsisse; cui addunt Evagrium lib.4. histor. Ecclesiast. cap.27. dicentem, *Procopium litteris mandasse ea, quæ sunt de Edessa, & Abgaro à Veteribus tradita, & quemadmodum Christus ad Abgarum scripserit*. Verba autem Procopii affert Grabius citatus, á quibus referendis abstineo, cum nil plus asserat, quám Eusebius. Evagrio; & Procopio addunt S. Ephræm Syrum Ecclesiæ Edessenæ Diaconum, qui tempore Constantini Magni vixit, & ejusdem Epistolæ meminit in suo Testamento, Edessenos sic alloquens: *Et benedicta sit vestra civitas, in qua babitatis. Ipsa enim Sapientum est civitas, & mater Edessa: quæ quidem etiam palam, atque manifestè ex ore Christi Domini benedicta est per suos discipulos, nostros verò Apostolos. Nam quando Rex Abgarus, qui banc civitatem extruxit, rogabat, ut exciperet eum, qui peregrinus in terris apparuerat, Salvatorem, inquam, universorum, & Dominum Christum, dicebat: Omnia audivi, quæ à te facta sunt, & quæcumque à reprobis, & aspernantibus te Judæis passus es. Veni igitur buc, & nobiscum babita; babeo enim mibi civitatem banc exiguam, quæ tibi & mibi sufficiet. Cujus etiam fidem admiratus Dominus, mittens eò per nuncios, perpetuò civitati illi benedixit, firmans ipsius fundamenta: benedictioque illa inbabitans in ea permanebit, donec Sanctus è cælo apparebit Jesus Christus filius Dei, & Deus de Deo*. Addunt, Darium Comitem scribentem ad Augustinum has litteras commemorasse dicentem: *Fertur Satrapæ, seu Regis potius cujusdam Epistola Deum Dominum Christum deprecantis... Deus affuit Regi, sanatus est, & amplificato petitionis munere per Epistolam, non modò salutem ut supplici, sed etiam securitatem ut Regi transmisit. Jussit insuper ejus urbem ab bostibus in perpetuum esse, ac semper immunem*. Quæ Epistola est inter Augustinianas novæ editionis numero 230.

IV. Verùm hæc, & alia, si quæ proferri possunt, non adeo me vincunt, ut omnem abigam suspicionem de veritate laudatæ Christi Epistolæ. Observo enim altum de ea silentium tribus primis seculis. Apostoli, aut viri Apostolici in suis scriptis de ea nihil, nec Matthæus, qui tamen cap.4. 24. dicit: *Et abiit fama ejus in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes malè babentes* &c. nihil de Abgaro, & ejus litteris, nihil de Christi responso innuit: non debuisset dum de languentibus è Syria deportatis scribebat, præterire Edessæ Regem pro sanitate Christo supplicantem. Rursus in Scriptis Patrum trium priorum seculorum ne vola quidem Abgari, aut Epistolæ Jesu ad ipsum. Solo quarto seculo ab Eusebio prodiit rumor, cœpit de ea spargi, at non certus,

tus, ut infra ostendam. At inquies, monumenta civitatis Edessenæ id produnt, Eusebius id testatur, & forte vidit, S. Ephræm confirmat. Fateor. At si ita erat, cur Laodiceni aut Carthaginensis tertii Conciliorum Patres hanc Christi Epistolam sacris Codicibus non annumerarunt, eam in Canone, imo in Capite Canonis reponentes: si curæ illis fuit, discipulorum litteras Canoni inserere, neglexissent Epistolam Magistri? Nec dici potest, eo tempore notam non fuisse, nam præsertim tempore Concilii Carthaginensis illius fama jam invaluerat, Eusebius jam Historiam ediderat, Darius Comes jam id scripserat Augustino, qui illi Concilio intererat. Cur non miserunt Edessam, ut tantum thesaurum è monumentis illius urbis extractum toti Christiano orbi communicarent? Fortè quia parva Epistola erat, nihilque ad doctrinam fidei aliis scriptis Apostolicis superaddens? At erat Epistola Christi manu exarata. Quid ad fidem pertinens in se claudit Pauli Epistola ad Philemonem? Erat Epistola ad privatum hominem nil aliud continens, quam servi transfugæ commendationem, & tamen Canoni sacro meruit inseri, quia Pauli. Eccur etiam non meruisset Epistola ad Abgarum, commendans ejus fidem, eique vi illius sanitatem promittens, tali honore donari, quia Epistola Christi? Probabile igitur est, Veteres illos de veritate illius epistolæ dubitasse, ac monumenta Edessenæ civitatis non fuisse fidei omnino probatæ. Quapropter desinente seculo quinto, nimirùm anno 494. Gelasius I. Papa in Concilio Romano cum 70. Episcopis istud de illis epistolis tulit Judicium. *Epistola Jesu ad Abgarum Regem apocrypha, Epistola Abgari ad Jesum Apocrypha.*

V. Dubitandi materiam Epistola ipsa tum Abgari ad Jesum tum Jesu ad Abgarum ministrant. Abgarus inducitur Christi divinitatem disertè attestans, scribit enim: *Quæ quidem cum de te audivissem, de duobus hisce alterum verum esse cogitavi, te aut Deum esse, & è cœli fastigio delapsum: aut Dei filium, qui tam stupenda edas miracula.* Quod apertius argumentum pro Christi divinitate adstruenda sumtum à viro Ethnico? Cur ergo Patres istud nunquam Arrianis objecere? Signum certè est, ab iis non fuisse creditum indubiæ fidei. Sed reponit Grabius, non mirum, si Patres contra Arrianos usi non fuerint, quia inutile ad eos evincendos fuisset hoc testimonium, cùm Abgarus dubitanter locutus sit, num esset Deus, aut Dei filius, i. vel Deus, vel Messias, aut alius singularis Dei amicus, quæ collectio mixta cum ignorantia non reddidit Abgarum fidelem, sed initium solum fuit fidei. Attamen nutat hæc meditatio primo; si nomine

ne filii Dei non venit vera divinitas, & propterea Patres hoc testimonium Abgari contra Arrianos non adhibuerunt, neque potuissent eos urgere testimonio Christi in Evangelio, ubi semper se vocat filium Dei: sicut ergo hoc usi sunt, ita etiam uti poterant illo. Secundo Abgarus non dubitabat, an Christus esset verus Deus, sed an esset Deus, an filius naturalis Dei, quare Thaddæo sibi dicenti *Dominus noster, & Deus Jesus Christus, quidquid à Patre mandatum fuerat, executus est, perfectisque omnibus ad Parentem suum est reversus*: respondit Abgarus, *& in ipsum credidi, & in Patrem ejus*. Tertiò evincitur ex responso Christi *Beatus es, qui cum non videris me, in me credidisti*. Credidit ergo Abgarus, ut oportebat, eum credere, quò beatus à Christo pronunciaretur. Atqui non pronunciasset Christus beatum, nec credentem in se, qui credens illum Deum, aut filium Dei, revera non crederet ejus divinitatem, sed tantum haberet dubitationem, aut fidei initium mixtum cum ignorantia; Ergo Abgarum revera credidisse, signat Epistola.

Nec minus dubium exurgit ex Christi responso; respondit enim commendans ejus fidem, qui cum non vidisset, in eum credidisset, & deinde distulit ejus sanitatem. Res planè Christo insolita, qui quotquot in eum credentes ad ipsum accedebant, confestim sanare consueverat, etsi gentiles, & distantes. Mulier illa, de qua Matthæus cap. 15. egressa de finibus Tyri, & Sydonis Gentilis erat, unde Christus v 24. rogatus, ut sanaret filiam ejus respondit: *Non sum missus, nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel*: tamen quia in ea magnam intuitus fuit fidem, protinùs filium ejus sanavit v. 28. *Mulier magna est fides tua. Fiat tibi, sicut vis: & sanata est filia ejus ex illa hora*. Centurio, de quo idem Matth. cap. 8. Gentilis erat; qui tamen tantam fidem non invenit in Israel, puerum illius sanavit. Debebat quidem Christus differre Gentilibus prædicationem, iis enim non erat prædicandum Evangelium, nisi post ascensum ejus in cœlum; at sanitatem Gentilibus eam petentibus concedere consueverat. Hæc ergo sanitatis dilatio data Abgaro credenti in Jesum, & consequenter etiam justificato, cùm homo secundum doctrinam Grabii per fidem justificetur, fovet dubitationem, num Epistola illa fuerit reapse à Christo exarata. Dubium augetur, quia in ea Christus promittit, se post suum adscensum ad Patrem missurum aliquem ex Discipulis ad Abgarum sanandum: *Ceterum cum primum ad eum me recepero, ex discipulis meis aliquem ad te mittam.* Christus autem nulli Discipulorum dedit hoc in mandatis. Eusebius enim, qui hanc primus narravit historiam, dicit Thaddæum

dæum quidem missum, at non à Christo sed à Thoma, moto non à Christo mandante, sed divino quodam impetu. Vel ergo Christus oblitus fuerat sui promissi, vel Christo ea epistola tribuenda non est. Secundò in epistola illa inducit Christum citantem verba Evangelii de se scripti, dum dicit *Beatus es, qui qui cum non videris me, in me credidisti; de me enim scriptis proditum est* &c. quæ sumta sunt ex cap.20. Joann. v.29. *Beati, qui non viderunt, & crediderunt*. Sed tunc temporis nullum Evangeliorum scriptum erat, cum omnia post Christi in cœlos adscensum scripta fuerint. Ergo ex hoc etiam motivo apparet sibi contradicens, & proinde suppostitia.

VI. Præterea annorum nota falsa videtur, dicit enim Eusebius citatus: *Acta sunt hæc anno quadragesimo ac trecentesimo* apud Edessenos. Ut autem notat Valesius ad hoc Caput Eusebii, annus hic trecentesimus & quadragesimus juxta Edessenos cadit in annum primum Olympiadis 202., etenim Edesseni annos numerabant ab Olympiadis 117. anno primo, quo Seleucus orsus est regnare in Asia, ut scribit Eusebius in Chronico, à quo tempore usque ad initium Olympiadis 202. sunt anni 340. Porrò initium Olympiadis 202. incidit in annum 15. Tiberii Cæsaris, quo anno teste Luca cap.3. v.1. &c. Joannes Baptista ministerium suum obire cœpit: *Anno quintodecimo Imperii Tiberii Cæsaris ... factum est Verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto, & venit in omnem regionem Jordanis* &c. Hisce suppositis dico sic: Eusebius consignans acta anno 340. Edessenorum, & 15. Tiberii, vel loquitur de tempore, quo Abgarus scripsit ad Jesum, & Jesus Abgaro rescripsit, vel de tempore, quo ad Abgarum missus fuit Thaddæus. Neutrum autem subsistere potest. Non primum, quia eo anno, quo Joannes Baptista ministerium suum obire cœpit, vix Jesus se prodere cœperat, nec fama ejus miraculorum poterat ad Syriam pervenisse; & hoc etiam dato, nondum efferbuerat Judæorum odium contra Christum, ut Abgarus haberet motivum scribendi: *Audio Judæos tibi obtrectare, & insidias in caput tuum struere*. Si veró loquatur de tempore missionis Thaddæi ad Abgarum, multò magis a veritate alienus est: nam Thaddæus missus est post Christi mortem, & consequenter anno 18. aut 19. Tiberii, non 15., quo Christus adhuc nobiscum versans vix prædicationem suam inchoarat.

VII. Si dixeris, multos veterum consignasse Christi mortem anno 15. Tiberii, acta autem illa, de quibus loquitur Eusebius, referenda esse, non ad tempus conscriptionis epistolarum Abgari

ad Jesum, & Jesu ad Abgarum, sed ad missionem Thaddæi, quæ potuit contingere eodem anno statim post Christi resurrectionem. Ita Grabius, & Valesius.

VIII. Contra est. Primò, quia Eusebius ipse in Chronico affigit mortem Christi anno 18. Imperii Tiberii, anno autem 15. initium ejus prædicationis. Ergo Eusebius non potest loqui de missione Thaddæi facta illo anno. Cum Eusebio consentit Epiphanius hæres.51. Secundò dicere Christum mortuum anno 15. Tiberii contradicit Lucæ, qui, ut vidimus, scribit, eo anno Christum exorsum fuisse suam prædicationem. Verùm quia Christum in crucem actum anno 15. Tiberii sentiunt Tertullianus lib. contra Judæos cap.8., quem secutus est Lactantius lib 4. Inst. cap.10., imo & D.Augustinus lib.18.de Civit.Dei cap.54., ostendo, nec admissa hac opinione subsistere missionem Thaddæi ad Abgarum; quia ante conversionem Pauli, quæ contigit uno post Christi adscensum anno, vel tertio, ut aliqui putant, inter quos Calvinus, nullus Apostolorum, aut Discipulorum Christi, ad Gentiles transivit, imo adhuc secuta Pauli conversione Act. cap.11., cum Petrus Cornelium Gentilem ad Christum traxisset, & cum eo multi Gentilium Petro concionante fidem amplexi essent, hoc audito, Apostoli contendere cœperunt, & quasi increpare Petrum *dicentes* ibi v.3. *Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?* Quanto ergo magis increpassent Thomam, si eodem anno, quo Christus à nobis discesserat, Edessam civitatem Gentilem misisset Thaddæum, ut Abgarum ad Christum traheret? Apparet ergo, plura inverisimilia complicare hasce epistolas.

IX. Superest, ut momenta, quæ pro illis faciunt, perpendamus. Primum Eusebii testimonium supra allatum occurrit, quod monumentis Edessenis fulcitur. Respondeo, Eusebii quidem auctoritatem flocci non esse faciendam, contingere tamen potuit, ut dum hæc scriberet, non omnia perpenderet, ut æquum erat, deceptus monumentis iis, quæ non genuina, sed supposititia essent, vel saltem dubiæ auctoritatis; quare Hieronymus de iis mentionem faciens, aut referendo, aut dubitando loquitur, quod & alii ejus temporis faciunt: quæ tandem animum Gelasii moverunt, ut eas epistolas inter apocryphas recenseret. Et jure quidem; nam multa incredibilia continebant, ut observavimus. Quibus addi potest, quod ex Archivis Edessenis depromtæ dicuntur Epistola non solùm Christi ad Abgarum, sed & Abgari ad Christum. Unde porrò contigit, quod Epistola Christo missa degenti in Judæa iterum Edessam redierit? Secun-

cundò, si Abgarus legatione adeo honorifica Christum adiit, cur omnes Evangelistæ eam silentio prætermiserunt? Tertiò narratio, quæ refert adventum Thaddæi Edessam, multa continet à vero aliena. Thaddæus mittitur ad Regem: hic autem muneris sui velut oblitus ad Tobiam Tobiæ filium recta divertit, ibi multa edit miracula, antequam conveniat Abgarum, cujus tamen causâ illuc advenit. Tandem Thaddæus ingressus ad Regem patitur, se à Rege adorari, nec adorationem abnuit, quam tamen Petrus recusavit à Cornelio, dicens Act.10.26. *Surge, & ego ipse homo sum*. Rogatus ab Abgaro, ut de potentia, gloria, & adventu Christi coram ipso dissereret, renuit dicens, se missum ad Verbum Dei palam annunciandum, cùm tamen Paulus, & Silas Act.16.32. petente carceris custode loqui Verbum Domini ei, & omnibus, qui erant in domo ejus, non sint dedignati. Hæc aliena a praxi Apostolica notat Alexandre Secul.1. dissert.3.

X. Evagrius ab Eusebio descripsit, ideoque non major ei fides adhibenda, quam Eusebio. Addo. Evagrius ibi non solum de Epistola, sed de imagine missa à Christo ad Abgarum meminit, qua miraculosè ab obsidione Chosroæ Edesseni liberati sunt. Cur ergo Grabius Evagrio credit narranti de Epistola, at narranti de Imagine & miraculo ejus credere recusat?

XI. S.Ephræm Edessenæ Ecclesiæ Diaconus plus nimio monumentis suæ Ecclesiæ detulit. Imo quæ addit, non dicta ab Eusebio, suspectum reddunt monumentum illud Edessenum; dicit enim, quod Christus Abgari fidem admiratus misit illi per nuncios: cum tamen Eusebius dicat, Christum nullum misisse, sed missum tandem Thaddæum à Thoma impulsu divino moto: dicit, quod Christus per nuncios civitati Edessenæ perpetuó benedixit, quæ benedictio permansura esset, donec sanctus è cœlo apparebit Filius Dei, quæ verba in Epistola Christi, ut describitur ab Eusebio, non reperiuntur, & rursùs effectum suum non habuere. Nam esto à Chosroa, ut nuper dicebam, liberata divinitùs, Phoca tamen Romanis imperante, Edessa in Persarum potestatem venit, teste auctore Chronici Alexandrini p.875. Imo quam tristia fata hæc civitas sub medium seculi 12. experta fuerit, Eugenius III. Papa declarat in Epist. ad Ludovicum Francorum Regem apud Othonem Frisingensem lib.1. de gestis Friderici cap.34. ita scribens: *Edessa civitas, quæ nostra lingua Rhoais dicitur, quæ etiam, ut fertur, cum quondam in Oriente tota terra à Paganis detineretur, ipsa sola sub Christianorum potestate Domino serviebat, ab inimicis Crucis Christi capta est, & multa*

Christianorum castella ab ipsis corrupta: ipsius quoque civitatis Archiepiscopus cum Clericis suis, & multi alii Christiani ibidem interfecti sunt. Et adhuc sub Mahumetanorum jugo servit: ergo benedictio Christi, eam scilicet mansuram usque ad ejus adventum, vel falsificata fuit, vel fictitia est. Imo nec tanto tempore, nimirum usque ad seculum 12., fidem Christo servavit Edessa. Refert enim Dio lib.60. Arbandum Abgari pronepotem, atque Edesseni Regis filium in deliciis (& fortè nefariis) Trajano, dum Edessæ moraretur, fuisse, atque coram eo *barbarico quodam more* ad cœnam invitato saltasse. Quæ certè barbarica saltatio satis probat, Christianam religionem in aula Edessena non viguisse. Tam citò ergo benedictio Christi effectu suo fuerat defraudata, tam subitò prædicationis, ac miraculorum Thaddæi, & Epistolæ Christi ad Abgarum scriptæ abolita memoria? Nec refert, si cum Grabio dicas, additamentum illud de benedictione Christi, & de urbe nunquam casura, assutum, ac confictum fuisse. Ego enim reponam, & cur dici nequit, totum fuisse confictum? Si monumenta Edessena hac in parte commentitia sunt, cur commentitia non erunt in illa etiam, ubi referunt Epistolam Christi scriptam? Certè quod in uno falsatum deprehenditur, in ceteris evadit saltem suspectum, nisi assignetur ratio falsitatis unius, & veritatis ceterorum; quod hìc ex dictis locum non habet; cum de Epistola ipsa suæ difficultates sint, eæque non leves.

XII. Quod de Dario Comite scribente ad S. Augustinum, ac Epistolam Christi ad Abgarum memorante, adducitur, pervincit quidem, eo seculo famam istam invaluisse, non tamen certam. *Fertur* (inquit Darius) *Satrapæ, seu Regis potius Epistola*. Imo cum S. Augustinus Dario respondens, nihil de hac Epistola tetigerit, credere par est, Augustinum de illa Epistola parum curasse, quùm disertè asserat lib.1. de consensu Evang. cap.7. Christum nihil scripsisse. Deinde Darius utrumque scribit, & de Epistola à Christo ad Abgarum data, & de perpetua civitatis incolumitate: *Ab hostibus in perpetuum esse, ac semper immunem*. Hoc secundum Grabio falsum est. Ergo primum mihi esse poterit saltem suspectum.

XIII. Si dixeris, Gregorium Epistola prima ad Leonem Isaurum tom.4. Concil. præfixa Nicæno secundo, ipsum etiam Nicænum secundum Act.5., & Damascenum lib.4. Fidei Orthodoxæ, aliosque hanc Epistolam protulisse.

Respondeo, Gregorium non solius Epistolæ, sed & Imaginis à Christo Abgaro missæ meminisse. Concedat ergo mihi Gra-

Grabius, Christum imaginem suam Abgaro misisse, Orientis populos ad illam orasse (quod non faciet) tunc autem ego epistolam admittam. Concilium autem Nicænum secundum, & Damascenus loquuntur quidem de Imagine missa à Christo ad Abgarum, sed de Epistola nec Verbum faciunt.

Hæc ergo sunt, quæ mihi etsi non certò apocrypham, suspectam saltem, & quidem non modicè, reddunt Epistolam Christi ad Abgarum. Quia tamen sententiam proferre non ausim, rem in medio relinquam, ut quisquis perpensis pro utraque parte motivis sententiam proferat, ut libuerit.

XIV. Præter hanc Epistolam, de qua hactenus, alia scripta Christo supposuerunt Hæretici; misso enim magico libro, quem à Christo compositum, cujusque virtute miracula fecisse, Ethnicorum aliqui blasphemabant, quem supra anathematizavimus cum Augustino lib.1. de consensu Evang. cap.7.; jactabatur olim ab aliquibus Epistola quædam Christi, tamquam in Hierosolymam è cęlo lapsa, & per Michaelem Arcangelum in porta Ephrem inventa, & per manus Sacerdotis nomine Leoræ relecta: quam in Concilio Romano secundo anno 745. Zacharias Papa Act.2. retulit, ac repudiavit, tanquam ab Aldeberto quodam confictam, ut legere est tom.3. Conc. Collect. Harduini Column. 1939. & contra ipsam & alia pseudographa Carolus Magnus in Capitular.1. anni 789. tom.1. Capitular. Reg. Francorum column.239. decrevit, *ne credantur, nec legantur, sed comburantur, ne in errorem per talia scripta Populus mittatur*.

XV. Inter apocrypha etiam jam olim rejectus fuit Hymnus Domini, quem aliqui confinxerant, Christum secreto docuisse Apostolos suos, & hunc fuisse illum, dicebant Priscillianistæ, qui eo utebantur, de quo scribit Matthæus 26.30. *Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti*, addentes, non fuisse in Canone positum, quia velut sacramentum Regis abscondendum fuit his, qui secundum carnem sentiunt, & non secundum spiritum, & veritatem Dei. Quasi quod Scripturæ Canonicæ non pertinerent ad sacramentum Dei, & eis conscriptæ essent, qui secundum Carnem sentiunt, & non secundum Spiritum, & Veritatem Dei. De hoc videndus est S. Augustinus Epist. olim 253. nunc 237. ad Ceretium, ubi ex dicto Hymno fragmenta recitat, ac refellit.

* * *

§. II.

§. II.

De Epistolis B. V. ad Messanenses, & alios.

XVI. MEssanensium civium gloria in eo ab aliquibus ponitur, quod B. M. Virginis Epistola sint honorati. Hoc si verum esset, non parvi certè faciendum foret. Pro veritate hujus Epistolæ P. Inchoffer S. J. tomum implevit, quem inscripsit *Veritas vindicata*. Econtra Rocchus Pyrrhus Siculus in *sua notitia Siciliensium Ecclesiarum* inanem prorsùs P. Inchoffer conatum esse, probare nititur. De hoc Cardinalis Albitius in suo libro *de Inconstantia in fide* cap.30. num.385. ita loquitur. *In suprema &c. fuit super hoc latè disputatum de anno* 1598., *& sub die* 30. *Julii ejusdem anni fuit resolutum, eam* (Epistolam B. V. ad Messanenses) *inter Scripturas apocryphas numerari. Ideo cum de anno* 1606. *die* 4. *Januarii fuisset impressa, fuit mandatum, quod exemplaria impressa colligerentur, & imposterùm imprimi probiberentur. Qui autem cupit videre, quam apocrypha, & mendax sit historia de Epistola B. V. ad Messanenses, adeat Rocchum Pyrrhum in sua notitia Siciliensium Ecclesiarum notitia secunda Ecclesiæ Messanens. à pag.*234. *ad* 254., *& in fine voluminis pag.*484. *affert decretum S. Congregationis Indicis editum die* 14. *Aprilis* 1633. *quo probibetur liber, cui titulus Epistolæ B. M. Virginis ad Messanenses Veritas vindicata auctore P. Melchiore Inchoffer è Societate Jesu, licèt in eo decreto permittatur conjectatio ejusdem Epistolæ eodem P. Melchiore auctore.* Hæc Albitius.

XVII. Stante ergo supremæ S. Inquisitionis decreto sancientis, dictam Epistolam esse inter Scripturas Apocryphas rejiciendam, finita est controversia. Attamen pro majori luce hujus controversiæ videndum breviter, qua occasione scripta fuerit dicta Epistola, quibusque momentis eam ejus defensores tuiti sint. Ait ergo Christophorus de Castro Hist. Deiparæ cap. 23. *Dum Paulus Romam proficiscens esset Rhegii, rogatus à Messanensibus duas habuit conciones, unam de Incarnatione Verbi, & Mariæ Virginitate adhuc viventis, qua excitati duos miserunt nuncios Hierosolymam, protectionem illius deposcentes, per quos illa misit unam Epistolam Hebraicè scriptam manu sua.*

XVIII. Epistolæ autem forma, ut frequentiùs teritur, hæc erat: *Maria Virgo Joachim filia, Dei humillima Christi Jesu Crucifixi Mater, ex Tribu Juda, stirpe David. Messanensibus omnibus salutem, & Dei Patris omnipotentis benedictionem.*

Vos

Vos omnes fide magna legatos, ac nuncios per publicum documentum ad nos misisse constat, Filium nostrum, Dei genitum, Deum, & hominem esse fatemini, & in cœlum post suam resurrectionem ascendisse, Pauli Apostoli Electi prædicatione mediante, viam veritatis agnoscentes: ob quod vos, & ipsam civitatem benedicimus, cujus perpetuam protectricem nos esse volumus: Anno filii nostri 42. *Indictione* 1. III. *Non. Junii, Luna* 27. *Feria* 5. *ex Hierosolymis. Maria Virgo, quæ supra, hoc Chirographum approbavit.* Hæc forma Epistolæ quam veriorem judicat P. Inchoffer.

XIX. Verùm cuinam eam legenti non statim apparet talis formæ improbabilitas? B. Virginis summa humilitas pateretur ne, se tot exornari titulis; numero plurali loqui, ut solent Reges ac Reginæ; benedicere; suamque protectionem populo alicui polliceri? Modestiori certè stylo ea exarata est Epistola, quam Edesseni ostentant scriptam à Jesu suo Regi Abgaro. In ea nullus est titulus, nulla benedictio, nulla protectionis pollicitatio. Secundò num credibile est, Paulum integram de Maria Virgine concionem instituisse, de qua in ejus Epistolis vix sermo est, non quia eam summo in honore non haberet, sed quia propositum Pauli, sicut & ceterorum Apostolorum, erat nomen Christi portare coram Gentibus, & Regibus &c.; ad hoc enim Christus Paulum elegerat Actor. 9. 15.? Tertiò ostendi etiam debet, tunc vivente adhuc B. Virgine cœpisse numerari annos ab ortu Christi, ut dicere potuerit *anno filii mei* 42., deinde jam tunc in usu fuisse *Indictiones, Kalendas, Idus, & Nonas, & insuper Ferias*: quod sanè ægrè probabitur, maximè apud Hierosolymam Hebræorum Metropolim; Indictionis enim nomen, vel à pensitatione Annonarum ortum duxit apud Romanos, vel sub Julio Cæsare, vel sub Augusto anno secundo; sicque cum Indictio constet 15. annis, eo anno, quo B. V. scripsit, Indictio prima jam effluxerat. Si verò earum initium cum aliis referatur ad tempus, quo Constantinus Magnus occidit Maxentium, quo toti Italiæ tributum indixit; sic eo tempore Indictiones nondum incœperant. Si autem quis velit, B. V. loquutam de Indictione apud Christianos, qua Pontifices utuntur in suis Bullis: certè hac, cum cœperit anno æræ vulgaris 313., ut eruditi volunt, non potuit B. Virgo uti. Sed etiamsi daremus, Indictionem Christianam cum æra Christiana cœpisse, annus 42., quo B. Virgo scripsit, non potuit esse Indictio prima, sed annus 12. Indictionis tertiæ. Menses insuper distribuere per Kalendas, Nonas, & Idus Romanorum quidem erat mos, qui initium mensis Kalendas vocabant, non autem Hebræorum, qui mensem divide-

debant per Lunas, & initium mensis Neomeniam appellabant. Multò minus Feriæ nomen poterat à B. Virgine usurpari; hoc enim initia sua habuisse à Sylvestro I. omnes fatentur. Hæc sunt testimonia falsitatis dictæ Epistolæ, quæ eadem Epistola subministrat.

XX. Posset ulteriùs objici Lucæ silentium, qui cum in Actis Apostolorum, quæ conscripsit, itinera & navigationes Pauli diligenter recensuit, quique ejus moram tribus mensibus Melitæ describit, inde ejus navigationem Syracusas, inde Rhegium, inde Puteolos, inde Romam, addere debuisset ejus digressum Messanam, ex quo orta fuisset tota urbis adeo celebris ad Christum conversio, saneque splendida ad Virginem legatio; eo maximè cùm cetera levioris momenti enarret: sed quia dicunt, argumentum hoc negativum non evincere, cum Lucas non omnia, quæ Paulo obtigerunt, descripserit (quod conatur ostendere P. Inchoffer laudatus cap.3, maximè ex D. Hieronymo in cap. 2. ad Galatas) ideo ostendendum est, Lucam non solùm præterire, sed positivè negare digressum Pauli Messanam. Dicit P. Inchoffer, Paulum uno die mansisse Rhegii, duobus autem sequentibus Messanæ prædicasse. Hoc negat Lucas: quod probo Act.28., ubi describitur Pauli navigatio, quùm vinctus Romam traheretur ad Cæsarem, ad quem appellaverat. Dicit Lucas, cum Paulus evasisset naufragium, ad Melitam Insulam appulisse, ibique multis editis mirabilibus tribus mansisse mensibus, hæc à versu 1. usque ad 11. Post menses tres in Navi Alexandrina, quæ Melitæ hiemaverat, impositum Syracusam adventasse, ibique triduo stetisse, ita versu 11. & 12. Quæ autem sequuntur adnotari debent v.13. *Inde circumlegentes devenimus Rhegium: & post unum diem flante austro secunda die venimus Puteolos*. Quibus verbis asserit Lucas, Paulum appulsum Rhegium una die ibi moratum fuisse, quâ elapsâ, navim ascendisse, & tota nocte navigantem sequenti die, flante austro valido, Puteolos adventasse: qui autem scribit, una tantum die mansisse Rhegii, & die sequenti pervenisse Puteolos, certè negat, Paulum moratum uno die Rhegii, duobus diebus sequentibus fuisse Messanæ.

XXI. Verum dicet fortassis aliquis, D. Paulum, priusquam Rhegium adventaret, deflexisse è cursu suo in littus Siculum intra Tauromenium, & Messanam, ideoque fama prædicationis suæ arcessitum à Messanensibus, biduò apud eos mansisse, inde Rhegium concessisse, hæc enim non opponuntur iis, quæ scribit Lucas: imo ex Luca inferuntur, qui ibi v.13. ait: cum discessisset Paulus Syracusis: *Inde circumlegentes* (nimirum oras & litto-

tora Siciliæ) *devenimus Rhegium* : hoc ergo circuitu Siculorum littorum potuit Paulina navis inter Tauromenium, & Messanam Paulum exponere. Quod narrat ex Octavio Cajetano Siculo Scriptore Cornelius à Lapide in 28. cap. Act. Apost. v. 11. sic *Paulina navis posteaquam Syracusis solvit, oram Siciliæ maritimam prætervecta: rursum è cursu suo deflexit in littus intra Tauromenium, & Messanam, ubi nunc ædes est Paulo Apostolo sacra. Antiqua ea fama est, apud loci accolas, D. Paulum, cum Siciliæ ora legeret, in sinum illum appulisse, cui Monasterium D. Placidi in edito colle incumbit, in eoque commoratum littore, quod decem passuum millibus ab urbe Messana distat: ipso in littore, locoque Apostoli pedibus calcato Christiani deinde, ubi fides adolevit, parvam, sed magnæ pietatis indicem, Ecclesiam D. Paulo sacram construxerunt, quæ Apostoli in littus descensum testificaretur, reique memoriam ad Posteros derivaret*. Hæc Cornelius ex Octavio.

XXII. Pulchrè quidem, sed hæc quomodo cùm Luca cohærent? *Inde* (Syracusis) *circumlegentes devenimus Rhegium*, inquit Lucas: verba hæc non interruptum, sed continuum per mare circa oras Siciliæ circuitum indicant, non digressum ad littus Tauromenium inter & Messanam. Secundo hoc etiam dato, vera esse, quæ Cajetanus narrat: ubi adventus Pauli Messanam, ubi ejusdem prædicatio, ubi legatio ad Deiparam? Incredibile, Paulum, qui catena vinctus trahebatur, hùc illùcque discurrendi facultatem habuisse: & rursùs incredibile, navem sine causa in littus adeo propinquum Rhegio, quó navigabat, stetisse, maximè cum portus aliquis, aut civitas, ubi merces exponeret, non adesset: hoc motivo debuisset potiùs dici, quod Messanam divertisset. Ædes autem D. Paulo sacra nil aliud indicat, nisi eam erectam, quia circa illud littus transierat Paulus, quod non negatur, sed negatur ibi pedem fixisse, aut solum illud calcasse. Imo Cajetanus ipse (ut refert Cornelius à Lapide loco citato Isagoge 22.) ostendit, S. Paulum fretum Siculum navigantem conspexisse quidem Mesſanam, sed non adiisse, ut contendit Constantinus Lascaris; adiisse verò, cum postquam è primis Neronianis vinculis liber rursum Provincias, & Siciliam, ut videtur innuere S. Chrysostomus, peragravit.

XXIII. Verùm melius ego crediderim, Paulum nunquam adiisse Messanam, nec quum vinctus Romam duceretur, nec cum liber è vinculis in Orientem rediret, quod ostendo sic: Paulus Romam non ivit nisi anno Christi quinquagesimo nono; cumque Romæ duobus integris annis manserit in suo carcere, ut ait Lucas Act. 28. 30. *Mansit autem biennio toto in suo conducto*, i. in

ſuo hoſpitio, quod conduxerat captivus: Roma reverſus fuit anno Chriſti 62. ineunte: atqui non potuit eſſe Meſſanæ nec anno Chriſti 59. nec 62., quod probo. Paulus fuit Meſſanæ circa annum, quo data fuit Epiſtola B. Virginis ſuppoſita; ob hanc enim tuendam, adventum Pauli Meſſanam ejus defenſores comminiſcuntur; at Epiſtola B. Virginis ſuppoſita data fuit anno Chriſti 42., ut vidimus. Ergo vel data fuit antequam Paulus adventaret Meſſanam, ſicque ruit tota machina, vel S. Paulus illis annis Meſſanæ non fuit.

XXIV. Ex quibus hoc aliud argumentum conficio. Ut hæc Epiſtola genuina eſſet B. Virginis, & non ſpuria, debuiſſet Paulus adeſſe Meſſanæ ante annum 42. Chriſti, quo Epiſtola data fuit, tempus ut daretur Meſſanenſibus parandi legationem ad Virginem, & Legatis adventandi Hieroſolymam: atqui ſecundum aſſertores hujus Epiſtolæ, Paulus non potuit eſſe Meſſanæ ante annum vel 62., vel 59. Chriſti. Ergo Epiſtola genuina eſſe non poteſt, ſed ſpuria.

XXV. Aliter evertitur hæc opinio. Si ad rectam Chronologiam attendamus, ſequitur, hanc Epiſtolam fuiſſe à Virgine ſcriptam, poſtquam inter mortales eſſe deſierat; vel vitam produxiſſe multo ultra, quàm docet Traditio. Traditio Eccleſiæ docet, B. V. è mortalibus exceſſiſſe anno Chriſti 48., cumque, cùm peperit Chriſtum, quintum decimum annum ageret, exceſſus ejus coincidit cum anno ætatis ſuæ 63. Cum ergo Paulus non adventarit Meſſanam, niſi anno Chriſti vel 59., vel 62., ſi tunc ſcripta fuit Epiſtola, fuit certè ſcripta, vel undecimo, vel quartodecimo anno poſt ejus mortem. Vel ſi quis voluerit, eam ſuperſtitem fuiſſe anno Chriſti 59., vel 62., oportebat dicere, Mariam Virginem vitam protraxiſſe uſque ad 74. vel 76. annum ſuæ ætatis, quo fieret, ut Apoſtoli jam per orbem diſperſi non potuiſſent ejus morti intereſse, ut contigiſse piè credit Eccleſia. Hæc aliaque ſunt involucra, quibus implicantur defenſores Epiſtolæ B. Virginis ad Meſsanenſes, quibuſque eam eſse apocrypham credere par eſt, qualem ſuprema S. Inquiſitionis ſententia declaravit, ut ſupra dicebam.

XXVI. Proferri inſuper ſolet ab aliquibus alia B. Virginis Epiſtola reſponſiva ad aliam S. Ignatii Martyris. Sed hæc pariter ut ſuppoſititia rejicitur ab Eruditis, cum ſine ullo fundamento aſſeratur, S. Ignatium ad eam ſcripſiſse: Sanctus enim Hieronymus de Script. Eccleſ. & alii antiquiores, qui ejuſdem Ignatii Epiſtolas recenſuerunt, eas non noverunt. Ita Baron. ad ann.48. num.25. Scio, D. Bernardum ſerm.7. in Pſalm. *Qui habi-*

bitat meminiſse, Ignatium Martyrem ſcripſiſse plures Epiſtolas ad Mariam, quam vocat *Chriſtiferam*. Sed bene obſervat P. Mabillon in Notis, ibi S. Bernardum non intellexiſse Mariæ nomine Sanctiſſimam Deiparam, ſed quandam Mariam, nimirum *Caſſabolitam*, ſeu *Caſtaboliten*, ad quam extant duæ S. Ignatii Epiſtolæ, & meritó; S. enim Bernardus illam, de qua loquitur, vocat *Mariam quandam*, quo addito certè non appellaſset Mariam Dei Matrem devotiſſimus Bernardus. Utut autem ſit, Epiſtolæ illæ ad Mariam in Græcis Codicibus Operum S. Ignatii non extant, neque extare merentur, cum non redoleant gravitatem eloquii præfati S. Martyris, ut obſervavit Bellarmin. Catalog. Script. Eccleſ. in Ignatio, & Alexandre Hiſt. Eccleſ. ſecul. 1. cap. 12. art. 16., qui etiam inter ſpurias rejicit Epiſtolas ad Mariam Caſsabolitem, quas ſub nomine S. Ignatii laudat S. Bernardus loco citato, utpote ignotas Euſebio, Hieronymo, aliiſque Veteribus, qui S. Martyris ſcripta retulerunt, nec ejuſdem ſtylum ſapientes, nec Eccleſiæ naſcentis moribus, ac inſtitutis accommodatas. Etſi autem in Catalogo Manuſcriptorum Eccleſiæ S. Petri Bellovacenſis legatur: *Epiſtolæ duæ aut tres B. Ignatii Martyris ad Beatam Mariam Virginem ... quæ inventæ fuerunt Lugduni tempore Concilii Innocentii Papæ IV., & de Græco in Latinum converſæ*; attamen peccat in hoc Catalogus iſte, quod dicat, ante tempora Innocentii IV. notas non fuiſse, cum Sanctus Bernardus iis uſus ſit, & proinde ſuo tempore latinè eſsent redditæ, ſi tamen verum eſt (quod ego nego) eas aliquando Græcè fuiſse conſcriptas.

Fertur etiam ejuſdem B. Virginis Epiſtola ad Florentinos data, ſed de hac idem, ac de aliis, judicium ferendum eſt.

§. III.

Epiſtola Barnabæ.

XXVII. Barnabas unus ex 72. Chriſti Diſcipulis (teſte Euſebio lib. 1. hiſt. cap. 12. *Cujus cum in Actibus Apoſtolorum crebra ſit mentio, tum in Pauli ad Galatas Epiſtola*) genere Cyprius fuit, cum S. Paulo gentium Apoſtolus ordinatus, *Joſeph Levites* priùs vocatus, cognomen Barnabæ ab Apoſtolis tulit, quod idem eſt ac Filius conſolationis, ut à virtute nomen aſsumtum indicaretur. Hic cum haberet agrum, vendidit eum & attulit pretium, & poſuit ante pedes Apoſtolorum. Ita Act. 4. 36. 37., & S. Chryſoſt. homil. 11. in Acta.

Huic tributa fuit olim Epistola nunc edita à Cotelerio tom. 1. Patrum, qui Apostolicis temporibus floruerunt. De qua disceptatum quovis tempore fuit, an esset genuina, an apocrypha.

XXVIII. Nos apocrypham sustinebimus cum Eusebio lib. 3. hist. cap. 25., ubi inter spurias ponit Barnabæ Epistolam, cum S. Hieronymo Catal. Script. Eccl. in Barnaba, dicente: *Unam ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem Epistolam composuit, quæ inter Apocryphas Scripturas legitur*: quod repetit in Ezechiel. c. 43. Neque hic Hieronymus, & Eusebius Apocrypham dicunt, quasi solum dubiam, sed tanquam certò spuriam, ac Barnabæ suppositam. Quod Eusebium observanti clarè constabit, qui distinguit Scripturas dubias à spuriis, dicens: *Pro spuriis habendi sunt etiam Actus Pauli, & Liber Pastoris titulo inscriptus, & Revelatio Petri, Barnabæ item Epistola*; atqui Actus Pauli, Liber Pastoris, Revelatio Petri pro spuriis indubitate habentur, cur ergo non etiam Epistola Barnabæ?

XXIX. Verùm demus etiam, Eusebium reponere Epistolam Barnabæ inter ea, quæ suo tempore erant dubiæ au toritatis, quia nondum explorata veritas erat; Modò tamen postquam Ecclesia toties de libris sacris instituit examen, cum semper hanc Epistolam à Canone rejecerit, certò spuria tenenda est: & credendum, Ecclesiam certò cognovisse eam non esse genuinum Barnabæ fœtum; si enim esset, talem eam Ecclesia cognovisset, eamque recepisset inter scripturas Canonicas, non minus ac Epistolas Pauli, cujus socius, & comes a Deo designatus fuit Barnabas, juxta illud Act. 13. 2. *Ministrantibus autem illis Domino, & jejunantibus dixit illis Spiritus Sanctus: Segregate mihi Paulum, & Barnabam ad opus, ad quos assumsi eos*. Hac ratione S. Augustinus lib. 1. contra Adversf. legis, & prophet. c. 20. ut Apocrypha, quæ sub nominibus Andreæ, & Joannis testimonia adversarius obtrudebat, exploderet, hoc argumento usus est, dicens: *Quæ si illorum essent, recepta essent ab Ecclesia, quæ ab illorum temporibus per Episcoporum successiones certissimas usque ad nostra, & deinceps tempora perseverat*.

XXX. Accedit, vix credi posse, adeo eximium Apostolum, tantoque Spiritus sancti, & fidei lumine collustratum, coactas allegorias, enarrationes Scripturarum minus verisimiles, loca eorum minus apte allegata, fabulas de animalibus, ut illud quod tradit hisenam alternare sexum, cujus contrarium docent omnes rerum naturalium periti, aliaque, quibus scatet dicta Epistola, conscripsisse. Cotelerius ipse etsi huic Epistolæ plurimum deferat, dissimulare tamen non potest, in Notis allegoriæ illius vitium

tium de trecentis decem & octo domesticis ab Abrahamo circumcisis in figuram Nominis, & Crucis Jesu, *quæ* (inquit Cotelerius) *tantopere placet nostro Auctori, ut nihil se unquam majus, nihil verius docuisse, profiteatur; quemadmodum procul dubio pia est, ac non omnino absona fidei, ita, quin nonnihil habeat vitii, dubitari non potest*. Eam denique non esse Barnabæ, demonstrat modus, quo de Apostolis loquitur, dicens, quando eos vocavit Christus, fuisse super omne peccatum peccatores. Quis autem credat, Apostolorum discipulum, imò & Apostolis arcessitum, talia de Apostolis scripturum, imò tam injusta, quia falsa? Ex Apostolis enim a Christo vocatis, de quibus Pseudo-Barnabas loquitur, quis publicus peccator antea fuerat, nisi fortè Matthæus Publicanus? Magna injuria certè fieret, honestos piscatores Petrum, Andream, Jacobum, Joannem, & reliquos tanquam publicos peccatores traducere. Joannes in suo Evangelio c. 1., ubi describit vocationem Apostolorum Andreæ, Petri, Philippi, Nathanaelis, quem aliqui putant fuisse Bartholomæum, non ut publicos peccatores, sed ut viros pauperes quidem, ac honestos describit, imò Nathanaelem in primo adspectu a Christo laudatum asserit hoc elogio: *Ecce vere Israelita, in quo dolus non est* ibi v. 47.

XXXI. At inquies, Patres eam ut fœtum Barnabæ cognoverunt: Clemens Alexand. lib. 2. stromat. pag. 373. edit. Paris. inquit, *Meritò igitur Apostolus Barnabas ait: ex ea parte, quam accepi, studui pauca ad vos mittere; ut cum fide vestra perfectam habeatis cognitionem*, & ibid. pag. 410. *non mihi pluribus verbis opus est, si adduxero testem Apostolicum Barnabam (erat autem is ex 70. discipulis, & Pauli adjutor) his verbis sic dicentem &c.* Et Origenes lib. 6. de principiis c. 2. *Eadem quoque*, inquit, *Barnabas in Epistola sua declarat*.

XXXII. Respondeo, hoc verum esse. Sed cum à nullo primi, aut secundi seculi citetur, videtur non esse tantæ antiquitatis, quanta vulgo illi tribuitur, nam de illa nec Clemens, nec Ignatius, nec Polycarpus, nec Justinus loquuntur: viri quibus negotia cum Judæis agitanda fuerunt, & qui ab Epistola Barnabæ alleganda non sibi temperassent, si ante illos fuisset ab Apostolo conscripta. Fateor, tertio seculo aliquo in pretio fuisse, at seculis subsequentibus veritate perspecta, inter Apocrypha numerari cœpit, ut vidimus ex Eusebio, ac Hieronymo.

XXXIII. Scriptam fuisse, autumant aliqui Eruditi post excidium Hierosolymitanum, i. post annum Christi 70., nam in illa fit mentio Templi eversi, & deleti. Verba ejus clara sunt hæc:

hæc: *Propter Judæorum turbas, & motus bellicos, deletum nunc, & eversum ab inimicis est Templum*. Barnabam autem nec usque ad Templi eversionem ætatem suam protraxisse, communior sententia est, quæ Barnabam credit martyrio coronatum in Insula Cypro patria sua, ubi populares ad cognitionem Evangelii perducens, furore Neronis Imperatoris mortem oppetiit: quo imperante stabat adhuc Hierosolymis Templum, quando solo æquatum fuit sub Vespasiano. Papebrochius obitum Barnabæ consignat anno Christi 53. septemdecim ante excidium Hierosolymitanum annis. Alii circa septimum Neronis annum eum obiisse, censent, nimirùm circa Christi annum 62., apud Salominam Urbem coronatum martyrio. Aliqui etiam ut certum putant, Barnabam vivente adhuc Paulo Apostolo obiisse; hortatur enim Marcum Barnabas in sua Epistola, ut corpore ejus sepulto, Cyprum relinquat, ad Paulum se conferat, & apud ipsum maneat: idque Marcum fecisse, constat, nam dum Paulus scriberet ad Colossenses, salutat eos nomine Marci consobrini Barnabæ, quod signum est, Marcum cum illo fuisse. Paulus autem teste S. Hieronymo de script. Eccles. in Paulo capite truncatus est anno 13. Neronis anno, seu anno Christi 65. aut 67.; ante Templi eversionem. Igitur Bernabas Paulo præmortuus, Templi eversioni superstes esse non potuit.

XXXIV. Cùm ergo evicerimus, Barnabam Apostolum non fuisse auctorem Epistolæ, quæ ei adscribitur, reliquum esset, quærere, quisnam fuerit verus illius auctor, quod tamen assequi difficillimum est. Duos propterea aliqui Barnabas fingunt, alterum e sublimioribus Apostolis, alterum ex comitibus Apostolorum: Epistolamque non illi, sed huic tribuunt. Alii incerto auctore sub finem secundi seculi exaratam censent, eo quia nullus ante dictum tempus illius mentionem fecit, & primi, qui de ea locuti sunt, fuerint Clemens Alexandrinus, & Origenes. At multo ante scriptam censet Ernestus Tentzelius, nimirum sub finem Hadriani Imperii. Tum quia Celso Epicureo, quem extremis Hadriani temporibus claruisse Cavius p. 1. hist. litter. p. 81. observat, eam fuisse notam, dicit Origenes. Tum quia dicta Epistola, ubi loquitur de Templi excisione, loquitur etiam de ejusdem reædificatione, quæ per hostium Judaici Populi ministros, nimirum Christianos fiebat, saltem spiritualiter ibi Deum colentes. Hoc autem ad tempora extrema Hadriani referri debet: hic enim Judæis ad internecionem deletis, Hierosolymamque adire prohibitis, Christianis cum nova Romanorum Colonia ibi habitare indulsit, ut ex Eusebii hist. l.4. c. 6. Eo igitur

tur tempore cum tam inter Orthodoxos, quam hæreticos nil frequentius foret, quam scripta sub falsis Apostolorum, ac virorum Apostolicorum nominibus evulgare, ut videtur innuere Eusebius ibi c. 7., putat Tentzelius (in notis ad Catal. script. Eccles. S. Hieronymi, relatus à Joanne Fabritio in sua Bibliotheca Ecclesiastica) sub nomine Barnabæ prodiisse dictam Epistolam auctore Alexandrino quodam ex Judæo Christiano. Motiva quibus ducitur expendit Tentzelius. Sed in re adeo incerta diutius immorari, superfluum judico.

§. IV.

De variis Pseudo-Evangeliis apud Catholicos.

XXXV. Plura olim circumferebantur Evangelia ultra quatuor, quibus tandem veritate detecta omnis fides sublata est. Primò aderat Evangelium secundum Hebræos. Hoc Syriaco idiomate, sed Hebraicis characteribus, scriptum testatur S. Hieronymus, qui & ipsum Græcè, Latinèque reddidit. De hoc loquitur S. Hegesippus apud Eusebium l. 4. hist. c. 22. S. Ignatius ep. ad Smyrnæos, Clemens Alexandr. l. 2. stromat., Origenes tract. 8. in Matth., & tom. 2. in Joannem, & S. Hieronymus de Script. Eccles. verbo *Ignatius*, & verbo *Jacobus*, Comment. in c. 7., & 12. Matthæi, & lib. 3. contra Pelagianos: Hoc Evangelium fuisse idem, ac Evangelium Matthæi à Nazaræis interpolatum, suoque genio accommodatum, & postea ab Ebionitis corruptum, conjectant non pauci, cui conjecturæ ansam dedit varius S. Hieronymi loquendi modus, nam in Catalogo c. 3. in Matthæo videtur Evangelium Matthæi confundere cum Evangelio Nazaræorum: Lib. autem 3. contra Pelagianos Evangelium secundum Hebræos, seu Nazaræos, adhiberi posse, docet, si non ad auctoritatem, saltem ad antiquitatem. Conciliari tamen possunt, si dicamus, Nazaræos recepisse quidem Evangelium à Matthæo editum, & in linguam Syram Chaldaicam transtulisse, quia tamen Nazaræi, licet Christum sequerentur, retinebant tamen Judaicos ritus, ideo huic translationi assuisse, quæ in incorrupto Matthæi Codice omissa opinabantur. Atque sic Evangelium secundum Hebræos nil aliud erat, quam Evangelium Matthæi interpolatum, ac corruptum. Quare Eusebius l. 3. c. 25. loquens de Evangelio secundum Hebræos dicit, *quo maximè delectantur Hebræi illi, qui Christi fidem suscepere;* hocque solo usos fuisse Ebionitas, legis Mosaicæ cæremonias

nias impiè custodientes, testatur ibid. c. 27. Et c. 39. ex Papia refert, ex eo Evangelio desumtam fuisse Historiam de Muliere, *quæ multorum criminum coram Domino accusata est*; quam tamen aliam fuisse ab Adultera coram Christo accusata Joann. 8., supra ostendi. Quomodocumque autem sit, an scilicet Evangelium secundum Hebræos sit ipsum Matthæi interpolatum, ac corruptum, vel aliud quoddam; cum modo sit deperditum, etsi ab Eusebió l. 3. c. 25. inter dubia recenseatur, & eo usum fuisse S. Ignatium martyrem in Ep. ad Smyrnæos c. 3., testetur S. Hieronymus de Script. Eccles. in Ignatio, modo inter Apocrypha rejicitur.

XXXVI. Secundò aderat etiam Evangelium secundum Ægyptios, cujus meminit S. Clemens l. 3. Stromat. p. 452., & 465.; & S. Epiphanius hæresi 62., & S. Hieronymus præfat. in Comment. supra Matth. Quibus erroribus scateret hoc Evangelium, quùm non amplius extet, definire non possumus, hoc solum referente S. Epiphanio laudato scimus, Sabellianos hoc pseudò-Evangelio ad confirmandum errorem suum usos fuisse, ex quo conjici potest, in eo fuisse aliqua, quæ Sabelliano errori valde faverent.

XXXVII. Tertio ferebatur S. Jacobi Proto-Evangelium. Hoc a Postello in Europam delatum, & teste Alexandro, etiam à Neandro una cum Evangelio Nicodemi pariter apocrypho, multis fabulis scatet. Nonnulla conficta exhibet de Nativitate, Conceptione, Vita, partu B. Virginis. S. Jacobo abjudicatur à doctis omnibus; sed fortè S. Gregorius Nyssenus ex eo aliqua decerpsit. De eo Eusebius non loquitur.

Evangelium porrò Nicodemi Pharisæi magistri in Israel, Judæorum Principis, qui venit ad Jesum noctu Joann. 3., quique Joann. 19. 39. tulit mixturam Mirrhæ, & Aloes ad condiendum Christi demortui corpus, falsò tali nomine inscribitur, utpote refertum nugis, & affaniis circa Christi passionem, & circa ejus resurrectionem ineptiens, ideoque Apocryphis associatur. Alia ferebantur Evangelia ab hæreticis hominibus evulgata, de quibus infra.

§. V.

§. V.

Epistola S. Pauli ad Laodicenses.

XXXVIII. PRæter quatuordecim Epistolas in Canonem relatas, alia D. Paulo tributa fuit Epistola, ad Leodicenses data. Hujus exemplar subjicit Sixtus Senen. lib. 2. Biblioth. Sanctæ in Paulo. Motivum eam D. Paulo adjudicandi sumitur ex ejusdem Epistola ad Colossenses c. 4., ubi ait: *Salutate Fratres, qui sunt Laodiceæ. Et cum perlecta fuerit apud vos Epistola, hæc facite, ut & in Leodicensium Ecclesia recitetur, & eam, quæ Laodicensium est, vos legatis*. Ex quibus D. Thomas Lect. 1. c. 4. dictæ Epistolæ deducit, S. Paulum scripsisse alias Epistolas, scilicet *istam, de qua fit mentio hic*, sc. *Laodicensium, & unam aliam ad Corinthios præter primam & secundam .... Sed ratio est duplex, quare non sunt in Canone: quia non constabat de earum auctoritate, quia fortè erant depravatæ, & perierant in Ecclesiis; vel quia non continebant aliud, quam ista*. Hac Epistola abutebatur Marcion, ut suos stabiliret errores, confundens tamen illam cum ea, quæ est ad Ephesios, ut refert Tertullianus lib. 5. contra Marcion. c. 17. & S. Epiphanius hæres. 42.

XXXIX. Ab omnibus tamen Epistola ad Laodicenses Sancto Paulo adscripta, ea saltem, quæ nota fuit, ut spuria reputatur; primò quia Ecclesia in Canone non reposuit, nisi 14. tantum Pauli Epistolas, inter quas nulla occurrit ad Laodicenses; secundò quia Patres ea numquam usi sunt; tertiò quia eam semper rejecerunt. Ita S. Epiphanius laudato loco arguit Marcionem, quod auctoritatem attulerit *ex ea ad Laodicenos, quæ nusquam apud Apostolum cernitur*. S. Hieronymus Catal. Script. Eccles. recensitis Pauli Epistolis: *Legunt*, inquit, *quidam* & ad *Laodicenses*, sed *ab omnibus exploditur*. Quare Epiphanius Diaconus in Nicæno 2. t. 5. act. 6. ait: *Etenim D. Apostoli ad Laodicenses fertur ficta Epistola in quibusdam libris Apostoli jacere, quam Patres nostri reprobavere, ut alienam ab ipso*. Quod ideo dixit Epiphanius, quia Gregorius Episcopus pro Iconomachis adduxerat verba hæc: *Per memoriam habete Deum in cordibus vestris*: quæ ex Epistola ad Laodicenses sumserat.

XL Ad locum ex Epistola Pauli ad Colossens. triplex adhibetur responsio; prima, illis verbis *Et eam, quæ Laodicensium est* non exprimi Epistolam, quam S. Paulus ad Laodicenses dederit, sed eam, quæ ex Laodicea, sive à Leodicensibus scripta sit

ad S. Paulum. Ita hunc in locum Theodoretus: *Quidam*, inquit, *existimarunt*, *ipsum* (Paulum) *etiam scripsisse ad Laodicenses. Itaque fictam illam Epistolam proferunt. Divinus autem Apostolus non dixerit eam, quæ est ad Laodicenses, sed ea, quæ est ex Laodicea*) sive, ut Vulgata nostra, *Laodicensium*); *Illi enim de aliquibus rebus ad eum scripserant. Verisimile autem est, eos vel eaccusasse, quæ Colossis facta fuerant, vel eodem cum his morbo laborasse*. Et *ideo dixit, hanc quoque Epistolam eis esse legendam*. Responsionem hanc admittit S Chrysostomus homil. 12. in dictum Caput 4. ad Coloss. *Quidam* (inquit) *dicunt, non eam intelligendam, quam ad eos Paulus, sed quam ipsi ad Paulum miserint, propterea quod non dixit, ut eam quam ad Laodicenses, sed quæ ex Laodicea scripta est*. Ex quibus patet, in textu Græco haberi *ex Laodicea*. Quod autem Vulgata nostra legat *Laodicensium*, idem est; sicut idem est dicere *Epistola Joannis*, ac *Epistola à Joanne* scripta.

XLI. Secunda Responsio est, Epistolam quidem à Paulo ad Laodicenses scriptam, distinctam a quatuordecim vulgatis, sed hanc hodie desiderari, & in locum illius fictitiam illam successisse, quam hic rejicit Hieronymus: cui responsioni adhæsit D. Thomas supra laudatus. Tertia, Epistolam, quæ ad Laodicenses scripta putatur, esse ipsam priorem ad Timotheum, non ad Laodicensem, sed ex Laodicensi Ecclesia datam, ut ipsi putant, cum, ut vidimus, in Textu Græco legatur *ex Laodicea*. Prima responsio videtur communior.

§. VI.

Epistolæ Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum.

XLII. FErebantur olim (& nunc etiam leguntur) aliquot Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum Epistolæ. Has refert Sixtus noster Senensis lib. 2. Bibliothecæ sanctæ in Paulo, dicens, se scriptum apud probatos fidei Auctores reperisse, quod Lucius Annæus Seneca Cordubensis, Stoicæ Sectæ Philosophus, Photini Stoici discipulus, patruus Lucani Poetæ, vir vitæ continentissimæ, scripsit Epistolas octo ad Paulum Apostolum sibi amicissimum; ante cujus martyrium biennio fere ipse quoque à Nerone crudelissimo discipulo suo occisus est. Huic cogitationi robur addere videtur S. Hieronymus, qui Senecam Catalogo Script. illustrium inserens ait: *Quem non ponerem in Catalogo Sanctorum, nisi me illæ Epistolæ provocarent, quæ legun-*

leguntur à plurimis, Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum, in quibus cum esset Neronis Magister, & illius temporis potentissimus, optare se dicit, ejus esse loci apud suos, cujus sit Paulus apud Christianos. D. etiam Augustinus Ep, 53., nunc 153., ad Macedonium c. 5. *Meritò, ait Seneca, qui temporibus Apostolorum fuit, cujus etiam ad Paulum Apostolum leguntur Epistolæ: Omnes odit, qui malos odit*. Propterea Justus Lipsius in vita Senecæ c.10. putat, Epistolas, quæ hodie habentur, compositas esse à Semidocto in ludibrium nostrum; cum verò antiquissima sit traditio de litterario Senecæ cum Paulo commercio, rejicere hoc totum & calcare non audet. In hanc sententiam it Natalis Alexandre Secul. 1. c.12. art. 5., quam Ernestus Salomon Cyprianus (in notis ad Catalogum S. Hieron. in Seneca apud Fabritium in Biblioth. Ecclesiastica) ait, se non posse, quin probet, nam Paulus ad Philipp. 4. 22. salvere jubet nomine Sanctorum è familia Neronis. Quis autem in Neronis aula magis addictus probitati vitæ, quam Seneca?

XLIII. His tamen non obstantibus, probabilius dico, nec Paulum unquam scripsisse ad Senecam, nec Senecam ad Paulum. Nam Epistolæ utriusque, quæ modò leguntur, certè alienæ sunt à stylo Pauli & Senecæ; nec juvat dicere, stylum immutasse, & ex industria falsasse, ne deprehenderentur. Nam Paulus ex vinculis alias Epistolas dedit, inter quas eam ad Philippenses, unde sibi timere poterat; & tamen in iis emicat Paulina phrasis, imò non timet salutare eos, ad quos scribit, eorum nomine, qui sunt è familia Neronis. Dicere autem, eas, quas modo habemus, esse suppositas, veras autem ac genuinas jam periisse, quo fundamentò apud Veteres asseritur? Cum illæ Epistolæ, quas habemus, antiquissimæ sint, quis illas veris supposuit? Si ergo, quas habemus, Paulo & Seneca indignæ sunt; non sunt, nec unquam eorum fuerunt.

XLIV. Nec S. Hieronymus contrarium sentit, nam, ut advertit Erasmus in Scholiis, dum ait: *Quæ leguntur à plurimis*: tacitè indicat erudito lectori, quid sentiat; nempe eas Epistolas, licet ab aliquibus ut Pauli & Senecæ legantur, sibi tamen non esse certum, revera esse, & ideo non dicit *sunt*, sed *leguntur*; & sanè si essent, eas agnovisset Ecclesia, & in Canonem suum cum aliis redegisset. Eodem modo loquitur S. Augustinus, dum enim ait *Cujus etiam ad Paulum leguntur Epistolæ* indicat, se loqui ex aliorum opinione, quæ tunc ferebatur, non ex sua: imo lib. 6. de Civitate Dei c. 11. apertè ait, Senecam Christianos commemorare ausum non fuisse in neutram partem, *Ne vel*

 lau-

laudaret contra suæ patriæ veterem consuetudinem, vel reprehenderet contra propriam forsitan voluntatem. Addo, Augustinum eas genuinas non existimasse, evinci hoc argumento: *Si illorum essent, receptæ essent ab Ecclesia*: quo ipse utitur lib. 1. contra advers. legis, & prophet. c. 20. ut exsibilet tanquam apocriypha Evangelia, sub nominibus Andreæ & Joannis scripta. Nec potest evadi hæc instantia, dicendo, ideò ab Ecclesia non fuisse receptas, quia agnovit, eas non continere dogmata fidei, aut morum, sed esse meros urbanitatis Apostolicæ fœtus. Nam quid ad fidem, aut mores pro Christianis universim continet plus Epistola Pauli ad Philemonem? Et tamen quia Ecclesia agnovit, eam esse Pauli, recepit in Canonem?

§. VII.

Liber Pastoris.

XLV. Liber iste apud Antiquos variæ fidei habitus fuit. Ab aliquibus enim citatur tanquam Scriptura Sacra, ut ab Irenæo lib. 4. advers. hæres. c. 4. 37. nunc 20. dicente: *Benè ergo pronunciavit Scriptura, quæ dicit: Primo omnium crede, quoniam unus est Deus* &c., quæ ex lib. 2. Pastoris mundato sumta sunt. Hoc eodem modo librum hunc, ceu Canonicum, citavere plures alii Patres Græci, quorum testimonia collegit Cotelerius, librisque Pastoris à se editis præmisit. Aliis verò liber quidem Ecclesiasticus, & utilis visus est, ac optimæ notæ, non tamen Canonicus. Ita multis tum Latinis, tum Græcis Patribus. Alii ut apocryphum, & falsum rejecerunt, quibus præit Tertullianus, qui factus jam Montanista lib. de pudicitia c. 10. ait: *Cederem tibi, si Scriptura Pastoris, quæ sola mœchos amat, Divino instrumento meruisset incidi, si non ab omni Concilio Ecclesiarum, etiam vestrarum, inter apocrypha, & falsa judicaretur, adultera ipsa, & inde patrona Sociorum*. Ita loquitur de Ecclesia Romana Tertullianus jam Hæreticus, cui moderni Critici Heterodoxi consentiunt, librum hunc aliàs exagitantes tanquam Novatianorum, ac Pelagianorum fontem, ut Montanisticarum superstitionum gurgitem, fautorem Arrianorum fabulosum: &, quod horribilius est, ut liberi arbitrii, solitudinis Monasticæ, necnon Purgatorii adstructorem: ut pseudographum, & suppositititium ab eo, quem ex Patribus nonnulli laudarunt. Ita ex Alexandro Secul. 1. c. 12. art. 9.

XLVI. S. Hieronymus circa hunc librum visus est anceps,

ne

ne dicam sibi contrarius, cum enim Catal. Script. Eccles. c.10. in Herma maximè laudat dicens: *Hermau... asserunt, Auctorem esse libri, qui appellatur Pastor, & apud quasdam Græciæ Ecclesias etiam publicè legitur. Revera utilis liber, multique de eo Scriptorum Veterum usurpavere testimonia, sed apud Latinos penè ignotus est* (nimirùm sui temporis, cum, ut vidimus, notus fuerit saltem Tertulliano). Deinde illum revocat in dubium Oseæ ad cap.7. ubi citato libro hoc dicit: *Vnde & in illo libro Pastoris, si cui tamen placet illius recipere lectionem, Hermæ primum videtur Ecclesia cano capite, deinde adolescentula, & sponsa crinibus adornata*, lib.1. Pastoris visione 1. Tandem illum rejicit tanquam stultum, Habacuc cap.1.dicens: *Ex quo liber ille* apocryphus *stultitiæ condemnandus est, in quo scriptum est, quemdam Angelum nomine Tyri præesse reptilibus*: quod habetur lib.1. Pastoris visione 4. Alexander dicit, Hieronymum in prologo Galeato, quem post commentaria in Habacuc edidit, ut apparet ex fine Prologi, ubi opera hactenus à se edita recenset, se correxisse; attamen ego non arbitror, Hieronymum opus habuisse correctione, sed innuisse, quod jam jam dicturus ero, nimirùm librum Pastoris in aliquibus sui partibus utilem, in quibusdam tamen condemnandum, ideoque aliquibus laudatum, aliis suspectum, aliis veró notnum fuisse: quod expresserat Eusebius lib.3. hist. cap.3. dicens: *Sciendum est, eum librum à nonnullis quidem in dubium esse revocatum, quamobrem inter receptæ auctoritatis libros censeri non potest; ab aliis verò maximè auctoritatis judicatur, iis præsertim, qui primis religionis nostræ elementis instituendi sunt. Vnde etiam in Ecclesiis eum publicè legi comperimus, & quosdam ex vetustissimis Scriptoribus ipsius testimonio usos fuisse*.

XLVII. Dico primò. Liber Pastoris olim dubius fuit, an esset divinus; id constat tum ex Eusebio, tum ex Hieronymo id asserentibus, tum quia ex Antiquis aliqui eo utebantur tanquam Scripturâ divinâ, aliqui perplexi erant, aliqui ipsum rejiciebant. Nondum enim Ecclesia judicium suum super illo protulerat.

XLVIII. Dico secundó. Liber Pastoris tandem declaratus fuit apocryphus. Constat, quia à quocumque Canone Scripturarum edito ab Ecclesia semper exulavit, ac explosus fuit, ut patet in Canone Concilii Laodiceni, & Carthaginensis tertii, D. Augustino lib.2. de doctr. Christiana cap.8. Innoc. I. Epist.3. ad Exuperium, Gelasio in Concilio Romano 70. Episcoporum, qui apertè illum è Canone expunxit dicens: *Liber, qui appellatur Pastoris, apocryphus*. Concilia itidem Florentinum, ac Tridenti-

tinum dedignata sunt, illius vel facere in suo Canone mentionem.

XLIX. Dico tertió. Liber Pastoris non ita censendus est apocryphus, ut noxiam contineat doctrinam. Probo primo ex Athanasio lib. de Incarnatione Verbi vocante librum Pastoris librum utilissimum: Eusebio lib. 3. cap. 3. citato dicente, librum Pastoris à multis pernecessarium judicatum esse, *iis præsertim, qui primis fidei elementis imbuendi sunt*; in Ecclesiis publicè lectitari solitum; eo plures Veteres usos: ex S. Hieronymo in Catalogo Script. Eccl. in Herma, ubi, ut vidimus, vocatur *revera utilis liber* &c.

L. Si dixeris primo, Tertullianum lib. de pudicitia cap. 10. citatum librum Pastoris sugillare, vocando eum Scripturam, *quæ sola mœchos amat*.

Reponam, non esse audiendum Tertullianum factum jam Montanistam, ideo damnantem librum Pastoris, cujus auctoritate premabatur à Catholicis, ut mœchos ad pœnitentiam recipiendos esse, probarent; quia ipse erroneè existimabat, nullam esse in Ecclesia potestatem dimittendi talia crimina; sed audiendum esse Tertullianum adhuc Catholicum lib. de Orat. cap. 12. cujus cum ipse sibi auctoritatem objecisset, tantum abest, ut sugillet, quin potiùs reverenti expositione illustrat. Quis autem nescit, hunc Hæreticorum morem esse, libros ceteroquin pios, dum illorum errori non favent, sugillare; ac eorumdem auctoritatem elevare? Sed hoc Tertulliani factum Libro Pastoris majorem conciliat fidem. Si enim tunc temporis Catholici contra Montanistas utebantur, signum est, apud illos obtinuisse auctoritatem.

LI. Si dixeris secundò, librum illum Novatianis favere, unam dumtaxat post baptismum pœnitentiam admittendo, quare in Bibliotheca Patrum tomo 5., ubi dictus Liber per extensum ponitur, identidem monetur Lector, ut cautè legat, quia Novatianum dogma sapere videtur.

Ego respondebo, similem suspicionem ingerere verba Pauli ad Hebræos 9. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati . . . rursùs renovari ad pœnitentiam*. Si ergo similis loquendi forma movere non debet Lectorem, ut suspicetur Paulum Novatiani erroris fautorem: ita nec in casu. Sed quænam in dicto libro sunt, quæ Novatianis faveant? Fortè ista: *Aliam pœnitentiam non esse, nisi illam cum in aquam descendimus*? Sed hic non de quacumque Pœnitentia sermo fit, sed de illa, quæ Baptismo præmittebatur, & cujus Baptismus sigillum erat, & complementum; hæc enim

una

una erat, ſicut Baptiſmus unus eſt. Ita reſpondet S. Clemens Alexandr. aperiens ſenſum Libri Paſtoris lib. 2. Stromatum pag.281.; ceterum poſt Baptiſmum admittit Pœnitentiam expurgantem: *Eum ergo, qui accepit remiſſionem peccatorum, non oportet amplius peccare, nempe in prima, & ſola peccatorum Pœnitentia: ea autem fuerit eorum, quæ prius fuerunt in gentili, & prima vita: ea inquam, quæ fuit in ignorantia. Jam iis, qui vocati ſunt, proponitur pœnitentia expurgans locum animæ à peccatis, ut fides fundetur .... Dedit ergo (Deus) cum ſit multæ miſericordiæ, iis etiam, qui fide in aliquod peccatum incidunt, ſecundam pœnitentiam, quam ſi quis tentatus fuerit poſt vocationem coactus, & callidè circumventus, unam adhuc non pœnitendam acceperit pœnitentiam*. Ita Clemens. Hiccine ergo eſt liber, qui Novatianis favet? Sanè ſi faviſſet; Montaniſtæ, qui in errore Novatianis facem prætulere, illud latis ulnis ſuſcepiſſent, non repudiaſſent, ut ſupra vidimus in Tertulliano.

LII. Dices adhuc, dictum librum favere Arrianis, qui ex eo teſtimonium petebant, unde Athanaſius lib. de decretis Synodi Nicænæ dicit, eos ex libro, qui non eſſet in Canone, teſtimonium petiiſſe.

Verùm ſi repudiandus eſt Liber Paſtoris, quia ex eo teſtimonium petebant Arriani, repudianda erit etiam Scriptura Canonica, cum ex ea Arriani peterent teſtimonia, imo omnes Hæretici ex Scripturis malè intellectis errores ſuos firmare conentur. Fatetur quidem Athanaſius citatus, eum non eſſe in Canone, quod libenter aſſerimus & nos; ſed fatetur etiam, eſſe librum utiliſſimum, & ex eo teſtimonium promit lib. de Incarnatione Verbi Dei num.3. pag.49. novæ editionis; & in Epiſtola feſtali inter libros, qui licèt non ſint in Canone, tamen decretum erat à Patribus, legendos eſſe ab iis, qui pietatis causâ, & addiſcendi ſtudio acceſſiſſent, Librum Paſtoris recenſet. Quin imo loco ab opponente relato licèt aſſerat, illum non eſſe in Canone, non rejicit tamen, ſed explicando illuſtrat. Signum ergo eſt, Athanaſium eum non contemnere, cum potiùs in citata Epiſtola feſtali eum à libris apocryphis, & rejiciendis ſecernat.

LIII. Dices demum. D. Proſper lib. contra Collatorem cap.30. notat Caſſianum, quod Collat.13. cap.12. Paſtoris libro ſit uſus, vocans *nullius auctoritatis teſtimonium*.

Reſpondeo cum Alexandro. Cum teſte S. Hieronymo Liber Paſtoris penè ignotus eſſet Latinis, non mirum, ſi S.Proſper inter Latinos vivens parvi opus ignoratum penderit. Non ita

ita tamen loquebantur ii, quibus notus erat, ut vidimus.

LIV. Dico ultimo, auctorem Libri Pastoris fuisse Herman S. Pauli Discipulum, cujus ipse meminit in Epistola ad Rom. cap. ultimo vers. 14., quique obiisse dicitur anno Christi 80., atque idipsum annuere videtur auctor ipse in fine visionis secundæ, ubi de Clemente loquitur, & Grapta. Ita Eusebius lib. 3. hist. cap. 3., S. Hieronymus Catalog. in Herma. Non est ergo auctor hujus libri Hermes frater Pii I., ut putant aliqui, inter quos Emmanuel à Schelestrate de Antiquit. Ecclesiæ dissert. 3. c. 1. notans Hieronymum, quia aliter scribat, sed immeritó. Si enim liber iste benè inspiciatur, apparebit, eum esse auctoris antiquissimi, & ævi Apostolici, cum eum tanquam Scripturam divinam alleget Irenæus lib. 4. adversus hæres. cap. 37., nunc 20. ut supra vidimus. Hermes autem Pii I. frater vixit solum secundo seculo, 100. annis post Hermam, & consequenter fere coævus Irenæo. Addo, S. Hieronymum fateri, Librum Pastoris Latinis penè ignotum fuisse: si autem fratrem Romani Pontificis habuisset auctorem, non Latinis ignotus fuisset, sed Græcis potiùs. Hermeti isti tribuitur liber, quo continebatur mandatum Angeli visi in habitu Pastoris de Paschate die Dominica celebrando, cujus meminit Auctor libri Pontificalis Damaso adscripti; unde dictus fuit Pastor: hinc ortam crediderim æquivocationem etiam ex nominum similitudine, huic Hermeti posteriori tribuendi Librum Pastoris, quod revera ediderat Hermas.

§. VIII.

Acta Pauli, & Theclæ.

LV. Acta sub nomine Pauli, & Theclæ, referente Tertulliano lib. de Baptismo cap. 17., auctorem habuere Presbyterum quemdam Asianum Pauli studiosum, qui pio, sed mendaci zelo, finxit Actus quosdam Pauli & Theclæ, quos sub ementito Lucæ nomine, ut vult Hieronymus, vel Pauli, ut vult Tertullianus, evulgavit; cumque de falsitate in judicio convinceretur, ingenuè confessus est, id se amore Pauli inductum fecisse: In hoc libello fingebatur, concessum fuisse Theclæ à Paulo ministerium, & jus publicè docendi & baptizandi, qua supposita concessione facta Theclæ, mulieres Tertulliani tempore ministerium sibi usurpare audebant, asserentes Theclæ exemplum, quas Tertullianus monet, dicens: *Quod si, quæ*

Pau-

Paulo perperam adſcripta ſunt, ad licentiam mulierum docendi, tingendique, defendunt, ſciant in Aſia Presbyterum, qui eam Scripturam conſtruxit, quaſi titulo Pauli de ſuo cumulans, convictum, atque confeſſum, id ſe amore Pauli feciſſe, loco deceſſiſſe. Quàm enim fidei proximum videretur, ut is docendi, & tingendi daret feminæ poteſtatem, qui ne diſcere quidem conſtanter mulieri permiſit? Taceant, inquit, & domi maritos ſuos conſulant 1. Cor. 14. Aſianum hunc Presbyterum horum Actorum confictorem Grabius, aliique putant, fuiſſe illum Joannem Presbyterum, qui cum Joanne Apoſtolo Aſiæ regebat Eccleſias. Ex hoc Tertulliani teſtimonio colligunt Proteſtantes, mulieribus interdictum eſſe etiam in extrema neceſſitate baptizare. Sed ineptè id conjiciunt. Tertullianus mulieribus ſolùm vetitum eſſe dicit publicum, ac ſolemne baptizandi miniſterium, quaſi ex officio; ut mulieres ſui temporis prætendebant conceſſum Theclæ à S. Paulo.

LVI. Acta ergo hæc apocrypha ſanxit eſſe Gelaſius in Concilio Romano, & ante ipſum talia agnoverat S. Hieronymus Catalog. Script. Eccleſ. in Luca, dicens: *Periodos Pauli, & Theclæ, & totam Leonis baptizati fabulam, inter apocryphas Scripturas computamus*. Quid autem intelligat S. Hieronymus nomine *Leonis baptizati*, non ſatis conſtat. Vel in actis, quæ ipſe viderat, narrabatur fabula Leonis à D. Thecla baptizati, vel ab Actis, quæ poſterioris ævi Patres viderunt, deletum erat, aliàs iſtud narraſſent, ſicut & alia in dictis Actis contenta. Imo nec ante Hieronymi tempora fabulam illam in Actis extitiſſe, argumento eſt ſilentium Tertulliani, qui certè ut fidem illis Actis detraheret, non ſiluiſſet Leonem à Thecla baptizatum, ut oſtenderet quam ineptè jus baptizandi, & docendi in mulieribus collocaretur.

LVII. Nec tamen quis exiſtimet, me dum apocrypha hæc Acta pronuncio, propterea inficiari ea, quæ de S. Thecla Patres aſſeruere, Gregorius Nyſſenus Orat. 14. in Cantica, Epiphanius hæreſ. 78., Chryſoſtomus homil. 25. in Acta, & homil. 22. ad populum Antiochenum, Ambroſius lib. 2. de Virginibus. Vera ergo à ſpuriis ſecernenda ſunt. Verum eſt, S. Theclam vixiſſe S. Pauli temporibus, à S. Paulo converſam ſponſum reliquiſſe, martyrium ſubiiſſe, & alia, quæ SS. Patres narrant. Apocrypha ſunt & falſa, quæ ultra hæc circumferebantur, nimirum Theclæ prædicatione Tryphænam, & numeroſiſſimam ejus familiam converſam fuiſſe ad fidem, & Baptiſmo ab ea tinctam: Theclam jam à Paulo Chriſtiana religione imbutam, jamque multis certaminibus pro fide ſuſceptis claram, tonſo ca-

capite, ac virili veste ipsum adiisse: pro Falconilla, quæ infidelis obierat, adeoque inferni pœnis erat addicta, preces fudisse: Theclam ipsam mortuam non esse, sed vivam in terram ingressam esse, quæ Deo volente se illi aperuit eo in loco, quo sacræ Liturgiæ mensa constructa est: & alia istius generis, quæ nugacis Scriptoris ingenium spirant.

Si dixeris, hæc omnia modò enarrata auctorem habere S. Basilium Seleuciensem, qui duos libros conscripsit *de rebus gestis Sanctæ Apostolæ, ac Protomartyris Theclæ*, quæque ex Græco latinè reddita Petrus Pantinus Decanus Bruxellensis Typis dedit.

LVIII. Respondeo primò, S. Basilium præfatum talia non confinxisse, neque Acta Theclæ in lucem revocata à Petro Pantino eadem esse, quæ Basilius conscripserat, nam hæc, teste Photio in Biblioth. Cod. 168. metricè exarata erant; ait enim Photius: *Ille verò Basilius est, qui primæ Martyris Theclæ præclarè gesta & certamina, atque victorias Metris persequitur*. Ea verò Acta, quæ Pantinus prodidit, soluta oratione non metro conscripta sunt. Quare videntur potiùs quam Basilii, esse Acta illa antiquissima, quæ Tertullianus, Hieronymus, Gelasius censurâ notarunt, cum ea, quæ Patres isti in eis reprehenderunt supra relata, in hisce Actis Pantinianis adamussim legantur. Respondeo secundò, quod si Acta, quæ Pantinus sub nomine Basilii prodidit, verè Basilii sint, non proinde genuina esse pronuncianda sunt; quia ea fortè conscripsit, ut suo tempore circumferebantur, non benè perpensa, ac probata Codicum, ex quibus ea extraxerat, veritate.

§. IX.

De variis Liturgiis.

LIX. Liturgia græcè idem est, ac *publicum ministerium* latinè, à verbo *Liturgeo*, quod Latinis idem est ac *ministro*, seu publicum obeo ministerium. Usu tamen communi apud Ecclesiasticos tum Latinos, tum Græcos usurpatur pro ministerio apud ipsos præcipuo, nimirùm Missæ, seu Sacrificii ministerio, & in hoc sensu à nobis hic usurpatur, unde quærendo de variis Liturgiis antiquis, idem erit ac quærere de variis Missis. Hæ autem sunt Liturgia seu Missa S. Petri, S. Jacobi, Sancti Matthæi, & S. Marci: de quibus an sint genuinæ, vel apocryphæ, apud Eruditos est quæstio.

LX. Et quidem primò certum est, ut ait Cardinalis Bona rerum Liturgic. lib.1. cap. 8., Ecclesias ab Apostolis institutas formam aliquam, & ritum offerendi Sacrificium ab iisdem accepisse. Hoc videre est apud Justinum M. apolog.2. pro Christianis pag.97. & 98. describentem ritum, qui in Liturgia sui temporis servabatur, qui certè non aliunde quàm ab Apostolis potuit proficisci. Id etiam observat P. Massuet apud Irenæum lib.1. contra hæreses cap.3., dum verba illa Irenæi dicentis, Valentinianos hæreticos credidisse, Catholicos, dum *in gratiarum actionibus* dicunt *In secula seculorum*, significare voluisse suos Æonas, exponit non de quacumque gratiarum actione, sed de Eucharistica, seu quæ in solemni mysteriorum celebratione fiebat, in qua secundum veterum Liturgiarum præscripta sæpius repetabatur *Is tres Æonas ton Æonum, i. in secula seculorum*, ut in ea, quæ Jacobo, quæ Basilio, quæ Chrysostomo tribuitur, videre est. Quod inficiari nescit Grabius ipse, etsi heterodoxus, nam, ut refert P. Massuet ibi, apertè fatetur, omnes illos Ritus ab Apostolis derivasse, dicens: *Illos, qui in omnibus istis Liturgiis* (Apostolicis) *exprimuntur, quique jam olim ubique inter sacra mysteria usitati fuere, Ritus ex Apostolica Traditione fluxisse*; & Grotius Voto pro pace Eccles. p.670. tit. de Missa: *Consensus*, inquit, *Liturgiarum per omnia loca, ac tempora, in precibus illis, ut Deus dona per Spiritum suum sanctificet, eaque faciat Corpus, & Sanguinem Christi, me dubitare, non sinit, venire hoc à prima Apostolorum institutione*. Constat ergo, ab Apostolis aliquas editas fuisse Liturgias. Dubium est, an illæ, quæ modo sub eorum nomine proferuntur, sint veræ, ac genuinæ illorum, & non potiùs suppositæ.

LXI. Dico ergo primò. Quæ S. Petri Liturgia, seu Missa modò ostenditur, ipsi afficta est. Ita omnes Eruditi. Primo quia, ut notat Cardinalis Bona laudato loco, hæc, quæ S. Petri nomen præsefert, labente 16. seculo reperta fuit à Cardinali Sirleto in Apulia, & à Lindano publici juris facta. Quod autem eadem sit, quam S. Petrus Romanæ Ecclesiæ tradidit, quomodo probatur? Quomodo Ecclesia Romana, quæ Petri sacra lipsana inter persecutionum procellas custodivit, hanc egregiam sacrificandi formulam adeo neglexit, ut per 1500. annos nullum ejus vestigium apparuerit apud orthodoxos Scriptores? In Apulia servata fuit, ait Lindanus cap.9. Apologiæ, *Pulcherrima Calligraphia descripta, ut impressam non pauci spectatores judicarint*. At hoc indicat, recentiori manu fuisse conscriptam; imo à recentiori Auctore compositam, supposito S. Petri nomine, cum

nulla fiat mentio antiqui Codicis, ex quo descripta sit. Accedit, in illa esse quasdam orationes ex libro Sacramentorum Gregorii, videturque consarcinata ex Missa latina, & Liturgiis Jacobi, Basilii, & Chrysostomi. In ea occurrit nomen *Theotocon*, seu *Deiparæ*, quod nomen si Apostoli scriptis suis tradidissent, Ephesini Patres, & maximè Cœlestinus tunc Romanus Pontifex, tam luculento Principis Apostolorum testimonio ex suæ Ecclesiæ Liturgia depromto, Nestorianos prostrassent. Secundò in ea celebratur memoria Cornelii, Cypriani, Laurentii, Grisogoni, & aliorum, qui longo tempore post Petrum vixere, quæ omnia manifestè evincunt, non fuisse à D. Petro editam, sed à recentioris ævi Scriptore concinnatam, ei Petri præfixo nomine.

LXII. Circumfertur secundò Liturgia S. Jacobi, quæ legitur tom. 2. Biblioth. PP. Græcolat. Hanc Jacobo adjudicant inter ceteros Leo Allatius in Symmictis pag. 176., & Cardinalis Bona laudato loco num. 3. Jacobo autem eripiunt Critici, non solùm Heterodoxi, sed ex Catholicis multi, inter quos Alexandre secul. 1. cap. 12. ar. 3. num. 2. Qui eam ut Jacobi fœtum recipiunt, allegant perpetuam Traditionem Veterum & Græcæ Ecclesiæ consensum, quæ illam semper ut legitimam agnovit. Græcis jungunt Syros, qui, teste Abrahamo Ecchelensi in notis ad Hebediesu de Scriptor. Chaldaicis pag. 135. asserunt, primum omnium, qui Liturgias scripserit, aliisque eas scribendi facem prætulerit, fuisse S. Jacobum, quod confirmat Abraham testimonio Joannis Maconis, qui intra sextum, ac septimum vivebat seculum. His adjungunt vetustissima exemplaria, à vetustissimis Codicibus exarata, & ex ea sumtas à Veteribus Patribus auctoritates ad Catholicæ fidei dogmata comprobanda apud Allatium laudatum. Synodus Trullana Canone 32. ex Liturgia S. Jacobi probat, vinum aquâ mixtum in Sacrificio Missæ esse offerendum, ut refellat eorum errorem, qui solam aquam offerebant. Manuel Malaxus in Homocanone cap. 220. eam in usu fuisse, asserit, usque ad tempora Basilii magni, ejusque meminit Proclus in tractatu *de Traditione divinæ Liturgiæ*, & Cyrillus Hierosolymitanus multa ex ea transtulit in quintam Catechesim Mystagogicam. Ita ex Cardinali Bona laudato.

LXIII. Qui verò eam rejiciunt, id evincere conantur ex vocibus in ea contentis, indicantibus Auctorem ævi longè posterioris Jacobo Apostolo. In ea enim reperitur vox *Deipara* quæ ante Concilium Ephesinum fuit valde infrequens: vox *Homousion* seu consubstantiale, quæ ante Nicænum primum non erat usu solemni consecrata. Item verba indicantia Spiritum Sanctum

ctum vivificantem, & consubstantialem Patri, quæ in Concilio Constantinopolitano primo videntur nata. Demum in ea legi *Trisagion* & *Doxologiam*, seu Ter Sanctum, & Gloriæ Canticum, quod recentioris ævi ab Apostolico est; nimirùm, quinti seculi anno 446. cujus originem Felix III. creatus anno 483. epist.5.3. ad Petrum data ex Romana Synodo sic refert: *Cum terræ motu Constantinopolis quateretur, Populusque in Campo oraret, infantulus toto populo spectante cum Proclo civitatis Episcopo, in cælum per unam horam raptus est, ibique hujusmodi didicit Hymnum* (Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis) *rursumque descendens nunciavit quæ in æthere audierat, dicens de cælo, quasi de multitudine psallentium, hujusmodi laudes insonuisse auribus suis, dictumque sibi ut eam laudationem Populo indicaret. Quam ubi Populi incæperant, Civitatem receperunt, Deoque per hujusmodi laudem propitio facto, ab imminenti ira liberati sunt.* Hæc Felix, subinde increpans Petrum Cnaphæum Episcopum Antiochenum, quod huic hymno addens hæc verba *Qui crucifixus est pro nobis*, Angelorum laudem *pervertere præsumpsisset*. Et certè hujus hymni mentionem factam non lego, nisi in Concilio Chalcedonensi Act.1. ubi in fine *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis miserere nobis*: quod recidit in annum 451.

LXIV. Nititur tamen his satisfacere doctissimus Cardinalis. Vocem *Theotocon*, seu *Deiparam*, usurpatam ante Concilium Ephesinum, probat testimonio Evagrii, qui lib.1. hist. cap.2. Nestorium reprehendit, quod *vocem Deiparæ, quæ à multis probatissimis Patribus Sancti Spiritus afflatu fabricata fuerat, rejecit ac repudiavit*: cui consentit Theodoretus lib.4. hæretic fab. cap. 12. dicens, antiquissimos fidei Orthodoxæ Prædicatores juxta Traditionem Apostolicam Matrem Domini nominasse Deiparam ac credidisse. Vocem pariter *Homousion* Nicæno Concilio antiquiorem ostendit Athanasius lib. de decretis Conc. Nicæni, ubi Auctores profert qui nomine Homousii ante Concilium usi sunt. Theodoretus item lib.1. Hist. Eccles. cap.12. ait *Nonnullos ex Veteribus insignes Episcopos ac disertos Scriptores hoc vocabulo Consubstantialis usos esse, cognovimus* & cap.13. idem repetens addit, hoc Eusebium, licet Arrianorum Coryphæum, apertè testari: quod dixerat etiam Socrates lib.1. hist. cap.5. Trisagion etiam Isaiæ cap.6. legitur, & glorificatio Trinitatis ab Apostolis manavit, qui cùm credentes baptizarent in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, eos docuerunt, Patri & Filio & Spiritui Sancto solemnem Doxologiam decantare. Ita Cardinalis præfatus.

LXV. Si tamen meam hanc in re sententiam aperire debeo, ra-

rationibus eximii Cardinalis acquiescere non possum. Dato enim, quod verum est, voces illas *Homousion*, & *Theotocon* à Patribus usurpatas fuisse ante Arrii, & Nestorii condemnationem, & hæresim; eas tamen Ecclesia nondum solemniter adoptaverat, ut eas Canoni insertas, aut in Missa publicè recitaret; non enim tot contentiones ac dissidia fuissent ob voces, quas maximè Græci in Liturgia apud ipsos celebratissima consecratas inspexissent. Imo quid fortius Catholici Arrianis, & Nestorianis objicere potuissent, quàm auctoritatem Liturgiæ editæ à Jacobo Apostolo, expresse asserentis dogmata, & iisdem vocibus, quæ ab Hæreticis negabantur? Cùm ergo nec Alexander nec Athanasius nec ullus ex Patribus, qui contra Arrianos disputarunt, aut scripserunt: Cùm nec Cyrillus, nec Proclus ipse, qui in Ephesino Concilio Nestorium confixere, hanc Jacobi Liturgiam, vel protulerint, aut indicarint, maximum argumentum est, hanc Liturgiam illis fuisse ignotam. Quoad Trisaglum autem legitur quidem in Esaia cap. 6., sed verba illa *Sanctus Deus Sanctus Fortis Sanctus Immortalis* recentiorem nacta esse originem supra ostendi. Quibus serio perpensis, non possum, quin eam Liturgiam non esse revera Jacobi saltem suspicer. Ni fortè dixerim cùm Bellarmino de Script. Eccles. in Jacobo, editam quidem fuisse Liturgiam à Jacobo: *Sed à posterioribus ita locupletatam fuisse*, ut non facile sit dijudicare, quæ pars hujus Liturgiæ Sanctum Jacobum habeat auctorem.

LXVI. Sequitur Liturgia dicta Sancti Marci. Hanc perperam sub S. Evangelistæ nomine fuisse obtrusam omnes consentiunt. Eædem autem ferè rationes sunt; nam in ea & *Homousion*, & *Trisagion* legimus, & insuper verba hæc ex Concilio Constantinopolitano ferè exscripta *Spiritum Sanctum Dominum vivificantem, qui in Lege & Prophetis, & Apostolis locutus est, Tibi consubstantialis, & ex Te procedens*. Secundò quia in ea fit mentio Sancti Marci Martyris, & Evangelistæ. Tertiò quia vocat Pontificem *Beatissimum Papam, & Episcopum Reverendissimum*, qui tituli ævo Apostolico ignoti erant. Quartò quia in hac Liturgia, quæ supponitur edita Alexandriæ, pro Rege funditur oratio: at Alexandriæ vivente S. Marco nullum Regem fuisse certum est, cùm tota Ægyptus ab Augusto post devictum Antonium subacta, ac Imperio Romano vectigalis effecta, per Præsides regeretur. Quintò quia illi nec suffragatur Traditio, aut PP. testimonium, cùm apud Veteres de illa altissimum silentium sit, imo *Sirleti manu obstetricante primum educta sit* (ait Cardinalis Bona laudatus num. 2.) *in lucem ex vetusto Codice Monasterii Rossanensis in Ca-*

Calabria Ordinis S. Basilii. Quare nec fundamentum apparet suspicandi, eam fuisse quidem à Marco editam, sed à Recentioribus auctam, ut de Liturgia Jacobi innuimus cum Bellarmino.

LXVII. Liturgia S. Matthæo adscripta, dicta Missa Æthiopum, certo certius apocrypha est. Non solùm enim, ut præcedentes, continet ea, quæ Apostolorum tempori repugnant, nimirùm memoriam Pontificum, Regum, Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum, in Christo dormientium; cùm tempore S. Matthæi nullus Pontificum, aut Regum Christianorum obiisset; memoriam Evangelistarum, quorum unus Matthæus ipse est; mentionem Synodorum Nicænæ, Constantinopolitanæ, & Ephesinæ, quæ tempore Matthæi nondum erant coactæ; Athanasii, Gregorii, Basilii, Chrysostomi tribus seculis Apostolis posteriorum, aliaque ejusmodi: verùm etiam pluribus scatet erroribus. Primo de Christo dicit *Tu es Filius Patris, & Spiritus Sancti*. Secundò nonaginta novem Ordines invocat Angelorum, cùm novem duntaxat Ecclesia agnoscat. Tertiò dum Apostolos Patronos adsciscit, omittit Jacobum Episcopum Hierosolymitanum, & S. Paulum. Quartò Anathema dicit eis, *qui non credunt in Sanctam Mariam Virginem*, cùm solus Deus sit objectum fidei nostræ. S. Urielis, ignoti in Ecclesia Angeli, nomen celebrat, aliaque apertè indicantia, eam nec S. Matthæi opus, nec probati Scriptoris Ecclesiastici, nec admodum antiquam esse.

LXVIII. Duas apud Orientales extare Liturgias duodecim Apostolorum nomine inscriptas, scribit Cardinalis Bona præcitatus ex Abrahamo Ecchellensi in Notis. Liturgiæ quoque sancti Barnabæ meminit Alexander Monachus in vita ejus apud Metaphrasten, hæc autem creditur periisse. Illas se non vidisse asserit dictus Cardinalis. Recensetur etiam Liturgia sancti Clementis, quam ipse in lib. Constit. asserit ab Apostolis se accepisse; de qua testimonium perhibet Proclus initio tract. de Traditione Missæ: cui adhæret Baronius anno 102. n. 23., addens Proclo assensisse quotquot Græcorum de Sacris Ritibus Commentarios scripsere; Bellarminus autem lib. de Script. Eccles. eam legitimam esse putat, licet à posterioribus auctam. Verùm RR. Critici eam omni fide spoliant, dum pluribus validisque momentis ostendunt, Clementem non esse Constitutionum Apostolicarum auctorem, ut inter cæteros fuse demonstrat Alexander secul. 1. dissert. 19. proposit. 1., probans eas esse ab Apostorum, & Ecclesiæ doctrina alienas, ideoque spurium fœtum Clementi suppositum: sed de hoc nobis in præsenti non est disputandum.

LXIX.

LXIX. Affertur etiam Liturgia, quam S. Dionysius Areopagita c. 3. Ecclesiast. Hierarch. magnifico stylo ut Apostolicam describit. Sed hanc vel ipse Bona dubiam relinquit; Recentiores autem ut suppositam explodunt volentes libros de Ecclesiastica Hierarch. auctorem non habere Dionysium Areopagitam Athenarum Episcopum, & S. Pauli discipulum, licet Alexandre eos Dionysio vendicet secul. 1. dissert. 22. Hanc controversiam definire præsentis loci non est.

LXX. Omnes præfatas Liturgias suppositas ostendit S. Basilius lib. de Spiritu Sancto c. 27. referens preces, quæ in Eucharistiæ consecratione recitantur, ad Traditionem non scriptam. *Invocationis verba*, inquit, *cum conficitur Panis Eucharistiæ & Poculum benedictionis, quis Sanctorum nobis in scripto reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus, aut Evangelium; verum alia quoque & ante & post dicimus, tamquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex Traditione citra scriptum accepimus.* Nullum autem esset Basilii argumentum pro Traditione non scripta, si aliquis Apostolorum Liturgiam scripsisset, vel alteri scribenti dictasset. Accedit quod omnes supracitatæ Liturgiæ multum recedunt ab ea brevitate, ac simplicitate, qua teste Justino Apolog. 2. pro Christianis primævi fideles sua mysteria celebrabant: qui insuper scribit, Christianos die Solis, i. Dominico ad Liturgiæ celebrationem convenire solitos; quod innuit & Plinius Ep. 97. Liturgiæ verò quæ nomina Apostolorum præferunt, & præsertim ea, quæ Jacobi est, asserit, id fieri *singulis diebus in sacra Missa*. Cum ergo discrepent à ritu & consuetudine ævi Apostolici, quomodo Apostolorum genuini foetus censendæ erunt?

§. X.

De libris Prochori, Lini, & Abdiæ Babylonii.

LXXI. Prochoro uni ex septem Diaconis, de quo Act. 6. v. 5. & ut fertur, S. Joannis Evangelistæ discipulo, ejusque Amanuensi, tribuitur Historia de vita, miraculis, & assumtione S. Joannis, quæ legitur Tomo 7. Biblioth. PP. Parisiensis edit. Hanc tamen, monet censura Magistri Sacri Palatii ibidem juncta, *Falsò adscriptam S. Prochoro Diacono de septem primis, & esse apocrypham, fabulosam, prorsusque indignam, quæ legatur.* Et quidem nonne indignum Apostolo est, in Christi amore adeo constanti, eum ægrè tulisse sortem, quæ ipsi obtigerat de Asia

Evan-

Evangelio imbuenda, ac propterea increpitum a D. Petro fuisse, subindeque cum mare conscendisset tempestate jactatum, ut scribit Pseudo-Prochorus c. 1.? Nonne evidenter etiam falsum est, quod scribit c.46., Joannem in Pathmo insula edidisse Evangelium suum, cum Eusebius lib. 3. hist. c. 24. & Hieronymus de Script. Eccles. in Joanne tradant, à Joanne jam ab exilio reduce amicorum Asiæ suasu, & sub extremum vitæ suæ, fuisse conscriptum? Nonne æquè incredibile est ac falsum, quod scribit c.11., Fideles Joanni, postquam è dolio ferventis olei illæsus exivit, Ecclesiam erexisse, ejusque nomine consecrasse ad Portam Latinam? Scilicet id passus esset Domitianus? id tulisset Senatus, Populusque Romanus? Id Sacerdotes Ethnici permisissent? Id non prohibuisset Joannis humilitas? Quis credat id quod narrat c. 2., Joannem & Prochorum ipsum Romæ à Balneatrice conductos, operas ei suas locasse, & Joannem quidem fuisse incensorem fornacis, Prochorum verò aquæ infusorem? Apage nugas. Hæc ex Alexandro secul. 1. c. 12. ar. 7. n. 1.

LXXII. De Lino S. Petri in Pontificatu successore Romano anno Christi 65. (cujus nomine S. Paulus salutat Timotheum in posteriore ad ipsum Epistola, ut observat Eusebius lib. 3. hist. c. 2. & 4.) circumferuntur Tomo 7. Biblioth. Paris. duo libri nomen ejus proferentes; primus quorum inscribitur: *Histori a Passionis S. Petri*, alter: *Historia Passionis S. Pauli* cum hac censura: *Ambo sunt Pseudepigraphi, multos errores continent, nec ullius censentur auctoritatis, ut jam Eruditorum consensu nimis exploratum habetur*. Duo inter alia contra totius antiquitatis fidem exhibent. Primum, S. Petrum ab Agrippa Urbis Præfecto invito Nerone interfectum, & ob id fictitium illum Præfectum in ordinem redactum esse. Alterum, Petrum Xandippem Albini uxorem à viri sui consortio & thoro contra præceptum legis Evangelicæ abstraxisse. Hæc & alia non minus absurda narrat Pseudo-Limes meritò eliminandus, quem, quinam fuerit, ignoramus. Baronius auctorem Manichæismo infectum censet(& forte nomine Leucium) ad ann. 44. 45. & 69. 6.

LXXIII. Abdias (ut aliquibus placet) Apostolorum discipulus, ab iisque primus Babyloniorum Episcopus ordinatus, fertur scripsisse vitas Apostolorum, Hebraico quidem idiomate, quas Eutropius Abdiæ discipulus Græcas fecerit, Julius tandem Africanus latinitate donaverit. Has Wolphangus Lazius anno 1551. edidit, sed adeo putidæ sunt ac fabulosæ, ut vix lectu dignæ sint. Fabulosum primô est, eas à Julio Africano latinitate donatas, cùm Julius Africanus græcè scripserit, non latinè.

Fabulosum quod narrat, suo ævo Ecclesias 75. in una Provincia extructas; cum nec Apostolico tempore, nec post sævientibus Ethnicis Imperatoribus publicas Christiani Ecclesias extruxerint, sed privatis in ædibus, ac subterraneis quibusdam locis Sacra facerent. Fabulosum, imo & sibi contrarium est, quod ex una parte citat Clementem, Hegesippum, & Julium Africanum, & nihilominus se Christum vidisse in carne gloriatur. De isto Abdia Eusebius non loquitur. Apud S. Hieronymum in Catalogo nec verbum. Quare meritò dubium, an fuerit aliquando: & si fuit iste Abdias, certum, nihil scripsisse, & hanc historiam ipsi tributam alterius esse. Idcirco cùm libri decem de historia certaminis Apostolici sub Abdiæ Babylonii nomine ex Germania auctore fortè Wolphango Lazio prodiissent, Paulus IV. Pontif. Maximus explosit eos, ut testatur Sixtus Senensis Biblioth. Sanctæ lib. 2. Verbo *Apostolorum*.

§. XI.

Canones dicti Apostolici.

LXXIV. Canones Apostolici, vel Apostolorum nuncupati, qui inter opera S. Clementi attributa obtinent locum, & sunt numero 85. jurgia inter Eruditos excitarunt. Quidam enim illos omnes rejiciunt cum Gelasio, qui in Romana Synodo 72. Episcoporum pronunciavit illimitatè: *Liber Canonum Apostolorum apocryphus* anno 494. & refertur etiam c. *Sancta Romana* dist. 15. in Decreto Gratiani. Alii verò omnes ut germanum ac genuinum Apostolorum fœtum suscipiunt. Quæ opinio videtur viguisse in Oriente à seculo 6., cujus testis est Justinianus Augustus in Constitutione ad Epiphanium Patriarcham Constantinopol., Synodus Trullana can. 2. septimo exeunte seculo coacta, sic decernens: *Hoc quoque huic Sanctæ Synodo pulcherrimè & honestissimè placuit, ut deinceps ad animarum medelam, & perturbationem curationum, firmi stabilesque maneant, qui ab iis, qui nos præcesserunt, Sanctis & gloriosis Apostolis traditi sunt octoginta quinque Canones.* Nonnulli autem media via incedentes recipiunt in legitimos 50. priores Canones, reliquos autem 35. tanquam spurios rejiciunt, & ut hæreticis faventes. Ita Bellarminus lib. de Script. Ecclesiasticis *in Clemente*. Binius autem adhuc liberalior 50. priorum Canonum auctoritatem certam ac indubitatam esse vult, aliorum verùm 35. (demto tamen 65. & 84.) inter authenticos haberi posse scribit, imò & de-

debere, Tom. 1. Concil. Notis in Canon. Apoſtolorum. Circa hos Canones diſcordes etiam inter ſe reperio Heterodoxos. Nam Dallæus lib. 3. de Pſeudepigraphis Apoſtolicis omnes ad unum ſpurios declarat. Beveregius autem ex eodem grege omnes adverſus Dallæum vindicat, ut refert Cavius hiſtoriæ litterariæ ſæcul. 1. *in Clemente*, qui putat, Canones iſtos ex communi Eccleſiæ primitivæ diſciplina inſtitutis decretis ortos, & circa finem ſeculi ſecundi in unum Synodicon redactos, Apoſtolicoſque dictos fuiſſe, non quòd ab Apoſtolis conditi ſint, ſed quod ab Apoſtolica doctrina & praxi profluerent, vel à viris Apoſtolicis editi eſſent. An verò illorum collector fuerit Clemens Alexand. ut videntur innuere Euſebius lib. 6. hiſt. c. 13., & ex eo Hieronymus de Script. Eccleſ. c. 38. in Clemente, & Photius Codice 111., an verò alius, in medio relinquit.

LXXV. Ego tamen horum Canonum Collectorem Clemente Alexandrino poſteriorem exiſtimo, primo quia Canones, ſeu Regulæ, quas conſcripſit Clemens, non dicuntur ab Euſebio, vel Hieronymo Apoſtolorum, vel Apoſtolicæ, ſed Eccleſiaſticæ; & inſuper ſcriptæ *adverſus eos, qui errores Judæorum ſequuntur*. Errorum autem Judæorum nullam lego mentionem factam in Canonibus Apoſtolorum nuncupatis. Secundo ſi Canonum illorum collectio facta fuiſſet a Clemente Alexandrino certè nota fuiſſet Cypriano: & ſaltem Firmiliano, aliiſque Epiſcopis tum Africanis, tum Orientalibus, cum Stephano Papa de Baptiſmate ab hæreticis collato acerrimè decertantibus. Ignotos autem eis fuiſſe dictos Canones oſtendo, quia cùm in Canone 46. ſtatuatur, *Epiſcopum, aut Presbyterum Hæreticorum ſuſcipientem baptiſma damnari, præcipimus. Quæ enim conventio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli?* Et Canone 47. ſic decernatur: *Epiſcopus, aut Presbyter, ſi eum, qui ſecundum veritatem habuerit baptiſma, denuò baptizaverit: aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponatur, tanquam deridens Crucem & mortem Domini, nec Sacerdotes à falſis Sacerdotibus diſcernens*. Si præfati duo Canones noti fuiſſent Firmiliano, Cypriano, eorumque fautoribus, eos certè contra Stephanum intorſiſſent. Cùm enim Stephanus illis aliud non opponeret, niſi antiquam praxim, & conſuetudinem non rebaptizandi baptizatos ab hæreticis; quodnam amabo fortius telum in ipſum jacere potuiſſent, quàm dictos duos Canones, opponendo Apoſtolicam diſciplinam, & praxim exhibentes, quibus apertè vetatur ſuſcipi baptiſma hæreticorum ac impiorum, inflictis pœnis contra ſecus facientes? Cùm ergo nec Firmilianus, nec Cyprianus, nec alii illis adhæren-

rentes, dictorum duorum Canonum verbum fecerint, sed unicè argumentis ex Scriptura petitis Stephano sese opponerent, quid clarius adduci potest ad probandum, dictos Canones ipsis ignotos fuisse, ac proinde nondum lucem adspexisse? Hæc mihi sunt argumento, hosce Canones nec tertio seculo notos fuisse.

LXXVI. Imò nec quarto, nec quinto seculo ab iis, quibus noti erant, ut Apostolicos habitos fuisse, mihi suadeo. Primó ex silentio Patrum dictorum seculorum, qui dictorum Canonum auctoritatem nunquam produxere, quod cæteroquin fecissent, si eos ut monumenta legitima Apostolorum habuissent. Secundò probo hoc ratiocinio. Si iis seculis noti fuissent, vel ut Apostolici habiti, Canones dicti Apostolorum, Ecclesia Orientalis illos in suo Codice habuisset, & quidem primo loco; utpote anteponendos aliis quibuscumque Canonibus, ab Episcopis aut Conciliis postea editis; Sed Ecclesia Orientalis dictorum seculorum in suo Codice illos non habuit, quod ostendo. In veteri enim Orientalis Ecclesiæ Codice, cujus Canones recitati sunt ann. 451. in Concilio Chalcedonensi, primo ordine descripti erant Canones Nicæni, secundo Ancyrani, tertio Neocæsarienses, quarto Gangrenses, ultimo Antiocheni, ut observavit Hincmarus Episcopus Remensis Opusculo 55. capitum c. 21. & fusè expendit Natalis Alexandre secul 1. dissert. 18. proposit. 1. Tertiò quia desinente seculo quinto anno 494. cùm eorum notitia ad Gelasium pervenisset, eos inter apocrypha rejecit, ut vidimus, idest inter ea, quæ in judiciis non obtinent auctoritatem, & Apostolorum nomen falsò præferunt, ut exponit Petrus de Marca Conc. Sac. & Imper. lib. 3. c. 2. num. 7.

LXXVII. Initio tamen sexti seculi quinquaginta priores Apostolorum dicti Canones in Ecclesiæ latinæ Codicem relati sunt. Dionysius enim Exiguus in Collectione Canonum, quam rogatu Stephani Salonitani Episcopi (ex Cassiodoro Divin. lection. c. 23.) adornavit eodem sexto seculo ineunte circa annum 539., Canones Apostolorum nuncupatos primus, ut credo, ex Græcis Latinos fecit, suæque Collectioni præmisit, protestatus tamen, non ejusdem esse apud omnes auctoritatis. Ita in præfat. in suam Collectionem: *In principio itaque Canones, qui dicuntur Apostolorum de Græco transtulimus; quibus quia plurimi consensum non præbuere, hoc ipsum ignorare vestram nolumus sanctitatem: quamvis postea quædam constituta Pontificum ex ipsis Canonibus assumta esse videantur*. Quinquaginta tamen solum Canones Apostolicos (ex octoginta quinque, qui apud Orientales erant) Latinis communicavit Dionysius. Quod ab eo consultò factum putat

tat D. de Marca loco laudato. Ut nimirum aliquam rationem haberet Concilii Romani sub Gelasio nuper celebrati, quod dictos Canones apocryphos declaravit, solos 50. recensuit, ut supra 35. reliquos damnatio Concilii cadere posset. Ut ut sit, nec tunc temporis, ut Dionysius ipse testatur, apud omnes indubiæ fidei erant, etiam illi 50. quos ipse transtulit; quod signum est, nec tum fuisse exploratum, fœtum illos esse Apostolicum.

LXXVIII. Nec tamen adhuc post Dionysii collectionem inter Ecclesiasticas regulas ab omnibus Ecclesiis Canones Apostolici statim admissi sunt. Id innuit Dionysius ipse verbis supra relatis: id etiam testatur titulus Cresconianæ Collectioni præfixus teste Baronio ad ann. 102. num. 10. Ferrandus itidem Carthaginensis Ecclesiæ Diaconus in suo Breviario Canonum, quod circa initia ejusdem sexti seculi concinnavit, nullum locum Apostolicis Canonibus dedit: sicut nec Martinus Bracharensis in sua Orientalium Canonum Collectione ann. 572.; quod luculenter confirmat Hincmarus lib. 55. capitum c. 45., ubi monens de Canonum Ecclesiasticorum Codice Hincmarum nepotem Laudunensem Episcopum, enumerationem Canonum inchoat à Canonibus Concilii Nicæni; quod signum est, seculo Hincmari, hoc est anno 870., à Canonum Codice, quo Ecclesia Gallicana utebatur, Canones Apostolicos adhuc exulasse. Quin & Collectio sub falso Isidori nomine eodem seculo 9. edita in præfatione nec dissimulare potuit, quinquaginta Capitula horum Canonum ab omnibus non probari, dicens: *Denique propter eorum auctoritatem cæteris Conciliis præposuimus Canones, qui dicuntur Apostolorum, licet a quibusdam apocryphi dicantur* &c. Videndus D. de Marca in sua Concordia lib. 3. c. 4.

LXXIX. Attamen & ante & post Isidori Collectionem ab Ecclesia Romana Canones Apostolorum videbantur recepti: eos enim citavit Joannes II. Papa anno 534. in sua Ep. ad Cæsarium Arelatensem, ubi pro sarcienda disciplina utitur Canone 25. & 39. Leo etiam IV. anno 849. Epistola ad Britanniæ Episcopos data in recensione Canonum primo loco ponit Canones Apostolorum, deinde Nicænos &c. Soli tamen priores 50. Romanæ Ecclesiæ probati fuere, ut constat ex decreto Synodali Stephani IV. ex Concilio Lateranensi anno 769. Tom. 3. Concil. Harduini Columm. 2015. *Non amplius suscipiantur Apostolorum Canonum prolata per S. Clementem, nisi quinquaginta, quæ suscipit Sancta Dei Catholica Romana Ecclesia*. Imo Adrianus I. in epitome Canonum, quos tradidit Carolo Magno Romæ commoranti anno 774., ut legere est eodem Tom. 3. Concil.
Col.

Col. 2033. 2034. solum quadraginta quinque Apostolorum Canones obtulit, expunctis inter alios 46. & 47. quibus de rebaptizandis ab hæreticis baptizatis agitur. Cui consonant Urbani II. verba anno 1088. apud Gratianum dist. 32. cap. *Præter*: dicentis, *Sciendum verò, quod Canonum Apostolorum auctoritate Orientalis & ex parte Romana utitur Ecclesia*, idest solum 45., vel ad summum 50. Quod advertens Isidorus Mercator, qui nono seculo vixit, licet insignis alioquin impostor, & secundus apocryphorum parens, non est ausus suæ Collectioni plures quàm 50. Canones inserere, ut notat Baronius ad annum 102. Ex varia ergo fortuna, quam sortiti sunt dicti Apostolorum Canones, modò rejecti, modò recepti, modò in totum, modò solùm in parte, quis non videt, quàm nutans sit, & parum firma eorum auctoritas? His ergo præmissis.

LXXX. Dico Canones Apostolis inscriptos cujuscumque sint auctoritatis, nedum 35. posteriores, verum & 50. priores probabilius est, fuisse Apostolis suppositos, & Pseudepigraphos. Probatur ex dictis; si enim Apostoli eorum legitimi ac veri parentes fuissent, & verus Clemens Apostolis coævus eos evulgasset, eos cujusvis seculi Ecclesiæ, & Patres unanimi veneratione pro Ecclesiasticæ disciplinæ regula amplexati fuissent, sicut amplexati fuere pro fidei regula eorumdem Apostolorum Symbolum. Cùm ergo id non fecerint; quin imo Patres quatuor primorum seculorum, qui viciniores Apostolis erant, in iis maximè controversiis, ac causis, in quibus res ipsa poscebat horum Canonum fieri mentionem, non Victor Romanus Pontifex in controversia de Paschate adversus Asiaticos, non Firmilianus & Cyprianus in controversia de Baptismo hæreticorum adversus Stephanum Papam, ut vidimus, imo nec Eusebius, nec Hieronymus inter Apostolorum opera Canones illos memorarint; clarum est atque apertum, ut Apostolorem fœtum agnitos non fuisse.

LXXXI. Secundò, vel illi Canones Apostolorum non sunt, vel fides & disciplina Ecclesiæ Romanæ in multis Apostolicæ fidei ac disciplinæ contradicit. Secunda pars hujus disjuncti probatur. Primò apud Ecclesiam Romanam de fide tenetur Hæreticorum baptismum non esse reprobandum ut invalidum, quia præcisè ab hæretico & impio collatum. At in Canone 46. & 47. ut vidimus, & insuper in 67. collatus baptismus ab hæreticis & impiis, quia præcisè hæretici ac impii sunt, reprobatur. Secundò Romana Ecclesia non improbavit, sed admisit jejunium Sabbati, & vivente S. Ambrosio solemne fuit Sabbato jejunare te-

teste S. Augustino Epist. 86. modò 36. ad Casulanum, Cassiano lib. 3. de institutione Cœnobiorum c. 10., & Socrate lib. 5. c. 2. imò Innocentius I. *Sabbatarium* vindicaturus jejunium Epist. 1. quæ est ad Decentium, *Sabbato*, inquit, *jejunandum evidentissima ratio demonstrat*. Atqui Canon. 65. Apostolorum sub inflictione pœnæ interdicit *Sabbatarium* jejunium. Ergo vel Romana Ecclesia contradixit illi Canoni, vel Canon ille Apostolis suppositus est. Tertio Canone 84., ubi recensentur libri sacri Veteris & Novi Testamenti, in eorum ordinem referuntur tres Machabæorum libri, Clementis Epistolæ duæ, & Constitutionum libri octo. E contra expunguntur è Sacro Canone libri Sapientiæ, Tobiæ, Judith, Ecclesiastici, & Apocalypsis. Quis autem non videat, hoc esse contrarium Traditioni Ecclesiæ, quæ tertium Machabaicum, Clementisque Epistolas ac Constitutiones nunquam pro Canonicis habuit: Sapientiam autem, & alios tanquam libros verè Divinos cum Innocentio I. Ep. 4. ad Exuperium, ex Apostolorum utique Traditione admisit in Canone? Quartò Canone 49. Trina immersio in Baptismate sub depositionis pœna præcipitur, hoc autem Apostolorum esse non potest. Primò quia nec Apostoli hoc ritu semper baptizarunt, maximè cum una die circiter tria millia baptizarunt (Act. 2.) quod una die fieri vix potuisset. Secundò quia veteres ritum hunc ad puram Traditionem, non scriptam aliquam legem retulere: ut Tertullianus de Corona c. 2. S. Basilius lib. de Spiritu Sancto c. 27. & S. Hieronymus Dialogo adversus Luciferianos, testatur. Tertiò quia Ecclesia latina, quæ trinæ immensionis ritum dimisit, Apostolorum præceptis contrairet, quod nullus dicet.

LXXXII. Audienda modo sunt motiva, quibus aliqui dictos Canones defendere conati sunt. Turrianus, qui omnes 85. ut Apostolicos habet, dicit, Canones Apostolorum à Gelasio explosos alios fuisse ab 85. quos habemus, nimirum editos à Priscillianistis sub Apostolorum nomine. Bellarminus autem, qui saltem 50. priores ut Apostolicos tuetur, dicit Gelasium in suo decreto confixisse solos 35. posteriores, at 50. prioribus pepercisse. Baronius autem dicit, ideo librum Canonum Apostolicorum à Gelasio apocryphum pronunciari, quod non sit in censu Divinorum novi Testamenti: non autem quod ex librorum Ecclesiasticorum albo expungi debeat.

LXXXIII. Sed respondeo ad primum petendo à Turriano documenta, quibus probet, extitisse olim duos Canonum Apostolicorum Codices, unum legitimum & Ecclesiasticum, alterum apocryphum, cùm Gelasius non distinguat, sed unicè dicat:
Li-

Liber, qui appellatur Canones Apostolorum, apocryphus. Qui tamen, si verum diceret Turrianus: debuisset sic pronunciare: *Liber, qui falsò à Priscillanistis dicitur Canonum Apostolicorum, apocryphus.* Fateor quidem, fuisse alios libros à Priscillianistis, aliisque Hæreticis sub nomine Apostolorum editos, de quibus conqueritur S. Leo epist. 93. ad Turribium, de quibus nos infra dicemus, sed inter istos fuisse alium librum Canonum Apostolicorum quis dixit? Ulterius Umbertus Cardinalis respondens Nicætæ Pectorato, qui Canone 65. Apostolorum adversus Latinos Sabbato jejunantes pugnabat, ait, *hoc* (idest Sabbato non jejunandum) *asserere conaris ex apocryphis libris; & Canonibus pari sententia repudiatis*: at hic Canon à Nicæta prolatus non erat depromtus ex Codice Priscillianistarum, sed ex Codice Orientalis Ecclesiæ, quæ Canones 85. ut Apostolicos in Trullana Synodo susceperat, inter quos contra Jejunium Sabbati 65. pugnabat, ergo liber Canonum damnatus à Gelasio est ille idem, qui 85. Canones à Græcis receptos continebat.

LXXXIV. Ad secundum rogo similiter Bellarminum, ut sui dicti fundamentum proferat, cum illud in Gelasii decreto non inveniam. Certè 50. priores Canones maxima illius libri pars sunt. Gelasius ergo damnans librum, cur non illos 50. damnavit? Nam si 35. posteriores tantum explodere voluisset, istos ab illis certè secrevisset, & cum reservatione locutus fuisset. Rursùs, si Gelasius 50. priores Canones admisit, admisit etiam 46. & 47. in illis inclusos, quibus Baptismus hæreticorum & impiorum reprobatur. Hoc certè nec Bellarminus fatebitur.

LXXXV. Ad tertium respondeo, notando, Gelasium ibi tres librorum Ordines distinguere. In primo enim collocat libros sacros Veteris Novique Testamenti. In secundo libros non sacros quidem nec Canonicos, sed tamen ab Ecclesia probatos, ut Canones & Acta Conciliorum, necnon Opuscula SS. Patrum. In tertio libros ab Ecclesia rejectos tanquam ab Hæreticis, vel Schismaticis conscriptos, aut prædicatos, & in hoc tertio ordine post multos ejusdem generis collocat librum Canonum Apostolorum, dicens *liber, qui Canonum Apostolorum dicitur, apocryphus.* Quomodo ergo dici potest, Gelasium librum hunc ideo apocryphum decrevisse, quia non Canonicum & divinum, non quia non Ecclesiasticum? Addo si Gelasius librum hunc verè Apostolorum fœtum agnovisset, cur ipsum in censum librorum Canonicorum, sicut & cetera Apostolorum scripta, non retulisset?

LXXXVI. Qualiscumque autem sint, & fuerint auctoritatis apud

apud Ecclesiam (quæ ut vidimus varia fuit) hoc invictè sustineo, eos ab Apostolis non fuisse conscriptos, sive Gelasius eos damnaverit, sive non. Quod evinco ex Hincmaro, in cujus Gelasiano Codice licèt fortè deesset horum Canonum inter apocrypha rejectio, attamen in Opusculo 55. capitum cap.24. apud D. de Marca lib.3. suæ concordiæ cap.4, num.3. de iis ita loquitur: *Canones, qui vocantur Apostolorum, antequam Episcopi liberè inciperent Concilia celebrare, à devotis quibusque collecti, in quibus quædam receptabilia, quædam sunt non servanda. De quibus interdum quædam assumta sunt in Conciliis, quædam à maximis & præcipuè auctoritatis viris, in suis Opusculis, sicut de apocryphis assumta fuisse legimus, quoniam in quibusdam ad instructionem valent. Et ideo sicut Majorum Traditione didicimus, seorsum ante Concilia in Canonum libris ad instructionem, & propter vulgatam eorum famam ponuntur.... Ceterum iidem Canones, qui vocantur Apostolorum, non ab Apostolis conscripti esse creduntur.... Sed & B. Gelasius in Catalogo: Qui libri ab Ecclesia recipiantur: de his Apostolorum Canonibus penitùs tacuit; sed nec inter apocrypha eos misit: quapropter in lectione illorum sequenda est cautela ab eodem S. Gelasio præmonita: Cum hæc, inquit, ad Catholicorum manus advenerint, B. Pauli Apostoli præcedat sententia; Omnia probate: quod bonum est tenete.*

LXXXVII. Quæ Hincmari verba nobis ministrant regulam, quæ uti possumus, dum dictorum Canonum defensores opponunt multos Pontifices, Patres, ac Concilia, qui hisce Canonibus in suis decisionibus usi sunt, ut Origenes, Athanasius, Basilius, Concilium Nicænum primum,quod multos Canones ex Canonibus Apostolicis desumsisse videtur. Et alia &c.

Respondetur enim ad hæc & similia, quod Veteres illi, nomine Canonum vel intellexerunt praxim & regulam primitivæ Ecclesiæ, & morem statutum illorum temporum, quem in forma Canonum collegerant devoti ac pii viri, antequam Episcopi Concilia liberè inciperent celebrare; & Apostolorum nomine decoraverant, quia fortè à viris Apostolicis, & tempori Apostolorum vicinioribus acceperant; in quibus cum aliqua reperirentur utilia ad instructionem, & bonum Ecclesiæ regimen, ideo Patres & Concilia, prout sibi videbatur expedire, aliqua ex iis desumebant, & Ecclesiæ proponebant. Præsumendum enim est, quod à tempore Apostolorum usque ad tempora, quibus cœpere celebrari Concilia, Episcopi, qui Ecclesiam regebant, aliquas sanctiones & regulas pro bono regimine præscriberent, quæ ab aliquibus in unum Canonem redactæ nomen dederint li-

bro inscripto *Canones Apostolorum*, nimirùm quia à viris Apostolicis editæ, non autem ab Apostolis ipsis conscriptæ, aut immediatè traditæ. Unde observo, Veteres nunquam fortè eos vocasse Canones *Apostolorum*, sed vel *Canones Patrum*, vel *paternos Canones Majorum*, & ad summum *Canones Apostolicos*, i. ut dixi, à viris Apostolicis editos.

LXXXVIII. Quod si dixeris, sub nomine SS. Apostolorum Canones illos proponi à Synodo Trullana Can.2., à septima Synodo Can.1.5.& 10., Romana sub Gregorio VII. Can.2., & aliis; imo postremò à Tridentina sess.25. de reformatione cap.1.: respondeo, Synodos illas Canones ut Apostolorum nominasse, quia erant Apostolis adscripti, & jam inoleverat usus, ut sub Apostolorum nomine proferrentur; ceterum non decrevisse, ut tanquam legitimus Apostolorum fœtus haberentur, nec quæstionem hanc, quæ ad eorum institutum minimè pertinebat, expenderunt. Attamen Gelasius, qui horum Criterium instituit, eos ut apocryphos, & ut spurium Apostolorum fœtum rejecit.

LXXXIX. Quærendum superest: Si Canones illi Apostolos non habuere Auctores, quisnam fuit illorum parens, & quando editi?

Difficile est, ait D. de Marca in sua Concord. lib.3. cap.2. num.5., in tam alto veterum Scriptorum silentio tempus hujus Collectionis indagare, & multò magis eorum auctorem. Vetustissimos esse certum est, & tempora Concilii Nicæni antecessisse. Hincmarus supra laudatus censet, à quibusdam devotis viris collectos, antequam Episcopi Concilia liberè celebrare inciperent, hoc est tempore quo fremebant persecutiones. Quinam autem fuerint isti Collectores Deus novit. Collectionem hanc nondum cognitam fuisse Orientalibus, quando controversia incidit de Baptismo Hæreticorum, quæ Cyprianum in Africa, & Firmilianum in Cappadocia cum Stephano commisit, supra probavimus. Si enim fuisset nota, ea usi fuissent Firmilianus, & Cyprianus contra Stephanum, ad probandam consuetudinem contrariam consuetudini, quam opponebat Stephanus, quia, ut vidimus, Canones 46.&47. evidenter rejiciunt Baptismum ab Hæreticis datum. Nihil enim opportunius accidere poterat huic disputationi, ut citarentur in testimonium Canones Apostolici, si ea tempestate compacta fuisset Collectio illa. Itaque è silentio Firmiliani colligere licet, incognitos ea ætate fuisse Canones Apostolicos.

XC. Putat D. de Marca, & cum eo Alexandre dissert. 19. seculi 1. contentionem inter Firmilianum, & Stephanum occasio-

fionem huic Collectioni faltem ex parte dediffe; & Epifcopos Iconienfis Concilii, cui præerat Firmilianus anno 258., collectis in unum præcedentium Epifcoporum regulis fparfis hinc inde, adjeciffe pofteaCanonem 46.& 47.,quibus eorum fententia exprimebatur. Utque illi Collectioni majorem venerationem auctoritatemque conciliarent, eam fub nomine Canonum Apoftolorum à Clemente editorum obtrufiffe. Conquerebatur enim Firmilianus,Stephanum negantem,baptizatos ab Hæreticis rebaptizandos effe, contraire ei, quod *à Chrifto & ab Apoftolis traditum eft*,ut patet ex ejus epiftola ad Cyprianum. Afferebat Stephanus, fe ex mente Apoftolorum, & præcipuè Petri loqui, in cujus teftimonium opponebat Ecclefiæ Romanæ à Petro & Paulo fundatæ confuetudinem. Non eft ergo inverifimile, quod Firmilianus, aliique cum eo, ut Apoftolos Apoftolis, Petrum Petro opponerent, Canonibus, quorum ufus jam in Oriente invaluerat, adderent eos, qui Hæreticorum baptifma repudiarent, & fub nomine Canonum ab Apoftolis acceptorum per Clementem evulgarent.

XCI. Ego tamen ægrè adduci poffum, ut credam, Firmilianum, aliofque Epifcopos, viros ceteroquin pios, ac fanctos, qui unicè pro amore veritatis, & rectæ difciplinæ zelo pugnabant, voluiffe tanta fraude, ac mendacio opinionem fuam fulcire, eo vel maximè, quod nec Firmilianus, nec Cyprianus, nec pofteri ipforum rebaptizantes, tales Canones fub Apoftolorum nomine confictos, unquam in fuæ caufæ adjutorium protulerunt. Quod certè facturi fuiffent, fi eos confinxiffent, ut fibi patrocinium ab Apoftolis compararent. Neque fufficiens conjectura eft id fufpicandi, quod Canone 38.menfis Hyperberetæi fit mentio, quo fignificatur October lingua Syromacedonica, cujus erat ufus per Orientem. Nam hæc conjectura eft quidem fufficiens, ut credatur, Canones illos collectos fuiffe ab aliquo, aut aliquibus Orientalibus, non tamen à Firmiliano, vel ejus fucceforibus.

XCII. Tutius ergo crediderim,in incerto relinquendum effe hoc quæfitum, nec fciri, nec probabiliter fatis conjici poffe, quifnam, & cujus temporis fuerit auctor illius Collectionis; fed ftandum in opinione Hincmari fupra relati, primos ejus auctores fuiffe pios quofdam viros, ac devotos, qui ex praxi Ecclefiæ primorum temporum, antequam Epifcopi liberè inciperent habere Concilia eam confarcinaverunt; dictamque Canonum Apoftolorum, quia cum ignoraretur auctor illarum fanctionum, crediderunt, Epifcopos eas habuiffe per Traditionem ab Apofto-

 lis,

lis, quibus successu temporis ab hominibus malæ fidei, & Schismaticis, alii Canones, doctrinam non sanam continentes, inserti fuerint, quæ est opinio Isidori Hispal., qui septimo ineunte seculo floruit, cujus hæc sunt verba à Gratiano relata dist.16. cap.1. *Canones, qui dicuntur Apostolorum, sed quia eosdem nec Sedes Apostolica recepit, nec Sancti Patres illis assensum præbuere, pro eo quod ab Hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur: quamvis in eis utilia inveniantur, tamen auctoritate Canonica, atque Apostolica, eorum gesta constat esse remota, atque inter apocrypha deputata.*

§. XII.

Constitutiones dictæ Apostolicæ.

XCIII. CLementis Episcopi Romani insigni nomine, ultra Canones Apostolorum, circumferuntur etiam Constitutiones dictæ Apostolicæ, de quibus in præsens quærimus, an genuinæ sint Apostolorum, vel saltem Clementis, an verò & Apostolis, & Clementi suppositæ?

Suppositas esse tum Apostolis, tum Clementi consentiunt Eruditi fere omnes, Bellarminus de Script. Eccles. in Clemente, Baronius ad annum Domini 32. & alibi, Perronius lib.2. de Euchar. cap.1. Petavius in Notis ad S.Epiphan. ad hæresim Audianorum.

XCIV. Probatur hoc primo ex silentio primorum Ecclesiæ Patrum, apud quos cum nulla fiat earum mentio, argumento est, illis vel prorsus ignotas fuisse, vel apocryphorum numero ac loco habitas.

Sanctus enim Justinus, qui secundo seculo vixit, disertè testatur, Sabbati religionem passione Christi abolitam, nec Christianos die Sabbati, sed die Solis, i. Dominica, Conventus suos agere consuevisse. Quod certè non dixisset, si Constitutiones Apostolicas novisset, aut aliquo in pretio habuisset, cùm istæ tradant, Sabbati diem, velut Creationis, à Christianis observandum esse, ac in eo feriandum, neque jejunio funestandum lib.5. cap.14. & 20. & lib.7. cap.24. apud Clementem. Insuper Ecclesia Romana Vetus, quæ contra praxim Orientalium jejunium Sabbati per multa secula custodivit, id certè non fecisset, si Constitutiones illas ut Apostolicas habuisset. Secundò Irenæus & Clemens Alexandrinus, qui secundo seculo exeunte floruerunt, quique Clementem Romanum sæpè laudant, ille li-

lib.3. cap.3., iste lib.1.4. & 6. Stromatum, ejus Epistolam ad Corinthios referentes, nullam ullibi Constitutionum Apostolicarum ab ipso editarum mentionem fecere, cùm tamen illis contra Hæreticos agere, suaque opera illustrare maximè possent. Tertiò Tertullianus Clementi Alexandrino coævus nunquam baptizandi potestatem Laicis concessisset lib. de Baptismo cap.17. & de exhortat. castitatis c.7.; nec adeo impotenter contra Zephyrinum Papam, quòd permitteret fornicatoribus reditum ad reconciliationem per pœnitentiam, excanduisset; si Constitutiones Apostolicas vel novisset, vel aliquo in pretio habuisset, cùm auctor illarum lib.3. cap.10. omnem baptizandi Laicis adimat potestatem; & lib.2. cap.12. &c. & cap.48. latam omnino viam pandat peccatoribus ad pœnitentiam. Quarto cùm Constitutionum Auctor lib.6. cap.15. omnium Hæreticorum Baptisma reprobet, inverisimile est, S. Cyprianum & socios, si harum notitiam vel existimationem habuissent aliquam, non fuisse advocaturos in præsidium suæ causæ. Cum ergo id non fecerint, neque earum meminerint, signum est, vel eas non novisse, vel ut apocryphas, nulliusque auctoritatis contemsisse. Tales pronunciavit in sua Romana Synodo Gelasius I. anno 494. dicens: *Item Itinerarium nomine Petri Apostoli, quod appellatur S. Clementis libri octo, apocryphum*. Porrò libri octo, S. Clementis nomine inscripti, sunt ipsissimi Constitutionum libri, de quibus agimus, quamvis Eruditi non pauci censeant, hoc Itinerarium esse librum diversum, constantem non solis octo, sed novem, vel decem libris.

XCV. Probo, Constitutiones præfatas immeritò nomine Apostolico insigniri, quia continent doctrinam ab Apostolis & Ecclesia alienam. Primò quia de Filii, & Spiritus Sancti Divinitate malè sentiunt: nam inter Hæreticos recensent illos, *qui suspicantur, Jesum esse Deum super omnia* lib.6. cap.25.; Jesum fingunt *ministrantem Deo suo ac Patri ad rerum omnium creationem* lib.5. c.20.; vocant Patrem *Dominum Spiritus Sancti* lib.8. c.37. Ajunt nos baptizari in morte Christi, in auctoritate Dei universorum, & in testimonio Spiritus Sancti lib.5. cap.6. quæ quantum Arrianis ac Macedonianis faveant, nemo non videt. Propterea Christianus Lupus in Scholiis ad Canonem secundum Trullanæ Synodi, loquens de Constitutionum libris octo, existimat, eas opus esse Arriani hominis, dicens: *Fuit opus editum a nescio quo, quarti seculi homine Arriano, variè & in dogmate & in ritu maculosum* &c.

XCVI. Secundò conjugium, & deinceps manifestam esse scor-

ſcortationem,& indubitatam impudicitiam eſſe,decernunt, quod Manichæorum error eſt. Tertiò concedunt Ancillis, ut heris infidelibus morem gerant, modo ſolis, lib.8. cap.32. Quartò Baptiſmum ab Hæreticis collatum iterari jubent lib.6. cap.15. & Sabbati ſolemnem celebrationem æque ac Dominicæ diei inſtituunt lib.8. cap.37. ut vidimus. Quintò affirmant ut Chriſti effatum Epiſcopum *non minorem natu eſſe* quam annorum 50. lib.2. cap. 57.; hoc autem nulli ex Apoſtolis aut viris Apoſtolicis in mentem venit: imo S. Paulus Epheſiorum Eccleſiæ præfecit Timotheum valde juvenem, ad quem ſcribens, ait *Nemo adoleſcentiam tuam contemnat* 1. Timoth.4.12. Alia partim falſa partim apocrypha enarrant, quæ collegit Alexander ſecul.1. diſſert.19. propoſit.1. Ad quæ fortè reſpicientes Synodi Trullanæ Patres Canone 2. protulerunt: *Has Conſtitutiones ad Chriſtianiſmi gregis ædificationem ac ſecuritatem conducibiliter rejecimus, hæreticæ falſitatis fœtus nequaquam admittentes, & germanæ ac integræ Apoſtolorum doctrinæ inſerentes*.

XCVII. Hactenus dictis contrarii videntur aliqui ex Patribus. Primùm S. Epiphanius Conſtitutiones iſtas ut Apoſtolicas veneratur, argumenta ex iis profert, præcipuè hæreſi 75. contra Aetium, & hæreſi 80. contra Meſſalianos; hæreſi verò 70. (quæ eſt Audianorum,qui dictis Conſtitutionibus abutebantur ad ſuam de Paſchate firmandam ſententiam) eas exponit, & apertè Apoſtolorum eas eſſe ſupponit.

Secundo S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 18. narrans hiſtoriam Phænicis, quæ lib.5. Conſt. Apoſt. cap.6. continetur, eam tribuit Clementi.

Tertiò S. Athanaſius in fragmento Epiſtolæ feſtalis Conſtitutiones Apoſtolorum inter eos libros retulit, qui etſi in Canonem admiſſi non ſint, tamen legebantur in Eccleſia, & ab apocryphis ſecreti erant. Et in Synopſi Sacræ Scripturæ inter libros Novi Teſtamenti, quibus contradicitur, numerat *Doctrinam Apoſtolorum*, *Clementina* &c.

XCVIII. Reſpondeo ad primum, dato, hanc fuiſſe privatam S. Epiphanii opinionem, non tamen omnium illius ſeculi, unde ait: *Audiani verò ad inſtitutum ſuum quamdam ex Apoſtolorum Conſtitutione auctoritatem accommodant*: *qui liber, tametſi dubiæ apud multos fidei ſit, non eſt tamen improbandus*. Epiphanius ergo ſupponit, multos ſuo ævo de illis dubitaſſe, ipſe tamen poſitivè non probat, ſed non improbat. Non fuiſſe autem omnibus acceptas, oſtendit ſilentium de illis apud Euſebium & Hieronymum, viros hac in re accuratiores. Imo Hieronymus epiſt.28.

ad

ad Lucinium scribit: *Apostolum Paulum, & cum eo credentes, diebus Pentecostes & die Dominica jejunasse, in Actibus Apostolorum legimus*. Ex quo concludit, jejunium omni tempore Deo acceptum: Hoc autem non dixisset Hieronymus, si Constitutiones ab Epiphanio sibi amicissimo laudatas alicujus existimasset auctoritatis, cùm illæ jejunium Dominica die sub comminatione divinæ maledictionis interdicant.

Addo, fuisse quidem S. Epiphanii tempore Constitutiones Apostolis adscriptas, sed planè diversas ab eis, quas modo habemus. *Illæ enim*, ait Epiphanius, *nihil aut in fide, ac Catholica professione depravatum, aut Ecclesiæ administrationi, ac decretis contrarium continebant*: nostras verò plurimis scatere erroribus, sive quoad dogmata, sive quoad Ecclesiasticam disciplinam, ostendimus.

XCIX. Respondeo ad secundum, historiam de Phœnice non solùm legi in libris Constitutionum, sed etiam in Epistola ad Corinthios, quæ Clementis opus genuinum est, ideoque ex quo S. Cyrillus recitaverit ex Clemente Phœnicis historiam, non infertur eum agnovisse Constitutiones illas, vel eas pro Apostolicis habuisse. Protulit ergo Clemens historiam Phœnicis avis (sive veræ, sive fictæ) quæ ex suis cineribus reproducitur, tanquam exemplum ad resurrectionis fidem illustrandam.

C. Ad tertium respondeo, Doctrinam, quam vocat Athanasius Apostolorum, non esse Constitutiones, de quibus agimus. Primò quia doctrinam illam Apostolorum inter eos libros recenset, qui legendi sunt ab iis, *qui nuper ediscendi pietatis verbi gratia accesserint*, i. Catechumenis, & nuper ad fidem accedentibus. Constitutiones autem, de quibus agimus, datæ sunt non Catechumenis, sed Episcopis, resque ad Ecclesiæ regimen spectantes tradunt. Rursus quomodo iis, qui fidem addiscere cupiunt, legendum librum, qui, ut vidimus, de Divinitate Filii Dei adeo malè loquitur, proponeret Athanasius, qui pro vera Filii Dei Divinitate, & Consubstantialitate contra Arrianos tam strenuè dimicavit? Alius ergo liber à Constitutionibus fuit, quem sub nomine Doctrinæ Apostolorum proposuit legendum in Epistola festali laudata. Quod verò additur ex eodem Athanasio in Synopsi, non solùm non favet, sed potiùs nocet objicienti. Ibi enim S. Pater doctrinam Apostolorum, & Clementina, enumerat inter libros, quibus contradicitur; imo simul cum Itineribus Petri, Itineribus Joannis, & Evangelio secundum Thomam: atqui hæc nullius auctoritatis in Ecclesia censentur; ergo neque liber dictus Doctrina Apostolorum, & Clementina. Imo enumeratis omni-

omnibus prædictis subjungit: *Hi omnes cognitionis gratia expositi sunt, perversè tamen scripti, nothi, ac reprobi. Et nullus istorum maximè apocryphorum approbatus, aut utilis est, præsertim Novi Testamenti: sed omnes (iis exceptis, de quibus actum est superius, qui & à priscis sapientibus, ac Patribus approbati sunt) digni sunt qui abscondantur magis, quam qui legantur.* Ex quibus patet quanti fecerit Athanasius librum Doctrinæ Apostolorum dictum, & Clementina.

CI. Inquies, etiam Trullanam Synodum Can.2. anno 691. agnoscere Constitutiones, ut opus Apostolorum, quamvis eas legi prohibeat, quia sunt ab Hæreticis interpolatæ.

Respondeo, Synodi Trullanæ auctoritatem non esse tanti, ut nos dimovere debeat à sententia, quam amplexi sumus. Nam Synodus illa recipit etiam ut genuinos 85. Canones Apostolorum, quos omnes, ut vidimus, ferè nullus Recentiorum recipit, cùm ex illis solum 50. tanquam genuini ab aliquibus recipiantur. Imo aliqua etiam statuit, quæ ut falsa, & erronea ab omnibus repudiantur. Secundò vetat illas legi quia ab Hæreticis interpolatas. At cur non secrevit depravatas à puris? Etiam Marcion corruperat Evangelium Lucæ, & Pauli Epistolas: & tamen Ecclesia non vetuit legi Evangelium Lucæ, & Pauli Epistolas, sed eas repurgatas Ecclesiæ tradidit. Cur ergo idem de hisce Constitutionibus Trullani Patres non fecere? Anne omnia penitus exemplaria corrupta, ac interpolata fuerant, ut nullus superesset Codex genuinus ac purus, ad cujus comparationem emendari possent? At hoc incredibile, ne dicam, impossibile est. Nam etsi Hæretici corrumpere potuissent Codices, quos apud se habebant, non tamen universos, quos habuisset Catholica Ecclesia toto orbe diffusa. Verosimilius ergo est, Constitutiones illas ab Hæreticis nedum fuisse corruptas, sed ex integro fabricatas, & sub specioso Apostolorum nomine suppositas. Hinc Photius Bibliothecæ Cod.112. ait, *Constitutiones porrò tribus ex Capitibus dumtaxat reprehensioni obnoxiæ videntur. Ex mala nimirùm fictione, quam depellere non est admodum difficile: deinde quod contra Deuteronomium criminationes quasdam adducant, quæ & ipsæ dilui facillimè possunt: denique ex Arrianismo, quem item paulò acrius instando, refellere queas.* Facile ergo erat Constitutiones illas repurgare, teste Photio. Cur autem Trullani Patres, nec ipse, id facere aggressi sunt?

§. XIII.

§. XIII.

Canones Antiocheni dicti Apostolorum.

PRæter Canones, ac Constitutiones supra repudiatas, Apostolis tribuuntur à Turriano lib.1. pro Canon. Apost. c.25. Baronio ad ann. 102. & Binio in sua Conc. editione tom.1. alii novem Canones, cuidam Apostolorum Antiocheno Concilio adscripti; quorum auctoritatem in examen modò vocamus.

CII. Apocryphos ego & planè suppostititios illos censeo. Primò quia Synodus illa Antiochiæ habita ab Apostolis omnino ficititia est: tum quia nulla illius mentio in Actis Apostolicis, in quibus recenseri debuisset, sicut recensetur Synodus Hierosolymitana: tum quia altum de illis Canonibus silentium est in Veteribus Ecclesiasticæ historiæ monumentis, in scriptis Patrum: tum quia varii sunt in eis referendis eorum Patroni, Turrianus, Baronius, ac Binius, quæ varietas indicium est falsitatis: tum denique quia plura continent falsa & absurda. Primus enim Canon decernit, *ut credentes in Jesum, quos illius temporis homines vocabant Galilæos, Christiani vocarentur.* Hoc falsum esse constat ex historia, Galilæorum namque nomen solo quarto seculo impositum Christianis fuit ab impio Juliano. Legimus quidem in Actis cap.11. 26. Discipulos nomine *Christiani* primum vocari cœptos Antiochiæ, sed eo tempore soli Barnabas & Paulus Antiochiam intrant, ut ibi legitur, nullumque ibi Concilium adhuc coactum propterea apparet. Insuper in Canone 2. 7. & 9. sancitur abstinentia á Circumcisione, à sanguine, suffocato, fornicatione, & permittitur vesci carne suilla, & pisce, testam, ideft tegumen durum, habente, nec non de eo, qui squamis caret. At quis sibi persuadeat, Apostolos, qui in Concilio Hierosolymitano adeo luculenter ac nitidè hanc rem statuerant, recudisse postea decretum Canonibus verbosis adeo & inutilibus? Rursùs Canone 8. statuit, loco Idolorum adorandam esse Statuam Christi Domini; quod insigne quidem argumentum esset pro cultu Sac. Imaginum, sed cùm aliundè constet, primis Ecclesiæ seculis Imagines Christi, & præcipuè statuas, non fuisse publicæ venerationi expositas (quod probat ipsorum Ethnicorum silentium, qui certè Christianis exprobrassent, quod cultus Idololatrici objectum mutassent, non reliquissent; & prohibitio picturæ, & statuariæ artis, quam promovere antiqui Christiani abstinebant, ne viderentur Idololatriæ manus

dare, ut ex Tertull. contra Hermogenem cap.1. & de Idololatria c.3.) & Statuarum in Ecclesiis usus nondum invaluisset tempore Nicæni secundi, ut constat actione 7. ejusdem Synodi: palam fit, Canonem illum supposititium esse. Si enim Apostoli Christi statuam Idolis subrogassent, certè Veteres in ejus usu scrupulum non habuissent.

CIII. Atqui, inquies, Innocentius I. ep.18. agens de Antiochena Ecclesia his eam laudibus exornat: *Ubi & nomen accepit religio Christiana, & quæ Conventum Apostolorum apud se celeberrimum meruit: quæque urbis Romæ Sedi non cederet, nisi quod illa in transitu meruit, ista apud se susceptum consummatumque gaudet.* Supponit ergo Innocentius habitum ab Apostolis Conventum, seu Synodum Antiochiæ.

Secundò idipsum clarius ostendit Gregorius Pisinuntensis Episcopus, qui in 7. Synodo Generali Act. 1. citat primum illorum Canonem dicens: *In Synodo Sanctorum Apostolorum apud Antiochiam* &c.

CIV. Respondeo ad primum, Innocentium I. non loqui de aliquo Conventu Synodali facto ab Apostolis Antiochiæ, sed de Conventu Petri, Pauli, & Barnabæ Antiochiæ, in quo Paulus reprehendit Petrum, ut legitur Galat.2.11. &c.; vel de Conventu multitudinis fidelium coacto Antiochiæ à Paulo, Barnaba, Juda, & Sila, missis illuc à Concilio Hierosolymitano, ut ibi statuta illius Concilii promulgarent, ut legitur Act.15. à ver.23. Dici etiam potest, Innocentium nomine Conventus Antiocheni innuisse Synodum ipsam ab Apostolis Hierosolymis habitam, quod existimaverit Antiochenam, eo quia de Antiochenæ Ecclesiæ causa, ejusque rogatu celebrata fuerit.

CV. Ad secundum dico, Canonem illum ex Synodo Antiochena prolatum fuisse à Gregorio Pisinuntensi Episcopo non tanquam rem certam, sed dubiam; ait enim (ita vertit Anastasius Bibliothecarius tom.4. Concil. edit. Harduini) *In Synodo Sanctorum Apostolorum, quæ apud Antiochiam congregata dicitur* &c. Cur, quæso, Anastasius Bibliothecarius, qui Synodum septimam ex Græco transtulit, non dixit simpliciter congregata est, ut habet textus Græcus; nisi quia sciebat, hanc Synodum, sibi inauditam, prolatam fuisse à Gregorio non ex propria sententia, sed quadam subobscura fama ab aliis accepta? Ceterùm etsi etiam Gregorius absolutè id pronunciasset, quid juvaret opinio unius privati hominis, quæ licèt in Synodo ab ipso recitata, non tamen à Synodo mansit positivè approbata?

CA-

CAPUT V.

De Libris suppositis ab Hæreticis.

HActenus percurrimus libros illos, qui licèt ut apocryphi habiti fuerint ab hominibus sanioris consilii, in honore tamen fuerunt apud aliquos Ecclesiasticos, & Catholicos Scriptores. Superessent alii ejusdem classis; sed cum fuerint antiquis fere ignoti, ac nullius utilitatis, satius est eos prætermittere, ut transeamus ad eos, qui à viris Catholicis perpetuò reprobati fuere, vel quia ab Hæreticis conficti, vel quia suspectæ fidei.

§. I.

Prædicatio, Evangelium, Actus, & Apocalypsis Petri,

I. DE istis Eusebius lib. 3. cap. 3. hist. ait: *Librum verò, qui Actus Petri dicitur, & Evangelium ejus nomine inscriptum, Prædicationis quoque, & Revelationis ejusdem libros, pro Catholicis scriptis nunquam esse habitos: quandoquidem nec vetustiorum quisquam, nec recentiorum Ecclesiæ Scriptorum, desumto ex iis libris testimonio, usi sunt.* De Prædicatione S. Petri ut de Opere dubio loquitur Origenes tom. 13. in Joann. Doctrinam ibi ejusdem S. Apostoli nomine falsò inscriptam non esse opus hominis à Deo inspirati, docet idem Origenes lib. 1. Periarchon.

II. Evangelium, & Actus Petri inter opera ab Hæreticis sub Apostolorum nomine evulgata rejicit Eusebius lib. 3. hist. c. 25. Et lib. 6. c. 12. narrat, Serapionem edidisse librum de Evangelio Petri, quæ in eo falsa erant coarguendo: *Quem quidem librum composuit in gratiam quorumdam ex Rossensi parœcia (urbe Ciliciæ) qui occasione illius Evangelii ad doctrinam à recta fide alienam declinaverant.* Hoc Evangelium Petri, dicit Serapion, se commodatum accepisse à successoribus quorumdam Hæreticorum, qui Docitæ dicebantur, quorum hæresim sectabatur Martianus. Quis fuerit iste Martianus, non dicit Eusebius. Docitæ autem seu Docetæ, teste Valesio annotat. ad hoc caput 12. lib. 6., Eusebiani hæretici erant, qui Christum non verè, sed opinione tantùm incarnatum passumque esse dicebant, ut ex Clemen. Alexandr. lib. 7. Stromat., & Theodoret. lib. divinorum decret. cap. 12. Huius sectæ principem facit Clemens Alex. lib. 3. Stromat. p. 465. Julium Cas-

Cassianum: *Talibus*, inquit, *argumentis utitur quoque Julius Cassianus, qui fuit Princeps visionis seu phantasiæ*. Et propterea qui à Græcis Docitæ, i. opinantes, dicebantur, à Latinis *Phantasmatarii* dicti sunt teste Prudentio. De his Methodius in Convivio pag.110. Eusebius lib.1. de Ecclesiastica Theologia contra Marcellum cap.7. dicens: *Carnem certè Salvatoris Athei quidam hæretici abnegando, & opinione tantùm nudâ, atque per phantasiam in terris apparuisse solam dicendo, primi erant, qui in hoc genere à scopo veritatis exciderunt*. Videndus Hieronymus in cap.1. & 4. Epistolæ ad Galatas, & in cap.6. ubi Tatianum hujus sectæ facere videtur auctorem: *Tatianus* (inquit) *qui putativam Christi carnem introducens, omnem conjunctionem masculi ad feminam immundam arbitratur*. Quem loquendi modum sumsit ex Tertulliano, qui initio libri de carne Christi ita dicit: *Sed & qui carnem Christi putativam introduxit* &c. S. autem Augustinus hujus sectæ non Tatianum, non Julium Cassianum, sed Marcum quemdam facit auctorem. Ita lib. de hæres. cap.14.: *Marcus etiam, nescio quis, hæresim condidit, negans resurrectionem carnis, & Christum non verè sed putativè passum asseverans*: qui Marcus idem forte est ac Marcianus, de quo supra Serapion apud Eusebium. Utut sit, horum prolem Manichæos fuisse crediderim. Cùm ergo in pseudo-evangelio Petri aliqua suo errori favorabilia adinvenirent, eo abutebantur.

III. Revelationem, seu Apocalypsim Petri inter spuria rejicit Eusebius lib.3. cap. 25., non tamen inter hæretica. Aderat etiam Itinerarium Petri, quod percensuit Gelasius I. in suo Concil. Rom., at ut apocryphum repudiavit.

§. II.

Pseudo-Evangelia ceterorum Apostolorum.

INter libros sub Apostolorum nomine evulgatos recenset Eusebius lib.3. cap.25. præter Evangelium Petri, etiam Evangelia Thomæ, Matthiæ, & quorumdam aliorum, de quibus modo.

IV. Sub nomine Thomæ Apostoli ferebatur primò Evangelium, quod à Thoma quodam Manis Persæ discipulo editum dicunt: & ideo familiare erat Manichæis, ut notat Gelasius in Concilio Romano: *Evangelium nomine Thomæ, quo utuntur Manichæi, apocryphum*. Sub ejusdem nomine simul cum Evangelio ferebatur etiam liber dictus *Circuitus Thomæ, seu Itinera Thomæ*,

qui

qui ab Athanasio in Synopsi refertur inter libros, quibus contradicitur. Item *Liber actionum Thomæ*, qui ab Innocentio I. epist. 3. ad Exuperium reprobatur. Item *Apocalypsis* ejusdem, quæ à Gelasio rejicitur: *Revelatio, quæ appellatur Thomæ Apostoli, apocrypha*.

V. Evangelium S. Philippo Apostolo attributum á Gnosticis censent aliqui; ego tamen anceps sum, an iste Philippus sit, qui unus ex Apostolis fuit, an verò qui unus ex septem Diaconis, quem S. Augustinus Serm. 266. & alibi vocat Evangelistam, non quia scripserit Evangelium, sed quia *propter promtum prædicationis eloquium Evangelista propriè meruit appellari*. Ejus nomine vulgabantur etiam *Actus*, quos tamen Gelasius apocryphis annumeravit dicens: *Actus nomine Philippi Apostoli apocryphi*. Citantur hi ab Anastasio Sinaita apud Cotelerium tom. 3. Monum. Eccl. Græcæ.

VI. Evangelia SS. Bartholomæi, Thaddæi, & Barnabæ tanquam apocrypha contemsit Gelasius. Evangelium Bartholomæi á Hieronymo, præfat. in comment. Matthæi, recensetur inter illa, *quæ diversarum hæreseon fuere principia*.

VII. Inter hæc enumerat etiam Evangelium Matthiæ: quod parentes hæreticos habuisse, testatur etiam Eusebius lib. 3. hist. cap. 25., & Gelasius apocryphis annumerat. Ferebantur etiam ejusdem Apostoli Traditiones, ex quibus locum profert Clemens Alexandr. Stromat. lib. 2. pag. 380., iisque abusos fuisse Valentinum, Marcionem, & Basilidem ad suas ineptias statuendas, refert Stromat. lib. 7. pag. 765. dicens: *Ex hæresibus autem aliæ quidem appellantur ex nomine, ut quæ appellatæ sunt à Valentino, Marcione, & Basilide, etiamsi glorientur se Matthiæ opinionem adducere: fuit enim una omnium Apostolorum sicut doctrina, ita etiam Traditio*.

VIII. Judæ demum Iscariotæ suum attributum fuisse Evangelium, testis est S. Epiphanius hæresi 48., addens, apud Cajanos hæreticos multo in honore fuisse. In eo extollitur maximè Proditoris scelus, quia illud subsecuta est hominum redemtio, & Satanici regni eversio, quam Judas præviderat. *Simul & Judam traditorem* (de Cajanis ait S. Augustinus de hæres. cap. 18.) *divinum aliquid putant, & scelus ejus beneficium deputant, asserentes, eum præscisse, quantum esset generi humano Christi passio profutura, & occidendum Judæis propterea tradidisse*.

§. III.

§. III.

Alii falsi Apostolorum Libri.

IX. PRæter supra dictos alii circumferebantur sub ementito Apostolorum nomine Codices. Vulgabatur *Raptus*, seu *Adscensus*, seu *Apocalypsis* S. Pauli, in quo fingebantur contineri ea, quæ S. Paulo in raptu ad tertium cœlum fuerant revelata. Censetur ab iisdem Cajanis confictus, eoque maximè utebantur Gnostici, ut suis fabulosis commentis auctoritatem conciliarent. Inter apocrypha rejicitur á Gelasio. Aderant etiam *Pauli Acta*, de quibus tanquam de spuriis loquitur Eusebius l.3. c.25. sæpe laudato.

X. *Acta S. Andreæ* teste Innocentio I. Ep.3. ad Exuperium à Xenocharide & Leonida Philosophis edita sunt, vel à Leucio Manichæo, ut ex lib. de fide contra Manichæos, olim Augustino, nunc Evodio adscripto cap.38. Hæc Augustinus lib.1. contra Adversar. Legis & Prophet. cap.20., & Gelasius inter apocrypha recensent; Innocentius autem I. supra relatus non solùm repudianda, sed & damnanda decernit. Et sane Eusebius lib.3. c.25. de his ut de figmentis hæreticæ pravitatis loquitur: tractans enim de Actibus Andreæ, Joannis, & aliorum Apostolorum ait: *Sed & ipsum dicendi genus longè ab Apostolica simplicitate discrepat. Sensus quoque ipse, & quæ ibidem traditur fides, cùm à vera & Catholica doctrina plurimum quantum aberret, hæc hæreticorum hominum figmenta esse manifestè coarguit.* Unde concludit. *Quocirca, ne quidem inter spurios collocandi sunt hi libri, sed tanquam absurdi & impii prorsùs repudiandi.*

XI. His accedunt *Liber Apostolicus* à Marcione conflatus, teste S. Epiphanio: *Apostoli magni Revelationes* à Cerintho collectæ: *Apostolorum duodecim Vitæ* à Paulo IV. inter damnata opera relegatæ: *Apostolorum Scripta* à Dictinnio hæretico adinventa: *Apostolorum Sortes, Laus Apostolorum* à Gelasio proscriptæ: *Apostolorum Itinerarium* à Nicæna secunda Synodo reprobatum: *Apostolorum Evangelium*, cujus meminit Origenes homil.1. in Lucam: *Apostolorum Doctrina* repudiata ab Eusebio, & Athanasio in Synopsi: & *Apostolorum Actus*, quorum multiplices editi fuerant tum ab Ebionitis, tum à Leucio Manichæo, & aliis.

XII. Aderat etiam *Apocalypsis Stephani Martyris*, à Gelasio inter apocrypha amandata.

In-

Insuper *Evangelium Perfectionis, & Evangelium Hevæ.* Hæc summa veneratione suscipiebantur à Gnosticis Hæreticis, qui hoc nomine ob excellentiam doctrinæ, quam affectabant, insigniri volebant, sed à multis aliis potiori titulo *Borboritæ* vocabantur, quasi *Cœnosi ob nimiam turpitudinem* (ut notat S. Augustinus lib. de hæres. cap.6.) *quam in suis mysteriis exercere dicuntur.*

XIII. *Evangelium Veritatis* Valentini appellabant illud, quod ab ipsis confictum erat: unde S. Irenæus lib.3. contra hæres. cap.11. non procul à fine: *Siquidem* (inquit) *in tantum processerunt audaciæ, uti quod ab his non olim conscriptum est, veritatis Evangelium titulent, in nihilo conveniens Apostolorum Evangeliis; ut nec Evangelium quidem sit apud eos sine blasphemia.*

XIV. Liber *de Ortu Mariæ*, liber etiam *de Infantia Salvatoris*, utpotè Gnosticorum, & Valentinianorum figmentum ejecti sunt à Gelasio in Concilio Romano tanquam apocryphi. Matthæo olim affictus fuit alter liber inscriptus *Mariæ Stirps vel Prosapia* apud Gnosticos celebris, teste Epiphanio lib. 1. Panarii, horrendam ac perniciosam doctrinam continens; inter cetera autem Zachariam Sacerdotem in penetralibus Templi ingressum, ut incensum coram Deo adoleret, vidisse formam quandam asinino capite præditam, quam visionem cum narrare vellet, & Populum monere, ne Asinum adoraret, is, qui visus est, vocis & linguæ usum illi ademit, sed ademtum paucis post diebus restituit: eo recepto Zacharias visionem prodidit Judæis, illi indignati ipsum obtruncarunt. Hac de causa commotus Hebræorum Legislator Sacerdoti præcepit, ut ingrediens ad sacra peragenda, tintinnabula vesti appensa gerat: quo sonitu admonitus Asininus ille Deus se occultet, ne forma ejus intempestivè conspecta interitum afferat spectatori. Serapion Thmvenus Episcopus in lib. adversus Manichæos affirmat, ex hujus libri occasione Christianos olim accusatos ab Ethnicis, quod Judæis permixti Asinum Judæorum numen colerent. Tertullianus tamen in Apologetico autumat, Gentiles venisse in hanc suspicionem ex iis, quæ Cornelius Tacitus 5. histor. libro scribit, ubi referens Judaicæ originem religionis, ait, Judæos ex Ægypto pulsos, cum in vasta Arabiæ solitudine siti macerarentur, ab Asinis sylvestribus, qui fortè de pastu ad potum petebant, aquarum fontes didicisse: & beneficii memores bestiam divinis honoribus coluisse, ejusque effigiem postea in Templo consecrasse. Atque inde præsumtum à Gentibus, Christianos, utpote religioni Judaicæ propinquos, Asinum pro Deo venerari. Hinc & quidam jumentorum locator Tertulliani temporibus

apud

apud Carthaginem ante stabulum jumentorum, velut suæ artis insigne ausus est appendere tabulam, in qua depictus esset homo togatus dextra librum tenens: de cujus capite Asininæ prominerent aures, in pedibus verò Asini ungues spectarentur, hoc lemmate *Deus Christianorum*, *Ononychitis* idest *Asiniunguius*.

XV. De B. Virgine Maria circumferebatur olim liber, cui titulus: *Mariæ Interrogationes Magnæ*, & *ejusdem Interrogationes parvæ*: liber execrandis impietatibus & blasphemiis à Gnosticis, & Stratioticis Hæreticis repletus, in quo præter alia detestandæ fœditatis mysteria, ritus traditur Cœnæ Dominicæ tanta apud eosdem Hæreticos abominatione celebratus, ut animus eloqui horreat, manus refugiat scribere. Videri possunt quæ narrat Epiphanius in primum Panarii, & ex eo Sixtus Senensis Biblioth. sanctæ lib.2. *in Maria*.

XVI. Liber dictus *de Transitu B. Mariæ*, sive *Mariæ Transitus*, à Gelasio ad apocrypha mandatur. In eo varia de transitu B. Virginis apocrypha narrantur. Jacobus Archiepiscopus Genuæ lib. Annuarum festivitatum refert, se incidisse in volumen quoddam apocryphum ejusdem argumenti & tituli, D. Joanni Evangelistæ adscriptum, in quo scriptum esset, Mariam Virginem anno 24. ab Adscensione Filii sui ex hac vita migrasse; & omnes Apostolos momento temporis per aera raptos morienti adfuisse, atque ejus cadaver publico funere, & solemnibus exequiis elatum, lapideo monumento condidisse; eamque post diem tertiam revixisse, & integro corpore, deducentibus Angelis, in cœlum evolasse: Thomam verò, cum absuisset, & rediens credere recusaret, zonam, qua corpus Virginis præcinctum erat, è sublime demissam accepisse, resurrectionis & corporeæ in cœlum assumtionis argumentum. Io Trithemius de Script. Eccles. inter opera Melitonis Episcopi Sardensis, qui floruit sub Antonino Vero anno Domini 160., recenset librum de Transitu S. Mariæ, cujus initium est *Melito Christi servus*: Eusebius tamen lib.4. hist. cap.26., & D.Hieron. de Vir. illustr.cap.24. enarrantes Melitonis opera, libri hujus nec verbum faciunt. Primus, qui librum de Transitu Mariæ Melitoni affinxit, creditur fuisse Beda in Retractationibus in Acta cap.8. & 13., ubi ipsum rejicit; notans in eo nonnulla Sacræ Scripturæ veritati repugnantia, alia fabulosa, alia inverisimilia, ut legere est apud Sixtum Senensem Biblioth. sanctæ lib.2. in *Maria*.

XVII. De B.Virginis Transitu adest Judicium Fulberti Episcopi Carnotensis, vel cujuscumque alterius, qui auctor sit Sermonis olim 35. inter Augustinianos, nunc 208. in Appendice, to-

tom. 5. oper. S. Augustini, qui est de Assumtione B. Mariæ. *Hodierno*, inquit, *die ad cœlos assumta fuisse traditur Virgo Maria. Sed quo ordine hinc ad superna transierit regna, nulla Catholica narrat historia. Non solum autem respuere apocrypha, verum etiam ignorare dicitur hæc eadem Dei Ecclesia: & quidem sunt nonnulla sine auctoris nomine de ejus Assumtione conscripta; quæ ut dixi ita caventur, ut ad confirmandam rei veritatem legi minimè permittantur. Hinc sanè pulsantur nonnulli, quia nec corpus ejus in terra invenitur, nec assumtio ejus cum carne, ut in apocrypha legitur, in Catholica historia reperitur. Quibus dicendum est, quia si Moysi corpus ab homine non invenitur in terris, cum quo locutus est Deus facie ad faciem; illius quærere dementiæ est, per quam idem majestatis Deus incarnatus effulsit in terris. Neque enim dignum est, de corporis ejus notitia sollicitum quempiam esse, quam non dubitat, super Angelos elevatam cum Christo regnare.* Subinde postquam dixit, nullum latinum Scriptorem de ejus morte verba facere, nec Joannem Evangelistam, quo nullus fidelius narrare poterat, si hoc Deus manifestari voluisset, concludit: *Restat ergo, ut homo mendaciter non fingat apertum, quod Deus voluit manere occultum. Vera autem de ejus Assumtione sententia hæc esse probatur, ut secundum Apostolum sive in corpore sive extra corpus ignorantes, assumtam super Angelos credamus.*

XVIII. Idem asserit Sophronius, vel alius, qui nomine Sancti Hieronymi edidit sermonem de Assumtione Virginis ad Paulum & Eustochium, & reperitur tom. 5. ultimæ editionis oper. S. Hieronymi. *Quomodo autem* (inquit) *vel quo tempore, aut à quibus personis sanctissimum ejus corpus inde ablatum fuerit, vel ubi transpositum; utrum ne resurrexit, nescitur, quamvis nonnulli adstruere velint eam jam resuscitatam, & beata cum Christo immortalitate in cœlestibus vestiri. Quod de B. Joanne Evangelista ejus ministro, cui Virgini à Christo Virgo commissa est, plurimi asseverant: quia in sepulcro ejus* (*ut fertur*) *nonnisi manna invenitur; quod & scaturire cernitur. Verumtamen quid horum verius censeatur, ambigimus. Melius tamen Deo totum, cui nihil impossibile est, committimus, quàm ut aliquid temere definire velimus auctoritate nostra, quod non probemus: sicut & de his quos cum Domino* (*Evangelio teste*) *resurrexisse credimus*, de quibus aliquibus persuasum est, adhuc cum Christo immortalitate frui, ut sint testes perennes resurrectionis ejus: *Unde & B. Petrus* (loquens de David)... *Et sepulchrum*, inquit, *ejus apud nos est, quasi non sit ausus dicere, quod ipse aut corpus ejus apud nos est, sed tantum sepulchrum, quo conditus fuerat: hinc ajunt resurrexisse & eum cum ceteris*

Sanctis: & ideo vacuum remansisse Mausoleum, ut nunc B. Mariæ cernitur.... Quod (quia Deo nihil est impossibile) nec nos de Beata Maria Virgine factum abnuimus, quamquam propter cautelam (salva fide) pio magis desiderio opinari oporteat, quam inconsultè definire, quod sine periculo nescitur. Epiphanius autem in Panario hæres. 78. & 79. ex una parte improbat errorem Collyridianorum hæreticorum, asserentium B. Virgini naturam divinam, illamque sacrificio colentes velut Deam; Et ex alia de ejus morte non audet certi aliquid definire dicens: *Non autem omnino definio hoc, & non dico quod immortalis mansit, sed neque affirmo quod mortua sit.* En quanta apud Veteres circa hoc hæsitatio.

XIX. Ecclesia tamen Catholica omni hæsitatione sublata firmiter credit, semperque credidit, B. Virginem fuisse mortuam, non quidem martyrio, ut quidam opinati fuerant, contra quos auctor, qui nomine Isidori fertur lib. de Vit. Obit. Sanctorum cap. 68. citatus à Baron. in Martyrolog. ad 15. Augusti, & alii post ipsum. Et insuper (quidquid senserint Pseudo-Augustinus, & Pseudo-Hieronymus supra citati) esto repudiet apocrypha, quæ de ejus morte lectitantur; ut firmiorem Traditionem amplectitur eam, quæ docet, Mariam anima & corpore simul assumtam fuisse in cœlum; ejus propterea festum sub nomine Assumtionis solemniter celebrans. Hujus Traditionis testes sunt Græci, qui Assumtionem B. Virginis habent in suo Menologio eodem die ac nos. Joannes Damascenus homil. 2. in dormit. Deiparæ, ubi ex Euthymiaca historia refert totum quod accidit in Virginis morte, & quod Ecclesia recitat in lectionibus pro Officio Assumtionis. Cùm autem in dicta historia citetur Dionysius Areopagita lib. de Divinis nominibus cap. 3.; esto liber ille à modernis Criticis Areopagitæ abjudicetur; cum tamen sub illius nomine cœperit evulgari ante quinti seculi finem, colligere licet ex dicto Dionysii loco, tunc temporis narrationem de obitu & Assumtione B. Virginis fuisse evulgatam: quod eò magis roboratur, quia in libro Sacrament. S. Gregorii adest Missa tam pro Vigilia, quàm pro Festo sub nomine Assumtionis, quod repetit ejusdem Missæ Præfatio; Gregorius autem 6. seculo floruit. Hujus Traditionis assertor celebris fuit Juvenalis Episcopus Hierosolymitanus, qui floruit circa annum 430., eamque ex Majorum Traditione evulgavit coram Marciano ac Pulcheria Augustis, ut refert Damascenus homil. 2. in dormit. Deiparæ. Hoc idem referunt Nicephorus lib. 2. cap. 22. & lib. 15. cap. 14., Metaphrastes, Glycas, aliique Græcorum. Ex Latinis verò, missis duobus apocryphis supra relatis sub S. Augustini & Hieronymi

mi nomine, de Virginis Assumtione agitur in Ordine Romano, in Concilio Moguntino sub Carolo Magno Can.36., aliisque monumentis agentibus de Divinis Officiis. Gregor. Turon. de glor. martyr. lib.1. cap.4. & 9. S. Bernardus Abbas, Petrus Damianus de Assumtione sermones edidere.

XX. Sub Christi nomine plures Hæreticos sparsisse libros, memoriæ Veteres prodidere. Prætereo librum magica continentem, quem aliqui blasphemi à Christo editum, Apostolisque Petro & Paulo inscriptum, fuisse mentiti sunt, quemque supra refutavimus cum S. Augustino lib.1. de Consensu Evangelist. cap.10. Alios libros sub Christi nomine ab Hæreticis & Impostoribus evulgatos fuisse, detestatur S. Hieronymus in Ezech. cap.44. dicens: *Salvator nullum volumen doctrinæ suæ proprium dereliquit, quod in plerisque apocryphorum deliramenta confingunt; sed Patris & suo Spiritu quotidie loquitur in corde credentium.* Alii forte supeessent apocryphi recensendi, sed cum horum vix nomen superfit, propterea, ne tempus inutiliter teramus, eos omittimus.

CAPUT VI.

De Symbolo Apostolorum.

I. SYmboli vocabulum non unam apud Auctores Ecclesiasticos habet etymologiam. Quidam enim observantes, *Symbolum* Græce derivari à verbo *Symballon*, quod idem est ac *conferre & cum alio congredi*, existimant, Symbolum idem esse, ac *collationem*: *hoc est quod plures in unum conferunt.* Ita Rabanus Maurus lib.2. de Instit. Clericorum cap.56, Ruffinus in exposit. Symboli, S. Isidorus lib.2. de Ecclesiasticis Officiis c.22. & in hoc sensu Symbolum Apostolorum nil aliud erit, quam regula Doctrinæ, quam Apostoli in unum contulerunt. Et in hoc sensu accepit Symbolum S. Augustinus serm. 1. ad Catechumenos cap.1. cum ait: *Hoc est enim Symbolum, quod recensuri estis, & reddituri. Ista verba, quæ audistis, per divinas Scripturas sparsa sunt; sed inde collecta, & ad unum redacta, ne tardorum hominum memoria laboraret, ut omnis homo possit dicere, possit tenere, quod credit.*

II. Alii Symbolum putant derivari à signo, seu tessera, qua olim notabantur milites, ut dignoscerentur ab hostibus, vel quæ olim in pactis aut conventionibus syngrapharum loco tradebantur. Primam significationem animadvertit Ruffinus lib. de exposit. Symboli ad Laurentium; secundam verò S. Petrus

Chrysologus serm.62. de Symbolo Apostolorum. Undecumque ergo Symbolo etymologia derivetur, commodè aptatur Symbolo Apostolorum. Hoc enim collectio est eorum, quæ nobis credenda Apostoli contulerunt. Hoc distinguimur, ceu militari signo, & secernimur à Christi hostibus. Hoc demum veluti syngrapha obtestamur fœdus, quod cum Deo inivimus in Baptismo. *Symbolum* (ait laudatus Chrysologus) *inter duos firmat semper geminata conscriptio, & in stipulatione cautum reddidit humana cautela... Sed hoc inter homines, inter quos fraus... Inter Deum verò & homines Symbolum fidei sola fide firmatur: non litteræ, sed spiritui creditur: & mandatur cordi, non chartæ, quia divinum creditum humana non indiget cautione* &c. Ab his ergo omnibus dici potest Symbolum, de quo acturi sumus. Ita Ruffinus expos. Symbol. ad Laurent. *Symbolum autem hoc multis & justissimis ex caussis* (Apostoli) *appellare voluerunt. Symbolum enim Græcè indicium dici potest, & collatio; hoc est quod plures in unum conferunt. Id enim fecerunt Apostoli in his sermonibus, in unum conferendo, quod unusquisque sensit. Indicium autem, vel signum idcirco dicitur, quia illo tempore... multi ex circumcisis Judæis simulabant, se esse Apostolos Christi... Idcirco ergo istud indicium posuere, per quod agnosceretur is, qui Christum verè secundum Apostolicas Regulas prædicaret* &c.

§. I.

Heterodoxi quid sentiant?

III. Tria Christianæ Religionis Fidem continentia edita sunt. Symbolum primum dictum Apostolorum, seu Apostolicum, alia duo primi explicationes & declarationes sunt, nimirùm Nicænum editum in Concilio Nicæno primo, & Constantinopolitanum editum in Concilio Constantinopolitano primo; quibus additur quartum vulgó S. Athanasio tributum. De primo hic agimus, an habuerit auctores ipsos Apostolos.

IV. Calvinus dicit, se non esse sollicitum de Symboli Apostolici auctore; fatetur tamen, tempore Apostolorum fuisse conditum, ita lib.2. Institut. cap.16. §.18. *Apostolicum autem Symbolum nuncupo, de auctore interim minimè sollicitus. Apostolis certè magno veterum Scriptorum consensu adscribitur: sive quod ab illis in commune conscriptum, ac editum existimabant, sive quod compendium istud ex doctrina per eorum manus tradita, bona fide collectum, tali elogio confirmandum censuerunt. Neque verò mihi du-*

dubium eſt, quin à prima ſtatim Eccleſiæ origine, adeoque ab ipſo Apoſtolorum ſeculo, inſtar publicæ, & omnium calculis receptæ confeſſionis, undecumque tandem initio fuerit profectum. Nec ob uno privatim fuiſſe conſcriptum, veriſimile eſt; quum ab ultima uſque memoria ſacroſanctæ inter pios omnes auctoritatis fuiſſe conſtet. Ita Calvinus: qui eſto rem in dubio relinquere videatur, attamen in eam, ut patet, propendit opinionem, ut Apoſtolorum opus non ſit.

V. Magiſtrum ſuum apertius & audacius ſequuntur Calvini gregales. Gerardus Voſſius lib. de tribus Symbolis diſſert. 1. negat, ab Apoſtolis editum; atque ideo dici Apoſtolicum putat, quia Apoſtolicæ doctrinæ compendium. Chamiерus l. 9. de Canone cap. 10. *Eſſe ab Apoſtolis*, inquit, *Symbolum ſic compoſitum, ſi non eſt falſum, certè, quod proximum falſo eſſe nemo negat, incertum eſt*. Apertè negat Baſnagius Annalium Politico-Eccleſiaſt. ad ann. 42. num. 24., ubi erepto Apoſtolis Symbolo concludit, nec à tempore Apoſtolorum fuiſſe conditum, ſed ſecundo aut tertio ſeculo: *In ea igitur* (inquit) *ſententia verſamur, ſecundo, tertioque Seculo ex Apoſtolica doctrina conflatum eſſe Symbolum* &c. Idem ſenſerat Ottius in Baron. ad annum 44. §. 6. & 7. Quibus omnibus præiverat Eraſmus Præfat. ad lectorem Paraphraſis S. Matthæi dicens: *Librum hunc concinnare cupio, non ex humanis lacunis, ſed ex fontibus Evangelicis, & Apoſtolicis litteris, & ex Symbolo, quod an ab Apoſtolis proditum ſit, neſcio*. Ita etiam ſe ſentire, teſtati ſunt Græci in Concil. Florentino part. 2. collat. 13.

Orthodoxi autem contrarium ſentiunt, illud genuinum Apoſtolorum traditum verbum aſſerentes, inter quos Baron. ad ann. 44. num. 15. & 16., Natalis Alexander Secul. 1. diſſert. 12.

§. II.

Orthodoxorum mens.

VI. SYmbolum dictum Apoſtolorum, ſeu Apoſtolicum, cenſendum eſt ab Apoſtolis traditum. Probo aſſertum hoc diſcurſu. Non eſt recedendum à communi Veterum Traditione, ſi non urgeat prudens & rationabilis cauſa, vel motivum: atqui Veterum Traditio eſt, Symbolum, quod dicimus Apoſtolorum, fuiſſe revera ab Apoſtolis Eccleſiæ traditum, nec urget prudens ullum & rationabile motivum, cur ab hac Traditione recedamus: ergo &c. Maj. videtur non neganda; hac enim

ra-

ratione quia Veterum Traditio nos docuit, credimus quatuor Evangelia esse opus eorum, quorum præferunt nomen. Minorem autem propositionem pro prima parte, nimirùm talem fuisse Veterum Traditionem, ex ore ipsius Calvini supra audivimus lib.2. Inst. cap.16. §.18. *Apostolis certè magno Veterum consensu adscribitur*, quod repetit in Catech. Ecclesiæ Genevensis c. de Fide.

VII. Hujus Traditionis testes sunt primò Irenæus lib.1. contra hæres. cap. 10., qui unam ac eandem esse totius Ecclesiæ fidem probans, ait: *Ecclesia enim per universum orbem usque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis ac Discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum Patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram: & in unum Jesum Christum Filium Dei* &c. recensens subindè omnia ferè, quæ in Symbolo credimus. Secundò Tertullianus lib. de præscript. cap.37. *In ea*, inquit, *Regula incedimus, quam Ecclesia ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo tradidit*. Hanc autem Regulam esse Symbolum, de quo agimus ostenderat supra cap.13. dicens esse illam, *qua creditur, unum omnino Deum esse*: & apertius lib. de velandis Virginibus cap.1. *Regula fidei una omnino est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unum Deum omnipotentem, mundi conditorem; & in Filium ejus Jesum Christum* &c. Tertiò S. Hilarius lib.1. ad Constantium num.3. non longè ab initio conqueritur de Arrianis, quód non cessent *rectam Apostolorum Regulam depravare*, ubi loqui de Symbolo perspicuum est: quod lib.2. ad Constant. num.6., ut & lib. de Synodis num. 63., vocat fidem Apostolicam, & dicto lib.2. num.4. dicit *in regenerationis sacramento esse confitendum*.

VIII. Quartò idem sentit Lucifer Calaritanus ad Constantium scribens lib.2., vocans hoc Symbolum *formam disciplinæ, & regulam fidei per Apostolos traditam*. Et libro de non conveniendo cum Hæreticis increpans Arrianum, quòd *Patrem non esse verum Patrem, sed appellari Patrem* assereret, ait: *Cum e contra videamus, Apostolos credidisse in unum Deum Patrem omnipotentem, verum Patrem, propterea verum Patrem, quod verè, non putativè habeat Filium: & in unicum Filium ejus Jesum Christum, hoc est in verum Dei Filium, & in Sanctum Paracletum verum Dei Spiritum*. Quintò S. Ambrosius lib.1. epist.7. ad Siricium Pont. Max. *Credatur*, inquit, *Symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana intemeratum semper custodit & servat*.

IX. Sextò Cœlestinus Papa I. Epistola ad Nestorium arguit istum, quod abstulerit verba *Symbolo ab Apostolis tradito*. Et

Con-

Concilium Ephesinum in relatione ad Theodosium de Nestorii depositione protestatur, se istum condemnasse *Sacræ Fidei expositione præmissa, quæ primum à Sanctis Apostolis nobis tradita, postea fuit à trecentis decem & octo Sanctissimis Patribus in Metropoli Niceæ à sanctæ memoriæ Constantino congregatis exposita*.

X. Septimò S. Leo scribens ad Pulcheriam Augustam Ep. 13. *Ipsius* (inquit) *Catbolici Symboli brevis & perfecta confessio, quæ duodecim Apostolorum tandem est signata sententiis, tam instructa sit in munitione cœlesti, ut omnes Hæreticorum opiniones solo ipsius possint gladio detruncari*. Prælaudatis Cœlestini & Leonis testimoniis usus est in Synodo Florentina Cardinalis S. Angeli (ut videre est p. 2. collatione 13.) ubi disputans cum Marco Ephesino, ostendit contra ipsum, aliosque Græcos id negantes, Symbolum esse verè Apostolorum fœtum. Et collatione 8. Archiepiscopus Colossensis Andreas Rhodius O. P. in disputatione Archiepiscopo Nicæno comprobans, Evangelium esse principium, ex quo Symbolum desumtum est, ait: *Hoc clarum est, Evangelium esse Symboli principium, quia Apostoli exsequi volentes Dei præceptum, ut omni creaturæ Evangelium prædicarent, ut pariter in evangelizando convenirent, ex Evangelio fecerunt Symbolum, quod dicitur Apostolorum*, ex quo infert, doctrinam Evangelii non esse extrinsecam à doctrina Symboli, ut Græci autumabant.

XI. Hæc crediderim Andræam Rhodium præfatum sumsisse ex Ruffino, qui in præfatione exposit. Symboli ad Laurentium, quæ extat inter opera S. Cypriani, ita scribit: *Tradunt Majores nostri, quod post ascensionem Domini, cum per adventum Sancti Spiritus super singulos quosque Apostolos igneæ linguæ sedissent, ut loquelis diversis variisque loquerentur.... præceptum eis à Domino datum, ob prædicandum Dei verbum ad singulas quemque proficisci nationes. Discessuri itaque ad invicem normam priùs futuræ sibi prædicationis in commune constituunt; ne fortè alius ab alio abducti, diversum aliquid his, qui ad fidem Christi invitabantur, exponerent. Omnes ergo in uno positi, & Spiritu Sancto repleti, breve istud futuræ sibi, ut diximus, prædicationis indicium conferendo in unum, quod sentiebat unusquisque, componunt, atque banc credentibus dandam esse regulam statuunt*. Et post multa. *Discessuri ergo, ut diximus, ad prædicandum, istud unanimitatis & fidei suæ indicium Apostoli posuere: non sicut filii Noè discessuri ab alterutro, turrem ex latere cocto & bitumine construentes, cujus cacumen pertingeret usque ad cœlum, sed munimenta fidei, quæ starent adversus faciem inimici, ex lapidibus vivis & margaritis Dominicis ædificantes* &c.

Suf-

XII. Suffragantur S. Isidorus Hispalensis lib.2. de Ecclesiast. Officiis cap.22., Cassianus liber 6. de Incarnat. c.3. & 4., S.Maximus Homil. de Traditione Symboli, & Hincmarus Remens. Epist. ad Presbyt. Remens. Parochiæ tom. 5. Concil. Harduini col.416., ubi præscribens ritum in Baptismo servandum num.5. ait: *Deinde verò Symboli Apostolici traditur ei fides.... Quod enim Symbolum Græcè dicitur, latinè indicium, vel signum, sive collatio interpretatur. Indicium, quia per id indicatur fidei integritas. Signum, quod eo benè retento & intellecto Fideles ab Infidelibus secernuntur. Collatio, quia in eo Sancti Apostoli omnem fidei integritatem contulerunt: quod autem omnes Apostoli pari fidei sinceritate corde retinebant, ore confessi sunt, & singuli proprias sententias conferentes, Symbolum, idest totius fidei collationem ediderunt. Discessuri enim ab invicem per totius orbis provincias normam prædicationis in commune statuerunt, ne localiter ab invicem dissidentes, diversum aliquid vel dissonum prædicarent.* Ex hactenus prolatis sufficienter apparet firma apud Veteres Traditio, quod Symbolum dictum Apostolorum, Apostolos habuerit Auctores.

XIII. Quod autem ab hac Traditione recedendi, causam & rationabile motivum non habuerint Protestantes, ostendemus infra, solvendo eorum momenta. Deinde quia dum negant esse fœtum Apostolicum, nesciunt assignare, quisnam fuerit ejus parens, nesciunt, quo tempore editum fuerit. Calvinus enim, ut supra, ut indubium censet, *à prima statim Ecclesiæ origine fuisse confectum, adeoque ab ipso Apostolorum seculo*. Calvini verò sequaces illud putant recentius, Basnage supra relatus in secundum aut tertium seculum rejicit. Ottius Annal. Eccles. ad ann. 44. num.7. dicit, de illo nullam fieri mentionem usque ad Concil. Nicænum. Dico ergo sic. Qui negat aliquod instrumentum esse illius, cujus fertur, & eo tempore conditum, quo hactenus traditum est, ei incumbit certò ostendere, cujus determinatè alterius sit, & quo tempore editum; aliàs ab eo, quod sibi incertum videtur, prolabetur in incertius. Sed qui negant, Symbolum Apostolicum, esse editum ab Apostolis, nesciunt determinare à quo, & quo tempore conditum fuerit: ergo temerè & absque fundamento veterem hanc traditionem repudiant.

XIV. Quæres primò, quandonam Apostoli Symbolum hoc ediderint?

Respondeo ex Ruffino & Hincmaro supra laudatis, probabilius esse, illud edidisse, cum post Hierosolymitanum Conventum, de quo Act.15., proximè separandi erant: *Discessuri itaque*

ad

ad invicem (ait Ruffinus) *normam sibi prius futuræ prædicationis in commune constituunt, ne fortè alius ab alio abducti, diversum aliquid his, qui ad fidem Christi invitabantur, exponerent.* Colligo ex Paulo Galat.7. v.1. *Deinde post annos 14. iterum ascendi Hierosolymam*: & v.2. *Et contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus: seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse.* Ecce collationem factam inter Paulum aliosque Apostolos de fidei Articulis, seu de Evangelii prædicati doctrina, anno quartodecimo, qui correspondet secundum multos anno, quo habitum fuit Concilium Apostolicum Hierosolymis. Credibile ergo est, hac occasione Apostolos invicem conferentes Symbolum edidisse. Cui assentitur Adrichomius, qui in descriptione Hierusalem num.6. asserit, ibi conditum ab Apostolis, in sui divisione post Concilium, fuisse Symbolum. An autem locus, ubi illud condiderunt, fuerit Cœnaculum Sion, ut ipse opinatur, an Mons Oliveti, ut vult Quaresmius Elucid. Terræ Sanctæ tom. 2. lib. 4. cap. :., incertum relinquo.

XV. Quæres secundò. An singuli singulos articulos protulerint, an omnes ab omnibus collectis editi sint?

Respondeo, Auctorem Sermonis 241. olim 115. de tempore D. Augustino tributi censere, singulos singulas sententias protulisse, ait enim: *Petrus dixit: Credo in Deum Patrem omnipotentem. Joannes dixit: Creatorem cæli & terræ. Jacobus dixit: Credo & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum* &c. & sic de singulis. Sed verius crediderim, non singulos singulas partes, sed omnes simul communi consensu Symbolum edidisse, ut colligitur ex Ruffino, aliisque supra laudatis, qui nihil dicunt de sententiis ab unoquoque Apostolorum prolatis, quamvis Hincmarus videatur huic opinioni subscribere dicens: *Singuli proprias sententias conferentes, Symbolum idest totius Fidei Collectionem ediderunt.*

XVI. Quæres tertiò. Quot articulis constiterit Symbolum prout ex Apostolis prodiit?

Respondeo cum Concilio Vaurensi anno 1368. cap.1., quod extat tom.7. Concil. Harduini columm.1806., Symbolum Apostolorum distinctum esse in 14. articulos fidei, *quorum septem sunt pertinentes ad Divinitatem, alii septem ad Christi humanitatem, seu septem de Deo secundum se, & septem alii de Deo ratione humanitatis assumtæ, qui omnes in istis quatuor versibus continentur:*

Unum crede Deum, Patrem, Filium, quoque Flamen,
Et hi spectant ad Deum in se.

Qui creat, & recreat homines, quos salvificabit.
Et hi sunt de effectibus ipsius Dei in homines.
Conceptus, natus, passus, descendit ad ima,
Surgit, & ascendit, veniet discernere cuncta.
Et hi pertinent ad naturam à Filio Dei assumtam. Subjungit autem idem Concilium: *Aliqui tamen computant secundum numerum Apostolorum duodecim, qui istos fidei Articulos distinxerunt. Sed prima distinctio melior est, quæ accipitur secundum numerum credendorum.*

§. III.

Defenditur Symbolum ab impugnantibus.

XVII. PRimum & potissimum Adversariorum argumentum est, quod si Symbolum hoc fuisset ab Apostolis editum, Lucas in Actibus Apostolicis rem tanti momenti non præteriisset, aut certè aliquis Apostolorum in suis scriptis ejus meminisset.

XVIII. Insuper debuisset in Canonem Sacrarum Scripturarum referri. Quid dignius, & magis Canonicum, quàm Symbolum universæ fidei, habens parentem totum Apostolicum cœtum? Si singulorum Apostolorum opera Canoni Scripturarum inseri meruerunt; si Clementis Epistolæ, & octo Constitutionum libri pro Canonicis ab aliquibus habiti sunt, cur non hoc Symbolum? Sanè si nos Epistolam Christi ad Abgarum, si Canones Apostolorum, ut non genuinos, sed ut suppositos fœtus explosimus, quia non fuere, ut debuissent, Canoni Scripturarum inserti; nulla videtur ratio, cur amplectamur tanquam legitimum Symbolum Apostolorum, quod à Canone Scripturarum semper exulasse conspicimus.

Præterea si hoc Symbolum Apostolicum revera esset, Nicæni Patres illud indicassent, maximè cùm Symbolum suum condere sunt aggressi.

XIX. Respondetur, silentium S. Lucæ esse argumentum negativum & infirmi roboris; respondebo enim cum S. Hieronymo in Epist. ad Galat. cap. 2. *mirum non esse, si Lucas rem hanc tacuerit, cum & alia multa, quæ Paulus sustinuisse se replicat, Historiographi licentiâ prætermiserit*: vel cum S. Chrysostomo homil. 1. in Acta, & lib. contra Gentiles, ubi de libro Act. Apostol. ait: *Continet autem non acta ipsa omnia, neque omnium, sed unius tantum & alterius, & ea quidem numeratu facilia.* Ejus tamen

men meminisse Paulum,supra dixi ad Gal.2., ubi ait,se cum Apostolis contulisse Evangelium : tunc enim editum fuisse omnium consensu Symbolum , credere par est.

XX. Ad aliud, cui maximè fidit Basnagius, respondet Natalis Alexandre Secul.1. dissert.11., quod Symbolum, etsi ab Apostolis editum, non fuit in Canone repositum, quia esto doctrinam Apostolorum contineat, non tamen continet doctrinam scriptam, quæ sola in Canone Scripturarum recensetur, sed verbo ac oretenus traditam. Et quod ita sit, ostendit tum ex S.Hieronymo, qui Epist.61. ad Pammachium *Symbolum* (inquit) *fidei, & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta, aut atramento, sed in tabulis cordis carnalibus*: tum ex Ruffino laudata Exposit. Symboli. *Idcirco denique* (ait) *hæc non scribi in chartulis, neque membranis, sed retineri cordibus, tradiderunt; ut certum esset, neminem hæc ex lectione, quæ interdum pervenire etiam ad infideles solet, sed ex Apostolorum Traditione didicisse sufficeret*: tum ex S. Petro Chrysologo serm. 62. dicente *Symbolum fidei sola fide firmatur, non litteræ sed Spiritui creditur, & mandatur cordi non chartæ*. Hinc fit, non debuisse inter Scripturas Canonicas referri. Debuissent quidem inter eas referri Epistola ad Abgarum, quia à Christo conscripta, & Canones Apostolici, quia, si revera fuissent eorum, vel fuissent ab ipsis conscripti, vel saltem dictantibus ipsis, aut eorum jussu exarati.

XXI. Ex his dissipata manet prima Basnagii contra Alexandrum instantia. Sed dicit insuper. Fallitur si vir eruditus arbitretur, eò Regulam fidei esse Canonicam,quia scribitur. *Verba Servatoris, atque præcepta, prius utique Canonica erant, quam scripto mandarentur; Canonicæ etiam Conciones Apostolorum, utpote à Spiritu Sancto editæ: imo scriptæ sunt, quia Canonicæ, non eò Canonicæ, quia scriptæ*. Dicit ulterius: *Neque Apostolorum Epistolæ propria manu sunt exaratæ. Scripta fuit illa ad Ephesios per Tychicum; illa ad Romanos, si vera inscriptio, per Phæben; illa ad Philippenses per Epaphroditen: existimabantur tamen Pauli Epistolæ, quia amanuensibus utebatur, qui dictata excipiebant. Jam verò Apostoli verba Symboli dictasse dicuntur. Cum igitur Symbolo requisita inessent omnia, ut Canonica Regula haberetur; multo magis scribi debuit, & Canonica censeri, quàm in Hierosolymitanæ Synodi ad Antiochenam Ecclesiam Epistola, cujus nec materia tam gravis est, nec tam necessaria fidelibus ac illa Symboli*. Hæc Basnagius Annal. ad ann.42. num.19.

XXII. Verùm nihil horum nos premit. Non primum, quia scimus, & fatemur nos etiam, non ideo aliquid esse Regulam

fidei, & Canonicum, quia ſcriptum; imo verba Dei & Apoſtolorum prius eſſe Canonica, quàm ſcripta: ideoque Symbolum Apoſtolorum tanquam Regulam fidei,& Canonicum ſuſcipimus, ſicut & ceteras divinas Traditiones, etſi non fuerint ſcripto traditæ. Sed dicimus, Symbolum Apoſtolorum non numerari inter Canonicas Scripturas, quia ab Apoſtolis non fuit ſcripto mandatum, ſed traditum. Licèt autem non omne quod eſt Canonicum, debeat eſſe ſcriptum, omnis tamen Scriptura Canonica debet eſſe ſcripta, ut vel ipſis verbis palam fit. Miror tamen, hanc doctrinam, quæ mirificè favet Traditionibus non ſcriptis, ex viri Proteſtantis calamo excidiſſe. Si enim doctrina aliqua non eò eſt Canonica, quia ſcripta, ſi priùs eſt Canonica, quàm ſit ſcripta: ergo dari poteſt aliqua doctrina, quæ ſit Canonica & Regula fidei, & tamen non ſit ſcripta. Ergo Traditiones non ſcriptæ, quas Eccleſia quaſi per manus ab Apoſtolis accepit, poſſunt haberi & eſſe Canonicæ, & Fidei Regula. Cur ergo id Proteſtantes inficiantur?

XXIII. Nos non premit ſecundum. Do enim, non omnes Epiſtolas eſſe propria Apoſtolorum manu exaratas, illam ad Romanos per Phæben, ad Epheſios per Tichycum, ad Philippenſes per Epaphroditen (quamvis verius exiſtimem iſtos talium Epiſtolarum fuiſſe delatores, non amanuenſes) tamen dictæ Epiſtolæ fuere Apoſtolis dictantibus vel mandantibus conſcriptæ, ideoque revera inter Canonicas Apoſtolorum Scripturas referri debent. At Symbolum nec ſcripſerunt Apoſtoli, nec Amanuenſibus dictarunt ſcribendum, ſed invicem conferentes ſtatuerunt, ut eſſet communis Regula in prædicatione Evangelii, & quaſi totius Fidei compendium prædicandum,non ſcribendum in charta, ſed in cordibus credentium. Neque ex quo Symbolum ſit Canonica Regula, ſcribi debuit. Unde enim id probat Baſnagius? Scribi quidem debuit ex Synodo Hieroſolymitana Epiſtola ad Antiochenam Eccleſiam, quia cum decretum illius Synodi deberet innoteſcere Antiochenis, nec poſſet id fieri ore, ac voce omnium Apoſtolorum, debuit ſubrogari epiſtola, quæ nomine omnium teſtaretur, qualiter inter abſentes fieri ſolet. At Symbolum erat ipſorum Apoſtolorum voce ac prædicatione in omnes terras perſonaliter deportandum, ideoque etſi materiam magis neceſſariam clauderet, non oportuit, ut ſcripto per Apoſtolos mandaretur; quia Scriptura in ſupplementum præſentiæ perſonalis adhibetur.

XXIV. Tertium, quod ſupra adjicebatur, reſpondebatur à Græcis in Synodo Florentina p. 2. collat. 13. Cùm enim Cardina-

nalis interrogasset Græcos: *Habetis Symbolum Apostolorum?* Respondit Marcus Ephesius: *Non: etsi fuisset, fuisset factum verbum de eo*, nimirùm in Concilio Nicæno, cum in eo conderetur Symbolum. Respondeo, hoc non favere Basnagio, nec Calvino. Nam si ex quo Synodus Nicæna non meminit hujus Symboli, arguitur, non esse Apostolorum, nec ab Apostolis conditum; arguitur etiam tale Symbolum pro eo tempore nondum extitisse, quod est contra Calvinum, qui illud putat secundo aut tertio seculo à viris piis editum fuisse. Erat ergo jam Nicæni tempore Symbolum, seu credendi Regula, cujus expositionem Nicæni Patres in suo Symbolo instituere: cùm autem nec Adversarii sciant, quo tempore, vel à quo factum fuerit; credendum est illud ab Apostolis traditum juxta regulam S. Augustini lib. 5. de Baptismo contra Donat. cap. 24. *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.*

XXV. Secundum Basnagii momentum est: Si Symbolum ab Apostolis institutum est, ut fideles ab infidelibus atque hæreticis secernerentur; vel Apostoli respexerunt ad solos infideles tunc existentes, vel etiam ad posteros. Non primum, quia longè plures damnantur in Symbolo, quàm qui Apostolis fuere coævi, dum in terrarum orbem legati fuerunt; non enim eo tempore adhuc emerserat Cerinthus, aut Ebion, quos forte solus Joannes vidit. Non secundum, quia in Symbolo non præcluduntur omnes hæreses, quæ posterioribus temporibus emerserunt. Num enim duodecim Apostolici Symboli Articulis præcluduntur errores Pelagii, originale peccatum & gratiæ necessitatem negantis? Num Socinianorum, Christi Sacrificium, & Divinitatem pro nihilo habentium? Num Anabaptistarum circa sacramenta, juramenta &c.? Si ita esset, non fuisset opus, ut Synodi Nicæna & Constantinopolitana nova ederent Symbola; & sic ostenderent, Apostolos non plenam & consummatam, sed mancam & mutilam Regulam præscripsisse. Ita Basnagius num 20.

XXVI. Respondeo, Apostolos Symbolo suo voluisse generaliter consulere Fidei & Ecclesiæ, nedum pro illo tempore, sed etiam pro futuro. Nec enim tempore Apostolorum deerant hæreses, ut benè notat Natalis Alexander. Aderat Simon Magus, qui teste S. Augustino lib. de hæres. cap. 1. negabat, Deum fecisse mundum, negabat carnis resurrectionem, & asserebat, se esse Christum, imo & Spiritum Sanctum. Aderat Cerinthus, qui teste S. Epiphanio hæres. 28., & Philastrio lib. de hæres. in Cerin-

rintho, movens quæstionem de legis Mosaicæ cæremoniis observandis, occasionem dedit Apostolis Hierosolymitanæ Synodi celebrandæ. Negabat iste, Deum verum esse conditorem mundi; Christum merum hominem docebat ex Joseph & Maria genitum: cui coætaneum facit Eusebius lib.3. hist. cap.27.28. & 29. Ebionem, & Nicolaum, illum Ebionitarum, istum Nicolaitarum parentem. Aderant etiam inter fideles seductores, falsi Prophetæ, falsi Fratres, ut S. Paulus in suis Epistolis prodit, & Lucas in Actibus Apostolicis. Hi omnes occasionem dederunt Apostolis condendi Regulam Fidei, qua veri fideles scirent, quid tenendum, quidve repudiandum. Hinc Ruffinus laudata Exposit. in Symbolum: *Indicium autem* (inquit) *& signum idcirco dicitur, quia illo tempore, ut Paulus Apostolus dicit, & in Actis Apostolorum refertur, multi ex circumcisis Judæis simulabant, se esse Apostolos Christi ...., nominantes quidem Christum, sed non integris Traditionum lineis nunciantes* &c.

Esto autem in præfato Symbolo expressè non refellantur omnes hæreses, quæ successu temporum ab inferis emerserunt: in eo tamen Apostoli fundamenta jecerunt, quibus possent per Ecclesiam Scripturâ duce extirpari, dum enim jubebantur fideles credere sanctam Ecclesiam, consequenter docebantur ipsam audire ut Magistram, & tenere id, quod ulterius ex Scripturis sanctis tenendum, credendumque eis proposuisset: nec enim Symbola posteriora Nicænum, Constantinopolitanum, errores Pelagii, Socinianorum, ceterorum Hæreticorum expressè confodiunt, & tamen eos detestamur, quia eos detestatur Catholica Ecclesia. Dici etiam potest, præcipuum Apostolorum scopum in suo Symbolo fuisse, illos exprimere Articulos, quibus Christiani ab Ethnicis, & Judæis, quibus prædicabant, discernebantur, relinquentes alios, Ecclesiæ nata occasione exponendos, quos Ecclesia in Symbolis successivè editis imitata est: Nicæni enim Patres explicarunt ea, quæ contra Arrium, contra quem agebant, militabant; Constantinopolitani, quæ contra Macedonium.

XXVII. Verùm ecce tertium Basnagii argumentum. Si Symbolum illud fuisset ab Apostolis prolatum, fuisset opus à Spiritu Sancto dictatum, non minùs ac Sacra Scriptura. Sicut ergo nulli licet, vel verbum, vel apicem Sacræ Scripturæ sufficere; aliàs injuria fieret Spiritui Sancto: ita nec licuisset Ecclesiæ verba addere Symbolo; Cùm autem constet, multa addita fuisse, quæ in Symbolo, ut ab Apostolis, non erant; multa etiam variata, ut inferius expendemus: evidenter colligitur, illud,

illud, ut ab Apostolis editum, Ecclesiam non cognovisse.

XXVIII. Respondeo, ut dicebamus, Symbolum fuisse ab Apostolis consignatum Ecclesiis, quas fundabant voce ac prædicatione, non scripto; quo factum est, ut aliæ aliis verbis illud exceperint, & fidelibus suis tradiderint: in quo differt Scriptura divinitus inspirata a Traditione; in illa enim, tam doctrina, & sensus, quam verba ipsa à Spiritu Sancto sunt; ideoque nulli licet detrahere, aut minuere: quod autem Spiritus Sanctus per Traditionem docuit, cùm constare non possit, quibus verbis docuerit; sufficit, ut teneatur quoad sensum substantialem, etsi non quoad verba: ideoque Ecclesiam illi addere posse aliquid, magis explicativum sensus à Sancto Spiritu intenti, prout sibi visum fuerit expedire.

XXIX. Sed dices. Saltem in omnibus Ecclesiis deberet esse idem quoad doctrinam, & numerum Articulorum, quod tamen est falsum; cum in aliquibus Ecclesiis olim pluribus sententiis, & articulis constiterit, in aliis autem paucioribus. In Symbolo enim, quod recitat Tertullianus tum lib de velandis Virgin. c.1., tum de Præscript. hæretic. cap.13., tum adversus Praxeam cap.2., non habentur articuli de Christi descensu ad inferos, de Spiritu Sancto, de Ecclesia, de Sanctorum communione, de remissione peccatorum, de vita æterna. Imo S. Hieronymus Epist.61. Symbolum describens, omittit *de vita æterna*, dicens: *Post confessionem Trinitatis,& unitatem Ecclesiæ,omne Christiani dogmatis sacramentum Carnis Resurrectione concluditur.* Idem Ruffinus sæpè laudatus: *Sed ultimus iste sermo, qui resurrectionem pronuntiat, summam totius perfectionis succincta brevitate concludit.* Hanc vocem *Catholicam* certè Apostoli Symbolo non addiderunt, cùm Ecclesia eo tempore angustis conclusa finibus Catholica dici non posset, idest universim diffusa: quare in Symbolis antiquis, & maximè Aquilejensi, vox illa *Catholica* præteritur; sicut & à Marcello Epist. ad Julium: imo & à Ruffino, qui tamen totum Symbolum explicare assumit. Articulum de Christi descensu ad Inferos omittit Marcellus Ancyræ Episcopus Epist. ad Julium, cujus exemplum exhibet Epiphanius hæres.72. §.3.; sicut etiam hæc verba *Creatorem cæli & terræ*. Symbola autem Romanum, & Orientale, Christi ad inferos descensum non meminere. Symbolum Apostolicum dicit: *Credo in Deum.* Orientale verò: *Credo in unum Deum*. Aquilejense post *Omnipotentem*, addit *invisibilem*, & *impassibilem*. Quomodo autem, si ab Apostolis editum esset Symbolum, ausæ fuissent Ecclesiæ, ab illo detrahere articulos, vel addere?

XXX.

XXX. Respondeo, quod cum Symbolum fuerit ab Apostolis traditum non scripto, sed voce, ut dictum est, non mirum est, si apud aliquas Ecclesias non omnia expresse in eo posita fuerint, sed aliqua prætermissa; non ita tamen, ut Fides esset substantialiter mutila. In sola Ecclesia Romana eodem ordine, iisque planè verbis, & sententiis recitatum semper fuit, ut ab Apostolis prodierat. Unde Ambrosius ad Siricium Papam lib.1. Epist.7. *Credatur* inquit *Symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana intemeratum semper custodit, & servat*. Idem testatur Ruffinus.

Tertullianus tamen citatis locis non intendit, repræsentare totum Symbolum, sed ea sola capita, quæ militabant contra hæreses tunc dominantes, scilicet Praxeæ, Valentini, Marcionis, & Apellis, quæ de Divinitate Christi, ejus Passione, ac Resurrectione male sentiebant. Quare ex silentio Tertulliani colligi non potest, Ecclesiam Africanam suis tradidisse Symbolum ita diminutum, ut omitteret articulos *de Ecclesia, Sanctorum communione, Remissione peccatorum, & Vita æterna*. Imo oppositum colligitur. Nam tempore S. Cypriani, Baptismo tingendis præmittebatur interrogatio: *Credis in vitam æternam, & remissionem peccatorum per Sanctam Ecclesiam?* ut habetur in Concil. Carthagin.1. sub Cypriano anno 254. Quare S. Augustinus Serm.1. de Symbolo dictos articulos recenset & exponit. Dici etiam posset, non mirum, si Tertullianus Montanistarum errore maculatus omiserit in Symbolo *Ecclesiam Catholicam*, quam subsannabat, homines illius injurioso *Psichicorum* nomine vocando; sicut & *Remissionem peccatorum*, quam ab Ecclesia Montanistæ auferebant, cùm dicerent, graviora peccata esse irremissibilia.

D. autem Hieronymus dicit: *Omne Christiani dogmatis Sacramentum carnis resurrectione concluditur*: quia carnis resurrectio est inter Christiana dogmata potissimum, & quasi totius Fidei finis, & complementum. Unde D. Paulus 1.Cor.15.13. Sic argumentatur: *Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra*. Ita ergo ibi errorem Joannis Hierosolymitani oppugnans, qui non carnem, quam modò habemus, sed corpus alterius rationis surrecturum asserebat, dixit resurrectione carnis omne Christiani dogmatis sacramentum concludi: non quia sit ultimum, quod in Symbolo recitaretur, sed quia est totius fidei Christianæ fundamentum. Et hoc intendit etiam Ruffinus loco citato dicens: *Iste sermo, qui resurrectionem carnis prænunciat, summam totius perfectionis succin-*

cta brevitate concludit. Vel dici potest, D. Hieronymum & Ruffinum *Carnis resurrectione* non exclusisse *Vitam æternam* animæ: loquebatur enim ille de resurrectione carnis gloriosæ, dicens: *Hac est vera resurrectionis confessio, quæ sic gloriam carni tribuit, ut non auferat veritatem*:quare sub eodem articulo gloriam corporis, & animæ conclusit. Et Ruffinus: *Tunc resurgent, qui sunt in terræ pulvere: hi quidem in vitam æternam: hi autem in opprobrium, & confusionem æternam*. Verum quidquid sit; tempore S. Hieronymi fuisse in Symbolo articulum de vita æterna, testis est S. Augustinus serm.1. de Symbolo cap.9.

Quoad vocem *Catholicam* censent aliqui, non fuisse primitus positam ab Apostolis, sed additam fuisse majoris explicationis causâ; cum antea contineretur in eo articulo, quo profitemur sanctam Ecclesiam: sola enim ea Ecclesia sancta est, quæ est Catholica. Unde S. Augustinus serm.1. de Symbolo cap.6. *Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans* &c. Neque *esse Catholicam* dicunt esse notam Ecclesiæ nascentis, & quasi adhuc infantis in cunis positæ, qualis erat cum Apostoli Symbolum hoc tradiderunt; sed Ecclesiæ jam firmatæ, & quasi adultæ: sicut aliæ sunt notæ hominis infantis, & aliæ adulti.

Ego tamen existimo (ut fusè ostendi in opere de Vera Ecclesia) notam *Catholicæ* convenire Ecclesiæ in omni statu, & proinde vocabulum hoc bene potuisse inseri ab Apostolis suo Symbolo. Ecclesia enim ut Catholica sit, non requiritur, quod quovis tempore sit, & fuerit toto orbe diffusa, sed illa, quæ una manens, toto orbe effundenda est, taliter enim eam descripserat Christus Apostolis Act.1.8. *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Judæa, & Samaria & usque ad ultimum terræ*. Quare S. Augustinus Epist.80. num.199. ad Hesichium cap.12. *Quo pacto igitur ab Apostolis est prædicatio ista completa, quando adhuc usque sunt gentes (quod certissimum est nobis) in quibus modo cæpit, & in quibus nondum cæpit impleri? Non itaque sic dictum est Apostolis: Eritis mihi testes in Hierusalem &c. tanquam ipsi soli, quibus tunc loquebatur, tantum munus fuerint impleturi: sed sicut eis solis videtur dixisse, quod dixit: Ecce vobiscum sum usque ad consummationem seculi, quod tamen eum universæ Ecclesiæ promisisse, quæ aliis morientibus, aliis nascentibus, hæc usque in seculi consummationem futura est, quis non intelligat?* Unde & supra idem Augustinus dixerat: *In quibus ergo gentibus nondum est Ecclesia, oportet ut sit, non ut omnes, qui ibi fuerint, credant: omnes enim gentes promissæ sunt, non omnes homines omnium gentium*. Poterat ergo

Ecclesia Christi tempore Apostolorum *Catholica* nuncupari, quamvis tunc arctis finibus conclusa, & nondum per orbem diffusa: sicut tempore S. Polycarpi Apostolorum discipuli, licet nondum extensa, sed quasi tyrannorum metu abscondita, adhuc cœpta erat vocari Catholica, ut legere est in Epistola Smyrnensis Ecclesiæ apud Euseb. lib. 4. hist. cap. 15., cui inscriptio erat: *Ecclesia Dei, quæ est Smyrnæ.... Omnibus ubicumque terrarum Sanctæ, & Catholicæ Ecclesiæ Populis.*

XXXI. Neutra tamen responsio placet Basnagio num. 23. Non prior, quia si illa vox *Catholica* addita Symbolo fuit; ergo Symbolum non fuit ab Apostolis editum; aliàs nullus illi ausus fuisset quidquam addere, sicut nec eorum Epistolis. Non secunda, quia Christianum nomen prius usurpari cœpit, quàm Catholicum: atqui Christianum ante dispersionem Apostolorum non fuit in usu; ergo minus Catholicum. Deinde: si Ecclesia dicta fuisset ab Apostolis Catholica, quia licèt tunc non foret extensa, esset tamen futura extensa per terrarum orbem, sequeretur, in hoc Apostolos vaticinatos fuisse, & fuisse idem ac dicere: *Credo Sanctam Ecclesiam futuram Catholicam*, quod est inverisimile: cùm enim Ecclesia simul exhibeatur Catholica, & Sancta; si vox *Sancta* refertur ad præsens, cur vox *Catholica* referri debet ad futurum?

XXXII. Sed vel non intelligit, vel refugit intelligere Basnagius; nec quæ opponit infringunt datas responsiones. Non primam; quia cùm ex dictis supponamus, Symbolum fuisse ab Apostolis non scriptum, sed traditum, non quoad verba, sed quoad substantiam, & sensum; est in potestate Ecclesiæ addere aliquod verbum magis explicativum, ad pleniorem fidelium instructionem. Non enervat secundam, quia *Christiani* titulus cœpit in usu esse Antiochiæ, ut habetur Act. 11. 26. & consequenter ante Concilium Hierosolymitanum, & ante dispersionem Apostolorum: cur ergo non & Catholici titulus? Neque credendo tunc Ecclesiam *Catholicam*, fuisset idem ac credere *Ecclesiam futuram Catholicam*: erat quippe tunc Ecclesia verè Catholica, quia, ut dixi, erat illa, quæ secundum Christi Oraculum una ac eadem per omnes gentes erat effundenda, sicut Regi adhuc puero, ac in cunis existente, verè convenit titulus Regis, quia est ille, qui regnaturus est, esto adhuc non regnet. Erat etiam tunc motivum monendi fideles, Ecclesiam, quam credere debebant, debere esse Catholicam: cùm enim aliqui tunc scinderentur, privatas sibi condentes Ecclesias, & dicentes: *Ego quidem sum Pauli; alius autem: Ego Apollo*, ut 1. Cor. 3. 4., oportuit eos monere,

Ecclesiam, quam credere debebant, esse unam in toto orbe, sicut in toto orbe unus est Christus. Potest etiam dici, Ecclesiam dici Catholicam illam, quæ fidem Christi non mutilam, sed integram servat: quo in sensu nomen Catholici usurpavit Vincentius Lirinensis in Commonitorio dicens, eos esse Catholicos *qui tenent id quod semper, quod ubique, & quod ab omnibus creditum est*. Hanc autem esse Ecclesiam, quam credere debemus, docuerunt nos Apostoli, ut etiam Ruffinus in Expos. Symboli testatur, qui juxta Pamelii editionem Cyprianicam non præterit in Symbolo vocem *Catholicam*. Quod si in aliis editionibus eam prætereat, dico, Ruffinum exposuisse Symbolum, ut recitabatur in Ecclesia Aquilejensi, in quo forte vox *Catholica* non exprimebatur, sicut nec expressa fuit à Marcello Epist. ad Julium. Sed testimonium unius, vel alterius Ecclesiæ non convincit, vocem illam non fuisse ab Apostolis appositam, cum in aliarum Ecclesiarum Symbolo, & præsertim Romanæ, vox *Catholica* custodita fuerit. Sed hæc satis.

XXXIII. Voces illas: *Descendit ad inferos*: fatetur Calvinus lib. 2. Instit. cap. 16. §. 8. à principio appositas non fuisse, cùm à multis Veteribus fuerint omissæ, quamvis ab aliis inferantur. Quare putat, *post aliquantum temporis insertas, non protinus, sed sensim Ecclesiis insuevisse*. Posset Calvino responderi, cùm juxta ipsum descensus Christi ad inferos à quibusdam quidem Veterum omittatur, ab aliis tamen in Symbolo exprimatur, ut Calvinus ipse concedit; non video, cur potius dici debeat, illa verba non fuisse primitus ab Apostolis apposita, quàm apposita quidem fuisse, sed temporis tractu fuisse detracta. Et sane subtracta fuisse dicuntur à Joanne Episcopo in Concilio Florentino Sess. 10. Verum Calvino non dissentiam, & dicam, fuisse addita: non enim legebantur in Symbolo Romano, & Orientali, ut testatur Ruffinus; neque apud S. Augustinum Serm. 1. de Symbolo exprimuntur. Descensus tamen ad Inferos implicitè continebatur in illis verbis: *Et sepultus*: quia sæpè in Scripturis sepulchri nomine infernus locus designatur; unde Ruffinus in laudata Exposit. Symboli *Vis* (inquit) *tamen Verbi eadem videtur esse in eo, quod sepultus dicitur*. Quatenus scilicet, sicut corpus Christi descendit ad locum suum, nempe terram, quæ est locus corporum; ita & anima ad locum animarum, nimirum ad eam inferorum partem, in qua captivæ tunc detinebantur Sanctorum animæ: ut eas inde educens, & captivam ducens captivitatem, Triumphator in cœlum ascenderet. Calvinus loco citato hasce duas interpretationes contemnit loc. cit. §. 8. & 9.; sed audiendus non est.

XXXIV. Illa porro verba *Creatorem Cœli & terræ*, quæ à Romano, & Aquilejensi Symbolo absunt, continentur in ista voce *Omnipotentem*. *Omnipotens autem* (ait Ruffinus) *ab eo dicitur, quòd omnium teneat potentatum. Tenet autem omnia Pater per Filium, sicut & Apostolus dicit Colosf.* 1. *Quia per ipsum creata sunt omnia, visibilia, & invisibilia* (videatur Augustinus de Symbolo serm. 1.) Illa autem verba *Invisibilem, & impassibilem, in Ecclesiæ Romanæ symbolo non habentur* (inquit Ruffinus) *constat autem apud nos* (i. apud Ecclesiam Aquilejensem) *addita hæreseos causa Sabellii, illius profectò, quæ à Nostris Patripassiana appellatur; idest quæ Patrem ipsum, vel ex Virgine natum dicit, & visibilem factum, vel passum affirmat in carne.*

XXXV. Quartum Basnagii argumentum est: dicimus, Apostolos in uno edendo symbolo, antequam invicem disjungerentur, convenisse, ne fortè alius ab alio *diversum quid his, qui ad fidem Christianam invitabantur, exponerent*, ut ait Ruffinus. Hoc autem beatissimis Apostolis injuriam infert, inquit Basnagius, *Quid? Num Apostoli dispersi per orbem terrarum, diversum quid, quod fidem spectaret & mores, auditoribus instillare potuerunt? Torpebatne in singulis Spiritus ille Sanctus, à quo, promittente Domino, ad omnem dirigi veritatem debuere? Nonne Scriptura Veteris Testamenti ea omnia complectitur, quæ & Symbolum; ut vel in ea sola Regulam haberent Apostoli, ad quam loquerentur? Num Paulus, qui triennio prædicavit in Arabia, antequam ullum salutaret Apostolum, diversum aliquid his, qui ad fidem invitabantur, exposuit?*

XXXVI. Respondeo vicissim interrogando Basnagium: Exorta quæstione de usu Legalium, ut habetur Act. 15., *Surrexerunt quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes, quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare Legem Moysi: Convenerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc. Cùmque magna conquisitio fieret* &c. Quid opus erat Apostolis hoc Conventu, ut veritas statueretur? Num Spiritus Sanctus, qui omnes collectos dirigebat, singulis deerat? Num unus divisus ab alio diversum aliquid hac in re quoad fidem, ac mores instillare potuisset? Nonne Scriptura sufficiens erat ad edocendum quidquid statui poterat ab illo cœtu? Rursus: Paulus Galat. 2. *Ascendi* (inquit) *Hierosolymam secundum revelationem, & contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus; seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse, ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem*. Quid? Num Paulus poterat in vacuum currere, aut cucurrisse, ut egeret, Evangelium conferre cum Apostolis ceteris? Quid ad hoc dicet Basnagius, quod ego non potero dicere in meo casu?

XXXVII.

XXXVII. Interim dicam. Nulla facta fuit injuria Apostolis, nulla Sancto Spiritui ex conventu illo ad edendum symbolum; eadem enim, quæ omnibus simul inspiravit, singulis inspirasset, nec unus diversam ab altero doctrinam venientibus ad fidem prædicasset: quia tamen dispersis jam, nec amplius colligendis Apostolis refragari aliquis potuisset, expediens fuit, ut invicem in una formula convenirent edenda, ut doctrinam, quam quisque prædicabat, asserere posset, esse doctrinam omnium; atque ideo facilius susciperetur. Hac de causa editum est Hierosolymis Concilium: hac de causa revelante Spiritu Paulus contulit cum Apostolis Evangelium: *Contulit*, inquit S. Hieronymus, *non didicit. Aliud est enim conferre, aliud discere. Inter conferentes æqualitas est: inter docentem, & discentem minor est ille, qui discit.* & infra. *Non quod Paulus timuerit, ne per decem & septem annos falsum in Gentibus Evangelium prædicasset: sed ut ostenderet præcessoribus suis, non se in vacuum currere, aut cucurrisse, sicut putoverant ignorantes.* Ita Hieronymus in dictum Cap. 2. ad Galat. Et S. Augustinus Lib. 28. contra Faustum c. 4. *Ipse Apostolus Paulus post Ascensionem Domini de cœlo vocatus, si non inveniret in carne Apostolos, quibus communicando, & conferendo Evangelium, ejusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omnino non crederet. Sed cùm cognovisset eum hoc annunciantem, quod etiam illi annunciabant, & in eorum communione, atque unitate viventem..., meruit auctoritatem, ut verba illius hodie sic audiantur in Ecclesia, tanquam in illo Christus, sicut ipse verissimè dixit, locutus audiatur.* Eadem ergo causa, quæ movit Paulum ad conferendum cum Apostolis Evangelium, ut nimirum ii, ad quos Verbum annunciabat, facilius crederent, movit etiam omnes Apostolos ad conferendum, & communicandum in eodem Symbolo absque injuria characteri Apostolico, & Spiritus Sancti afflatui ipsis assistentis.

XXXVIII. Demum urget Basnagius. Si Symbolum Apostolicum ab ipsis institutum Apostolis fuit; hoccine verisimile, in Missis celebrandis Constantinopolitanum ipsi fuisse præfatum; quod in multis factum Ecclesiis legimus: in Hispanicis ex Concil. Toletan. III. æræ vulgaris anno 589.: in Gallicis, & Germanicis, docente Walafrido Strabone de Rebus Eccles. c. 22.; & in Romana, ut ex Ordine Romano constat, & etiam hodiernis temporibus factitatur?

XXXIX. Respondeo, à nobis Symbolum Constantinopolinum Apostolico non præferri: Apostolicum enim docemus omnes pueros, adultos, viros, fœminas, idiotas, rusticos, & tanquam Christianæ fidei tesseram proponimus: æquè ac Orationem Do-

Dominicam: *Symbolum verò, & Orationem Dominicam omnis Christianus memoriter sciat, omnis ætas, omnis sexus, omnisque conditio; masculi, fœminæ, juvenes, senes, servi, liberi, pueri, conjugati, innuptæque puellæ: quia sine hac benedictione nullus poterit in cælorum regno percipere portionem*. Ita Concil. Forojulense sub Carolo Magno 791.; quod anno 706. in Concilio Trullano statutum fuerat can. 7. Symbolum autem Nicænum & Constantinopolitanum solis Sacerdotibus, ac Ecclesiasticis publicè in Missis recitandum, & decantandum proponitur. Rationem autem, cur Symbolum Apostolorum privatè, & quasi secretò, omnes doceat, & recitet Ecclesia; publicè autem Nicænum solum & Constantinopolitanum; dedit Concil. Vaurense anno 1368. c. 1. tom. 7. Concil. Harduini pag. 1036. dicens: *Symbolum Apostolorum silenter & secretè dicitur quotidie in Completorio, & in Prima: quia fuit editum tempore, quo nondum erat fides Catholica propalata. Alia autem duo publice in diebus Dominicis, & festivis, quando major ad Ecclesiam congregatur populus, decantantur; quia fuere edita tempore fidei propalatæ. Symbolum quidem Nicænum post Evangelium cantatur in Missa &c. quasi Evangelicæ fidei expositio &c.*

TOMI PRIMI FINIS.

INDEX RERUM

Quæ primo Tomo continentur.

An-

D

Do-

F

G

No-

I

M

N

P

Q

R

S

Va-

X

Z

FINIS.

Pag.	*lin.*	ERRATA	CORRIGE.
18.	16.	variarum	vanarum
47.	1.	insra	infra.
52.	12.	& si	etsi
66.	27.	Ecalesiæ	Ecclesiæ
67.	33.	quorumdam	quarumdam
68.	35.	quia	qui
75.	16.	non rependeret	rependeret
80.	15.	per turbati	perturbati
100.	10.	Pro	Pro quo
143.	12.	promittit	permittit
152.	37.	tumultuante	tumultuantes
205.	14.	nequo	neque
246.	32.	tertium	trigesimum
309.	31.	confiğunt	confingunt.
356.	17.	veritas	unitas.
399.	9.	quas	quos